
GREAT
IS
THAT
BRINGETH

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER

OCH

LÄRARE VID FOLKSKOLELÄRARE-SEMINARIERNA M. FL.

UTGIFVEN

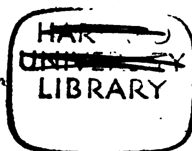
AF

CHR. L. ANJOU OCH CARL KASTMAN.

FÖRSTA ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM 1882.
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, 1882.
KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

INNEHÅLL.

Är folkskoleläraren förpligtad att bekänna sig till vår kyrkas bekännelse? G. v. S. sid. 1.
Bör bibeln vara lärobok och den enda läroboken vid kristendomsundervisning? G. B—G. › 10.
Undervisningen i folkskolan vare åskådlig! CARL K—N. › 23.
Riksdagen 1882 › 33.
Geografi i folkskolan. G—M. › 39.
Om borgareskolor. A. O. STENKULA › 49.
Folkskolan som bottenskola. CARL K—N. › 67.
Om folkskoleinspektörernas kretsmöten. TBD. › 81.
Hvem bör uppfostra? CARL K—N. › 89.
Gymnastiken i folkskolan. G—M. › 96.
Läsetabeller för den första undervisningen jemte beskrifning. Anmälda af N. › 102.
Om kroppsöfningar vid uppfostran. CARL K—N. › 105.
Öfningsskolan och den praktiska utbildningen vid de preussiska seminarierna. B. › 126.
Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor. CARL K—N. › 136.
Om historiens värde och nytta. CARL K—N. › 147.
Läse- och skriffärdigheten. CARL K—N. › 155.
Hvarför vill du blifva barnalärare? PERITUS. › 163.
Om hindren för inrättandet af fortsättningsskolor. CARL K—N. › 177.
Yttrande om herr Liedbecks arbete: Gymnastiska dagöfningar. GUSTAF NYBLÆUS. › 183.
Om hemuppgifterna. CARL K—N. › 185.
Matrikel öfver lärarne vid de särskilda slagen af folkundervisningsanstalter, af V. Beskow. CARL K—N. › 189.

1.

Är folkskoleläraren förpligtad att bekänna sig till vår kyrkas bekännelse?

Af utgifvaren af *Tidskrift för folkundervisningen* har jag blifvit anmodad att uttala mina tankar om »den åsigt, som på senare tid gjort sig ibland många skollärare gällande, att de ej skulle vara förpligtade att bekänna sig till vår kyrkas bekännelse, utan att de med full rätt kunde fortfarande tjena qvar i folkskolan, äfven om de afveke till och med i vigtiga punkter från kyrkans bekännelse». Ehuru trägna embetsgöromål på ett annat fält göra det omöjligt att vinna tid till en grundligare utredning af denna fråga, vill jag dock icke alldeles undandraga mig att gifva ett svar, under förutsättning att det betraktas endast såsom ett omedelbart uttryck af min åsigt i saken.

Först ber jag då få erinra om den svenska grundlagens föreskrift i regeringsformens § 28, att *till tjenst, hvarmed är förenadt åliggande att meddela undervisning i kristendom, kan endast den utnämnas, som bekänner den rena evangeliska läran.* Att folkskolelärarne i Sverige hafva sig ålagdt att meddela sådan undervisning, är ju en klar och afgjord sak. Frågan blir derföre begränsad till följande trenne delar:

1) Hvad förstås med »den, rena evangeliska läran»?

2) Hvad innebär det att »bekänna» denna lära?

3) Låter det sig tänka, att några andra grunder böra gälla för bibehållandet af en tjenst än för att »utnämnas» till densamma?

1) Hvad som här förstås med *ren evangelisk lära* är i § 2 af regeringsformen uttaladt med de orden: »sådan som den uti den oförändrade augsburgiska bekännelsen samt Upsala mötes beslut år 1593 antagen och förklarad är»; såsom ock kyrkolagen säger i första kapitlets § 1 det vara »den kristliga lära och tro, som är grundad uti Guds heliga ord, det gamla

och nya testamentets profetiska och apostoliska skrifter; och författad uti de tre hufvudsymbolerna apostolicum, nicænum och athanasianum, jemväl uti den oförändrade augsburgiska bekännelsen af år 1530, vedertagen i Upsala möte 1593; samt uti hela den s. k. konkordieboken förklarad». Nu är det dock otvifvelaktigt, att en stor del af dessa bekännelseskrifter äro för folkskolelärarne obekanta, ja att någon fullständigare bekantskap dermed icke rimligtvis kan af dem begäras. Dessutom torde ett eller annat deraf vara faktiskt lemnadt, ehuru lagbestämmelsen ännu står qvar. Slutligen gäller väl i detta, likasom i andra liknande afseenden, skilnaden mellan väsentligt och oväsentligt. Hvar är då att söka den *för folkskolelärare afsedda* framställning af bekännelseskrifternas innehåll, om hvilken det icke låter sig ifrågasätta, hvarken att något *föråldradt* eller att något *oväsentligt* deri finnes upptaget? Helt visst i den nyligen antagna *katekesen.* Byggd på den af de i konkordieboken intagna »förklaringarna» (Luthers lilla katekes), hvilkens uppgift det just är att utgöra grundvalen för folkets kristendomsundervisning, framställer vår katekes enkelt och bestämdt, hvad som är att i Sverige förstå med ren evangelisk lära, särskildt med hänsyn till folkskolan, äfvensom dennas fortsättning medelst nattvardsskola, husförhör och annan kyrklig katekisation.

Härvid synes likväl den invändningen kunna göras, att det gamla och nya testamentets skrifter äro i den anförda kyrkolagsparagrafen, såsom sig bör, nämda främst, och att den rena evangeliska läran naturligtvis först af allt måste vara af dem bestämd. De äro ju Guds heliga ord, under det att samtliga kyrkliga symboler och allt hvad katekes heter äro såsom menniskoord underkastade möjligheten af misstag. Särskildt har man för styrkande af denna invändning beropat sig på ofvan bemälda Upsala mötes beslut, hvilket förklarar, »att i våra församlingar skall lärdt, trodt och bekändt varda, att den heliga skrift af den helige Ande sitt ursprung hafver och innehåller fullkomligen allt det, som den kristliga läran om Gud den allsvåldigste och vår salighet samt goda gerningar och dygder tillkommer, och är en grund och stöd till en rätt kristen tro och ett rättesnöre till att döma, åtskilja och förekomma all tvist uti religionen; och ingen förklaring af andra behöfves antingen af de heliga fäder eller andra, som af eget godtycke något dertill satt

hafva, det icke är med den heliga skrift, eho de ock helst vara kunna, alldenstund ingen menniska efterlåtet är att tyda Guds ord efter eget sinne, och derutinnan skall ingen persons anseende, höghet eller auktoritet aktadt eller gilladt varda, utan den heliga skrift allena, som förbemäldt är». Så sant allt detta i och för sig är, så visst låter sig omöjligen tänka, att vår kyrka skulle vilja dermed upphäfva sin egen bestämmelse om vissa bekännelseskrifters förbindande kraft med hänsyn till dem, hvilka inom henne hafva någon kristendomsundervisning sig anförtrodd. Ty, oafsedt den uppenbara sjelfmotsägelse, som deri skulle innehållas, så fråga vi, *hvem* som i sådant fall skulle afgöra, hvad som är skriftenligt, hvad åter skriftvidrigt? Äfven mormonerna mena sig ju stå på skriftens grund; men ingen vill väl gå så långt i sitt yrkande på lärofrihet, att han önskar friheten utsträckt äfven till mormonskt sinnade män att sprida sina läror, under det att de aflönades af evangeliskt-lutherska kristna för att undervisa deras barn i föräldrarnes tro. Knappt torde heller någon med en smula sundt omdöme vilja hafva en dylik frihet för katoliker, socinianer, baptister och andra främmande bekännare, ibland hvilka alla tvifvelsutan finnas sådana, som äro öfvertygade om bibelenligheten af sin lära. Jag föreställer mig nu, att motståndarne mot symbolbanden flytta öfver tyngdpunkten af sin opposition från skrifthänvisningen till en hänvisning på Guds Andes närvaro i lärarens hjerta. Ingen kan skatta för högt betydelsen af, att Guds Ande är i sanning der närvarande, lefver och verkar, så att läraren varder ett villigt redskap i hans hand. Men jag frågar åter: *hvem* skall afgöra detta, på det att icke en dåraktig och förmäten inbillning må sätta sig i sanningens och lifvets ställe? Man kan härutinnan icke blott bedraga sig på andra menniskor, utan till och med bedraga sig sjelf. Ingen annan än Gud kan pröfva hjertan. Derföre duger det icke heller att i detta afseende hänvisa till åtskilnaden mellan andliga och oandliga lärare.

Men hvad betydelse har då vår kyrkas ständiga och kraftiga framhållande af skriften såsom enda normen för både lif och lära? Kommer detta icke i strid emot hennes bindande af sina tjenare vid bekännelsen? Nej; ty det betyder blott, att hon sjelf är så djupt och innerligt öfvertygad om *den väsentliga öfverensstämmelsen* mellan sin bekännelse och den heliga

skrift, att hon med full frimodighet vågar inbjuda en hvar af sina medlemmar till att sjelf pröfva den förra i den senares ljus, sjelf se till, om det icke så förhåller sig (jfr A. G. 17:11). Skriften erkännes dermed obetingadt såsom högsta domstol i andliga ting; men — för att låta bekännelsen sjelf tala — ingen må förtänka kyrkan, att hon äfven från sina symboler hemtar förklaring och afgörelse af omtvistade lärostycken och, likasom hon lägger Guds ord såsom den eviga sanningen till grund, så jemväl framförer och anförer dessa skrifter såsom *vittnesbörd för sanningen.*

2) Vilja vi nu göra oss reda för, hvad som innebäres uti att *bekänna* en viss lära, så ligger det för öppen dag, att härtill i första rummet hör att icke *uppenbarligen förkunna* någon annan lära utan, hvar och närhelst det gäller att i denna sak uttala sig, göra det i full enlighet med den lära, till hvilken man har att bekänna sig. Att emottaga lön för en tjensts skötande men lemna å sido uppfyllandet af de vilkor, på hvilka man emottagit samma tjenst, måste i alla möjliga fall anses orätt, så länge de ursprungligt öfverenskomna vilkoren icke blifvit genom ömsesidig ny öfverenskommelse förändrade. Man måste ega bra liten rättskänsla eller vara blind af fanatism för att kunna motsäga denna enkla, ja, vi skulle vilja säga sjelfklara sanning. Hvem af oss fördömer icke, och det med rätta, de ryska nihilisterna, då vi läsa om deras användande af sin embetsställning i strid emot åtagna förbindelser; och af hvilken rättänkande menniska kan det försvar någonsin godkännas, som de för sitt handlingssätt anföra, i det att de förklara sig handla så till samhällets eget bästa? Ingen plägar just tycka om att kallas jesuit; men detta är visserligen ett jesuitiskt åskådningssätt, lika visst som ett nihilistiskt. Hvarje husbonde skulle otvifvelaktigt anse sig fullt berättigad att kalla den tjenare *otrogen*, som så handlade, denne måtte för öfrigt vara huru öfvertygad som helst om förträffligheten af det mål, till hvilket han syftat, och om sina egna afsigters renhet.

Svårare ställer sig frågan, då vi fortskrida från den yttre sidan af saken till den inre, från handlandet till tänkandet. Lika svårt som jag har att föreställa mig en rimlig och berättigad invändning mot det nyss sagda, hvarest tal var allenast om utvärtes handling, lika lätt kan jag tänka mig en i viss mån behjertansvärd motsägelse, då jag går att såsom min åsigt uttala,

det bekännandet tillika kräfver *personlig öfvertygelse*, så att läraren tror det, som skall af honom med munnen bekännas. Nu är det visserligen en åtskilnad mellan öfvertygelsetro och hjertats tro, af hvilka endast den senare kan rätteligen så kallas; hvad vi velat fordra såsom *oundgängligt* är emellertid blott den förra, huru högeligen otillfredsställande hon än alltid måste utan förening med den senare blifva. De utvägar, som pläga angifvas för att undgå denna fordran, äro begge lika odugliga: att *med tystnad* förbigå det af läran, hvarpå man ej sjelf tror, eller att *helt objektivt*, d. ä. i och för sig, framställa läroinnehållet, utan att uttala någon egen öfvertygelse derom. Det förstnämda sättet att komma ifrån svårigheten innebär tydligen en ren pligtförgätenhet, enär läraren åtagit sig ej allenast att icke bibringa lärjungarne något annat, utan äfven att så fullständigt, som tillfället medgifver, lära dem detta. Dessutom är lärobyggnaden ett helt, som ingalunda tillåter några stympningar, utan att det hela lider deraf, kanske helt och hållet derigenom förändrar karakter. Och hvad den sistnämda utvägen angår, så tillåta vi oss påstå, att ett sådant förslag röjer en mycket stor pedagogisk oerfarenhet och brist på insigt i barnens och öfver hufvud gemene mans natur. Till denna hörer en ganska fin instinkt, som säger dem, om läraren sjelf är med om hvad han lärer eller icke; och det kan aldrig fela, att lärarens otro eller tvifvel skall smitta af sig på lärjungarne, samt sålunda resultatet af undervisningen i högre eller ringare grad blifva motsatt det syfte, för hvilket han njuter sitt underhåll, nämligen de åt honom anförtroddas fostran till myndiga bekännare af den tro, som är det ifrågavarande samfundets.

Men, frågas det, är det verkligen af så stor vigt, att samfundet har en bekännelse, som af samtliga dess medlemmar omfattas? Ja så vigtigt, att hvarje samfunds *bestånd* är deraf beroende. Det är icke mindre än ett hugg, som måttas åt husbondens lif, der tjenaren i fråga annorlunda handlar. Likasom den enskilda menniskan, för att lefva såsom menniska i sanning, måste ledas af en bestämd uppfattning af sitt lifs ändamål, så behöfver jemväl det menskliga samfundslifvet i alla former, för att kunna bestå såsom verkligt samfundslif, nödvändigt ega och låta sig bestämmas af en *klart fattad syftemålsförnimmelse*, och detta är just hvad bekännelsen har

till uppgift att vara uttrycket för inom kyrkan. Skriften allena kan icke vara det, emedan hon saknar den allmänna och kortfattade gestalt, hvarförutan det gemensamma i trosåskådningen hos en flerhet af menniskor icke kan finna sitt uttryck. Dessutom innebär ju redan *det* en bekännelse, att enas om den heliga skrift såsom trons och lifvets rättesnöre. Och har icke *historien* att gifva oss ett kraftigt, om än indirekt, bevis för det oupplösliga sambandet mellan bibeltro och kyrklig bekännelse, i det att den senare städse visat sig såsom ett skyddande stängsel, utan hvilket uppfattningen af den förra, öppen för alla godtyckligheteus ingrepp, snart blifvit beröfvad sin saft och kraft.. *Bekännelsen kan icke undvaras*, vare sig vi afse kyrkans teoretiska behof att förstå sig sjelf eller det praktiska behofvet af en viss ledtråd för hennes handlande — vare sig det gäller kyrkans omedelbara behof att i ord gifva form åt det inneboende lifvet, eller det för hennes inre sammanhållning och uppträdande utåt lika oafvisliga behofvet af ett standar, omkring hvilket samtliga kyrkomedlemmarne hafva att sluta sig tillhopa.

3) Slutligen återstår för oss att i korthet besvara spörsmålet, huruvida alldeles samma grunder måste gälla för en tjensts *bibehållande* som för *utnämnandet* dertill. Naturligtvis förutsättes här, såsom ofvan sades, att icke några nya bestämmelser efter utnämningen till tjensten genom ömsesidig öfverenskommelse mellan tjenare och husbonde skett, hvarigenom tjenstens beskaffenhet förändrats. Nå väl, huru lyda de skäl, som blifvit andragna för en tjenstinnehafvares förmenta rätt att, med bibehållande af tjensten, på eget beråd frisäga sig från vissa med samma tjenst förbundna, vid dess erhållande högtidligt åtagna förpligtelser? *Hufvudskälet* plägar formuleras ungefär så: »man måste mer lyda Gud än menniskor.» Så otvifvelaktigt sann sagda tanke i och för sig är, kunna vi dock ej inse, hvilken användning han i detta afseende eger. Visserligen kunna i denna ofullkomlighetens verld s. k. pligtsammanstötningar inträda, hvarvid en af tvenne sins emellan oförenliga pligter måste offras; och det tillhör då en hvar att offra det lägre för det högre. Nekas kan ej heller, att sanningen är det högsta af allt. Men vi hemställa, om någon pligtsammanstötning kan sägas vara för handen, då *ingenting hindrar* en skollärare, som kommit till annan trosåskådning, än den han är förpligtad att på sin plats

meddela, ifrån att lemna platsen. Och med hänsyn till sanningskrafvet får man akta sig för att taga sanning på ett abstrakt, d. v. s. allt för allmänt och obestämdt samt derför helt och hållet overkligt sätt. Icke är det väl för att lära barnen sanning i allmänhet, hvilket *innehåll* läraren än kan vara sinnad att deråt gifva, som föräldrar och målsmän åt honom lemnat detta dyra värf, utan för att, i afseende på religionen, meddela de barn, hvilka han fått sig öfverlåtna, den uppfattning af sanningen, som är det kyrkosamfunds, hvilket föräldrarne tillhöra. Då icke barnet sjelft eger förmåga att pröfva och döma, så måste dess religiösa uppfostran, så väl som all annan, ske på auktoritetsväg, derest det icke skall blifva religiöst ouppfostradt; och för hvarje religionssamfund utgör det en *naturlig rättighet*, att dess auktoritet är den vid barnaundervisningen bestämmande.

Man hörer likväl understundom ett par andra skäl angifvas för, att en med vår kyrka oliktänkande lärare skulle vara berättigad att bibehålla den anställning, han en gång i folkskolan undfått, nämligen dels det *rikare tillfälle* han dymedelst eger att tjena upplysningens heliga sak, dels de förpligtelser han *i ekonomiskt hänseende* har mot sig sjelf, kanske tillika mot hustru och barn. Båda dessa slutledningar synas oss i sjelfva verket ådagalägga synnerligt ringa förtroende till Gud, både med hänsyn till de medel, han har i sin hand att sprida upplysning ibland menniskorna, och med hänsyn till hans nådefulla omsorg om dem, som för samvetets skull lemna några timliga förmåner. Är någon fast förvissad, att han har Herren på sin sida, då kan han äfven, såsom Luther, sätta full tillit till det förkunnade ordets egen magt att utan utvärtes hjelpmedel föra det himmelska ljuset ned till jorden i allt vidare och vidare kretsar, likasom han ej heller behöfver med hänsyn till sig sjelf och de sina draga i betänkande att för sin tro »våga gods och ära, lif och allt». I alla tider hafva från ljusets verkliga förkämpar legat fjerran alla sjelfkloka tankar på de yttre medlen så väl med hänsyn till framgången af deras strid för sanning och ljus som angående deras egen och deras familjs timliga nödtorft. Ett godt kännetecken till att *åtskilja* dem, som verka i egen kraft, och dem, som gå åstad i Herren Zebaots namn, torde just den olika ställning, den ene eller andre i dessa hänseenden intager, alltjemt förblifva.

Ännu ett annat svar har någon gång gifvits på gjord hemstälan till sådana lärare, som här talas om, hvarföre de ej frånträda den tjenst de innehafva, nämligen det, att de anse sig berättigade att qvarstanna, så länge icke *den öfverordnade myndigheten* genom ransakning och dom aflägsnar dem derifrån. Det kan icke annat än till en början förvåna att förnimma ett dylikt tänkesätt från deras sida, hvilka annars bruka högt klaga öfver det juridiska elementets allt för stora vigt inom kyrkan och i stället yrka på ett rent andligt handhafvande af andliga ting. Men tänker man närmare på saken, så är detta blott ett nytt exempel på rigtigheten af den gamla regeln, att motsatserna beröra hvarandra, att ensidig subjektivism lätt slår öfver i en så ytterlig objektivism, att man frånsäger sig allt eget omdöme. Så hade nog Geijer rätt, då han sade om vår subjektiva tid, att det går ett drag af katolicism genom verlden. Vi vilja dessutom påpeka, hurusom detta sätt att tänka och handla är bygdt på tvenne förutsättningar, hvilka de, som hylla detsamma, borde vara måna om att aldrig förgäta: a) att vederbörande måste sättas i tillfälle att få kännedom om den ifrågavarande personens afvikelser från den rena evangeliska läran, och b) att intet å hans sida göres, som tjenar till att motverka sagda myndighets förmåga att beifra detta slags tjenstefel. Det förra lärer endast kunna ske på tillförlitligt vis derigenom, att de inträdda afvikelserna i religionsåskådning af läraren sjelf behörigen anmälas; det senare genom att han i hela sitt uppförande iakttager all aktning och lydnad för den myndighet, i hvars hand afgörelsen af honom önskas skola hvila. Men huru är det med det följdrigtiga handlandet härutinnan? Jag fruktar, att snarare motsatsen till ett sådant tillvägagående i verkligheten ofta eger rum, i det att de olutherskt sinnade lärarne mången gång snarare söka för sina förmän dölja hvad de tro och lära, än framlägga det inför dem, samt långt ifrån att bemöda sig om att hos folket och lärjungarne höja kyrkostyrelsens anseende, göra allt för att förringa, kanske rent af, så vidt på dem ankommer, undergräfva det. Men då är ju vädjandet till denna styrelse icke ärligt menadt, likasom hela uppförandet osammanhängande, för att icke säga något värre. Resonnemanget i fråga har någon gång och icke olämpligt blifvit så formuleradt: »jag är en löftesbrytare och jag fortfar att vara det,

till dess man derför näpser mig.» Hvilken menniska med någon heder i bröstet kan gilla ett slikt sätt att resonnera? Och icke lärer det väl finnas någon *särskild moral* för desse, hvilken fritager dem från att hörsamma den allmänna moralens bud? Nej, jag är viss derpå, att hvar och en, som vill och kan tänka efter, hvad som är rätt och tillbörligt inför Gud och menniskor, skall nödgas instämma i hvad en af vår tids djupsinnigaste och tillika mest frisinnade kyrkolärare härom säger: »Råkar en innehafvare af läroembetet i motsägelse mot det kyrkliga samfund, han tillhör — väl förståendes en motsägelse, som beträffar dess väsentliga egendomlighet — så bör han *afgå* ifrån sitt embete, enär det är honom gifvet under den förutsättningen, att hans troslif kommer att röra sig inom det egendomliga väsendet af detta kyrkosamfund.»

Se der vårt svar på den framstälda frågan, sådant det kunnat i korthet lemnas. Hvar och en finner deraf, huru högt vi skatta bekännelsens läronorm. Och vi hafva sannerligen skäl dertill, ty hon utgör ej blott ett dyrbart värn för den bibliska sanningen, utan tillika för lärare och menighet i deras inbördes förhållande till hvarandra ett skydd af snart sagdt oskattbart värde. Huru godt för menigheten att dymedelst ega trygghet för, att läraren icke får bibringa ungdomen några sina enskilda meningar och hugskott, utan allenast den troslära, som utgjort grundvalen för vårt folks lycka och kraft under århundraden. Men huru godt å andra sidan jemväl för hvarje lärare gentemot den menighet, i hvars tjenst han står, att de vexlande lärdomsväder, som den ena dagen och den andra torde derinom blåsa, icke behöfva, ja, icke få inverka på den rigtning, i hvilken hans verksamhet skall gå, utan han har att under alla meningsskiftningar förblifva vid den bepröfvade och god befunna väg för det gudomliga ordets tolkning och utläggning, hvilken är honom af kyrkans bekännelse anvisad. Detta förer ock med sig för hvarje trogen folkskolans tjenare det upplyftande medvetandet att tjena icke endast menniskor, utan det samfund, som är en del af Jesu Kristi lekamen, och sålunda få i detta kall, huru ringa det än må vid en ytlig betraktelse förefalla, se en öfvermåttan härlig *Guds tjenst.*

G. v. S.

2.

Bör bibeln vara lärobok och den enda läroboken vid kristendomsundervisning?

Det skulle ej sakna sitt intresse att något utförligare undersöka, hvilka anledningarna voro dertill, att för en del år sedan opinionen mot Lindbloms katekes blef så allmän och så stark, att den verkligen förmådde undanskjuta bruket af denna lärobok, som under så lång tid åtnjutit ett ganska allmänt förtroende och sammanvuxit med åskådningssättet hos den stora massan af svenska folket. Ingen genomgående, af alla eller ett större flertal sakkunniga såsom förträfflig erkänd kritik af densamma hade framkommit, men det oaktadt hände sig, att inom ej synnerligt lång tid den minst betydande person dristade sig till att förkasta den gamla läroboken, utan att ens kanske anse sig behöfva härför anföra några skäl.

Säger man, att grunden till detta förhållande låg i den nämda lärobokens stora brister i dogmatiskt, pedagogiskt eller logiskt hänseende, så drista vi, som ingalunda vilja neka, att brister uti de nämda hänseendena funnos, dock påstå, att de ej voro den egentliga grunden. Snarare var upptäckten af alla dessa brister en följd af den omnämda opinionen. Denna sökte stöd för sig och bevis för sina yrkanden och fann dem i lärobokens brister. Förkastelsedomen öfver den gamla katekesen hade ej heller sina första och ifrigaste målsmän uti dem, som i afseende på dogmatisk noggrannhet, pedagogisk lämplighet och logisk reda voro de mest ömtåliga och sakkunniga; snarare syntes dessa till att begynna med bland den förkättrade lärobokens försvarare.

Men hvarifrån kom då opinionen? Ja, hvarifrån kommer allmänhet denna storhet, som ej kan förnekas men ej heller

fasttagas för att noga granskas, som ingen står för, men som gör anspråk på att respekteras af alla? Den är som vädret, hvilket blåser, hvart det vill, och man hör dess röst, men vet icke, hvadan det kommer. Så mycket är dock visst, att en allmännare opinion aldrig har sin grund uti en blott tillfällighet. Den är städse ett, låt vara ganska oklart, uttryck för en allmännare sträfvan, som går genom tiden. Och i det här omordade fallet kan det ej vara tvifvelaktigt, hvilken denna sträfvan var. För hela vår samtid har under en lång följd af år varit utmärkande: sträfvan att häfda den enskildes rätt och betydelse i förhållande och ofta i motsats till samfundet. På det religiösa området har denna sträfvan i vårt land frambragt en mängd opinioner och försök, hvilka för våra fäder skulle synts oerhörda. Det var då ej att undra öfver, om den äfven skulle försöka göra sig gällande i fråga om kristendomsundervisningen. Formen, hvilken den här iklädde sig, var yrkandet, att bibeln skulle vara den enda läroboken. Vi behöfva ej orda om, att det var ett jemförelsevis godt tecken på det allmänna religiösa tillståndet i landet, att formen blef denna. Här hafva vi endast velat erinra om, att det nämda yrkandet hade sin källa uti det allmänna häfdandet af individualitetens betydelse.

Alldeles onödigt är att bevisa, att något berättigadt låg uti yrkandet, att bibeln skulle vara en lärobok vid kristendomsundervisningen i folkskolan och vid konfirmandundervisningen. Det är nu allmänt erkändt, liksom det ej bör förnekas, att det fans en tid, då hvarken vid det ena eller andra af dessa tillfällen bibeln erhöll sin rätt såsom grundval för undervisning. Emellertid — ett faktum, som snart ej kunde förnekas af någon nyktert tänkande menniska, var, att försöken att låta bibeln bli den enda läroboken i kristendomskunskap utföllo mycket otillfredsställande. Allt tätare och högljuddare blefvo klagomålen öfver, att resultaten af den af intet annat än en bibeltext bundna kristendomsundervisningen blefvo klena, ja, som det syntes, ofta nästan inga. Presterna, som mottogo efter en sådan metod undervisade barn, erforo, att dessas kunskap var oredig och oftast så ringa, att konfirmandundervisningen fick begynna från första början igen. När dertill kom, att inom det lilla, som i kunskapsväg kunde kos konfirmanderna finnas, rådde den mest bro-

kiga mångfald, beroende på deras lärares skilda ståndpunkt och egendomlighet, så kom snart den tid, då ropet efter ny kyrklig katekes var nästan lika starkt, som skränet mot Lindbloms katekes nyss varit. Den på praktisk väg vunna erfarenheten hade varit en god läromästare, som förmådde dem, hvilka hade en röst vid afgörandet, att, förbiseende privata önskningar och meningar, med stor enstämmighet och hjertlig tacksamhet mottaga den nu bland oss gällande katekesen.

Sedan vi mottagit denna katekes, som utmärker sig för stor dogmatisk klarhet och noggrannhet samt ett synnerligen starkt tankesammanhang, hade säkerligen många väntat, att alla skulle med glädje och trohet strängt binda sin kristendomsundervisning vid den goda läroboken. Det kan ej heller bestridas, att många så göra, och den, som skrifver detta, har upprepade gånger hört de mest sakkunniga lärare uttala sin tillfredsställelse öfver den framgång, med hvilken det trogna användandet af den nya läroboken varit åtföljdt. Men, såsom ofvan blifvit antydt, bortkastandet af den förut gällande läroboken berodde ej allenast af dennas brister, utan på en allmän tendens. Såvidt denna var berättigad, kunde den komma till ro, om kristendomsundervisningen kom att baseras på bibelläsning och en bibeltrogen katekes, men i samma mån den var behäftad med ensidighet, kunde den naturligtvis ej dämpas genom någon än så förträfflig lärobok, utan skulle fortfarande drifva yrkandet: ingen af menniskor författad lärobok i kristendomskunskap — endast bibeln. Det kan derför ingalunda förvåna oss, om ännu några finnas, som, såvidt de det våga, låta vår auktoriserade katekes vara obegagnad och försöka att gifva ersättning genom såkallade bibelkatekisationer. Skäl kan då vara att antyda några grunder, hvarför bibeln väl bör vara en lärobok i kristendomskunskap, men icke den enda.

Bibeln bör läggas till grund för kristendomsundervisning först och sist derför, att den är Guds eget ord. När vi säga, att den detta är, hafva vi dermed velat antyda den stora åtskilnaden mellan den heliga skrift och allt annat ord, taladt eller skrifvet. Huru högt vi än må skatta fromma, erfarna menniskors ord, hur högt anseende vi än må tillägga det ord, som vi sätta högre än enskilda menniskors vittnesbörd, nämligen kyrkans ord, den kyrkliga bekännelsen, så vilja vi och måste

vi klart och bestämdt fasthålla, att det dock är ojemförligt med den heliga skrift. I denna har Herren sjelf en gång talat, gifvit sin uppenbarelse en gång för alla åt sin församling. Denna uppenbarelse är något färdigt och afslutadt, till hvilket intet kan läggas genom mensklig forskning eller erfarenhet. Den är *gåfvan*, som alla tiders församling intill den yttersta dagen har att mottaga. Kyrkans historia, hennes oändligt härliga uppgift är ingenting mindre eller mera än att mottaga, hvad Herren sålunda gifvit, och för hvarje ny sida i uppenbarelsen, församlingen mottager, inträder ett nytt skede i den utveckling, som afser att ställa församlingen fram såsom den fullkomliga bruden utan fläck och skrynka. Derför är skriftinnehållet aldrig uttömdt, så länge ännu kyrkans historia fortvarar, utan det är en källa, ur hvilken det för församlingen gäller att städse ösa. När hon upphörde härmed, skulle hennes utveckling stanna och dödsstelhet inträda. I all sin gerning bör derför kyrkan hafva bibeln med sig; först derigenom, genom Guds ord och bönen, varder hennes gerning helgad. Gäller detta om all hennes gerning, så ock om en så öfvermåttan vigtig som barnens undervisning.

När vi säga, att bibeln är Guds ord, säga vi dermed ej allenast, att Gud en gång har talat, utan äfven att Gud alltjemt är närvarande, talande i detta ord; att Han i det beredt sig en bostad midt i församlingen, der församlingen i det hela och en hvar hennes medlem kan möta och sammanträffa med Herren sjelf omedelbart. Talar Herren, enligt sitt löfte, äfven genom andra organer i sin församling, så skulle dock umgängelsen med honom lida oersättligt intrång, om den ej skedde i bibelordet. Den skulle komma att sakna den omedelbarhet, som är oundgänglig, om det kristliga lifvet skall förblifva friskt och komma till kraftig sjelfständighet.

Vi ha tagit vår utgångspunkt i bibelns egen dignitet — men till ett resultat, sådant det är, till hvilket vi kommit, komma vi äfven, om vi utgå från den enskilda församlingsmedlemmens, här barnets, behof och rättigheter. Det är sant, att ingen kan vara en kristen utan att vara lem i Kristi kropp, som är hans församling; det är sant, att i samma mån förhållandet till församlingen är normalt, i samma mån kan ställningen till Herren sjelf blifva normal. Men lika sant är, att förhållandet till Kristus ej är uttömdt i eller helt sammanfaller med gemenska-

pen med församlingen. En hvar menniska har erhållit i sin födelse en egendomlighet (individualitet), som betingar möjlighet till ett personligt, egendomligt förhållande till Herren; i döpelsen har denna egendomlighet erhållit sin pånyttfödelse, och härigenom har barnet blifvit insatt i en personlig, omedelbar gemenskap med Herren sjelf. Denna gemenskap får ej utplånas; detta omedelbara förhållande till Herren sjelf skall utvecklas, såvida barnets kristliga lif ej skall torka bort. Men det kristliga lifvet kan på ingen punkt vidmagthållas eller utvecklas annorledes än genom Herrens fortsatta gifvande och menniskors mottagande. För barnets kristliga lifsutveckling erfordras alltså ett omedelbart Herrens gifvande och ett barnets mottagande af detta. Det senare sker framför allt genom barnets bön — och hvarje from fader och moder lär derför barnet att sjelft bedja. Men bönen är ej ett nådemedel; Herren är deremot sjelf gifvande i sitt ord. Der möter Herren personligen och omedelbart barnet. Derför skulle den församling svårt försynda sig mot barnen, hvilken undanhölle dem den heliga skrift sjelf. Intet kan ursäkta sådant undanhållande. Närmaste följden häraf skulle blifva en religiös osjelfständighet hos barnet.

Härmed hafva vi antydt en i någon mån annan sida, från hvilken vi med utgångspunkt från barnets behof yrka på bibeln såsom grundval för barnaundervisning. I begreppet »egendomlighet», »individualitet» ingår med nödvändighet begreppet »sjelfständighet». Derför att en menniska är en individ, så är hon något för sig sjelf, så har hon för sig alldeles egendomliga behof och rättigheter. Hon har sådana gentemot alla jordiska myndigheter och således äfven mot den högsta jordiska religiösa myndigheten, det kyrkliga samfundet. Denna sjelfständighet har sin grund deruti, att hon är något för sig inför Herren, att hon är af Herren känd såsom något för honom kärt, såsom något från allt annat och alla andra skildt, den består framför allt uti, att hon kan och bör sjelf känna, tro, älska Herren. Men derför att det så är, kan den bevaras och utvecklas allenast genom fortsatt omedelbar sammanvaro och umgängelse med Herren. Såsom församlingen är och bör vara mån om, att hvarje hennes barn blir en sjelfständigt troende kristen, så bör hon ock vara mån om, att det varder infördt i det ord, der det möter Herren sjelf, der Herren sjelf talar med det och gifver.

Vi vilja icke bestrida, att tider funnits, då församlingen ådagalagt en viss likgiltighet, ja, räddhåga i det nu ifrågavarande hänseendet; men såsom dessa tider ingalunda varit församlingens friskaste blomstringstider, så kan sådan räddhåga aldrig stå väl samman med kyrkans eget intresse. Tvärtom, i samma mån kyrkan är viss i sin tro, är hon äfven medveten om, att hon kommit till sin goda bekännelse ej på smygvägar vid sidan om skriften, utan tvärtom genom skriftens ledning. Hon är derför ock öfvertygad om, att den, som skriften får leda, kommer — kanske genom mycken kamp, men dock säkert — till hennes bekännelse. För att således hennes bekännelse må blifva kär för barnen, sätter hon så tidigt som möjligt bibeln i deras händer.

Men stannar hon med detta? Försöker hon icke äfven lära barnet att läsa den heliga skrift? Vill hon ej räcka barnet någon hjelp härvid? Dessa frågor leda oss öfver till den andra delen af den fråga, som vi här föresatt oss att besvara.

För att komma till det fordrade svaret måste vi med några ord antyda betydelsen af den kyrkliga bekännelsen och dennas förhållande till den heliga skrift. Herren Kristus är sin församlings hufvud. I församlingen bor och lefver han och endast der. En lem i Kristus kan derför ingen vara utan att på samma gång vara, och derigenom att han är, en lem i församlingen. Det är ock i första rummet åt församlingen, Han gifvit löftet om sin helige Ande, som skall leda till all sanning. Målet för Andens ledning och församlingens utveckling är således, att hon må komma till all sanning. Men har då icke all sanning blifvit gifven i den heliga skrift? Vissheten härom kan församlingen aldrig låta fråntaga sig, och hur högt värde hon må tilllägga sin bekännelse, så fasthåller hon dock, såsom ofvanför sagts, att den ej innehåller något annat, än hvad som gifvits i den heliga skrift. Hur skola vi då förena de två satserna: »all sanning är i skriften gifven åt församlingen», och »församlingen skall under Andens ledning komma till all sanning». Den skenbara motsägelsen mellan dem löses lätt, när man besinnar, att det är *sanningen*, som gifvits. Ingen sanning kan gifvas såsom ett materielt kapital eller mottagas såsom sådant. Den måste mottagas genom tillegnande. Och den religiösa sanningen, som är lifvets sanning, kan endast mottagas genom en lifvets till-

egnelse. Den är sjelf af personlig natur enligt Kristi egna ord: »jag är sanningen.» Den kan derför ej tillegnas annorledes än genom personligt upplefvande. Tänkande öfver sanningen har sin betydelse och sitt värde, för så vidt tänkandet är ett stycke lif; men det tänkande, som är skildt från lefvande af det lif, som är sanningen, kommer ingen väg i sanningens verkliga tillegnande. Med andra ord: den kristliga sanningen måste upplefvas, tillegnas genom erfarenhet. Och nu är Herrens löfte, att hans Ande skall leda församlingen till hela sanningen.

I skriften har Herren gifvit församlingen hela sanningen, och hon skall på erfarenhetens väg lefva sig till, tillegna sig denna sanning. Men erfarenhetens väg är en långsam väg; endast så småningom hinner församlingen till att, genom att erfara den ena uppenbarade sanningen efter den andra, komma till klar insigt i dennas rika och djupa innehåll. Innan hon kommit till sådan erfarenhet i ett visst stycke, kan hon sägas både hafva och icke hafva de om detsamma handlande skriftstyckena. Hon har dem, men hon vet icke ännu, huru mycket hon har i dem: hon kan ej heller då tala om, klart bekänna hvad de innebära. Men när hon gjort en till djupet gående erfarenhet af en sanning, då kan hon aflägga en sådan bekännelse. Det är på detta sätt de kyrkliga bekännelseskrifterna framkommit. De äro derför icke blott lärda mäns utläggningar af den heliga skrift, utan något vida mera: de äro församlingens bekännelse om, hvad hon på lifserfarenhetens väg lärt sig förstå i den heliga skrift.

Är detta de kyrkliga bekännelseskrifternas betydelse, så framgår häraf deras stora värde och att ingen utan den största skada kan lemna dem opåaktade. Näst den heliga skrift äro de det mest pålitliga ord, som finnas. Den, som icke frågar efter dem, utan anser sig kunna umbära deras ledning, afsäger sig dermed all den hjelp och ledning, som församlingens i århundraden under lifvets kamp vunna erfarenhet kan skänka.

En hvar enskild församlingsmedlem är i jemförelse med församlingen en nykristen, som på sin höjd *begynt* göra någon kristlig erfarenhet; han är den oerfarne i jemförelse med den erfarna, församlingen. Hon är den gamla bibelläsaren, som natt och dag under sekler suttit vid sin bibel och ej blott läst, utan bedit och kämpat — vi, äfven de längst hunna och mest

begåfvade, äro i jemförelse med henne att likna barnen, då de just inskrifvas i småskolan. Om vi då sätta oss till domare öfver den gamla, troende församlingen, så är ej underligt, om vi råka in på alla möjliga dårskaper. Historien visar, att inga dårskaper äro så stora, att ej lärda och olärda kunna råka in på dem, när de ej vilja låta den gamla, bepröfvade kristliga erfarenheten leda sig.

När en menniska vill lemna derhän kyrkans vittnesbörd och i stället säger sig sjelf vilja hemta sanningen omedelbart ur skriften, så är detta beslut detsamma som att vilja ställa sig tillbaka på den ståndpunkt, på hvilken de befunno sig, som lefde omedelbart efter den apostoliska tiden, under andra århundradet, och att vilja förklara, att församlingen ingenting lärt under de följande seklerna. Granskas ett sådant beslut, innebär det intet mindre än ett påstående, att Herrens Ande ej left i församlingen under denna tid, att Herren ej hållit sitt löfte om Andens ledning. Det röjer således ej allenast en underbart hög grad af öfvermod, utan äfven en hög grad af otro mot Herren.

Visserligen låter det bra, när man säger, att man ej vill ställa någon mensklig auktoritet mellan sig och den gudomliga, den heliga skrift; när man säger, att man endast lägger vigt på, hvad som står skrifvet — men en liten smula eftertanke borde lätt kunna upplysa en om, att när man resonnerar på antydda sättet, så väger man ej emot hvarandra den heliga skrift och mensklig auktoritet, den kyrkliga bekännelsen — utan att man i stället väger emot hvarandra två andra storheter. Den ena är den kyrkliga tolkningen af skriften, och den andra är den egna tolkningen af skriften. Från båda sidorna, både från deras, som yrka på bekännelsens auktoritet, och från deras, som ej fråga efter denna auktoritet, yrkas att se efter, hvad skriften säger — men på ena sidan säger man, att den enskilde, som på sin höjd är en nybörjare, som knappt kan i religiös mening stafva, skall säga, hvad som står skrifvet; på den andra sidan menar man, att kyrkan har läst och bedt och left sig in i skriften och att hon derför har någon hjelp att räcka nybörjaren, hvilken denne ej kan umbära, om han ej skall råka in i villfarelser.

Är betydelsen af den kyrkliga bekännelsen i förhållande till den heliga skrift den, som vi nu sökt framhålla, så är en

nödvändig slutledning, att bekännelsen bör läggas till grund för barnaundervisningen och att det är så långt ifrån, att detta skulle innebära något intrång på den plats, som bör tillmätas bibeln, att tvärtom bibeln ej kan få den rätt, som densamma tillkommer, med mindre än att bekännelsen leder barnen till och in uti den.

Att bekännelsen normerar undervisningen, att barnen genom undervisningen ledas in i bekännelsen, måste kyrkan fordra för sin egen och för barnens skull. Kyrkan är viss om, att sanningen blifvit henne gifven af Herren och att hvad sålunda gafs henne ej är en i alla hänseenden fördold skatt, hon är viss om, att denna skatt innehåller det, som hon uttalat i sina bekännelseskrifter. Hon vet, hvad det kostat henne att komma till denna visshet, och hon fröjdar sig i sin tro. När hon ej kan vara likgiltig för, om barnen komma till sanningen eller icke, när hon icke heller kan vara likgiltig för sjelfva sanningens ära, för om den varder betviflad och förnekad eller prisad, så kan hon naturligtvis ej lemna barnen i händerna på den eller den enskilde läraren, som vill med dem på egen hand gå på upptäcktsresor efter sanningen, liksom skulle sanningen nu först varda funnen. Nej sanningen är för kyrkan i första rummet en redan funnen skatt, och den vill hon öfverlemna åt sina barn, öfvertygad som hon är derom, att man skrider framåt i sanningens upptäckande och tillegnande genom att fortsätta från den station, dit församlingen genom lefvande erfarenhet redan hunnit, men icke genom att hvar dag begynna om igen från första början, såsom om församlingen ingenting lärt och ingenting glömt under sitt snart tvåtusenåriga lif, utan som skulle nu först ett steg tagas hän emot sannningen af läraren O. i skolan N. Nej sådana Robinsonsäfventyr på heligt område vill ej kyrkan tillåta. Derför måste hon fordra: undervisa i kyrkans bekännelse!

Samma fordran ställer barnet på läraren — detta ligger i det redan nu anförda. Så långt kunna menniskor gå i tankeoreda, att de kunna inbilla sig sjelfva och söka intala andra, att det skulle kunna vara en fördel för barnen att icke införas i kyrkans bekännelse, en förmån att allenast vid lärarens hand införas i bibeln. Till sådan tankeoreda skulle menniskor säkerligen icke kunna göra sig skyldiga i afseende på något annat lifsområde än det religiösa — men på detta område är ingen

gräns för menniskors galenskaper. Hvad skulle vi säga, om någon påstode, att det vore ett otillbörligt tvång för menniskors frihet, om man, i fall fråga vore om t. ex. gatubelysning eller helsovård, gåfve dem undervisning i hvad erfarenheten lärde rörande dessa ämnen? Hvad skulle vi säga, om någon i frihetens namn fordrade: låt menniskorna sjelfva begynna från början att pröfva, hur man skall lysa upp mörka gator och sköta en sjuklig kropp; ty på den vägen skola de komma till en på egen pröfning hvilande, sjelfständig och sund uppfattning och varda fria från all den ofullkomlighet, som vidlåder vår nuvarande gaslysning och den vanliga läkarevården? Vi skulle naturligtvis säga, att en menniska, som komme med sådana påståenden, passade bättre på dårhuset än i skolhuset. Med rätta skulle barnen, om de märkt, att deras lärare brukade en slik metod, väcka klagomål mot sin lärare och yrka, att de såsom barn af 19:de århundradet må utfå sitt arf af de föregående slägtenas undersökningar och erfarenhet, yrka, att de måtte förskonas från de nya experimenter, som den »sjelfständige» läraren nu ville begynna i stället för att lära dem något. Men hvad här sagts i fråga om ett par lägre områden gäller med ännu större skäl om det högre, det religiösa lifvets område. Der betyder erfarenheten lika mycket som på andra lifsområden, men misstag der äro farligare än på andra. Om nu läraren ej bunde sin undervisning vid den kyrkliga bekännelsen, så vore barnen öfverlemnade åt hans godtycke, hans experimenter — och förstode de då sin rätt, skulle de ropa: nej inga konster vilja vi vara med om; hit med vårt arf efter vår moder, kyrkan; vi vilja hafva sanningen, derför hafva vi kommit hit, men icke för att se, huru du försöker att trefva dig fram till sanningens första a. b. c.* — Med ett ord, att icke undervisa bar-

* Att ej vilja begagna den kyrkliga bekännelsen vid sanningens sökande och meddelande är att handla på samma sätt, som om någon ville betrakta det svenska språket i likhet med kilskrifternas och påstå, att det nu vore fråga om att utfinna sjelfva nyckeln till detsamma, emedan det svenska folket hittills alldeles missförstått betydelsen af de svenska orden; påstå, att nu borde göras till föremål för undervisning, hvad t. ex. svenska orden stad och jord betyda, emedan man ej derom förut haft någon föreställning. — Lika visst som vi veta, hvad dessa ord betyda, vet kyrkan hvad i kristendomens språk menas med sådana ord och verkligheter som t. ex.: nåd, synd, tro etc.

nen i bekännelsen utan låta läraren sjelf vara läroboken är att beröfva barnen deras kyrkliga arf, att i stället för att gifva dem sanningen kasta dem ut på äfventyr med en andlig äfventyrare — ty en sådan är en hvar — hur nitälskande och aktningsvärd han för resten må vara — som menar, att sanningens rike ligger på en obebodd ö, der ingen församling funnits eller fins, men hvilken han nu skall söka upptäcka.

Men säger man: vi medgifva, att barnen skola undervisas i den kyrkliga bekännelsen, men vi anse, att härtill ej behöfves någon särskild lärobok, utan det gör tillfyllest, att läraren personligen är en kyrkligt rättrogen man; hans muntliga undervisning är tillräcklig lärobok. Mot en sådan åskådning anmärka vi först och främst, att den ställer för stora anspråk på läraren. Man kan ej begära af honom, att han skall hafva den omfattande insigt och den logiska tankeskärpa, att han skulle kunna uttänka en systematisk framställning af den kristna tron (med systematisk förstå vi här ej annat än att hvarje väsentligt lärostycke erhåller sin i förhållande till andra lärostycken rigtiga plats). Allraminst kunna de, som ej vilja använda den nya katekesen, ställa så stora anspråk på våra skollärare. Är den nya katekesen, som utarbetats af landets såsom yppersta ansedda män och undergått en sträng granskning, ej tillfredsställande — hur kan man då vänta, att hvar och en bland våra lärare skall kunna författa en tillfredsställande katekes? Det skola vi nämligen aldrig lemna ur sigte, att den, som i stället för den auktoriserade katekesen vill ställa lärarens muntliga meddelelse, fordrar af hvarje lärare, att han skall författa en bättre katekes än den auktoriserade.

Läraren borde ej blott författa en sådan, utan han måste ock vara redo att försvara den mot hvarje anmärkare. När han följer den kyrkligt stadfästade läroboken, kan han mot alla opponenter värja sig med, att han skall undervisa i kyrkans tro och ej i herr opponentens; men är det ej kyrkans af henne sjelf formulerade tro, som skall meddelas, utan ens egen komposition — ja då måste man sjelf försvara den. Det vore mera än obehagligt för en lärare att för hvad han lär kunna ställas till svars af den förste bäste anmärkaren.

Men invändes slutligen: »det medgifves, att undervisningen skall meddelas efter den antagna läroboken; men denna bör ej

sättas i händerna på barnen.» En sådan invändning stödjes med en sorts religiös grund eller om man så vill med en pedagogisk. Den lyder ungefär så: kristendom är icke en samling lärosatser utan en stämning eller ett sammanhang af stämningar — och för stämningen är det ej helsosamt att inlära katekesestycken. Slutsatsen här är falsk, derför att försatsen är falsk. Kristendomen är stämning, men icke blott detta utan äfven sanning (och således lärosatser) fastän icke heller blott detta; stämningens grundval, såvida den skall vara annat än ett odugligt känslospel, är tron, och tron är beroende af hvad som tros. Derför måste kristendomen äfven inläras. Men då blir frågan: genom lärobok eller utan sådan? Det är en ren pedagogisk fråga, och alldeles samma skäl, som kunna anföras för läroböcker i andra ämnen, kunna anföras för nödvändigheten af läroböcker i kristendomskunskap. Saknad af sådana har här samma följder som annars, bland hvilka här endast må nämnas: fördubbladt arbete å lärares och lärjunges sida, men förminskadt resultat — oftast knappast något uppvisbart resultat, det är ingen eller åtminstone ingen redig kristendomskunskap.

Mycket mera kunde sägas — det anförda må vara nog för att påpeka nödvändigheten, den kyrkliga och pedagogiska, af att undervisning meddelas i den kyrkliga bekännelsen och att detta sker genom en särskild lärobok. Det behöfver blott nämnas, att en sådan lärobok hafva vi i vår auktoriserade katekes. Stommen i den är den kyrkliga bekännelseskriften: Luthers lilla katekes. Den korta utvecklingen, som vidfogats, är dels hemtad ur de öfriga bekännelseskrifterna, dels uttryck för det medvetande, som nu lefver i den svenska kyrkan och är en trogen framställning af det, hvartill hon på den gamla goda bekännelsens grund genom fortsatt lifserfarenhet kommit. På intet sätt kan det försvaras, om denna lärobok skjutes åt sidan för något annat, hvilket då väl blir den enskilde lärarens utläggningar.

Mycket kunde vara att säga om bästa sättet att förbinda undervisningen i katekes med bibelläsning; men det är ej vår uppgift vid detta tillfälle. Snarare kunde vara skäl att säga något om behöfligheten af att läsa biblisk historia. Sådan läsning är uppenbarligen endast en modifikation af bibelläsning. Är den detta, så kan den ej ersätta alla former af bibelläsning. Att läsa bibeln i ett större sammanhang kan ej få bortfalla för

läsning af biblisk historia. Men å andra sidan är väl »bibliska historien» i häfdvunnen mening ett oundgängligt läroämne. Det kan ej bestridas, att barnen böra ha en redig och någorlunda fullständig insigt i den heliga historien, ej heller att de historiska böckerna i bibeln äro för vidlyftiga för barnen att inlära; ej heller att inom den heliga historien finnas vissa grundfakta, som framför allt måste kännas och begrundas. Konklusionen af allt är, att vi behöfva ett sammandrag af den heliga historien och att barnen böra inlära denna — eller: vi behöfva en lärobok i biblisk historia. Den är ämnad till att vara en nyckel, som sättes i barnets hand, manande och hjelpande det till att sjelf ingå i det heliga rum, der Herren sjelf bor, i den heliga skrift. — Må undervisningen både i det ena och det andra bidraga till den Herrens kunskap, om hvilken det heter: »det är evinnerligt lif, att känna dig allena sannan Gud och den du sändt hafver, Jesus Kristus.»

G. B—g.

3.

Undervisningen i folkskolan vare åskådlig!

Alla erkänna väl, att undervisningen i folkskolan bör utgå ifrån och sluta sig till åskådningen; men allmän tillämpning har denna helsosamma grundsats ej vunnit. I många folkskolor råder ännu tomt formväsende och själsdödande mekanism. För att i någon mån bidraga dertill, att ifrågavarande grundsats måtte med mera allvar blifva tillämpad, vilja vi gifva några antydningar om, huru undervisningen i de särskilda ämnena bör vara gestaltad för att vara åskådlig, sedan vi förut i korthet framstält sagda undervisningsregels historia.

Grundsatsen, att undervisningen bör vara åskådlig, spåras redan i äldsta tider; men först i samband med den Lutherska reformationen, som gälde icke blott kyrkan, utan äfven hemmet och skolan, blef den småningom allt mera bestämdt uttalad och dess tillämpning med allt mera kraft påyrkad. »Kunskapen är af två slag: kunskap om orden och kunskap om tingen. Men den, som ej har kunskap om tingen, den skall kunskap om orden ej hjelpa» — säger redan Luther. Om den ryktbare skolmannen Johannes Sturm, som på femtonhundratalet förestod en mycket besökt skola i Strassburg, berättas, att han vid undervisningen gick från åskådning till begrepp; från sak till ord. — Men undervisningen var dock fortfarande hufvudsakligen mekanisk. Den gick ut på att fylla minnet med ord eller abstrakta begrepp, och med dessa till utgångspunkter drog man lika abstrakta slutsatser, som saknade all beröring med verkligheten.

Mot den formalism och mekanism, som var rådande i undervisningsanstalterna, från och med universitet till och med folkskolan, höjde sig i senare hälften af sextonde seklet flere stämmor. Bland motståndarne till den ensidiga boklärdomen utmärkte sig företrädesvis Baco af Verulam. Ehuru han sjelf icke var skollärare, gaf han hela skolväsendet en ny rigtning. Han fordrade, att man skulle studera naturen. Dervid skulle

man iakttaga och bestämma de enskilda företeelserna, jemföra dem och fastställa de betingelser, under hvilka de egde rum eller icke egde rum, och på detta sätt från erfarenheten af de enskilda fakta gradvis höja sig till insigt om den allmänna naturlagen. Genom framställningen af dessa åsigter blef Baco grundläggare af den realistiska verldsåskådningen, hvilken senare utöfvade så stort inflytande på undervisningen.

Några år senare än Baco uppträdde i Tyskland Wolfgang Ratke (Ratichius). Denne var den förste, som sökte tillämpa den metod, som Baco förordade vid vetenskapliga studier, äfven på elementarundervisningen. Han uppstälde derföre den regeln för undervisningen: »Allt genom erfarenhet och undersökning.»

Grundsatsen, att undervisningen bör utgå från åskådningen, framstäldes än klarare och bestämdare af den med Ratke samtidige Amos Comenius, »profeten bland pedagogerna». Han ilade långt framför sin tid. »Hans praktiska undervisningsregler räcka djupt in i den närvarande tiden och hafva blott firat sin uppståndelse i många ryktbara skolmän, som tillhöra senare århundraden.» Han lärde: undervisningen begynne icke med ordförklaring af tingen, utan med åskådning af tingen. Först sedan tinget har blifvit förevisadt, kommer ordet till för att utförligare förklara tinget. Näppeligen kan grundsatsen, att undervisningen bör vara åskådlig, klarare uttalas. Praktiskt tillämpade Comenius denna grundsats i sin berömda bok »Orbis pictus» (verlden i bilder). Det är en bildbok, i hvilken de förnämsta naturföremål, naturföreteelser och lifsförrättningar afbildas. Öfver bilderna står en öfverskrift; efter dem följer en utförligare förklaring på latin och tyska. Vid dennas utarbetande utgick Comenius från den grundsatsen: »att vi hvarken kunna sätta något i verket eller förståndigt tala om något, om vi icke förut lärt att rätt förstå, hvad vi skola göra eller hvarom vi skola tala. Men ingenting är i förståndet, som förut ej varit i sinnet. Om nu sinnena flitigt öfvas, på det de rätt må iakttaga åtskilnaden mellan tingen, så lägges derigenom grunden till vishet, till passande vältalighet och till alla förståndiga lifsförrättningar.» Visserligen stred utgifvandet af Orbis pictus mot den gyllene regel, som Comenius framstält, att naturtingen borde visas i original; men denna regel, så rigtig den än är, kan dock ej utan inskränkningar praktiskt tillämpas.

Genom sin orbis pictus trädde Comenius icke blott teoretiskt, utan äfven praktiskt upp mot medeltidens skolastik, hvilken »uppfattat och behandlat föreställningarna om tingen som abstrakta formler».

Enär Comenius så bestämdt uttalat och så allvarligt sökt tillämpa grundsatsen, att den första undervisningen bör vara åskådlig, anses han med rätta som »banbrytare» för en ny tid inom skolans område.

Ratkes och Comenii idéer gjorde sig gällande: flere af de skolordningar, som på denna tid utkommo, t. ex. Piaristernas och hertig Ernst den frommes; men undervisningen i skolan bedrefs dock ännu till största delen på gamla sättet. Och detta är ej att undra öfver. En ny tanke ingår ej genast i folkmedvetandet och tager ej omedelbart gestaltning i lifvet. Dertill kräfves tid. Sådant är förhållandet i det allmänna lifvet; så förhåller det sig ock inom skolans område. Ett nytt förfaringssätt framställes; rigtigheten deraf erkännes; men dock dröjer det länge, innan det blir följdt öfverallt och af alla. Det gamla viker endast småningom undan. Huru lång tid har ej förflutit sedan Comenii dagar, och dock är hans grundsats, att den första undervisningen bör vara åskådlig, ännu på långt när ej allmänt tillämpad!

Något senare än Comenius uppträdde i Frankrike den fromme biskop Fénelon ifrigt för den åskådliga undervisningen, och i England framstälde John Locke åsigter, som erinra om Ratke och Comenius. Deras tankar om uppfostran och undervisning utvecklades och tillämpades af »handlingens pedagog», den vördnadsvärde August Herman Franke, i hans många läroanstalter. »För dem, som bildas för borgerliga yrken, är jemte kristendomskunskap», säger han, »skrifva och räkna de vigtigaste ämnena och öfningarna i skolan; men undervisningen i geografi, historia och naturkunnighet bör ej försummas, och dervid bör allt, så vidt möjligt, ställas fram för barnens sinnen.» Äfven de, som hufvudsakligen studera klassiska språk, borde ej — enligt Frankes förmenande — vara främmande för geografi, historia och naturkunnighet. För att studiet af det sistnämda ämnet skulle blifva fruktbringande, anordnade han ett naturaliekabinett och en samling af fysiska apparater samt anlade en botanisk trädgård. »Naturalismens pedagog» Jean Jacques Rousseau ifrade för uppöfningen af barnens sinnen och ropade med sten-

torsstämma: »iakttagen naturen och följen den väg, den visar er!» Vidare säger han: »undervisningen måste börja med realämnena, och i hvarje vetenskap är kännedomen om tecken (och ord) utan kännedomen om det betecknade tinget af intet värde». »Öfven icke blott barnens kroppskrafter, utan öfven ock alla sinnen, hvilka styra krafterna; nyttjen så mycket som möjligt hvarje sinne; pröfven det ena sinnets intryck genom det andra. Han (Rosseaus Emile) lär mäta och derunder geometri; han lär räkna tingen och derigenom aritmetik; han väger; han jemför; han lär teckna, men icke efter afbildningar, utan efter naturen.»

I samma rigtning som Rousseau verkade Johan Bernhard Basedow. »Minnet», säger han, »må ej fyllas med ord och namn, till hvilka eleverna ej knyta förnuftiga föreställningar; men sakerna, tingen sjelfva böra ständigt sättas i förbindelse med orden.» Till följd af denna sin grundsats fäster Basedow stor vigt vid allt, som kan utbilda iakttagelseförmågan. »Naturföremål, bilder, målningar; elementerna af naturkunnighet, matematik och fysik äro företrädesvis lämpade att öfva ungdomens sinnen och förstånd.» Men Basedow nöjde sig icke med att framställa dessa åsigter, utan han sökte äfven tillämpa dem. Han utgaf derför sitt »Elementarverk», hvilket man kallade den nya Orbis pictus. Detta var försedt med hundra afbildningar och innehöll i metodisk ordning allt, som han ansåg vara af nöden för ungdomens undervisning inom de särskilda kunskapsområdena. Basedow dref den åskådliga undervisningen till sin spets. För att åskådliggöra ljudtecknen lät han baka bokstäfver, hvilka barnen finga till frukost, och hvad än värre var, för att åskådligt för barnen framställa en druckens tillstånd och väcka deras afsky derför, drack han sig »full» och rullade sig i sin sammetsrock i gatsmutsen.

I Basedows anda, men utan hans dårskap, verkade Campe och Salzman m. fl.

Basedow och hans efterföljare, hvilka bildade den i pedagogikens historia namnkunniga filantropiska skolan, verkade ej direkte för folkskolan; men de kommo dock att utöfva ett mägtigt inflytande på henne. Den, som först sökte tillgodogöra henne deras idéer, var Fredrik Eberhard von Rochov. Han inrättade en skola i Reckan och grundade undervisningen derstädes på åskådningen.

Johan Henrik Pestalozzi har fått namn af den nyare sko-

lans fader, enär han i undervisningsanstalterna verkligen infört åskådlighetens grundsats och beredt åskådningsöfningarna en förblifvande plats i folkskolan. Han framstälde nämligen en elementarmetod i motsats mot en vetenskaplig metod. Den förra söker bibringa kunskap omedelbart ur åskådningen. Åskådningens begrepp inskränkte Pestalozzi för öfrigt icke blott till förmedlingen mellan ett yttre föremål och vårt medvetande genom de fem sinnena; utan han utsträcker det till allt omedelbart varseblifvet. Så hör till åskådningens område hvarje kärlekens, uppoffringens och trohetens gerning, som barnet blir vittne till, hvarje trons ord och hvarje fromhetens handling, som inverkar på dess känsla.

På Pestalozzis grundsatser är hela den nya folkskolepedagogiken grundad. De hafva gjort sig gällande ej endast i hans fädernesland, utan vunnit erkännande äfven i andra länder. Att undervisningen bör vara åskådlig, har blifvit en grundlag för undervisningen i folkskolan. Denna grundsats framhålles i alla metodiska läroböcker; den inplantas i dem, som utbildas till lärare. Dock står det ännu illa till med tillämpningen deraf. Så klagas det från andra länder, och vi måste, om vi vilja vara rättvisa, instämma i denna klagan. En af orsakerna dertill, att så mycket tomt formväsende ännu är rådande i vår folkskola, torde vara, att man ej gjort sig tillräckligt reda för, huru undervisningen i de särskilda ämnena bör vara beskaffad för att vara åskådlig. Vi vilja derför i det följande göra några antydningar derom.

Låtom oss först vända oss till kristendomskunskapen! Kristendomskunskapens föremål är kristendomen, sådan den faktiskt föreligger i historien och erfarenheten. De sanningar, som i kristendomskunskapen framställas, äro »grundade i säkert intygade fakta i den yttre och inre erfarenheten». Vill man vinna en fast och viss kunskap om Gud och hans förhållande till oss och om vårt förhållande till honom, måste man känna dessa fakta. Att begreppsmessigt framställa det ideala innehållet i dem är den dogmatiska teologiens uppgift. Vid lösningen af denna uppgift utgår hon sålunda från historien och erfarenheten. Samma väg måste man äfven gå vid undervisningen i kristendomskunskapen; i annat fall blifva de kristendomssanningar, man meddelar, endast tomma formler. I folkskolan, i hvilken kunskap i trolärans vigtiga sanningar skall meddelas, bör man

sålunda börja med undervisning i biblisk historia. Derför säger och den normalplan, som är utarbetad till ledning för undervisningen i våra små- och folkskolor, att man skall begynna undervisningen i kristendomskunskapen med »berättelser ur gamla och nya testamentet, som företrädesvis äro egnade att af barnen med lätthet uppfattas och att utgöra katekesundervisningens historiska grundval». Dessa berättelser, hvilka tillsammans böra framställa hufvuddragen i den bibliska historien, böra genomgås i småskolan. Derefter böra, enligt normalplanen, i folkskolan barnens insigter i bibliska historien utvidgas och fördjupas, »på det de måtte erhålla en fullständigare och mera sammanhängande kunskap» deri, och samtidigt härmed undervisning i katekes meddelas. Dessa båda grenar af kristendomskunskapen: bibliska historien och katekesen, böra vid undervisningen sättas i innerligaste samband med hvarandra. Vid meddelande af en biblisk berättelse bör man framställa den trossanning, som har sin grund i det faktum, som deri omtalas; och vid undervisningen i katekes bör man härleda och belysa den ifrågavarande trossanningen från fakta, som i bibliska historien berättas, från barnens egna inre och yttre erfarenheter samt från tilldragelser i allmänna lifvet. De fordom så mycket värderade och så ofta förekommande definitionerna böra vid undervisningen i kristendomskunskap i folkskolan endast mycket sparsamt användas. »De äro oftast ingenting annat än en klädnad utan kropp.» Vill man för barnen framställa Guds magt, vishet och godhet, lyckas det bäst genom bibelns berättelse om skapelsen; vill man lära barnen inse och känna hvad moderskärlek är, skall man kunna det genom att berätta för dem den älskliga berättelsen om Moses' moder, hvilken döljer sitt barn tre månader för konungens spioner och sedan — kärleken är uppfinningsrik — tager en kista af rör och bestryker henne med ler och beck och lägger barnet deri och kastar henne i vassen vid stranden af elfven. Huru klart och åskådligt framställes icke barmhertigheten i berättelsen om den barmhertige samariten! Utom berättelsen — den bibliska och den ur allmänna lifvet — samt barnens inre och yttre erfarenhet kunna ock bibelspråk och psalmverser användas som medel till de abstrakta kristendomssanningarnas åskådliggörande, belysning och tillämpning. Hur åskådligt visas t. ex. icke »hvad ånger är» i Davids 51 psalm,

verserna 3—5! Hur tydligt framställes icke skrymteriet i Matth. 15 v. 8! Huru uttrycksfullt utsäger icke uppmaningen: »lofva Herren min själ» etc! den lärdom, som vi kunna och böra hemta ur berättelsen om Johannes Döparens födelse och omskärelse!

De intryck, barnen erhålla genom åskådlig undervisning i kristendomskunskapen, fördjupas och verka mägtigare på deras innersta personlighet, om läraren sjelf känt och erfarit hvad han meddelar och om han med hela sitt hjerta hängifver sig åt den sanning, han framställer.

Alla lärares mästare har genom sina upplysande liknelser, sina korta, innehållsrika sentenser, sina hänvisningar till naturen och menniskolifvet lärt oss, huru vi skola meddela åskådlig undervisning i kristendomskunskapen.

Vi vilja nu i korthet besvara frågan, huru den undervisningsregel, hvarom nu är tal, kan tillämpas vid undervisningen i modersmålet. Färdigheten att läsa innan bör läras enligt den så kallade skrifläsemetoden. Denna har det företrädet framför den gamla bokstafveringsmetoden, att den är byggd på åskådlighetens grundsats. De första läseöfningarna hafva enligt sagda metod till mål att lära barnen »att rent och tydligt uttala språkljuden». Detta sker derigenom, att läraren föresäger de särskilda ljuden, hvilka barnen sedan få säga efter. Språkljuden inläras sålunda »efter gehör». Samtidigt med öfningarna att uttala ljuden få barnen lära att beteckna dem. Härvid skrifver läraren de särskilda ljudtecknen på svarta taflan. Likasom barnen få höra de särskilda ljuden, innan de erhålla uppgiften att uttala dem, få de se, huru ljudtecknen bildas, innan de få försöka att skrifva dem. Man utgår sålunda från åskådningen både vid de första läse- och skriföfningarna.

Men likasom den så kallade mekaniska läsefärdigheten bäst läres på åskådlighetens väg, så kan man ock lättast på denna väg lära barnen läsa innehållsenligt och väl. Lärarens föreläsning är härvid ett synnerligen verksamt medel. Ett annat medel, som kraftigt bidrager till vinnande af god läsning, är att med de mindre barnen anställa särskilda åskådningsöfningar. Dessa uppöfva icke endast deras iakttagelseförmåga, utan gifva dem äfven öfning uti att rigtigt uttala ord och satser samt öka deras ordförråd. Erfarenheten lär, att det är svårare att lära sådana barn, som ej fått deltaga i dylika öfningar, att läsa innehållsenligt och väl, än sådana, som genom dem kommit i

besittning af ett större förråd af ord, hvilka de kunna rigtigt uttala, och som vunnit någon öfning i att korrekt uttala satser.

Till uppgiften för undervisningen i modersmålet hör ock att lära barnen förstå skriftspråket. För detta ändamål handleder man dem till uppfattning af innehållet i det, som läses. De beskrifningar och förklaringar, som härför äro erforderliga, böra vara åskådliga. Är det, som skall förklaras, något genom de yttre sinnena förnimbart, något i rummet varande, bör läraren, der sådant är möjligt och lämpligt kan ske, förevisa det föremål, hvarom fråga är. När föremålet sjelft ej är till hands eller lämpligen kan förevisas, åskådliggöres det genom en modell eller en plansch. Har läraren ej tillgång till några sådana, kan han sjelf afteckna det på svarta taflan eller gifva barnen en föreställning deraf genom att erinra dem om och jemföra det med något annat för dem bekant föremål. Läser man t. ex. med barnen stycket »Hampa och lin» i Läsebok för folkskolan, visar man dem några hamp- eller linstrån; läses stycket »Svalan», visas en plansch, hvarpå en svala är afbildad, eller ett uppstoppadt exemplar af en sådan; vid läsningen af stycket» Ejdergåsen» jemföre man denna med »ankan» o. s. v. — Är det, som skall förklaras, något, som ej kan uppfattas medelst förmedling af de yttre sinnena, åskådliggör man det genom exempel, berättelser, tilldragelser, som ligga inom den egna erfarenheten, o. d.

För att barnen måtte vinna säkerhet i rättskrifning, tillhålle man dem att rigtigt uttala orden samt låta dem inpregla ordbilderna i ögat. Först sedan meddele man de regler, hvilka hafva praktiskt värde. Normalplanen föreskrifver derföre, att man bör flitigt öfva barnen att redogöra för de i orden förekommande ljud, ljudtecken och stafvelser och att afskrifva förut lästa ord, meningar och hela läsebokstycken samt att man vid diktamensskrifning bör välja sådana stycken, som förut blifvit lästa och afskrifna.

Såsom förberedelse för skrifning af uppsatser böra barnen lära utantill lämpliga så väl prosaiska som poetiska stycken och öfvas att ur minnet nedskrifva så väl dessa som delar af något läroämne, som blifvit med dem genomgångna. Derjemte är det af vigt, att de få upprepade gånger läsa stycken i läseboken, hvilkas innehåll blifvit utredt och förklaradt.

Hvad slutligen beträffar språkläran, så bör man vid behandlingen deraf ej gå från regeln till exemplet, utan från exem-

plet till regeln; och bäst torde man göra, om man ej utgår från ett för tillfället gjordt exempel, utan från ett exempel sådant det föreligger i en sammanhängande framställning.

Räkning har ej något realt läroinnehåll; dess egentliga material är tal, alltså abstrakta föreställningar. Dessa uppstå endast ur konkreta ting. Derför bör räkningen börja med åskådningar. Från de konkreta tingen böra barnen lära abstrakta talföreställningar. De skola sammanfatta enheter af lägre ordning i högre enheter, upplösa sammansatta tal i deras beståndsdelar, mäta och jemföra dessa. De operationer, hvarigenom detta sker, kunna och böra åskådliggöras genom åskådningsmedel, såsom streck, punkter, kuber, kulramar, m. m. Räkning med benämda tal bör sålunda i allmänhet föregå räkning med obenämda (rena) tal. Lära barnen: »detta är *en* kub, detta är *två* kuber», så inse de snart, att räkneorden ej angifva någon beskaffenhet hos kuberna, utan blott deras antal eller mängd; de lära snart att se bort från föremålen och komma på detta sätt till föreställningen om obenämda tal. På samma sätt förhåller det sig ock med räknelagarna. Har barnet sett, att två fingrar och tre fingrar äro fem fingrar, kan det snart verkställa den abstraktionen, att två och tre är fem När ett räknesätt är inlärdt medelst räkning med benämda och obenämda tal, bör det tillämpas på praktiska uppgifter, hvilka hufvudsakligen böra röra sig med de brukligaste mynten, måtten och vigterna. Dessa böra förevisas helst i naturlig storlek.

Likasom undervisningen i räkning bör ock undervisningen i geometri utgå från och sluta sig till åskådningen. Figuren, afbilden af det ifrågavarande geometriska föremålet, bör alltid ställas fram för barnens ögon genom uppritning på svarta taflan. Derjemte bör läraren, så vidt lämpligen kan ske, begagna andra åskådningsmedel. Så kan t. ex. fönsterrutan begagnas för att angifva en åskådlig bild af en qvadrat, rektangel e. d.

På det undervisningen i historia må̈tte blifva åskådlig, föreslår normalplanen, att fäderneslandets historia skall meddelas i kort öfversigt med utförligare berättelser om de mest betydande personer och händelser. I dessa berättelser bör hvad som är sant, skönt och godt likasom lefvande framställas för barnens ögon för att mana till efterföljd, och det onda omtalas som afskräckande exempel. För att berättelserna skola kunna hafva en sådan verkan, måste de vara enkla, tilltalande och reflexions-

lösa samt berättas med värma, hängifvenhet och åskådlighet, så att barnen likasom se händelsen uppstå och utveckla sig för deras ögon. Derjemte bör dervid hänsyn tagas till de fysiska och klimatiska förhållandena i den trakt, der den ifrågavarande tilldragelsen timat, enär dessa ej sällan utöfvat stort inflytande på dennas början, fortgång och slut. — En god hjelp för att bibringa barnen en rätt uppfattning af det meddelade lemna ock historiska planscher, hvilka böra framställa vigtiga tilldragelser i deras höjdpunkt och framstående personligheter just i det afgörande ögonblicket i en handling.

Vid undervisningen i geografi är det af vigt, att läraren meddelar den på ett sätt, som väcker barnens intresse. Skulle undervisningen i detta ämne hufvudsakligen bestå uti inlärande af namn på städer, floder, berg m. m., skulle den medföra ringa frukt, just derför, att den komme att sakna tillbörlig åskådlighet. Helt annorlunda gestaltar sig undervisningen, om läraren jemför med hvarandra orter, berg, floder m. m., om han gifver enkla tilltalande skildringar öfver en orts förnämsta märkvärdigheter, om han med undervisningen i geografi tager hänsyn till den ifrågavarande ortens historia samt angifver det mest utmärkande med afseende på dess djur- och växtverld. Jordglob, kartor, planscher, naturföremål böra flitigt begagnas för åskådliggörande af det, som meddelas.

Slutligen bör undervisningen i naturkunnighet ej sysselsätta sig med vetenskaplig systematik, utan den bör göra till hufvudsak att beskrifva i första hand fäderneslandets vigtigare djur, växter och mineralier och framställa deras nytta för menniskorna samt derefter på samma sätt behandla de förnämsta djur och växter i andra länder. Vidare bör den, utgående från erfarenhet och försök, göra barnen bekanta med de allmännaste naturlagarna och de oftast förekommande naturföreteelserna. Att det vid undervisningen i detta ämne är alldeles oundgängligt att flitigt använda tjenlig åskådningsmateriel, behöfver icke sägas.

Vi hafva nu gifvit några kortfattade antydningar om, huru undervisningen i de särskilda ämnena bör vara beskaffad för att vara åskådlig. Af dessa torde ock framgå, att normalplanens lärokurser och anvisningar för öfrigt äro byggda på den grundsatsen, att all undervisning i folkskolan bör vara åskådlig.

Carl K—n.

4.

Riksdagen 1882.

A) Ur berättelsen om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit; gifven Stockholms slott å rikssalen den 19 Januari 1882.

Höstterminen 1881 utgjorde elevernas antal vid rikets sju folkskolelärareseminarier 975 och vid de fem folkskolelärarinneseminarierna 563, eller tillsammans 1,538.

Vid läsårets slut sistlidna vårtermin undergingo 202 manliga och 95 qvinliga, tillsammans 297 elever, afgångsexamen.

Vid folkskolelärarinneseminarierna undergingo sistlidna vårtermin 82 elever, som genomgått första årets lärokurs, småskolelärarinneexamen.

Vid folkskolelärareseminariet i Lund har under sistlidna sommar särskildt tillfälle till undervisning varit beredt för småskolelärare och lärarinnor.

Under höstterminen 1881 voro intagna vid seminariet i Jockmock för lappska småskolelärares och lärarinnors bildande 13 elever och vid seminariet i Haparanda för finska småskolelärares och lärarinnors bildande 14 elever; och utexaminerades vid vårterminens slut samma år från det förra 10 och från det senare 6 elever.

Vid 17 af landsting underhållna småskolelärareseminarier hafva under år 1881 tillsammans 443 elever undergått den genom Kongl. kungörelsen den 11 Januari 1878 föreskrifna afgångspröfning. Enahanda pröfning har med särskildt nådigt tillstånd blifvit anstäld vid 6 af enskilda inrättade småskolelärareseminarier med tillsammans 132 elever.

Sedan riksdagen beviljat medel till uppförande af lärohus för folkskolelärarinneseminarium i Falun, och Kopparbergs läns landsting samt Falu stad gemensamt upplåtit jordland till bygg-

nadstomt och trädgård för denna läroanstalt, har Kongl. Maj:t faststält ritning för ifrågavarande hus, och hafva de beviljade medlen blifvit för ändamålet stälda till vederbörande domkapitels disposition, samt lärohuset under år 1881 börjat uppföras.

De af riksdagen beviljade medlen till gymnastikbyggnad för folkskolelärarinneseminariet i Skara hafva äfven blifvit för sådant ändamål stälda till vederbörande domkapitels disposition, och ritning till byggnaden blifvit af Kongl. Maj:t fastställd.

Enligt Kongl. Maj:ts beslut hafva under sistlidna Juni månad folkskolelärare- och lärarinneseminariernas rektorer sammanträdt i hufvudstaden för att rådpläga om undervisningen vid dessa läroverk och dermed sammanhängande frågor.

Likaledes har under nämda månad allmänt möte hållits i hufvudstaden med samtliga folkskoleinspektörerna i riket för öfverläggning om åtskilliga i sammanhang med inspektionen stående frågor.

Chefen för ecklesiastikdepartementet har, enligt Kongl. Maj:ts uppdrag, för den med innevarande år ingående inspektionsperioden af fem år förordnat sakkunniga män till folkskoleinspektörer inom bestämda områden och för dem utfärdat instruktion.

Folkskoleinspektörernas antal utgör tillsammans 44.

I anledning af riksdagens framställning har förslag till förnyad stadga angående folkundervisningen i riket blifvit utarbetadt, i hvilket förslag jemväl, efter derom af riksdagen gjord hemställan, ingå föreskrifter rörande anmälan hos vederbörande skolråd om folkskolelärares afgång från sin tjenst.

Under år 1881 hafva domkapitlen inkommit med de utlåtanden för åren 1878—1880 angående folkundervisningen, hvilka enligt folkskolestadgans föreskrift skola hvart tredje år till Kongl Maj:t ingifvas; hvarjemte så väl domkapitlen som öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor, jemlikt föreskriften i Kongl. cirkuläret den 31 December 1875, aflemnat särskilda uppgifter angående folkundervisningen under år 1880. Enligt dessa uppgifter funnos under sistnämda år i hela riket 12 högre folkskolor med 377 lärjungar, 3,994 folkskolor, hvaraf 3,083 fasta och 911 flyttande, 813 mindre skolor, hvaraf 501 fasta och 312

flyttande, samt 4,573 småskolor, hvaraf 2,359 fasta och 2,214 flyttande, eller tillsammans 9,392 folkundervisningsanstalter. I de högre folkskolorna undervisade 13 lärare samt

i folkskolorna ...	3,904	lärare	och	818	lärarinnor,	tills.	4,722
i mindre skolorna	255	»	»	564	»	»	819
i småskolorna......	657	»	»	4,156	»	»	4,813
Summa	4,816	lärare	och	5,538	lärarinnor,	tills.	10,354,

förutom 178 lärare och 238 lärarinnor eller tillsammans 416, som särskildt undervisat i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn mellan 7—14 år utgjorde 690,245 (351,596 gossar och 338,649 flickor), af hvilka

undervisats i sina egna distrikts fasta folkskolor	251,351	
» » » » » flyttande »	86,201	
» » » » » mindre skolor...	39,503	
» » » » » småskolor.........	196,873	573,928
» » allmänna läroverk eller i folkundervisningsanstalter utom distriktet		18,245
» » enskilda skolor		20,495
» » hemmen		45,985
vistats utom skoldistriktet utan att närmare uppgifter om dem lemnats		5,923
under året ej deltagit i undervisningen		25,669.

Af de sistnämda hade 9,843 redan förut aflagt examen från folkskolan, 3,411 hade till följd af sjukdom eller naturfel samt 12,415 af annan anledning under detta år icke åtnjutit undervisning.

Utgifterna för folkskoleväsendet utgjorde under år 1880 enligt ofvan nämda från domkapitlen och öfverstyrelsen insända uppgifter:

	Kronor.
till lärares och lärarinnors aflöning	6,230,492
» skollokaler och inventarier	1,737,835
» undervisningsmateriel	227,350
» öfriga behof	961,004
Summa	9,156,681.

Lönetillskott af allmänna medel hafva under år 1880 utgått med 2,501,693 kronor 86 öre för aflöning åt 10,310 lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre skolor och småskolor.

Sedan riksdagen anvisat medel för höjande af statens lönetillskott åt biträdande lärare och lärarinnor vid folkskolor, lärare och lärarinnor vid mindre skolor derunder inbegripna, har Kongl. Maj:t den 21 Mars 1881 utfärdat nådig kungörelse härom.

På derom gjorda ansökningar har Kongl. Maj:t för år 1881 beviljat understöd åt 435 fortsättningsskolor samt 300 slöjdskolor.

Af de till Lappmarks ecklesiastikverk anslagna medel hafva aflönats 4 skolmästare och 10 kateketer, samt dels 58 lappska barn njutit underhåll och beklädnad, dels bidrag lemnats till underhåll af lappska barn.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare delar bosatta finnar hafva för år 1881 beviljats understöd för höjande af lärares löner till och öfver minimum, hvarjemte bidrag af statsmedel lemnats till reparation och förändring af ett skolhus i Karesuando skoldistrikt.

I ändamål att till nedsatt pris från och med innevarande år hållas folskolorna till handa hafva, jemte förut anmäld undervisningsmateriel, följande läromedel blifvit anordnade, nämligen läsetabeller för den första undervisningen, taflor ur svenska historien, ett häfte, samt anvisningar för begagnande af himmelsglob och af åtskilliga fysiska apparater.

För de finska skolorna har Luthers lilla katekes med kort utveckling blifvit från trycket utgifven på svenska och finska språken; hvarjemte åt så väl lappska som finska skolor undervisningsmateriel och läroböcker dels kostnadsfritt utdelats, dels till nedsatt pris hållits till handa.

Enligt direktionens för folkskolelärarnes pensionsinrättning berättelse för år 1880 var vid nämda års slut delaktighet i pensionsinrättningen beviljad för 4,268 folkskoleläraretjenster, samt för 18 tjenster vid seminariernas öfningsskolor. Antalet pensionstagare utgjorde vid samma års slut 626 med ett årligt pensionsbelopp af tillsammans 234,316 kronor 66 öre. Inrättningens kapitalbehållning utgjorde vid sista afslutningen 2,851,819 kronor 87 öre.

Till delaktighet i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa voro vid 1880 års slut anmälda 2,701 i tjenst varande lärare och 246 i tjenst varande lärarinnor, hvarjemte afgifter erlades för 102 lediga tjenster. Antalet pensionstagare utgjorde 287 med ett årligt pensionsbelopp af 12,687 kronor 76 öre. Kassans kapitalbehållning utgjorde vid samma års slut 583,261 kronor 3 öre.

Af det under vissa vilkor beviljade förslagsanslag till understöd åt folkhögskolor har Kongl. Maj:t för år 1881 anvisat understöd åt 24 dylika skolor med tillsammans 50,400 kronor. Enligt de af skolstyrelserna afgifna berättelser uppgick elevernas antal vid dessa skolor under sistlidna läsår till 727.

Vid allmänna institutet för döfstumma å Manilla voro under höstterminen år 1881 intagna 130 elever, af hvilka 94 voro frielever och 10 erlade nedsatt årsafgift. Vid institutets seminarium för döfstumma lärares bildande voro under samma termin intagna 5 manliga och 1 qvinlig, tillsammans 6 elever.

Vid institutet för blinda, som under år 1881 fortfarande varit inrymdt i förhyrd lokal i Hedvig Eleonoræ församling i Stockholm, voro under höstterminen samma år intagna 60 elever, af hvilka 37 voro frielever och 9 erlade nedsatt årsafgift.

Granskning af allmänna institutets för döfstumma och blinda räkenskaper och förvaltning för år 1878, samt af de sedan 1879 skilda institutens räkenskaper och förvaltning för åren 1879 och 1880 har blifvit under år 1881 verkställd, och berättelse derom afgifven af revisorer, som Kongl. Maj:t förordnat.

Af de till understöd och uppmuntran åt mindre uppfostringsanstalter för döfstumma och blinda barn beviljade medel hafva för innevarande år bidrag tilldelats 13 sådana anstalter med tillsammans 38,950 kronor. Antalet elever vid dessa anstalter utgör tillsammans 396.

Vid läroanstalterna för öfveråriga döfstumma voro under sistlidna hösttermin intagna tillsammans 174 elever, nämligen vid läroanstalten i Vadstena 60, i Skara 54 och i Bollnäs församling af erkestiftet 60.

Under år 1881 har Kongl. Maj:t meddelat understöd åt fem uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn, äfvensom Kongl. Maj:t låtit under samma år inspektera dessa anstalter. — Nådig kungörelse angående vilkoren för erhållande af statsunderstöd för sådana uppfostringsanstalter har Kongl. Maj:t låtit under den 13 sistlidne Maj utfärda.

B) Anslag till folkundervisningen, som af Kongl. Maj:t blifvit föreslagna utöfver dem, som förut äro beviljade:

a) ordinarie anslag:

Till löneförbättring åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärare-seminarierna .... 64,600 kr.
Till arfvoden åt teckningslärare för extra tjenstgöring .... 500 »
Till extra arfvode åt musiklärare .... 1,500 »
För den uppflyttning i högre lönegrad, som tillkommer lärare vid folkskolelärare-seminarierna .... 2,900 »

b) Extra anslag:

Till fullbordande af seminariebyggnaden i Falun .... 32,000 »
Till institutet för blinda .... 21,000 »
Till läroanstalter för öfveråriga döfstumma .... 49,200 »
Till understöd af uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn .... 20,000 »

C) *Motioner:*

1) *I första kammaren:*

Herr Jonas Andersson, angående löneförbättring för folkskolelärare.

Herr Carlsson om beviljande af 2,500 kronor som understöd för tryckning af blindskrifter.

2) *I andra kammaren:*

Herr Carl Aug. Andersson, om ändring af 13 § i reglementet för folkskolelärarnes pensionsinrättning.

Herr A. Th. Vallenius, om löneförhöjning för folkskolelärare och lärarinnor.

Herr E. Thomasson om rätt för lärare vid vissa småskolelärarinne-seminarier till delaktighet i folkskolelärarnes pensionsinrättning.

Herr I. E. Eriksson angående löneförbättring för folkskolelärare.

Herr Jonas Andersson i Häckenäs, om ett anslag af 15,000 kronor för beredande af understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid de af staten understödda folkskolorna.

Herr P. A. Lind, om beviljande af ett förslagsanslag till pensionering af folkskolelärare.

Herr P. A. Lind, om utbetalning från statsverket af hela den kontanta aflöning, som tillkommer folkskolelärare.

5.

Geografien i folkskolan.

Lärobok i geografien, för folkskolor sammandragen af J. Bäckman, seminariiadjunkt och folkskoleinspektör. Andra upplagan genomsedd.

N:r 4. Lärobok i geografi för Sveriges folkskolor af prof. Ed. Erslev. Åttonde öfversedda upplagan.

Geografi för skolans lägre klasser af O. W. Ålund, fil. doktor. Tredje upplagan.

Lärobok i geografi för folkskolan, uppstäld i enlighet med normalplan för undervisningen i folkskolor och småskolor af d:r Carl Lind, lärare i geografi vid seminarium.

Den sistnämde författaren uttrycker i förordet till sin lärobok ett beklagande öfver de klena insigter i geografi, som inträdessökande vid seminarierna ådagalägga, och vill deraf draga den slutsats, att detta ämne »måste vara så godt som alldeles försummadt i folkskolorna». Ehuru vi för vår del icke kunna helt och hållet instämma uti denna väl hårda dom öfver våra folkskolor, måste vi dock bekänna, att detta ämne, likasom historien och naturkunnigheten, ännu icke kommit till sin fulla heder i folkskolan, utan att mycket ännu återstår att önska med afseende på så väl detta ämnes behandling derstädes som ock resultaten deraf. D:r Lind anser vidare orsaken till detta förhållande ligga uti bristen på fullt tjenliga läroböcker i ämnet samt uttrycker dessutom den förhoppningen, att den nya normalplanen genom sin läroplan och sina metodiska anvisningar skall verka välgörande på den geografiska undervisningen i folkskolan. Ehuru vi för vår del icke kunna alldeles obetingadt

instämma i d:r Linds lofprisande af normalplanens anvisningar här vid lag, äro vi dock öfvertygade, att normalplanen just genom att uppställa en bestämd lärogång för detta ämne, låt vara att åtskilliga anmärkningar kunna göras emot densamma, kommer att medföra en omsorgsfullare och mera fruktbringande behandling af geografien i folkskolan, än som hittills kommit henne till del. Otvifvelaktigt komma nämligen normalplanens anvisningar här vid lag att i hög grad bidraga till förbättringar och stadga i det metodiska förfaringssättet vid undervisningen i detta ämne. Och häri skulle i sanning en icke ringa vinst ligga, ty på läraren, hans personliga duglighet och förmåga att på ett klart, redigt, åskådligt och intresseväckande sätt meddela undervisning beror dock ytterst framgången af hans verksamhet med hänsyn både till geografien och alla andra ämnen. Att emellertid äfven goda läroböcker äro af stor vigt i fråga om en fruktbringande behandling af ifrågavarande ämne, äro vi de första att vilja medgifva, och derföre hafva vi tagit oss före att underkasta några af de i våra folkskolor allmännast begagnade läroböcker i geografien en närmare granskning.

De läroböcker, hvilka vi för denna gång hafva utvalt till föremål för vårt skärskådande, äro de, hvilkas titlar fullständigt äro anförda här ofvan. Af dessa är Linds geografi den enda, som blifvit utarbetad med hänsyn till normalplanens anvisningar. De öfriga, Bäckmans, Erslevs och Ålunds, af hvilka de första upplagorna utkommit tidigare än normalplanen, synas, äfven hvad de senaste upplagorna af dessa läroböcker angår, vara utgifna, utan att författarne tagit någon notis om densamma. Framställningen i dessa senare är så till vida likartad i dem alla, att den analytiska lärogången följes, eller att författarne börjat med en öfversigt af jordklotet såsom ett helt och derifrån öfvergått till att behandla de olika verldsdelarna och på dem befintliga länder, hvarvid vårt fädernesland naturligtvis erhållit den utförligare behandlingen.

Den ofvan nämda *geografien af Bäckman* utgör ett sammandrag af samma författares tidigare utgifna *Läro- och läsebok i geografien för folkskolor och begynnare*, hvilken senare läroboks i förhållande till uppgiften stora vidlyftighet gör henne alldeles olämplig att begagnas i folkskolor. Ifrågavarande omarbetning

utgör ett bidrag jemte de många andra af samma slag, som vi förut ega, till bestyrkande af den erfarenheten, att det är en vansklig sak att hufvudsakligen genom sammandragning och förkortning af en utförlig lärobok åstadkomma en mindre omfattande. Läroböcker för olika ändamål behöfva i allmänhet olika planläggning, och följden af ifrågavarande sätt att gå till väga för erhållande af läroböcker för olika stadier blir lätt nog den, att den mera kortfattade läroboken kommer att till stor del endast utgöra ett skelett af den utförligare. Så synes oss äfven vara förhållandet med den Bäckmanska för folkskolor sammandragna geografien. — I afseende på uppställningen följes, såsom förut är nämdt, helt och hållet den analytiska gången. Ifrån en allmän öfversigt af jordytan samt en mycket kortfattad redogörelse för Europas politiska indelning öfvergår förf. till behandling af den skandinaviska halfön, först Sverige, sedan Norge, samt derefter af främmande länders geografi, först Europas, sedan de öfriga verldsdelarnas. Vid behandlingen af Sverige lemnar förf. först en öfversigt af landets fysiska geografi, dess befolkning, näringsförhållanden m. m., fortgår sedan till ortbeskrifningen och lemnar till sist en redogörelse för de borgerliga, administrativa och kyrkliga förhållandena. Framställningen af Europas geografi afslutas med en sammanfattande återblick på verldsdelen, förnämligast dess fysiska geografi. Emot en så beskaffad uppställning är från förf:s synpunkt föga att anmärka, utom att det skulle hafva varit mera öfverensstämmande med planen i sin helhet att låta den fysiska öfversigten af Europas geografi föregå skildringen af verldsdelens olika länder och stater. Det är äfven en gärd åt rättvisan att erkänna, att förf. med hänsyn till det geografiska och statistiska materialets upptagande iakttagit en lämplig begränsning i synnerhet i fråga om Sverige, då deremot från beskrifningen af de främmande länderna ett och annat utan skada skulle kunna utgallras. I afseende åter på utförandet af planen kunna ganska väsentliga anmärkningar göras. Så förutsätter förf. vid redogörelsen för Sveriges gränser och i den fysiska öfversigten kännedom om de svenska landskapen och om en del städer, om hvilka förut ingenting meddelats. Till den fysiska öfversigten öfver Sverige har åtskilligt hänförts, som lämpligare kunnat upptagas i ortbeskrifningen. Vid denna åter har förf. allt för skarpt skilt

emellan det fysiska och politiska, i det han vid skildringen af det förra följt landskaps- och vid skildringen af det senare länsindelningen, utan att förbinda dessa med hvarandra. Felaktiga uppgifter saknas icke. Så t. ex. säges det om Öland, att denna ö »har flera hamnar», då tvärtom bristen på naturliga sådana der är ganska känbar. Åt den engelska kyrkan gifves namnet »högkyrkan», hvarjemte denna kyrkas lära säges i hufvudsaken vara lika Luthers. Framställningssättet är i allmänhet torrt, stilen tung, språket stundom mindre vårdadt, t. ex. sid. 14, der det heter om jerntillverkningen i Sverige, att den »är riklig, särdeles i mellersta Sverige tvärt öfver landet från och med Upland till och med Vermland». — Från flera ställen i denna lärobok äro hänvisningar gjorda till Läsebok för folkskolan. Tanken kan förefalla god, men utförandet svarar icke deremot. Förf. har nämligen vid den fysiska öfversigten flerestädes gjort hänvisningar till läseboksstycken, hvilka bättre hade lämpat sig att begagna vid ortbeskrifningen. Dessutom har han gjort dylika hänvisningar äfven till poetiska stycken, hvilka, om ock till följd af en viss frändskap upptagna i den geografiska afdelningen af läseboken, dock alls icke äro afsedda för eller kunna användas till det af läroboksförfattaren afsedda ändamålet. Eller hvilket sammanhang kan väl upptäckas mellan läseboksstycket »Fyrtornet» och redogörelsen för bergen i Sverige? Eller mellan »Vallflickans visa» och landskapet Dalarne, m. fl. exempel att anföra. — Såsom omdöme om ifrågavarande lärobok vilja vi slutligen anföra, att den visserligen icke saknar förtjenst, hvarken i planläggning eller i utarbetning, men att den, oaktadt den för en tidigare period skulle kunna hafva ansetts användbar, dock genom sin från normalplanens anvisningar helt och hållet skiljaktiga uppställning och genom sina brister, af hvilka vi ofvan anfört några, ej kan sägas uppfylla de fordringar, hvilka numera ställas på en god lärobok i geografien för folkskolan.

Den *Erslevska geografien för folkskolan* är i det hela uppställd efter samma plan, som denne författares mera utförliga läroböcker, hvilkas både förtjenster och fel tillkomma äfven henne. Boken börjar med de första grunddragen af den matematiska geografien; derefter följa korta öfversigter af »land och haf», af Europa, en något utförligare af skandinaviska halfön, hvarefter först Sveriges, sedan Norges geografi behandlas; derpå

följa de öfriga europeiska staternas geografi efter samma uppställning och indelning som i förf:s större läroböcker och slutligen grunddragen af de öfriga verldsdelarnas. Boken afslutas med några allmänna betraktelser, innehållande åtskilligt lånegods ur naturkunnigheten. Uppställningen är ganska konseqvent och från synpunkten af den analytiska lärogången förtjenstfullt gjord. Vid upptagandet af geografiska data har förf. i allmänhet iakttagit nödig begränsning. Särskildt synes oss skildringen af främmande länder upptaga just så mycket, som i en folkskola kan behöfva meddelas. Deremot skulle en större utförlighet beträffande vårt fäderneslånd varit önsklig, då vissa delar deraf, i synnerhet Norrland, äro väl knapphändigt och styfmoderligt behandlade. Detsamma gäller ock till en viss grad om ortbeskrifningen, vid hvilken förf. synes oss hafva skilt väl mycket på det fysiska och det politiska elementet. Äfven Norge och Finland hade kunnat tåla vid en något fullständigare behandling. Om nu också denna lärobok till följd af sin konseqvent analytiska lärogång ej låter förena sig med ett sådant ordnande af den geografiska undervisningen, som är öfverensstämmande med normalplanen, så måste dock erkännas, att den, oaktadt de brister, med hvilka den är behäftad, står långt framför den Bäckmanska läroboken, samt att den är ganska användbar i sådana skolor, i hvilka undervisningen i geografi ännu icke kunnat fullt ordnas efter normalplanen.

Om *Ålunds geografi* skola vi uttrycka oss något kortare, icke emedan denna lärobok är i anseende till ämnets behandling underlägsen de förut omnämda, utan till följd af uppställningen, hvilken gör den mindre användbar. Den är nämligen fördelad i 2:ne kurser, af hvilka den förra, efter en inledning, uti hvilken redogöres för de första geografiska begreppen, gifver en visserligen kortfattad, men ändock ganska namnrik framställning af »land och haf» samt derefter en öfversigt af Sverige, hvilken inskränker sig till de allra allmännaste dragen af landets fysiska och politiska geografi; medan den senare kursen innehåller den fullständigare behandlingen af ämnet. Det kan ej nekas, att denna lärobok utmärker sig för en i det hela ganska förtjenstfull behandling af ämnet, om ock språket behöft vara något enklare och lättfattligare, men planen för bokens uppställning afviker så betydligt från de grundsatser rörande den elementära

geografiens behandling, som numera vilja göra sig gällande och särskildt från dem, som följas i normalplanen, att vi ej kunna tveka vid uttalandet af det omdöme, att denna lärobok oaktadt sina förtjenster i sitt nuvarande skick ej gerna kan ifrågakomma att antagas såsom lärobok i en folkskola.

Den af *seminariiadjunkten Lind utgifna läroboken i geografi* är uppstäld i enlighet med normalplanens anvisningar. Lärogången är således rent syntetisk. Läroboken börjar med fäderneslandets geografi, ortbeskrifningen först och sedan en allmän öfversigt af landet med dess kultur- och näringsförhållanden; derefter behandlas Norge, Danmark, Finland och de öfriga Europeiska staterna, hvilken afdelning afslutas med en allmän öfversigt af Europa; vidare följa grunddragen af de öfriga verldsdelarnas geografi och till sist globläran. Mycken omsorg är synbarligen nedlagd på detta arbete, hvilket i många hänseenden synes vara förtjenstfullt. Visserligen kunna många grundade anmärkningar göras emot åtskilligt i denna lärobok, men härvid torde det vara nödigt att påminna om, att densamma, såvidt vi hafva oss bekant, är det första försöket i vårt land att uppställa en geografisk lärobok efter den syntetiska lärogången, och att författaren således är utan föregångare med hänsyn till dess plan, hvarför det ej är att undra på, att de svårigheter, som äro en följd af bokens uppställning, icke alltid kunnat tillfredsställande lösas. Ett sådant fall möter läsaren redan på första sidan, der det heter helt kort rörande det första landskapet, som behandlas: Upland begränsas af Östersjön, Mälaren, Vestmanland och Gestrikland. Vi neka visserligen icke till, att läroboken, den må vara huru förträfflig som helst, alltid förutsätter nödig handledning af läraren. Detta hindrar dock ej, att en elementarlärobok både kan och bör vara så affattad, att den ej förutsätter kunskaper i ämnet hos barnet, och att den sjelf meddelar nödiga förklaringar. Annars kan barnet vid öfverläsning på egen hand komma att stå alldeles redlöst, eller också kan det inträffa, att barnet, utan att bekymra sig om hvad det läser, inlär läroboken mekaniskt. Vi föreställa oss, att svårigheten på detta ställe lätt hade kunnat afhjelpas, utan att den af normalplanen angifna lärogången hade blifvit trädd för nära. Der skulle ju i början kunna hafva gifvits en sådan allmän, i kortaste form affattad öfversigt af skandinaviska halföns läge

och omgifvande vatten, att barnen vid början af ortbeskrifningen haft de för begripandet af densamma nödiga förkunskaperna. Vidare, då författaren ansett sig före ortbeskrifningen kunna meddela, att Sverige indelas uti tre hufvuddelar, samt att Svealand består af 6 landskap, skulle det väl äfven kunnat anses tillåtet att samtidigt namngifva dessa. Den första meningen af Uplands beskrifning skulle, under förutsättning häraf, komma att lyda ungefär så här: Upland begränsas af Östersjön, sjön Mälaren, Vestmanland och det norrländska landskapet Gestrikland. Dylika anmärkningar rörande förekomst af nya namn utan angifvande af dessa namns betydelse kunna i stor mängd framställas. — I afseende på bokens typografiska anordning nämner förf. i företalet, att den är tryckt med tre olika stilar. I förbigående vilja vi här nämna, att skilnaden emellan de begge finare stilarna är väl litet i ögonen fallande. Men då förf. säger, att 1:sta årsklassen endast behöfver läsa sådana stycken, som äro tryckta med den gröfsta stilen, men andra klassen derjemte de med mellanstil, så synes oss denna anordning ej fullt stämma med den normalplanens anordning, att de landskap, som icke medhunnits i första årsklassen, skola genomgås i den andra, samt att i skolor med endast en lärare första och andra årsklasserna skola hvarje år genomgå beskrifningen öfver det egna landskapet samt derjemte hvartannat år vexelvis hälften af de i öfrigt för dessa klasser angifna kurser. Huru kan nu en anordning, sådan som författarens här ofvan nämda, förenas med dylika anvisningar, då enligt normalplanen kursen tydligen är olika för 1:sta och 2:dra årsklasserna? Den allmänna öfversigten öfver Sverige är äfven tryckt med 2:ne stilar, gröfre och mellanstil. Meningen kan väl aldrig vara annan, än att denna öfversigt skall tillhöra fjerde årsklassens kurs och endast der genomgås. Men hvartill då de tvenne stilarna? Ty förenämda öfversigt innehåller i sanning, äfven då det med mellanstil tryckta medräknas, ej mer än som med skäl kan fordras af hvar och en, som fullständigt genomgått folkskolan. — Denna allmänna öfversigt förefaller för öfrigt att vara mager och knapphändig. Våra kulturförhållanden äro allt för lösligt berörda, och kommunikationsväsendet är der alldeles förbigånget. Några öfversigter öfver läns- och stiftsindelningarna hade äfven tarfvats. Dessutom synes oss förf. hafva bort någonstädes meddela anvisning

om, hvad som hörer till 4:de klassens lärokurs, och huru han tänker sig denna anordnad. Vi förmoda, att det är författarens mening, att i denna klass öfversigten öfver Sverige skall läsas, och derjemte ortbeskrifningen å nyo och fullständigare genomgås. Men härom nämner vår förf. intet, ej heller om ordningen för kursens genomgående, om i denna klass öfversigten eller ortbeskrifningen skall läras först. Enligt vårt förmenande torde i fjerde klassen läsningen af öfversigten böra föregå genomgåendet af ortbeskrifningen. Hvad ortbeskrifningen beträffar, synes den i det hela vara förtjenstfullt och omsorgsfullt utarbetad. Dock förefaller det, som om författaren stundom gått väl långt i detaljer. Med hänsyn till den utförlighet, som enligt normalplanen kräfves vid *det egna landskapets* behandling, torde ej någonstädes för många enskildheter vara upptagna för genomgåendet häraf. Men nog vill det tyckas öfverflödigt och intresselöst för en invånare i södra och mellersta Sverige att hafva reda på *Malgomajsjön*, *Vojmsjön*, *Tjäggelvas* m. fl. vattensamlingar i Lappland, hvilka alla äro tryckta med den gröfre stilen, likasom å andra sidan för Norrländingens behof antalet namngifna sjöar och öar i mellersta Sverige torde kunna inskränkas. Då nu hvarje barn måste enligt normalplanen inhemta en fullständigare kännedom om det egna landskapet än om de öfriga, torde det hafva varit lämpligare, om de olika stilarna vid ortbeskrifningen så användts, att med den finare stilen tryckts sådant, som endast afsetts för behandlingen af det egna landskapet, och allt det öfriga med gröfre stil. Vid redogörelsen för det politiska synes framställningen ej vara konseqvent. I en del landskap, som äro fördelade på flera län, såsom Upland, Södermanland, Vestmanland, uppräknas städerna utan någon hänsyn till länsindelningen. I andra åter, såsom Småland, Skåne, Vestergötland, har förf. satt ut, hvilka städer höra till hvarje länsdel. Den senare anordningen är otvifvelaktigt den rigtigaste. Ett misstag i afseende på städerna vilja vi fästa uppmärksamheten på till ändring i en kommande upplaga, nämligen att Piteå upptages såsom tillhörande Vesterbottens län. — De närmaste grannländerna, särdeles Norge, torde hafva behöft en något fullständigare behandling, hvarvid, hvad detta senare landet beträffar, städerna hade bort angifvas stiftsvis. I afseende åter på de öfriga europeiska staternas och de andra verldsdelarnas geografi tyckes en mått-

full begränsning vara iakttagen, om ock på en del ställen åtskilligt kunde hafva behöft upptagas, som är uteslutet, såsom städerna Rostock och Wismar i Mecklenburg, samt åtskilligt upptaget uteslutas, såsom namnen på de mindre hertig- och furstendömena i Tyskland. — Behandlingen af det statistiska materialet, särdeles i fråga om Sverige, lemnar åtskilligt att önska. Förf. synes med den största samvetsgrannhet hafva efter Sveriges officiella statistik uppgifvit folkmängdsförhållandena i vårt land. Så får man veta, att invånarnes antal utgör i Sverige 4,531,863, i Stockholm 169,429, i Upsala 14,069, i Trosa 541, i Falsterbo 337 personer, andra exempel att förtiga. Att i en geografisk lärobok, särdeles en för folkskolan, angifva statistiska siffror på annat sätt än i jemnt afrundade tal kan ej vara annat än förkastligt. Äfven är det öfverflödigt att omnämna något invånartal alls för de mindre städerna. Likartade anmärkningar kunna göras emot angifvandet af höjdförhållandena. Så får man veta, att höjden af Syltoppen utgör 6,025, af Sulitelma 6,315, af Åreskutan 4,958 och af Städjan 3,304 fot. Hvarföre ej heller resp. 6,000, 6,300, 5,000 och 3,300 fot? — Slutligen är att nämna, att boken är försedd med fem (säger 5) geografiska illustrationer jemte några folktyper, hvilka illustrationer samtliga äro gamla och af en mycket tarflig beskaffenhet. Det kan sättas i fråga, huruvida illustrationer till en lärobok i geografien för folkskolan äro nödvändiga. För vår del hålla vi före, att det är bättre, att dylik åskådningsmateriel finnes i skolorna, hvarigenom den kan blifva både rikhaltigare och till qvaliteten bättre. De anspråk på prisbillighet, som måste sättas på en lärobok för folkskolan, lägga stora hinder i vägen för sådana böckers förseende med goda illustrationer, och dåliga äro nästan sämre än inga. För öfrigt, om illustrationerna skola uppfylla sitt ändamål, måste de vara talrika, ss. i Erslevs geografi, annars är det bättre, att de helt och hållet uteslutas.

Vi hafva varit vidlyftigare rörande denna lärobok, än tidskriftens läsare torde hafva önskat. Men den omständigheten, att ifrågavarande geografi är den första, som blifvit uppstäld efter normalplanens anvisningar, äfvensom de obestridliga förtjenster, den eger, hafva gjort, att vi önskat underkasta densamma en något vidlyftigare granskning, så mycket hellre som vi äro öfvertygade, att denna lärobok, derest dess författare vill

låta densamma undergå en grundlig omarbetning, kan blifva af ganska stort värde för våra folkskolor, särskildt derföre att, såsom af denna vår granskning torde framgå, det för närvarande är stor brist på lämpliga läroböcker i geografien för folkskolan.*

G—m.

---

* En stor del af de anmärkningar, som blifvit framstälda mot d:r Linds lärobok, lära redan hafva blifvit rättade i 2:dra upplagan, som är under tryckning. *Red. anm.*

6.

Om borgareskolor.

Ett för vår tid utmärkande drag är det stora intresse, hvarmed alla sådana frågor, som angå den offentliga undervisningen, omfattas och särskildt den ifver, hvarmed man sträfvar efter bildningens spridande bland den stora massan af folket, efter en djupare och allmännare folkbildning. Orsakerna härtill äro många och af olika art. Med den större politiska betydelse, folket i sin helhet erhållit, är det af obestridlig vigt för samhället sjelft, att alla dess medlemmar, alla dess politiskt myndiga medborgare äro myndiga äfven i tanke och vilja, att de hafva ett nog utveckladt förstånd att kunna bilda sig ett sjelfständigt omdöme så väl om de stora stridsfrågor, som uppröra tiden eller eljest stå i samband med vår nationella utveckling, som ock om de mera anspråkslösa angelägenheter, som inom det kommunala lifvet tager medborgarens intresse och verksamhet i anspråk. På begge områdena behöfvas en fast karakter, ett för rätt och sanning öppet sinne för att ej blott inse, utan äfven vilja och välja det rätta och sanna.

Men ej blott ur politisk synpunkt är menige man i behof af en omsorgsfullare och vidsträcktare bildning. Gœthe säger någonstädes: »*Utan* bildning är och blifver handtverket endast ett handtverk, *med* bildning en konst.» För framgång i yrket, för att kunna bestå i den allt skarpare konkurrensen på det industriella lifvets alla områden måste arbetaren och yrkesidkaren ega ett odladt vett, som sätter honom i stånd att välja de bästa medlen för att vinna sitt mål. Slentrianens tid är förbi; öfverallt fordras ett sjelfständigt, medvetet handlande. Visserligen finnas åtskilliga yrkesskolor, som afse att utbilda lärlingar för de särskilda yrkena, men just för att kunna med fördel begagna dessa skolor fordras en utvecklad intelligens.

Vidare torde den stora ifvern för folkbildningens höjande utgå från den åsigten, som vinner allt större erkännande, att alla de anlag och gåfvor, en högre magt förlänat, böra utvecklas och förkofras. Hvarje ouppodladt och derigenom förspildt anlag är en förlust ej blott för individen, utan äfven för samhället. Dettas välbefinnande är i väsentlig mån beroende deraf, att hvar man kommer på sin rätta plats, hvilken samhällsklass han än ursprungligen må tillhöra, och att sålunda en ständig och regelbunden cirkulation mellan de särskilda klasserna åstadkommes, hvilken helt omärkligt, sten för sten, kan nedbryta och utjemna de skrankor och skiljemurar, som på andra ställen föranledt motsatser inom samhället, hvilka endast kunnat lösas genom dettas egen upplösning. — »Skolfrågan» har ej blott pedagogisk, utan äfven social, politisk, ja, statsekonomisk betydelse. Med skäl må det derför anses såsom en af statens allra vigtigaste omsorger att så inrätta det offentliga undervisningsväsendet, att den största möjliga frukt deraf skördas, att alla bildningsbehof, ej minst den stora massans, tillfredsställas.

Äro nu vårt lands folkbildningsanstalter ordnade i en sådan, om man så vill, demokratisk, men säkert sant human anda? Vi tro det ej. Med allt erkännande af de högst storartade framsteg vår folkundervisning på senare tider gjort, lider dock sjelfva organisationen af det offentliga undervisningsväsendet i sin helhet af vissa brister, som göra, att det bildningsbehof, vi här särskildt hafva för ögonen, ej tillräckligt tillgodoses.

En af dessa brister består deri, *att man gifvit den lärda skolan till uppgift att, utom lärd bildning, meddela en sådan bildning, som lämpar sig för en tidig utgång i det borgerliga lifvet.* Under äldre tider, då endast den lärda skolan var föremål för statsmagternas omvårdnad, hade hon en enda uppgift, som hon väl fylde, att meddela en lärd bildning på grundvalen af de gamla språken. Dessa voro skolans hufvudämnen. Men i samma mån förändrade tidsförhållanden framkallade nya bildningsbehof, har skolan måst på sin undervisningsplan upptaga det ena nya läroämnet efter det andra, såsom moderna språk och naturvetenskap. Detta har dock ej kunnat förändra skolans natur och väsentliga uppgift: såsom lärd skola måste hon grundlägga en vetenskaplig insigt i alla de äldre och nyare discipliner, som i henne läras. För att nå detta sitt mål måste hon hafva det stän-

digt i sigte och i hela sin organisation vara derpå anlagd, så att hvarje föregående stadium är en förberedelse för det närmast efterföljande, tills slutligen vid skolans gräns de kunskaper och den andliga mognad äro vunna, som möjliggöra sjelfständiga, vetenskapliga studier. Häraf följer, att endast de, som fullständigt genomgå skolan, kunna hafva någon rätt fördel af hennes undervisning; de lärjungars bildning, hvilka afgå från någon af skolans lägre klasser, måste blifva mer eller mindre fragmentarisk. Men om så är förhållandet, böra tydligtvis inga andra besöka den lärda skolan än de, som åtminstone *ämna* genomgå henne, som *vilja* vinna en lärd bildning, om ock i enskilda fall omständigheterna kunna föranleda en tidigare afgång. Detta har man emellertid förbisett i vårt land. Åt vår lärda skola har man gifvit den biuppgiften att i de nedre klasserna meddela en afslutad, för ett tidigt utträde i det borgerliga lifvet afpassad bildning. För detta ändamål har läroverket erhållit tvenne afslutningspunkter före den sista, nämligen i tredje och femte klassen. Denna uppgift fyller dock det allmänna läroverket i flera afseenden sämre än den för detta slags bildning egentligen afsedda folkskolan — med hela tyngden af sin väsentliga uppgift verkar det sjelft deremot, såsom vi lätt kunna finna af en granskning af de begge skolornas undervisningsplaner och arbetssätt. Redan i det allmänna läroverkets tre nedre klasser, i hvilka barnen hafva samma ålder som i folkskolan, måste synnerlig vigt läggas på ett ämne, som är af jemförelsevis underordnad betydelse för en lägre borgerlig bildning, nämligen tyska språket, då ju den i detta språk vunna insigten skall utgöra grundvalen för de följande ganska vidlyftiga språkstudierna. I svenska språket kommer alltid en på grammatiska studier beroende kännedom om språkets lagar, hvilken inhemtas under jemförelse med främmande språk, att vara hufvudsak för den lärda skolan, äfven på det lägre stadiet, medan den för hvar man nödvändiga förmågan af språkets behandling i tal och skrift bättre tillgodoses i folkskolan. Denna praktiska förmåga blir i den lärda skolans högre klasser den naturliga följden af hela den föregående undervisningen. I folkskolan är välskrifning ett hufvudämne, då detta ämne deremot i den lärda skolan alltid varit och sannolikt alltid kommer att blifva temligen styfmoderligt behandladt. I de ifrågavarande klasserna af den lärda skolan få

lärjungarne ej den kännedom om de vigtigaste naturföreteelserna och dessas lagar, som deras jemnåriga i folkskolan erhålla.

Utsträcka vi undersökningen till de två följande klasserna, som väl skola meddela en högre borgerlig bildning, så finna vi, huru den lärda skolan i dem upptagit ännu två främmande språk, engelska och franska*, i hvilka begge endast en mycket elementär, för den borgerliga verksamheten temligen betydelselös insigt kan förvärfvas. Vidare gifves här endast en flygtig öfversigt af naturläran, som i de följande klasserna grundligare studeras, medan detta ämne är för den borgerliga bildningen af stor betydelse och derför kräfver en omsorgsfullare behandling. Ett ämne, som för den blifvande yrkesidkaren är af mycket stor vigt, nämligen bokhålleri, har ej kunnat finna något rum på den lärda skolans undervisningsplan.

Vi se således, att den lärda skolan i ganska ofullständig mån fyller sin biuppgift: att meddela borgerlig bildning. Det kunskapsförråd, den från skolans tredje eller femte klass i lifvet utträdande ynglingen medför, utgör ett brokigt aggregat af lärdomssmulor, samlade från många håll, och i formelt afseende har lärjungen erhållit mångahanda väckelser och impulser, men han har ej kunnat med sig införlifva och smälta de många bildningselementen, ej kunnat förvärfva den förmåga att beherska och använda sina kunskaper, som är all undervisnings egentliga mål, och är således för utträde i det borgerliga lifvet icke mogen. Emellertid har den lärda skolan ej så ringa men af denna sin biuppgift. Hennes undervisningsplan kan ej uppgöras i öfverensstämmelse med hennes egentliga natur; läroämnenas inbördes ordning rubbas; repetitioner och afslutningar måste arrangeras på sådana ställen, der de ej behöfvas. Den för den lärda skolan främmande, men henne påtrugade uppgiften att meddela borgerlig bildning och de deraf framkallade konstlade afslutningarna verka som en tvångströja på den lärda skolan och hindra sålunda hennes fria rörelser.

En annan brist i det offentliga undervisningsväsendet är, *att ingen utväg finnes för de lärjungar, som genomgått folkskolan, att förvärfva en högre borgerlig bildning, än den de redan vunnit.* Det stora flertalet af folkskolans lärjungar afgår visser-

---

* Vi tänka endast på den reala linien inom läroverket.

ligen så tidigt gällande lagar medgifva, i regeln vid 12:te året, och för dem är tillfälle beredt att i de s. k. fortsättningsskolorna befästa och kanske i någon mån öka sitt kunskapsförråd — ehuru resultatet af denna institution hittills icke varit synnerligen lysande — men ganska många barn finnas, som, sedan de med framgång afslutat folkskolekursen, önska och äro i den ekonomiska ställning, att de kunna använda ett eller annat år till för att kunna inhemta sådana kunskaper och färdigheter, som äro af betydelse för deras blifvande borgerliga verksamhet. Men skolor, i hvilka en sådan högre borgerlig bildning meddelas, finnas icke i vårt land utom på några få ställen. Den från folkskolan afgående lärjungen har, om han vill fortsätta sina studier, ingen annan utväg än att söka inträde vid den lärda skolan, vid hvilken han dock, såsom vi ofvan visat, ej erhåller en borgerlig, utan en lärd bildning. Han tvingas sålunda af omständigheterna in på en lefnadsbana, som han i många fall ej ursprungligen ämnat beträda — och de borgerliga yrkena gå miste om mycken intelligens, som kunnat åt dem bevaras, om skolväsendets organisation ej derför lagt hinder i vägen. Härtill kommer, att denna öfvergång från folkskolans högsta klass till det allmänna läroverket endast kan ske med en tidsförlust af minst tre år, i det de 12 à 13-årige lärjungarne från folkskolan på grund af bristande insigter i tyska språket måste ingå i allmänna läroverkets lägsta klass. Häri, likasom i några andra afseenden, röjer sig en brist på *system i det offentliga undervisningsväsendet*, som är en af de vigtigare orsakerna till det på många håll rådande missnöjet med den nuvarande ordningen. Man torde härtill möjligen anmärka, att lärjungarne i folkskolans lägre klasser ganska talrikt öfvergå till den lärda skolan. Detta är sant, men denna öfvergång måste alltid ske till den lärda skolans första klass och möjliggöres endast genom de små inträdesfordringarna derstädes. Sedan är all gemenskap afbruten. Hur obetydliga emellertid dessa fordringar än äro, visar sig redan i dem, huru litet man tänkt på att bringa den lärda skolan och folkskolan i organiskt samband, äfven der detta utan svårighet och med stor fördel kunnat ske. Så t. ex. fordras för inträde i allmänna läroverkets första klass »insigt i kristendomens hufvudläror enligt Luthers lilla katekes», under det enligt normalplanen för folkskolorna denna kunskap vinnes först sedan

tre af folkskolans klasser blifvit genomgångna. Omöjligt är det visserligen att så ordna arbetet inom tvenne skolor med olika uppgifter, att en godtycklig öfvergång från den ena till den andra skolan utan något förfång för de flyttande kan ega rum, men man behöfver derför icke på ett konstladt sätt skapa svårigheter för en sådan öfvergång, der de ej finnas. Fast mera bör väl den tanken genomgå hvarje skolorganisation, att hvart och ett anlag bör sättas på den plats, som bäst passar för dess utveckling. Men felet är: våra för allmänbildningen afsedda läroanstalter äro icke delar af ett helt, utan tvenne alldeles skilda organismer. Huru enligt vår tanke det lägre och högre undervisningsväsenet kunna inordnas i ett system och öfvergången från det ena till det andra underlättas, utan att någotdera deraf lider, skola vi i det följande söka visa. Hittills hafva vi endast velat konstatera tillvaron af vissa brister i vårt offentliga undervisningsväsen.

Till afhjelpande af de här uppvisade och temligen allmänt erkända bristerna har man föreslagit åtskilliga utvägar, af hvilka vi här skola pröfva två, som synas oss vara af större betydelse. Den ena af dessa, *folkskolans ombildande till grundval för den lärda skolan*, åsyftar att bringa system i det offentliga undervisningsväsendet; den andra, *inrättandet af s. k. borgareskolor*, vill fylla den lucka i den för borgareklassen afsedda undervisningen, som vi ofvan påpekat.

I stadgan för rikets allmänna läroverk heter det, att deras ändamål är att »utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela medborgerlig bildning och att grundlägga de vetenskapliga insigter, hvilka vid universitetet eller högre tillämpningsskolor vidare utbildas». Detta dubbla mål kan läroverket icke uppnå, om ordet »medborgerlig» fattas, såsom det väl bör, i den mening, i hvilken vi ofvan användt ordet borgerlig, d. v. s. lämpad för borgerlig verksamhet, men i så fall kan ej heller detta vara läroverkets sanna mål. Fattas deremot nämda ord i betydelsen *allmän*, så är visserligen läroverkets uppgift rigtigt angifven. Folkskolan och den lärda skolan hafva begge till mål att meddela allmän eller medborgerlig bildning, i motsats till speciell eller yrkesbildning, som förvärfvas vid specialskolor; men de

skilja sig med afseende på arten af den allmänbildning, de åsyfta. Den lärda skolan har att meddela en djupare och mera omfattande allmänbildning, som kan utgöra en förberedelse för sjelfständiga lärda studier; hon har derför längre lärotid, flera ämnen och vidlyftigare kurser. Folkskolan åter sträfvar att åt de barn, som endast kunna egna en kortare tid åt sin utbildning, meddela de kunskaper och färdigheter, som äro alldeles nödvändiga för hvarje samhällsmedlem; hon måste derför nöja sig med färre läroämnen och kortare, men dock fullt afslutade kurser — hennes mål är en medborgerlig bildning af lägre art, som vi kunna kalla *lägre borgerlig*, då vi kalla den i den lärda skolan meddelade *lärd*. Olikheten i dessa tvenne uppgifter gifver åt de tvenne skolorna en så väsentligen olika karakter, att lika så litet som den lärda skolan kan bibringa en lämplig vare sig lägre eller högre borgerlig bildning, lika litet kan den bildning, folkskolan i sin helhet meddelat, erbjuda en tillräckligt fast och ändamålsenlig grundval för den lärda skolan. Försökte man ersätta läroverkets tre nedre klasser med folkskolan, så skulle ett af två inträffa: antingen skulle folkskolan verkligen bemöda sig om att förbereda en följande lärd bildning och finge då upptaga ungefär samma ämnen, som nu förekomma i de tre klasserna — men i så fall blefve det ej dessa, utan folkskolan, som bortskaffades, och det stora flertalet af barn komme att erhålla en bildning, som icke passade för deras framtida verksamhet; eller ock skulle folkskolan med bibehållande af sin nuvarande organisation endast arbeta på att meddela en borgerlig bildning utan tanke på derpå möjligen följande lärda studier. Hvad skulle följden af detta senare alternativ blifva? I några ämnen, t. ex. naturvetenskap, i hvilka en mera summarisk insigt vunnits i folkskolan, måste undervisningen börja på nytt efter en bredare och rymligare plan än förut; det ligger dock i sakens natur, att en undervisning, som meddelas än efter en plan, än efter en annan, än för ett ändamål, än för ett annat, icke kan lemna ett lika godt resultat som den, hvilken från första början ordnas efter en enda plan och med ett mål för ögonen, det som man vill uppnå vid skolans slut. Andra ämnen, t. ex. främmande språk, skulle under den förkortade tiden i den lärda skolan följa så tätt på hvarandra, att någon förnuftig läsplan ej för dem skulle kunna uppgöras. Språkkunskap är i våra dagar

af sådan betydelse för den högre medborgerliga bildningen, att knappast något af de moderna kulturspråken får lemnas å sido i en skola, som vill meddela elementen af en sådan bildning. Härtill komma för vissa lärjungar de gamla klassiska språken. För att i den lärda skolan kunna inhemta nödiga insigter i alla dessa språk, eller åtminstone de flesta, vore det nödvändigt att hvarje år, lärjungen tillbringar i skolan, låta honom lära ett nytt språk. Men detta strider mot en af pedagogikens fundamentalsatser, som fordrar, att intet nytt språk får inträda på skolans undervisningsplan, förr än lärjungarne erhållit en god och säker insigt i de förut lästa. I all synnerhet är det vigtigt, att detta iakttages med afseende på de språk, som komma först. Af denna anledning, har man i våra allmänna läroverk anslagit tre år åt tyska språket, innan något nytt språk börjar. Vid studiet af detta skall den grammatiska insigt vinnas, som är nödvändig för att dertill anknyta följande språkstudier. Sätter man sig nu öfver den nämda vigtiga regeln, så blifva utan tvifvel följderna ganska ledsamma: lärjungarne blifva orimligt öfveransträngda, deras språkföreställningar förvirras, deras minne öfverlastas — resultatet af hela undervisningen blir dåligt. — En och annan torde möjligen mena, att modersmålets grammatik kunde i folkskolan så utförligt behandlas, att det erbjöde en tillräckligt fast grund för följande språkstudier, hvarigenom de nämda olägenheterna af en forcerad språkundervisning i den lärda skolan skulle åtminstone minskas. Detta är möjligt, men då en sådan minutiös grammatikalisk kännedom om modersmålet icke är nödvändig för den lägre borgerliga bildningen, ingår den icke heller i folkskolans uppgift. Ville man framtvinga en sådan i folkskolan, finge man deråt anslå en betydlig del af den för andra vigtigare saker (t. ex. färdighet i modersmålets praktiska behandling) erforderliga tiden, etc. etc. — Ryggar man åter tillbaka för dessa följder, så finnes ingen annan utväg än att minska läroämnenas antal och kursernas omfång för den lärda skolan — och detta, tro vi, skulle blifva det verkliga resultatet af den föreslagna ordningen. Men i samma mån de allmänna läroverken lemnade från sig mindre kunniga och för vetenskapliga studier mogna lärjungar, finge undervisningen vid universiteten och öfriga högskolor antaga en mera elementär och skolmessig karakter. Skolstudierna blefve öfverflyttade till högskolorna.

Men vinsten häraf vore ej stor; antingen skulle lärjungarnes vistelse vid dessa skolor betydligt förlängas, eller ock komme vårt land med afseende på lärdom och vetenskaplig kompetens att sjunka långt under den allmänna europeiska nivån. Men detta kan väl icke vara reformens mål.

I samma mån alltså folkskolan väl förberedde den lärda bildningen, skulle hon icke fylla sin egentliga uppgift att meddela borgerlig bildning, och i samma mån hon väl gjorde detta senare, skulle hon illa göra det förra. Detta sätt att åstadkomma enhet i det offentliga undervisningsväsenet, som vi här granskat, nämligen de tre lägsta klassernas af det allmänna läroverket bortskärande och ersättande med folkskolan såsom grundval för lärd bildning, anse vi medföra ett vida större ondt, än det som derigenom skulle afhjelpas.

Vi komma nu till förslaget att bereda tillfälle till högre borgerlig bildning genom upprättande af *borgareskolor*. Sådana skolor, om hvilka man med skäl kan säga, att de böra hafva till mål att meddela en »(med)borgerlig bildning utöfver området för folkskolans verksamhet», förekomma i utlandet under tre olika former. Dels äro de sjelfständiga anstalter, som mottaga barn i samma ålder som den lärda skolan, eller till och med tidigare, sålunda i 8:de à 9:de året, och redan i de lägsta klasserna börja med sådana ämnen, som anses nödvändiga för en högre borgerlig bildning, såsom främmande språk; dels hafva de till underlag några klasser af folkskolan, från hvilken i barnets 10:de à 11:te år en utbrytning eger rum af dem, som önska öfvergå på den högre bildningslinien; dels finnas slutligen borgareskolor byggda på den fullt afslutade folkskolan såsom grundval. Att en borgareskola under någon form är nödvändig, torde tillräckligt framgå af det föregående, men hvilken af de här uppräknade formerna är lämpligast för vårt land? Denna fråga är det af stor vigt att få rätt besvarad.

Mottager den sjelfständiga borgareskolan lärjungarne vid samma ålder, som fordras för inträde i allmänna läroverket, och börjar hon redan i första klassen undervisa i det ämne, som i synnerhet karakteriserar den lärda skolan, främmande språk, så kunna vi icke finna någon väsentlig skilnad mellan dessa två

skolor i de lägre klasserna. Det bör derför vara temligen likgiltigt för flyttningen till begge skolornas högre afdelningar, om den föregående bildningen egt rum i borgareskolan eller i det allmänna läroverket. Men i så fall kunna den förras lägre klasser endast anses såsom parallellklasser till det senares, d. v. s. de blifva helt och hållet öfverflödiga.

Man har visserligen velat finna en skilnad mellan borgareskolan och folkskolan å ena sidan och lärda skolan å den andra deri, att *undervisningsmetoden* skulle vara mindre »lärd», mera »praktisk», med ett ord af annan art än den, som följes i den lärda skolan. Men uppställandet af en sådan olikhet kunna vi icke finna i allmänhet berättigadt. Metoden är beroende dels och hufvudsakligen af barnets natur, dels af ämnets beskaffenhet och skolans mål. Det ena ämnet får behandlas på ett sätt, det andra på ett annat för att göras klart och åskådligt; i den för en kortare lärotid beräknade skolan måste för sådana ämnen, i hvilka endast kortfattade öfversigter kunna meddelas (ehuru detta mera berör undervisningsplanen, som bestämmer kursernas beskaffenhet och omfång) undervisningssättet eller metoden i någon mån afvika från den, som för samma ämnen användes i skolor med längre lärotid. Men det är dock sjelfva klar- och åskådliggörandet, ämnets preparering i en sådan form, att det blir för lärjungarne tillgängligt och mottagligt, som är det väsentliga i undervisningen, och normen härför är barnets natur, dess utveckling och mognad. Ett läroämne kan med mindre besvär och omständigheter göras klart för ett 15-årigt än för ett 9-årigt barn, men för barn af samma ålder torde i allmänhet endast *ett* sätt att klargöra något visst ämne vara det lämpligaste. Har man t. ex. i det allmänna läroverket funnit en god metod för undervisningen af 9-åringar i kristendomskunskap, så är helt säkert samma metod mycket lämplig äfven i folkskolan. Med afseende på undervisningen i främmande språk har man velat uppställa den skilnaden mellan den lärda skolan och borgareskolan, att man i den senare icke skulle lägga an på någon grammatikalisk kunskap, utan hufvudsakligen eftersträfva inlärandet af så många ord och fraser som möjligt, hvaremot undervisningen i den förra skulle föra barnen till en grundlig och omfattande insigt i språkets lagar. Enligt vår åsigt bör en dylik »praktisk» språkundervisning ej förekomma i någon skola.

För sådana personer (emigranter, lustresande o. d.), som endast kunna använda några veckor eller dagar för att inhemta ett nödtorftigt förråd af glosor, må det vara lämpligt och nödvändigt att taga sin tillflykt till parlörer och dylika hjelpmedel, men en *skolas* första mål är andlig utveckling, formell bildning — och en sådan vinnes icke på denna praktiska väg. Språkundervisningen, rätt bedrifven, är ett af de förnämsta medlen för tankeförmågans utveckling, reflektionens väckande — och borgareskolans lärjungar hafva lika stort behof som någon af ett odladt förstånd. På samma sätt förhåller det sig med den matematiska undervisningen. Äfven den vill man göra »praktisk» genom att i lärjungarnes minne inplugga en hop satser och formler utan att meddela dem insigt i dessas betydelse och uppkomst. Men genom en sådan tanketom minneskunskap vinnes ej det väsentliga målet för den matematiska undervisningen: ett följdrigtigt, lagbundet tänkande. Af de för den lärda skolan och folkskolan gemensamma läroämnena finnes blott ett, som i hvardera kräfver en väsentligen olika behandling, och det är modersmålet. Det grammatiska studiet af detta kan och bör i den lärda skolan bedrifvas under jemförelse med det tyska språket, hvaremot samma studium, som för öfrigt för folkskolan har en mera underordnad betydelse, i denna måste undvara detta hjelpmedel. I de flesta ämnena kommer emellertid undervisningssättet inom begge slagen af skolor att blifva i hufvudsak lika.

Men finnes hvarken med afseende på läroämnen eller undervisningsmetod någon väsentlig skilnad mellan den lärda skolan och borgareskolan uti begges nedre klasser, så finnes ju heller icke någon större anledning till att utrusta borgareskolan med sådana klasser, d. v. s. *hon bör icke vara sjelfständig.* Till detta resultat hafva vi kommit under förutsättning, att främmande språk upptagas på borgareskolans undervisningsplan redan i den nedra afdelningen.

Är återigen icke detta förhållandet, utan gifver man borgareskolan samma läroämnen, som folkskolan har, så försvinner all skilnad mellan *dessa* två skolor. Hur man således än inrättar den sjelfständiga borgareskolan, så kommer hennes nedra afdelning att sammanfalla antingen med folkskolan eller med den lärda skolan och är följaktligen under alla omständigheter

öfverflödig. Men en borgareskola utan sjelfständigt underlag är ej någon »sjelfständig borgareskola».

Denna skola är emellertid ej blott oberättigad och öfverflödig, utan i många afseenden rent af skadlig.

Hvar och en, som med någon uppmärksamhet följt folkskolans utveckling i vårt land under de sista årtiondena, har kunnat iakttaga, huru hon, i samma mån hon erhållit bättre lokaler och materiel, kunnigare och humanare lärare och bättre undervisningsmetoder, lyckats vinna allt större förtroende bland allmänheten, så att äfven förmögnare samhällsmedlemmar i henne insätta sina barn. Detta finner man bäst af en jemförelse mellan antalet lärjungar i folkskolan och de enskilda skolor, som hafva ungefär samma mål som denna, under äldre tider och nu. På alla de ställen, der folkskoleväsendet vunnit någon högre grad af utveckling, har antalet lärjungar i folkskolan ständigt och starkt ökats, medan det i de enskilda skolorna i samma mån minskats. Följderna i socialt afseende af ett sådant allmännare begagnande af folkskolan ligga i öppen dag. De skilda samhällsklasserna få derigenom åtminstone en gemensam beröringspunkt — och det en som för hvar man är af allra största betydelse — barnens uppfostran. Att denna gemenskap låter sig genomföras till stor fördel för de mindre bemedlade samhällsklasserna och utan skada för de bättre lottade, visar erfarenheten från andra land. Visserligen finnas hos oss med afseende på denna sak många fördomar att öfvervinna, många farhågor att skingra; men vi äro lifligt öfvertygade, att vår folkskola, om hon ej genom mer eller mindre konstlade medel hindras i sin utveckling, skall en gång i sig samla och någon tid få behålla och handleda *allas* barn, att hon skall i *sina nedre klasser* blifva en gemensam grundval för alla andra skolor — åtminstone är hon på god väg mot detta mål.

Men hurudant skulle förhållandet blifva, om den sjelfständiga borgareskolan trängde sig emellan folkskolan och den lärda skolan?

Följden af den falska princip, hvarpå denna skola hvilar, föräldrarnes förmögenhetsvilkor, skulle genast visa sig. Många af de barn, som eljest komme att besöka folkskolan, skulle ingå i borgareskolan, och den förra blefve den nödtvungna tillflyktsorten för de allra fattigastes, dagakarlarnes och proletärernas,

barn. Folkskolan skulle derigenom nedsjunka från den ganska aktningsvärda ståndpunkt hon i den allmänna meningen redan vunnit till en *fattigskola,* intresset för henne hos de magtegande i samhället skulle småningom aftaga, om ej alldeles upphöra, och en kastskilnad skulle grundläggas redan i de tidigare åren ej blott mellan den lärda klassen och borgareklassen, utan äfven mellan den senare och de egentliga arbetarne. Och tydligt är, att i samma mån intresset för folkskolan svalnade, minskades ock offervilligheten; men utan stora materiella uppoffringar af samhället kan folkskolan icke gå framåt. Med ett ord, den sjelfständiga borgareskolan skulle, i st. f. att befrämja, i hög grad motverka en god och grundlig folkbildning.

Den andra arten af borgareskolor är den, som är byggd på folkskolans nedre klasser, så att från någon af dem de barn, som önska erhålla en högre borgerlig bildning, öfvergå till borgareskolan, medan de, som ämna afsluta sin bildning tidigare, fortsätta i folkskolan. Olägenheterna af en så inrättad borgareskola äro visserligen icke fullt så stora som den förras; men då vi ej heller i dennas lägre klasser kunna finna någon principiell skilnad mellan å ena sidan folkskolan, å den andra den lärda skolan, så anse vi äfven henne öfverflödig och derför olämplig. Då återstår endast det tredje slaget — den borgareskola, som hvilar på och är den naturliga fortsättningen och utvecklingen af folkskolan såsom det enda rätta och för ändamålet lämpliga.

Huru bör en sådan skola vara inrättad? Då borgareskolans uppgift är att fortsätta och utvidga den lägre borgerliga bildning, som i folkskolan grundlagts, böra alla dennas läroämnen äfven ingå i borgareskolan, men derjemte bör hon upptaga ett par nya, för hennes högre uppgift särskildt passande ämnen, nämligen tyska språket och bokhålleri. Borgareskolans läroämnen blifva derför: religion, modersmålet, tyska språket, historia, geografi, matematik, naturvetenskap, bokhålleri och teckning jemte gymnastik och sång. Inom hvart och ett af dessa ämnen bör skolan meddela så grundliga och omfattande insigter som möjligt, men då vissa af dem äro för hennes speciella uppgift af högre värde än de öfriga, måste hon åt dem egna särskild omsorg. Sådana äro modersmålet, tyska språket, matematik, naturvetenskap, bokhålleri och teckning; dessa äro att anse såsom borgareskolans hufvudämnen.

Skolan bör omfatta 3 à 4 ettåriga klasser, så att de lärjungar, som vid 12:te året till henne öfvergå från folkskolan, vid konfirmationsåldern kunna hafva genomgått en fullt afslutad kurs. Men då antagligen ganska många lärjungar redan dessförinnan och på olika tider utgå i det borgerliga lifvet, torde det vara nödvändigt att inom hvarje ämne, så vidt möjligt är, anordna koncentriska årskurser, så att i hvarje högre klass den föregående klassens kurs i utvidgad form genomgås. Derigenom vinnes den fördelen, att från hvilken klass en lärjunge än afgår, så medför han ett någorlunda afrundadt helt af vetande.

Vår åsigt om borgareskolans undervisningsmetod hafva vi redan i det föregående antydt. Densamma bör vara »praktisk» i den meningen, att barnen böra lära att använda sitt vetande, men i första rummet sätta vi begripandet, insigten. I modersmålet likasom i tyska språket böra lärjungarne förvärfva goda grammatikaliska kunskaper jemte förmåga att i tal och skrift använda språken. Vid undervisningen i de matematiska och naturvetenskapliga läroämnena bör särskild vigt läggas på lösningen af problem; men denna öfning bör grunda sig på ett klart och begreppsmessigt vetande, ej vara en blott mekanisk tillämpning af i minnet inpreglade, oförstådda formler. I alla ämnen först den begripande insigten, sedan användningen, tilllämpningen — detta är äfven i borgareskolan den rätta, den mest praktiska metoden.

Genom inrättandet af borgareskolor af den art, vi här sökt teckna, skulle åtskilliga fördelar beredas vårt offentliga undervisningsväsen. Först och främst skulle sjelfva den brist på tillfälle till högre borgerlig bildning, som nu förefinnes, i väsentlig mån afhjelpas, i det att dels de lärjungar, som genomgått folkskolan, kunde under ytterligare ett eller flera år — utom högre själsdaning, hvilket vi sätta högst — förvärfva sådana kunskaper och färdigheter, som vore af nytta för deras blifvande verksamhet, dels de lärjungar, som af misstag inkommit i den lärda skolan, kunde utbyta denna mot en, som bättre passade för deras håg och anlag. Häraf skulle indirekt den fördel uppstå för den lärda skolan, att hon befriades från en tyngande och skrymmande barlast. Men ännu en stor fördel skulle en sådan borgareskola medföra: hon skulle för de begåfvade lärjungar i folkskolan, som önskade öfvergå till den lärda skolan, underlätta

denna öfvergång, hon skulle vara en förmedlande länk mellan den lärda skolan och folkskolan. Såsom vi förut visat, måste för närvarande en yngling, som genomgått folkskolan, om han vill öfvergå till den lärda skolan, söka inträde i dennas första klass, och detta kan ej ske utan en tidsförlust af minst tre år. Komme åter borgareskolor till stånd, så borde en begåfvad yngling — och andra hafva ej i den lärda skolan att göra — efter afslutad folkskolekurs, hvarunder han i de flesta ämnen inhemtat lika goda kunskaper som lärjungarne i den lärda skolans tre nedre klasser, efter ett års undervisning i borgareskolans lägsta klass utan svårighet kunna öfvergå till fjerde klassen af den lärda skolan. En sådan öfvergång borde i regeln kunna ske i lärjungens 14:de år, medan normaläldern i den lärda skolans fjerde klass är 13 år, alltså med en tidsförlust af endast ett år. Många och stora fördelar äro sålunda förenade med den på folkskolan byggda borgareskolan, utan att denna medför någon af de olägenheter, som vidlåda de öfriga skolorganisationerna. Folkskolans utveckling och höjande genom inrättandet af med henne organiskt förbundna borgareskolor på alla sådana orter, der ett tillräckligt antal lärjungar kan erhållas, är ett af tidens vigtigaste kraf, och i den rigtningen önska vi, att en reform af vårt offentliga undervisningsväsen måtte gå.

Hvad slutligen angår det förhållande, hvari den lärda skolan bör stå till folkskolan, och den fordrade enheten i hela skolväsendets organisation, så hafva vi redan derom antydt vår åsigt. Den lärda skolan kan icke byggas på *hela* folkskolan utan obotlig skada för begge, men en enhet kan dock på det sättet åstadkommas, att den för folkskolan förberedande småskolan och den lägsta klassen af den förra användas såsom grundval för den lärda skolan. Ända till den ålder, då studiet af främmande språk bör vidtaga, torde alla barn utan skada kunna åtnjuta gemensam undervisning. Detta studium börjar nu, sedan barnet fylt sitt 9:de år, hvilket är den lärda skolans inträdesålder. Vid den åldern och således från folkskolans första klass, der normalåldern just är 9 år, bör en utbrytning ega rum af alla dem, som önska erhålla en lärd bildning. Men för att småskolan och folkskolans första klass skola kunna tjena till underlag för den

lärda skolan, erfordras, att lärokurserna för nämda klass och fordringarna för inträde i den lärda skolan något lämpas efter hvarandra, hvilket utan skada för någondera mycket väl kan ske. Längre tro vi, att fordringarna på enhet i det offentliga undervisningsväsendet icke böra sträckas för närvarande. Något olika blefve förhållandet, om man ansåge, att språkstudierna med fördel kunde uppskjutas till barnets 10:de år; i så fall kunde första klassen af det nuvarande allmänna läroverket bortfalla och den gemensamma undervisningen utsträckas till och med folkskolans 2:dra klass — och nämda år anse vi visserligen för vår del såsom det lämpligaste för språkstudiernas början. Dock härpå ligger ej någon större vigt; hufvudsaken är, att alla barn någon tid erhålla gemensam undervisning — detta är vigtigt i socialt och politiskt hänseende samt för att väcka och bibehålla de bättre lottades intresse för folkskolan — men att, när de en gång skiljas åt, de utan att hindra hvarandra må fritt framgå hvar och en mot sitt mål.

För att i någon mån antyda, huru en med folkskolan organiskt förenad borgareskola tager sig ut i verkligheten, meddela vi här nedan undervisningsplanen för en dylik skola, ordnad i öfverensstämmelse med här angifna grundsatser.

Undervisningsplan för Malmö stads borgareskola.

Kristendom.

Katekes: Repetition af Luthers lilla katekes.

Bibelläsning: Valda stycken ur den heliga skrift; kort redogörelse för de bibliska böckernas innehåll.

Kyrkohistoria: Kort öfversigt af kristna kyrkans utveckling.

Modersmålet.

Form- och satslära efter en mindre lärobok; läsning af valda prosaiska eller poetiska stycken, dels kursivt, dels med redogörelse för innehållet samt med muntlig redogörelse för mera fram-

stående författare: skriftlig redogörelse för lästa stycken i läseboken eller genomgångna uppgifter inom realämnena, berättelser, beskrifningar och bref efter lärarens disposition.

Historia och geografi.

Allmän historia efter Läsebok för folkskolan; svensk statskunskap efter någon kortare lärobok; öfversigt af de vigtigare kulturlandens geografi, hvarvid särskild uppmärksamhet fästes på sådana förhållanden, näringskällor, handel o. d., hvarigenom de äro af betydelse för vårt eget land.

Tyska språket.

Form- och satslära; extemporerade öfningar i läsning af lättare stycken.

Matematik.

Aritmetik: Tillämpad räkning (regula de tri, procent-, rabatt-, diskont- och bolagsräkning).
Algebra: Hela tal och bråk; läran om digniteter och rötter; 1:sta gradens eqvationer.
Geometri: Mätning och beräkning af ytor och solida figurer med här erforderliga konstruktioner och bevis.

Naturvetenskap.

Ur läran om kroppars jemvigt och rörelse: häfstången, fallrörelsen och pendeln, vattnets tryck, hårrörsverkningar, luftens tryck och spännkraft; ångmaskinerna; det allmännaste om elektriciteten och magnetismen. — Det vigtigaste af den oorganiska kemien, hvarvid utförligare redogöres för: syre, väte, qväfve, kol; kalium, natrium, calcium, aluminium; jern, koppar, zink, bly, tenn, qvicksilfver, silfver, guld, platina och arsenik.

Bokhålleri.

Dubbelt bokhålleri, lämpadt för en mindre handelsrörelse och handtverk.

Frihandsteckning.

Teckning efter klotsar enligt Stuhlmanns metod.

Sång.

Tonträffnings- och taktöfningar; valda sånger 2- à 3-stämmigt.

Gymnastik.

Fristående gymnastik; marscher och gevärsexercis.

Det antal timmar som anslagits åt hvarje läroämne framgår af följande timschema:

Kristendom	3	timmar.
Modersmålet	5	»
Historia och geografi	2	»
Tyska språket	4	»
Matematik	6	»
Naturvetenskap	4	»
Bokhålleri	4	»
Frihandsteckning	3	»
Sång och gymnastik	3	»
	34	

Denna skola, som blott en kortare tid varit i verksamhet, är ännu endast ettårig och skötes af en lärare med biträde af lärare i öfningsämnena. Så snart behof göres, kommer klassernas antal att ökas. Antalet lärjungar utgör för närvarande 40, hvilket bör vara maximum för en dylik skola.

A. O. Stenkula.

7.

Folkskolan som bottenskola.

Sådana förhållandena nu äro, stå i vårt land folkskolan och det allmänna läroverket fristående från hvarandra. Lärokurserna för det ena slaget af dessa läroanstalter äro uppgjorda utan afseende på det andra. Hvarken folkskolan i dess helhet eller någon afdelning af henne har till uppgift att jemte sitt hufvudsyfte förbereda för inträde i det allmänna läroverket. Vill en folkskolegosse blifva intagen i en läroanstalt af detta slag på grund af de insigter, han i folkskolan inhemtat, måste han anmäla sig till intagning i första klassen, enär läsning af främmande språk begynner redan i denna klass och undervisning härutinnan ej förekommer i folkskolan. — Jemför man fordringarna för inträde i läroverkets första klass och de lärokurser, som i normalplanen för landets små- och folkskolor äro föreslagna, skall man derjemte finna, att en gosse bör gå två år i småskolan och två år i folkskolan, innan han inhemtat hvad som erfordras för intagning i första klassen af det allmänna läroverket. Han har då visserligen ej i folkskolan genomgått allt, som erfordras för inträde i läroverkets första klass — han har t. ex. ej fått läsa hela Luthers lilla katekes — men i andra ämnen har han genomgått mer, än som behöfves för inskrifning i nämda klass. Hvad som brister, kan han utan synnerlig svårighet lära sig sjelf eller åtminstone med ringa, lätt anskaffad hjelp. — Men folkskolegossen är då i vanliga fall elfva år, under det man beräknat, att normalåldern för intagning i läroverket bör vara nio år. Dessutom är att besinna, att endast de folkskolor, som arbeta under gynsamma förhållanden, kunna från sin andra klass lemna från sig gossar, som äro väl förberedda för intagning i det allmänna läroverkets första klass.

Vill en folkskolegosse vid en tidigare ålder inskrifvas i första klassen af det allmänna läroverket, måste han taga sin tillflykt till enskild undervisning för att förvärfva erforderliga insigter — en åtgärd, som ofta måste vidtagas, äfven om en gosse vill öfvergå från folkskolans 2:dra klass till det allmänna läroverket, enär åtskilliga folkskolor, helst på landsbygden, arbeta under så svåra förhållanden, att de ej kunna till denna tid hinna att i alla ämnen — t. ex. rättskrifning — meddela hvad som hör till en god förberedelse för det allmänna läroverket, hvartill naturligtvis ock bidrager, att i folkskolans lägre klasser läses åtskilligt, som ej ingår i allmänna läroverkets inträdesfordringar.

Detta hindrar mången gosse, som har lust och anlag för studier, att ingå i det allmänna läroverket. Än saknar han tillgång att betala den enskilda undervisningen; än möta stora svårigheter — i synnerhet på landsbygden — att anskaffa en sådan. Den enskilda undervisningen är dessutom ej sällan af så underhaltig beskaffenhet, att den skadligt inverkar på barnen. Stundom få de nämligen, t. ex. vid innanläsningen, inlära många ovanor, som endast med svårighet, ja i många fall aldrig, kunna bortnötas; stundom lägges grunden till en tankelätja, förströddhet och ouppmärksamhet, som endast med mycken ansträngning och ihärdighet kan arbetas bort. Hvilka äro orsakerna dertill, att den enskilda undervisningen ofta har så betänkliga följder? Vi skola finna dem, om vi tänka efter, dels huru olämpliga för lärarekallet de ofta äro, som gifva enskild undervisning, dels ock de yttre omständigheter, under hvilka den ej sällan meddelas.

Gång efter annan händer ju, att enkor och ogifta qvinnor, som ej hafva något att lefva af och som ej veta hvad de skola taga sig till för att förtjena sitt lifsuppehälle, öppna småbarnsskolor. »Alltid kunna vi väl lära de första grunderna; det är väl ingen konst att lära det lilla, som fordras för inträde i det allmänna läroverket» — så tänka de sjelfva, så tänka ock många föräldrar, hvilka anförtro dem sina barns undervisning af barmhertighet eller emedan priset är så billigt. Och detta, fastän dessa lärarinnor ej hafva det ringaste begrepp om, huru barn böra handledas vid den första undervisningen, fastän de

ej hafva tillfälle att förse sig med ändamålsenliga skolmöbler eller lämplig undervisningsmateriel.

Många föräldrar åter låta barnens första undervisning bestridas af informatorer och guvernanter. Härtill taga de ofta ynglingar eller flickor utan tillräckliga insigter, utan metodisk utbildning, utan erfarenhet.

Stundom — oftare för några år sedan än nu — slå sig gamla studenter, som af en eller annan anledning ej kommit att taga examen, ned i städerna eller andra större orter och öppna s. k. förberedande skolor. Hurudan den undervisning är, som de flesta af dem meddela, kan man förstå, om man besinnar, att många af dessa herrar, endast drifna af nöd, åtaga sig småbarnslärarens ansvarsfulla, tålamodspröfvande kall, att de ofta äro utan arbetslust och arbetskraft, och ej sällan vanda vid ett oregelbundet lif samt slutligen att äfven de i allmänhet äro utan alla insigter och erfarenheter i undervisningskonsten.

Stundom åter upprätta lärarne vid de offentliga läroanstalterna s. k. förberedande skolor. Dessa sköta de på sina fristunder. När de komma hem från den läroanstalt, vid hvilken de äro anstälda, måste de, fastän trötta och längtande efter ro, begynna arbetet i den enskilda skolan för att dymedelst skaffa sig nödvändig biförtjenst. Den enskilda skolan är sålunda i verksamhet på de för barnen otjenligaste timmarna af dagen. Att dessa omständigheter ej kunna lända till undervisningens fromma, ligger i öppen dag.

Gerna medgifva vi, att åtskilliga af de förberedande skolorna äro ändamålsenligt anordnade och förträffligt skötta, äfvensom att många af de enskilda lärarne och lärarinnorna äro väl behöriga för lärarekallet samt att de med framstående duglighet och lycklig påföljd fullgöra det uppdrag, som blifvit dem anförtrodt. Men vi anse oss dock på grund af de sakförhållanden, som ofvan blifvit angifna, berättigade till den slutsats, att den undervisning, som har till syfte att förbereda barn för inträde i de allmänna läroverken, i många fall är underhaltig.

Detta är så mycket mer att beklaga, som just den första undervisningen är af så stor betydelse för barnens kommande utveckling.

Det är med anledning af dessa förhållanden, som vi hafva i en uppsats, kallad »Öfversigt af den svenska folkskolans utveckling sedan 1842», och införd i första häftet af »Skolan och hemmet», sagt: »Vi tro, att något samband borde ega rum mellan folkundervisningsanstalterna och de allmänna läroverken; att det borde finnas något stadium af folkskolan, hvarifrån man med de der förvärfvade insigterna borde kunna vinna inträde vid de allmänna läroverken.»

Fördelarna deraf skulle — enligt vårt förmenande — vara: att mången begåfvad folkskolegosse, som hittills hindrats från inträde i allmänna läroverket eller som kunnat intagas deri först sedan han blifvit öfverårig, enär enskild undervisning af en eller annan anledning ej kunnat åt honom anskaffas, skulle utan att vara beroende deraf kunna i behörig tid inskrifvas deri; att de, som anmälde sig till intagning i den lärda skolan, i allmänhet skulle vara bättre förberedda derför än hittills; att många föräldrar, som nu sända sina barn i enskilda skolor eller som låta dem undervisas af enskilda lärare, sannolikt skulle inskrifva dem i folkskolan, i hvilken de för intet kunde få den undervisning, som är behöflig för inträde i det allmänna läroverket, hvilket skulle bidraga till att höja intresset för folkskolan och att öka offervilligheten för henne.

Vi äro således af samma åsigt som de, hvilka ifra för att ett samband mellan folkskolan och det allmänna läroverket bör förefinnas.

Frågan blir då denna: Kan folkskolan i dess helhet eller någon afdelning af henne hafva till biuppgift att förbereda för inträde i det allmänna läroverket, utan att hon derigenom hindras från att fylla sin hufvuduppgift och utan att derigenom det allmänna läroverket hämmas i sin verksamhet?

Vi hafva i den ofvan nämda uppsatsen vågat framställa den meningen, att den lägsta afdelningen af folkskolan eller, som den hos oss kallas, småskolan, skulle med fördel kunna vara förskola så väl för den egentliga folkskolan som för det allmänna läroverket. Vi äro skyldiga att försöka gifva skäl för denna vår åsigt.

Småskolan utgör hos oss ett helt för sig, likasom det tre- och femklassiga allmänna läroverket utgör ett helt för sig. I

henne bör derför enligt den normalplan, som regeringen låtit utarbeta för landets små- och folkskolor, genomgås afslutade lärokurser i de särskilda läroämnena. Så skola barnen t. ex. i kristendomkunskap inhemta hufvuddragen af den bibliska historien; i modersmålet skola de förvärfva färdighet att rent och säkert läsa i bok samt förmåga att läsligt och någorlunda felfritt skrifva lättare ord och meningar; i räkning skola de inlära medelst hufvudräkning de fyra räknesätten inom talområdet 1—30 samt öfvas att på tafla räkna addition och subtraktion inom talområdet 1—100. I åskådningsöfningar är ock en afrundad kurs föreslagen. Enär småskolan sålunda meddelar en afslutad lärokurs, synes det oss lämpligt, att barnen derifrån kunna öfvergå å ena sidan till folkskolan och å andra till allmänna läroverket.

Enligt den ofvan nämda normalplanen är samma lärokurs föreslagen för alla landets småskolor. Häraf följer, att en gosse från hvilken landets småskola som helst skulle kunna uppflyttas i den lärda skolan, så snart han väl inhemtat den för småskolan bestämda lärokursen.

Vid inlärandet af de första elementen, hvilket är småskolans uppgift, bör undervisningen vara af lika omfattning för alla, enär alla behöfva lika fullständigt känna de »första grunderna» vare sig att de sedan skola egna sig åt vetenskapliga studier eller inhemta den bildning, som i folkskolan meddelas.

Annorlunda blir förhållandet öfver småskolans stadium. I den lärda skolan, der vetenskaplig bildning skall grundläggas och der lärjungarne skola sättas i stånd att kunna göra sig till godo undervisningen vid universitetet samt att genom sjelfständigt arbete djupare intränga i de ämnen, hvilka de gjort till föremål för sina studier, måste undervisningen redan från början ställas på en bredare bas än i folkskolan. Den egentliga orsaken härtill är den olika tid, man i de båda skolorna har att förfoga öfver. Om man i folkskolan läte undervisningen blifva lika vidt omfattande som i den lärda skolan, skulle man ej kunna genomgå i henne några afslutade kurser, hvaraf barnen hade något synnerligt gagn i det kommande lifvet. Om man åter i den lärda skolan inskränkte undervisningen till det omfång, som i folkskolan kan meddelas,

skulle man förslösa mycken tid samt orsaka, att antingen den lärda bildningen sjönke, om ynglingarne komme till universitetet med väsentligt mindre kunskaper än de nu ega, eller ock att det skulle behöfvas flera år för att inhemta de kurser, som i den lärda skolan anses böra genomgås.

Äfven om några folkskolor — deras antal är dock jemförelsevis ganska litet — äro så lyckligt lottade, att hvarje barns årliga undervisningstid är lika lång som elevernas i det allmänna läroverket, bidraga andra orsaker dertill, att väsentligt mindre kurser kunna genomgås i folkskolan än i den lärda skolan. — Ofta måste nämligen läraren i den förra samtidigt undervisa flera klasser; vanligen har han, äfven om han är lärare endast i en klass, dock i denna ett stort barnaantal, hvartill kommer, att skolgången ej sällan är mycket ojemn och att de barn, som hafva ringa begåfning, dock ej kunna från skolan bortvisas.

De olika förhållanden, under hvilka folkskolan och den lärda skolan arbeta, måste ock medföra, att olika förfaringssätt måste användas vid undervisningen i dem. I den lärda skolan bör man framställa läroinnehållet begreppsmessigt och i strängt sammanhang; i henne bör man meddela så korrekta och grundliga definitioner, så fullständiga och systematiska indelningar, som barnen på sin ståndpunkt kunna fatta. I folkskolan åter måste man förfara mera elementärt. Det blir hufvuduppgiften att meddela nödig insigt om tingens väsende och förhållande till andra ting genom att bibringa noggranna åskådningar och rigtiga föreställningar, under det endast en mindre del af dem kan bringas upp till full klarhet och tydlighet, till begrepp.

Men många mena, att småskolan icke bör vara den gemensamma bottenskolan för folkskolan och det allmänna läroverket, utan att folkskolan i dess helhet bör vara bottenskola för detta, så att en gosse, som väl inhemtat de för folkskolan bestämda lärokurserna, borde kunna vinna inträde vid det allmänna läroverket eller att de lärokurser, som i folkskolan inhemtats, just borde vara inträdesfordringar till det allmänna läroverket.

Låtom oss se till, hvilka följderna häraf skulle blifva! Folkskolorna i de större städerna äro så organiserade, att i dem

mycket fullständigare lärokurser kunna genomgås än i största antalet folkskolor i de mindre städerna och på landsbygden. Stadgade man nu, att för inträde i det allmänna läroverket fordrades de lärokurser, som i de större städernas folkskolor kunna genomgås, skulle naturligtvis följderna blifva, att gossar, som genomgått folkskolan på landet och i de mindre städerna, ej skulle kunna vinna inträde i de allmänna läroverken, utan att genom enskild undervisning hafva inhemtat hvad som bruste i insigter. Men härigenom skulle inträdet deri för många omöjliggöras, om enskild undervisning af en eller annan anledning ej kunde för dem anskaffas. Att de afsedda fördelarna genom sammanbindningen af folkskolan och den lärda skolan sålunda endast delvis skulle vinnas, äfvensom att de större städerna skulle gynnas på landsbygdens och de mindre städernas bekostnad, ligger i öppen dag.

Fordrade man åter för inträde i det allmänna läroverket de lärokurser, som kunna inhemtas i de fasta folkskolorna på landet och i de mindre städerna, nödgas man hänvisa de barn, som undervisas i fasta folkskolor med afdelningsafdelning och i flyttande folkskolor, till enskild undervisning. Häraf skulle samma orättvisa och samma olägenheter uppstå, som vi här ofvan angifvit, om äfven för ett mindre antal barn.

För öfrigt må man, då fråga är att bestämma, hvilket slag af folkskola skall vara förskola till allmänna läroverken, besinna, att äfven de folkskolor, som höra till samma slag, likväl till följd af olika lokala förhållanden medhinna ofta mycket olika kurser. De kunna visserligen sträfva att nå det mål, som normalplanen för dem utvisat, men många uppnå det ej trots de allvarligaste bemödanden. Normalplanen är också ej gifven till nödvändig efterföljd, utan till ledning vid bestämmande af kurser för de särskilda skolorna. Det är ju ock ett af de stora dragen i vår folkskolestadga, att hon lemnar så stort utrymme åt de lokala myndigheterna med hänsyn till folkskolans anordning.

Det största antalet barn besöker de fasta folkskolorna på landsbygden. Detta synes vara ett talande skäl för, att de kurser, som kunna genomgås i dessa skolor, böra gälla som inträdesfordringar i allmänna läroverket, i fall folkskolan och

den lärda skolan ställas i det förhållande till hvarandra, att den förra är en förberedande anstalt till den senare. Återstår då att undersöka, huruvida nämda kurser kunna vara lämpliga inträdesfordringar i det allmänna läroverket. För att kunna bilda oss ett omdöme härom, låtom oss jemföra hvad som nu fordras för inträde i femte klassen af det allmänna läroverket och de lärokurser, som enligt normalplanen genomgås i en sådan fast folkskola på landsbygden, som skötes af en lärare. Vi hafva för jemförelsen valt just denna klass, emedan gossen antages böra inkomma i den vid samma ålder (13 år), vid hvilken han enligt normalplanen beräknas hafva genomgått den egentliga folkskolan.

Lärokurserna äro:

I allmänna läroverket:	I folkskolan:
Kristendomskunskap:	
Katekes, hela, jemte katekisation öfver 1:sta och 2:dra hufvudstyckena.	Katekes, hela.
Biblisk historia efter kort lärobok, hela.	Biblisk historia, hela.
Bibelläsning i sammanhang med biblisk historia och katekes samt ett af evangelierna påbörjadt.	Bibelläsning: dervid må helst någon eller några af nya testamentets historiska böcker i sammanhängande följd genomgås.
Valda psalmer.	Valda psalmverser till ett antal af tio till femton under hvarje läsår.
Kort öfversigt af de bibliska böckernas innehåll jemte underrättelser om deras författare.	
	Det vigtigaste af det heliga landets geografi.
Modersmålet:	
Välläsning: stycken af svensk litteratur jemte under-	Färdighet att säkert och flytande läsa i bok; välläsning

rättelser om författarne och nödiga upplysningar ur versläran.

Öfningar i att muntligt återgifva innehållet af lästa stycken.

Uppsatser öfver lättare ämnen efter lärarens anvisning i afseende på behandlingen; öfversättningar från tyska språket.

Formläran samt sats- och interpunktionslära efter kort lärobok. Sats- och interpunktionslära i förbindelse med de muntliga och skriftliga öfningarna.

af stycken, som förut blifvit genomgångna och förklarade.

Öfning att uppfatta och muntligt redogöra för det lästa eller af läraren meddelade, ordagrant inlärandet af lämpliga stycken, företrädesvis poetiska.

Öfning att skriftligen återgifva berättelser och uppsätta enkla beskrifningar; rättskrifningsöfningar; kännedom om de delar af språkläran, som äro nödvändiga för inhemtande af den öfriga lärokursen i modersmålet.

Räkning:

Aritmetik: läran om de fyra räknesätten i hela tal och bråk jemte tillämpning på sorter, regula de tri, intresseräkning m. m.

Algebra: de fyra räknesätten i hela tal; läran om bråk påbörjad.

Geometri; åskådningslära, tillämpad på planimetriska och stereometriska uppgifter; några enkla geometriska satser, tjenliga för tillämpningen af den stränga geometriska bevisföringen.

De fyra räknesätten i hela tal och decimalbråk jemte tillämpning på sorter och regula de tri m. m.

Geometri: uppritning och beskrifning af linier, vinklar och ytfigurer samt mätning af parallelogrammer och trianglar; beskrifning af de enklaste solida figurer samt mätning af parallelipipeder.

Geografi:

Europas geografi efter en utförligare plan.

Fäderneslandets geografi i utförligare framställning; kort

	öfversigt af Europas geografi; de enklaste grunddragen af de öfriga verldsdelarnas geografi. Globlära.
Historia:	
Fäderneslandets historia; allmänna historien efter en kortfattad lärobok påbörjad.	Fäderneslandets historia i kort öfversigt med utförligare berättelser om de mest betydande personer och händelser.
Naturkunnighet:	
Kort öfversigt af djur- och växtriket; de första elementen i fysik och kemi, dels till förklaring af de vanligaste naturföreteelserna, dels såsom inledning till läran om jorden.	Beskrifning af de allmännaste naturföremål; menniskokroppens byggnad och lifsförrättningar; läran om de vigtigaste naturföreteelserna; läran om himlakropparna.
Latin:	
Läsning af elementarbok jemte formlära och vokabelläsning; behöfliga delar af syntaxen, muntligt meddelade.	
eller Engelska:	
Uttals- och läsöfningar; formlära i förening med extemporerade öfningar; vokabelläsning.	
Tyska:	
Läsöfningar; formlära; det vigtigaste af syntaxen i förening med extemporerade öfningar; skriföfningar.	

Af denna sammanställning finna vi, att gossen vid flyttningen till femte klassen af allmänna läroverket genomgått betydligt större lärokurs än i fasta folkskolan på landsbygden

inhemtas. Skilnaden mellan kurserna är dessutom större i verkligheten, än den ser ut på papperet, ty i folkskolan måste ofta den angifna lärokursen genomgås i stor korthet. Tager man bort ur allmänna läroverket de främmande språken, kan man i dem meddela ännu mycket större kurser i de ämnen, som äro gemensamma för de båda slagen af läroanstalter. Slutligen vilja vi i detta sammanhang erinra derom, att, äfven om en folkskola är så lyckligt lottad, att hon eger en lärare för hvarje klass, hon likväl i allmänhet ej kan på samma tid medhinna lika stora lärokurser som en lärd skola, i fall dessa skola genomgås i lika omfattning och med samma grundlighet. Vi hafva här ofvan angifvit skälen härtill.

Skall sålunda folkskolan blifva förskola till allmänna läroverket, måste antingen den förras kurser höjas eller den senares sänkas. En höjning af folkskolans kurser, så att hennes lärjungar skulle vid samma ålder hafva ungefärligen inhemtat samma kunskapsmått som den lärda skolans alumner, lär för närvarande ej gå för sig, såvida man ej vill förse henne med lika många lärare i förhållande till klasser och barnantal, som det allmänna läroverket har att förfoga öfver, om man ej åstadkommer en lika jemn skolgång i henne, som den lärda skolan kan glädja sig öfver, samt om man icke ger henne rätt att från sig skilja klent begåfvade barn. Men allt detta skulle medföra så stora kostnader, att landet ej skulle mägta bära dem.

De kurser, som i normalplanen äro föreslagna för de särskilda slagen af folkundervisningsanstalter, synas vara väl afpassade efter nu varande förhållanden, så att vi ej skulle vilja tillråda en förändring af dem under ännu en tid, helst som de så nyligen äro föreskrifna till ledning vid anordning af folkskolan, att hon ännu ej hunnit växa in i dem. Skulle en förändring nu företagas, blefve följden rubbningar i hennes arbete; men häraf skulle barnen komma att lida under flera år och lärarnes förut svåra arbete ännu mera försvåras.

När fråga är om sättet att bibringa de kroppsarbetande klasserna upplysning, är det att besinna, att detta bör ske ej endast genom bokliga studier, utan ock derigenom, att de tidigt få deltaga i föräldrarnes sysselsättningar och efter för-

måga ingripa i det praktiska lifvet. I annat fall blir deras uppfostran ej från början rigtad på det mål, man dermed åsyftar. För vinnande af detta bör, efter vårt förmenande, folkskolan så anordnas, att så stort utrymme, som sig göra låter, lemnas barnen att under skolåren äfven deltaga i föräldrarnes arbete i den mån, deras krafter medgifva det.

Det skulle således — vi våga påstå det — vara menligt för folkskolebarnens kommande verksamhet, om deras tid, ända till dess de uppnått 13 års ålder, upptoges af läsning till lika hufvudsaklig del, som lärjungarnes i de allmänna läroverken. Men detta skulle blifva följden, om folkskolans kurser höjdes så mycket, att de motsvarade dem, som nu genomgås i allmänna läroverkets fyra lägre klasser.

För vinnande af en god folkbildning torde det vara fördelaktigast, om de bokliga studierna ej koncentreras till några få år, utan utsträckas under en längre tid, så att de efter afslutad folkskolekurs fortsättas i fortsättningsskolor i en eller annan form, hvilka skolor ej borde afse endast barn i skolåldern, utan äfven ynglingar och jungfrur, hvilka lemnat denna bakom sig.

En sänkning af allmänna läroverkets kurser skulle medföra, antingen att den högre bildningen sjönke, eller ock, att de, som ville förvärfva en sådan, ännu senare än hittills varit fallet, komme ut i det praktiska lifvet. Men redan nu klagas ju med skäl deröfver, att de, som studera vid de allmänna läroverket och universitetet, allt för sent äro färdiga för praktiska lifvets värf.

Skulle folkskolan vara bottenskola för allmänna läroverket, uppstår frågan: Från hvilkens synpunkt böra kurserna, som å ena sidan skola berättiga till afgång ur folkskolan och å andra sidan till inträde vid allmänna läroverket, uppgöras? Från folkskolans eller från allmänna läroverkets? Folkskolan måste ega rätt att anordna sina lärokurser med hänsyn till sitt mål och sina säregna förhållanden. Men allmänna läroverket bör ock ega rätt att bestämma, hvad det måste fordra för inträde, för att det skall kunna fylla sin uppgift. Bådas intressen synas oss så olika, att det ej torde blifva lätt, ja, snart sagdt, omöjligt, att under nu varande förhållanden sammanbinda dem med

hvarandra till ett organiskt helt, så att den lärda skolan skulle bygga på den grund, som i folkskolan lägges, utan att man skadar dem båda.

Men, säger man, det är ju ej nödvändigt att för inträde i allmänna läroverket fordra de afslutade lärokurser, som i folkskolan kunna inhemtas. Man kan ju dela henne i tvenne afdelningar: en lägre och en högre. De kurser, som genomgås i den lägre, kunde ju blifva inträdesfordringar i den lärda skolan. Samma svårigheter, som skulle uppkomma, om hela folkskolans lärokurser vore inträdesfordringar i allmänna läroverket, skulle äfven i detta fall göra sig gällande. Hvilket slag af folkskola skulle blifva normerande? Hvarför just detta slag? Hvarför skulle de barn, som ginge i en så beskaffad folkskola, hafva större fördelar än andra? Kan den lägre afdelningen af folkskolan på samma gång förbereda barnen för fortsatt folkundervisning och för undervisningen i den lärda skolan, utan att någonderas intressen förbises? Vi tro det ej, då de olika slagen af läroanstalter hafva så olika mål och böra använda för dettas vinnande så olika arbetssätt samt verka under så olika förhållanden.

Att det för lärarne i folkskolan skulle medföra åtskilliga obehag, om de äfven hade till uppgift att förbereda för inträde i det allmänna läroverket, är klart, då de helt visst skulle få bära skulden för, om läroverket ej motsvarade de anspråk, man menade sig ega rätt att ställa på det. Man skulle då sannolikt i många fall säga, att detta berodde derpå, att den lagda grunden vore allt för bristfällig.

Dessutom skulle det medföra en frestelse för folkskoleläraren att företrädesvis sysselsätta sig med de barn, om hvilka han visste, att de ämnade sig in i den lärda skolan.

Vi vänta oss den förebråelsen, att vi ringaktat de resultat, till hvilka folkskolan kan komma. Detta göra vi visserligen icke. Vi veta, att i många folkskolor barnen ega mycket goda insigter och en mogenhet, som förvånar; men vi hafva velat fästa uppmärksamheten på den skiljaktighet, som eger och måste ega rum mellan folkskolorna till följd af de olika förhållanden, under hvilka de arbeta, och som måste utgöra en mycket stor svårighet, för att anordna folkskolan till botten-

skola för det allmänna läroverket. I alla småskolor åter skall en och samma lärokurs, enligt normalplanen, genomgås. Vi äro derför fortfarande af den åsigt, att hon bör och kan utgöra den gemensamma förskolan för folkskolan och det allmänna läroverket.

Slutligen synes det oss lyckligast för folkskolan, om hon i fred finge under en tid utveckla sig i den rigtning, som i normalplanen blifvit angifven. Vigtigast för henne under närvarande förhållanden är, att hon förses med så grundligt bildade och intresserade lärare som möjligt, hvilka erhålla en aflöning, som står i rimligt förhållande till deras arbete och de kostnader, de måst underkasta sig för att blifva dugliga dertill, hvadan vi anse, att allt bör göras för vinnande af detta mål.

Carl K—n.

8.

Om folkskoleinspektörernas kretsmöten.

I vår tids mångsidiga utvecklings sträfvanden intaga mötena af hvarjehanda slag en icke betydelselös ställning. Känslan af gemensamma intressen har alstrat sammanslutning. Månget godt ord har på möten blifvit så att säga bevingadt och sålunda banat sig väg till passande jordmån, der det alstrat mycken frukt. Mångas enskilda erfarenheter hafva hopats till en för alla gemensam fond. Ensidigheter hafva bortnötts, misstag rättats, och nya synpunkter vunnits. — Att vår folkskola, som har sina rötter i en jemförelsevis ny tids medvetande och behof, skulle söka att göra sig till godo ofvan antydda häfstång för utveckling, var ju att här vänta och hoppas. Också hafva på vidt skilda ställen inom vårt land, allt sedan sextio-talet, inom större eller mindre kretsar liksom af sig sjelft uppstått mötesföreningar bland folkskolans lärare och lärarinnor, hvilka mestadels årligen samlats att öfverlägga och rådgöra om folkskolans angelägenheter. Arbetssättet har nog vexlat, men i allmänhet torde kunna sägas, att läsprof och någon diskussion varit den form, som allt ifrån dessa mötens begynnelse liksom sjelfmant erbjudit sig. Någon gång var det inspektören, som gaf impulsen till dessa mötens hållande genom att sammankalla lärarne från mindre eller större delar af inspektionsområdet till gemensamma rådplägningar, till meddelande af mera detaljerade råd och anvisningar, än hvad den knappt tillmätta tiden för en vanlig inspektionsförrättning kunde medgifva; oftast hafva dock dessa mötesföreningar kommit till stånd på initiativ af folkskolelärare, som insett den vinst, som på denna väg vore att hemta, och som derför satt sig i spetsen för ett företag, som i allmänhet lätt vunnit anslutning hos flertalet närboende lärare och lärarinnor. Sålunda förberedd inflöt i instruktionen för rikets folkskoleinspektörer den 24 No-

vember 1876 den bestämmelse, att det åligger inspektör att »på tider, som han eger sjelf bestämma, hålla sammankomster med lärare och lärarinnor inom bestämda mindre delar af området för att bereda dem tillfälle att genom läsprof och meddelanden rörande undervisningen vinna vidare utbildning». Härigenom hade sålunda ett förut kändt behof blifvit officielt erkändt, och anstalt träffad till dess afhjelpande inom hela vårt land. Emellertid saknas i instruktionen närmare bestämmelser, huru dessa möten skola anordnas. Tidpunkten härför ansågs icke vara inne, ehuru det varit lätt att anlita fullständiga mönster från främmande länder, der sådana möten finnas fullt lagbestämda. Åt inspektörerna uppdrogs alltså den närmare anordningen. I allmänhet hafva väl inspektörerna anslutit sig till de inhemska former, som redan förefunnos. Der enskilda föreningar funnos, blef icke sällan inspektörens möte jemväl föreningens årsmöte, till hvilket inspektören då kallade äfven sådana lärare och lärarinnor inom möteskretsen, hvilka icke voro föreningsmedlemmar. Emellertid hafva under senaste tiden visat sig åtskilliga tecken, som tyda på, att det band, som förenat de enskilda föreningarnas årsmöten med inspektörens, håller på att något lossna. Om ock många lärare villigt erkänna, att inspektörens möten, genom hans vidsträcktare erfarenhet och rikare pedagogiska insigt, äro lärorikare än föreningsmötena förr voro, så blicka dock icke så få med någon saknad tillbaka på den helgjutnare kamratanda och likställighetskänsla, som besjälade föreningsmötena. Härtill kommer äfven att, sedan Sveriges allmänna folkskolelärareförening bildades, de flesta enskilda lärareföreningar årligen hafva på sina mötesprogram en del frågor, som svårligen kunna inrymmas inom en väl afpassad ram för inspektörens mötesprogram. Utom det vigtigare skälet af nödig begränsning, hvilket väl torde fordra af inspektören, att han håller mötesförhandlingar inom det rent pedagogiska och metodiska områdets tillräckligt rymliga gränser, vilja vi såsom ett annat skäl för ofvan uttalade åsigt anmärka, att antydda frågor ofta äro af den beskaffenhet, att de slutligen utmynna i en underdånig petition, hvaröfver jemväl inspektörens yttrande kommer att infordras, hvadan vi anse det oklokt af inspektören, om han dessförinnan tager någon närmare befattning med sådana frågor. Huru villigt vi än er-

känna, att de allt allmännare vordna lärareföreningarna hafva sin hufvudsakligaste uppgift gemensam med inspektörens mötesuppgift, torde vi derför icke sakna skäl till den förmodan, att dessa tvenne slag af möten snart blifva helt och hållet skilda.

Vi vilja icke beklaga denna skilsmessa i och för sig, men medgifvas må, att för mången från mötesplatsen afsides boende lärare och lärarinna äro tvenne årligen återkommande mötesresor förenade med för dem dryga utgifter. Det vore derför mycket önskligt, om landstingen mera allmänt än hittills ville ersätta lärare och lärarinnor deras omkostnader för bevistande af inspektörens möten. Inspektören är skyldig att sammankalla till dessa möten, hvilka i regeln årligen återkomma, och efter mottagandet af denna kallelse anse sig också lärare och lärarinnor skyldiga att dem bevista, äfven om de nödiga utgifterna väcka bekymmer. Exempel saknas dock icke, att ehuru lust att resa icke saknats, det lilla kontanta beloppet icke kunnat anskaffas, och derför resan måst för det året inställas. På några ställen bekostas dessa resor af det egna skoldistriktet, och detta sätt anse vi visserligen lämpligt nog, men det lär näppeligen kunna hysas hopp om, att det vinner allmännare efterföljd. Om staten här skulle träda emellan och bekosta dessa resor, befara vi, att proceduren blefve något ovig. Återstå alltså landstingen, af hvilka en del redan frikostigt lemnat anslag för ifrågavarande ändamål. Och månne icke dessa möten äro af den betydelse för det allmänna, att landstingen, som annars visat en erkännansvärd offervillighet för folkskoleväsendets fromma i flera rigtningar, skulle kunna med godt samvete anslå medel för denna sak? Vi tro det för visso. Ty hvad är dessa mötens uppgift, och hvad är man berättigad att af dem vänta? En man, till hvilken vårt lands folkskoleväsende står i största tacksamhetsskuld, yttrade en gång vid ett högtidligt ögonblick: »Folkskolan gömmer under en anspråkslös yta en stor bestämmelse.» Vi skulle i en visserligen begränsad betydelse vilja använda samma uttryck om dessa möten. Huru anspråkslösa de än må synas, dessa verkningsmedel, som stå dessa möten till buds, så våga vi dock tro, att de, rätt använda, förmå att verksamt bidraga till en allmännare kännedom om folkskolans stora bestämmelse och om de säkraste vägar, som leda till detta mål. Inspektören

har uti dessa möten funnit dyrbara tillfällen att närmare utreda grunderna för sina önskningar, sina i de särskilda skolorna gifna råd och anvisningar. Han är här under loppet af en eller två dagar i tillfälle att vidga lärarens stundom nog trånga blick, väcka hågen, lifva modet och sålunda egga och stärka till nya och fortsatta ansträngningar uti ett undanskymdt kall, öfver hvars inre storhet mötet kastat nytt ljus. Lärarne hafva här bättre tillfällen än annars att bringa till inspektörens kännedom sina tankar och åsigter i vigtiga skolfrågor och de svårigheter, med hvilka de hafva att kämpa vid tillämpningen af gifna föreskrifter. Härigenom kunna många kantigheter och ensidigheter utjemnas så väl å inspektörens som lärarens sida. De mötas här, ömsesidigt gifvande och mottagande, och inverka på den fria öfvertygelsens väg helsosamt på hvarandra. Af erfarenhet hafva vi någon kännedom om dessa mötens betydelse för inspektören, och från flere lärares läppar hafva vi förnummit, huru de från dessa möten medfört till sin lilla afskilda verld nytt ljus och ny värme uti sitt mödosamma arbete i den tjenande kärlekens tjenst.

Men ju högre betydelse man tillmäter dessa möten, desto större vigt ligger då ock på deras fullt ändamålsenliga anordning. Denna är visserligen i första hand öfverlemnad åt inspektörens omsorg, men skall mötet blifva hvad det kan blifva, så behöfver han härtill hjelp, ju kraftigare desto bättre. Han bör icke i den mening af ordet vara ordförande, att han ensam förer ordet. Om så sker, uttröttas icke blott inspektören, utan äfven åhörarne.

Profläsningen ombesörjes väl i de allra flesta fall af utsedda lärare och lärarinnor. En eller två proflektioner inom folkskolans och en inom småskolans område torde vara det vanliga antalet. De profläsande utses vid föregående möte, hvarvid profläsningsämnena tillika bestämmas. Antingen inspektören utser eller mötet väljer, torde väl de lyckligare undervisningsgåfvorna företrädesvis uppsökas till detta värf. Har man på sjelfva mötesplatsen tillgång på lämpliga proflärare, så att dessa få undervisa egna skolbarn, så böra proflektionerna blifva så mycket mönstergillare. Kräfver alltid en god lektion en omsorgsfull förberedelse, så gäller detta i

stegrad grad en möteslektion. Men ej blott för att hålla, utan äfven för att med full nytta åhöra en god lektion erfordras förberedelse. Det senare behofvet påaktas nog icke så allmänt som sig borde. Ofta är en felande anordning härtill skulden. Man bestämmer vid ett föregående möte läroämnet, men det öfverlemnas åt profläsaren att efter behag närmare bestämma uppgiften, det särskilda lärostycket, hvilket val blifver mötesdeltagarne obekant intill sjelfva mötesdagen, då ingen förberedelse längre är möjlig. Det må vara, att det ofta nog kan vara billigt att åt profläraren inrymma rätten att inom det förelagda läroämnet göra sitt val af den särskilda uppgiften för sin lektion; men det låter sig lätt göra att i god tid härom meddela upplysning åt inspektören, så att han är i tillfälle att vid sin kallelse till mötesdeltagarne meddela kännedom härom.

Erkännes särskild förberedelse vara nödig för att med full nytta åhöra en lektion, så är uppenbart, att sådan förberedelse är ännu mer nödig för att kunna rätt bedöma den. Erfarenheten torde hafva visat, att granskningen af de hållna proflektionerna utgör en af mötets svåraste och mest grannlaga uppgifter. Huru lätt kunna icke de granskande hafva fattat en partisk förkärlek för sitt eget invanda förfaringssätt, inom hvars snäfva gränser andras individuella skaplynnen icke finna nog fritt utrymme. Denna ensidighet har gerna en hop betydelselösa och småaktiga anmärkningar till följd, hvilka, mötta af en icke så sällspord känslighet från proflärarens sida, verka nedstämmande, i synnerhet, om så beskaffade anmärkningar framställas med en vigtighet, som om på dessa obetydligheter hängde läraredugglighetens vara eller icke vara. Å andra sidan möta ju ock afsevärda betänkligheter mot granskningens allt för berömmande karakter. Särskildt åligger det inspektören att med takt och grannlagenhet värna sig mot alla ensidighetens frestelser till allt obehörigt både klandrande och berömmande.

En omständighet, som försvårar denna i sig sjelf nog svåra granskning, ligger deruti, att man oftast vid dessa möten har närvarande en hop godt folk utom lärarepersonalen. Skall man under granskningen hålla dessa uteslängda från förhandlingarna, eller skola dessa derunder hafva fritt tillträde? Det förra alternativet erbjuder nog sina fördelar, men svårt är att vägra till-

träde, om man annars tror sig hafva något godt att bjuda på, helst vi så sällan, så ytterst sällan torde hafva skäl att klaga öfver ett för långt gånget och oss besvärande intresse för undervisningens sak. För vår del äro vi mycket böjda för den tron, att billigheten och klokheten endast högst sällan bjuda oss att vägra fritt tillträde till äfven nu ifrågavarande mötesförhandling. Väl kunde man tycka, att de besökande den stunden kunna utan synnerlig förlust vara borta, men dels bortstötas de genom detta utvisande, dels ledes ofta nog deras gissningsförmåga härigenom in på rätt egendomliga förmodanden rörande dessa hemliga förhandlingar mellan inspektören och lärarne. Äfven nu omnämda svårighet synes oss bäst lösas derigenom, att granskningen i görligaste måtto söker utreda sak och skona person. Äro de granskande för tillfället förberedda, torde en och annan kunna i korthet redogöra för, huru han tänkt sig, att omhandlade lektionsuppgift borde tagas, hvarvid sakkunniga ju äro i tillfälle att jemföra olika sätt att gå till väga.

Fästa vi till slut våra tankar på diskussionsprogrammet, så torde vi härmed hafva angifvit den punkt, hvarest det oftast kan inträffa, att inspektören saknar nödig hjelp från mötesdeltagarnes sida, både hvad angår förslag till diskussionsämnen och dessas afhandlande. Till en början har detta förhållande kunnat förorsakas af en viss försynthet från lärarnes sida, men detta skäl kan icke gälla synnerligen länge, om annars inspektören förstår att uppmuntra till ett frimodigt och förtroendefullt uppträdande. Stor vigt ligger derpå, att frågorna äro af tillgängligt innehåll och hafva en verklig betydelse inom möteskretsen. Frågor om skolans lämpliga inre organisation såsom klassindelning, tysta öfningar, kursförslag för de särskilda klasserna m. m., äfvensom om undervisningssättet uti de särskilda läroämnena hafva särskildt med afseende på normalplanen, visat sig i stånd att tilldraga sig ett allmännare intresse. Ett godt tidens tecken är, att under senare åren en stigande uppmärksamhet blifvit fästad vid undervisningens uppfostrande betydelse äfvensom i allmänhet vid frågor rörande folkskolans uppfostrande verksamhet. Här öppnar sig ett rikt fält för frågor af stor och allmän betydelse. Härmed står ock i sammanhang frågan

om den formella bildningen, hvars betydelse inom folkskolan hvarken må underskattas eller öfverskattas. Den förra faran förmärkes oftast hos äldre lärare, den senare ofta hos yngre. För de förra tyckes det ord, som förmenas skola lösa gåtan, heta: *kunna*, hvarför det och är hos dem, som den med rätta öfverklagade själlösa och för långt drifna utanläsningen är tillfinnandes. På de senares fana finna vi orden: *förstå*, *begripa*, glänsande i gyldne bokstäfver, men det gammalmodiga: *kunna* har här så utplånats, att en illa dold afvoghet mot all slags utanläsning lätt nog förmärkes. Att finna den rätta förmedlingen mellan dessa båda ensidigheter, hvilka på hvar sitt sätt träda barnanaturens skaplynne och behof för när, utgör en uppgift, som väl lämpar sig till ämne för både föredrag och diskussion vid våra möten. Visserligen kan denna fråga om den formella bildningens betydelse inom folkskolan förefalla mindre tillgänglig, men dess praktiska vigt skall icke kunna förnekas, om man lagt märke till, hurusom mer än en lärare gripes af missmod och nästan vill misströsta om något förblifvande resultat af sitt mödosamma arbete, då han efter ett längre uppehåll återupptager arbetet på en rote och dervid finner, att barnen glömt nästan allt hvad de kunnat. Här ligger uppenbarligen till grund ett underskattande af den formella bildningens betydelse. Å andra sidan låter sig ock stundom förmärkas ett öfverskattande af denna bildnings betydelse, då mot läseterminens slut och på examen barnen besitta färdighet i denna formella tankegymnastik, och läraren dermed låter sig nöja, utan att bekymra sig öfver, att det genomgångna till endast en mycket ringa bråkdel ligger förvaradt uti deras minnes skattkammare.

Om den praktiska betydelsen af diskussionen i icke oväsentlig mån är beroende af valet af diskussionsämnen, så synes oss ej blott lämpligt utan hardt när nödvändigt, att möteskretsens lärare samverka med inspektören äfven i detta afseende. Antingen hvar för sig eller församlingsvis böra lärarne till inspektören insända förslag till diskussionsfrågor, som synas dem förtjena utredning. Än en än en annan svårighet, som möter läraren vid tillämpningen af gifna föreskrifter, kan på detta sätt finna sin lösning. Den enes lyckliga förfaringssätt

kan härigenom komma jemväl andra till godo. Ofta kan härigenom inspektörens uppmärksamhet fästas vid förhållanden, som annars undgått hans blickar. — Att många frågor äro af den art, att diskussionen öfver dem bör inledas af dertill utsedd mötesdeltagare, anse vi oss endast behöfva i förbigående anmärka. Med lika lätt hand kan väl ock beröras behofvet deraf, att inspektören meddelar fullständigt mötesprogram, då han, vanligen genom presterskapet, kallar till sina kretsmöten.

Vi borde för att fullständigare hafva angifvit de förhandlingar, som pläga förekomma vid dessa möten, äfven omnämna de stundom förekommande föredragen; men vi åtnöja oss dock denna gång med blott ett par korta anmärkningar. Vår första anmärkning härvid blifver då den, att ämnen för dessa föredrag kunna hemtas från ett vidsträcktare område än det strängt pedagogiska och metodiska, hvarpå vi anse diskussionen uteslutande böra röra sig; och vår andra anmärkning blifver den, att vi på detta vidsträcktare område dock ville särskildt förorda lefnadsteckningar öfver framstående män på det pedagogiska området.

Tbd.

9.

Hvem bör uppfostra?

Uppfostran af barn är ett svårt och mödosamt arbete. Det är derjemte af högsta vigt och förenadt med största ansvar. Detta oaktadt hafva familj, stat, kyrka och skola länge stridt med hvarandra om detta arbete. Striden har dock ej egentligen gält om, hvem som skall lägga hand vid sjelfva arbetet, utan fast mer om, hvem som har rätt att bestämma deröfver, således om hvem som har rätt att ordna och leda det.

Striden är ännu ej utkämpad. Den föres tvärtom med stor häftighet just i den dag, som nu är. Det bör derför vara af intresse att söka göra sig reda för, huru den frågan: Hvem har rätt att bestämma öfver uppfostran? — bör besvaras.

Många äro de, som påstå, att familjen ensam eger rätt att ordna, leda och öfvervaka barnens uppfostran. Föräldrarne, säga de, hafva rätt att bestämma deröfver, ty barnen äro deras tillhörighet. De äro kött af deras kött och blod af deras blod. De bestyrka vidare föräldrarnes rätt dertill genom att erinra om den kärlek till barnen, som af naturen är nedlagd i föräldrarnes hjertan. Slutligen framhålla de som ett afgörande skäl att till föräldrarne blifvit sagdt: »Uppföden edra barn i tukt och Herrens förmaning!»

Föräldrarne hafva sålunda — enligt deras förmenande, som i denna sak föra familjens talan — en naturlig och oförytterlig rätt att bestämma öfver barnens uppfostran. De instämma med Guizot: »De första rättigheter, de hvarje annan rätt föregående rättigheter, äro familjens; de äro primitiva och oförstörbara rättigheter.»

I folkens barndom, då familjen ännu är medelpunkten för allt lif, och då staten hufvudsakligen endast är en utvidgad familj, bestämmer familjen uteslutande öfver barnens uppfostran.

Dennas mål sättes i allmänhet ej högt. I familjen få barnen erforderligt skydd och nödig vård; der få de ock inlära och inöfva de färdigheter, som sätta dem i stånd att förskaffa sig sitt lifsuppehälle, derigenom att de tidigt få deltaga i de hvardagliga sysselsättningarna. Vid hemmets härd meddela de gamla det uppväxande slägtet det vigtigaste af gudaläran, de under tidernas lopp samlade erfarenhets- och sedereglerna samt berättelser om förfädernas bragder och öden. Under mannaåldern förökas de i ungdomen förvärfvade insigterna genom verksamt deltagande i gudstjensten, i offentliga förhandlingar och i praktiska lifvet för öfrigt. Den bildning som på detta sätt inhemtas, är sålunda hufvudsakligen traditionell. Äfven om det måste medgifvas, att hon, åtminstone hos några olk, är större, än man vanligen föreställer sig, är hon dock jemförelsevis låg och ensidig. De enkla förhållanden, hvari menniskan på denna kulturståndpunkt lefver, gifva ingen anledning till en högre och allsidigare utveckling af hennes gåfvor. Familjen blifver i oqvald besittning af sin bestämningsrätt öfver barnens uppfostran, till dess det högre samfund, hvari hon utgör en integrerande del, får ett mera utveckladt samhällsskick. Hon måste då lida en inskränkning i sina rättigheter för att blifva delaktig i de förmåner, som det högre utvecklade samfundet har att erbjuda.

Men äfven bland folk med högt utveckladt statsskick och på en hög bildningsgrad har i våra dagar det anspråket blifvit, uppstäldt: att uppfostran borde uteslutande vara en familjens sak. Detta anspråk står i samband med den sjelfständighet, man i vår tid vill häfda åt individen gent emot samhället. Men då man ej gerna kan fordra, att samhället skall undergräfva sitt eget sjelfbestånd, kan man ej heller begära, att det skall frånsäga sig inflytande på uppfostran. Det måste vara dess rätt och pligt att sörja för, att dess blifvande medlemmar få en bildning, som gör dem villiga och dugtiga att främja samhällets syftemål.

Derjemte är att betänka, att, om uppfostran komme att uteslutande blifva en familjens sak, helt visst följden skulle blifva, att en stor mängd barn blefve utan uppfostran, att andras uppfostran blefve mer eller mindre förvänd samt att bildningen i allmänhet skulle sjunka. Många föräldrar äro nämligen

så liknöjda och vårdslösa, att de ej fråga efter barnens uppfostran; andra så sedligt förderfvade, att de ej akta för rof att fostra dem till lika dåliga menniskor, som de sjelfva äro; andra så okunniga, att de ej förstå uppskatta en sund bildnings förmåner; andra, äfven om de anse nödigt, att barnen få något lära, vilja dock, att det skall medföra så ringa kostnader som möjligt. Utan statens eller kyrkans mellankomst skulle dessutom ej behöfliga bildningsanstalter blifva upprättade eller understödjas med erforderliga medel, för att ett lands bildning skulle blifva tillgänglig för alla och hållas i jemnhöjd med andra länders.

Af skäl, som ofvan blifvit sagda, och då menniskan skall fullgöra sin jordiska kallelse och fostras för evigheten som medlem af stat och kyrka, hvilka samfund derför böra hafva rätt att deltaga i anordningen och ledningen af uppfostran, kunna vi ej gifva dem rätt, som vilja, att uppfostran uteslutande skall vara en familjens sak.

Men då ostridigt är, att barnen i första hand tillhöra föräldrarne och att dessa fått pligten att uppfostra dem sig ålagd, hvadan barnen i Guds fjerde bud blifvit befalda att visa föräldrarne, såsom Guds ställföreträdare, vördnad, lydnad och aktning, synes det oss ligga i sakens natur, att familjen bör ega rätt att bestämma öfver barnens uppfostran, såvidt ej derigenom dessas rättigheter kränkas eller staten och kyrkan hindras från att lösa sina uppgifter. I samma mån som stat och kyrka understödjas af familjen, kunna de lättare fylla sin uppgift. Af högsta vigt är derför, att barnen i familjen fostras till goda statsborgare och rätta kyrkans medlemmar.

Enligt sin idé har staten till uppgift att skydda de till honom hörande individers, korporationers och samfunds rättigheter, att främja deras och det helas bästa samt att värna mot inre och yttre fiender. Derför kan man ej bestrida honom rätten att träffa de anordningar och utgifva de förordningar, hvarigenom det blir honom möjligt att fullgöra hvad honom åligger.

Då hvarje individ har rätt att erhålla uppfostran, tillhör det staten att se till, att alla komma i åtnjutande af denna rätt. Då det vidare ligger i ett samfunds väsende, att det, såvidt det för öfrigt är berättigadt, har rätt att sörja för sitt bestånd, måste

staten hafva skyldighet och pligt att vaka öfver, att han erhåller medlemmar, som ega vilja och förmåga att hvar i sin stad bidraga dertill, att han kan fullgöra sina åligganden. Då slutligen staten skall befordra folkets samtliga berättigade intressen, behöfver han organer, hvilka besitta den bildning och skicklighet, som kräfvas för iakttagande och främjande af dessa intressen. Fäderneslandets försvar, ordningens upprätthållande, lagarnas handhafvande och tillämpning, förvaltningens utöfvande, vetenskapers och konsters höjande, industriens och handelns utveckling m. m. erfordra män, som hafva dertill nödig bildning. Staten måste derför hafva rätt att ordna ett lands uppfostringsväsende så, att han erhåller dugande män vid sin mångartade verksamhet.

Staten har sålunda rätt att vid frågan om uppfostran bevaka sina medlemmars och sina egna intressen.

Men många vilja ej stanna vid medgifvandet, att staten har rätt att deltaga i bestämmandet om uppfostran, utan de påstå, att han ensam har denna rätt. De säga nämligen, att staten är källan till all rätt, och att den enskilde, familjen och kyrkan ej hafva större rätt, än han finner för godt gifva dem. »Staten är» — enligt deras förmenande — »ej blott en rätts-stat, utan den organism, inom hvilken det menskliga lifvet med dess särskilda krafter och verksamheter utvecklar sig, och i och under hvilken dessa hafva att ordna sig på det sätt, att staten för uppsigt öfver det hela och fullföljer i ledningen deraf det höga målet att tillfredsställa alla mensklighetens sanna intressen och att framställa dess lif i ett ädelt samfundslif. Staten är den allt omfattande form, i hvilken Guds rike söker sitt förverkligande på jorden.» I följd häraf är staten den ende uppfostraren. Han icke endast utöfvar tillsyn öfver uppfostran, utan han bestämmer öfver henne i alla hänseenden. Bildningsanstalterna blifva rena statsanstalter, i hvilka barnen dresseras för statsändamål.

Statens anspråk att ensam bestämma öfver uppfostran är grundad på den revolutionära sats, som Danton uttalade år 1793: »Det är tid att åter gifva gällande kraft åt den grundsatsen, att barnen först tillhöra republiken, innan de tillhöra föräldrarne.» Denna grundsats gälde i det gamla Grekland och Rom. I de antika staterna var nämligen menniskans bestämmelse att blifva en dugande medborgare i staten. Något högre mål gafs icke.

Endast som medborgare hade den enskilde något värde, för staten var han skyldig att offra sin tid och sina krafter; genom staten skulle han derför uppfostras för staten. Det var i synnerhet i Sparta, som denna grundsats blef med stenhård följdrigtighet genomförd.

Det antika statsbegreppet går igen i det moderna, sådant vi här ofvan hafva angifvit det. Men det kan ej vara det rätta. Menniskans högsta mål är ej att blifva medborgare i en jordisk stat. Till ett högre är hon bestämd. Hennes mål är att blifva upptagen bland Guds husfolk, att blifva medborgare i det himmelska riket. »Hon är på jorden för att lära känna Gud, älska honom, tjena honom och derigenom komma i himmelen.» Är detta menniskans mål, måste uppfostran anordnas med hänsyn dertill. Hon måste gå ut på att, såvidt på henne ankommer, väcka kärlek till Gud och nästan; hon måste lära barnen hvad som är det enda nödvändiga, hon måste hos dem inplanta den lefnadsregeln: »Söken först efter Guds rike och hans rättfärdighet, så faller eder allt detta till!» Och först då, när hon vunnit inträde i detta rike, blir hon ock en rätt god statsborgare och familjemedlem. De religiösa intressena äro menniskans högsta. Staten kan ej tillfredsställa dem. Han saknar erforderliga medel dertill. Ordet och sakramenten, hvarigenom gemenskapen med Gud förmedlas, äro ej gifna åt honom, utan åt kyrkan. En uppfostran, som besörjes uteslutande af staten, måste derför blifva ensidig, och staten skulle derigenom motarbeta sig sjelf, då hans uppgift ju också är att främja menniskornas sanna bästa. Häraf följer med nödvändighet, att staten ensam icke bör hafva uppfostran i sin hand.

Den tredje magten, som vill tillegna sig uteslutande rätt öfver uppfostran, är kyrkan. Det är den romersk-katolska kyrkan, som drifver detta anspråk till sin spets. Hon säger sig vara den enda absoluta magten på jorden, hvadan staten är underordnad henne och emottager sin rätt af henne. Kyrkan har — säga de, som förfäkta denna åsigt — en naturlig rätt till uppfostran, enär hon har rätt att sörja för sitt sjelfbestånd och detta beror derpå, att de, som skola blifva hennes myndiga medlemmar, uppfostras i hennes anda och efter hennes grundsatser. Men kyrkan har ock en gudomlig rätt till uppfostran. Hon har erhållit befall-

ningen: »Gån ut och lären allt folk och döpen dem i Faderns, Sonens och den helige Andes namn!» Kyrkan skall sålunda vara en folkens uppfostrarinna. Hon skall bilda »ett alla folk och slägten omfattande samfund af helgamanna medborgare, hvilka i allt sitt görande och låtande skola drifvas af bevekelsegrunden: »för Herrens skull» och sträfva till vinnande af det ena vigtiga ändamålet: »Guds ära». — Men denna uppgift skulle hon ej kunna lösa, om ej uppfostran låge i hennes hand. Visserligen skola barnen äfven förvärfva intellektuell, teknisk och estetisk bildning, och att meddela sådan synes ej ligga inom kyrkans uppgift. — Jo, äfven vetenskaperna och konsterna måste stå i den kristliga uppfostrans tjenst för att kunna verka med välsignelse. Derför är äfven kyrkan, som har fått kallelsen att uppfostra, berättigad att bruka dessa konster och vetenskaper som uppfostringsmedel. Att skilja mellan religiös och verldslig bildning är onaturligt och till sina följder förderfligt. En sådan skilnad har med sig, att religionen vid studiet af de öfriga vetenskaperna först försummas och sedan mer eller mindre öppet bekämpas. »Endast genom religionen enas de olika bildningselementen, ty blott det högsta kan ena. Genom religonen förklaras de verldsliga vetenskaperna och återföras till sitt ursprung, till Gud.»

De offentliga bildningsanstalterna böra derför uteslutande stå under kyrkans ledning och uppsigt. Hon bör ock se till, att barnen uppfostras i familjen i öfverensstämmelse med hennes ande, hennes tro och hennes hopp.

Men hvarken familj eller stat kunna öfverlemna åt kyrkan ensam att bestämma öfver uppfostran.

Föräldrarne kunna ej medgifva kyrkan rätt att bestämma, i hvilken kyrkas bekännelse barnen skola uppfostras, eller frånsäga sig sin rätt att anordna barnens uppfostran på det sätt, som de anse bäst och nyttigast, blott de ej derigenom hindra stat, kyrka och skola från att uppfylla sina åligganden. Staten kan ej heller afstå från sin rätt att skydda allas rättigheter, således äfven de olika kyrkornas, likasom han ej heller kan afsäga sig sin skyldighet och pligt att vaka öfver, att de blifvande medborgarne få en uppfostran, som gör dem skickliga att främja statens ändamål.

Men då kyrkan har till uppgift att vårda menniskans högsta intressen, de religiösa, och sålunda att med Kristi anda och lif genomtränga den enskilda menniskan samt helgande inverka på stats- och familjelifvet; då hon har till sitt förfogande de medel, hvarigenom detta kan ske; då äfven barnen höra henne till och då den rigtning menniskan får i barndomen ofta blir bestämmande för hela hennes lif eller åtminstone försvårar hennes förande i en annan rigtning; så måste åt kyrkan medgifvas rätt att deltaga i anordningen och ledningen af uppfostran.

Slutligen har äfven skolan velat tillegna sig magten att ensam bestämma öfver uppfostran. Många pedagoger mena nämligen, att skolan bör och kan vara »en sjelfständig organism» bredvid »lifvets andra organismer: familj, stat och kyrka.» Men skolan kan ej vara en sådan sjelfständig organism, enär hon ej har något sjelfständigt mål. Hennes uppgift är att förbereda de unga till duglighet i den kallelse, som må blifva dem anvisad inom de stora lifsområdena. Derjemte är att besinna, att det ej är skolan, som ensam skapar kulturen, utan att hon, på samma gång hon är kulturens produkt, endast är en af de faktorer, som bilda den blifvande kulturen.

Barnen i skolan tillhöra dessutom ej henne, utan familjen och genom henne, staten och kyrkan, hvadan dessa äro de, som ega att bestämma om skolans anordning och ledning.

Dock bör äfven skolan hafva ett ord med i laget angående uppfostran. Frågor, som röra undervisningssättet och ordningen inom skolan m. m. d., böra af skolan få afgöras, enär för dessa frågors bedömande kräfves fack-kunskap.

Af den föregående framställningen framgår, att, enligt vårt förmenande, familj, stat, kyrka och skola böra samverka vid uppfostran. Vid anordningen af ett lands uppfostringsanstalter bör man sålunda se till, att hvar och en af dem får utöfva det inflytande på uppfostran, som dem tillkommer. I annat fall blir uppfostran i ett eller annat hänseende ensidig.

I en följande uppsats skola vi söka visa, huru, enligt vår lagstiftning, man ordnat förhållandet mellan folkskolan, familjen, staten och kyrkan.

Carl K—n.

10.

Gymnastiken i folkskolan.

Gymnastiska dagöfningar, valda bland dem, som begagnats vid Stockholms stads folkskolor under åren 1870—80, af C. H. LIEDBECK, med förord af L. M. TÖRNGREN, t. f. öfverlärare vid Kongl. gymnastiska centralinstitutet.

Att gymnastikens behandling vid våra svenska folkskolor på de flesta ställen intager en låg ståndpunkt, och att framstegen i dit hörande öfningar i allmänhet hittills varit små, är ett faktum, som svårligen torde förnekas af dem, som varit i tillfälle att göra sig förtrogna med förhållandena vid dessa undervisningsanstalter. Men om så är, hvilken kan då orsaken till ett så beklagligt förhållande vara, torde mången fråga. Orsakerna härtill äro utan tvifvel flere. Bland desamma skulle vi för vår del i främsta rummet vilja sätta den omständigheten, att för de barn, som besöka folkskolorna, gymnastiken icke såsom vid de allmänna läroverken är behöflig såsom en motvigt emot den själsansträngning, som läsningen alltid i en viss grad medför. Men någon fara för öfveransträngning torde vid våra folkskolor med visshet kunna sägas icke förekomma. Det lif utom skolan, som föres af flertalet af hennes lärjungar, utgör i sig sjelft en tillräcklig garanti mot hvarje fara af dylik beskaffenhet. Dessutom är, åtminstone på landet, vägen till och ifrån skolan så pass lång för flertalet af barnen, att dessa redan derigenom erhålla nödig kroppsrörelse. Här vid lag torde kunna gälla, hvad en gång en i sitt kall särdeles nitisk och framstående kyrkoherde i södra Sverige under folkskoleinspektionens första tider skämtsamt yttrade till svar på den fråga, som inspektören enligt sin instruktion framstälde, om gymnastik förekom vid skolorna i hans församling. »Ja», lydde svaret, »barnen klättra öfver gärdesgårdar och hoppa öfver diken, när de gå till och ifrån skolan». Till följd af nämda förhållande hafva föräldrarne till de barn, som besöka folksko-

lorna i allmänhet svårt att fatta behofvet af dessa öfningar, för hvilka de också i sjelfva verket ej hafva mycken sympati. Förr skulle de vilja uppmuntra de s. k. vapenöfningarna, i hopp att derigenom något skulle kunna besparas af den tid, som under en senare period måste användas på den militära utbildningen. I korthet sagdt, vi tro oss icke misstaga oss, om vi påstå, att behofvet och vigten af de öfningar, som ligga inom den rent pedagogiska gymnastikens område, icke ännu blifvit uppskattade och erkända af föräldrarne till de barn, som besöka folkskolorna, och att häruti ligger en orsak till den jemförelsevis ringa framgång, med hvilken dessa öfningar idkas vid våra folkskolor.

Flera andra orsaker bidraga dock till detta förhållande, såsom brist på särskilda lokaler för öfningar, barnens mindre ändamålsenliga beklädnad och slutligen den ringa tid, som hittills kunnat egnas åt undervisningen i gymnastik. Bristen på egna och tjenliga gymnastiklokaler är i synnerhet känbar, då det nämligen torde vara endast undantagsvis, som en folkskola i vårt land är försedd med detta vilkor för en framgångsrik undervisning i detta ämne. Bristen på särskilda lokaler vållar, att gymnastikundervisningen måste företagas antingen i det fria eller ock i skolsalarna. Det senare, om det ock under vissa förhållanden kan och måste låta sig göra, medför dock alltid svåra olägenheter för undervisningen i de öfriga ämnena, hvarom vi få tillfälle yttra oss vidare längre fram. Det förra är, så snart väderleken medgifver detsamma, alltid att föredraga, men den tid, som sålunda kan egnas åt gymnastiken i en folkskola, blir derigenom i högst betydlig mån reducerad, då nämligen under hela vintern, början af våren och senare delen af hösten svårligen någon gymnastik i det fria kan verkställas. Dertill kommer, att ofta nog gårdsplanerna vid skolhusen äro för små för detta ändamål och derjemte lida af andra olägenheter, såsom än djup sand, än en mindre omsorgsfullt utförd planering. Barnens beklädnad, i synnerhet fotbeklädnaden, är äfven till hinder vid gymnastiken. Fotbeklädnaden torde nämligen i hela vårt land vara ingen hos ett stort antal af barnen under den varmare årstiden, och i södra Sverige utgöres den hos de barn, hvilka om sommaren springa barfota, utaf träskor. Slutligen är det åtminstone på landet, der som oftast en lärare är ensam om undervis-

ningen i skolan, svårt att kunna erhålla tillräcklig tid för öfningar af detta slag, i synnerhet vid de flyttande skolorna, uti hvilka tiden icke vill räcka till för läroämnena, långt mindre för öfningsämnena.

Ännu ett hinder för gymnastikundervisningens framgång i skolorna torde ligga deruti, att folkskoleläraren, som ensam skall besörja all undervisning i sin skola, åtminstone i vanligaste fall verkligen ej kan så räcka till för allt, som hör till hans verksamhet, som önskligt vore. Ej underligt då, om gymnastiköfningarna, särdeles der befolkningen hyser ringa sympati för dem, ej alltid bedrifvas med varmt och lefvande intresse. Dertill kommer, att gymnastiken skall omfatta så väl pedagogisk gymnastik som vapenöfningar, och att härigenom lärarens intresse blir ännu mera deladt, och den tid, som kan egnas åt öfningar af denna art, splittras. Vår erfarenhet är, att vapenöfningarna, der sådana verkligen kunna sägas förekomma, ej sällan draga intresset ifrån den pedagogiska gymnastiken samt för sig taga brorslotten af tiden för öfningarna, till ringa fromma för begge dessa grenar af gymnastikundervisningen i skolorna, ty vapenöfningar i skolan anse vi vara af ringa värde, derest de ej äro byggda på den pedagogiska gymnastikens grundval.

Men vore det då ej så godt, torde någon fråga, att gymnastikundervisningen upphörde att vara obligatorisk i folkskolorna, och att det finge bero på kommunerna sjelfva att efter sig företeende omständigheter anordna dylik undervisning i sina skolor eller ej? Under inga förhållanden enligt vår åsigt! All uppfostran måste vara harmonisk, och derför bör utvecklingen af barnets så väl själs- som kroppskrafter vara föremål derför. Det är af stor vigt för hvarje menniska, för den fattige lika väl som för den rike, för kroppsarbetaren som för den, som förnämligast arbetar med intelligensen, att i sin kropp hafva ett villigt och lydigt redskap för anden. Att dana kroppen härtill, detta är eller bör åtminstone vara hufvudändamålet för all gymnastisk öfning, och detta mål torde ej heller utan undervisning i gymnastik kunna ernås. Derför bör ock den pedagogiska gymnastiken vara hufvudsaken i skolorna, och vapenöfningarna endast idkas såsom ett bihang till den förra. Ju mera ändamålet med den pedagogiska gymnastiken vinnes, ju mera det lyckas lär-

jungen att genom gymnastiska öfningar vinna herravälde öfver sin kropp och sina lemmar, desto lättare blir det för honom sedermera att uppfatta och inlära sådana militäröfningar, som rimligtvis kunna ifrågakomma i skolan, och hvilka enligt vår åsigt mindre böra bestå uti inlärande af några handgrepp under s. k. exercis med vanligen förekommande trägevär, än uti vändningar, marscher och rörelser, så att de unga lära sig att snabbt uppfatta samt med raskhet och precision utföra gifna befallningar i sådan väg. Har folkskolan kunnat åstadkomma detta senare, då har hon åstadkommit så mycket, man i den vägen rimligtvis kan begära af henne. Men för vinnande af detta ändamål är nödvändigt, att åtskilligt mera göres för att befordra denna undervisning, än hittills skett. Någon plats för öfningarnas bedrifvande måste anskaffas, visserligen inga särskilda gymnastiklokaler, ty sådant vore orimligt att begära, men väl kunde skolgårdarna så ordnas, att gymnastikundervisningen under den tid, den kan företagas i det fria, kunde utan svårighet der bedrifvas. Vi tänka oss äfven såsom ej alldeles liggande utom möjlighetens område, att några anordningar af samma slag som de i Tyskland ofta förekommande Turnerplätze kunde åstadkommas åtminstone vid större skolor, d. v. s. att marken på en del af skolgården bereddes så, att den blefve hård, fast och jemn nog för att der utföra gymnastiska rörelser, äfvensom att på dessa platser några af de enklaste gymnastikredskapen kunde uppställas. Kostnaden för en dylik gymnastikplats i det fria skulle säkerligen blifva jemförelsevis obetydlig, men nyttan sannolikt ganska stor. I fråga om tid för gymnastikundervisningen, hvarför ingen annan anvisning i de till normalplanen hörande läsordningarna finnes än den, att fyra halftimmar i veckan böra egnas deråt, föreställa vi oss, att sådan lämpligast skulle kunna beredas under middagsrasten, om denna tages $1^1/_2$ och 2 timmar. Lärarnes intresse åter skulle helt säkert äfven stiga i samma mån, som åtgärder började vidtagas för att befrämja dessa öfningar. Befolkningens sympatier för gymnastiken skulle nog äfven vinnas, genom anordning i sammanhang med skolexamina eller vid andra lämpliga tillfällen af ordentliga uppvisningar af resultaten af den gymnastiska undervisningen. Åtskilligt bidragande till målet skulle det säkert också vara, om t. ex. landstingen ville

anslå premier för gymnasikundervisningen, såsom de på flera ställen gjort för undervisningen i teckning och i trädgårdskonst.

Vi hafva tagit oss anledning till nedskrifvande af förestående tankar rörande gymnastikundervisningens ändamål, hindren för densammas bedrifvande och medlen för dess upphjelpande af den handledning i dit hörande öfningar, hvilken vi nu gå att anmäla, och hvars fullständiga titel finnes anförd i början af denna lilla uppsats. Anmälaren är icke fackman, vågar således icke sjelf fälla något omdöme om bokens rent tekniska del. En säker borgen för arbetets duglighet ligger emellertid uti den rekommendation för detsamma, som finnes uttalad uti förordet till boken af t. f. öfverläraren vid kgl. gymnastika centralinstitutet, kaptenen m. m. L. M. Törngren. Herr Törngren yttrar bland annat i sitt förord: »Det synes mig, som om arbetet skulle blifva ett godt uppslag till den pedagogiska gymnastikens förverkligande inom folkskolan; äfvensom att så väl planen för, som ock föreskrifterna i denna bok grunda sig på en längre tids erfarenhet.» Äfven af andra erfarna fackmän hafva vi hört fördelaktiga omdömen om ifrågavarande arbete, hvarför vi anse oss fullt befogade att rekommendera detsamma till begagnande så väl i och för seminariielevernas undervisning som för lärarepersonalen i våra folkskolor. Hvad som uti denna bok särskildt torde vara egnadt att tilldraga sig uppmärksamhet af folkskolelärarne, är utan tvifvel den omständigheten, att författaren gifvit anvisning till gymnastiska rörelser, vid hvilka såsom redskap användas skolbänkarna, så väl de gamla långbänkarna som bänkar af nyare konstruktion. Det torde vara värdt att försöka att följa dessa anvisningar uti våra folkskolor i och för åstadkommande af mera mångfald och omvexling i öfningarna. Men då författaren — se sid. 8 — upptager »marsch och löpning samt kretslöpning i läsesalarna» bland gymnastiköfningar derstädes, kunna vi ej annat än för vår del uttala betänkligheter emot en så beskaffad anordning. Den största olägenheten af att begagna skolsalen till gymnastiksal anse vi ligga dreuti, att dam uppröres i mängd vid dessa öfningar, i synnerhet om de skola företagas i någon större utsträckning. Skulle derför gymnastiköfningarna i sådana skolor, som sakna särskilda gymnastiksalar, kunna till alla delar ordnas i öfverensstämmelse

med förf:s förslag, så torde ingen annan tid kunna användas till dessa öfningar än efter alla lektioners slut för dagen. En sådan anordning af tiden för gymnastikundervisningen frukta vi dock vara mindre lämplig, enär barnen i allmänhet torde vara väl trötta vid dagsarbetets slut för att då företaga gymnastiköfningar, hvartill kommer, att de på landet ofta nog hafva lång väg att gå till sina hem. Det vill derför synas oss bäst att, såsom vi redan förut hafva anfört, förlägga tiden för gymnastiköfningarna till middagsrasten, helst omedelbart efter slutet af förmiddagslektionerna, hvarigenom det dam, som genom dessa öfningar alltid uppröres, må kunna hinna att lägga sig före eftermiddagslektionernas början, samt att städse vid öfningar, som företagas inomhus, så mycket som möjligt undvika så beskaffade rörelser, som särskildt äro egnade att uppröra dammet.

Bokens uppställning är så anordnad, att det är lätt äfven för en icke fackman att få en öfversigt af dess innehåll. De olika gymnastiska rörelserna äro noggrant beskrifna och dessutom samtliga åskådliggjorda genom träsnitt.

G—m.

11.

Läsetabeller för den första undervisningen jemte beskrifning.

P. A. Norstedt & Söners förlag.

»Genom bokstafveringsmetoden lära barnen visserligen läsa, men sent och mycket mödosamt. Metoden är stridande emot barnens natur, har blott tid och plägsed för sig, men allt annat emot sig.»

Genom dessa ord hafva framstående pedagoger för länge sedan uttalat en förkastelsedom öfver den så kallade bokstafveringsmetoden. Och hvar och en, som efter densamma lärt sig läsa, instämmer utan tvifvel deri. Han kommer nämligen väl ihåg de tråkiga och själsdödande stunder, då han i minnet mekaniskt skulle inlära t. ex. att »be» a blir ba, »kå» a blir ka och icke bea och kåa — andra ännu underligare exempel att förtiga. Århundraden förgingo, under hvilka man visserligen höjde kraftiga rop mot detta onda, utan att egentligen bota det. Ja, redan romaren Qvintilianus, som lefde i det första århundradet efter Kristus, insåg det olämpliga och naturstridiga i denna metod. Men den förblef dock den uteslutande herskande ända till reformationens tidehvarf, hvarunder dess herravälde så småningom minskades genom andra metoder, som mer eller mindre beredde inträde för den enkla, naturenliga ljudmetoden. Så utgaf döfstummeläraren i Rottenburg Valentin Ickelsamer på 1520-talet en bok om »rätta sättet att lära barnen läsa». Deri angifver han ett nytt sätt att gå till väga vid den första undervisningen i läsning, om hvilket sätt det heter »att det var ett slags ljudmetod». Hans bemödanden synas emellertid icke hafva krönts med någon framgång.

Nära 300 år derefter utgaf Heinrich Stephani år 1804 och 1814 tvenne utförliga arbeten om »den grundligaste och lättatte metoden att lära barnen läsa» samt »utförlig beskrifning på sin

ljudmetod». Till följd häraf har han vanligen blifvit kallad »ljudmetodens uppfinnare».

Men såsom allt menskligt är behäftadt med brister, så har ock ljudmetoden sina fel, beroende hufvudsakligen på det mer eller mindre ändamålsenliga sätt, hvarpå den bedrifves.

För att underlätta användandet af densamma hafva flera för folkundervisningen intresserade personer utgifvit många värdefulla anvisningar. Så utgaf för flera år sedan seminariirektorn Alfred Steinmetz läsestafvar jemte lösa alfabet, hufvudsakligen efter tyske pedagogen Goltzsch. Någon tid derefter utkommo s. k. bokstafslådor och läsestafvar af Fr. Sandberg. Vid uppsättandet och begagnandet af dessa läsestafvar tog man icke hänsigt till de så kallade uthållbara ljuden och inlärde icke *deras* uttal och beteckning först. Följden blef en *ljudstafning,* som är nästan lika olämplig som *bokstafsstafning.* Mot denna ljudstafning uppträdde derför flere skolmän, såsom O. Kyhlberg, Stenkula, Carl Kastman m. fl., hvilka visade det orätta och onaturliga uti att vid ljudningen af t. ex. ordet *mål* göra uppehåll emellan de särskilda ljuden sålunda: »m»—å—»l» och sedan utläsa ordet. De fordrade, och det med rätta, att man börjar med sådana ljud, som kunna uthållas, och af dem bildar allahanda stafvelser, ord och satser, hvilka barnen få ljuda, läsa och samtidigt dermed äfven skrifva. Ex. am, ma, men, mena, nål, lin, al, såla, lösas, sölar, nålen är fin, solen är varm, månen lyser nu, etc.

Sedan barnen kunna läsa ord och satser, som bestå af sådana uthållbara ljud, lär man dem så småningom de andra ljuden.

Väl inseende fördelarna deraf att så göra, utgaf rektorn vid Upsala seminarium W. Norlén för några år sedan läsestafvar jemte anvisning om deras användande. Men det inses lätt, att om man med *läsestafvarna* skall kunna bilda en stor mängd stafvelser, ord och satser, hvari endast uthållbara ljud förekomma, deras antal redan deraf blir ganska stort och priset följaktligen högt. För att så mycket som möjligt komma ifrån de svårigheter, som möta vid stafvarnas användande, har man nyligen utgifvit *läsetabeller* samt en god anvisning om deras användande.

Fördelarna af att använda dessa i stället för stafvarna äro många, och vi vilja här nämna några. De ord på stafvarna, hvari uthållbara ljud förekomma, äro för få och för korta, hvarigenom en säker grund icke blir lagd. Då kan man ju, säger någon, sätta lösa bokstäfver till både före och efter stafvarna, så får man väl nog långa ord. Detta är visserligen en utväg, men en utväg, som tager mycken dyrbar tid från barnen, ty allt plockande med lösa bokstäfver är mer eller mindre tidsödande. — Genom läsestafvarna, sådana de flesta nu äro, kunna inga satser bildas, nej icke ens ändamålsenliga ord. — På läsestafvarna få barnen icke lära känna igen det stora alfabetet, ty stora bokstäfver förekomma icke på dem. Då man skall inlära detta, måste man således använda lösa bokstäfver, om hvilkas bruk vi förut talat. — På stafvarna se barnen icke olika stilar; de få således icke der lära sig känna deras utseende. Kommer man så till läseboken med ett sålunda förberedt barn, och detta deri skall läsa ett stycke, tryckt med s. k. svensk stil — kan det icke göra det. — Läsestafvarna äro icke uppsatta med hänsyn till någon viss läsebok, hvadan en kanske för stor lucka ej sällan uppstår vid öfvergången från dem och till läseboken. Man märker detta på den stora osäkerhet och ovana, barnen härvid visa. — På stafvarna se barnen slutligen icke någon skrifstil, undantagandes på dem, som L. Eriksson på Långbanshyttan utgifvit, hvadan barnen endast få se de af lärarinnan ofta dåligt skrifna tecknen.

Alla dessa olägenheter är man ifrån, om man begagnar i fråga varande *läsetabeller*. Några flera fördelar af deras användande anse vi oss icke behöfva angifva.

Läsetabellerna äro utgifna på P. A. Norstedt & Söners förlag och kunna reqvireras genom ecklesiastikdepartementet, då priset är endast 8 kronor per sats. Boklådspriset är 12 kronor.

N.

12.

Om kroppsöfningar vid uppfostran.

Så vida uppfostran skall blifva harmonisk, måste icke allenast själens, utan ock kroppens krafter vårdas och utbildas. Det råder nämligen mellan själ och kropp ett innerligt vexelförhållande, så att den enas välbefinnande betingar den andras, och om den ena lider, måste den andra deltaga i lidandet. Brist och ofullkomlighet hos den ena hämmar den andras utveckling. Visserligen gifvas exempel på utomordentliga menniskor, hvilka fört ett synnerligen verksamt, gagnande och hugstort lif, fastän de haft att draga på en svag och bräcklig kropp. Vi behöfva för att styrka detta endast erinra om aposteln Paulus, hvilkens brinnande, kraftfulla och verksamma ande bodde i en klen och sjuklig kropp. Men under vanliga förhållanden blir dock själslifvet rikare, der det ej hämmas af kroppens bräckligheter. Af vigt är det derför, att sorgfällig omsorg egnas åt kroppskrafternas vård och utveckling. Lemnade åt sig sjelfva, vinna de ej den styrka, smidighet och uthållighet, som om de på förståndigt sätt vårdas, öfvas och härdas. Särskilda anordningar i detta syfte äro så mycket mer nödvändiga, som vårt i många hänseenden allt för vekliga lefnadssätt undergräfver kroppens helsa och förslappar dess krafter. De onda inflytelserna deraf måste motarbetas, så vida kroppen skall blifva ett villigt, kraftigt och härdigt organ för själen vid hennes verksamhet.

I forntiden, då det i så väl krigets som fredens värf hufvudsakligen erfordrades »handlingskraft, mod och praktisk duglighet», lades det bland flere folk stor vigt vid kroppens uppfostran. Bland dessa folk voro de gamla perserna. För dessa, som voro ett eröfrande folk, var det af vigt, att deras ynglin-

gar fostrades till modiga, härdiga män. Vid sju års ålder sattes derför gossarne i offentliga läroanstalter. Här lefde de tillsammans vid enkel kost och höllos till sjelfbeherskning, rättrådighet och sanning. Flitigt öfvades de i att rida, skjuta med båge och kasta med spjut. Sedan gossen fylt femton år, vidtogo förberedelserna för jagtens och krigets värf och fortsattes, till dess han uppnått myndighetsåldern, hvilken inträdde med det tjugufemte året.

Äfven bland de gamla spartanerna sökte man genom talrika kroppsöfningar fostra gossarne till modiga, härdiga och fosterlandsälskande män. Derför togos de vid sju år från föräldrarne för att genom staten uppfostras för staten; ty deras högsta bestämmelse var att blifva dugande medborgare; och en dugande medborgare var i främsta rummet den tappre krigaren. Gossarne borde derför på allt sätt stålsättas, och deras krafter genom planmessiga öfningar allt mera stegras. Först måste de sofva utan täcke på ett läger af hö och halm; sedan fingo de utbyta denna bädd mot en bädd af vass, som de sjelfva hemtade från Eurotas' stränder. Ända till ynglingaåldern buro de endast en mantel kastad öfver kroppen. Den kost, som bestods dem, var ringa och mager; dock var det tillåtet för dem att stjäla sig mat. Härigenom skulle de öfvas i krigslist. Men ve den, som blef upptäckt under stölden! Han blef genompryglad, men ej derför, att han stulit, utan emedan han vid stölden ej förfarit med tillbörlig slughet. En gång om året gisslades gossarne offentligt ända till blods, på det de måtte vänjas att fördraga kroppslig smärta. Föräldrarne åsågo skådespelet och uppmuntrade sönerna till ståndaktighet. För vinnande af kroppsstyrka och smidighet genomgingo gossarne en kurs i gymnastik, hvilken åsyftade att utbilda dem för krigets värf. De öfvades i att springa, hoppa, simma, kasta och rida. Dessa öfningar utvidgades småningom till ordentliga krigsöfningar, som stundom bestodo i fältslag, hvarvid ej sällan förekom, att de kämpande tilldelade hvarandra så allvarliga slag, att blod flöt. Till de gymnastiska öfningarna kan ock dansen räknas, enär äfven denna afsåg utbildningen för kriget.

Vändningar, språng, nedböjningar och andra rörelser voro beräknade för anfall eller för tillbakaslående af anfall.

Äfven för flickorna voro i Sparta gymnastiska öfningar föreskrifna.

Athenarne hade en mera ideal uppfattning af gymnastiken, och af dem utbildades hon till en verklig konst. Det är i synnerhet Solon och Pytagoras, som gjort sig förtjenta om gymnastikens konstmessiga utbildning och om dess införlifvande med det grekiska lifvet.

Uppfostrans mål var hos athenarne att harmoniskt utveckla alla själens och kroppens krafter. Att vid uppfostran försumma de senare var enligt deras uppfattning ett stort misstag. »Brist på herravälde öfver sin kropp, på ett otvunget och städadt uppträdande var för dem ett vittnesbörd om låg bildning och ansågs som råhet och barbari.» »De insågo, att kroppens helsa, kraft och smidighet äfvensom att menniskans herravälde öfver sin yttre person äro vigtiga hjelpmedel både för själens liflighet och för bevarande af det andliga lifvets sundhet.»

De gymnastiska öfningarna bestodo uti snabblöpning, hoppning, brottande, knytnäfskamp, kastning och dans.

Löpande öfvades flitigt. Segraren i en kapplöpning ärades högt. Redan på Homeri tid var benämningen »den snabbfotade» mycket ärofull. Stundom förekom äfven »språng på stället» för stärkande af de nedre extremiteterna och för lungornas öfning i uthållighet. Äfven jungfrurna i Athen deltogo i denna öfning. Genom fortsatta öfningar uppnåddes ej sällan stor uthållighet och mycken snabbhet i löpande. Ofta anföras härpå exempel, som gränsa till det otroliga. En athenare, vid namn Philippides, skall på två dagar hafva sprungit från Athen till Sparta, en vägsträcka af 30 tyska mil. Hoppning afsåg antingen att hoppa långt eller att hoppa högt eller att på en gång hoppa högt och långt. Vid denna öfning var kroppen vanligen belastad, på det dess kraft måtte stegras och dess vighet ökas. Det längsta språng, som omtalas, är det, som utfördes af Phayllos, hvilken skall hafva hoppat 55 fot långt.

De brottande antingen stodo och sökte kasta hvarandra till marken eller vältrade de sig på marken under bemödande att komma den ene öfver den andre.

Knytnäfskampen var den farligaste af dessa öfningar. Vid den ombundo athenarne händerna med remmar, på hvilka

blykulor voro fästade. Med de sålunda beväpnade händerna sökte de gifva hvarandra kraftiga slag. Kunde de icke genom skickliga vändningar afvärja slaget, fingo de ofta farliga sår, eller krossades någon lem på dem. Ynglingarne utförde knytnäfskampen med obeväpnade händer eller försedda med mjuka läderbollar.

Vid öfningarna i kastning begagnade man diskus eller elastiska bollar. Diskus var en linsformig metallskifva af omkring 1 fot i genomskärning. Hon lades i flata handen och kastades med stor kraft.

Dansen var dels en förberedande öfning för kriget, dels stod den i nära förbindelse med den mimiska konsten och dels var den en väsentlig del af den religiösa kulten.

En kraftig driffjäder till flitigt idkande af gymnastik var, att de gymnastiska öfningarna förberedde för deltagande i de offentliga spelen och folkfesterna. Den del af gymnastiken, som särskildt afsåg de öfningar, som förekommo vid dessa spel och fester, kallades agonistik.

Genom spelen och lekarne firade man gudarne på samma gång, som man genom dem kunde förvärfva ära och anseende. I samma mån det religiösa lifvet slappades och vördnaden för gudarne aftog, blef det senare hufvudsak. Agonistiken öfvergick allt mer till »atletik.» Man bemödade sig allt mer om att uppnå den största styrka och högsta konstfärdighet för att vinna seger vid täflingarna. Gymnastiken upphörde småningom att vara en de fria borgarnes företrädesrätt och ett bildningsmedel för samtliga ungdomen. Den blef ett handtverk, som en föraktad folkklass öfvade till den åskådande mängdens förlustelse.

Äfven af romarne ansågos kroppsöfningar af högsta vigt. Men de afsågo hos dem icke den harmoniska utbildningen af kroppens särkilda organer och delar; utan de öfvades endast såsom förberedelse för kriget. Genom särskilda gymnastiska öfningar och genom tidigt deltagande i sysselsättningar, som stärkte och härdade kroppskrafterna, samt genom inlärande af krigiska idrotter bildades de legioner, som genom sin fosterlandskärlek, tapperhet och uthållighet ådrogo sig verldens beundran. Ända från barndomen härdades de gamla germanerna genom allahanda kroppsöfningar, genom flitigt bruk af kalla

bad samt genom tidigt deltagande i föräldrarnes sysselsättningar. Redan som gossar öfvade de sig i vapnens bruk. Den dag, då den unge germanen första gången fick följa sin fader på jagt, var den skönaste i hans lif.

Fästa vi sedan vår uppmärksamhet på våra förfäder, skola vi finna, att äfven bland dem kroppskrafternas härdande och utbildning utgjorde en vigtig del af de ungas uppfostran. Tidigt fingo dessa deltaga i de äldres arbeten och lekar. Intet tidsfördrif var af gossar och ynglingar mera omtyckt än kroppslekar. Dessa företogos dels för utbildandet af färdigheten att handtera vapen, dels för kroppens utveckling till smidighet och styrka. Till idrotter af förra slaget höra öfningar i att fäkta och skjuta med båge, kasta med spjut, slunga och handskott, såsom stenar o. d. Vid fäktandet lärde man handtera spjutet med ena handen och svärdet med den andra; man öfvades afböja fiendens hugg och skott ej endast med skölden, utan äfven med yxan och spjutet. Öfningar i bågskjutning ansågos mycket vigtiga. En dugande man borde kunna skjuta både långt och säkert. Mången uppnådde ock stor färdighet i denna idrott. Så berättas om en norsk man, vid namn Einar Thambaskelfver, att han med en trubbig pil kunde genomskjuta en rå oxhud, som, fästad i ena änden, hängde fritt ned. Derjämte öfvade man sig uti att kasta lika skickligt med båda händerna; att kasta två spjut på en gång samt att gripa fiendens spjut i farten och kasta det tillbaka m. m.

Af hvarje vapenför man fordrades, att han skulle kunna handtera vapen. Hela folket stod ock rustadt, när helst konungens budskap kallade det till strid. Så sjöng odalbonden:

»Och om till krig han uppbåd ger,
så gå vi man ur gård.»

Bland lekar, som afsågo kroppens utveckling till smidighet och styrka, nämna vi: att springa kapp eller ränna skede, åka på skid och löpa på skridsko, spela boll, draga i rep, brottas, simma, klättra uppför branta berg m. m.

Snabblöpningen var en högt värderad idrott. Till och med konungar ansågo ej under sin värdighet att uppträda som snabblöpare. Så förtäljes det, att konung Harald Gille sprang kapp med en häst, som var känd för sin snabbhet och som vid tillfället reds af konungens halfbroder Magnus.

Flitigt öfvade sig gossarne uti att åka på skid och löpa på skridsko. Det var godt att med skidornas eller skridskornas hjelp kunna ila fram öfver snöfältet eller isbryggan, när man ville helsa på sina vanligen aflägset boende grannar eller hinna fatt det snabba villebrådet.

Vid bollspelet begagnade man träklot i stället för bollar. Bland alla idrotter var dock att brottas den mest omtyckta. Genom idkelig öfning deri vunno ynglingarne stor skicklighet. Man hade sätt att brottas, då allt kom an på styrka; men äfven andra sätt, då vighet och list afgjorde utgången. Hvar helst en skara gossar och unga män kommo tillsammans, täflade man med hvarandra i kroppsöfvande lekar. I hemmen öfvade man sig flitigt härutinnan, och vid allmänna sammankomster, såsom gästabud och ting, voro sådana lekar de ungas vanligaste förlustelser. Stor heder tillkom segraren. Häraf sporrades än mera täflingslusten. »Genom dessa härdande lekar uppvuxo forntidens ynglingar till friska, hurtiga och djerfva män, hvilka man icke med orätt har förliknat vid ekskog i stormen.» Det var med tanken på dessa kraftiga män, som skalden sjöng:

»Det var en tid, det bodde uti Norden
en storsint ätt, beredd för fred som krig.
Då, ingens slaf och ingens herre vorden,
hvar odalbonde var en man för sig.
Med svärd han röjde våld, med plogen jorden,
med lugn för Gud och man han gick sin stig.
Sig sjelf sitt värn, han visste andra skydda,
och kungasöner växte i hans hydda.»

Men äfven om en och annan stjerna tindrade på hedendomens natthimmel, rådde dock i det hela tjockt mörker. Menniskornas sinnen voro fjettrade inom ändlighetens område, hvadan det jordiska, sinliga var snart sagdt det ända, som för dem egde någon betydelse. Men när strålarne från Bethlehems stjerna började skingra mörkret och menniskorna begynte få syn på det eviga, gudomliga, ringaktade de till en början det synliga, jordiska. Detta hade sin grund i en viss naturlig reaktion mot den hedniska sinlighetens uteslutande välde. Ringaktningen af det jordiska ingick i den katolska kyrkans åskådning. Detta hade till följd, att kroppsöfningarna ej kommo

till sin rätt i de skolor, som upprättades i katolska kyrkans anda under medeltiden. Tvärtom arbetade man mot dem. I enlighet med den katolska åskådningen borde man nämligen genom späkningar af allahanda slag »döda köttet.» Härmed kunde ej stå tillsammans att genom särskilda öfningar söka främja kroppskrafternas höjande och stärkande. Detta hade ju varit att stärka »sinligheten», och derigenom öka de syndiga lustarnas makt.

Det var dock endast ett fåtal barn, som kommo i dessa skolor. Hos det lägre folket, som ännu alltjämt liksom i hedenhös, till största delen uppfostrades i hemmen, voro fortfarande kroppsöfningarna mycket omtyckta. De idkades ock flitigt, hvarom bruket att vid gästabud och folkfester anställa lekar och täfla i manliga idrotter bär vittne.

Mot den ensidiga uppfostran i kloster- och katedralskolor utgjorde ock riddarväsendet en protest. De adliga gossarne behöfde ej länge sitta på skolbänkarne; ty om boklig bildning bekymrade sig deras fäder föga, så vida sonen ej skulle uppfostras till andliga ståndet. Det ansågs i allmänhet nog, om de uppväxande ynglingarne finge lära sig trosbekännelsen, Fader vår, några formler för bikten samt derjämte några regler för tornerspelen och några recepter för botande af sjukdomar hos hästar och hundar. Läsa och skrifva voro presterliga konster, hvilka äfven den fullkomligaste riddare ej behöfde känna och hvilka han till och med borde förakta. Ja, stora skalder, t. ex. Wolfram von Eschenbach, kunde hvarken läsa eller skrifva. Deremot borde de adliga ynglingarne lära, huru man med säker hand borrar spjutet i den rasande vildgalten; huru man bäst fäller till marken den rofgirige vargen och dödar den ur idet utdrifne, uppretade björnen. Derjämte borde de lära krigsväsendet, det ridderliga sällskapslifvets bruk, höfviskt umgängesspråk samt stundom att spela harpa.

Med riddarväsendets förfall blefvo kroppsöfningarna allt mer försummade. I sammanhang med den opposition, som på 15 och 16-hundratalet reste sig mot den så kallade skolastikens formväsende, mekanism och pedanteri vid uppfostran, började kroppsöfningarna åter komma till sin rätt — åtminstone i teorin. »Det är» — säger Montaigue, — »icke blott en själ, icke blott en kropp, man uppfostrar, utan en menniska. Af denna

må vi icke göra två. Själen dukar under för ansträngningen, om hon icke stödjes af kroppen; hon har för mycket att göra, om hon skall förestå två ämbeten. Jag har under mina studier ofta lagt märke till, att mina mästare i deras skrifter vid många tillfällen uppgifvit det för själsstorhet och andlig kraft, som egentligen beror på hudens tjocklek och knogarnes hårdhet. Man bör vänja barnet vid besvärligheter och härda det genom kroppsöfningar för att göra det mera okänsligt mot alla slags smärtor.» John Locke betonar i sina tankar om uppfostran vigten af kroppens uppfostran. »Uppfostrans högsta mål är» — säger han — »en sund själ i en sund kropp.» Derför bör man lägga lika mycken vigt vid själens som vid kroppens uppfostran. Ynglingen skall lära de helsosamma konsterna: fäkta, rida och simma m. fl., enär de bevara för utsväfningar. Sina sundhetsregler sammanfattar han sålunda: Frisk luft, kroppsöfning och sömn i behörigt mått.

Jean Jacques Rousseau lägger ock i sitt beryktade arbete »Emil», stor vigt vid kroppens utbildning och härdande. I detta hänseende är hans förtjenst så mycket större, som på hans tid vekllghet och njutningslystnad voro rådande bland de högre stånden. »Kroppen» — säger han — »måste ega kraft för att kunna lyda själen; en dugande tjenare måste ju vara stark. Ju svagare kroppen är, desto mer befaller han; ju starkare han är, desto bättre lyder han. Och denna styrka erhåller kroppen, om uppfostran sörjer derför, att intet hinder hämmar krafternas fria utveckling.»

Likasom Rousseau i Frankrike uppträdde mot en onaturlig, konstlad uppfostran, så gjorde Basedow det i Tyskland. Äfven i detta land hade uppfostran råkat in på afvägar. »Ungdomstiden var» — säger Karl von Raumer — »för det mesta en ganska plågad tid. Undervisningen var hård och hjertlöst sträng; grammatik blef »inslagen» i minnet, likaså bibelspråk och psalmverser. Ett vanligt skolstraff var inlärandet i minnet af Konung Davids 119 psalm. Att äfven ungdom kan arbeta med glädje, föll det ingen in att tänka. De högre ståndens barn voro friserade, hade håret insmordt med puder och pomada, gingo klädda i galonerade rockar, korta benkläder och silkesstrumpor samt buro ett svärd vid sidan. Allt detta var för den lifliga ungdomen en verklig tortyr. Mot denna för-

konstling och onatur uppträdde Basedow. Barnen fingo enkla kläder, i hvilka de kunde röra sig fritt och ledigt. De fingo ofta leka i det fria, öfva sig i manliga idrotter, företaga långa fotresor samt lära snickra och svarfva m. m.

Ehuru Basedow och hans efterföljare talade mycket vackert om, att alla anlag i menniskan borde harmoniskt utbildas, stannade det särskildt beträffande kroppens utbildning vid talet derom, till dess Gutsmuths gjorde allvar deraf. Han sökte bringa system i gymnastiken och vid den skola, han tjenstgjorde, införde han kroppsöfningar, som voro lämpliga för helsans bevarande och kroppskrafternas stärkande.

Sedan den tiden har gymnastiken i Tyskland utbildats af Jahn, Spiess, Roth m. fl.

I vårt land har under det århundrade, i hvilket vi lefva, gymnastiken allt mera utvecklats, och dess betydelse vid uppfostran allt mera insetts. Härför hafva vi i första hand att tacka Per Henrik Ling, hvilken är grundläggare för den så kallade svenska eller Lingska gymnastiken. Ling föddes i Ljunga prestgård i Småland 1776. Fadern var kyrkoherde. Tidigt blef Ling föräldralös. Från Vexiö skola, i hvilken han inskrifvits, blef han bortvisad för något pojkstreck, i hvilket han deltagit. Han vågade nu ej begifva sig hem till fosterfadern, utan irrade omkring under hela tolf år. Största delen af denna tid tillbragte han i främmande länder och försökte sig med hvarjehanda för att kunna förskaffa sig sitt lifsuppehälle. Man känner för öfrigt ganska litet om hans lif under dessa år, enär han sjelf undvek att tala derom. Slutligen blef han år 1805 anstäld som fäktmästare vid universitetet i Lund. Der begynte han genast utveckla sitt gymnastiska system. Detta mottogs till en början med misstroende och åtlöje; men tillvann sig snart allt större förtroende. En följd deraf blef, att gymnastiska centralinstitutet i Stockholm inrättades. Ling antogs till dess föreståndare år 1813. Han arbetade nu rastlöst för fullbordande af det stora verk, genom hvilket han hoppades kunna mäktigt bidraga till menniskoslägtets pånyttfödelse. Ling dog år 1839.

Lings efterträdare som föreståndare för centralinstitutet blef Lars Gabriel Branting. I sin ungdom var han mycket sjuklig. Han begaf sig till Ling för att undergå gymnastisk

behandling. Hans kroppskrafter blefvo snart återstälda. Branting blef från denna tid en entusiastisk gymnast. Han stannade qvar vid centralinstitutet; utbildades der till gymnastiklärare och blef 1839 chef för denna anstalt.

Branting efterträddes af Gustaf Nyblæus, hvilken ännu är institutets föreståndare.

I centralinstitutet har en mängd sjukgymnaster och gymnastiklärare bildats. Dessa hafva utgått till landets alla delar och der verkat till stor fromma för de sjuka och för det uppväxande slägtets stärkande. Men ännu har gymnastiken på långt när icke fått det erkännande och den användning, den förtjenar.

Af denna korta historiska öfverblick framgår, att kroppens uppfostran, hvilken i forntiden ansågs vara af stor vigt, men som sedan början af medeltiden blifvit i uppfostringsanstalterna försummad och vårdslösad, under senare tider blifvit allt mer och mer uppmärksammad. Dock måste den, som med oförvillad blick följer det uppväxande slägtets uppfostran, erkänna, att denna del deraf ännu i den dag, som nu är, blir allt för mycket eftersatt både i hemmen och i de allmänna läroanstalterna — så väl de högre, som de lägre. Råder icke veklighet och klemighet i de flesta hem? Är det modjournal eller helsolära, som rådfrågas med afseende på barnens klädsel? Månne ej den förra? Är det smaken eller nyttan, som fäller utslaget vid frågan om deras föda? Månne ej smaken i de flesta fall är afgörande? Sörjes i hem och skolor tillbörligt för rummens ventilation? Upptaga ej studier, spelning, deltagande i sällskapslifvet så stor del af ungdomens tid, att utrymme lemnas hvarken för kroppens tillbörliga hvila eller för öfningar särskildt afseende kroppskrafternas stärkande och härdande? Har man i de allmänna läroanstalterna vid indelningen af arbetstiden fäst tillbörligt afseende på hvad som vore gagneligast för barnens helsa? Månne undervisningssättet i allmänhet är sådant, att det främjar den normala utvecklingen af så väl själs- som kroppskrafterna? Betrakta vår ungdom, och du skall finna skäl att fråga: Hvar finnes den glada ungdomsskaran, som med hurtigt mod deltar i ungdomens enkla, oskyldiga lekar? Hvar den unge mannen med de stora framtidsförhoppningarna, hvars blod sjuder af längtan att få pröfva sina krafter i verldens strider? Är icke mången yngling redan en blaserad man, trött

på verlden, utan lefnadshopp och utan lefnadsmod? Hvar fins den unga flickan med de rosiga kinderna, det friska modet och förtröstansfulla sinnet, som är villig att underkasta sig arbete, möda och försakelser för att bereda lycka åt »sitt hjertas kär.» Har ej bleksoten ofta nog drifvit bort rosorna, under det hugen, vänd till verldens glitterguld, är utan intresse för det sanna, ädla, sköna i lifvet, och modet att lefva derför borta. Denna skildring gäller väl i främsta rummet de högre klassernas ungdom; men ej så få spår af förvekling, klemighet och njutningslystnad visa sig äfven bland de kroppsarbetande klasserna, i synnerhet i städerna.

Skildringen är för öfrigt ej öfverdrifven. Den är hemtad från verkligheten.

Orsakerna till det angifna sorgliga förhållandet äro många. Det ingår ej i vår plan att söka redogöra för dessa. Deremot vilja vi fästa uppmärksamheten på några medel, hvarigenom det onda kan motarbetas och hvilka, enligt vårt förmenande, kraftigt bidraga till fostrande af handlingskraftiga män och qvinnor. För vinnande af detta mål anse vi nödvändigt, att under uppväxtåren tillbörligt utrymme beredes så väl för kroppens hvila som för sådana lekar och sådan verksamhet, som främjar helsans bevarande och kroppskrafternas stärkande och härdande, på samma gång de bidraga till själskrafternas utbildning. Såsom förhållandena nu äro, finnes ej för de högre folkklassernas barn tillräckligt utrymme härför. De måste i allmänhet dagligen sitta flere timmar på skolbänken; läsa en mängd lexor i hemmet och derjämte hinna skrifva en uppsats eller räkna några tal; öfva sig en stund på pianot och sedan ej sällan kläda sig för att helsa på främmande eller gå bort på supé. Hvem kan förundra sig öfver, att genom ett sådant lefnadssätt nervsystemet öfverretas och själen förlorar sin elasticitet och handlingskraft? Det är tvärtom under sådana förhållanden ganska förklarligt, att mången yngling vandrar omkring som en skugga, och att mången flicka i förtid tvinar bort. Hvad hjelpa alla insigter, hvad all intelligens, om en sjuklig och bräcklig kropp tager bort sjelfförtroendet, handlingskraften och förmågan att ihärdigt arbeta? I sanning den tid slösas ej bort, hvilken på förståndigt sätt användes till de ungas kroppskrafters stärkande och härdande. »Helsan är allt. Allt, allt

är alls intet, der intet är helsan.» De kroppsarbetande folkklassernas barn lida väl ej af öfveransträngning; men äfven de behöfva ryckas upp ur den liknöjdhet, tafatthet och förslöffning, hvari de ej sällan till följd af förklemning och förvänd uppfostran i öfrigt äro nedsjunkna.

De medel, till motarbetande af det i fråga varande onda, på hvilka vi här vilja fästa uppmärksamheten, äro: undervisning i slöjd, kraftpröfvande lekar och gymnastik.

Hvad vinnes genom undervisningen i slöjd? Hon främjar utvecklingen af åskådningsförmågan. När barnet slöjdar, efterbildar det ett föremål, en modell eller en plansch som mönster. Det måste derunder noga betrakta så väl mönstret som det föremål, som förfärdigas. Härigenom vänjes det att noggrant gifva akt på hvad det har för händer. Men detta har till följd, att det äfven med skärpt blick iakttager hvad helst träder det till mötes. Om många barn gäller äfven med hänsyn till den yttre verlden och hennes företeelser: med seende ögon se de icke och med hörande öron höra de icke. Undervisningen i slöjd är ett godt medel att väcka dem ur denna liknöjdhetens dvala eller att rycka dem upp ur den nedsjunkenhet i sig sjelfva, som slappar deras vilja och förlamar deras handlingskraft. Likasom genom den gymnastiska öfningen blodmassan, som genom långt stillasittande på skolbänken koncentreras i kroppens inre delar, drifves ut i kroppens periferi, så likasom föres själen genom slöjdöfningen ut i sinnesorganerna: d. ä. barnen vänjas derigenom att noggrant iakttaga de yttre föremålen och företeelserna.

Genom undervisning i slöjd öfvas förmågan att nyttja handen. Under det man i skola och hem hufvudsakligen låter sig angeläget vara att odla barnens förstånd och minne och väl också kasta några smulor åt öfriga själskrafter samt åtminstone i någon mån söker utbilda kroppen till smidighet och vighet, göres nästan ingenting för handens öfning. Denna är dock ett det beundransvärdaste verktyg, med hvilket ingen maskin i verlden kan jämföras och som är det medel, genom hvilket de flesta förskaffa sig sitt lifsuppehälle. Derför stå ock många tafatta och rådlösa, så snart fråga blir att med händerna förfärdiga äfven den minsta småsak. Häraf torde med skäl den slutsats kunna dragas, att det är en brist vid uppfostran, att

barnen ej öfvas i bruket af sina händer. År det nämligen uppfostrans uppgift att genom undervisning och tukt bringa till utveckling de gåfvor, som äro menniskan förlänade, likasom trädgårdsmästaren genom sin vård låter plantan utveckla sig till det, som hon kan blifva; skall uppfostran icke hafva till mål att låta vissa af menniskans krafter komma till utveckling, under det andra förbises, såsom man vid odling af tobaksplantor aftager blommorna, på det bladen måtte så mycket kraftigare utvecklas: så är man berättigad att fordra, att öfning af handen ej måtte försummas, för att andra menniskans krafter måtte så mycket mer utbildas.

Undervisningen i slöjd är ock ett kraftigt medel till främjande af den estetiska smaken. Vid slöjdandet får nämligen barnet åskåda och efterbilda harmoniska och sköna former. Härigenom kommer det att allt mer och mer känna välbehag af och glädje öfver det sköna, rena och ädla; dess förmåga att afgöra, om något är skönt eller fult, utvecklas och derigenom beredes det de renaste fröjder vid åsynen af naturens och konstens skönheter. Men ej nog härmed. En menniska med utveckladt skönhetssinne är mer tillgänglig för sedlig inverkan än den, för hvilken skönhetens verld är tillsluten. Det råder nämligen en innerlig frändskap mellan det goda och sanna å ena sidan samt det sköna å andra sidan; äfvensom mellan det onda och osanna å ena sidan samt det fula och stygga å den andra sidan.

Genom undervisning i slöjd sätter man barnet i stånd att i framtiden kunna med nyttig sysselsättning fylla den tid, som är ledig från den egentliga verksamheten och som ej för hvila är behöflig. Hur mycken tid slösas ej bort derför, att man ej kan använda sina händer till utförande af allahanda arbeten; Hur mången har ej blifvit moraliskt förderfvad, undergräft sin helsa, ådragit sig fattigdom och elände, derigenom att han för att fördrifva tiden hängifvit sig åt nöjen och förlustelser af hvarjehanda art!

Genom färdighet i sina händer kan man lättare reda sig i många förhållanden, hvari man kan blifva försatt. Detta gör, att man blir mera oberoende af andra. Medvetandet häraf stålsätter karaktären samt bidrager till sjelfständighet och rådighet.

Den händige sparar sig många utgifter, ja, hans färdighet kan blifva en inkomstkälla, ur hvilken han kan hemta välkomna bidrag till betäckande af sina och de sinas lefnadskostnader. Hvem vet, om han ej i framtiden kan blifva försatt i ett sådant läge, att han med tacksamhet tager sin tillflykt till sådana hjelpkällor? Den, som eger händighet förenad med ett vaket skönhetssinne, förstår att smakfullt och prydligt anordna sitt hem. Detta närer kärleken till hemmet; men hemkärleken är en af grundpelarne för ett sundt familjelif, och af kärleken till hemmet är kärleken till fosterlandet en dotter.

I öppen dag ligger, att handtverkerier och industri skola hafva stor nytta deraf, att de barn, som i framtiden komma att egna sig deråt, tidigt få öfva sig i sina händers bruk samt vänja sig vid arbetsamhet och ordning.

Derom, att man i slöjdundervisningen har ett verksamt medel till främjande af kroppskrafternas utbildning, anse vi oss blott i förbigående behöfva erinra.

Slutligen bidrager undervisningen i slöjd dertill, att kroppsarbetet får den aktning, som tillkommer det. Man är i allmänhet i vår tid, synnerligen i de germaniska länderna, benägen att öfverskatta de lefnadsbanor, till hvilkas beträdande kräfves högre boklig bildning. Antingen de hafva anlag för studier eller icke, söker derför en stor mängd ynglingar af högre och lägre stånd inträde i de läroanstalter, som äro afsedda för den högre bildningen. Många föräldrar underkasta sig stora försakelser för att kunna bereda sina barn denna i deras tankar stora fördel, äfven om de praktiska anlagen hos dem synas vara öfvervägande, utan att besinna att dessa sannolikt blefve lyckligare och deras verksamhet gagneligare, om de finge välja en lefnadsbana, som bättre öfverensstämde med deras anlag och begåfning. Under det yrkena lida brist på begåfvade ämnesvenner, »produceras» — som en författare säger — »hufvudarbetare på lager». Många af dessa, som söka inträde på en förment högre lefnadsbana, uppgifvas redan på vägen: många, fastän de fullgjort de föreskrifna fordringarna, vinna aldrig eller endast med svårighet inträde på den lefnadsbana, för hvilken de beredt sig — ej sällan med stora kostnader eller under många umbäranden. — Många stanna, sedan de gått de första stegen derpå; endast med stora försakelser kunna de

förvärfva hvad till deras uppehälle är nödigt. Blott en mindre del af dem nå det mål, de eftersträfvat, och vinna dermed sjelfständighet och oberoende, dock ofta först efter många år af arbete och undvaranden. »Hvarthän skall den leda denna tillväxt af andliga arbetskrafter på bekostnad af de timligt producerande»? — Frågar en tänkare i dessa ämnen och besvarar sjelf frågan sålunda: »Till proletariat, till ekonomisk undergång.» — Huru annorlunda skulle ej dessa förhållanden gestalta sig, om kroppsarbetet stode i tillbörlig aktning? Då skulle begåfvade unga män, som hade praktiska anlag, egna sig åt yrkena. Yrkesskickligheten skulle stiga, och yrkena skulle gifva rikligare utkomst åt dem, som egnade sig deråt. Hufvudarbetare och kroppsarbetare skulle ej längre se på hvarandra med ringaktning och afund, utan, gifvande hvarandra tillbörlig ära, skulle de erkänna, att hvarderas kall vore berättigadt, nödvändigt och förtjent af lika heder.

Så varmt vi än äro öfvertygade derom, att undervisningen i slöjd har med sig stora och vigtiga fördelar, våga vi dock icke framställa det yrkandet, att slöjden genast borde införas som ett obligatoriskt läroämne vid alla våra folkskolor och allmänna läroverk. Detta skulle kanske snarare skada, än gagna den goda saken, enär vigten och betydelsen af detta ämne ej ännu har genomträngt det allmänna medvetandet. Men det våga vi påstå, att de föräldrar handla välbetänkt, som sörja för, att deras barn på ett eller annat sätt få öfva sig i slöjd, äfvensom att de skolstyrelser se barnen, ja, landets bästa till godo, hvilka så anordna, att undervisning i slöjd meddelas åtminstone de barn, hvilkas föräldrar det önska.

Vi öfvergå nu till den fria leken. Leken är rätta fältet för barnets fria verksamhet. Dess betydelse vid uppfostran blir vanligen ej tillbörligt uppskattad. Mången anser den endast som ett tidsfördrif, som har det goda med sig, att barnen derigenom hindras från att göra allahanda odygd, hvartill de så ofta och så lätt förledas, då de ej hafva någon sysselsättning; andra betrakta den som ett välkommet medel, hvarigenom de äldre kunna skaffa sig ro, när de ej vilja befatta sig med barnen; andra åter se deri på sin höjd en lämplig verksamhet för bevarande af kroppens helsa och dess krafters

stärkande. Dessa åsigter innehålla alla någon sanning; men de utsäga ej till fullo, af hvilken betydelse leken är.

Hvilken betydelse har då den fria leken? Den med rörelse förbundna leken, helst om den företages i fria luften, främjar kroppskrafternas utbildning och härdande i högre grad än de flesta andra kroppsrörelser. (Under den fria leken hänföra vi ock sådana öfningar som att simma, åka skridskor m. fl.). Hvilken är mest beredd att uthärda mödor, bekämpa svårigheter och fördraga vedervärdigheter: den, hvilken som gosse i storm och snö täflat med hurtiga kamrater i kapplöpning på isen, som under snöbollskriget och kälkåkningen trotsat den skarpa vinterluften, som icke låtit sig störas i sin lek på ängen, fast regnet flutit i strömmar, eller den, som man ängsligt sökt skydda för hvarje fara och som man med stor försigtighet aktar för ett oblidt väders inverkningar, med ett ord, som man behandlat med den varsamhet, som man iakttager, när man vill acklimatisera en växt? — Jämför flickan, som med friskt mod skyndar undan för den förföljande höken eller som söker efter kamraterna, hvilka gömt sig för henne för att sedan med dem kampa till boet, jämför henne med den, som, pyntad och sipp, trippar vid moderns sida på promenaden! Hvilken har de friskaste rosorna på kinderna? Hvilken i allmänhet det barnsligaste sinnet?

Men det vill man gerna medgifva, att lekar, som äro förenade med rörelse, bidraga till kroppskrafternas stärkande och härdande. Deremot inser man ej lika lätt, att lekar främja själskrafternas utbildning.

När barnet bygger sina hus i sanden, när det söker hämma bäckens lopp, när det klättrar upp till fogelns bo, när det jagar den glänsande skalbaggen, när det kastar bollen med stark fart genom luften, när det går vid bråddjupets rand, när det med hurtigt mod bestiger den höga klippan, när det täflar med kamraterna i springning och hoppning, när det stormar mot snöfästningen, som försvaras af den fiendtliga hären, när det kläder sina dockor och låter dessa lefva menniskornas lif, ja, »när det ligger hela timmar under skogens hvalf och lyssnar till dess susning» — samlar det iakttagelser och erfarenheter, skapar och tänker det, och under denna verksamhet »lär det känna sig sjelft och de yttre tingen samt för-

värfvar sålunda bildning på vägar, som »ingen skolbok kan lära, och ingen skolplan kan skematisera». Under barnens fria verksamhet träda nämligen många föremål och företeelser dem till mötes; de fästa sin uppmärksamhet derpå; göra iakttagelser deröfver och komma sålunda till många gagneliga rön eller erfara intryck, som ej äro endast för stunden. De lekande komma under leken i många lägen, som ej äro förutsedda eller beräknade. De måste nu bestämma sig för att handla på det eller det sättet för att draga nytta af dessa eller för att reda sig ur dem. Detta väcker och stärker deras uppfinningsförmåga, hurtighet, beslutsamhet och mod.

Karaktären kan endast utbildas genom handlande. Leken erbjuder barnen tillfälle att handla fritt och sjelfständigt och befordrar sålunda karaktärsutvecklingen.

Den sällskapliga leken har äfven den nytta med sig, att det ena barnets vilja bryter sig mot en annan lika berättigad vilja. Barnet lär sig böja sin vilja, så att hon kommer i samklang med andra viljor. Härigenom bortskrapas mycket, som är skrofligt och kantigt, utan att sjelfständigheten och individualiteten gå förlorade. Barnen få nämligen fritt och sjelfständigt röra sig, hvart och ett inom sitt område, men få ej tränga inom en annans. I och med det samma barnet sålunda lär att beherska sin vilja, får det ock lägga band på sin egensinnighet, sitt öfvermod, sin retlighet och sina nycker. Men å andra sidan kan det svaga, viljelösa barnet derigenom, att det får af kamrater ett göromål sig ålagdt, ett förtroende sig uppdraget, småningom utbildas till en hurtig, tilltagsen liten menniska.

Att få umgås med likar är ett väsentligt behof för menniskan; synnerligen vigtigt är det för barn. Derför lät ock den store menniskokännaren doktor Luther sina barn flitigt umgås med andra barn, ty »derigenom kommo de att få röra sig i en verld, som för dem var passande». När ett barn är tillsammans med andra barn, ser det sig omgifvet af sådana, som hafva samma föreställningssätt som det sjelft. Då behöfver det ej frukta att blifva föremål för hån, när det omtalar eller i handling framställer sin fantasis skapelser. Derigenom att de öfriga barnen uppmärksamt åhöra dem och gerna deltaga i

framställandet deraf, känner det sig uppmuntradt till frisk och hurtig verksamhet. Genom den vexelverkan, som sålunda uppkommer mellan de lekande, väckas och utbildas många anlag, som förut legat likasom i dvala. »Lif tändes vid lif, likasom flamma vid flamma». I denna lifgifvande inverkan ligger den angenäma retelse, som jämte annat drifver barnet att söka upp andra barn.

Leken är sålunda en naturlig sysselsättning för barnen. För de barn, som ännu ej hunnit den ålder, att de äro mogna för något egentligt arbete, är den, snart sagdt, det enda rätta fältet för deras handlande. I samma mån de utvecklas, antager leken en annan karaktär. Den blir allt mer en vederqvickelse efter arbetet, hvarför ock lekarne allt mera blifva rörelselekar i fria luften i motsats till stillasittandet vid boken. Ju mera tvång barnet måste underkasta sig i och för sitt egentliga arbete, ju mer söker det hålla sig skadeslöst för inskränkningar i sin frihet i leken eller annan fritt vald verksamhet, der det får röra sig sjelfständigt och i öfverensstämmelse med sina individuella anlag.

Men oaktadt leken är en så naturlig och nyttig sysselsättning för barn, är det ett beklagligt faktum, att den äldre ungdomen i våra dagar ej synes hafva någon lust att leka. »I forna dagar» — säger en af våra samtida läkare — »skyndade pojkarne från boken till bollspelet. Nu sitta de liknöjda och försjunkna i sig sjelfva; de hafva blott en önskan: hvila. Men vid den åldern hvilar man icke, om man icke är trött». Låt vara, att skildringen är något färglagd; sant är dock, att våra dagars ungdom ej hafva den friskhet, hurtighet och barnslighet som ungdomen för tjugu, trettio år sedan. Härtill bidrager, att den måste tillbringa allt för många timmar om dagen vid det regelbundna arbetet; att man fäster allt för stor betydelse vid massan af insigter, samt att undervisningssättet, helst när fråga är om de mindre barnen, i allmänhet är allt för abstrakt. — En naturlig följd häraf blir, att arbetsdriften försvagas; lusten att läsa förqväfves, kraften till vidare utveckling förlamas. Om barnen veta några namn mer eller mindre i geografien; om de kunna läsa upp alla reglerna i en grammatik med dertill hörande undantag eller icke, är temligen likgiltigt för det kommande lifvet. Vigten ligger derpå, att

under inlärande af det hufvudsakliga och väsentliga i de särskilda läroämnena själskrafterna utbildas, sjelfverksamheten främjas och arbetslusten bibehålles. Det är derför att beklaga, att många lemna skolorna så öfvermätta, att hos dem ej finnes någon lust till ytterligare förkofran. Men detta måste blifva följden, der barnen redan från första året i skolan fullproppas med insigter, utan att de få tid att naturenligt »smälta» dem. Vill man bibehålla barnens ungdomsglädje, lefnadslust och arbetshåg måste undervisningssättet blifva naturenligare, och den dagliga arbetstiden kortare. Vi anse detta sista så nödvändigt, att vi för ernående af detta mål skulle vilja instämma med dem, som yrka, att den årliga arbetstiden vid skolorna bör förlängas.

En annan anledning dertill, att den äldre ungdomen ej har någon lust att deltaga i kraftöfvande kroppslekar, är, att den allt för tidigt drages in i sällskapslifvet. Derigenom afledes hans håg å ena sidan från allvarsamma sysselsättningar och å den andra från sådana lekar, som fordom voro våra ynglingars käraste förlustelser. »Ynglingen blir kavaljer, långt innan han blir man; dunkla känslor och begär vakna och brådmogna i det unga, obevakade hjertat. I förtid invigd i alla sällskapslifvets lustbarheter, förlorar han hågen för arbete och vill allt jämt roa sig; och de olyckliga följderna af denna sinnets flärd släpar han sedermera med sig genom lifvet» — säger vår store Tegnér i ett af sina ryktbara skoltal. Och i ett annat af dessa tal säger han: »Får barnet vara yngling, så vill ynglingen vara man, och mannen blir gubbe i förtid. Tron mig, det är icke från det brådmogna umgängeslifvet, icke från técirklarne för barn, som staten eller kyrkan eller ens näringarna en dag hemta sina bästa ämnesvenner! Tvärtom kommer just derifrån och i tusental ett ytligt, ett dagdrifvande slägte, det der otidigt födt är, som förstår föga, men dömmer så mycket käckare öfver mensklighetens högsta frågor; ett lösligt slägte utan mod och sjelfständighet och hållning, när det gäller — vindflöjlarne på dagens skepp, samhällets drönare, som lefva utan gagn och dö utan ära».

En af hufvudstadens mera kände läkare har just i dessa dagar klagat deröfver, att ynglingarne synas allt för sällan på lekvallarne. Såsom skäl dertill anser han bland annat, att de äro för grant klädda. De granna kläderna, som i snitt och

finess täfla med Norrbrohjeltens, göra — menar han, — att de äldre gossarne redan anse sig som fulländade kavaljerer. Huru skulle en sådan kunna anse med sin värdighet förenadt att deltaga i bollspel eller dylika lekar? Han föreslår derför, att alla gossar, som äro inskrifna i Stockholms allmänna läroverk, skola bära en enkel uniform. Vi hålla visserligen före, att detta skulle kunna medföra många fördelar; men vi tro ej, att förslaget skall något nämnvärdt uträtta, så länge det beror på hvars och ens fria vilja, om han vill bära uniform eller icke. Till en början komma nog många att skaffa sig den föreslagna uniformen; men länge kommer det ej att dröja, för rän han blir omodern, och då blir det småningom ett allt mindre och mindre antal, som visar sig klädt i den. Hjelp mot det öfverklagade onda är, efter vårt förmenande, ej att finna förr, än uppfostran så väl i hem som i skola återgår till den enkelhet, det allvar och den flärdfrihet, den hade i våra fäders tid.

Återstår att yttra några ord om gymnastiken. Då nyttan deraf är allmänt erkänd, kunna vi fatta oss kortare. Gymnastiken har till uppgift att vänja de uppväxande vid en god och naturlig hållning af kroppen, stärka deras helsa, främja utvecklingen af deras kroppskrafter, härda dem, lära dem att röra sig med smidighet och bestämdhet samt fostra dem till uthållighet.

Men en frisk, kraftig och smidig kropp utöfvar ett mäktigt inflytande på själen. Hurtig och munter är den gosse, som har att glädja sig öfver helsa; modig och oförfärad den, som är medveten om sin kraft och som känner sig vara herre öfver sina lemmar, så att han blir snabbt och bestämdt åtlydd; sjelfständig den, som är van att öfvervinna svårigheter. Äfven här gäller visserligen: ingen regel utan undantag; men en af erfarenheten bekräftad sanning är, att gymnastiken bidrager till att ingifva hurtighet, mod och sjelfständighet. Vidare har gymnastiken den pedagogiska nyttan, att den vänjer barnen vid lydnad, ordning och uppmärksamhet.

Många underskatta gymnastikens betydelse. Åtminstone är den — säga de — öfverflödig för den kroppsarbetande landtbefolkningens barn. Dessa få tillräckligt af frisk luft och kroppsrörelse genom sina gångar till och från skolan, och derigenom att de tidigt få deltaga i föräldrarnes arbete på åker

och äng. Det är sant, att dessa barn få stärka sina krafter genom kroppsarbete samt att de få härda sig genom att lära fördraga hetta och köld, regn och blåst; men månne de hafva en naturlig och vacker kroppshållning? Månne de hafva den smidighet, vighet och spänstighet, som äro utmärkande kännetecken på en god arbetare? Månne ej deras arbete ofta har med sig en ensidig kroppsutveckling? Månne ej äfven de behöfva vänja sig vid lydnad, ordning och uppmärksamhet? Jo, i sanning behöfva de kroppsarbetande klassernas barn väl att få deltaga i gymnastiska öfningar. Andra åter öfverskatta gymnastiken. De så kallade gymnastiksvärmarne mena nämligen, att gymnastiken är bästa medlet till hela slägtets pånyttfödelse så väl i moraliskt, som fysiskt hänseende. Denna åsigt behöfver ingen vederläggning. För de sansade ligger det i öppen dag, att den är öfverdrifven; att för de öfriga framlägga några skäl är lönlös möda, enär de ej vilja taga några sådana. Men ännu vilja vi erinra om en nytta af gymnastiken. Den är af betydelse för krigsbildningen såsom en god förberedelse derför. Hvad den egentliga krigsbildningen beträffar, tro vi ej, att något nämnvärdt derför kan uträttas i folkskolan under nuvarande förhållanden. Huruvida de militära öfningarna vid de högre allmänna läroverken och seminarierna äro af någon större betydelse, våga vi ej afgöra; men vi hålla före, att de kunde ordnas på ett sätt, som vore mindre betungande för statskassan och som ej vore så hinderligt för det öfriga arbetets jämna gång.

Vi hafva ej haft till uppgift att uttömmande besvara frågan, hvad bör iakttagas för kroppens tillbörliga vård. Vi hafva endast velat framhålla *några* medel, som enligt vårt förmenande äro synnerligen lämpliga till helsans bevarande och kroppskrafternas stärkande. Hafva vi derjämte kunnat i någon mån bidraga dertill, att uppmärksamheten fästes på vigten och betydelsen deraf, att kroppen genom uppfostran danas till ett villigt, lydigt och kraftigt organ för själen vid hennes verksamhet, hafva vid vunnit vår afsigt.

Carl K—n.

13.

Öfningsskolan och den praktiska utbildningen vid de preussiska seminarierna.

På något ställe yttrar Diesterweg, att ett seminarium är värdt jämt lika mycket som dess öfningsskola. Den vigt och betydelse, denna har för anstalter, hvilkas uppgift är att bilda lärare, har också blifvit till fullo uppskattad i »Die allgemeinen Bestimmungen» af den 15 Oktober 1872, hvilka innehålla de för hela Preussen gemensamma stadgarna rörande folkskolorna och folkskolelärareseminarierna. I den afdelning af dessa, som handlar om de senare, upptagas nämligen de allra första paragraferna af föreskrifter om öfningsskolan, och i de närmast följande, som uppställa fordringarna på den undervisning, som meddelas seminaristerna, säges upprepade gånger, att denna skall ställas i närmaste samband med den, som öfningsskolan har till föremål. Öfningsskolans organisation är emellertid blott till sina grunddrag angifven i dessa »Bestimmungen». Seminarierna sjelfva och de mellan dem och centralstyrelsen i Berlin stående myndigheterna hafva derför att ordna dessa skolor på det för hvarje art lämpligaste sätt. Om det intresse, hvarmed detta skett, vittna de många instruktionerna, som sett dagen, och de på seminarielärarnes möten ofta återkommande frågorna om lämpligaste formen för öfningsskolorna, om deras verksamhet och förhållande till seminarierna.

Oaktadt man i tio års tid gjort dessa frågor till föremål för vidlyftiga utredningar och flitiga öfverläggningar, kan man dock icke säga, att uppgiften ännu blifvit löst på ett i alla hänseenden tillfredsställande sätt. Men man har dock härigenom ryckt målet närmare och åstadkommit en större öfverens-

stämmelse, om ock det ej kan förnekas, att ännu en mängd olikheter återstår att utjämna äfven i sådana fall, som icke nödvändigt bero af lokala förhållanden.

Som nyss nämdes, börja de allmänna stadgarna för seminarierna med föreskrift om öfningsskolan. Den första paragrafen i dessa förordnar, att en en- och en flerklassig öfningsskola skall förenas med hvarje seminarium. Så klar och tydlig denna föreskrift än är, så finnes dock i verkligheten den enklassiga öfningsskolan blott vid ett mindre antal seminarier, möjligen vid en tredjedel af hela mängden, som uppgår till mer än ett hundra. Orsaken till denna brist på öfverensstämmelse emellan förordningen och de anstalter, hvilkas verksamhet hon har för afsigt att ordna, är att söka i den omständigheten, att i många kretsar till och med i hela provinser den enklassiga folkskolan antingen alldeles icke förefinnes, eller också blott undantagsvis förekommer. De seminarier, som ligga i dylika trakter, hafva derför upprättat allenast en flerklassig öfningsskola, såsom den der bäst motsvarar de för handen varande förhållandena, ett förfarande som på seminarieläraremötet i Dresden år 1874 försvarades äfven af Kehr. Men jämväl sådana seminarier finnas, som, änskönt enklassiga folkskolor förekomma i större antal i den dem närmast omgifvande trakten, dock sakna en dylik öfningsskola. Dessa hafva sökt att afhjelpa denna brist genom att för en kortare tid af året sammanföra lärjungar ur den flerklassiga öfningsskolans skilda klasser till en tillfällig skola, och leda dennas verksamhet på ett sätt, som för seminaristerna utvisade den rätta vägen för undervisningens handhafvande i den enklassiga skolan.

Den flerklassiga öfningsskolan utgöres merendels af tre klasser. Då skoltiden omfattar 8 år, komma dessa städse att blifva mer än ettåriga. Någon bestämd norm synes icke finnas för fördelningen af dessa åtta år på de tre klasserna, utan är förhållandet härutinnan mycket olika i olika seminarier. Så finnas de, i hvilka den lägsta klassen är tvåårig och de två öfre hvardera treåriga, andra åter, i hvilka den mellersta klassen är tvåårig och de två öfriga hvardera treåriga, och åter andra, hvilkas öfversta klass är fyraårig och de två lägre hvardera tvååriga. Vid undervisningen sammanhållas de särskilda årsafdelningarna, der sådant låter sig göra; eljest sysselsättas de afdelningar med

tysta öfningar, hvilka ej åtnjuta omedelbar handledning af läraren.

Om det är svårt för en lärare att sköta undervisningen i en klass med flere årsafdelningar, såsom fallet är i den flerklassiga skolan, huru mycket svårare måste det ej vara för honom att på ett tillfredsställande sätt lösa den uppgift, han har sig förelagd i den enklassiga skolan, i hvilken alla åtta årsafdelningarna undervisas tillsamman? Man må dertill komma i håg, att särskild småskola icke finnes, utan att den lägsta klassen i de preussiska folkskolorna har att mottaga nybörjare, och att alltså den lägsta åldersafdelningen ej kan sammanhållas med den eller de öfre i den lägsta klassen. I enklassiga seminarieskolor kan man visserligen hjelpa sig genom att sända flere seminarister dit, men då blir skolan i verkligheten ej mer enklassig, för så vidt som i dennas begrepp ligger den fordran, att den har blott en lärare. På landet åter måste denna skolart bereda svårigheter, som icke gerna torde kunna lösas utan tillhjelp af monitörer.

Lärarekollegiet vid ett preussiskt seminarium utgöres vanligen af en direktor, fem ordinarie lärare och en extra-lärare; den sist nämde kallas »Hilfslehrer». En af de ordinarie lärarne är hufvudlärare för öfningskolan och kallas »Ordinarius der Uebungsschule». Han har att upprätthålla och befordra den för skolans framgångsrika verksamhet nödvändiga enheten i undervisning och tukt. Honom åligger derför 1:o) att hafva omsorg om skolans yttre angelägenheter, såsom att vårda materielen, hafva uppsigt öfver eldning och städning, föra matrikel öfver barnen, sköta om deras inskrifning, flyttning och utfärda afgångsbetyg, som påtecknas af direktor, kontrollera de listor, dagböcker, examenskataloger m. m., som seminaristerna föra; 2:o) att uppgöra och underställa direktors pröfning förslag till kursfördelningen på läsårets olika veckor, till läsordning för de särskilda klasserna af skolan och till fördelning af undervisningsämnena mellan de i skolan undervisande seminaristerna; 3:o) att vid hvarje veckas slut uppgifva för seminaristerna så väl hvad de hafva att genomgå med barnen under den kommande veckan samt huru detta skall behandlas, liksom ock att skärskåda de under den förflutna veckan hållna lektionerna och taga kännedom om och belysa

de företeelser, som i fråga så väl om undervisningen som tukten i skolan under denna tid mött de undervisande seminaristerna, samt 4:o) att genomgå elevernas skriftliga lektionsutkast och öfvervaka sjelfva lektionerna. Korteligen: hans pligt är att öfva seminaristerna att i praxis omsätta den teori, de inhemtat.

Men den mängd timmar, som seminaristerna äro sysselsatta med undervisning i öfningsskolan, gör det omöjligt för »Ordinarius der Uebungsschule» att ensam förbereda, öfvervaka och kriticera den af dem meddelade undervisningen, utan han måste understödjas härutinnan af öfriga lärare. I fråga sättas kan också, om det vore rådligt att helt och hållet utestänga honom från att sjelf meddela undervisning så väl i seminarieklasserna som i öfningsskolan. Ty om också hans blick vidgades och hans omdömesförmåga skärptes genom den ständiga inspektionen, så att han härutinnan öfverginge sina medlärare, så skulle han dock förlora i konsten att undervisa, om han sjelf saknade allt tillfälle till öfning, och hans kriticerande verksamhet derigenom komma att lida. Jämväl ligger det antagandet nära till hands, att han i seminaristernas ögon komme att stå tillbaka för öfriga lärare, om han icke hade att alls befatta sig med undervisningen på seminariet. Dessa omständigheter hafva gjort, att man låtit i synnerhet »Hilfslehrer» öfvertaga en del af de göromål, som enligt hvad förut är nämdt egentligen åligga skolans ordinarie lärare, och i dess ställe anvisat denna ett motsvarande timantal af teoretisk undervisning.

Af de tre timmar, som »Die allgem. Best.» anslå åt pedagogik i den öfversta klassen, har en uttryckligen blifvit bestämd för »Ordinarius der Uebungsschule» till det ändamål, som ofvan vid uppräknandet af hans åligganden är angifvet under mom. 3. De två återstående skola användas till speciell metodik, som först nu förekommer som eget ämne, och praktisk folkskolepedagogik. Då den praktiska folkskolepedagogiken omfattar de för folkskolan gällande förordningarna, de olika skolformerna, folkskolans organisation inom dessa former, lokal och inredning, lärarens rättigheter och skyldigheter m. m. som rör folkskolelärarekallets utöfning under vissa bestämda förhållanden, inses lätt, att den tid, som af de nämda två timmarne kan egnas åt den speciella metodiken, icke blir allt för rundlig. Derför hafva de särskilda facklärarne sig ålagdt att

redan i den andra klassen i samband med den teoretiska undervisningen i sina ämnen jämväl göra lärjungarne förtrogna med sätten för deras behandling i folkskolan. För att sättas i tillfälle att förvissa sig om, att de metodiska anvisningar, de under sina lektioner meddela, följas vid elevernas undervisning i öfningsskolan, hafva de i regel hvar och en minst en timmes inspektion i veckan i denna. Då det emellertid är helsosamt, att lärarne sättas i stånd att genom egen undervisning i skolan åskådliggöra, huru de tänka sig de metodiska föreskrifter, som de meddela, utförda, har man derjämte vid månget seminarium vidtagit den anordningen, att man stält en timme i hvar och en af öfningsskolans klasser till facklärarnes disposition för att användas dels till mönsterlektioner, hållna af läraren, dels till proflektioner, hållna af eleverna. Vid ett seminarium har man exempelvis ordnat saken så, att lärarne i kristendom, tyska och räknekonst hafva hvar sin och läraren i de öfriga ämnena tillsamman en dem emellan vexlande timme i veckan. Vid den s. k. qvartalsvexlingen, om hvilken vidare längre fram, byta lärarne dessa timmar med hvarandra, så att den, som t. ex. haft den enklassiga skolan på sin lott, flyttar i den flerklassiga skolans lägsta klass, den, som haft denna, i den mellersta, den, som haft den mellersta, i den öfversta och dennes förre innehafvare åter i den enklassiga skolan. Vid följande qvartalsvexlingar fortsättes bytet, hvarigenom följden blir den, att under läsårets lopp i alla ämnen mönster- och proflektioner blifvit hållna i den enklassiga skolan och i den flerklassiga skolans alla tre afdelningar. Undervisningsutkasten till de timmar, som facklärarne hafva i öfningsskolan, granskas naturligen af dem, vare sig att de inspektera den dagliga undervisningen eller afhöra proflektioner, och den ordinarie lärarens arbete minskas äfven härigenom i icke ringa grad.

Om man frånser från de lektioner, som enligt hvad ofvan är nämdt gifvas af seminarielärarne, meddelas nästan all undervisning i öfningsskolan af den öfversta klassens seminarister. Den egentliga förberedelsen härför begynner visserligen i andra klassen, men grunden lägges redan i den lägsta genom lektionernas föredömliga form. Ty »Die allgem. Best.» fordra bestämdt, att all undervisning, som meddelas seminaristerna, till formen skall vara ett mönster för den, som de

såsom lärare framdeles hafva att meddela. Detta kan väl ej få fattas så, som skulle man hafva att på seminariet behandla t. ex. hvarje biblisk berättelse på alldeles samma sätt, som man går till väga i skolan. En dylik undervisning vore onaturlig, tröttande, tidsödande och allt för litet bildande för den ålder, seminaristerna hafva uppnått. Utan härmed måste fastmer afses korrektheten och mönstergiltigheten i ämnets framställning af läraren och dess reproduktion af lärjungen.

I den andra eller mellersta seminarieklassen, — ty klasserna äro tre, — börjas den direkta utbildningen af lärjungarne till lärare först och främst derigenom, att den förut nämda metodiska handledningen förbindes med den teoretiska undervisningen i de särskilda ämnena. Läraren har att vid de stycken, som förekomma både på seminariet och i skolan, göra lärjungarne uppmärksamma på hvad man särskildt har att lägga märke till vid den eller den punktens framställning för barn, hvilka tillägg, som äro att göra, hvilka förändringar, som äro att vidtaga för att det i fråga varande må få en behandling, som lämpar sig för deras utvecklingsstadium och gör det tilltalande för deras sinne. Men nu förekomma ock ämnen i skolan, som alls icke ingå i den teoretiska seminarieundervisningen; sådana äro t. ex. den första undervisningen i läsning och räkning. Då deras metodik fordrar ett utförligare och mera sammanhängande inlärande, skulle man vänta sig, att särskilda metodiktimmar vore upptagna äfven på den andra klassens läsordning, men så är icke förhållandet, utan läraren i tyska har att göra eleverna förtrogna med det förras, läraren i räkning med det senares behandling i skolan, och detta på de timmar, som äro anslagna för tyska och räkning.

Till sin blifvande kallelse förberedas den mellersta klassens seminarister vidare genom att de få auskultera i öfningsskolans särskilda klasser. På månget ställe hafva de att afgifva en skriftlig berättelse om den erfarenhet, de göra under dessa timmar. De få t. ex. beskrifva, huru uppgiften för dagen förbereddes, disciplinen upprätthölls, undervisningsmaterielen användes, hurudant resultatet af undervisningen blef m. m.

Äfven denna klass har att åhöra de förut nämda mönsterlektionerna och att derjämte, ehuru till mindre omfattning, hålla proflektioner. Dessa senare, till hvilka i detalj utarbetade

skriftliga förberedelser vanligen fordras af alla klassens elever, bestå till en början i ett återupprepande af lärarens mönsterlektion. Att icke barnen två timmar efter hvarandra få samma lektion till lifs, undvikes genom att man håller mönster- och proflektionen för olika grupper af barn. Efter lektionens slut kriticeras undervisningen från olika synpunkter, såsom med hänsyn till lärarens hållning, till formen, innehållet och resultatet af lektionen. Proflektionerna begynna merendels först under läsårets senare termin.

Slutligen skola den andra klassens elever göras förtrogna med öfningsskolans undervisningsplan och den för henne stadgade ordningen i öfrigt. De måste inhemta, hvad de hafva att meddela der, huru de hafva att meddela det, huru de hafva att förbereda sig för undervisningen och på huru lång tid de böra hinna sitt mål. De måste vidare, förr än de flytta upp i den öfversta klassen och komma att tjenstgöra som lärare i öfningsskolan, erhålla en noggrann anvisning om det sätt, hvarpå en ändamålsenlig skoltukt bäst kan införas och upprätthållas. För skolans framgång är det oundgängligen nödvändigt, att i en skara af 25 till 30 lärare *en* ande herskar i fråga om sättet för disciplinens handhafvande.

Gå vi nu till den öfversta klassen och fråga, hvad »Die allgem. Best.» föreskrifva rörande dess praktiska daning, för så vidt denna försiggår i öfningsskolan, finna vi, att seminarierna äro ålagda att se till, att hvarje elev i denna klass sättes i tillfälle att meddela minst sex, högst tio timmars sammanhängande undervisning i veckan, och att ingen får afgångsbetyg utan att hafva öfvat sig att undervisa i religion, räkning, tyska, sång och ett af de öfriga läroämnena.

Hvad angår den förra delen af dessa bestämmelser eller föreskrifter om det antal timmar i veckan hvar seminarist bör undervisa, kan den i vanliga fall icke tillgodoses, med mindre än att man låter de olika årsafdelningarna i öfningsskolans klasser i flera ämnen undervisas af särskilda lärare. Ty om elevantalet i den öfversta seminarieklassen är 30, som anses vara den normala siffran, så räcka ju ej de sammanlagda timmarne i veckan i t. ex. en treklassig skolas tre klasser till för att bereda dessa 30 det antal undervisningstimmar, som lagen fordrar. De utgöra tillsamman omkring 90, hvadan alltså blott

3 timmar i st. f. minst 6 skulle komma på hvar och en af de 30 eleverna. Har seminariet dessutom en enklassig skola, ökades väl det timantal till 4, som seminaristerna kunde erhålla, så länge klasserna i öfningsskolan ej voro delade, men minimum nådde man dock icke.

För att den senare delen af ofvan nämda stadgande skall kunna uppfyllas eller att hvar seminarist bör få tillfälle att öfva sig i att meddela undervisning i religion, räkning, tyska och sång samt i ett af de öfriga ämnena, måste en vexling i arbetsfördelningen inträda. »Die allgem. Best.» föreskrifva, att detta bör ske minst tre gånger om året. Seminarier finnas, i hvilka man byter om lärare för de särskilda ämnena så ofta, som hvar fjerde eller hvar sjette vecka. Men denna tätt återkommande omvexling anses i allmänhet olämplig, enär den skadar skolan. Seminaristerna hinna, säger man, under en så kort tid aldrig arbeta sig riktigt in i ett ämne, förr än de hänvisas till ett annat. Följden blir den, att undervisningens resultat blir ringa, och seminaristerna förlora håg och lust för att undervisa. De lära ej heller att rätt känna och att rätt behandla barnen. Skolan nedsjunker till ett experimentalfält. Derför låter man vid andra seminarier samma seminarist behandla ett ämne så lång tid som möjligt, och anser, att ombyte af lärare bör inträda högst fyra gånger om året. Om man delar de ämnen, i hvilka alla måste få tillfälle att undervisa, så att en är lärare på ett område, en annan på ett annat i samma ämne, så kan man å ena sidan efterkomma lagens föreskrift och å andra sidan förebygga de täta ombytena. Man låter således t. ex. i kristendom i den öfversta klassen en seminarist undervisa i katekes, en annan i biblisk historia och en tredje i perikoper och psalmläsning; i tyska sysselsättes en med läsebokstyckens behandling, en annan med grammatik, en tredje med uppsatsskrifning o. s. v.

Hvad beträffar den ordning som man iakttager vid fördelandet af eleverna på de särskilda klasserna i öfningsskolan, så sändas vanligen de bästa först i den lägsta klassen. Finnes en enklassig öfningsskola förenad med seminariet, är det gifvet, att de dugligaste lärarne kräfvas af henne.

Man torde kunna påstå, att ombyte af lärare inträder i regel tre eller fyra gånger om året. Vid dessa s. k. tertials-

och qvartalsvexlingar anställa de afträdande seminaristerna examen hvar och en med sin klass i närvaro af seminarielärarekollegiet och de kamrater, som för nästkommande termin eller qvartal skola öfvertaga undervisningen i klassen. Efter denna examen, vid hvilken liksom vid alla slag af pröfningar i Preussen protokoll föres öfver hela gången af förhöret, sammanträda seminarielärarne och bedöma de hållna uppvisningarna. Sedan man enats om den dom, som hvarje seminarist förtjenat, sammankallas de och få del af den åsigt, lärarekollegiet har om det sätt, hvarpå de fylt sina åligganden som lärare. Här dömes hvar och en efter förtjenst, här fördöljes intet fel, förborgas ingen önskan, men här får äfven det förtjenstfulla sitt erkännande.

Såsom förut är nämdt, har »Ordinarius der Uebungsschule» en timme i veckan att med de undervisande seminaristerna genomgå det anmärkningsvärda, som timat i skolan under den föregående veckan, och att förbereda deras lektioner för den kommande. Dessa timmar, som på läsordningen kallas »Lehranweisung», antaga vanligen formen af en konferens. Hvar och en har då icke blott rätt, utan äfven pligt att fritt yttra sin mening; de vänjas derigenom att afhandla skolfrågor i den ordnade form, under hvilken de komma att möta dem, då de framdeles vid läraremöten få utbyta tankar om skolans angelägenheter. Sanning, rättrådighet och kärlek måste vara den ledande grundsatsen vid dylika konferenser, och ju strängare «Ordinarius« följer honom, desto bättre lära sig ock seminaristerna inse, huru som skolans och de dem anförtrodda barnens intresse med nödvändighet fordrar, att de säga och låta säga sig sanning.

Slutligen må omnämnas en inrättning, som möter den besökande här och der vid seminarierna, och som i sin mån är egnad att vänja de blifvande lärarne vid de göromål, som i framtiden komma att åligga dem. Bland de undervisande i hvarje klass utses nämligen för tiden mellan två lärareombyten en s. k. klasslärare, som har den närmaste uppsigten öfver klassen. Honom åligger att biträda «Ordinarius« i öfvervakandet af att enhet, likformighet och ordning herskar i klassens arbete. Till denna plats utväljes derför alltid den dugligaste och pålitligaste af klassens lärare. Den förökade uppgift,

som denna inrättning medför, befordrar högeligen den yttre ordningen och enheten i disciplinens handhafvande, ty »Ordinarius» kan icke vara öfverallt och stundligen öfvervaka, att de gifna föreskrifterna i alla enskildheter noggrant efterlefvas. Men detta är synnerligen vigtigt. Ty man kan aldrig göra för mycket för att motverka de olägenheter, som äro en nödvändig följd deraf, att undervisningen bestrides af en så månghöfdad lärarepersonal, som den, de preussiska seminariernas öfningsskolor hafva.

B.

14.

Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor.

I det förslag till »lag om folkundervisningen i riket», som rikets ständer inlemnade till Kongl. Maj:t i Juni 1841, var den grundsatsen uttalad, att hvarje socken skulle bekosta de folkskolor, som för dem voro behöfliga. Endast den socken, som kunde styrka sig vara af fattigdom urståndsatt att sjelf bekosta sitt skolväsende, borde erhålla understöd af statsmedel, hvadan rikets ständer i öfverensstämmelse med hvad Kongl. Maj:t hade föreslagit i nådig proposition af den 1 Februari 1840 beviljade 50,000 riksdaler »till understöd för bestridande af kostnader för folkskolelärares aflönande för de församlingar, som kunna finnas i behof deraf». — Men rikets ständer ville ej bestämma »något visst belopp som det högsta, hvilket må en socken till sådant understöd meddelas, då detta belopp bör bero af det för hvarje fall ådagalagda större eller mindre behofvet». Med anledning af detta rikets ständers beslut föreskrefs i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket af den 18 Juni 1842, att »derest någon församling är af fattigdom urståndsatt att sjelf till det bestämda minimibeloppet skolläraren aflöna, må den genom vederbörande landshöfding och biskop till Kongl. Maj:t ingifva underdånig ansökning om understöd af de till detta ändamål anslagna statsmedel; och kommer sådant understöd, sedan behofvet deraf blifvit af bemälda embetsmyndigheter behörigen undersökt och vitsordadt, att, i den mån tillgångarne medgifva, i nåder beviljas; börande dock hvarje församling, som sökt och fått sig sådant understöd tillagdt, innan den får det samma lyfta, hafva visat, att den gått i författning om ett ändamålsenligt ordnande af sitt skolverk».

I sammanhang härmed utfärdade Kongl. Maj:t ett cirkulär till domkapitlen »angående behandlingen af ansökningar om understöd» af de allmänna medel, som blifvit beviljade till folkundervisningens främjande. I slutet af detta cirkulär erinrar Kongl. Maj:t landshöfdingar och biskopar derom, att inga andra församlingar måtte anmälas till erhållande af understöd, »än de, som af sådant understöd äro i det oundgängliga behof att, ty förutan, ändamålsenlig barnaundervisningsanstalt icke kan af församlingen åstadkommas». Denna erinran var i sanning ganska behöflig. Men den uträttade ej hvad den ville, ty under den följande tiden kommo äfven välmående församlingar i åtnjutande af i fråga varande understöd. Landshöfdingar och biskopar dels missleddes af de uppgifter, som från socknarne inlemnades, dels ville de ej så strängt nagelfara med de lemnade uppgifterna, på det så många församlingar som möjligt inom deras län och stift måtte komma i åtnjutande af berörda anslag.

Ju flere församlingar ordnade sitt skolväsende, dess otillräckligare visade sig det beviljade anslaget. Kongl. Maj:t föreslog derför i proposition af den 10 Sept. 1848, att rikets ständer måtte bevilja ett årligt anslag af 80,000 riksdaler banko till folkskolelärares aflöning, och att detta anslag måtte på ordinarie stat uppföras. Med anledning häraf beslöto Rikets Ständer, att en afgift för hvarje mantalsskrifven person af 12 skilling banko för man och 6 skilling samma mynt för qvinna, svarande mot den uti personliga skyddsafgiften beslutade nedsättning, skulle till folkundervisningens främjande utgöras inom hvarje socken i riket, samt att, »enär flere socknar likväl i anseende till fattigdom eller ringa, eller på en allt för vidsträckt jordyta spridd befolkning komma att fortfarande behöfva understöd af staten», en summa af 20,000 riksdaler banko årligen till och med det år, då nästa riksdag slutas, skulle ställas till Kongl. Maj:ts disposition för att i mån af behof utgå till understöd för folkskolelärares aflöning inom de socknar, der enligt Kongl. Maj:ts pröfning, statsbidrag för sådant ändamål i följd af särskilda omständigheter och förhållanden, kunde blifva erforderligt.

Sedan Kongl. Maj:t gillat och antagit detta ständernas beslut, förordnade han i kungörelsen af den 13 Mars 1846, huru

den beslutade folkskoleafgiften skulle upptagas och redovisas samt att, om öfverskott uppkomme, sedan folkskolorna i en församling blifvit fullständigt ordnade i enlighet med föreskrifterna i stadgan om folkundervisningen, detta skulle användas »till fattiga barns underhåll vid skolorna; till slöjdskolors inrättande samt i allmänhet till sådana anstalter, hvarigenom församlingens ungdom må bibringas undervisning i handaslöjder och näringar till deras framtida utkomst». — Om en församling deremot åsidosatte föreskrifterna i ofvan åberopade stadga, skulle de medel, som tillkomme denna församling, »genast sättas till landshöfdingens och biskopens eller i Stockholm till öfverståthållarens och stadsnämdens disposition för att till det afsedda ändamålet användas».

Vid följande riksdag beslöto rikets ständer i öfverensstämmelse med Kongl. Maj:ts propositon, att folkskoleafgiften skulle utgå »intill dess annorlunda kan varda derom förordnadt» och att 20,000 riksdaler banko till folkskolelärares aflöning skulle utgå ytterligare till och med det år, då nästa riksdag slutas, under samma vilkor som tillförene.

Folkskoleafgiften blef enligt Kongl. förordningen af den 17 Maj 1861 höjd till 40 öre för man och 20 öre för qvinna.

Då å ena sidan kostnaderna för folkskolan borde utgå af socknen och då å den andra en socken med större folkmängd behöfde upprätta flere skolor än en med mindre, ansåg man rättvist och billigt, att den folkrikare socknen erhölle hjelp till bekostande af sitt skolväsende i förhållande till folkmängden inom socknen. Men man förbisåg, att skolornas antal inom en socken beror ej endast på folkmängden, utan ock på storleken och beskaffenheten af den jordyta, hvarpå befolkningen är kringspridd, äfvensom att folkskolestadgan kunde inom olika socknar tillämpas på olika sätt. Snart visade det sig ock, att åtskilliga församlingar ej allenast bekostade sitt skolväsende med den folkskoleafgift, hvaraf de kommo i åtnjutande, utan att de derjämte af öfverskottet samlat ej obetydliga kassor, under det att andra deremot måste ikläda sig dryga utgifter utöfver folkskoleafgiften.

Den stora olikhet, som egde rum mellan de särskilda skoldistrikten, med hänsyn till utgifterna för skolväsendet, föranledde den önskan, att folkskoleafgiften måtte indragas

till statsverket och att i stället statsbidrag till bestämdt belopp måtte erhållas till hvarje lärares aflöning. Med anledning häraf ingick riksdagen år 1870 till Kongl. Maj:t med underdånig anhållan, dels att Kongl. Maj:t måtte taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke den till församlingarna öfverlåtna andelen af personliga skyddsafgiften lämpligen borde till statsverket indragas för att jämte öfriga till folkundervisningen anslagna statsmedel användas enligt ofvan antydda grund, att nämligen ett visst bidrag skulle till hvarje folkskolelärares aflönande anvisas, dels ock att Kongl. Maj:t, derest denna åsigt vunne godkännande, måtte för riksdagen i ämnet framlägga nådigt förslag.

De öfriga till folkskoleundervisningen anslagna statsmedel, som i ofvan anförda skrifvelse afsågos, voro: 150,000 riksdaler, som voro beviljade till höjande af examinerade folkskolelärares löner till och öfver minimum samt 175,000 riksdaler till skolväsendets utveckling och förbättring. Till folkundervisningens främjande utgingo visserligen af statsmedel än flere anslag, såsom till högre folkskolor, till understöd åt fattiga församlingar och till undervisningsmateriel; men då dessa fortfarande voro nödvändiga för sina särskilda ändamål, togos de ej med i räkningen vid den i fråga varande regleringen.

Sedan Kongl. Maj:t med anledning af riksdagens skrifvelse låtit göra en fullständig utredning af härtill hörande förhållanden, framstälde han till riksdagen nådig proposition derom:

att den genom Kongl. kungörelsen den 13 Mars 1846 stadgade och nu enligt Kongl. kungörelsen den 17 Maj 1861 utgående, till församlingarna öfverlåtna folkskoleafgiften må ingå till statsverktet,

samt att, jämte de nu i riksstaten uppförda anslag till löneförbättring för examinerade folkskolelärare 150,000 riksdaler, och till folkskoleväsendets utveckling och förbättring 175,000 riksdaler, dels ett anslag, motsvarande folkskoleafgiftens upptagna belopp, 600,000 riksdaler, må användas såsom bidrag till aflönande af lärare vid folkskolor och så kallade småskolor, dels ock för samma ändamål ytterligare anvisas 75,000 riksdaler, och att samtliga dessa anslag, tillhopa 1,000,000 riksdaler, i riksstaten uppföras under gemensam benämning: »Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor».

Med hänsyn till grunderna för erhållande af lönetillskott föreslog Kongl. Maj:t, att läraren i folkskolan skulle vara examinerad och lagligen tillsatt; att han skulle i lön utom husrum, vedbrand och kofoder åtnjuta minst 400 riksdaler; att han skulle meddela undervisning minst 8 månader af året.

Slutligen föreslog Kongl. Maj:t med afseende på statsbidragets storlek, att detta skulle uppgå till 200 riksdaler.

Vidare att, om examinerad och lagligen tillsatt lärare såsom ordinarie tjenstgjort fem år och denna tjenstgöring blifvit af vederbörande skolråd och folkskoleinspektör väl vitsordad, hans årliga lön, derest den icke förut genom förening af skolläraretjensten med klockaresyssla eller presterlig befattning eller af annan orsak, uppgår till 500 riksdaler utom husrum, vedbrand och kofoder, måtte höjas till detta belopp, och att skoldistriktet för sådant ändamål måtte ega att af statsmedel erhålla bidrag med hälften af det erforderliga beloppet, eller högst 50 riksdaler.

Derjämte hemstälde Kongl. Maj:t, att såsom bidrag till aflönande af läraren vid hvarje småskola, som motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskolan, samt att för hvarje biträdande lärare vid folkskola skoldistriktet må, under vilkor att sådan lärare i årlig lön uppbär minst 150 riksdaler och är med undervisningen sysselsatt under minst åtta månader af året, åtnjuta statsanslag med 50 riksdaler.

Denna Kongl. Maj:ts proposition är byggd på följande grundsatser:

att folkskoleväsendet är en församlingens angelägenhet och att således kostnaderna böra i första rummet bestridas af församlingen;

att det dock till följd af församlingarnas stora olikhet med hänsyn till folkmängd, ytbeskaffenhet, ekonomiska förhållanden m. m. är billigt, att de erhålla bidrag af statsmedel till kostnaderna för sitt skolväsende;

att storleken af detta bidrag göres beroende af församlingens intresse för och omvårdnad om folkundervisningen;

att lärare, som oförvitligt tjenstgjort en viss, ej för lång tid, bör komma i åtnjutande af löneförhöjning.

Kongl. Maj:ts proposition remitterades till vederbörande utskott, hvilket hemstälde:

att till aflönande af hvarje examinerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som i årlig lön, beräknad efter stadgade grunder, åtnjuter utom husrum, vedbrand och kofoder minst 400 riksdaler samt meddelar undervisning i skolan minst 8 månader af året, skoldistriktet må ega att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag, motsvarande hälften af den lön, läraren eller lärarinnan, förutom husrum, vedbrand och kofoder, åtnjuter, hvilket bidrag dock icke må öfverskrida 250 riksdaler;

att för hvarje examinerad, och i den ordning 6 § 3 mom. Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket, såsom denna § lyder i Kongl. kungörelsen den 29 Sept. 1853, föreskrifver, vid folkskola tillsatt ordinarie lärare eller lärarinna, som, i denna egenskap, oförvitligen tjenstgjort i 10 år, räknadt från början af året näst efter det, då han eller hon sin tjenst tillträdt, skall den årliga lönen, derest den samma icke uppgår till 500 riksdaler, utom husrum, vedbrand och kofoder, till detta belopp höjas;

att lärare eller lärarinna vid folkskola, som åtnjuter statsbidrag af 250 riksdaler, skall varda förpligtad att, derest skoldistrikt sådant önskar, meddela undervisning i skolan under 10 månader af året;

att såsom bidrag till aflönande af lärare eller lärarinna vid småskola, som motsvarar sådan skolas ändamål att meddela förberedande undervisning för folkskola, samt af hvarje biträdande lärare eller lärarinna vid folkskola skoldistriktet må under vilkor, att sådan lärare eller lärarinna i årlig lön uppbär minst 150 riksdaler och är med undervisningen sysselsatt minst 8 månader af året, åtnjuta statsanslag med 75 riksdaler;

att de skoldistrikten tillkommande statsanslag må af Kongl. Maj:ts befallningshafvande på reqvisition af vederbörande skolråd utbetalas, sedan af dem blifvit styrkt och af folkskoleinspektören vitsordadt, att ofvan berörda vilkor för statsbidragens erhållande blifvit fullgjorda;

att åt Kongl. Maj:t måtte öfverlåtas att, enär omständigheterna dertill föranleda, i särskilda fall medgifva någon afvikelse från ofvan nämda vilkor;

att 1,100,000 riksdaler måtte uppföras å riksdagens åttonde hufvudtitel under benämning: »Lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor».

Utskottets hemställan antogs af riksdagen. Med anledning deraf utfärdade Kongl. Maj:t den 22 Juni 1871 en kungörelse hvari fastställdes de vilkor, hvarpå lönetillskott åt lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor kunde erhållas. Dessa vilkor voro fullkomligt öfverensstämmande med dem, som riksdagen fastställt.

Jämför man Kongl. Maj:ts proposition och riksdagens beslut finner man några väsentliga olikheter. Vi vilja fästa uppmärksamheten på dessa. Kongl. Maj:t hade föreslagit, att lönetillskott skulle erhållas, om läraren i folkskolan vore examinerad och lagligen tillsatt; riksdagen borttog det senare vilkoret. I många skoldistrikt ansåg man nämligen fördelaktigt att tillsätta lärarne endast tills vidare. Olägenheterna häraf hafva blifvit till väsentlig del häfda dels derigenom, att endast en ordinarie lärare kan blifva pensionsberättigad, och dels derigenom att i den förnyade folkskolestadgan föreskrifves, att vid hvarje folkskola skall åtminstone en lärare vara anstäld som ordinarie. — Kongl. Maj:t föreslog, att hvarje lärare skulle efter fem års tjenstgöring som ordinarie, om hans tjentgöring af skolråd och inspektör blifvit väl vitsordad, vara berättigad till en lön af 500 kronor. Riksdagen beslöt, att han skulle vara berättigad att uppbära denna lön, när han oförvitligt tjenstgjort i 10 år, men mot skyldighet att undervisa 10 månader om året. Huru mycket fördelaktigare för läraren var ej Kongl. Maj:ts förslag! Derjämte såg detta mera på skolans bästa genom föreskriften, att folkskoleinspektören skulle vitsorda lärarens skicklighet, enär den unge läraren härigenom tvangs att med sorgfällighet sköta sin befattning. Kongl. Maj:t föreslog, att läraren i småskolan skulle uppbära $^1/_3$ af lönen i statsbidrag; riksdagen beslöt, att statsbidraget skulle utgöra hälften af lönebeloppet, dock ej gå utöfver 75 riksdaler.

De gifna bestämmelserna för erhållande af lönetillskott förändrades redan af 1873 års riksdag. Med anlening deraf utgaf Kongl. Maj:t den 2 Sept. 1873 en ny förordning angående lönetillskott af allmänna medel åt lärare vid folkskolor och småskolor. Deri föreskrefs, att till aflönandet af hvarje exa-

minerad, vid folkskola antagen lärare eller lärarinna, som i lön uppbär minst 500 riksdaler utom de s. k. naturaprestationerna och som tjenstgör minst 8 månader af året, eger skoldistrikt att af statsmedel bekomma ett årligt bidrag, motsvarande hälften af den lön, läraren eller lärarinnan utom husrum, vedbrand och kofoder, åtnjuter, hvilket bidrag dock ej får öfverstiga 300 riksdaler. Med hänsyn till lönetillskott åt småskolelärare vidtogs ingen förändring. Följande året den 27 Maj utkom en Kongl. kungörelse, som med anledning af riksdagens beslut föreskref, att till aflönande af lärare vid småskola och biträdande lärare vid folkskola skoldistrikt eger att uppbära årligt statsanslag af 100 riksdaler, om sådan lärare tjenstgör 8 månader af året och uppbär i lön minst 200 riksdaler.

Redan år 1875 vidtogos åter förändringar i bestämmelserna för erhållande af lönetillskott åt lärare och lärarinnor i folkskolor och småskolor. I nådiga kungörelsen den 16 Juni 1875 föreskrefs, att statsbidraget till aflöning af folkskolelärare skulle mot samma vilkor som tillförene utgå med $^2/_3$ af lönen, dock ej öfverstiga 400 kronor; att skoldistrikt eger uppbära i lönetillskott till aflöning af lärare i småskola och biträdande lärare i folkskola 100 kronor, om lönen uppgår till 200 kronor, och 125 kronor, om lönen belöper sig till 250 kronor. Trenne år derefter anvisade riksdagen medel till höjande af statens lönetillskott åt lärare eller lärarinnor vid småskolor dock med det vilkor för åtnjutande af sålunda förhöjd aflöning, att läraren eller lärarinnan genom undergången offentlig pröfning ådagalagt sig ega ett kunskapsmått, motsvarande det, som skall förvärfvas genom begagnandet af sju månaders undervisning vid något af staten eller landsting underhållet, under behörig kontroll stående seminarium. På grund af riksdagens beslut föreskref Kongl. Maj:t den 11 Januari 1878, att skoldistrikt, som vill öka årslönen för lärare eller lärarinna vid småskola från 250 till 300 kronor, eger att i statsbidrag uppbära 150 kronor mot vilkor, som i förordningen angifvas. — Genom Kongl. kungörelsen den 21 Mars 1881 erhöll skoldistrikt rätt att uppbära statsbidrag till ett belopp af 150 kronor äfven för aflöning af biträdande lärare i folkskola, hvarunder ock inbegripes lärare vid mindre skola, mot i denna förordning angifna vilkor.

Sedan vi sålunda gifvit en kort öfversigt öfver uppkomsten och utvecklingen af lönetillskotten åt lärarne vid folkskolor och småskolor vilja vi anföra de summor, hvarmed statsbidragen till nämda lärares aflöning utgått under de tio senast förflutna åren. De äro ojäfviga vittnen om folkskoleväsendets utveckling åtminstone i qvantitativt hänseende.

Utbetalda lönetillskott åt lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor.

År.	Examinerade, ordinarie folkskolelärare och lärarinnor.			Examinerade, icke ordinarie folkskolelärare och lärarinnor.			Biträdande lärare och lärarinnor vid folkskola.			Småskolelärare och lärarinnor.			Summa.	
	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Lönetillskott. Kronor.	ö.
1872	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1,083,154	31
1873	3,041	719,979	19	485	105,368	84	681	51,135	31	3,758	282,156	36	1,162,459	15
Tillkommer		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	450	—
1874	3,318	855,478	95	463	115,838	39	715	53,298	53	3,945	292,764	06	1,317,379	93
Tillkommer		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5,949	48
1875	3,418	983,898	35	403	107,203	59	688	68,266	67	4,157	412,558	63	1,571,927	24
Tillkommer		—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	930	—
1876	3,583	1,398,657	96	423	153,416	96	723	85,513	41	4,424	500,710	68	2,138,328	83
1877	3,754	1,480,453	63	392	143,023	04	732	90,236	70	4,489	530,720	08	2,244,443	45
1878	3,830	1,522,959	18	453	161,861	16	746	92,948	62	5,150	565,698	65	2,343,347	61
1879	3,934	1,557,761	68	456	165,878	82	766	97,127	35	4,911	597,913	21	2,418,681	06
1880	4,028	1,600,093	93	486	178,562	32	729	93,409	49	5,067	629,628	12	2,501,693	86
1881	4,147	1,645,191	02	482	178,921	59	775	100,356	23	5,190	654,851	09	2,579,319	93

För att visa lönetillskottens belopp i de särskilda länen under år 1881 meddela vi följande uppgift å de från nedanstående läns landtränteri under år 1881 utbetalta lönetillskott åt lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor.

	Skoldistrikt.		Examinerade, ordinarie folkskolelärare och lärarinnor			Examinerade, icke ordinarie folkskolelärare och lärarinnor.			Biträdande lärare o. lärarinnor v. folkskola.			Småskolelärare och lärarinnor.			Summa.	
			Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Antal.	Lönetillskott Kronor.	ö.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Antal.	Lönetillskott. Kronor.	ö.	Lönetillskott. Kronor.	ö.
1	Stockholms	stad	160	64,000	—	114	45,600	—	28	3,500	—	—	——	—	113,100	—
2	Stockholms	län	145	57,933	33	20	7,799	99	54	7,162	50	168	21,963	75	94,859	57
3	Upsala	»	115	45,933	33	16	6,200	—	37	4,875	-	90	11,942	18	68,950	51
4	Södermanlands	»	158	63,133	33	20	7,749	99	20	2,650	—	130	17,825	—	91,358	32
5	Östergötlands	»	282	110,649	98	21	5,999	99	34	4,575	—	273	36,354	37	157,579	34
6	Jönköpings	»	164	64,733	32	7	2,500	—	4	550	—	257	29,350	—	97,133	32
7	Kronobergs	»	115	44,966	63	2	800	—	6	712	50	191	20,787	50	67,266	63
8	Kalmar	»	175	69,033	31	12	4,500	—	30	4,062	50	241	27,906	25	105,502	06
9	Gotlands	»	84	33,533	33	3	1,066	66	3	375	—	45	5,608	34	40,583	33
10	Blekinge	»	100	40,000	—	6	2,400	—	18	2,833	33	112	13,450	-	58,683	38
11	Kristianstads	»	262	103,799	98	14	5,116	67	64	7,646	87	274	33,013	75	149,577	27
12	Malmöhus	»	431	171,449	98	42	15,959	98	115	14,262	50	457	57,983	33	259,655	79
13	Hallands	»	114	45,154	16	10	3,933	33	19	2,600	—	180	21,550	—	73,237	49
14	Göteborgs o. Bohus	»	197	78,393	33	24	7,746	67	45	5,525	—	360	49,650	—	141,315	—
15	Elfsborgs	»	245	96,641	66	13	4,283	33	13	1,500	—	337	41,100	—	143,524	99
16	Skaraborgs	»	261	103,733	31	14	4,399	99	3	375	—	272	36,775	—	145,283	30
17	Vermlands	»	272	108,600	—	20	7,316	67	15	1,829	17	296	38,175	—	155,920	84
18	Örebro	»	201	79,804	16	15	5,290	—	49	6,275	-	190	24,931	24	116,300	40
19	Vestmanlands	»	136	54,230	20	9	3,375	-	37	4,775	—	170	22,700	—	85,080	20
20	Kopparbergs	»	168	66,466	66	9	3,016	66	38	4,912	50	427	48,550		122,954	82
21	Gefleborgs	»	134	52,683	32	69	25,233	33	113	15,328	12	128	18,159	37	111,404	14
22	Vesternorrlands	»	92	36,434	37	19	7,708	33	23	3,081	24	117	15,543	01	62,766	95
23	Jemtlands	»	59	23,533	33	—	——	—	—	——	—	171	22,775	—	46,308	33
24	Vesterbottens	»	39	15,600	—	—	——	—	7	950	—	155	18,358	—	34,908	—
25	Norrbottens	»	38	14,750	—	3	925	—	—	——	—	149	20,400	—	36,075	—
	Summa		4,147	1,645,191	02	482	178,921	59	775	100,356	23	5,190	654,851	09	2,579,319	93

Ofvan stående uppgifter visa den ständiga utveckling, hvari vårt lands folkskoleväsende varit stadd under de senast förflutna tio åren.

En sakkunnig och opartisk bedömare af folkskolans tillstånd med hänsyn till hennes uppfostrande och undervisande verksamhet skall ock medgifva, att hon i dessa afseenden gjort stora framsteg under ofvan sagda tid; äfven om dessa ej fullt motsvara hennes yttre utveckling.

Men denna glädjande omständighet får ej ingifna oss den föreställningen, att allt nu vore väl beställdt, utan fast mer vara en innerlig uppmaning att med allt större allvar och kraft arbeta på vårt folks upplysning, ty ett folks bästa skatt är en sund upplysning — en upplysning byggd på kristlig, nationell grund.

Carl K—n.

15.

Om historiens värde och nytta.

Man hör ofta sägas, att folkskolan i alla hänseenden mycket utvecklats under de senaste årtiondena. Detta är ock en obestridlig sanning. De redogörelser, som framställa folkskolans tillstånd i närvarande tid, lemna ett ojäfaktigt vittnesmål derom. Men de vittna ock, att utvecklingen i åtskilliga stycken ännu endast är en förändring till det bättre i yttre måtto. Man har fått nya former; men något friskare, kraftigare lif rör sig icke alltid i dessa. Så har t. ex. de flesta folkskolor i vårt land under senare tider blifvit mera ändamålsenligt anordnade än tillförene; men dermed har ej alltid följt, att undervisningssättet blifvit förbättradt. I detta hänseende står man ännu mångenstädes qvar vid det gamla. — Sant är visserligen, att undervisningssättet i det hela gjort stora framsteg, äfvensom att de enskilda läro- och öfningsämnena i allmänhet behandlas förnuftigare än fordom; men — vi upprepa det — vid behandlingen af dem står man ännu mångenstädes qvar vid det gamla. Detta gäller företrädesvis undervisningen i historia och geografi. Angående värdet och nyttan af det förra af dessa ämnen vilja vi yttra några ord, sedan vi förut lemnat bevis för sanningen af hvad vi här ofvan påstått.

För ej så synnerligt många år tillbaka undervisades de flesta barn i folkskolan endast i de s. k. minimiämnena: kristendomskunskap, modersmål, räkning, skrifning och sång. Småningom ökades deras antal, hvilka derutöfver läste ett eller annat af öfriga ämnen, hvari undervisning borde i folkskolan meddelas. Så kom normalplanen. Bland annat godt, han uträttat, är äfven det, att folkskolans flesta barn blifva undervisade i alla de läro- och öfningsämnen, som enligt gällande

folkskolestadga böra i henne förekomma. Och den tid närmar sig allt mera, då detta kan sägas om alla. — I nämda hänseende har folkskolan tagit ett stort steg framåt. När t. ex. för ett par årtionden sedan endast ett mindre antal barn undervisades i fäderneslandets historia, läsa nu de flesta detta högvigtiga ämne. Men svaret blir mindre tillfredsställande, om man frågar: hvad de läsa eller huru de läsa. I många skolor, — numera kanske de flesta — genomgås visserligen de kurser i historia, som normalplanen föreslagit; men i åtskilliga genomgår man ej någon afrundad kurs i detta ämne, utan läser från början, så långt man hinner, hvilket här och der ej är synnerligen långt. Klart är, att nyttan af undervisningen i historia i detta fall ej blir af någon nämnvärd betydelse. Beträffande undervisningssättet består detta ej sällan hufvudsakligen i inlärande af namn och årtal samt i meddelande af en eller annan mer eller mindre abstrakt öfversigt öfver något tidskifte. Härigenom kommer historien att blifva utan bildande inflytande; på sin höjd blir arbetet med inlärandet af de många namnen och årtalen en öfning för minnet.

En af anledningarna dertill, att undervisningen i historia i en del af våra folkskolor ej är så fruktbärande, som den kunde och borde, torde vara, att lärarne ej ännu hunnit sätta sig in i hvad normalplanen angående lärokurs och lärosätt föreslår.

Beträffande lärokursen framställer normalplanen det förslaget, att i folkskolan bör genomgås fäderneslandets historia i kort öfversigt med utförligare berättelser om de mest betydande personer och händelser. Men då det skulle blifva svårt, ja, omöjligt att på den tid, som kan anslås till undervisning i historia, hinna genomgå fäderneslandets historia till det omfång och på det sätt, att barnen deraf kunna hemta något verkligt gagn, anser normalplanen, att kännedomen om hedniska tidehvarfvet, och i skolor med kortare undervisningstid för hvarje barn, om både hedniska och katolska tidehvarfven, bör meddelas genom läsning och kortare utredning af dit hörande stycken i läseboken. Dessa stycken böra då läsas på timmar. som äro bestämda för undervisningen i modersmålet. Genom denna anordning vinnas ej få timmar för undervisningen i det det ämne hvarom nu är fråga.

Hvad sjelfva undervisningssättet beträffar, anser normalplanen, att det väsentligen bör bestå i meddelande af enskilda berättelser. Men dessa berättelser böra utgöra en sammanhängande kedja, så att barnen ock få en inblick i gången af fäderneslandets öden. Barnen böra sålunda lära känna så väl tiden, när den omtalade personen lefde, eller den i fråga varande händelsen timade, som ock sambandet mellan de särskilda händelserna, på det de måtte kunna klarare uppfatta dem och få en öfverblick öfver gången af det hela. Normalplanens mening är sålunda, att för barnen skola framställas i tidsföljd berättelser om de märkligaste händelser och mest betydande personer, om hvilka vår historia talar, hvarvid saksammanhanget mellan de särskilda händelserna bör korteligen och enkelt meddelas. — I skolor med kortare undervisningstid bör ett färre antal sådana berättelser behandlas, än i skolor med längre; men i alla bör man meddela berättelser ur historiens hela område och icke endast från något visst tidehvarf.

Normalplanen tror nämligen icke, att ett torrt uppräknande af händelser, namn och årtal kan utöfva något inflytande på barnens sinne och vilja eller i öfrigt vara till något synnerligt gagn i lifvet. Ja, äfven om man här och der inströr »allmänna fraser och sentimentala talesätt», hjelper det dock icke. De äro abstrakta tankar, hvilka hos barnen ej vuxit upp ur åskådningens mark och vid hvilka de derför tänka alldeles intet eller hvilka de uppfatta oklart eller falskt. Det är endast det enskilda, konkreta, personliga, som tränger ned i barnens innersta och verkar på deras hjerta och vilja.

Att åtskilliga folkskolelärare låta undervisningen i historia hufvudsakligen bestå i inlärande af namn och årtal, beror väl derpå, att de sjelfva fått undervisa på detta sätt i seminariernas öfningsskolor; att de ej der kommit till insigt om historiens stora vigt och betydelse vid uppfostran; att de ej under sin utbildningstid fått intresse för detta ämne, som ofta nog kostat dem mycket ansträngande arbete, utan att de ansett sig få motsvarande vinst deraf hvarken i formelt eller materielt hänseende. Till följd af allt detta hafva de, sedan de lemnat seminarierna, behandlat undervisningen i historia med en viss likgiltighet, hvilket bland annat visar sig deraf, att de ej sökt

göra sig till godo de anvisningar och råd, som i detta hänseende under senare tiden med allt mera allvar framstälts i pedagogiska skrifter. Till denna likgiltighet har väl ock bidragit, att folket i allmänhet ej visat något synnerligt intresse för detta läroämne, hvadan det i ej så få skoldistrikt varit svårt att förmå föräldrarne att köpa läroböcker i historia åt sina barn.

För att undervisningen i historia skall bära tillbörlig frukt, bör först och främst intresset för detta ämne väckas så väl hos lärare som hos barnen och deras föräldrar. Det synes oss derför, som om det vore lämpligt att på skolläraremöten diskutera frågan om historiens vigt och betydelse vid uppfostran samt om sättet, huru den bör behandlas vid undervisningen för att utöfva bildande inflytande på barnen. Sedan dessa frågor behandlats på möten mellan lärarne, böra de blifva föremål för samtal på de s. k. samtalsmötena mellan föräldrar och lärare. Vid enskilda samtal med föräldrarne bör ock läraren, då tillfälle dertill erbjuder sig och kan anses lämpligt upplysa dem om den nytta, som deras barn kunna hemta af läsningen af historia.

Beträffande barnens intresse väckes detta bäst och lämpligast till lif just genom det sätt, hvarpå läraren undervisar.

Såsom en ledning vid behandlingen af ofvan nämda spörsmål och för att väcka en diskussion derom till lif vilja vi i korthet besvara den frågan: Hvilken är historiens nytta och värde?

Menniskan lärer, så länge hon lefver. En menniska, som ej går tanklös genom verlden, bör vid trettio års ålder vara klokare än vid tjugu, och ännu klokare vid sextio. Hon lägger insigt till insigt; erfarenhet till erfarenhet. Men hon behöfver ej vid sina studier och iakttagelser begynna alldeles från början. Hon får göra sig till godo den skatt af kunskaper och erfarenheter det slägte, hon tillhör, i arf mottagit af föregående slägten. Så lärer det ena slägtet af det andra och förenar derigenom andras insigter och erfarenheter med sina egna. På detta sätt utvecklas menniskoslägtet allt mer. Dess vetande är i ständig tillväxt. Historien öfverlemnar åt kommande slägten hvad de föregående ega i insigt och erfarenhet. Hon är att likna vid en grånad fader, som förtäljer för sina barn hvad

förfäderna tänkt, sagt och gjort samt hvad han sjelf under sin lefnad lärt och erfarit. Hvilken nytta kunna ej barnen hafva häraf? Stödda på föregående tiders kunskaper och erfarenheter kunna de med större klarhet bedöma förekommande frågor. Kännedomen om förflutna tider är en god rådgifvare vid frågan om, huru den eller den saken bör anordnas. Att vi ofta ej lära något af historien, det är ej hennes fel.

Historien öfverlemnar sålunda åt oss föregående slägtens kunskaps- och erfarenhetsskatter.

Att lära utan att förstå är att plöja och icke så. Likasom den, som plöjer sin åker, måste beså den, om han skall hafva någon lön för sitt arbete; så måste ock den, som läser historia, söka att komma till rätt uppfattning af hvad som läses, så vidt han deraf skall hafva någon nytta. Hvad gagnar det honom att veta, att slaget vid Lützen stod 1632; att freden i Brömsebro slöts 1645, om hon ej inser grunderna till och följderna af dessa händelser? Huru skulle man i allmänhet kunna lära något af forna händelser, om man ej insåge deras grunder och följder? Huru skulle man kunna undvika förfädernas misstag, om man ej hade klart för sig hvari de egentligen bestode? Huru medvetet följa dem i spåren, om man ej insåge, hvarför de just gått den vägen och hvad vinning de deraf haft?

För uppfattningen häraf sättas själskrafterna i verksamhet. Läsningen af historien bidrager sålunda till själskrafternas utveckling, på samma gång den bibringar nyttiga insigter.

Historien är följaktligen ett vigtigt formelt bildningsmedel.

Vid undervisningen i historia yppas för läraren ofta tillfälle att för barnen utreda betydelsen af en mängd ord, hvilka förekomma som beteckningar på förhållanden i samfundslifvet, såsom riksdag, folkrepresentation, monarki, republik, demokrati, krig, förbund, fred, belägring, stormning m. m. Hon främjar barnens allmänbildning.

Läsningen af historia kan ock, der den rätt bedrifves, utöfva ett sedligt inflytande på barnen. Derigenom utbildas deras förmåga att afgöra hvad som är rätt och orätt och riktas deras vilja till det sanna och goda. Historien berättar nämligen för dem så väl goda och ädla, som onda och afskyvärda handlingar, samt visar följderna af bådadera. Historien är

verldsdomen. Det goda och ädla framställes som det, hvilket menniskan bör eftersträfva; det onda och afskyvärda som det, hvilket hon bör undfly. — Framställningen häraf kan, helst när den bäres af uppriktighetens allvar, öfvertygelsens kraft och kärlekens värme, inverka på barnens känslor, så att de känna sig dragna till det goda och ädla, under det att det onda och låga väcker deras ovilja och afsky. Insigten om hvad som är rätt eller orätt samt sinnets riktning till det goda utöfvar åter ett väsentligt inflytande på menniskans handlingssätt.

. Sålunda har läsningen af historien, då de sanningar, hon meddelar, mottagas och fasthållas i sanningsälskande hjertan, den nyttan, att det sedliga medvetandet utbildas, känslan förädlas och viljan riktas till det goda.

Historien berättar för oss, huru våra förfäder älskat sitt fädernesland; huru de underkastat sig stora uppoffringar för det; ja, vågat lif och blod för det. Derigenom väckes hos barnen håg att likna dem i detta hänseende. Äfven de vilja hembära fäderneslandet de offer, dess bästa kräfver; ja, offra lif och blod för det, om det gäller. Ju förtroligare de blifva med sitt lands historia, ju mera skola de älska det. De skola allt mera genomträngas af den känslan, att detta landet är deras land, hvars bästa de af alla krafter böra främja. Fosterlandet skall framstå för dem som en moder, hvilken med omsorgsfull kärlek fostrat dem och som fortfarande vårdar sig om dem och sörjer för dem. Henne skola de derför känna sig skyldiga sin tacksamhet och kärlek. Så väcker och närer historien kärleken till fäderneslandet.

Historien lär slutligen, huru Gud för menskligheten till det mål, han föresatt. Visserligen kunna vi, skumögda som vi äro, ej se Guds finger i alla inträffande händelser. Vi kunna ofta ej förstå, hvarför en händelse inträffat eller huru det kan vara förenligt med Guds vishet och kärlek, att den timat: hans tankar äro icke våra tankar, och hans vägar icke våra vägar. Den tid skall dock komma, då allt skall blifva uppenbart. Då skola vi känna Guds vishet och kärlek i alla hans verk. Redan nu kunna vi dock se, huru dygden belönas och lasten åtföljes af straff; huru rättfärdighet upphöjer ett folk; men synd är ett folks förderf; huru Gud står emot de hög-

färdiga, men de ödmjuka gifver han sin nåd; huru han i långmod söker draga menniskorna från syndens vägar till den, som förer till de saligas boningar.

Historien vittnar sålunda derom, att det är en rättfärdig och kärleksfull Gud, som styr menskligthetens öden, och hänvisar oss derigenom till honom i alla tidens skiften. Detta är historiens största nytta, att den vill och kan vara en ledstjerna till det himmelska fäderneslandet.

Slutligen huru bör man undervisa i historia, för att hon skall hafva med sig den nytta, som afses med hennes läsning? Man skall ej låta barnen endast inlära sådana läroböcker, hvilka uppräkna namn på märkvärdiga personer och händelser samt angifva en mängd minnesvärda årtal. Visserligen äro dessa namn och årtal sammanstälda i en viss ordning, grundad på deras tidsföljd och inre sammanhang; visserligen är det i allmänna uttryck meddeladt, hvilken betydelse tilldragelsen haft eller hvilken rol personen spelat; visserligen äro allmänna öfverblickar öfver de särskilda tidsskedena inströdda; men allt detta oaktadt kan ej läsningen häraf synnerligen mycket utbilda förståndet, värma hjertat, förädla känslan, rikta viljan till det goda eller bibringa nyttiga insigter. Nödvändigt är, att barnen inlära de vigtigaste namn och årtal, så vidt någon reda skall blifva i deras kunskap; men detta får ej blifva hufvudsaken. De äro att likna vid den yttre omfattande ramen. Det väsentliga vid undervisningen är att fylla denna ram med historiska bilder. Genom sådana kan man gripa barnens hjertan, nära deras fantasi, uppväcka deras sympati eller antipati; genom dem kan man lifva dem för allt ädelt och sant, tända kärleken till fosterlandet samt visa dem Guds finger i menskligthetens utvecklingsgång. De bilder, som skola meddelas barnen i folkskolan, böra vara fosterländska. Till väckande och närande af fosterlandskärleken är fäderneslandets historia den lämpligaste. Vår historia har dessutom ingen brist på stora händelser och framstående personer, hvilkas historia är lämplig att förtälja för främjande af barnens allmänbildning och för deras fostring till goda, ädla menniskor.

Bilderna böra till form och innehåll vara sådana, att de af barnen kunna uppfattas. — Betraktelserna öfver de grund-

satser, hvarpå statsförfattningar böra byggas; invecklade förhållanden mellan de särskilda staterna och statsförbunden med mera dylikt kunna folkskolans barn i allmänhet ej fatta. — Till folkskolan hör egentligen endast resultatet af dylika undersökningar, hvilket barnet mottager som sant på grund af lärarens auktoritet.

Bilderna böra vara åskådliga. Barnen böra se händelserna likasom tilldraga sig för deras ögon. — Endast derigenom kunna barnen fullt tillegna sig dem.

De böra af läraren muntligt framställas. Det talade ordet är lefvande, »det banar sig lättare väg till hjertat än det skrifna». Glädje och sorg, skämt och allvar afspegla sig klarare i det och anslå derför kraftigare motsvarande strängar i åhörarnes hjertan.

Sedan läraren angifvit, hvarom han skall berätta, och tiden, när detta timat, samt utredt sammanhanget med det föregående, framställer han sjelfva berättelsen. Derefter genomgår han denna åter, i det han låter barnen besvara de frågor, han gifver dem rörande det, han i berättelsen meddelat. Sedan läses berättelsen, om den förekommer i läseboken. — Derefter genomgås hvad angående det i fråga varande ämnet är i läroboken upptaget. — Detta skola barnen hemma öfverläsa. — Nästa timme få barnen göra reda för det genomgångna dels så, att de i sammanhang få anföra hvad de känna om en uppgifven sak, dels så att de få besvara de frågor, läraren framställer. Härvid bör ej förglömmas att ständigt blicka tillbaka på det förut genomgångna.

Carl K—n.

16.

Läse- och skriffärdigheten.

Menniskornas tankar försinligas i ordet; de få sin tillvaro i och genom det; först i ordet blir tanken fattlig så väl för den tänkande sjelf, som för andra. Genom ordet kan menniskan meddela andra sina tankar: derigenom kan hon tillegna sig andras. Det talade ordet har derjämte en stor öfvertygande kraft. Det är ett lefvande ord, som, der det springer ut ur den talandes hjerta, tränger ned i åhörarnes. Glädje och sorg, skämt och allvar finna deri ett troget uttryck och uppväcka derför likartade känslor hos dem, som åhöra det. Men det talade ordet »förgår under det det uppstår». Det är det skrifna ordet, som kan öfvervinna tidens och rummets skrankor. Derigenom bringar det menniskorna i nära andlig förbindelse med hvarandra och blir en nödvändig förutsättning för hvarje mera utsträckt och djupgående andlig vexelverkan folken emellan. Färdigheterna att läsa och skrifva äro således af största betydelse för menniskan under hennes lif, och äro derför äfven för skolan af framstående vigt.

För att rätt kunna framställa den betydelse, som de båda i fråga varande färdigheterna hafva, vilja vi först göra oss reda för, hvari de bestå.

Sedan boktryckerikonstens uppfinning kan man genom två slags skriftecken för ögat framställa det menskliga talet och fasthålla det utöfver den stund, då det framsäges. Det ena slaget äro de tryckta bokstäfverna. De gjutas i metall och afbildas på papperet på mekanisk väg. Boktryckerikonsten har man att tacka för, att en skrift hastigt kan spridas ut till alla verldens delar. Men af denna konst kan ej hvar man begagna sig, när helst han vill i skrift nedlägga sina tankar. Deremot

medgifver det andra slaget af bokstäfver, hvilka hvar och en med högst enkla och lätt tillgängliga medel kan åstadkomma, ett allmännare bruk. Af dessa, de s. k. skrifbokstäfverna kan hvar man begagna sig för att i skrift framställa sina känslor och tankar.

Läsefärdigheten har skriffärdigheten — hvari inbegripes konsten att trycka, hvilket blott är ett särskildt sätt att skrifva — till sin förutsättning. Läsas kan endast det, som förut är skrifvet (tryckt). Att läsa är ursprungligen det samma som samla; det är att med ögat uppfatta de särskilda bokstäfverna och sedan asmmanfatta dem till ord och meningar. Men detta är blott en af de verksamheter, som höra till att läsa. En annan verksamhet är att uppfatta de ljud och ljudförbindelser, som genom bokstäfverna betecknas. — Ännu en annan verksamhet är att uppfatta det, som genom orden och satserna uttryckes: de i och genom dem framstälda föreställningarna, begreppen, omdömena och slutledningarna. Först härmed är ändamålet med läsningen uppnådt. Men endast för vår betraktelse sönderfaller läsningen i dessa tre verksamheter. I verkligheten, åtminstone när den läsande är öfvad, gripa de in i hvarandra och falla tillsammans med hänsyn till tiden.

Läsningen sker tyst eller hörbart. I förra fallet föreställer sig den läsande de ljud och ljudförbindelser, som af bokstäfverna betecknas; i det senare låter han dem äfven blifva förnimbara för örat. Man läser tyst, då man läser endast för egen räkning; högt åter, då man derjämte läser för andra, eller då man, ehuru man läser endast för sig sjelf, vill genom örats hjelp lättare och hastigare fatta samt starkare i minnet fästa hvad man läser.

Vid all läsning är uppfattningen af innehållet det vigtigaste: målet, till hvilket man vill komma. — Läsefärdigheten i och för sig är ej mål, utan medel. En läsning, som endast hade till mål förvärfvande af sjelfva färdigheten att läsa, vore till intet nyttig; fast mer skulle den skada. Det vore ej nog dermed, att tiden onyttigt slösades bort på denna ofruktbara sysselsättning; utan den skulle äfven bidraga att fostra tanklösa och ytliga menniskor. De i det lästa nedlagda tankarne draga nämligen vid dylik läsning förbi den läsandes själ, utan att vinna den klarhet och bestämdhet, som erfordras för att

kunna utöfva något väckande och stärkande inflytande på hans tanke- och viljeförmåga. Läsningen blifver en förrättning, som hufvudsakligen tager öron och språkverktyg i anspråk; men som lemnar själen oberörd. Ej med orätt har man derför liknat barnen i en skola, der endast läsefärdigheten såsom sådan öfvas, för läsemaskiner. — Sådana barn komma i vanliga fall, sedan de lemnat skolan, icke att befatta sig med läsning, som förefaller dem ändamålslös och derför tråkig. »En läsning, som endast har läsefärdigheten till mål, är,» — säger Richter — »sämre än den fullkomliga uraktlåtenheten att läsa. Hon försätter själen i ett mellantillstånd mellan verksamhet och ro och föranleder derigenom, att den läsande vänjer sig vid att på ett ytligt sätt umgås med andras tankar, hvilket måste utöfva ett skadligt inflytande på hans eget sätt att tänka».

För ett par decennier sedan betonades i våra folkskolor hufvudsakligen läsefärdigheten såsom sådan; man läste och läste utan att fästa något synnerligt afseende på innehållet. Sedan man börjat inse det onyttiga häri, företog man sig att derjämte lära barnen att uppfatta innehållet i det lästa; men nu blefvo på åtskilliga ställen öfningar för detta ändamål drifna så uteslutande, att sjelfva färdigheten att läsa försummades. Härigenom motarbetade man sig sjelf; ty är läsefärdigheten svag, hindras derigenom uppfattningen af innehållet, enär barnens krafter tagas så mycket i anspråk för sjelfva läsningen, att de ej kunna egna någon synnerlig uppmärksamhet åt innehållet i det, som läses. Man börjar derför nu åter igen betona vigten af läsefärdigheten — och detta med rätta; men önskligt vore, om man ej ginge tillbaka till den gamla ensidigheten: att ställa färdigheten att läsa innan såsom mål för undervisningen i modersmålet i folkskolan. Hufvudsaken dervid blir dock att lära barnen uppfatta innehållet i det lästa. Få barnen flitigt öfva sig härutinnan, kommer deras läsefärdighet att blifva dem till oberäkneligt gagn; ty derigenom förmå de att uppfatta andras tankar, som i skriftspråket blifvit nedlagda, och låta dem inverka på sig. Läsefärdigheten ersätter till en viss grad den personliga meddelelsen menniskor emellan. Genom den kunna vi komma i nära förhållande till dem, med hvilka vi annars ej sammanträffa, då de antingen bo på annan ort eller röra sig i andra sällskapskretsar än vi; ja, genom den

kunna vi träda i nära förbindelse med dem, som icke längre som lefvande äro ibland oss. I det skrifna ordet talar till oss så väl den närvarande tiden, som redan förgångna tider. Allt, som andra iakttagit, erfarit, tänkt, känt och eftersträfvat, kunna de uttrycka i skriftspråket, och vi kunna genom konsten att läsa göra det till vår egendom och derigenom utbilda vår ande. — Konsten att läsa bidrager kraftigt till gestaltningen af det offentliga lifvet; är en mäktig häfstång för utvecklingen af konst, vetenskap, industri och handel; är ett medel, som af intet annat kan ersättas, för mångfaldigande och underlättande af menniskornas förbindelse med hvarandra i alla afseenden; derigenom kunna vi slutligen lära känna hvad Gud i sitt ord uppenbarat om vår frälsning och salighet.

Konsten att läsa förutsätter konsten att skrifva. Betydelsen af den senare inser man sålunda, om man gjort sig reda för betydelsen af den förra. Men det har dröjt längre, innan man lärt sig förstå, hvilken vigt skriffärdigheten har för en hvar, än innan man kommit till insigt om det värde, färdigheten att läsa har för hvarje särskild menniska. Derför är ock läsefärdigheten ännu i den dag, som nu är, allmännare spridd och högre uppdrifven än färdigheten att skrifva. Detta beror ock derpå, att det kräfver en högre utveckling att tydligt och klart framställa sina egna tankar än att tillegna sig andras. — Emellertid gå bemödandena med allt större allvar ut på att bibringa alla, äfven den fattigaste och ringaste, förmågan att skriftligt uttrycka sina tankar.

Derutaf att man i skolan lär för lifvet, inser man vigten deraf, att läse- och skriffärdigheten med flit och allvar öfvas i skolan.

Reformationen gaf folket Guds uppenbarade ord på modersmålet. För att sätta alla i stånd att läsa det grundades folkskolor. I dessa var till en början inlärandet af konsten att läsa jämte kristendomskunskapen det enda föremålet för undervisningen. Sedan dess har visserligen undervisningsämnena i folkskolan ökats till antal; men färdigheten att läsa har dock ej förlorat något af sin betydelse. Hon måste öfvas med all flit ej endast för det värde, hon har för lifvet; utan ock för den vigt, hon har för undervisningen i de öfriga kunskapsämnena. — Högst ofullkomligt skulle folkskolan kunna uppnå

sitt mål, om undervisningen vore inskränkt å ena sidan till lärarens muntliga ord och å den andra till barnens omedelbara åhörande deraf. För att undervisningen skall kunna medföra någon förblifvande inflytelse, måste barnen i sina händer hafva böcker, hvari de kunna läsa för att fullständigare tillegna sig och trognare behålla, hvad som är föremål för undervisningen. Barnen hafva i boken en fast hållpunkt och ett säkert grundlag vid sitt arbete samt ett stöd för sitt minne. Utan bok skulle man ej för skolans arbete hafva det gagn af hemuppgifterna, som då man har tillgång dertill; utan bok skulle ej familjen kunna verksamt deltaga i skolarbetet.

I folkskolan har man hittills ej ansett undervisningen i skrifning lika vigtig som undervisningen i läsning. I henne undervisades förr endast i läsning. Småningom började en och annan få undervisning äfven i skrifning; men ännu så långt fram som i vår tid undervisades på långt när ej alla i denna färdighet. Men nu har förhållandet blifvit ett annat. Man har nu lärt inse, hvilken stor nytta och glädje en hvar har i lifvet af konsten att skrifva. Derför anser man, att hvarje barn bör i skolan lära sig den. Men skriffärdigheten har betydelse ej endast för lifvet, utan ock för sjelfva skolarbetet. Den hör till ett af de vigtigaste hjelpmedlen vid undervisningen och har i detta hänseende förvärfvat sig äreplatsen bredvid färdigheten att läsa. Småningom har den insigten brutit sig fram, att läsning och skrifning, som till sitt väsende höra tillsammans, äfven vid undervisningen böra på det närmaste förbindas med hvarandra och derigenom komplettera och understödja hvarndra. Först då, när de sättas i en sådan innerlig förbindelse med hvarandra, kunna de utveckla den bildningskraft, som innebor i dem.

Då skrif- och läsefärdigheterna äro af så stor vigt och betydelse så väl i lifvet som i skolan, är det skolans pligt att med allt allvar och nit öfva dem. Så snart barnen hafva stigit öfver hennes trösklar, böra de deri undervisas. Åtskilliga pedagoger, som följt Rousseau i spåren, hvilken i sin bok »Emil» sade, att undervisningen i skrifning och läsning borde uppskjutas till tionde eller tolfte året, hafva höjt sin stämma mot den tidiga undervisningen i skrifning och läsning, hvilken de velat ersätta med en förberedande tal- och åskådningsunder-

visning. Det, som anföres mot den tidiga undervisningen i skrifning och läsning är hufvudsakligen, att hon ställer allt för stora fordringar på de ännu så litet utvecklade barnens kropps- och själskrafter. Denna förebråelse träffar dock mindre sjelfva saken, än de förfaringssätt, som användas vid lärandet af dessa färdigheter. Många sådana, som varit till skada så väl i det hänseende, att barnen inhemtat i fråga varande färdigheter långsamt och illa, som ock i det, att barnen tagit skada både till kropp och själ, hafva förekommit. Bland missbruken i detta afseende vilja här fästa uppmärksamheten på det naturvidriga skiljandet af skrifning och läsning vid den första undervisningen deri. Det är emellertid lärarnes pligt att söka finna ett förfaringssätt, hvilket är enkelt nog, för att ej barnen måtte öfveransträngas. Vi kunna ej inse omöjligheten deraf; tvärtom torde det kunna antagas, att undervisningen i intet annat ämne är mera i stånd att väcka barnens intresse, utbilda deras anlag, egga deras ifver att lära och sjelfverksamhet, än en naturenlig undervisning i skrifning och läsning.

I allmänhet skall undervisningen i skrifning och läsning motsvara de anspråk, som med rätta ställas på den, om läsning och skrifning ej anses hafva sitt mål i sig sjelfva, utan behandlas som medel för vinnandet af ett högre mål. På hvarje utvecklingsgrad, vid hvarje steg måste läraren ledas af medvetande om det mål, som man genom undervisningen i skrifning och läsning vill vinna. Han måste betänka, att det ingalunda är tillräckligt, om barnen, när de lemna skolan, hafva förvärfvat en viss mekanisk färdighet i läsning och skrifning, utan båda böra kunna bidraga till ökande af insigterna, och till främjande af själskrafternas utveckling. Derjämte böra de i fråga varande färdigheterna så öfvas och användas under skoltiden, att de derunder kunna vara hela den öfriga skolundervisningen till hjelpmedel och till stöd. Det är för folkskolan af oberäknelig vigt, att vid undervisningen i läsning och skrifning man från början slår in på rätta vägen, och att hon bedrifves med all omsorg, så att en säker och riktig grundval blifver lagd. Endast i detta fall är ett metodiskt framskridande möjligt, under det i motsatt fall man alltid ånyo måste anställa öfningar för inlärande af de första elementerna och näppeligen under hela skoltiden kommer utöfver dessa.

Men städse skall en djupare uppfattning af läsningens och skrifningens betydelse vid undervisningen utgå derifrån, att undervisningen deri är en hufvudbeståndsdel af undervisningen i modersmålet; att man dermed afser att lära barnen att förstå skriftspråket och att på detta uttrycka sina tankar. Insigten att läsning och skrifning höra till undervisningen i modersmålet är ej gammal. Fordom ansåg man, att den mekaniska läse- och skriffärdigheten var hufvudsak. Man förstår ej, att läsning och skrifning är ett begagnande af språket. Men den, som med språkundervisning i folkskolan förstår något annat än att lära förstå språket och att begagna det, han inser ej betydelsen af de i fråga varande färdigheterna eller ock löper han åtminstone fara att underskatta dem.

Det står emellertid fast, att en yttre färdighet vid läsning och skrifning måste förefinnas. Man kan kalla denna den tekniska eller mekaniska färdigheten. Denna är lika nödvändig vid konsten att läsa och skrifva som vid all annan konst. Den yttre färdigheten beror på utbildningen af de organer, hvilka användas vid läsningen och skrifningen, alltså på utbildningen af örat, ögat, språkverktygen och handen. Denna yttre färdighet kallas ock den formela färdigheten. Stundom benämnes hon äfven den elementära färdigheten, emedan hon utgör början (grundlaget, förutsättningen) till all läsning och skrifning.

Denna elementära färdighet brukar man vanligen hufvudsakligen betona vid undervisningen i läse- och skriffärdigheten i småskolan. I normalplanen för landets folk- och småskolor föreslås derför, att barnen ej måtte uppflyttas från små- till folkskolan förr, än de kunna läsa *rent* och *säkert* lättare stycken samt skrifva *läsligt*. Redan i denna skolans lägsta afdelning bör man dock börja handleda barnen till en riktig uppfattning af innehållet och öfva dem att redogöra derför. Normalplanen säger derför, att barnen, när de uppflyttas ur småskolan böra ådagalägga, att de hafva någon öfning att redogöra för innehållet i det lästa. Man bör ock i småskolan, så långt tiden medgifver, öfva barnen i rättskrifning. De böra der åtminstone inhemta så stor färdighet, att de kunna någorlunda felfritt skrifva lättare ord och meningar.

När barnen lemna folkskolan, böra de ej endast kunna läsa mekaniskt riktigt, utan ock innehållsenligt. Denna sida

af läsningen är jämte utvecklingen och stadfästandet af mekaniska läsningen hufvudsak i folkskolan. Vid utgången från denna böra barnen ej allenast kunna *säkert* och *flytande* läsa i bok, utan ock läsa sådana stycken *väl*, som förut blifvit genomgångna och förklarade. De skola derjämte ådagalägga, att de öfvats uti att uppfatta och muntligt redogöra för det lästa. — Derjämte böra de i denna afdelning af skolan handledas att skriftligt framställa sina tankar genom att öfvas i återgifvandet af berätteleer och i uppsättande af beskrifningar. I skolans högsta afdelning, eller fortsättningsskolan, bör i synnerhet afseende fästas vid modersmålets skriftliga behandling. Beträffande läsningen bör den innehållsenliga eller logiska, läsningen, hvilken har den rätta uppfattningen af innehållet till sin förutsättning, äfven i fortsättningsskolan kraftigt betonas; men derjämte bör barnens uppmärksamhet fästas vid innanläsningens tredje sida, den estetiska läsningen. Klart är, att man i detta hänseende ej kan hinna någon fullkomlighet i folkskolan, men man bör, så långt tiden och barnens utveckling medgifva det, öfva dem att läsa, som man säger, »med känsla».

Om man alltid vid undervisningen i skrifning och läsning har för ögonen den vigt och betydelse, som dessa färdigheter hafva för barnen så väl i det kommande lifvet, som ock i och för arbetet i skolan, skola de helt säkert komma att bedrifvas med det allvar och den flit, som de förtjena. Vi hoppas detta med tillförsigt, så mycket hellre som vi tro oss hafva funnit, att anledningen dertill, att de ej sällan mycket försummats — i synnerhet gäller detta den skriftliga behandlingen af modersmålet — berott derpå, att läraren ej tillräckligt gjort sig reda för, af hvilken stor vigt och betydelse de äro. (Efter Beckström, Alleker m. fl.)

Carl K—n.

17.

Hvarför vill du blifva barnalärare?

En sådan fråga bör med skäl hvar och en, som ämnar inträda i detta vigtiga kall hafva stält eller ställa till sig sjelf, och den, som med något allvar tänkt sig för, innan detta inträde sker, har väl också på ett eller annat sätt inom sig sjelf afgifvit ett svar på detta »hvarför».

Frågan framställes understundom såsom ämne för skriftlig behandling af lärjungar, som fostras för detta kall. Dessa få då tillfälle att lägga i dagen, hvilka tankar de då för tillfället göra sig eller redan förut hafva gjort sig om saken; men detta *framläggande* af sina tankar är dock icke det vigtigaste, alldenstund vid ett sådant tillfälle mycket kan sägas, som ej egentligen är hjertats innersta språk. Deremot anse vi, att denna fråga i den *stilla kammaren* under djup begrundning och ingående i sig sjelf företrädesvis bör besvaras. Om så har skett, så må man ju ock i det offentliga aflägga ett vittnesbörd om, huru man uppfattat och besvarat den samma, och måtte det, när det sker, ske utan förställning och omsvep! Emellertid torde det ej skada att genom en litet noggrannare utredning af de olika skälen för och emot något underlätta denna sjelfpröfning.

Att det kall, hvarmed en barnalärare sysselsätter sig, är vigtigt, behöfver väl knappast påpekas. Han har inträdt på ett område, der allt andas lif och tillväxt, dock icke på ett sådant, der lifvet rör sig inom förnuftslösa plantor, utan på ett sådant, der hvarje planta är en med förnuft och fri vilja utrustad varelse. Barnaläraren skall såsom vårdare bidraga att gifva dessa ans och vård. Han ger dem intryck, som förr eller senare skola gro och bära frukt i deras lif: antingen en frukt, som består i förädling och sann utbildning, eller en frukt, som med-

för ett allt djupare vändande nedåt, i riktning mot de jordiska och förgängliga, för att icke säga, syndiga tingen. Fordom var det föräldrarne ensamt, som hade till uppgift att gifva dessa intryck och som derför äfven ensamma buro ansvaret. Nu hafva de fått vid sin sida vissa lärare såsom stöd och hjelp.

I Bibeln säges, att Ismael redan i ungdomen var en bespottare, och härmed angifves på ett profetiskt sätt hela hans kommande karaktärs utveckling, och om den unge Samuel anmärkes, att han var både Gud och menniskor täck (1 Sam. 2: 26) och sådan blef äfven hans fortsatta lefnad. Så begynna ofta redan i späda barndomen de ansatser att utvecklas, hvilka sedan åt hela det kommande lifvet skola gifva en god eller ond riktning.

Ibland dessa unga telningar, af hvilka det kan blifva mycket eller intet, skall läraren dagligen vistas; dem skall han böja och upprätta; dem skall han leda, vårda och utbilda. Huru vigtigt då, att han, ej blott med nödiga kunskaper, utan framför allt i sin egen inre öfvertygelse väl förberedd, går till detta verk, att han ej gör det af tvång eller derför, att han af en slump eller af orätta bevekelsegrunder blifvit förd dit, utan med klar insigt om hvad han der har att *göra*, *lida* och *hoppas*.

Det händer dock icke sällan, att han låter ganska flyktiga och delvis oriktiga bevekelsegrunder blifva bestämmande, då det gäller att välja ett så vigtigt lefnadskall. Detta är visserligen ej så underligt, alldenstund man ofta måste bestämma sig för det samma, långt innan man ännu har någon aning om, ännu mindre någon erfarenhet af, hvad denna verksamhet medför af ljuft och ledt. Dessutom torde sinnet hos en och annan bland dem, som skola välja, ej alltid vara så utveckladt, att det kan företaga en i alla afseenden mera allsidig och djupgående pröfning.

Ganska olika kunna de bevekelsegrunder vara, som vid ett mera ytligt, af det jordiska sinnet ledt, betraktande af saken pläga verka, då det gäller att välja skollärarekallet; men vi skulle kunna säga, att de hufvudsakligen gå ut på att *vinna vissa fördelar*, eller att *undkomma vissa olägenheter*, hvilket egentligen blott är tvänne sidor af samma sak: *den egna fördelen.*

Den ene tror, att han genom att blifva barnalärare skall vinna frihet från det tunga *kroppsarbetet*, hvarmed han till äfventyrs hittills sysselsatt sig och hvartill han kanske icke vidare har någon lust. Och väl är det sant, att detta arbete ofta kan kännas tungt; men det är dock ett arbete, som oftast förrättas i friska luften med ganska mycken omvexling, i sällskap med jämnåriga, hvilket alltid innebär en lättnad, och slutligen ett arbete, som bedrifves med mindre bekymmer. Här anlitas till största delen blott den kroppsliga styrkan och härdigheten, då deremot själen kan vara stadd i temligen ostördt lugn. Den, som sålunda genom att utbyta detta med barnalärarens arbete tänker sig vinna en fördel, har för visso ej rätt betraktat saken. Det tunga kroppsarbetet undkommer han väl, men får detta i dubbelt mått ersatt genom själsarbete. För frost och regn blir han skyddad, men erhåller i utbyte skolsalens ständigt qvalmiga och ohelsosamma luft. Allt detta och mycket annat återverkar naturligen i sin mån på kroppen; hvadan vi våga påstå, att äfven denna behöfver samma styrka och härdighet för lärarekallet, i fall det med kraft skall bedrifvas, som för hvarje annat vanligt kroppsarbete.

Den föreställningen, att man skulle duga till skollärare, fastän man t. o. m. känner sig oduglig för kroppsarbete, är likväl ganska gammal och ännu i våra dagar ingalunda sällsynt ibland vårt folk. Detta uppenbarar sig tydligen hos många af de bleka, spensliga unga män, hvilka på höstarne söka inträde vid våra seminarier under förevändning, att de för annat arbete äro för svaga, och hvilka man på det bestämdaste måste afråda just på den grund, att de ej, efter hvad man kan se, skulle uthärda det arbete, som i skolan kräfves. Önskligt vore derför, att man mer, än hittills skett, lade vigt äfven på denna sak vid sin egen pröfning samt vid de råd, som man i detta afseende kan gifva andra.

En annan tror sig på denna väg vinna den *ära* och det förökade *anseende* bland medmenniskor, efter hvilket han måhända i sitt inre trängtar. Man har gjort den erfarenheten, att den sysselsättning med ett eller annat arbete, som man förut haft, ej medfört något sådant. Man har lefvat i det fördolda utan tillfälle att utmärka sig. Genom att blifva barnalärare tänker mången, att vägen dertill är öppnad, och skyndar

derför med ifver framåt för att inhösta en förment äras frukter. Men äfven här måste man finna sig skamligt bedragen; ty när den blott efter ära trängtande barnaläraren hinner den höjd, dit han sträfvat, då framstå ännu större höjder framför honom. Tusende andra blifva mer ärade än han; ja, kanske blir han, i st. f. att erhålla ära och upphöjelse, tvärtom utsatt för anmärkningar och tadel från förmäns och föräldrars sida. Det förökade anseendet bland menniskor vinner han kanske icke, och åtminstone vinner han det ej, så länge han sjelf blott sträfvar efter sådant. Godt och helsosamt är det emellertid för honom, i fall dessa drömmar om egen ära och storhet såsom frukter af barnalärarens kall ju förr desto hellre genom motsatta erfarenheter tillintetgöras. Ty först, när så skett, kan den verksamhet i lärarekallet utvecklas, som ett rätt besvarande af denna fråga medför.

En tredje åter tänker sig på denna väg kunna vinna en i *lekamligt afseende betryggad ställning* i lifvet, och af en sådan bevekelsegrund öfvergifver han sin förra lefnadsställning och vill egna sig åt undervisningsverksamhet. Vi medgifva ock villigt, att så borde vara förhållandet, nämligen att den, som vårdar barnen, borde vara i lekamligt afseende någorlunda betryggad. Af den nästan allmänna klagan, som af erfarna män på detta område i våra dagar föres, synes dock, att så icke är förhållandet. Visserligen är denna klagan ej alltid berättigad, utan kan, äfven den, utgå från orena bevekelsegrunder, på hvilka vi ej här hafva tillfälle att närmare ingå; men nekas kan dock ej, att en lärare med familj omöjligen utan ganska allvarliga lekamliga bekymmer och omsorger kan hjelpa sig fram ensamt på den åt honom såsom barnalärare anvisade aflöningen. *)

För den utanför stående eller för den, som blott ytligt betraktar saken och kanske ej är van att använda en liten summa till många behof, synes väl den aflöning, som erbjudes, icke vara så obetydlig. Det är först, när man i en tid sådan som denna, då penningens värde sjunkit så betydligt, begynner fördela summan till de många under årets lopp förefintliga be-

*) Orsaken till, att en förhöjning i detta fall är svår att erhålla, ligger väl djupast sedt deri, att behofvet kräfver en stor lärarepersonal och att en förhöjning för alla skulle under nuvarande förhållanden kräfva mycket stora uppoffringar från det allmännas sida.

hofven, som man rätt upptäcker, att »debet» och »kredit» ej vilja stämma väl öfverens. Härtill kommer, att man såsom barnalärare har eller får behof, hvilka man såsom oinvigd icke ännu tillräckligt känner. Man måste dagligen i sin skola uppträda i något så när snygga och rena kläder; man måste för att följa med sin tid förskaffa sig en och annan nyttig bok; genom det ständiga vistandet i mer eller mindre osund luft och genom det jämna arbetet blifva krafterna försvagade, hvadan man måste använda något för sin helsas skull. På läraren ställer man i allmänhet litet större anspråk både hemma och borta, än på den med honom jämförelsevis lika lottade. Slutligen har han under den numera temligen långa skoltiden oftast ingenting kunnat förtjena, utan i stället måst åsamka sig skulder, hvilka fordra sin afbetalning. Allt detta och mycket annat medtager naturligen hans tillgångar för att icke tala om, hvad den dagliga nödtorften i öfrigt kräfver.

Häraf framgår tydligt, huru man i det lekamliga ej har att vänta någon egentlig lycka, hvadan också denna bevekelsegrund för inträde i detta kall visar sig ej kunna leda till annat mål än en *felslagen förhoppning;* på samma gång man också, ifall man hyser den, visar sig vara långt aflägsen från det sinne, hvari man ej allenast tjenar derför, att man *blifvit »legd»*, utan af *verklig kärlek* till de barn, hvilka man åtagit sig att uppfostra.

Alla dessa och andra med dem beslägtade bevekelsegrunder för ett inträde i barnalärarens kall härröra, kunde vi säga, från öfvervägande köttsliga och jordiska beräkningar, hvarför de icke heller hålla stånd hvarken inför erfarenhetens, Guds ords eller det vakna samvetets domstol. De pläga ock derför sorgfälligt döljas och blott af de uppriktigare erkännas. Men det finnes äfven sådana grunder, hvilka föregifvas vara af rent *andlig* art och hvilka man ej skyr att framställa såsom goda och förträffliga, just derför att man anser dem vara riktiga.

Det är numera en nästan allmänt känd sak, att den religiösa splittringen i våra dagar nått en ganska betänklig utveckling. En tid fans, då alla trogna nästan enhälligt ville samverka för uppväckande af lif i de stelnade kyrkomedlemmarne och i de på ett dödt och kallt sätt behandlade kyrkoformerna; då man ville genom enig samverkan bringa evan-

gelium till icke kristna folk och befästa det här hemma, tända lifvet genom uppbyggelse i tron och gudaktigheten. Ett icke ringa antal af dessa troende hafva nu slagit sig på att äfven reformera lära, kyrkoförfattning och församlingsordning, eller ock förkasta de allt gammalt för att bilda nytt, så att man snart kan tillämpa de bekanta orden: »Att mången lärer, som han vill». Mången yngling beger sig, efter att till äfventyrs hafva genomgått en skola för lekmannapredikanters utbildande eller kanske ej ens detta, ut för att predika. Han drager allt hvad nytt, han vet, »på banan an». Han tadlar det bestående och dess förfäktare; han går sina vänner till mötes och förvaltar nådemedeln; men det vill ändock icke rätt lyckas att vinna en säker ställning. Han erfar allt mer, att »ingenting är osäkrare än folkgunsten». Under sådana omständigheter anser han måhända, att det är bäst att ju förr desto hellre försöka draga sig undan. Men han kan ej gerna återgå till det kroppsarbete, som han förut hade. Derför väljer han att såsom barnalärare återgå till den kyrkas tjenst, hvars lära och författning han i det fördolda och uppenbara sökt undergräfva. *) Af hennes bröd vill han nu äta, af hennes lugn och skydd vill han nu njuta. Och om detta vore intet annat än godt att säga, om också hjertats öfvertygelse vore förändrad, så att man med ödmjukhet ville planta i de små Guds ord och med stillhet och lugn åtminstone i hufvudsak böja sig under, hvad det kyrkosamfund lärer, till hvars tjenare han önskar att blifva antagen. Så är dock icke alltid händelsen. Tvärtom tänker mången, att han med hvilka åsigter som helst, med hvilka ensidigheter och skefheter som helst i lefnad och öfvertygelse kan duga till barnalärare. Man tänker: »Jag är väl icke sämre än en uppenbart ogudaktig lärare, och sådana finnas ju många» eller »jag är ej sämre än en lärare, som ingenting tror af gudomliga ting, och äfven sådana finnas ju». Man jämför sig på detta sätt med det sämsta, som församlingen ty värr redan eger, utan att besinna, att församlingen har nog och öfvernog af en sådan vara. Derför händer ej sällan, att man t. o. m. genom förställning, med undandöljande af sin verkliga öfvertygelse söker föra dem bakom ljuset, som hafva att bestämma vid lärares tillsättning, och upptäckes man, så höjas stora rop

*) På grund af färska exempel talar jag.

öfver ofördragsamhet och tyranni från de styrandes sida. Man anser sig då förföljd endast och allenast för Kristi skull, icke besinnande, att det väl på inga vilkor kan kallas rätt att på sådant sätt smyga sig in i ett samfund, hvars grundsatser man ogillar, för att der få sin lön.

Den grundsatsen, att man såsom barnalärare inom den lutherska kyrkan kan hafva hvilken uppfattning af Guds ord som helst, är likväl icke, såsom mången kanske tror, sällsynt i vårt land. Den hyllas ej blott af flere lekmannapredikanter, skollärare och studenter vid vårt universitet, utan äfven af en och annan ung prestman, som just på den grund, att han såsom barnalärare skulle få vara mera fri, önskar sig lös från sitt ämbete såsom prest. Jag talade för något år sedan med en sådan ung studerande »fribytare» på det andliga området, hvilken öppet förklarade, att han ganska väl med sina åsigter kunde blifva skollärare, men ej prest. Då jag genmälte, att det ena från hans ståndpunkt borde vara lika svårt som det andra, och om något skulle vara svårast, så vore det väl att vara skollärare, eftersom man der hade den öfvervakande myndigheten så nära, då man deremot såsom prest i allmänhet hade den på längre afstånd, svarade han, att han åtminstone ville försöka det förra. Han försökte; med hvad framgång vet jag ej. Mig hafva likväl dessa tankar på och detta oupphörliga tal om, att lärofriheten i kristligt afseende skulle vara större inom skolans väggar än inom kyrkomurarne, att skolmannens ställning i religiöst hänseende skulle vara beqvämare och friare än själasörjarens, förefallit som en gåta, full af motsägelser, så länge vi såsom skolmän hafva lutherska kyrkans barn och ungdom att uppfostra. Den som emellertid *kan* hylla nämda grundsats, han må då hylla den; men må han ock betänka, att ett sådant förhållande i mycket påminner om en tjenare, som anser sig ha rätt att huru vårdslöst som helst förfara med sin herres åker, derför att han ej ämnar stanna qvar till nästa år. Om han i sådan tanke vårdslöst brukar jorden och utsår hvarjehanda ogräsfrön, då är det visst icke lätt att öfvertaga arbetet. Och under sådana förhållanden kan man nog med skäl säga, att det är svårare att vara själasörjare än skollärare.

Har man derför inga bättre bevekelsegrunder för sitt inträdeb i arnalärarens kall, så må man tills vidare låta det bestå;

ty med helt andra föresatser bör man gå till detta verk, för så vidt här skall vinnas någon god frukt.

Men vill man blifva barnalärare, så bör man först af allt hafva klart för sig, att man går till ett *verkligt arbete*, som tager alla krafter, såväl kroppens som själens, i anspråk. Vill läraren verkligen undervisa, så kan han ej på samma gång tänka på hvila. Ty när han framstält en sanning, så fordras, att han med allt nit söker göra den samma ej blott *klar* och *tydlig* för de små, utan äfven *användbar* för deras lif, och härtill kräfves i sanning all den själsansträngning, som står honom till buds, för att ej tala om den allvarsamma möda och omsorg, han måste använda på ordningens och tuktens upprätthållande inom skolan.

Härtill kommer ock, att arbetet i skolan fordrar *stor flit* och *trohet*. När den bestämda lärotimmen är inne, fordra förmän, att läraren är till städes, och äfven barnen hafva en känsla af, att ej allt är, såsom sig bör, i fall han dröjer för länge. I början går detta visserligen lätt; men efter hand blir denna s. k. punktlighet, om den ej öfvergår till en vana, någonting tungt och svårt, i synnerhet som han kanske har mycket annat, som upptager hans tid och som gör, att han ej alltid kan vara så väl förberedd eller disponerad, som man säger, för att undervisa. Under sådana omständigheter måste han lägga band på sig sjelf. Troheten i kallet, som han med rätta är skyldig, måste besegra hindren, och arbetet uträttas. Under långa tider är han äfven öfverlemnad åt sig sjelf med barnen, utan någon ledande eller öfvervakande myndighet. Frestelsen till otrohet, försummelse och vårdslöshet kan då blifva stor och, i fall han ej i rätt tid lyckas öfvervinna den, medföra betänkliga följder för den skola, han har sig anförtrodd. För sent kan han kanske komma att ångra sitt fel, men utan förmåga att godtgöra, hvad han försummat.

Men derjämte fordras ock här ett arbete, som är förenadt med, ja har sin grund, *i kärlek* till barnen och deras väl. Tungt och svårt blir detta arbete under årens lopp, kanske mer än något annat, om man ej blifvit förd dit och under det fortsatta arbetet lifvas af en verklig kärlek till barnen och deras uppfostran. Denna kärlek kan visserligen vara en naturlig gåfva; men den kan ock i icke ringa mån uppväckas, stärkas och

utvecklas, om man rätt i sitt inre begrundar det höga värde, som barnen i Guds och menniskors ögon hafva, om man rätt betänker, hvilken verld af anlag och gåfvor hos dem ligga förvarade, låt vara i ännu outveckladt skick. Under den mången gång oansenliga ytan kunna gömmas tankar och känslor, för hvilka vi bringas till häpnad, om vi rätt förstå det enkla språk, på hvilket de mången gång utsägas. Om vi vidare betänka, att varelser med sådana gåfvor äro åt oss anförtrodda; att de få af oss vårdas och ledas; att det ligger delvis i vår hand att af dem göra mycket eller litet, skulle icke allt sådant vara egnadt att uppväcka intresse och kärlek för arbetet på ett sådant åkerfält?

Utan denna kärlek slappas snart nitet. Undervisningen blir ett dödt och tråkigt fabriksarbete, och agan förvandlas till ett hårdt och känslolöst tyranni. Finnes åter denna kärlek till barnen och för deras skull till kallet såsom en naturlig, medfödd böjelse i lärarens inre, då kommer denna äfven esomoftast att osökt ge sig luft i hans beteende mot sina lärjungar. Den skönjes i den glädje, hvarmed han då sköter och leder sin barnaskara, på det förtroende från deras sida, som han då förmår väcka, på det verkligt goda samlif, som endast i och genom kärlek kan uppkomma.

Men denna *allmänna* kärlek till barnen och deras utveckling bör också, så vidt möjligt är, uppträda särskildt såsom *kristlig* kärlek. Den förra är visserligen såsom hvarje af skaparen hos oss nedlagdt anlag god; men först i och genom den senare förhöjes, renas och helgas detta naturliga kärleksanlag och riktas på ett högre, osynligt mål, som man vill uppnå, äfven då det gäller barnen. Denna kärlek, som i och med det lefvande omfattandet af kristendomens sanningar väckes, sätter nämligen läraren i stånd att med allvar rikta sin uppmärksamhet på något högre och ädlare än det, som tillhör denna jorden. Den sätter honom i stånd att i barnen se varelser, som äro ämnade för evigheten och som derför ock böra fostras för den samma. Han känner, att barnen tillhöra en högre Herre, Kristus, att *han*, Kristus, derför framför allt bör få vara deras herde och ledare. Härigenom lär han sig ock att älska barnen icke blott för deras naturliga älskvärdhets skull, ej heller blott på grund af deras större eller mindre gåfvor

och anlag, utan hufvudsakligen derför att de genom dopet tillhöra den Herre, hvilken han sjelf lärt sig älska. Till följd häraf sätter han ock det såsom hufvudmål att lära dem hålla allt, hvad Kristus oss befalt, ehuru han å andra sidan ej förbiser, hvad som för detta lifvet kan tjena dem till nytta.

Och liksom den *naturliga* kärleken på mångfaldigt sätt ger sig till känna, så uppenbarar sig äfven den rätta *kristliga* kärleken vid snart sagdt hvarje beröring med barnen. Den verldsliga undervisningen erhåller härigenom prägel af stillhet, lugn och värdighet. Bestraffningen blir parad med Herrens förmaning, och kristendomsundervisningen kan ej under sådana förhållanden blifva en sak, som blott maskinmessigt drifves, utan ett ämne, som meddelas under bön och verklig själaomsorg. Slutligen kan också denna kärlek af de små iakttagas i lärarens hela umgänge med och uppförande mot dem, i hans sätt att skicka sig, hans åtbörder, ord och handlingar. Om denna kärlek får blifva den hemlighetsfulla makt, som verkar i lärarens lif och uppenbarar sig i hans handlingssätt, då utbreder den öfver skolan en välsignelse, som först evigheten skall rätt uppenbara.

Mången förstår dock redan här att uppskatta den välsignelse, som en sådan kärlek medför, der den rätt verkar; och i våra dagar har man kanske mer än fordom lärt att värdera och eftersöka den samma hos barnaläraren. Väl hör man understundom klagan deröfver, att församlingarna och dess föreståndare ej vilja räkna den för något stort och ej taga den såsom en vigtig faktor med i beräkningen vid tillsättandet af lärare enligt lagens föreskrift. Och att så sker, vilja vi visst icke förneka. Men detta kan bero på många omständigheter. Dels är det ju möjligt, att hvarken församligen i stort taget eller dess föreståndare ännu hafva erfarit eller rätt veta, hvad sann kristlig kärlek är eller hvad den kan uträtta, och under sådana förhållanden kan man ju ej påräkna ett rätt *värderande* af den samma. Dels har det sig ock ganska svårt för den tillsättande myndigheten att ibland en hop okända sökande utröna detta. Ändtligen är det ju äfven möjligt, att denna kärlek hos läraren ännu uppträder bland så många andra betänkliga fel och brister, att man för deras skull måste afstå från den förra för att undkomma de senare. Exempelvis må anföras,

huru en lärare, om hvilken jag med fullt skäl vågar antaga, att han drefs af kärlek både till barnens andliga och timliga väl åtminstone i sina bättre stunder, detta oaktadt var i sitt inre så orolig, ombytlig och söndersliten, att han blef en plåga för sig sjelf och för andra. Detta inre tillstånd ger sig nämligen helt naturligt på mångfaldigt sätt luft i det yttre umgängeslifvet och så kan genom ett häftigt och lättretligt lynne både den kristliga kärleken och den kristliga visheten, som enligt Pauli beskrifning (1 Kor. 13: 4) alltid bör ingå i den samma, alldeles besegras, och en sådan lärare verka mindre godt än en sådan, hos hvilken blott en naturlig kärlek till kallet råder, men som på samma gång eger ett jämnt och stilla lynne. — Nämde lärare lyckades ej heller någonsin vinna fast anställning. — Innan man derför bryter stafven öfver andra: öfver tillsättande myndigheter o. d., innan man klagar öfver ofördragsamhet och förföljelse för Kristi skull, må man först ransaka sig sjelf; må man pröfva sin kärlek enligt Guds ord! Kanske är han ej tålig och mild, kanske skickar han sig opassande, kanske söker han sitt eget bästa, kanske förtörnas han och är snarsticken, kanske tänker han argt eller tillräknar det onda för att deröfver nedkalla straff. Många andra brister och ofullkomligheter kunna äfven finnas, hvilka ganska menligt inverka på barnens uppfostran, ehuru en kristlig kärlek finnes, t. ex. underhaltiga kunskaper, oförmåga att hålla ordning och tukt inom skolan, ensidighet och högmod i andligt afseende o. s. v. Allt detta och mycket annat gör, att denna kärlek i många fall ej kan så uppskattas och eftersökas, som det skulle ske, i fall den förekomme i en mera ren och utvecklad gestalt.

Vi hafva sett, huru arbetet i skolan bör besjälas af en sann trohet och sann kärlek; men vill man vara en rätt barnalärare, så kräfves äfven, att man gör sitt arbete i ett *försakande sinnelag.* Härmed hafva vi dock ej velat säga, att man bör låta det gå huru som helst och blott med stoiskt lugn taga emot, hvad som komma kan af med- eller motgång. Ett sådant sinne gör nämligen menniskan vårdslös och oaktsam om tillfället att göra det goda och undfly det onda, att undkomma en fara och ernå en loflig fördel, och föder en slapphet i tänke- och handlingssätt, som kan blifva ganska men-

lig för ett framgångsrikt arbete. Ett rätt försakande sinne kan deremot väl eftersträfva och mottaga en fördel; men det sätter oss ock i stånd att frivilligt, med undergifvenhet och förnöjsamhet lemna den, när förhållandena under kallelsens utöfning så kräfva. Och uti detta sist nämda är det just, som den rätta försakelsen uppenbarar sig.

Vi hafva redan påpekat, huru en barnalärare i lekamligt afseende ej kan vänta sig goda dagar, utan med bekymmer måste hushålla med det lilla, på det att de dagliga behofven må kunna fyllas. För att så må ske måste han umbära mycket, som tillhör beqvämligheten för detta lifvet. Klart är, att sådant äfven för honom har sin stora dragningskraft. Lycklig är han då, om han kan säga: »Jag har aldrig gjort mig större förhoppningar» eller »jag väntade mig intet bättre». En prestman berättade en gång för mig om en ung småskolelärarinna, hvars skola var inhyrd i en låg och trång stuga på landsbygden. Hon hade på grund af sitt vänliga och kärleksfulla sätt, sin trohet och duglighet vunnit hans förtroende. Han erbjöd henne derför medel att genomgå ett större seminarium; men hon tackade och sade: »Jag är ganska nöjd med hvad jag är, måtte jag blott kunna vara trogen i det lilla». Derefter erbjöd jag henne att mottaga en bättre plats, som just var ledig inom församlingen med bättre rum, bättre skolsal och större lön. Men hon tackade åter och sade: »Jag trifves så utmärkt bra i min lilla låga kammare, och med lönen går det nog bra, blott man hushållar förståndigt.»

Men till ett försakande sinnelag hör ej blott att med förnöjsamhet mottaga de svårigheter, som möta i timligt afseende, såsom knappa lefnadsvilkor, umbärandet af mycket, som för detta lifvet kan vara af nytta, o. s. v.; deruti ingår ock att med samma sinne mottaga ett och annat, som möter just vid sjelfva kallets utöfvande. Hvarjehanda små och stora förtretligheter möta nästan dagligen. Det ena barnet visar sig olydigt, ett annat försumligt, ett tredje vårdslöst, uppstudsigt o. s. v. — allt omständigheter, som kunna bringa läraren att förifra och förgå sig. Men äfven här gäller det att försaka. Han måste lemna sin kanske medfödda häftighet, tygla vreden och lugna den häftiga uppbrusningen i sinnet, för så vidt han med besinning och kristligt allvar skall kunna meddela

bestraffningen och para den med Herrens förmaning. Men har han ock en gång lyckats lägga band på sig sjelf, så är dock ej härmed nog. Barnet upprepar kanske af trots eller svaghet samma förseelse; det inhemtar litet af kunskaper och glömmer det snart. Då är frestelsen till otålighet och vrede ganska stor. Att upprepa samma förmaningar den ena gången efter den andra och dock efter en tid måhända finna dem förgätna, att söka allt jämt inprägla samma sanning och ofta upptäcka, att den ej finnes qvar i barnets medvetande, nog är detta påkostande; nog behöfves här ett sinne, som i helig sjelfförsakelse kan glömma sig sjelf, sin egen rättighet, sin egen ära för att just i och under arbetet uppoffra sig sjelf för barnens välfärd.

Slutligen möter äfven från *förmäns* sida ett och annat, som tarfvar detta sinne. Att obegränsad frihet för den enskilde ej kan vinnas inom ett ordnadt vare sig borgerligt eller religiöst samhälle, är en oomkullkastlig sanning; men en sanning, som ty värr allt för ringa påaktas af de flesta bland våra dagars menniskor, hvilka oupphörligen ropa på frihet framför allt i kristligt afseende, icke besinnande, att de knappt det ögonblick, då de lyckats nedrifva de gamla skrankorna, äro rätteligen fria och i nästa hafva sjelfva invefvat sig i kanske ännu strängare band. På grund af denna sanning kan ej heller på skolans område någon obegränsad frihet erhållas. Vi hafva här både högre och lägre, både närmare och fjermare förmän och inspektörer, hvilka hvar för sig vilja hafva ett ord med i laget samt med rätta göra anspråk på lydnad och hörsamhet. Mången skollärare synes dock med ganska mycken svårighet underkasta sig en sådan kontroll. Man synes härvid vara okunnig om eller ej rätt betänka, huru en sådan uppsigt utöfvas ända ned ifrån dagakarlen, ända upp till rikets förnämsta styresmän, hvarför skulle då skolläraren ensam vara härifrån undantagen? Här är ej tillfälle att undersöka hvem eller hvilka, som skola utöfva denna uppsigt; oss är det nog, att den finnes och är berättigad. Från dessa uppsyningsmän kunna nu esomoftast anmärkningar komma oss till del. Vi förklara oss, men vår förklaring blir ej alltid gillad. Vår egen ära och vilja såras, men vi kunna ej få vår mening igenom och med trots blir saken värre, men ej bättre.

Här tarfvas då i sanning detta sinne, som med försakande af den egna åsigten vill i en kristlig ödmjukhet, som ej är skenbar utan verklig, underordna sig en annans vilja och beslut, äfven om detta skulle strida mot ens egen förut fattade mening.

Men detta gäller ej blott förmän och öfverordnade, äfven för föräldrars och målsmäns skull måste man stundom göra en eller annan eftergift, hvilken måhända ej kännes minst påkostande i synnerhet som deras mening ej alltid öfverensstämmer med barnens välfärd. Här gäller då att finna den rätta gränsen mellan ett för litet och för mycket. Det förra leder till hårdhet, det senare till svaghet och slutligen till menniskoträldom.

Efter dessa antydningar kunna vi nu, om vi sammanfatta dem, lemna ett svar på vår fråga. Är det med allvarligt uppsåt att inträda i ett *verkligt arbete*, ett arbete i *trohet* och *flit*, ett arbete i *kristlig kärlek* och *i försakelse*, vare sig då det gäller sig sjelf eller andra, så var då välkommen inom barnalärarnes krets! Arbete erbjudes här än för den, som så vill verka. Och om man så verkar, då gifves äfven i och under utöfningen af denna kallelse ett rikligt tillfälle till uppfostran för den egna personligheten samt en nödtorftig bergning för det timliga, men framför allt en stor lön när den himmelske Fadern, som ej vill lemna olönadt, om man uppfostrar barnen för hans räkning.

Peritus.

18.

Om hindren för inrättandet af fortsättningsskolor.

Vigten deraf, att tillfälle beredes de barn, som genomgått folkskolan, att under lärares ledning få befästa och utvidga sina i henne förvärfvade insigter, insågs redan vid utarbetandet af 1842 års folkskolestadga. Derför föreskrefs i denna, att folkskoleläraren borde helst under den tid af året, då ledighet från skolan gifves, under inseende och med biträde, der så ske kan, af församlingens presterskap, på söndagarne meddela undervisning och anställa förhör med den ungdom, som utgått från skolan. Denna föreskrift ledde ej till det afsedda målet. Undervisning i enlighet med folkskolans föreskrift anordnades visserligen i en del skoldistrikt; men bar ej den frukt, man hoppats, och antalet distrikt, der den förekom, aftog allt mer.

Regeringen, som fullkomligt insåg den stora betydelsen af den fortsatta undervisningen, utgaf till följd deraf år 1864 den förordningen, att skolråden skola tillse, att för de barn, som ur skolan utgått, beredes tillfälle att på bestämda tider under lärarens ledning dels underhålla redan förvärfvade kunskaper, dels ock deruti ytterligare förkofra sig. Härigenom ville man å ena sidan lägga skolråden på hjertat vigten deraf, att en fortsatt undervisning komme till stånd, och å andra sidan främja den genom att lemna hvarje skoldistrikt frihet att ordna den på ett sätt, som bäst stämde öfverens med de lokala förhållandena.

Fortsatt undervisning blef visserligen med anledning häraf anordnad i åtskilliga distrikt; men då den i allmänhet var planlös, medförde den ej det gagn, man haft rätt att vänta. Regeringen lät då utgifva en ny förordning angående den fortsatta undervisningen. I denna, som utkom år 1869, föreskrefs, att skolråden skola tillse, att för de barn, som utgått ur skolan,

undervisningen ordnas efter en bestämd plan, samt att noggrann anteckning föres öfver dessa lärjungars skolbesök.

Nu blef den fortsatta undervisningen i många distrikt ordnad efter en bestämd plan; men mycket olika på olika ställen. Af de särskilda försöken inhemtade man många erfarenheter angående inrättandet af fortsatt undervisning. En frukt af dessa erfarenheter är Kongl. kungörelsen af den 11 September 1877, som föreskrifver, hur fortsättningsskola skall anordnas, för att skoldistrikt skall erhålla bidrag af statsmedel till aflönande af lärare, som meddelar undervisning i dylik skola.

De goda resultat, som undervisningen i en fortsättningsskola, hvilken är ordnad enligt de grunder, som i nämda Kongl. kungörelse angifvas, medför, aflägga ojäfaktigt vittnesbörd derom, att fortsättningsskolan blifvit i meranämda kungörelse ordnad på ett med hänsyn till nu varande förhållanden ändamålsenligt sätt. Detta omdöme upphäfves ej deraf, att svårigheter att på föreskrifvet sätt ordna fortsättningsskolan visat sig i en del af landet, i hvilken de lokala förhållandena äro mycket skiljaktiga mot dem, som i allmänhet ega rum.

Men oaktadt det stora gagn barnen hafva deraf, att de genomgå fortsättningsskolan och oaktadt en behöflig lönetillökning derigenom kan beredas läraren, går det långsamt med inrättandet af fortsättningsskolor. I många skoldistrikt stöter man nämligen på stora hinder för anordnandet af dylika. Vi vilja fästa uppmärksamheten på de vigtigaste af dessa.

Motviljan mot folkundervisningen spelar äfven i detta hänseende en stor rol. Hyser mången den åsigten, att de kroppsarbetande klassernas barn redan i folkskolan få läsa för mycket, är det klart, att de anse fortsättningsskolan skadlig eller åtminstone alldeles obehöflig. De vilja sålunda ej höra talas om inrättandet af en dylik skola och än mindre underkasta sig någon uppoffring derför. — Sanningen att säga, förhåller det sig ock verkligen så, att det ännu finnes en och annan, som anser, att det ringa mått af kunskap, som i folkskolan meddelas, är skadligt, enär det alstrar fåfänga, högmod och oförnöjsamhet samt grundlägger begäret att komma i ett högre stånd för att blifva herre och såsom sådan slippa arbeta, ty de kroppsarbetande klasserna föreställa sig gerna, att kroppsarbete är det enda slag af arbete, som har med sig möda och ansträngning. Vi kunna

ej gifva rätt åt dem, som hysa en dylik åsigt. Det är nämligen icke så, att ett mindre mått af kunskaper nödvändigt har med sig så bittra frukter, eller att ett högre mått af kunskaper bevara sin egare från dessa odygder; utan det förhåller sig, enligt vårt förmenande, på det sättet, att vetandet, der det ej är förenadt med sedlig kraft, snarare skadar än gagnar, man må tillegna sig deraf mycket eller litet, äfvensom att det kan skada mer, ju mer man förvärfvar; men att deremot vetandet i förening med sedlig kraft alltid gagnar, äfven om man skulle komma i åtnjutande endast af ett ganska ringa mått.

Man må ej invända, att, sedan folkupplysningen börjat stiga, har antalet förfalskare och bedragare inom de kroppsarbetande klasserna ökats; ty detta sorgliga förhållande, som ej kan förnekas, har ej sin grund deri, att folkskolan numera meddelar ett större kunskapsmått än tillförene. Här är ej stället att utreda orsakerna härtill. Visst är, att många orsaker samverka till detta faktum. Att orsaken ej är att söka deruti, att folkskolan meddelar ett kunskapsmått, som på en gång, enligt hvad folkskolans motståndare förmena, är för litet och för stort: för litet för att afvärja de faror, som den s. k. halfbildningen har med sig; för stort för att ej framkalla dessa faror, är klart deraf, att samtidigt dermed, att förfalskningar och bedrägerier blifvit talrikare inom de kroppsarbetande klasserna, hafva de i samma mån tillväxt bland de folkklasser, hvilka gemenligen sända sina barn till de allmänna läroverken och universiteten. Dock faller det ingen in att påstå, att ynglingarne i dessa hafva inhemtat ett för stort mått af kunskaper. Men många äro de, som säga, att i dessa läroverk en kristlig uppfostran för litet betonas. Och detta torde väl ock kunna sägas om en stor del folkskolor; ty visserligen är kristendomskunskapen ett hufvudämne i dessa; men den kristliga uppfostran torde i allmänhet för litet beaktas. Och just detta, att den kristliga uppfostran allt för mycket försummas både i skola och hem, torde vara en af hufvudorsakerna dertill, att vår tid, trots all sin upplysning, i sedligt hänseende är så illa anskrifven. Men det onda afhjelpes ej derigenom, att man låter folket åter sjunka ned i okunnighet. Laster och brott hafva en lika god jordmån, om ej bättre, i Rysslands okunniga horder, som i de folk, hvars folkskola meddelar något mer än innanläsningsfärdighet och kristen-

domskunskap. Endast en sann och lefvande kristendom är medlet mot synd af hvad slag det vara må. En sådan förhindras ej af den verldsliga kunskapen, utan tvärtom främjas, så vida den verldsliga kunskapen ställer sig i kristendomens tjenst. Lösrycker han sig deremot från denna; vill han gå sina egna vägar och sträfva till sitt eget mål, då blir han skadlig, han må för öfrigt vara liten eller stor.

Vi kunna sålunda ej instämma med dem, som säga: »drick djupt ur kunskapens bägare, eller smaka icke derpå!» utan med dem, som gifva oss den maningen: »Drick så mycket du kan få ur kunskapens bägare, men kom dervid i håg, att »gudsfruktan är vishetens begynnelse, men äfven dess mål, om du fattar den rätt!» — Bygges den upplysning, som i folkskolan meddelas, på en sann och lefvande kristendom; blir folkskolans hufvuduppgift att meddela barnen en kristlig uppfostran; skola de kunskaper i verldsliga ämnen, som nu der kunna inhemtas, ej blifva till skada, utan till väsentligt gagn så väl för den enskilde, som eger dem, som för hela vårt folk.

Ett annat vanligt hinder för inrättandet af fortsättningsskolor, är den liknöjdhet för andliga intressen öfver hufvud, och särskildt för folkundervisningen, som råder i många skoldistrikt. Hvartill tjenar det myckna bråket och arbetet för kunskapers spridande? — frågar man. Har man mat och kläder, hvad mera är af behof? — Nog, ja mer än nog är redan gjordt för folkets undervisning, hvartill tjenar då fortsättningsskolan? Hon är bara ett påhitt af oroliga andar, som behöfva något att syssla med. Liknöjdheten är svår att öfvervinna; men ännu svårare är sparsamheten. Ovilligheten att göra uppoffringar för annat än för främjandet af egna intressen är ett lika allmänt som svåröfvervinneligt hinder vid försöken att få fortsättningsskolor i gång. Nog kunde det väl hafva nytta med sig, att en fortsättningsskola anordnades; men vi hafva så stora utgifter — är en vanlig invändning mot förslaget att upprätta dylika skolor. Sant är väl, att i åtskilliga distrikt utgifterna äro rätt dryga; men ofta är väl förebärandet af stora utgifter endast de obotfärdigas förhinder. Det är ej alltid i de distrikt, der utgifterna äro drygast, som ovilligheten att göra uppoffringar för skolan är störst. Tvärtom hafva vi ej sällan funnit, att, der utgifterna i allmänhet

och särskildt för skolan äro jämförelsevis små, der träffar man största motståndet mot utgifter för skolväsendets utveckling.

Mången är ock obenägen för inrättande af fortsättningsskolor derför, att han ej förstår kunskapens betydelse och värde. »Jag har ej fått lära, hvad som nu läses i skolan; men jag har dragit mig fram ändå» — är en invändning man här och der får höra vid talet om vigten deraf, att tillfälle beredes barnen att under lärarens handledning fortsätta sin läsning, sedan de genomgått skolan. I stället för att bereda tillfälle dertill söker man få barnet så tidigt som möjligt från skolan för att antingen få begagna det i arbetet, eller ej så sällan blott för att slippa skicka det till skolan, eller för att barnet, följande sin onda lusta, skall få slå dank eller göra hvad ondt och onyttigt är.

I ej så få distrikt finnas inga barn, som kunna sättas in i fortsättningsskolan. — Vi hafva funnit två anledningar härtill. Den ena: att barnen sättas så sent i folkskolan, att de ej hinna genomgå henne, förr än vid den ålder, då de i allmänhet intagas i konfirmationsskolan, den andra: att åtskilliga prester taga mot dem i denna skola vid 13, ja till och med vid 12 års ålder. En följd häraf är, att åtskilliga barn icke få fullständigt genomgå folkskolan. — Många barn komma sålunda ej att genomgå de i skolans reglemente föreskrifna lärokurserna. I några distrikt äro af denna anledning de barn, som fullständigt genomgå folkskolan, så få, att för deras räkning man anser sig ej kunna anordna någon fortsättningsskola. Sant är visserligen, att man ej bör göra intagandet i konfirmationsskolan beroende af, huruvida barnen hafva hunnit så eller så långt i skolans profana ämnen; men å andra sidan bör man väl kunna vänta, att pastorerna ej skola hindra barnen från att inhemta de kunskaper, skolan vill meddela, genom att intaga dem i konfirmationsskolan förr, än de fylt sitt fjortonde år, helst som de väl i allmänhet icke före den tiden äro mogna att beredas för sin första nattvardsgång.

Vid talet om inrättande af fortsättningsskolor hafva vi hört inspektörer säga: »i detta distrikt är ej värdt att anordna fortsättningsskola, enär den egentliga folkskolan är så dålig, att hon ej med fördel kan bära en fortsättningsskola.» — Vi vilja gerna instämma med dem deri, att distrikt finnas, der det vore oklokt att yrka på inrättandet af fortsättningsskola. Är folkskolan sådan, att det fordras större omkostnader för hennes försättande i

tillfredsställande skick, är det ej skäl att samtidigt yrka på inrättande af fortsättningsskola. — Är läraren så klen, att man befarar, att han ej kan nöjaktigt sköta fortsättningsskolan, bör man ej yrka på en sådan. Det vore att kasta bort penningar utan nytta, och barnen kanske man mer skadade än gagnade. — Men om folkskolan är så anordnad, t. ex. på tre stationer, att endast en mindre lärokurs i henne kan genomgås, är detta — enligt vårt förmenande — ej skäl för att afstå från yrkandet på i fråga varande skola. Det är ju tydligt, att barnen, som gått i dylika skolor, synnerligen väl behöfva fortsatt undervisning. Blott man samvetsgrant iakttager, att inga andra barn än sådana, som med goda vitsord genomgått folkskolan, intagas i fortsättningsskolan, utöfvar hon ett mycket välgörande inflytande äfven i sådana distrikt, der endast små lärokurser kunna i folkskolan inhemtas. Kan hon blott anordnas på ett lämpligt sätt, är det derför stort skäl att yrka derpå, att fortsättningsskola inrättas, äfven om de lärokurser, som i folkskolan meddelas, äro mindre än dem, som i normalplanen föreslås.

Man invänder stundom, då fråga är om inrättandet af fortsättningsskola, att dylik skola ej är i lag påbuden. Sant är, att fortsättningsskolan icke är obligatorisk; men församlingens skolråd är dock skyldigt tillse, att tillfälle till fortsatt undervisning beredes de barn, som ur folkskolan utgått. Inspektören bör ock enligt vårt förmenande allvarligt yrka på, att fortsatt undervisning verkligen kommer till stånd inom de särskilda distrikten. Det skall då snart visa sig, att i de flesta fall hon ej kan anordnas på ett lämpligare sätt än som i Kungl. kungörelsen den 11 Sept. 1877 föreslagits — men, för att nämna ännu ett hinder för upprättande af fortsättningsskolor, det har händt i några distrikt, att läraren, fastän duglig att undervisa i dylik skola och fastän i stort behof af löneförbättring, likväl har satt sig mot förslaget att inrätta fortsättningsskola, enär han ansett, att hans årliga undervisningstid derigenom blefve allt för lång. Antalet af sådana lärare är dock ringa. De flesta hafva med glädje understödt förslagen om fortsättningsskolors anordnande och, sedan de undervisat något år i dem, vilja de ej mista dem. Så angenäm har undervisningen i dem förekommit dem.

Carl K—n.

19.

Yttrande om herr Liedbecks arbete: Gymnastiska dagöfningar.

På begäran införes följande uppsats:

Följande utdrag af en skrifvelse till Kongl. direktionen öfver Gymnastiska centralinstitutet, i hvilken institutets föreståndare yttrar sig öfver herr Liedbecks arbete »Gymnastiska dagöfningar», torde, då folkskolans gymnastiköfningar härvid af sakkunnig person beröras, förtjena våra läsares uppmärksamhet.

— — — — — — — — — — — — — — —

Såsom text till figurerna, ty dessa synas mig blifva den mest betydande delen af arbetet, innehåller det samma öfningstabeller eller s. k. »dagöfningar», afsedda för flere olika förhållanden. Dessa dagöfningar äro tillkomna under författarens tioåriga tjenstgöring såsom inspekterande d. ä. ledande och kontrollerande gymnastikundervisningen vid Stockholms folkskolor och grundar sig således på väl förvärfvad erfarenhet. De intygas äfven hafva visat sig fullt användbara och »burit god frukt». Jag har ingen anledning att draga detta i tvifvel, och dessa öfningstabeller synas mig, om de också hos författaren förråda större benägenhet för de konstigare, mekaniskt svårare, och derigenom mera ansträngande än för de enklare, naturligare och med det vanliga menskliga rörelsesättet mera öfverensstämmande rörelseformerna, vara så gymnastiskt omfångs- och innehållsrika, att de säkerligen skola kunna finna användning långt utöfver folkskolans undervisning i detta ämne. De synas mig till och med så innehållsrika och, genom den starka ansträngning vissa af de der ständigt återkommande rörelserna måste framställa, så gymnastiskt djupgående, att det icke torde vara rådligt, att lemna dem i händerna på hvilken

folkskolelärare som helst för att af honom utan särskild ledning och ständig tillsyn tillämpas. Folkskolelärareseminarierna kunna nämligen — oafsedt förhållandet med alla de nu varande folkskollärarena — icke antagas blifva i tillfälle att meddela de härtill erforderliga insigter i ämnet, utan hvilka man med så kraftigt verkande rörelser allt för lätt kan åstadkomma skada i stället för gagn. Ej heller kan jag finna troligt, att gymnastikens framgång på landsbygden genom så konstiga och vid första påseende besynnerliga rörelser skall kunna befrämjas, ty vår allmoge är i allt sådant ganska allvarsam och föga tillgänglig, hvarför man säkerligen gör klokast och rättast uti att vid gymnastiköfning i folkskolorna på landet, der läraren måste sakna ledning och stöd af sakkunnig person, tills vidare hålla sig vid de enklare och naturligare rörelseformerna.

Så väl vid de allmänna läroverken, särskildt de lägre, som vid folkskolor i sådana städer, der tillsyn och ledning af sakkunnig person för folkskolelärarne kunna vara att påräkna, anser jag deremot de i fråga varande dagöfningarna vara fullt användbara. Åfven till fullständigande af gymnastikundervisningen vid seminarierna tror jag denna handbok — egentlig lärobok kan den af brist på rörelsebeskrifningar icke blifva — kunna tjena.

— — — — — — — — — — — — — — —

I underdånig skrifvelse af den 20 Januari 1866 till Kongl. Maj:t med öfverlemnande af »Förslag till reglemente för undervisning i gymnastik och vapenöfning vid folkskolelärareseminarier och folkskolor», yttrar Kongl. direktionen bland annat följande: »För hufvudstadens skolor är tydligen redskapsgymnastiken i allmänhet nödvändig, emedan endast derigenom den kraftigare eggelse till riktig utveckling för organismen kan beredas, som här af behofvet är påkallad; på landsbygden är åter vid närmare betraktande denna förhöjda eggelse icke ovilkorligen nödvändig». Och i det följande säges: »Redskapsgymnastikens användande i folkskolor erfordrar äfven, just för den starkare kroppsliga eggelse, som i den samma innebäres, hos läraren en säkrare och mera omfattande insigt i gymnastik än som af folkskolelärare i allmänhet torde kunna begäras, och dess användande för folkskolor måste alltid

underkastas samma bestämmanden, som för dess tillämpning i det lägre elementarläroverket kunna blifva fastställda». Detta behof af bestämmanden för gymnastikens tillämpning i det lägre elementarläroverket, synes mig herr Liedbecks föreliggande arbete egnadt att i väsentlig mån uppfylla. — — —
— — — — — — — — — — — — — — —

Stockholm den 14 Februari 1881.

Gust. Nyblæus
Föreståndare och Öfverlärare.

20.

Om hemuppgifterna.

Allt sitt skolarbete kan barnet ej utföra i skolan. En del deraf måste förläggas till hemmet. Läraren gifver derför barnen åtskilliga uppgifter, som de skola lösa i hemmen. Om dessa s. k. hemuppgifter vilja vi yttra några ord.

Hemuppgifternas nödvändighet inses deraf, att barnens sjelfverksamhet måste tagas i anspråk, om undervisningen skall bedrifvas med framgång. De måste på egen hand dels öfverläsa lexor, dels repetera hvad med dem blifvit genomgånget och dels inöfva hvad de inhemtat.

Visserligen är det sant, att dylika uppgifter kunna lösas i skolan, och att många sådana der verkligen lösas; men alla dessa arbeten kunna dock ej, helst under de förhållnden, under hvilka vår folkskola vanligen arbetar, med fördel förläggas till skolan. För det första skulle nämligen dertill fordras så mycken tid, att barnen ej skulle på de timmar, som äro anslagna till arbete i skolan, kunna inhemta de insigter och färdigheter, som de i henne böra förvärfva. Härför är det en oafvislig fordran, att en del af skolarbetet får förläggas till hemmen. För det andra är det med den organisation, folkskolan hos oss i allmänhet har, i många fall lämpligare, att dessa arbeten utföras i hemmen än i skolan. Under det en klass arbetar på egen hand, måste nämligen läraren oftast omedelbart undervisa en annan. Skulle nu den, som arbetar

på egen hand, sysselsättas med öfverläsning af lexor, komme ej sällan arbetet dermed att försvåras och försenas, enär, enligt hvad erfarenheten lär, barn vid tyst öfverläsning af lexor lätt störas af hvad som tilldrager sig omkring dem. Derjämte är det vid dylikt arbete svårt för läraren att kontrollera, om barnen verkligen arbeta eller blott låtsa sig göra det.

Hemuppgifterna äro äfven af stor betydelse derför, att de bereda läraren tillfälle att gifva barnen olika uppgifter efter deras olika begåfning och egendomlighet. Man ställer med rätta den fordran på läraren, att han vid undervisningen skall aktgifva på barnens individualitet. Klart är, att ju flere barn, han har att samtigt undervisa, dess svårare blir det för honom att motsvara denna fordran, då han har att med alla genomgå samma kurs. Häraf blir nämligen en följd, att, då kursen är bestämd med afseende på dem, som äro utrustade med medelmåttiga anlag, de klenast begåfvade måste ansträngas mer, än för deras normala utveckling är nyttigt, och att de bäst begåfvade hållas tillbaka mer, än behöfligt vore, hvarigenom de hindras från att inhemta så mycket, som de på den i fråga varande tiden skulle kunna, så vida nämligen den föreskrifna lärokursen skall genomgås lika vidlyftigt med alla. Vid de tysta öfningarna i skolan, äfvensom vid hemuppgifterna har läraren tillfälle att åtminstone till någon del häfva de antydda svårigheterna. Han kan nämligen gifva de mindre begåfvade lättare och de mera begåfvade svårare uppgifter, fastän de röra samma sak. Är det t. ex. en lexa i historen, som skall öfverläsas i hemmet, kan han tillsäga de mindre begåfvade att endast lära sig det hufvudsakliga, som står i läroboken, under det de mera begåfvade derjämte få läsa ett motsvarande stycke i någon läsebok eller vidlyftigare lärobok. Är det en lexa i katekes, som skall gifvas, kunna de mer begåfvade få till uppgift att lära sig några flere bibelspråk, än som i läroboken äro anförda. I biblisk historia kunna de få läsa den i fråga varande berättelsen äfven i bibeln o. s. v.

Barnen böra sysselsättas med hemuppgifter ej endast under lästerminerna, till hvilka vi räkna den tid, då barn i flyttande skolor och i fasta skolor med afdelningsläsning hafva att besöka repetitionsförhören, utan äfven under ferierna.

Under den tid, då barnen hafva daglig skolgång, sluta sig hemuppgifterna naturligtvis på det närmaste till undervisningen i skolan, i det de bestå dels i öfverläsning af något, hvarpå barnen skola förhöras under lektionerna i skolan, dels i inöfvande af något, som derunder blifvit inlärdt. De så kallade repetitionsförhören böra ej bestå endast i repeterande af hvad förut blifvit lärdt, utan äfven i genomgående af sådant, som förut ej blifvit med barnen behandladt. Häraf följer, att hemuppgifterna under den tid, barnen hafva att besöka repetitionsförhören, böra bestå i öfverläsning af lexor, hemtade så väl ur områden, som förut blifvit genomgångna, som ock ur nya områden. Normalplanen säger också, att de delar af kursen, hvilka ej medhinnas under lästerminen, må genomgås vid roteförhören.

Äfven under ferierna böra barnen använda någon tid till läsning och denna bör sättas i sammanhang med skolarbetet. Är t. ex. ett barn efter sina kamrater i något ämne, bör läraren uppmana barnet att under ferierna på egen hand eller, om det ej kan reda sig sjelft, med den hjelp, det kan erhålla, söka förkofra sig uti det i fråga varande ämnet. Finnes socken- eller skolbibliotek, bör läraren i dessa välja med hänsyn till barnens utveckling, begåfning och fallenhet lämpliga böcker och uppmana dem att läsa dessa.

Vid gifvande af hemuppgifter bör läraren noggrant afpassa dem, så att de hvarken blifva för korta eller för långa. I förra fallet fostrar man ej barnen till flit och arbetsamhet, hvilka äro betydelsefulla skyddsmedel mot fysiskt och moraliskt förderf och som derjämte äro nödvändiga förutsättningar, för att barnen skola förvärfva de insigter och färdigheter, som skolan kan och bör meddela. I senare fallet inskränker man för mycket på den tid, som är nödvändig för barnens frihet, på det de måtte erhålla nödig vederqvickelse och hvila, och skadar derigenom deras helsa, beröfvar dem deras lefnadsglädje och förleder dem till slarf och oordentlighet vid arbetet.

Läraren måste vidare se till, att hemuppgifterna hvarken äro för svåra eller för lätta. I förra fallet väcker han deras leda för arbetet och frestar dem till vårdslöshet och bedrägeri. Hvarje hemuppgift bör derför förut vara sorgfälligt genomgången och förklarad. I senare fallet hafva de ingen betydelse

för utvecklingen af deras själskrafter och vänja dem att taga allt arbete för lätt.

Slutligen bör ock läraren kontrollera, att barnen ordentligt verkstält de arbeten, som de fått till uppgift att i hemmen utföra. I annat fall lägger han hyende under den benägenhet till lättja och vårdslösh'et, som hos dem möjligen förefinnes.

Föräldrarnes pligt är att vaka deröfver, att barnen fullgöra de arbeten, läraren ålagt dem att i hemmen utföra. Vid samtal med föräldrarne bör läraren fästa deras uppmärksamhet på vigten deraf. — Detta synes oss vara ett beaktansvärdt samtalsämne vid de sammankomster mellan lärare och föräldrar, som under närvarande tid här och der hållas, och hvilka, om de förståndigt anordnas, kunna kraftigt bidraga till enigt samarbete mellan hem och skola, hvilket ju är ett synnerligt vigtigt medel för främjande af arbetet på det uppväxande slägtets uppfostran.

Hemuppgifterna bestå vanligen antingen i öfverläsning af sådant, som bör i minnet fästas, eller i skriftliga arbeten, som tjena till att i minnet återkalla eller inöfva något, som inhemtats eller att öfva förmågan att i skrift uttrycka sig. — Det senare slaget af hemuppgifter är hos oss i allmänhet allt för litet i bruk. Visserligen kan det sägas, att, när barnen dagligen besöka skolan, de hafva tillräckligt arbete med öfverläsning af lexor; men dels finnas barn i skolorna, som ej hafva några lexor att öfverläsa, dels förekomma dagar och veckor, då de, som hafva lexor, hafva god tid att derjämte utföra annat lämpligt arbete, som står i samband med undervisningen i skolan.

Tänka vi på barnen i småskolan, skola vi finna, att de under första året näppeligen hafva några hemlexor, enär de i de flesta fall ännu ej kunna läsa innan. Dessa kunna lämpligen få till hemuppgift att öfva sig att skrifva de grundformer och bokstäfver, som de i skolan lärt att skrifva, samt att afskrifva de ord och meningar, som de lärt sig läsa. Under andra året i småskolan hafva barnen visserligen hemlexor; men dessa äro dock i allmänhet så små, att barnen åtminstone en och annan dag derjämte utan men kunna sysselsättas med någon lämplig skriftlig öfning, såsom skiljande af ord i stafvelser, afskrifning af ord, som i afseende på stafning erbjuda någon svårighet, afskrifning af stycken i läsebok o. s. v.

I folkskolan förekomma dagar, då barnen i en eller annan klass hafva hemlexor, hvilka upptaga jämförelsevis ringa tid; i sådana fall kan man ju gifva dem en lämplig skriftlig uppgift. I några skolor läsa barnen fem dagar i veckan; på den sjette kan man ju då jämte lexorna gifva dem någon skriftlig uppgift; under de tider, då de skola besöka skolan endast de dagar, då rotförhör hållas, kan man ju ock med fördel gifva dem skriftliga uppgifter att lösa i hemmen.

Beträffande arten af de skriftliga uppgifter, som lämpa sig för hemarbete, hänvisa vi till »Metodiska anvisningar för de skriftliga öfningarna i småskolor och folkskolor» af Carl K—n. Linköping 1881.

Carl K—n.

21.

Matrikel öfver lärarne vid de särskilda slagen af folkundervisningsanstalter af V. Beskow.

Matrikel öfver folkskoleinspektörer samt lärare vid folkskolelärareseminarier, småskolelärareseminarier, folkskolor, högre folkskolor samt egentliga folkskolor, innehållande jämväl vissa uppgifter rörande folkskoleväsendet i öfrigt, utgifven 1882 af Vilh. Beskow. Stockholm, Z. Hæggströms förlagsexpedition. — Pris 2 kr. 50 öre.

Afsigten med matrikeln säges vara att icke blott lemna en i möjligaste mått tillförlitlig uppgift å lärarepersonalen vid de i titeln angifna undervisningsanstalterna, utan äfven att, så vidt sådant varit möjligt, söka åstadkomma en allmän öfverblick öfver sjelfva undervisningsanstalternas och läraretjensternas beskaffenhet.

De i matrikeln lemnade uppgifterna afse förhållandena vid slutet af vårterminen 1882.

Beträffande de vid läroinrättningarna anstälda lärarne och lärarinnorna angifvas deras namn, födelseår, det år, då hvar och en af dem erhöll sin nu varande befattning, samt i den mån och till den omfattning sådant låtit sig utföra, deras före-

gående tjenstgöring. Men då antalet af de vid folkskolan anstälda lärarne är så stort, har ej i matrikeln kunnat upptagas en detaljerad redogörelse för hvar och en af de särskilda lärarebefattningar, som läraren före sin nu varande anställning innehaft. Emellertid hafva några tidpunkter angifvits, som afse att tjena till ledning för bedömandet af lärarnes föregående tjenstgöring. Dessa tidpunkter hafva uppstälts i tabellarisk form, och i inledningen meddelas en förklaring, huru denna tabell bör användas för det angifna ändamålet.

Tabellen öfver folkskolelärarne besvarar äfven åtskilliga andra frågor, som kunna vara af intresse. Så kan man ur den inhemta, hvilka och huru många befattningar vid folkskolan innehafvas af lärare samt hvilka och huru många af lärarinnor; medelåldern, vid hvilken folkskolelärarne aflägga examen och tillträda tjenst; antalet lärare, som antagligen komma i åtnjutande af förmånen att för erhållande af pension beräkna sig till godo sin extra tjenstgöring; hvilka och huru många lärare, som antingen nu, eller vid ett visst år i framtiden, kunna antagas vara pensionsberättigade.

För angifvandet af läroanstalternas beskaffenhet meddelas upplysningar om läroämnena, om bestämmelser derom ej äro gifna i offentliga och för en hvar lätt tillgängliga författningar; om elevantalets förhållande till lärareantalet; om folkskolan är fast eller flyttande; om hon har underlag af småskola eller icke. För att noggrannare underrättelse om de särskilda läraretjensternas beskaffenhet må kunna vinnas, meddelas derjämte upplysningar om den med dem förenade aflöning samt, beträffande läraretjenst vid folkskola, om denna är förenad med klockaretjenst.

Dessutom angifvas postadresserna till de särskilda läroanstalterna och, beträffande folkskolorna, till de särskilda skoldistrikten, inom hvilka de verka.

En tablå meddelar antalet folkundervisningsanstalter vid slutet af vårterminen 1882 samt gifver upplysning om, huru folkskolorna äro fördelade mellan de särskilda stiften och länen.

Före den egentliga matrikeln meddelas en förteckning å nu gällande allmänna föreskrifter, som beröra folkskoleväsendet, jämte uppgift å dertill anslagna medel, tillika med fullständig redogörelse för stadgandena rörande skolråd och folkskolelärare.

Denna förteckning upptager: I. Folkskoleinspektionen, *a*) gällande föreskrifter, *b*) anslag af staten, *c*) anslag af landstingen. II. Folkskolelärare- och lärarinneseminarierna, *a*) gällande föreskrifter, *b*) anslag af staten, *c*) anslag af landstingen, *d*) anslag af hushållningssällskapet i Vermlands län. III. Småskolelärare- och lärarinneseminarierna, *a*) gällande föreskrifter, *b*) anslag af staten, *c*) anslag af landstingen, *d*) anslag af hushållningssällskapen: IV. Folkhögskolor, *a*) gällande föreskrifter, *b*) anslag af staten, *c*) anslag af landstingen, *d*) anslag af hushållningssällskapen. V. Högre folkskolor, *a*) gällande föreskrifter, *b*) anslag af staten, *c*) anslag af landstingen. VI. Folkskolorna, *a*) gällande föreskrifter, *A*) rörande folkskolorna i allmänhet, *a*) rörande skolornas styrelse m. m., *b*) rörande undervisningen, barnen, skollokalerna m. m., *c*) rörande lärarnes aflöning, anslag m. m., *d*) rörande lärarnes samt deras enkors och barns pensionering, *B*) rörande folkskolorna å vissa särskilda orter: i Stockholm, Göteborg, Malmö, Norrköping, Gefle, Lund, Lappmarken, Sveriges finska församlingar. *C*) anslag af staten. *D*) anslag af landstingen. *E*) anslag af hushållningssällskapen. *F*) kommunernas bidrag.

Ur de ofvan anförda författningar, som angå skolråd och folkskolelärare, meddelas åtskilliga närmare bestämmelser: I. Skolrådet, *a*) dess sammansättning, sammanträden, ansvarighet m. m.; *b*) dess skyldigheter: 1) i allmänhet, 2) i afseende på skolans yttre anordning, 3) i afseende på barnen, skolgången, förhör, anteckningar derom m. m., 4) i afseende å läraretjensters tillsättande, lärares afskedande m. m., 5) i afseende å läraretjensters delaktighet i folkskolelärarnes pensionsinrättning, 6) i afseende å skolornas lokaler m. m., 7) i afseende å inspektionen, 8) i afseende å skolornas förvaltning och ekonomi, 9) i afseende å enskilda skolor. II. Folkskolelärarne: 1) folkskolelärarnes behörighet, antagande, afskedande m. m., 2) deras åligganden rörande barnen, undervisningen m. m. 3) deras aflöning, 4) deras pensionsrätt, 5) deras enkors och barns pensionsrätt.

Derefter äro införda åtskilliga formulär att begagna vid ansökning om pension samt förteckning öfver den undervisningsmateriel, som genom Kongl. Ecklesiastikdepartementet hålles skolråden tillhanda.

Sjelfva matrikeln är åtföljd af ett register öfver skoldistrikten och ett personalregister.

Vi hafva meddelat denna öfversigt öfver matrikelns innehåll för att kunna tydligt framlägga dess rikhaltighet. Af denna framgår ock, hvilket stort intresse han måste hafva för hvar och en, som har något att beställa med folkundervisningen, samt hvilket stort gagn myndigheterna öfver och lärarne vid de särskilda slagen af folkundervisningsanstalter kunna hafva af honom. Dessutom lemnar han åt hvar och en, som vill förskaffa sig kännedom om vårt folkskoleväsende, goda fingervisningar hvar de kunna hemta tillförlitliga upplysningar derom, samt gifver rikt material vid bearbetningen af åtskilliga till folkskolestatistiken hörande frågor.

Hvarje vän af folkundervisningen är skyldig utgifvaren det varmaste tack för den osparda möda, han underkastat sig för utarbetandet af denna matrikel, som på en gång kraftigt skall främja spridandet af kännedom om folkundervisningens tillstånd, och vara myndigheter och enskilda till mycket stor nytta i åtskilliga förhållanden. På goda skäl kunna vi sålunda på det varmaste anbefalla i fråga varande matrikel hos en hvar, som med folkundervisningen har något att syssla.

I synnerhet vilja vi fästa skolrådens uppmärksamhet på den förträffliga sammanställning af skolrådens åligganden, som matrikeln innehåller. För dem måste det vara af högsta gagn att hafva att tillgå en praktiskt uppstäld, lätt öfverskådlig framställning af hvad de hafva att göra. Och så mycket välkomnare bör denna sammanställning af skolrådens åligganden vara, som i afdelningen, som handlar om skolornas förvaltning och ekonomi m. m., sammanföres hvad som skolrådet å bestämda tider årligen har att utföra.

Slutligen vilja vi nämna ännu en förtjenst hos matrikeln. Utgifvaren deraf har nämligen nedlagt stor möda på, att församlingsnamnen måtte blifva riktigt och konseqvent stafvade. Vigten häraf inses, då man besinnar, hvilken oreda i detta hänseende råder i många trakter.

Carl K—n.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER

OCH

LÄRARE VID FOLKSKOLELÄRARE-SEMINARIERNA M. FL.

UTGIFVEN

AF

CHR. L. ANJOU OCH CARL KASTMAN.

ANDRA ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM 1883.
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, 1883.
KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

INNEHÅLL.

Några ord om döfstummas undervisning. O. KYHLBERG .... sid. 1.
Hvilka läro- och öfningsämnen böra förekomma i folkskolan? C. K—N » 18.
Riksdagen 1883 .... » 30.
Koralbok för svenska kyrkan, utg. af Chr. L. Anjou och J. Fr. Törnvall, anmäld af G—M .... » 36.
Uppgift å elevernas antal vid seminarierna höstterminen 1882 .... » 41.
Hjelpreda vid den nya katekesens begagnande af Aug. Törnberg, anmäld af G—M .... » 42.
Utdrag ur redogörelsen för döfstummeinstitutet vid Manilla läsåret 1881—1882. CARL K—N .... » 46.
Utdrag ur redogörelsen för blindinstitutets i Stockholm verksamhet under skolåret 1881—1882 .... » 49.
Folkundervisningen i Spanien. CARL K—N .... » 54.
Om söndagsskolan. J. W. .... » 57.
Folkskolans öfverlastande med läroämnen. CARL K—N .... » 67.
Huru bör undervisningen i kyrkopsalmer lämpligast anordnas? J. G—N » 77.
Vår tids grundbrist .... » 93.
Barnkrubbor och barnträdgårdar. CARL K—N .... » 97.
Om barnuppfostran i hemmet. Anmälan. J. W. .... » 108.
Om fortsättningsskolor. A. O. STENKULA .... » 113.
Normalplanen för landets folk- och småskolor. CARL K—N .... » 141.
Om seminarieelevernas inträdesålder. G—M .... » 157.
Mot skolsparkassorna. J. W. .... » 163.
Några vilkor för framgången af lärarens verksamhet. B. .... » 171.
Huru böra seminarieeleverna begagna sina ferier? CARL K—N ...... » 182.
Om s. k. afdelningsläsning i folkskolor och anordningen deraf. G—M » 188.

TRYCKFEL.

Sid. 153 rad 18 nedifr. Meningen: Derför etc. bör utgå.

1.

Några ord om döfstummas undervisning.

Länge, mycket länge dröjde det, innan den djupa natt, i hvilken de döfstumma tycktes vara dömda att tillbringa sitt lif, började aftaga och morgongryningen till en bättre dag kunde skönjas. Från forntiden har man sig icke bekant ens något försök att göra dessa stackars varelser delaktiga af undervisning och uppfostran och sålunda söka göra dem i någon mån delaktiga af den öfriga mensklighetens förmåner. Förvånande kan det i sanning förefalla, att forntidens mest bildade folk icke utgjort något undantag härutinnan, folk som ju dock eljest på vetenskapens och konstens områden hunnit en höjd, som ännu i dag tilltvingar sig efterverldens stora beundran. Att de icke skulle hafva känt till dessa olyckliga varelser är icke möjligt; om deras tillvaro finnas dessutom meddelanden flerestädes. Och huru skulle det gerna varit möjligt, att de döfstummas öfvergifna och sorgliga läge skulle kunnat undgå att tilldraga sig uppmärksamhet och icke nödgat en och annan till någon eftertanke öfver dem? Men det enda resultat, till hvilket man kom om den döfstumme, var, att någon bildning omöjligen kunde bibringas honom, och detta af det skäl, att han saknade just det sinne, hörseln, hvarigenom menniskan kan emottaga undervisning. En döfstum, som är född med sitt lyte, är en oförnuftig varelse, oskicklig till hvarje slags bildning — så lyder t. ex. Aristoteles' omdöme om honom. Väl må ett sådant omdöme af en sådan man väcka vår undran, helst som det tyckes böra hafva legat nära till hands särskildt för greker och romare, hos hvilka pantomimiska framställningar spelade en framstående roll, att fästa sin uppmärksamhet vid och studera

de döfstumma, dessa födda mimiker; men så synes icke hafva varit förhållandet, och man känner icke något försök hos dem att höja den döfstumme genom att bibringa honom bildning. Väl omtalar Plinius en döfstum, som gjort betydande framsteg i målarekonsten; men ehuru detta visar, att i enstaka fall någon utbildning i ett visst yrke kan hafva egt rum, bevisar det icke, att denne döfstumme erhållit någon bildning i egentlig mening. En viss till och med ganska högt uppdrifven förmåga af yttre framställning kan nämligen förefinnas äfven hos den obildade. Derpå lemnar, bland andra, den icke undervisade döfstumme tillräckliga bevis.

Och lika litet som man känner, att något gjorts för de döfstummas bildning hos nämda folk, lika litet vet man detta hafva varit fallet i de länder, der de döfstumma eljest stodo i högt anseende såsom de der troddes vara väsenden, som voro föremål för de himmelska makternas särskilda ynnest, hvilken åsigt man hyste om dem i Egypten och Persien.

Äfven efter kristendomens inträde dröjde det länge, innan en bättre dag randades för de döfstumma. Så finna vi ännu 400 år efter Kristus forntidens åsigt om deras obildbarhet upprepad af kyrkofadern Augustinus. Stödjande sig på Romarbrefvets 10: 14, 17, yttrar han, att den från födseln döfstumme icke kan komma till tron, då ju tron kommer af predikan, af det hörda ordet, som en döfstum aldrig kan uppfatta. — Den förste, som kom denna fördom om de döfstummas oförmåga af bildning på skam, är, så vidt man har sig bekant, en erkebiskop i York vid namn John de Beverley, som lefde 700 år efter Kristus. Den enkla berättelsen om sättet, hvarpå denne man kom till en annan uppfattning af dem, är snart omtalad. Det var en döfstum tiggare, som ofta kom och klappade på erkebiskopens dörr för att få en allmosa. I sina miner och åtbörder uttryckte denne döfstumme en så rörande tacksamhet, att erkebiskopen derigenom kom till den öfvertygelse, att han dock icke kunde vara en oförnuftig varelse, utan måste vara i stånd att mottaga bildning. Erkebiskopen tog honom derför i sitt hus och undervisade honom, särskildt i kristendomen, och hade äfven den glädjen, att hans döfstumme lärjunge kunde af rörelsen på hans läppar uppfatta en del ord och tänkespråk. Detta resultat, så stridande emot den gängse åsigten om de döf-

stumma, blef allmänt ansedt för ett under, som den fromme erkebiskopen troddes hafva åstadkommit genom handpåläggning. Det kan således icke förefalla allt för oväntadt, att detta försök, i sig sjelft så stort och betydelsefullt såsom vederläggande årtusendens villfarelse, dock icke förmådde medföra någon förbättrad ställning för de döfstumma. Nej, det dröjde ännu till och med flere hundra år, eller ända till 1400-talet, innan ens ett andra försök med en döfstums undervisning omtalas, och först det 16:de århundradet har att framvisa den man, som kan kallas döfstummeundervisningens fader. Denne man var en benediktinermunk vid namn Pedro de Ponce, och landet, der detta skedde, var Spanien. Ponce undervisade några döfstumma af hög samhällsställning och gjorde detta med en framgång, som väckte samtidens förvåning och beundran. Härigenom väcktes ett visst intresse för de döfstumma och deras undervisning, och efter Ponce finna vi tid efter annan personer, som börja sysselsätta sig härmed så väl i Spanien som i England, Holland, Tyskland och Frankrike. Undervisningen var dock ännu blott sporadisk, och det stannade vid ett och annat försök, liknande enstaka stjernor i den mörka natten. Först i senare hälften af det 18:de århundradet är det, som ett mera allmänt intresse väcktes för dessa olyckliga. För att något sådant skulle ske och en allmännare döfstummeundervisning komma till stånd, behöfdes något mera än hvad hittills på detta område skett. Dertill behöfdes en man icke blott med den allmänna bildning och den samhällsställning, som kunde göra anspråk på att vinna gehör för sina idéer, utan en som dertill med kärlek och sjelfuppoffring omfattade de döfstumma i allmänhet och helt och hållet tog sig an deras sak, och som med ord och gerning visade verlden, att de döfstummas undervisning och uppfostran dock är något att göra uppoffringar för, att lefva för. En sådan man vid den rätta tidpunkten förer med nödvändighet sin sak framåt. Och han, som behöfdes, kom: abbé Charles Michel de l'Épée († 1789). Han var den förste, som samlade döfstumma i större antal omkring sig, och af honom upprättades år 1760 i Paris det första döfstummeinstitutet. Detta underhöll han nästan helt och hållet af egna medel, lefde och verkade uteslutande för detta och de döfstummas bildning, underkastande sig härför många försakelser. Så

berättas det om honom, att han, då han redan var gammal och bräcklig, under en vinter icke ville låta elda sin bostad för att icke öfverskrida den lilla summa, som han hade anslagit för sina personliga behof. Hans vänners föreställningar häremot tjenade till intet. Först då hans lärjungar, hvilka älskade och vördade honom såsom en fader, på sina knän bådo honom att skona sig för deras skull, lät han förmå sig att göra det nödiga vedinköpet. Särskildt var det de fattiga bland de döfstumma, som han tog sig an. »Icke eder», sade han till de rika, »utan de fattiga är det, som jag tillhör. Tanken på dessa senare har det varit, som gjort, att jag egnat mig åt de döfstumma.» Och kejsar Josef II, som en gång besökte honom i hans institut och erbjöd honom förmånlig anställning i sitt land, fick af honom det svar: »Jag är redan gammal; men om Eders Maj:t menar det väl med de döfstumma, så använd edra välgerningar icke på mig, som redan står med ena foten i grafven, utan på saken sjelf. Det är en stor furste värdigt att tillförsäkra varaktighet och framgång åt en gerning, som är menskligheten till nytta.» Och kejsaren sände honom då en man att utbildas till döfstummelärare. — Så verkade denne ädle man och samlade omkring sig varmhjertade män från olika länder, hvilka eldades af hans exempel att fullfölja samma uppgift. Furstar och stater började nu också att värmas för de döfstumma och få ögonen öppna för sina pligter emot dem. Öfverallt i Europa började nu döfstummeinstitut att uppstå med det i Paris till mönster. Så skedde i Wien, Rom, Bordeaux, Prag, London, München, Petersburg, Köpenhamn m. fl. ställen, och i vårt land upprättades år 1809 i Stockholm det första institut för döfstumma af Per Aron Borg († 1839), hvilket år 1812 förflyttades till Manilla.

Samtidigt med de l'Épée och oberoende af hans inflytande uppstod i Tyskland Samuel Heinicke († 1790), en i döfstummebildningens historia jämväl mycket framstående man, som år 1778 i Leipzig grundade sitt lands första döfstummeinstitut. Och vid samma tidpunkt hade i Edinburgh ett dylikt institut blifvit upprättadt af Thomas Braidwood.

I det föregående hafva vi sett, hvilken lång tid som behöfts, innan de döfstummas undervisning ansågs möjlig och sedan blef i större eller mindre mån föremål för de bildade

staternas omsorger. Sedan detta ändtligen skett, var det helt naturligt, att för dem, som arbetade på detta område, den frågan trängde sig i förgrunden, *huru* de döfstumma lämpligast skulle undervisas. Redan de l'Épée och Heinicke (äfvensom Braidwood) hade användt väsentligen olika metoder för sina lärjungars utbildning, och emellan de tvänne förstnämda uppstod en skarp strid om hvardera metodens företräden, en strid, som från de l'Épées sida fördes med en vetenskaplig klarhet och med en värdighet, sådan man kunde vänta af den bildade och ädle mannen, från Heinickes åter ofta nog med bornerade påståenden, understödda af grofva förolämpningar mot hans motståndare, och under egennyttigt hemlighetsmakeri med afseende på hans metod. Att något utförligare redogöra för sjelfva metoderna, om hvilka striden fördes, kan icke här vara platsen. I allmänhet må blott nämnas, att de l'Épées metod blef kallad *tecken*metoden — äfven den *franska* metoden — och åsyftade hufvudsakligen att medelst den döfstummes modersmål, teckenspråket, utbilda hans själ och göra honom till menniska; sedan detta teckenspråk utbildats till den grad, som för ändamålet behöfdes, skulle han genom öfversättning från detta språk lära sig sin fullsinnade omgifnings språk i skriftens form. Heinicke åsyftade med sin metod, som kallades *tal*metoden — äfven den *tyska* metoden — att göra den döfstumme talande och meddela honom undervisning hufvudsakligen genom det talade ordet samt således göra honom så mycket som möjligt lik fullsinnade menniskor. De l'Épée förnekade visserligen icke, att man kunde lära den döfstumme tala, men han ansåg denna undervisning på långt när icke lemna ett sådant resultat, att det lönade den stora möda och den kostnad, som denna undervisning kräfde. Striderna om dessa frågor hafva allt sedan delat döfstummelärarne i tvänne läger, och ännu i våra dagar hafva de icke upphört. Till en början och ganska länge hade den franska skolan öfverhand; i våra dagar åter har den tyska gjort stora eröfringar. Huruvida hon i längden skall kunna hålla de gjorda eröfringarna qvar och göra varaktiga nya, det får framtiden utvisa. För vår del se vi i detta tillbakagående å ena och i framåtgåendet å andra sidan närmast kännetecknen på den vanliga gången: en oscillation emellan ytter-

ligheterna, innan den rena sanningen mäktat bryta sig fram utur striden.

Frågar man nu, huru det kan vara möjligt, att, under det man dock i allmänhet är ense om det väsentligaste, om möjligheten af den döfstummes undervisning, om beskaffenheten af hans själsförmögenheter, om undervisningens mål m. m., en så envis strid, som nu är antydd, kunnat fortfara allt sedan döfstummeundervisningens början och emellan män, som dock å båda sidor måste tillerkännas varmt intresse för de döfstumma och deras bästa; så är väl svaret icke det lättaste att afgifva. Ett försök till ett sådant bör emellertid icke vara utan sin nytta, och till någon ledning härvidlag torde följande kunna tjena. Först och främst bör man då icke förbise de stora svårigheter, som alltid äro förenade med döfstummas undervisning. Uppgiften är nämligen, i sin allmänhet framstäld, att gifva den döfstumme icke blott ett språk att uttrycka sig på, utan äfven sjelfva begreppen, tankarne. Ty med få undantag äro begreppen för honom lika främmande som orden, hvarför begge måste inläras. Hvilken svårighet således vid början af denna undervisning, då man har så godt som ingenting att taga fatt om, att knyta fast vid, och hvilken svårighet att under en kort tillmätt lärotid hinna meddela så mycket, som han behöfver för att kunna begripa och använda vårt språk i enkel form! Ingen, som icke sysselsatt sig med denna undervisning, kan göra sig en rätt föreställning om hvilket herkulesarbete det är att hinna så långt med en döfstum, att denne kan förstå en vanlig bok. Men ju svårare en sak är, desto lättare uppstå derom olika meningar; och sådana uppstå icke minst i fråga om metoder. — Icke utan sitt vissa inflytande synes det vara, att kämparne ifrån början tillhört tvänne så mot hvarandra stående nationer som den franska och den tyska. Frågan har härigenom fått äfven sin nationella anstrykning. Utom sjelfva de gängse namnen på metoderna, för hvilka namns bibehållande man kämpar, vittna derom uttryck från tyskarnes sida sådana som »det franska ogräset» (om teckenmetoden) och »det tyska hvetet» (om talmetoden). — Men framför allt tro vi, att man skulle å ömse sidor hafva lärt mycket och undvikit många onyttiga ordstrider, om man mera, än hvad fallet varit och är, gjort sig besväret att noggrant efterforska och aktgifva på re-

sultaten af undervisningen efter hvardera metoden. Det är ju på frukten man skall känna trädet; resultatet af undervisningen lärer oss känna en undervisningsmetods värde. Af detta kan man lätt nog få se, om verkligheten håller hvad man så frikostigt lofvar. Ingenting tyckes vara hvarken enklare eller rättvisare, och efter vår mening skall detta omsider befinnas vara den säkraste, ja enda vägen för den, som ärligt vill vinna en sann uppfattning af denna så omtvistade fråga. Och ett sådant skådande efter frukten, allvarliga sådana pröfningar äro här så mycket mera att anbefalla, som man på intet undervisningsområde, så som på detta, är utsatt för faran att misstaga sig i sitt omdöme. Och detta gäller icke blott om den utanför stående allmänheten utan äfven delvis om fackmannen, ja till och med om läraren sjelf, när det på allvar blir fråga om de verkliga frukterna, de frukter, som duga för lifvet. Mången är så lätt böjd för att tro det vara en verklighet, som han lifligt önskar. Och må ingen allt för mycket undra öfver, om döfstummeläraren, som får nedlägga så mycket arbete på sina lärjungar, ofta nog har svårt för att tro, att detta myckna arbete icke måste visa god frukt. Men i verkligheten kan dock resultatet af arbetet vara alldeles motsatsen till det man tror. Vi våga säga detta på grund af åtskillig erfarenhet, vunnen genom noggranna iakttagelser så väl på vårt närmaste arbetsfält som på flere andra ställen. Derför: må lärjungarne pröfvas i döfstummeskolorna såsom i andra skolor, och må något verkligt och nöjaktigt fordras af *alla* bildbara döfstumma — af de bättre begåfvade naturligtvis mera, af de sämre begåfvade mindre; men alltid något bestämdt af *alla*, så att man icke är nöjd med några »paradhästar» i hvarje klass — och snart nog skall man, så är vår tro, vid de döfstummas undervisning nödgas rätta metoden efter hvarje lärjunges förmåga och icke, såsom nu ofta nog sker, rätta lärjungarne efter en af något skäl kär vorden metod. Men har detta skett, då äro vi ock förvissade om, att båda dessa undervisningsmetoder icke länge skola stå såsom fiender, utan väl trifvas bredvid hvarandra — detta dock icke så att fatta, som skulle de begge samtidigt användas för samma lärjungar, såsom också förekommit och ännu mångenstädes sker, utan så, att en del döfstumma skall undervisas med den ena metoden, under det att för en annan del den

andra metoden skall visa sig lämpligare*). Och häri se vi en ytterligare förklaringsgrund till det förhållande, att metoderna hittills kunnat så länge kämpa emot hvarandra, deri nämligen, att de begge hafva sitt berättigande, hvardera för sin klass af döfstumma, hvarför också kämparne å ömse sidor haft rätt, om än blott delvis. Ty hade sanningen funnits uteslutande på ena sidan, så skulle hon, under allt det allvarliga arbete, som dock redan är nedlagdt på detta undervisningsfält, icke kunnat motstås eller motsägas så länge som skett. —

Det torde vara upplysande att ett par ögonblick taga i något skärskådande de svårigheter, som möta på vägen mot det för talmetoden uppstälda tilltalande och vackra målet: de döfstumma skola lära att sjelfva *tala* till sin omgifning och *förstå* sin omgifnings *tal*. Fästa vi oss då först vid sjelfva detta tal, som den döfstumme skall lära sig och med hvars tillhjelp han skall taga sig fram i lifvet, så träffa vi på den svårighet, som mest faller lekmannen i ögonen. Lärjungens hörsel är alldeles ingen, eller så godt som ingen; genom örat kan således ljudet, ordet icke inläras, utan detta måste ske på en annan väg: med känselns och synens hjelp. Det är ungefär, som om en döf skulle lära att spela ett instrument, icke ett, på hvilket tonerna äro gifna, såsom klaveret, utan ett sådant som fiolen, der det gäller för den spelande att sjelf i allo skapa de toner, som äro i fråga. Hans hand och öga finge vara honom allt; örat, som dock alltid blir det, hvarpå det hufvudsakligen kommer an, då det gäller toner, kan icke lemna honom någon ledning. Men det allra minsta missgrepp på strängen, den allra minsta vridning på ett finger åstadkommer något fullkomligt annat, än hvad som åsyftas, det vet en hvar. Visserligen vibrerar strängen något olika vid olika toner, och handen kan nog märka vibrationen; men fin behöfde i sanning den kän-

*) Att man redan under den första lärotiden skulle begagna endast tal, utan alla åtbörder, är härmed ingalunda sagdt. Vid denna tidpunkt af den döfstummes undervisning är uteslutande tal eller skrift helt enkelt omöjligt; naturliga åtbörder kunna då icke undvikas. Hvad vi velat säga är, att så snart som man med den döfstumme hunnit så långt, att det är möjligt använda vårt språk i tal eller skrift, måste detta ske utan anlitande af åtbörder, för så vidt man skall hafva någon utsigt att bringa den döfstumme till någon nämnvärd förmåga att förstå och använda det samma.

sel vara, som skulle minnas att träffa det rätta, låt vara, att ögat efter förmåga biträdde. Och om det skulle med oerhördt arbete kunna gå för sig att något så när spela en och annan melodi, då läraren har stämt fiolen och står öfver sin lärjunge och hjelper honom till rätta på alla sätt, hvem borgar för, att det går bra, då den döfve skall stämma sjelf och sjelf i allt vara sin regulator? — Och ett dylikt svårskött instrument är för den döfstumme hans talorgan, äfven der detta är oskadadt och i stånd att frambringa det ljud, som erfordras. Möjligheten finnes väl hos instrumentet att frambringa ljuden och tonerna; men så vigtigt än detta är, så beror dock icke allt på instrumentet: det fordras äfven en exekutör med välde öfver det samma. Hvad under då, om — äfven när man tager i beräkning, att fordringarna icke äro så stora på talets klang och renhet som på de musikaliska tonernas — för mången döfstum svårigheterna redan med afseende på uttalet blifva öfverväldigande och hans s. k. tal blott består af obegripliga och obehagliga läten! Mera att undra öfver må det väl vara, att ett sådant konststycke kan lyckas och lyckas rätt bra för så många bland dem, som erfarenheten visar vara fallet.

Men detta är långt ifrån enda svårigheten. Vi hafva äfven att fästa oss vid den andra sidan af saken. Talmetoden åsyftar ju icke blott att lära den döfstumme tala utan lika mycket att göra honom skicklig att af munrörelserna hos den person, som talar till honom, förstå, eller likasom höra hvad han säger honom, eller såsom tekniska uttrycket lyder: *afläsa*. Och detta är ingalunda någon ringare svårighet än den redan nämda med afseende på uttalet; vi skulle snarare vilja säga, att den är, om möjligt, ännu större. Icke nog, att åtskilliga språkljud för blotta ögat fullkomligt likna hvarandra och således äro omöjliga att i vanligt tal säkert urskilja äfven från deras läppar, som tala tydligt, utan nästan hvarje menniska har, liksom hon har sitt särskilda utseende, sin egendomliga handstil o. d., äfven sitt eget sätt att tala på. Svårt kan det ju redan vara att läsa olika stilar, särskildt om man är temligen obevandrad i det språk, hvarpå skriften är hållen, och icke kan taga fantasien något till hjelp. Men papperet kan jag dock hålla stilla framför mig, och bokstäfverna flyga icke i en hast förbi, utan tillåta mig att i lugn stafva i hop dem. Men på den talan-

des läppar är det icke så; äfven vid ett långsamt tal går det dock så fort, så fort: ögat hinner icke lätt att blifva herre öfver detta. Och så gäller det att, på samma gång man skall följa med läpparnes rörelser och hafva sin uppmärksamhet skarpt fästad på detta rent yttre, hålla fast det talade, uppfatta dess inre betydelse och mäkta att bilda ett helt af de förbiilande orden och meningarna. I sanning en för den döfstumme svår uppgift, svårare än mängden rätt kan föreställa sig. En hvar kan pröfva på svårigheten genom att riktigt hålla för öronen och försöka låta ögat öfvertaga örats roll och så följa med ett samtal. Och dock blir jämförelsen här blott mycket ofullkomlig. Ty om den, som har språket fullkomligt i sitt välde och således kan sluta sig till en god del, blott han får riktigt fatt om något, om redan den har svårt att reda sig med en omgifning, huru ojämförligt mycket svårare skall icke uppgiften vara för den, som i likhet med den döfstumme är och merendels alltid blir blott ett barn i språkets förstående! Vi finna derför i döfstummeskolorna mera än en döfstum, hvars stämma och tal kanske ganska väl låta höra sig, men hvars öga icke besitter den skarpa och snabba blick, som erfordras, eller som saknar den kombinationsförmåga, hvarförutan afläsefärdighet icke vinnes; och huru skall det då vara honom möjligt att af lärarens muntliga tal inhemta den lärdom, som det dock gäller att inhemta; och huru skall det då blifva honom möjligt att ute i lifvet reda sig med sin omgifnings tal? En sådan kan omöjligen under en begränsad skoltid med fördel undervisas med talmetoden. Ty denna metod ställer på den döfstummes öga och förstånd just de fordringar, som nu äro nämda. Men huru ser det ut med en sålunda på felaktigt sätt undervisad döfstums språkliga insigt och hans andliga utveckling i allmänhet, d. v. s. med det allra vigtigaste, det som han väl dock främst af allt har behof utaf? Hvad man i detta afseende dagligen kan få se, derom har helt visst mängden icke ens en aflägsen aning.

Vi hafva här af lätt förklarliga skäl blott framstält de hufvudsvårigheter, som möta vid talmetodens användning, utan att gå in i några närmare detaljer. Redan dessa antydningar hafva dock lärt oss, att i allmänhet en ganska god begåfning måste förefinnas hos den döfstumme, som under allt

det myckna rent mekaniska exercerandet, som talmetoden nödvändigt har med sig, skall kunna hinna att tillegna sig de insigter, som lifvet kräfver. Och då döfstummeskolan vill för sina lärjungar vara något så när hvad folkskolan är för fullsinnade barn, så vill denna fordran icke säga litet. Hit hörer framför allt tillräcklig insigt i vårt språk för att kunna läsa en vanlig, för gemene man afsedd bok. Ty detta utgör just hufvudvilkoret för att den döfstumme efter skoltidens slut skall *kunna* hemta någon näring för sin själ. Utan denna insigt och förmåga står han isolerad i andligt afseende bland sin omgifning äfven efter sin utbildning i skolan och glömmer snart nog bort äfven det han der lärt. Men att det uppstälda målet — utan hvars uppnående det verkliga resultatet af döfstummeskolans arbete i allmänhet icke blir stort — är mycket, mycket svårt att vinna och under alla förhållanden kräfver mycket arbete och mycken tid, det hafva vi redan förut framhållit. Och dock är skoltiden icke blott för närvarande i allmänhet för knappt tillmätt, utan den kommer äfven för framtiden och äfven under lyckligare förhållanden (vi tänka på åttaårig lärokurs) att förefalla allt för knapp. Det gäller derför att under den samma använda den för hvar och en lämpligaste metoden för att kunna hysa berättigad förhoppning om ett resultat af arbetet, som åtminstone så mycket som möjligt närmar sig det uppstälda målet.

Hvad följer nu af det sagda? Ingen må så förstå det samma, som skulle det vara vår afsigt att söka förringa talmetodens värde och bringa den i misskredit. Detta är så långt ifrån vår mening, att vi tvärtom villigt förklara oss anse denna metod för den förnämsta och bästa för *de* döfstumma, för hvilka den passar. Vi hafva endast framhållit några orsaker, hvarför man icke kan ega rätt att hoppas eller fordra, att den skall visa sig passande för alla. Ingen må nämligen förbise, att det är en betydlig skilnad på döfstumma och döfstumma. Så hafva somliga af dem blifvit döfva efter förvärfvad talförmåga och hafva qvar språkreminiscenser i högre eller mindre mån; andra besitta någon grad af hörsel, som underlättar arbetet; åter andra höra visserligen icke till någon af de nämda grupperna, utan äro döfstumma i egentlig mening, men de kunna i stället besitta en mer än vanlig grad af emottaglighet för undervisning och

kunna således lätt nog öfvervinna de hinder och stötestenar, på hvilka så många af deras likar falla. För dylika döfstumma är talmetoden icke blott användbar utan, vi upprepa det, den allra bästa metoden, den som mest närmar dem till den öfriga verlden. Men använd äfven för *de* döfstumma, för hvilka den icke rätt passar, verkar den skadligt i så måtto, att den icke lemnar tillräckligt utrymme för den andliga utvecklingen, som äfven de dock framför allt behöfva och af hvilken äfven de äro mer eller mindre mäktiga. Ja, den hindrar då äfven de bättre begåfvade, för så vidt dessa undervisas gemensamt med de sämre, att uppnå det mål, som de kunna hinna, på grund af den hänsyn, som då måste tagas äfven till dessa svagare; och ingenstädes kan den frukt framvisas af döfstummeskolans arbete, som under andra förhållanden skulle kunna ske.

Men, frågar någon, huru skall man då kunna veta, om ett döfstumt barn bör undervisas efter talmetoden eller efter skrif-(tecken-)metoden? I allmänhet kan detta icke säkert afgöras på annat sätt än genom en pröfning. *Alla* döfstumma böra derför pröfvas medelst talmetoden, på det att ingen, som icke verkligen saknar förmåga dertill, må blifva utan denna metods förmåner. Efter resultatet af denna pröfning bör sedan en delning vid undervisningen ske. Antalet af dem, som komma att hänvisas till de olika metoderna, blir väl af lätt insedda skäl något olika under olika år; men en sannolikhetsberäkning med afseende på antalet är dock icke omöjlig att göra, det har erfarenheten lärt. Och för skolornas organisation är kännedom härom af största vigt, eftersom man önskar särskilda skolor för de olika metoderna. Ty för att kunna upprätta ändamålsenliga skolor måste man tydligtvis, bland annat, känna det ungefärliga antal lärjungar, som kommer på hvarje skola. Att döma af så väl våra egna som af flere andras iakttagelser, torde man komma sanningen närmast, om man säger, att omkring hälften af samtliga döfstumma kan med fördel undervisas efter talmetoden *). Och *kan* verkligen hälften af denna vanlottade

*) Vi böra anmärka, att vi här tänka oss de döfstumma undervisade under vanliga förhållanden, d. v. s. i vanliga skolor, der i allmänhet 10 – 12 lärjungar komma på en lärarekraft. Vi hafva således icke yttrat oss om hvad som kan ske under ovanligt gynsamma undantagsförhållanden. Om hvarje döfstumt barn kunde få sin egen lärare, som med skicklighet och kraft egnade

klass af menniskor genom talmetoden bringas så långt, att de lära förstå och använda vårt språk i enkel form samt kunna tala till sin närmaste omgifning och förstå dess tal, hvilket vi tro kunna ske, då må man väl, med minne af de svårigheter som möta vid denna metods användning, medgifva, att detta är ett mycket godt och stort resultat, äfven om det på samma gång kan vara svårt att undertrycka en suck deröfver, att det icke kan gå lika lyckligt med alla. — Af den återstående hälften af de döfstumma torde största delen kunna läras att förstå och använda vårt språk i *skriftlig*, enkel form — i dagliga umgänget träder handalfabetet i stället för den vanliga skriften —, hvarjämte åtskilliga af dessa torde med nytta kunna läras att muntligen uttrycka ett och annat, äfven om detta blefve mycket ofullkomligt. Men detta — eller att låta talet blifva ett ämne, i hvilket de få någon öfning efter omständigheterna — vill dock säga något helt annat än att medelst talet meddela dem hela sin undervisning; detta senare kan omöjligen ske med dessa döfstumma utan största men för det allra vigtigaste, för deras andliga utveckling. — Men icke alla döfstumma kunna bringas till insigt i vårt språk ens i skriftlig form. De finnas nämligen, som till förståndet äro så ringa utrustade, att de omöjligen kunna lära sig att tänka i vårt språks abstrakta form, utan endast förmå tänka i bilder. Det lilla, som kan bibringas dessa särskildt beklagansvärda döfstumma — hvilkas antal vi från några håll sett beräknas till omkring $^1/_{10}$-del af samtliga döfstumma — måste derför meddelas dem i *åtbördens* konkreta form.

Häraf följer således, att vi anse trenne olika metoder böra användas vid de döfstummas undervisning, för så vidt denna skall anordnas så, att hvarje döfstum af den samma skall kunna hafva rätt gagn för lifvet, nämligen *tal*metoden, *skrif*metoden

---

sig uteslutande åt dettas handledning, då är det tydligt, att helt andra resultat af undervisningen kunde vinnas, än då samme lärare skall fördela sin kraft på 10—12; döfstummeundervisningen fordrar nämligen i ojämförligt högre grad än annan undervisning en individualiserande behandling. Antalet af dem, som under dylika förhållanden skulle kunna med framgång undervisas medelst talmetoden, kunde då helt visst också blifva ett helt annat, än det här uppgifna. Men hvartill skulle det väl tjena att beräkna efter förutsättningar, som dock aldrig kunna komma att i någon nämnvärd mån stå till buds?

och *tecken-(åtbörds-)*metoden. De tvänne förstnämda metoderna hafva samma hufvuduppgift: att lära de döfstumma förstå och använda vårt vanliga språk i enkel form — den första både det talade och det skrifna ordet, den senare det skrifna. Tecken-(åtbörds-)metoden åter finge till uppgift att lära den döfstumme uppfatta och meddela sig med åtbörder. Den på detta sätt undervisade kan meddela sig blott med de personer, som ega förmåga att uttrycka sig medelst åtbörder. Ur en vanlig bok kan han omöjligen draga någon nytta. En yttre humanisering blefve väl det egentligaste resultatet af hans undervisning.

* * *

Hvilken än den metod är, som användes vid döfstummas undervisning, och huru mycket man än må söka att närma den vanlig undervisning, komma alltid så stora egendomligheter att vara förenade med den samma, att de döfstumma icke kunna undervisas gemensamt med fullsinnade barn, utan måste hafva sina egna, efter deras särskilda behof afpassade skolor. Och då man på samma plats sammanfört döfstumma med blinda eller sinnesslöa, så har detta icke kunnat bero på utsigten för någon gemensam undervisning af dessa olika klasser. Såsom i hög grad vanlottade hafva de alla varit i behof af medmenniskors hjelp och omvårdnad, och derför har man samlat dem på någon plats, der en dylik vård bättre än annorstädes kunnat lemnas dem. Men i den mån sjelfva deras undervisning mera kommit att träda i förgrunden, har nödvändigheten af skilda anstalter för hvar och en af dessa klasser blifvit insedd och erkänd. Så har den afdelning för blinda, som förut varit förenad med döfstummeinstitutet på Manilla, för några år sedan utbrutits derifrån och bildat ett särskildt institut, som är förlagdt i Stockholm. Äfven eljest inom landet, der fordom blinda undervisats i samma anstalt som döfstumma, har detta numera upphört. Och der ännu sinnesslöa barn förekomma i samma läroanstalt som döfstumma, är dock äfven detta i aftagande, och den tid torde icke vara aflägsen, då äfven i detta hänseende en förändring till det bättre blifvit fullt genomförd.

* * *

De döfstummas jämförelsevis ringa antal gör det tydligtvis icke möjligt att uppfostra hvar och en af dem i sin närmaste hemort, såsom sker med folkskolans barn, utan läroanstalterna för dem måste anordnas så, att döfstumma från ett större område kunna samlas dit. Vid upprättandet af dylika anstalter kan man välja emellan *internats-* och *externats*-formen. I internatet få lärjungarne icke allenast undervisning, utan de hafva der äfven sitt hem under lärotiden. Externaten åter äro blotta skolor, der lärjungarne således icke hafva bostäder, kost o. d., hvilket i stället måste beredas dem i enskilda hem. Hvardera af dessa former — eller dessa båda förenade till hvad man kallar ett inter-externat — har haft och har ännu sina förkämpar; och åtskilligt både har anförts och kan anföras om hvardera formens företräden och brister. Ett yttrande af en ansedd veteran på döfstummeundervisningens område, hvari denne helt nyligen framlagt sitt lifs rika erfarenhet i frågan, vilja vi anföra. »Det är nu», säger han, »nära 40 år, som jag arbetat på döfstummas utbildning, och detta under mycket olika anstaltsförhållanden och i olika befattningar. När jag nu sammanfattar mina rön i fråga om döfstummeanstalters form, så blir mitt omdöme detta: det kommer mycket mindre an på, huru en läroanstalt för döfstumma är inrättad, än derpå, huru den ledes, med hvilken hängifvenhet och med hvilken insigt der arbetas för undervisning och uppfostran.» (Yttrandet, som är af W. Hirzel, Oberinspektor för döfstummeanstalten i Gmünd i Würtemberg, finnes i Organ der Taubstummenanstalten in Deutschland etc., augustihäftet för år 1882). Och vi kunna nog alla gifva honom rätt i detta hans yttrande. Inom båda dessa anstaltsformer kan man få se så väl goda som dåliga resultat i både ena och andra hänseendet, och utsigterna till framgång likasom faran att misslyckas torde vid dem båda vara ungefärligen lika stora. På detta svåra arbetsfält kommer man, trots alla yttre anordningar, icke långt utan både mycket arbete och godt arbete. Der man blott lyckas finna de personligheter, som behöfvas, personer med både hjerta och hufvud och kraft för kallet, der följa välsignelse och framgång arbetet i spåren, der går det lyckligt och väl under hvilken anstaltsform som helst. Men der det brister härutinnan, der skall man icke lyckas äfven under utmärkta förhållanden i öfrigt.

* * *

Undervisningen för döfstumma bör af flere skäl taga sin början så tidigt som möjligt, således i allmänhet helst då de äro omkring 7 år. Särskildt med afseende på talundervisningen är detta af vigt, emedan talorganen äro mjukare och böjligare i de unga åren än sedermera. En skoltid af åtminstone 8 år anses allmänt vara behöflig, och ingen, som något känner till hvad som under denna skoltid måste uträttas, skall finna den samma vara för högt tilltagen. Hvarje lärare kan samtidigt undervisa endast ett mindre antal barn, 10 à 12. Undervisningen kräfver, såsom redan förut är omnämdt, bland annat en vida mera individualiserande behandling än i en vanlig skola.

* * *

Vi hafva berört några af hufvudfrågorna på döfstummeundervisningens område. Ännu en och annan punkt, för hvilken vi trott oss kunna påräkna något intresse äfven utom fackmännens krets, hade vi hoppats hinna att taga med, men hafva för det närvarande icke funnit tillfälle dertill. Innan vi bortlägga pennan, vilja vi blott tillägga ett par ord. En oundervisad döfstums verkliga tillstånd är mycket svårt för menniskor i allmänhet att rätt fatta. Då han till sitt yttre icke allt för märkbart skiljer sig från annat folk samt kan förrätta vanligt kroppsarbete, så tror kanske rätt mången, att det äfven i andra stycken icke kan vara så illa beställdt med honom. Men det är icke så. I hans inre är det mycket mörkt. Han hinner icke öfver det lilla barnets ståndpunkt i andligt afseende, och tänker man särskildt på hans religiösa ställning, så höjer han sig deri icke öfver hedningen: någon tröst från ofvan under lifvets släp och vedermödor känner han icke till, och mot dödens bitterhet har han intet hopp. En hvar stanne litet och öfvertänke denna sorgliga ställning, och den, som förmår något, han göre sedan hvad i hans makt står för att förbättra den samma! Men någon verklig förbättring kan åstadkommas endast genom att bereda honom god undervisning. Och om de döfstummas vänner väl må akta sig för att glömma och icke tacksamt erkänna, att mycket är gjordt för dessa stackars varelser, så få de å andra sidan icke heller tröttna i sin pligt att framhålla, att ännu återstår mycket att göra. De döfstummas antal är i och för sig icke litet — i vårt land utgöra

de enligt en år 1877 uppgjord beräkning 4,639, af hvilka 862 beräknats tillhöra den lämpliga undervisningsåldern — och först och främst erfordras således ganska många undervisningsanstalter för deras emottagande. Men icke nog med att anstalter upprättas för det antal, som ännu saknar undervisning, utan det hela behöfver organiseras, bringas i ett visst system, så att det ena passar in i det andra. Först sedan detta är gjordt, och väl gjordt, kan man göra anspråk på, att undervisningen skall kunna rätt utveckla sig och höja sig till den ståndpunkt, som den behöfver intaga för att vara i full mening välsignelsebringande. Och att den dag måtte vara mycket nära, då en gynsammare sakernas ställning inträdt för våra döfstumma, det må vara vår till sist uttalade innerliga önskan och förhoppning.

O. Kyhlberg.

2.

Hvilka läro- och öfningsämnen böra förekomma i folkskolan?

Så väl i de dagar, som flytt, som i den dag, som nu är, har den åsigt sökt göra sig gällande, att folkskolans uppgift är att bibringa sina elever de insigter och färdigheter, hvaraf de hafva största gagn vid främjandet af de timliga intressena. Undervisningen i henne bör nämligen — enligt denna åskådning — afse endast jordelifvet och dess förhållanden; genom henne böra barnen göras skickliga till det yrke, hvaråt de i framtiden skola egna sig; hennes hufvuduppgift är att lära barnen att på bästa sätt slå sig fram i verlden: att lättast och säkrast förvärfva sitt bröd. Om undervisningen förutom de insigter och färdigheter, som anses bäst leda till detta mål, derjämte omfattar några moraliska sanningar, som vanligen ej hafva sin källa i den gudomliga uppenbarelsen, utan i menniskoförnuftet allena, menar man sig hafva sörjt för barnens bästa, så godt man förmår.

Då man enligt denna åsigt skall bestämma, hvilka läroämnen böra upptagas på skolans läsordning, frågar man, om barnet af det ifrågavarande ämnet har någon nytta vid arbetet på hvad som hör till framkomsten i verlden. Besvaras frågan med »ja», upptages ämnet bland skolans läroämnen. Häraf följer, att man fordrar, att skolan skall undervisa i en mängd ämnen, såsom religion, modersmål, räkning, historia, geografi, naturkunnighet, sång, teckning, trädgårdsskötsel, gymnastik, jordbruk, helsolära, kommunallagar, författning och förvaltning, strafflag och hvad allt de heta dessa ämnen, som man vill, att folkskolan skall upptaga på sin läsordning.

När man uppställer den fordran, att folkskolan skall meddela undervisning i alla dessa ämnen, glömmer man undersöka, huruvida hvart och ett af dem passar för barnens ålder och utveckling; man besinnar ej, att sann verklig bildning icke består uti en mängd notiser från hvarjehanda områden; man inser ej heller, att barnen omöjligen kunna tillegna sig dessa olikartade, osammanhängande notiser så, att de blifva deras verkliga egendom, hvaraf de kunna göra bruk i lifvet; man glömmer slutligen, att menniskan icke är skapad för denna jorden allena; att all uppfostrans yttersta mål är att under jordelifvet göra henne beqväm för medborgarskapet i Kristi och Guds rike, hvadan den bör åsyfta att bibringa en kristlig verldsåskådning och bilda kristliga karaktärer. Detta är möjligt endast derigenom, att undervisningen så mycket som möjligt koncentreras kring kristendomskunskapen, hvilken bör vara folkskolans hufvudämne. Den åsigt, hvarom nu talas, söndersplittrar i stället undervisningen på en mängd ämnen, af hvilka några dertill endast löst sammanhänga med hvarandra.

Fastän den nu nämda åsigten uppträder med mycken säkerhet och med stora anspråk, har hon ännu ej kunnat genomdrifva sitt program, och vi hoppas, att de tider aldrig måtte komma, då det lyckas.

En annan åsigt angående folkskolans uppgift är, att hon hufvudsakligen har att främja barnens formella utveckling. Vetande kan icke — säger man — meddelas i folkskolan till det omfång och i det sammanhang, att det motsvarar lifvets kraf. Det är icke heller folkskolans mål att bibringa en mängd kunskaper. De särskilda läroämnena, hvari undervisning meddelas, äro också icke mål i och för sig, utan de äro medel för vinnandet af det mål, som folkskolan bör sträfva efter. Och detta mål är hufvudsakligen att öfva barnen i att bilda begrepp, omdömen och slutledningar; sålunda att bibringa dem s. k. formell bildning. Denna bildning bör meddelas i folkskolan, ty »den, hvars åskådningsförmåga är uppöfvad; hvars förstånd är skärpt; som öfver hufvud lärt att tänka och dymedelst kan skilja det väsentliga från det tillfälliga, han vet att reda sig i alla förhållanden; han kan lätt lära sig sjelf det, som är af nöden, och bryta sig en väg genom lifvet.»

Enligt denna åsigt böra läroämnena i folkskolan icke bestämmas efter den nytta, man kan hafva af dem i lifvet, utan efter deras lämplighet för uppöfvande af tankeförmågan.

De, som hysa denna åsigt, förglömma, att den formella bildningen i och för sig är ett tomt skal utan kärna, ty ett skarpt förstånd, äfven om det är mycket öfvadt att bilda omdömen och slutledningar, kan stå tillsammans med tanketomhet och andefattigdom; att med uppodling af förståndet allena ej nödvändigt följer förmågan att reda sig i lifvets lägen; att en undervisning, som hufvudsakligen betonar abstrakt förståndsverksamhet hos barn, hindrar personlighetens fulla och allsidiga utveckling, enär den ej rättar sig efter de lagar, enligt hvilka själen arbetar och utvecklas; att barnet icke genom abstrakta tankeöfningar kan fostras till en sedlig personlighet, så att det icke endast kan bedöma hvad som är rätt, utan äfven älskar det och vill göra det.

Andra åter mena, att folkskolan har till uppgift att bibringa de blifvande medlemmarne af de lägre folkklasserna de insigter och färdigheter, som äro nödvändiga för deras framtida, inskränkta lefnadskrets. Såsom nödvändiga insigter och färdigheter anse de kristendomskunskap till den grad, som erfordras för att kunna hos presterskapet börja den egentliga nattvardsläsningen; färdighet att läsa innan och att skrifva samt att räkna de fyra räknesätten i hela tal. Hvad derutöfver går, anse de som skadligt för den stora massan af folket. Och undervisningen i dessa ämnen bör ej syfta på utbildningen af själsförmögenheterna, utan man bör på ett mekaniskt sätt inlära det lilla, som barnen skola inhemta. »Läsa» — säger man — »bör i våra dagar hvar och en kunna. Luther satte bibeln i hvar mans hand. Men äfven inom det timliga området är det nödvändigt att kunna läsa för hvar och en, som vill tillegna sig någon, äfven den minsta, del af den närvarande kulturen. Färdigheten att skrifva kan ej heller någon i våra dagar utan många olägenheter undvara. Och utan någon insigt i räkning kommer ofta till och med den fattigaste i förlägenhet. Slutligen böra ock alla hafva kristendomskunskap till det omfång, som är af nöden för att kunna blifva myndig medlem i kyrkan. Vidsträcktare insigter och en högre uppdrifven tankeförmåga äro deremot farliga för den, som är kallad att med

kroppsarbete förtjena sitt lifsuppehälle. Så mycket förstånd, som han behöfver för utförandet af sina mekaniska göromål, förvärfvar han sig småningom genom erfarenheten; dertill är ej någon skolundervisning af nöden. Genom en mera omfattande undervisning, hvars resultat dock i allmänhet endast kan blifva en mer eller mindre ytlig så kallad halfbildning, fostrar man honom oftast till en missnöjd medborgare, som hyser afund mot dem, som i hans ögon äro bättre lottade, och som blir ett lätt byte för dem, hvilka af en eller annan anledning vilja undergräfva det bestående.»

Denna åsigt dömer sig sjelf. För hvar och en, som utan fördom bedömer hit hörande förhållanden, är det klart, att missnöje, hat, afund, olydnad, högmod med mera dylikt ej hafva sitt upphof i större eller mindre kunskaper, i mer eller mindre utvecklad tankeförmåga, utan i bristen på sann gudsfruktan; att en tänkande arbetare utför ett bättre arbete än den, hvilken, liksom oxen under oket, arbetar utan att tänka; att de gåfvor, Gud gifvit, äro ämnade att utvecklas, så långt omständigheterna och förhållandena medgifva det.

Men är folkskolans uppgift ingen af de ofvan nämda, hvilken uppgift har hon då?

Folkskolan skall bibringa barnen de insigter och färdigheter och utveckla dem till den sjelfständighet i tänkande och handlande, som hvar och en under nuvarande kulturförhållanden behöfver ega för att inom de trängre kretsar, inom hvilka den stora massan af folket i allmänhet rör sig, kunna uppträda och verka som fullmyndiga, dugande medlemmar af de samhällen, inom hvilka de lefva, samt, hvad på henne ankommer, bereda dem till det saliga medborgarskapet i Kristi och Guds rike. Folkskolan bör för uppnående af detta mål bibringa barnen en från samma medelpunkt utgående, fast sammanhängande tankekrets, hvars omfång bestämmes af de förhållanden, i hvilka de flesta af dem, som genomgå folkskolan, lefva eller i framtiden komma att lefva, samt utbilda hos dem en kristlig karaktär.

I hvilka ämnen bör undervisning meddelas i folkskolan, på det hon må kunna lösa denna sin uppgift?

Längtan efter lycksalighet är menniskoandens grunddrift; men emedan menniskan är skapad och i sitt bestånd beroende

af en högre makt, kan hon ej vinna den lycksalighet, efter hvilken hon trängtar, i och genom sig sjelf. Hon kan komma dertill endast i gemenskap med honom, af hvilken och till hvilken hon blifvit skapad. Den, som på en gång är hennes skapare och målet för hennes lif, är Gud. I djupet af sin själ känner hon sitt beroende af honom. Detta gudsmedvetande är likasom medelpunkten i hennes andes lif. Det måste derför i första hand utvecklas, då fråga är om menniskoandens harmoniska utbildning. Endast en harmoniskt utbildad ande är rätt uppfostrad. Då folkskolans hufvuduppgift är att uppfostra, bör hon, så vidt hon förmår, sörja för, att de barn, som lemnas i hennes vård, blifva harmoniskt utbildade. Hon bör derför först och främst se till, att deras medfödda gudsmedvetande, som genom synden blifvit missriktadt, men genom nya födelsen i dopet förhöjdt och omdanadt, får, så vidt på henne ankommer, den näring och vård, det för sin rätta utveckling behöfver, hvilket visar sig deruti, att de hafva en sann kunskap om Gud, hvilken fått ej allenast upplysa förståndet, utan ock värma hjertat, så att de »frukta, älska och förtrösta på Gud öfver all ting.» Undervisning i kristendomskunskap bör sålunda meddelas i folkskolan. Detta läroämne är det vigtigaste af alla, som böra förekomma i henne, enär undervisning deri afser att utveckla det genom nya födelsen i dopet förhöjda och omdanade gudsmedvetandet, hvilken utveckling är en nödvändig förutsättning för personlighetens fulla utbildning; ett oundgängligt vilkor för upprättandet af Guds beläte i menniskan, hvilket är all uppfostrans mål efter hvad Gud säger i sitt ord: »Varen fullkomlige, såsom jag är fullkomlig.» Undervisningen i detta ämne, der hon rätt bedrifves, meddelar ett vetande, som är af oförgängligt värde och »befordrar förnuftets uppväckande och utbildning samt inverkar mäktigt på hela själslifvet, emedan hon kan hänvända barnets varseblifning till den sanna, osynliga verkligheten, den himmelska verlden, och med sina storartade, målande skildringar, sina djupa spörsmål, högstämda poesi, gripande historia, allvarliga maningar, ljufliga löften, jämväl tager både inbillning, tanke, känsla och vilja i kraftigaste anspråk». Genom en sann kunskap om Gud vinner menniskan en rätt uppfattning af sig sjelf och af verlden. Kristendomskunskapen bör derför vara den medel-

punkt, kring hvilken folkskolans öfriga läroämnen böra grupperas. I kristendomens ljus bör allt bedömas, och all undervisning bör hafva till syfte att väcka och utveckla ett sant kristligt lif.

Innehållet i kristendomskunskapen bör framställas dels såsom historia, dels såsom lära, enär Gud uppenbarat sig i gerning och i ord. Historien berättar de fakta, genom hvilka »återlösningen genom Jesus Kristus, hvilken är grunden för vår tro och kristendomens medelpunkt», skedde. Läran framställer hvad kyrkan bekänner om Gud och hans kärleksgerningar. Så väl historien, som läran hafva sin urkund i den heliga skrift, der det »gudomliga uppenbarelselifvet finnes i all dess ursprungliga friskhet och kraft.» Undervisningen i kristendomskunskapen bör derför omfatta biblisk historia, katekes och bibelläsning samt psalmer, hvilka, »såsom yttringar af och vittnesbörd om innerlig fromhet och lefvande gemenskap med Gud», tjena att bekräfta de intryck, som genom undervisningen i öfriga grenar af kristendomskunskapen vunnits.

Undervisningen i kristendomskunskapen är »folkskoleundervisningens perla och centrum». Att taga bort den från folkskolan vore för henne det samma som »att taga bort från oss solens ljus och värme». — Närmast efter kristendomskunskapen är modersmålet folkskolans vigtigaste läroämne. »Gifven framför allt edra barn språket, ty ordet väcker tanken» — ropar Denzel med all rätt till sina lärare, ty hela skolundervisningens resultater äro beroende på barnens språkbildning. »Menniskoandens lif är tänkande. Hvarest tänkande är, der är äfven tankar. Ett tänkande utan tankar är lika otänkbart, som ett lysande utan sken. Men tankar blifva till endast i och genom språket. Utan språk inga tankar; följaktligen äfven intet tänkande. Tänkande och talande äro lika oskiljaktiga som ljus och lysande. Tankarne, det andliga, försinligas i ordet och blifva först i detta bestämda, åtskilda från andra och sålunda något verkligt. För den skull är tanken först i språket fattbar så väl för den egna anden, som för en annan ande. Men språket bjuder anden icke allenast den klädnad i hvilken hon kan uppenbara sig, utan är ock den enda väg, som för till anden; deraf kommer den stora betydelse det har för all undervisning» (Wangemann). Genom att lära att läsa och att

uppfatta innehållet i det lästa kunna barnen tillegna sig hvad Gud uppenbarat och hvad andra menniskor i skrift meddelat; genom att lära förstå språket kunna de göra sig till godo hvad andra muntligt framställa; genom att lära att uttrycka sina tankar i skrift och tal kunna de meddela sig med andra. I folkskolan bör sålunda undervisning meddelas i modersmålet och barnen derunder öfvas i dess läsande, skrifvande och talande.

Språkundervisningen bör ställas i innerligaste förbindelse med sakundervisningen: det är, man bör öfva barnen i att läsa, skrifva och tala endast genom att sysselsätta dem med sådant, som kan förädlande inverka på dem och rikta dem med värdefullt vetande. De böra sålunda ej få läsa något annat än som är nyttigt och godt, och med läsöfningarna böra skrif- och talöfningarna ställas i närmaste samband.

På det barnen må kunna rätt uppfatta innehållet i hvad de läsa samt språkriktigt uttrycka sina tankar i skrift och tal, måste de ega någon insigt i språklära. Häri bör sålunda ock undervisning meddelas; men, då språkläran i folkskolan ej är mål, utan endast medel, böra endast sådana delar deraf genomgås, som äro nödvändiga att känna för att målet för språkundervisningen öfver hufvud må kunna vinnas.

Den tredje platsen bland folkskolans läroämnen intager räkningen. Detta ämne är å ena sidan af stor sedlig betydelse. Palmer säger: »räkningens stränga lagenlighet, då äfven den minsta förseelse förråder sig i resultatet, och då nödvändigheten att absolut hålla tankarne tillsamman och låta dem i den af saken fordrade ordningen utveckla sig ur hvarandra, har någonting äfven i sedligt hänseende stärkande och stålsättande; deri ligger en tukt, och hvad som faller under detta begrepp samverkar dock, äfven om det skulle verka i ringare intensitet, med hela den kristliga uppfostran. Dessutom har räknekonsten äfven i lifvet såsom en från anden utgående ordning i de yttre förhållandena, såsom en det rätta tjenande faktor i menniskornas inbördes umgänge sin sedliga betydelse.»

Å andra sidan sammanhänger räkningen nära med språkundervisningen. Räkningen är nämligen en god öfning i att uttrycka sig sammanhängande samt med reda och klarhet.

Räkningen är dessutom ett synnerligen förträffligt medel för förståndets uppodling och främjar sålunda sjelfständigheten i tänkandet. Och ändtligen är detta läroämne äf största vigt i det hvardagliga lifvet. Man bör derför ock vid undervisningen i räkning taga sådana exempel och uppgifter som vanligen förekomma vid handeln och vandeln menniskorna emellan, eller som äro hemtade ur folkskolans öfriga undervisningsområden.

Undervisningen i kristendomskunskap, modersmålet och räkning meddelar en, visserligen trångt begränsad, men dock sammanhängande tankekrets. Derför medgifver ock skolstadgan af år 1882, att lärjungar, hvilka af fattigdom hindras att undervisningen längre tid begagna, eller sakna erforderlig fattningsgåfva att förvärfva det fulla kunskapsmått, som bör i folkskolan inhemtas, kunna af skolrådet erhålla tillstånd att lemna skolan under det vilkor, att de åtminstone hafva nödiga insigter uti de ifrågavarande ämnena.

I spetsen för öfriga läroämnen, i hvilka undervisning bör meddelas i folkskolan, om hon skall kunna fullständigare nå sitt mål, står historien, enär hon har den mångsidigaste bildningskraft. I historien lära vi känna det märkligaste, som i forna tider timat; de lärdomar och erfarenheter, som häraf kunna hemtas, äro af största betydelse vid ordnandet af så väl mer enskilda, som allmänna förhållanden. Undervisningen i detta ämne främjar derjämte mäktigt den formella bildningen: hon öfvar minnet; närer inbillningskraften och skärper förståndet. Hon väcker afsky för det onda, men lust till det goda, samt visar, huru det förra, så vidt det ej blifvit allvarligt ångradt och förlåtet, förr eller senare föder af sig förderf; och huru det senare deremot en gång får en härlig nådelön. Hon lär oss se Guds finger i händelsernas gång och fostrar oss derigenom till undergifvenhet, tålamod och förtröstan. Hon stålsätter viljan och tänder och underhåller kärleken till fosterlandet. Slutligen befordrar hon allmänbildningen derigenom, att hon bibringar kännedom om en mångfald af förhållanden ur menskliga lifvet i allmänhet och särskildt om »förhållanden, som i alla tider utgjort och ännu utgöra faktorerna i samfundslifvet.» Namn och årtal äro det oväsentligaste i historien; endast namnen på historiens hufvudpersoner, blott årtalen, då de allra vigtigaste händelserna timat, äro af

värde för folkskolans barn. Man bedrar sig, om man tror, att barnen få en klarare föreställning om händelserna derigenom, att många årtal inläras. De kunna väl lära sig årtalen; men ju flera de äro, ju mindre tänka de på hvad dessa angifva. Utpräglade karaktärer och vigtiga händelser fängsla deremot de unga och uppväcka deras intresse samt drifva dem till handling. Bildningsvärdet i dessa ligger i idéen, som är förkroppsligad i personligheten; som har uppenbarat sig i den historiska tilldragelsen. Derför bör man vid undervisningen i historia framställa för de unga personer och händelser, hvilka genom sin ideala halt hafva framstående värde för bildandet af en kristlig karaktär.

Att det hufvudsakligen är det egna folkets historia, som bör läsas i folkskolan, förstås af sig sjelft. Den väcker största intresset hos barnen och är för dem af största nytta. Och för folket sjelft är det ingalunda ovigtigt, att dess medlemmar känna dess forna öden och dess nuvarande tillstånd. Härigenom bevekas de lättare att på hvad sätt de förmå främja dess bästa.

Det nära sambandet mellan kristendomskunskapen och historien ligger i öppen dag; äfvenså är det lätt att inse, att undervisningen i historia står i nära samband med språkundervisningen. Historien erbjuder nämligen en värdefull läsning. Ur henne kunna hemtas en stor mängd lämpliga ämnen för skriftlig behandling. Då hon, såsom varande historia, vill berättas, få barnen vid undervisningen deri talrika tillfällen att öfva sig uti berättandets konst, hvilket är ett godt medel för utbildande af förmågan att i sammanhängande tal framställa sina tankar.

I nära sammanhang med historien står geografien. En rätt klar uppfattning af de historiska tilldragelserna kan man icke vinna utan någon kännedom om skådeplatsen, der de timat. Men geografien bör upptagas på folkskolans läsordning icke endast derför, att hon är en vigtig hjelpvetenskap till historien, utan emedan undervisningen deri är af stor betydelse för vinnande af det mål, folkskolan har sig föresatt. Läsningen af geografi bidrager till att gifva en sann kunskap om Gud! En riktig föreställning om den verldskropp, hvilken vi bebo; om det goda och sköna, den eger; om tallösheten af och olikheten mellan de lefvande väsen, som der lefva; om sammanhanget i det hela, samt om ändamålsenligheten i allt; lär oss känna å ena sidan vår obe-

tydlighet, men å den andra sidan Guds storhet, uppenbarad i hans allmakt, allvishet och allgodhet. Genom detta läroämne vinna folkskolans barn något begrepp om den storartade samfärdseln mellan jordens folk; genom detta lära de inse sambandet mellan ett lands fysikaliska förhållanden och dess invånares lefnadssätt, näringar och politiska inrättningar. Geografien meddelar sålunda åtskilliga kunskaper, som äro nyttiga för en hvar att ega. Men på samma gång främjar hon ock den formella bildningen: hon skärper iakttagelseförmågan, utbildar fantasien och odlar förståndet. Ändtligen verkar hon ock på hjerta och sinnelag. Skildringar af det egna landet; dess inrättningar; dess folks seder och lefnadssätt väcka och nära fosterlandskärleken. Geografien kan ej vara borta från folkskoleundervisningen, utan att det skulle uppstå en lucka, hvilken ej skulle kunna fyllas genom något annat ämne.

Att i vår tid, då naturkunnigheten spelar en så stor roll, undervisning deri bör meddelas i folkskolorna, är satt utom allt tvifvel. Visserligen har man med ett visst misstroende sett detta ämne på folkskolans läsordning, emedan man fruktat, att det skulle främja gudlösheten. Men insigt i naturkunnighet är ej nödvändigt förenad med ogudaktighet. Har någon gång undervisningen deri haft så bekymmersamma följder, beror det på det ytliga och förvända sätt, hvarpå den meddelats. Tvärtom kan och bör undervisningen äfven i detta ämne bidraga till en sann kunskap om Gud, menniskan och verlden i öfrigt, på samma gång det främjar själskrafternas utveckling.

Gud har uppenbarat sig för oss i bibeln och i naturen. »En kristen höfves det att läsa i båda dessa böcker.» Genom naturens betraktande böra vi lära känna Guds makt, vishet och godhet och på grund deraf älska honom och förtrösta på honom. Genom insigt i det förhållande, hvari Gud står till oss och till den öfriga verlden, lära vi äfven älska hans skapade verk och således att med ömhet behandla djuren och växterna samt i allmänhet att ej utan något giltigt ändamål lägga förstörande hand på något naturföremål.

Vid undervisningen i naturkunnighet har man ofta tillfälle att fästa barnens uppmärksamhet på sköna färger och vackra former m. m., och att derigenom utbilda deras skönhetssinne; genom undervisning deri skärpes iakttagelseförmågan och upp-

odlas inbillningskraften och förståndet, under det att det meddelar insigter, som äro nyttiga för arbetet på det lekamliga förvärfvet.

Sången inverkar mäktigt på menniskans känslolif. Huru fyller ej en psalm, som strömmar ut ur en from menniskas bröst, hjertat med andakt! Huru tänder ej en hänryckande fosterländsk sång kärleken till fäderneslandet och huru uppeldar hon icke krigarens mod! Huru höjer ej en stämningsfull sång om naturens skönhet hjertat till honom, som frambragt allt detta med sin krafts ord! — Är det nu en sanning, att sången utöfvar ett så mäktigt inflytande på menniskans innersta själslif; bidrager hon, om hon är uttryck för rena och ädla känslor, till sjelfva sinnelagets riktning till det ädla och sköna; måste sång öfvas i folkskolan; ty till andens harmoniska utbildning hör ock känslornas förädlande. Förstånd och känslor måste nämligen båda utöfva inflytande på viljan, om det andliga lifvet skall utveckla sig harmoniskt.

Äfven teckningen har stort inflytande på utbildandet af en sedlig karaktär. Derigenom vänjas nämligen barnen vid renlighet och ordning samt vid tålamod, ihärdighet och noggrannhet. Derjämte bidrager teckningen till utbildning af åskådningsförmågan och inbillningskraften samt till odlande af sinnet för det sköna. Och slutligen huru öfvas ej öga och hand genom sysselsättningen med detta ämne, och hvilken stor nytta har man icke af färdighet deri uti det dagliga lifvet!

Till en harmonisk uppfostran hör icke allenast, att själsförmögenheterna utbildas, så att de tillbörligt understödja hvarandra vid deras verksamhet, utan ock att kroppens krafter utvecklas, så att kroppen kan blifva ett lämpligt och lydigt organ för själen vid hennes verksamket. I folkskolan böra sålunda öfningar anställas, hvilka hafva till syfte utbildningen af kroppens krafter. För detta ändamål har man på folkskolans läsordning upptagit trädgårdsskötsel, slöjd och gymnastik.

Trädgårdsskötseln stärker kroppens krafter genom deras sysselsättning med arbete i friska luften. Genom insigt deri kan man bereda sig många förvärfskällor samt göra omgifningarna kring sitt hem vackra och prydliga. Härigenom tändes och underhålles kärleken till hemmet samt odlas sinnet för det sköna. Men det sköna är nära beslägtadt med det goda. Den, som har

ett utbildadt skönhetssinne, är tillgängligare för sedlig inverkan, än den, som saknar ett sådant.

Undervisningen i slöjd utvecklar ock form- och skönhetssinnet; bereder tillfälle till nyttig och roande sysselsättning och afhåller derigenom från onyttiga tidsfördrif och syndiga förströelser; öppnar många inkomstkällor; lär att nyttja händerna och bidrager derigenom till utveckling af rådighet och sjelfständighet.

Hvad slutligen beträffar gymnastiken, har den en sanitär och en pedagogisk nytta. I förra hänseendet tjenar den till kroppskrafternas stärkande och härdande; i det senare vänjer den vid ordning, lydnad, uppmärksamhet och noggrannhet och har sålunda stor betydelse såsom förberedande för sedlighet i egentlig mening.

Alla här ofvan nämda läro- och öfningsämnen bilda sålunda en fast sammanhängande krets omkring en gemensam medelpunkt. Denna gemensamma medelpunkt är kristendomskunskapen. I denna få vi lära känna Gud och den, han sändt hafver, Jesus Kristus. De öfriga ämnena, om undervisningen i dem rätt bedrifves, underlätta en sann uppfattning af honom och bidraga till att göra oss villigare att tjena honom i »helighet och rättfärdighet». Men att bibringa en sann kunskap om Gud och att uppväcka en rätt fruktan, kärlek och tillförsigt till honom är all uppfostrans mål.

Carl K—n.

3.

Riksdagen 1883.

1.

Ur berättelsen om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit, gifven Stockholms slott å rikssalen den 17 Januari 1883, meddela vi:

Kongl. Maj:t har genom nådig kungörelse den 20 Januari 1882 förordnat om rätt till presterlig tjenstårsberäkning för rektorer och adjunkter vid folkskolelärare- och folkskolelärarinneseminarierna.

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1882 vid rikets sju folkskolelärareseminarier 930 och fem folkskolelärarinneseminarier 565, eller tillsammans 1,495.

Afgångsexamen undergingo sistlidna års vårtermin vid dessa läroanstalter 236 manliga och 128 qvinliga elever eller tillsammans 364.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminarierna af 93 elever, som genomgått första årets lärokurs.

Vid seminariet i Jockmock för lappska småskolelärares och lärarinnors bildande voro höstterminen 1882 intagna 10 elever och vid seminariet i Haparanda för finska småskolelärares och lärarinnors bildande voro samma termin intagna 17 elever; och utexaminerades vid vårterminens slut samma år vid det förra 6 och vid det senare 4 elever.

Vid 14 af landsting underhållna småskolelärare- och lärarinneseminarier hafva under år 1882 tillsammans 358 elever undergått den genom Kongl. kungörelsen den 11 Januari 1878 föreskrifna afgångspröfning.

Enahanda pröfning har med särskildt nådigt tillstånd blifvit anstäld vid 4 af enskilde inrättade småskolelärarinneseminarier med tillsammans 127 elever.

Det nya lärohuset för folkskolelärarinneseminariet i Falun har under år 1882 blifvit färdigbygdt och från höstterminens början för seminarium upplåtet.

Gymnastikbyggnaden för folkskolelärarinneseminarium i Skara har äfven under nämda år blifvit uppförd.

Folkskoleinspektörernas vid 1881 års slut afgifna berättelser om folkundervisningen i riket under den med nämda år afslutade inspektionsperioden hafva blifvit till trycket befordrade för att till vederbörande utdelas.

Kongl. Maj:t har den 20 Januari 1882 i anledning af riksdagens framställning utfärdat förnyad nådig stadga angående folkundervisningen i riket, och genom nådig kungörelse samma dag förordnat om aflöningen åt lärare och lärarinnor vid folkskolor och småskolor.

Genom nådigt cirkulär den 24 November 1882 har Kongl. Maj:t faststält formulär för de i folkskolestadgan föreskrifna uppgifter och berättelser om folkundervisningen.

Enligt de, jämlikt föreskriften i Kongl. cirkuläret den 31 December 1875, från domkapitlen och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifter angående folkundervisningen under år 1881 funnos i hela riket 12 högre folkskolor med 338 lärjungar, 4,042 folkskolor, hvaraf 3,148 fasta och 894 flyttande, 910 mindre skolor, hvaraf 566 fasta och 344 flyttande, samt 4,585 småskolor, hvaraf 2,401 fasta och 2,184 flyttande, eller tillsammans 9,549 folkundervisningsanstalter. I de högre folkskolorna undervisade 14 lärare samt

i folkskolorna	3,298	lärare och	891	lärarinnor,	tillsammans	4,819,
i m. skolorna	275	» »	640	»	»	915,
i småskolorna	617	» »	4,237	»	»	4,854,
Summa	4,820	lärare och	5,768	lärarinnor,	tillsammans	10,588,

förutom 218 lärare och 300 lärarinnor eller tillsammans 518, som särskildt undervisat i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn mellan 7—14 år utgjorde 684,134 (348,164 gossar och 335,970 flickor) af hvilka

högskolor, har Kongl. Maj:t genom cirkulär till Dess befallningshafvande den 12 Juni 1882 förordnat om sättet för delfående af nämda understöd.

På grund af förordningen den 15 Februari 1855 angående ersättning för understöd, som af fattigvårdssamhällen i ett af de förenade rikena Sverige och Norge lemnats behöfvande personer från det andra riket, har under år 1882 liqvid för år 1880 emellan de begge statskassorna egt rum.

Af anslaget till den fattigvård, som bör af staten bekostas, hafva den 27 Januari 1882 särskilda belopp blifvit för år 1881 stälda till disposition af Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Jemtlands, Vesterbottens och Norrbottens län för att användas till understöd åt fattiga bland lappallmogen.

Under år 1882 har Kongl. Maj:t tilldelat understöd åt sex uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn, äfvensom Kongl. Maj:t låtit under samma år inspektera dessa anstalter.

Nådig kungörelse angående vilkoren för erhållande af statsunderstöd utaf 1883 års anslag för dylika uppfostringsanstalter har Kongl. Maj:t under den 12 sistlidne Juni låtit utfärda.

Vid allmänna institutet för döfstumma å Manilla voro under höstterminen 1882 intagna 131 elever, af hvilka 93 voro frielever och 13 erlade nedsatt afgift. Vid institutets seminarium för döfstumma lärares bildande voro under samma termin intagna 5 manliga och 1 qvinlig, tillsammans 6 elever.

Vid institutet för blinda, som under år 1882 fortfarande varit inrymdt i förhyrd lokal i Ladugårdslands församling i Stockholm, voro under höstterminen samma år intagna 60 elever, af hvilka 38 voro frielever och 9 erlade nedsatt afgift.

Sedan riksdagen för år 1883 beviljat ett extra anslag af 2,500 kronor för tryckning af blindskrifter, har Kongl. Maj:t, efter direktionens för institutet för blinda hörande, genom beslut den 20 Oktober 1882 förordnat, att detta anslag skall ställas till bemälda direktions disposition att för det dermed afsedda ändamålet användas mot redovisning i sammanhang med institutets för blinda öfriga utgifter.

Af de till understöd och uppmuntran åt mindre uppfostringsanstalter för döfstumma och blinda barn beviljade medel hafva för innevarande år bidrag lemnats till 13 dylika anstalter med

tillsammans 33,250 kronor. Antalet elever vid dessa anstalter utgör tillsammans 338.

Vid läroanstalterna för öfveråriga döfstumma voro under sistlidna hösttermin intagna tillsammans 174 elever, nämligen vid läroanstalten i Vadstena 55, i Skara 60 och i Bollnäs församling af erkestiftet 59.

2.

Vid riksdagen 1883 hafva väckts följande motioner angående folkundervisningen:

S. Wieselgren: att riksdagen för beredande af löneförbättring, beräknad för innevarande och nästkommande år, åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärareseminarierna ville på extra stat för år 1884 anvisa 66,000 kronor.

A. J. Lyth: om anvisande af 33,000 kronor till löneförbättring åt lärarne och lärarinnorna vid seminarierna.

A. Rundbäck: om förhöjning af folkskolelärarnes löner.

A. Trybom: om anordnande af undervisning åt blinda döfstumma vid statens läroanstalt i Skara för öfveråriga döfstumma.

A. Pettersson i Hasselstad om anslag till ett folkskolelärarinneseminarium i Skåne.

Ola Andersson: om anvisande af ett förslagsanslag af 20,000 kronor till uppmuntran och understöd åt undervisningsanstalter eller föreningar, som i de större städerna bereda och anordna regelbundna föreläsningskurser för arbetsklassen.

A. P. Lind och I. Markusson: om anvisande af 15,000 kronor årligt förslagsanslag till pensionering åt f. d. folkskolelärare, som tagit afsked före pensionsreglementets trädande i kraft.

A. H. Sandström: om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om förändring i reglementet för folkskolelärarnes pensionsinrättning.

4.

Koralbok för svenska kyrkan,

reviderad upplaga, utgifven af Chr. L. Anjou, seminarierektor, och J. Fr. Törnvall, domkyrkoorganist.

Sedan en längre tid tillbaka har en strid förts rörande vår svenska kyrkas koralbok, den s. k. Hæffnerska, i det att ett icke ringa parti önskat den samma antingen helt och hållet afskaffad eller åtminstone omarbetad efter helt andra grunder än dem, som Hæffner sjelf följt vid koralbokens utarbetande, under det att ett motparti, som i inga hänseenden kan anses det andra partiet underlägset, tagit nämda koralbok i varmt försvar och på sin höjd velat medgifva behofvet af en med lätt hand i öfverensstämmelse med grunderna för det Hæffnerska arbetet utförd revision deraf. Anledningen till denna strid torde emellertid vara att finna icke egentligen i de fel, som kunna vidlåda vår närvarande koralbok, utan i beskaffenheten af koralsången i våra kyrkor, hvars långsläpighet, bristande omvexling och betoningslöshet gifvit anledning till fullt berättigade klagomål. Dessa brister har man nu tänkt sig få afhjelpta genom införande af ett hastigare tempo, af lifligare och mera omvexlande rytmer, särskildt genom användande af den s. k. trippeltakten, så ofta detta möjligen kan ske, under det att andra, som gått ännu längre, velat utstyra koralerna med en fullständigt afrundad rytmisk takt eller med andra ord velat behandla dem såsom musikstycken i vanlig mening. Alla dessa koralboksförbättrare kunna nu visserligen i åtskilliga enskildheter hafva rätt, men de synas oss samtliga begå det felet, att de betrakta frågan uteslutande ur rent musikalisk synpunkt, i det att de vilja bedöma kyrkosången såsom en musikalisk konstprodukt. De glömma härvid att taga en högst väsentlig

faktor med i beräkningen: den exeqverande kören, här den sjungande församlingen; ty vi måste noga hålla fast vid, att psalmerna vid gudstjensten skola sjungas icke af en för ändamålet inöfvad kör, utan af församlingen i sin helhet. De glömma härvid, att en god körsång ovilkorligt kräfver en skara åtminstone någorlunda väl inöfvade sångare och en skicklig anförare, samt att, då dessa förutsättningar för en god körsång i våra församlingar, just till följd af att kören utgöres af församlingen i sin helhet, icke äro eller kunna vara för handen, sången i våra kyrkor, såsom musik betraktad, aldrig kan blifva annat än dålig musik. Slutligen — och häri ligger grundvillfarelsen hos detta slags uppfattning — de förbise ändamålet med den kyrkosång, hvilken församlingen enligt de evangeliskt-lutherska kyrkornas ritual sjelf utför. Att detta är församlingens uppbyggelse, torde man väl vara villig att erkänna, men man förbiser, att den uppbyggelse, som är kyrkosångens ändamål, ej kan vinnas genom *åhörande* deraf, utan endast genom *deltagande* deruti. Kyrkosångens uppgift är nämligen att vara ett uttryck för församlingens gemensamma bön, tack och lof till Herren. Musiken blir då härvidlag endast ett medel för ett gemensamt frambärande af psalmtexten. Koralen är således till för psalmtextens skull, icke tvärtom. Fasthåller man nu strängt denna grundsats, torde det vara lätt att inse, att en förbättring af vår församlingssång icke står att vinna genom en så beskaffad revision af koralboken, hvarigenom psalmerna göras till musikstycken i vanlig mening och hvarigenom således deltagandet för den stora mängden i sången skulle försvåras. Tvärtom, en revision af koralboken kan blifva ett medel till förbättring af kyrkosången endast för så vidt derigenom större frihet från den musikaliska konstformens fordringar ernås, så att koralboken afstår från all sjelfständig betydelse och nära ansluter sig till psalmboken.

I öfverensstämmelse med förenämda grunder är den af herrar Anjou och Törnvall utgifna reviderade upplagan af den Hæffnerska koralboken utarbetad, såsom också i företalet till den samma blifvit uttaladt. Der framhålles såsom en fordran på koralspelet, att det skall rätta sig efter psalmtexten, så att »psalmerna komma att sjungas så, som de vid en långsam, stilla och värdig läsning böra föredragas». Det beteckningssätt, som

för vinnande af ändamålet begagnats, synes oss på en gång enkelt och tillfredsställande. Taktindelning, punkterade noter, pauser och fermater, allt dylikt är borttaget. Genom taktstreck betecknas hvarje versrads slut; genom tecknet ‿ eller —, om versraden börjar med obetonad eller med betonad stafvelse. För öfrigt användes endast fjerdedels, halfva samt någon gång hela noter för betecknandet af det rytmiska fortskridandet jämte de väsentligaste åtskilnaderna i tempot dervid. Genom att vid beteckningen undvika alla mera detaljerade anvisningar för koralspelet har en viss frihet blifvit inrymd åt organisten att efter förmåga lämpa föredraget efter de fordringar, som en riktig deklamation af psalmtexten ställer på spelet, eller ock att mera strängt hålla sig till det angifna taktmåttet. Förenämda anordning anse vi innebära en stor fördel. Å ena sidan inrymmes åt den mera erfarne och kunnige organisten tillräcklig frihet att lämpa spelet efter psalmtextens vexlande innehåll, en frihet, hvilken dock måste, såsom ock utgifvarne sjelfva påpeka, med största varsamhet och måtta användas, enär föredraget annars lätt kan blifva karrikatyrmessigt; å andra sidan finnes ingen svårighet för den organist, som af en eller annan anledning föredrager ett strängt iakttagande af taktmåttet, att på sådant sätt begagna boken, hvars beteckningssätt äfven vid ett dylikt föredrag innebär ett gif akt emot de svåraste felen i det af ålder häfdvunna spelsättet, särskildt de allt för långa och störande kadenserna.

Det hinder för kyrkosångens förbättrande, som hittills kunnat ligga i koralboken, anse vi sålunda kunna undanrödjas genom allmänt antagande af ifrågavarande reviderade upplaga deraf. Men härigenom är endast ett hinder borttaget, icke något positivt uträttadt för vinnande af en genomgripande förbättring af vår kyrkosång. Härvidlag kommer det an på, att en ny tradition utbildas både i fråga om orgelspelet och kyrkosången. För det förra tillkommer det vederbörande anstalter för organisters utbildande att sörja. Dervid ligger stor makt uppå, att de blifvande organisterna under studietiden göras rätt förtroliga med icke blott koralboken utan äfven med psalmboken. Vi underskatta ingalunda värdet af de insigter och färdigheter inom öfriga musikens områden, som bibringas organistkandidaterna under deras kurs. Vi vilja endast, att det strängt skall hållas på,

att allt dylikt skall underordnas koralspelet, hvilket bör göras till hufvudsak i organistkursen. För det senare åter tillkommer det skolan, särskildt folkskolan, att sörja. För utbildande af en god tradition i församlingen i afseende på kyrkosången torde få saker vara af sådan vigt, som att sångundervisningen, särskildt undervisningen i koralsång, på ett ändamålsenligt sätt bedrifves i folkskolan. Mycket torde dervidlag ännu återstå att önska. Man torde, utan att göra sig skyldig till någon orättvisa, kunna påstå, att sången i allmänhet står lågt i våra folkskolor. Men förrän en genomgripande förändring i detta afseende kan blifva åvägabragt, förr är ej heller någon varaktig förbättring af kyrkosången att vänta. Derför är det också af stor vigt, att musikundervisningen rätt bedrifves vid seminarierna, särskildt att de folkskolelärare och lärarinnor, som derifrån utexamineras, vid utträdet ur läroverket äro i besittning af vederbörlig både insigt och färdighet i fråga om psalmsången och koralspelet. Såsom hjelpmedel härtill må nu äfven denna koralbok kunna anses, hvilken vi önska måtte varda antagen vid rikets alla seminarier för att derigenom kunna inkomma äfven i folkskolan.

Ifrågavarande koralbok kallas af utgifvarne koralbok för svenska kyrkan, reviderad upplaga. Den gör fullt skäl för denna benämning både med hänsyn till i den samma förekommande psalmmelodier, som till dessas harmoniska behandling. I förra hänseendet må här blott anföras, att af de 222 koralmelodier, som i henne förefinnas, äro endast 7 nytillagda, alla af framstående värde. De öfriga tillhöra samtliga den Hæffnerska koralboken. Visserligen äro 72 i denna förekommande melodier uteslutna, men om dessa torde med skäl kunna sägas, att de äro antingen mindre sångbara eller svaga eller ock öfverflödiga, hvarför deras uteslutande synes oss fullt berättigadt. Endast rörande en af dessa, näml. n:r 378, skulle vi önskat, att den bibehållits, åtminstone bredvid den melodi, n:r 138, till hvilken denna psalm hänvisats, då nämligen denna senare, ehuru visserligen i skönhet utan all fråga öfverträffande den förra, ej synes oss rätt uttrycka karaktären af ifrågavarande psalm. Likaså vill det synas oss, som om utgifvarne gerna kunde bredvid den i deras koralbok förekommande melodien till psalmen n:r 153, äfven upptagit den Åhlströmska melodien till samma psalm, dels eme-

dan denna i sig sjelf är ganska vacker, och dels emedan den är allmänt begagnad och omtyckt af församlingen.

I afseende på den harmoniska behandlingen åter synes herrar Anjou och Törnvalls koralbok utmärka sig för enkelhet och god konseqvens, hvarjämte den i detta hänseende i allt hufvudsakligt öfverensstämmer med den Hæffnerska, från hvilken den afviker, endast då bestämda skäl tala derför. Då således grunderna för harmoniseringen i denna koralbok äro de samma som i den Hæffnerska, borde väl i detta fall intet hinder möta för dess allmännare antagande åtminstone från vännerna till denna senare, äfven om smaken i en och annan enskildhet härvidlag skulle vara olika.

Den af oss härmed anmälda koralboken utmärker sig i öfrigt för en god utstyrsel, såsom ett fint och godt papper, redigt och vackert tryck samt starkt och prydligt band, hvarjämte det åsatta priset — 5 kronor — synes oss jämförelsevis ganska billigt.

På grund af hvad vi här ofvan i största korthet antydt, kunna vi ej annat än varmt rekommendera herrar Anjous och Törnvalls koralbok till herrar organister och skollärare samt i allmänhet till alla dem, hvilka intressera sig för en förbättring af kyrkosången i våra församlingar. Om också denna bok kan tyckas innehålla en och annan nyhet, hvilken vid första påseendet skulle kunna förefalla den med saken mindre förtrogne en smula betänklig, så torde dock ej kunna nekas, att arbetet hvilar på riktiga grunder samt är utfördt med pietet, omsorg och sakkännedom. Och hvad nu dessa nyheter beträffar, hvilka ju endast röra beteckningssättet, så är detta så litet nytt, att det i sjelfva verket endast innebär en återgång till det beteckningssätt, som ännu vid slutet af det 17:de århundradet var det brukliga och som synes hafva lemnat rum för den senare, mera konstmessiga beteckningen just i samband med begynnelsen af det förfall i psalmsången, hvaröfver vi ännu allt fortfarande hafva att beklaga oss. Vi äro ock öfvertygade om, att hvar och en, som är i besittning af tillräckliga förutsättningar för att kunna bedöma boken och utan förutfattade åsigter vill sätta sig in i den samma, snart skall finna sig öfvertygad om, att utgifvarne hafva tagit väl vara på det goda, som finnes i den Hæffnerska koralboken, och att de förändringar, som införts i den af dem utgifna, i det stora hela äro förbättringar. *G—m.*

Uppgift å elevernas antal vid statens folkskolelärare- och lärarinne-seminarier höstterminen 1882.

	Inträdessökande.	Klass.	Qvarsittande.	Uppflyttade.	Nyintagna.	Summa.	Summa summarum.
Stockholms ... . qvinl.	115	I	—	--	32	32	
		II	—	27	5	32	
		III	1	31	2	34	
		IV	—	32	—	32	130
Upsala	53	I	1	—	29	30	
		II	1	23	3	27	
		III	2	33	3	38	
		IV	—	35	1	36	131
Linköpings	54	I	—	—	32	32	
		II	1	30	1	32	
		III	2	33	—	35	
		IV	3	30	1	34	133
Skara .... qvinl.	93	I	1	—	32	33	
		II	1	32	4	27	
		III	1	34	1	36	
		IV	—	40	—	40	146
Falu ..... qvinl.	57	I	—	—	24	24	
		II	—	9	12	21	
		III	—	18	2	20	
		IV	2	14	—	16	81
Vexiö	96	I	1	--	36	37	
		II	3	25	—	28	
		III	7	29	—	36	
		IV	2	29	—	31	132
Lunds	65	I	1	—	39	40	
		II	8	37	—	45	
		III	9	33	—	42	
		IV	7	32	1	40	167
Göteborgs	92	I	1	—	35	36	
		II	1	35	2	38	
		III	—	36	2	38	
		IV	5	27	—	32	144
Kalmar ..... qvinl.	88	I	—	—	33	33	
		II	—	20	13	33	
		III	1	31	—	32	
		IV	—	28	1	29	127
Karlstads	53	I	2	—	31	33	
		II	3	29	4	36	
		III	2	37	1	40	
		IV	—	36	—	36	145
Hernösands	34	I	—	—	16	16	
		II	—	11	11	22	
		III	2	13	1	16	
		IV	—	24	—	24	78
Umeå ..... qvinl.	26	I	1	—	14	15	
		II	—	31	7	20	
		III	1	25	2	28	
		IV	1	17	—	18	81
Summa	826		74	988	433	1,495	1,495

	Inträdessökande.	Klass.	Qvarsittande.	Uppflyttade.	Nyintagna.	Summa.	Summa summarum.
Haparanda	18	I	—	—	9	9	
		II	2	5	1	8	17*)
Jockmock	—	I	1	—	5	6	
		II	—	4	—	4	10**)

*) Deraf 8 manliga och 9 qvinliga.
**) » 6 » » 4 »

6.

Hjelpreda vid den nya katekesens begagnande

af Aug. Törnberg, teol. dr och kyrkoherde. Andra förbättrade upplagan.

Af denna välbekanta handbok vid katekesundervisningen har nu 2:dra upplagan utkommit. Vi vilja ej förneka, att vi med en viss nyfikenhet emotsett utgifvandet af en ny upplaga af denna bok, särskildt med hänsyn till de förändringar, som vi hoppats att förf. i den samma skulle vidtaga med sitt arbete. Att vi härvidlag icke obetydligt missräknat oss, vilja vi emellertid icke fördölja. För detta vårt i förväg framkastade omdöme skola vi söka att gifva skäl vid den granskning, som vi nu gå att underkasta den samma.

Enligt förf:s i förordet intagna redogörelse för de förändringar i boken, som gifvit anledning till uttrycket *förbättrad* upplaga, skulle dessa bestå allra först i åtskilliga textförändringar på sådana ställen, der erfarenheten lärt författaren, att hans utveckling varit för vidlyftig och för svårfattlig. Att dessa förändringar utgöra lika många förbättringar, äro vi lika villiga som skyldiga att erkänna. Det torde dock kunnas sättas i fråga, huruvida ej af samma grund ännu flera omarbetningar af texten kunnat vara påkallade. En annan förbättring ligger också onekligen deri, att genom ett vidsträcktare begagnande af

kursivstilen än i den gamla upplagan hufvudpunkterna af framställningen bättre än förut blifvit framhållna. Deremot, då förf. säger, att mera omfattande förändringar äro vidtagna med de under textstyckena bifogade frågorna, vilja vi visserligen medgifva, att någon liten förbättring i det formella härvidlag egt rum, i det frågorna synas hafva vunnit i korthet och bestämdhet, på samma gång som utfrågningen blifvit bättre begränsad än i den förra upplagan. Men dessa frågor äro i sjelfva verket ingenting annat än frågor, som *uppdela* den gifna textens innehåll och förutsätta för sitt riktiga besvarande kännedom om så väl det katekesstycke, hvartill texten i hjelpredan anknyter sig, som ock om denna text sjelf. En så beskaffad handledning vid utfrågningen kunna vi ej anse annat än både olämplig och öfverflödig. Snarare skulle det kunna ansetts behöfligt att i denna form gifva någon anvisning för läraren att vid preparationen af lexorna genom frågor *utveckla* ämnet för barnen, helst med utgångspunkt, der så ske kan, från de i katekesutvecklingen intagna bibelspråken. Till en dylik utveckling af ämnet gifva de befintliga frågorna ingen anvisning alls. För vår del kunna vi emellertid ej underlåta att uttala våra betänkligheter emot hvarje åtgärd att i en hjelpreda sådan som denna meddela i detalj utförda utkast till utfrågningen, planen härtill må för öfrigt vara uppstäld och utförd huru som helst. Vi instämma i detta hänseende helt och hållet med, hvad i Tidning för folkskolan för år 1879 sid. 179 blifvit anfördt emot allt dylikt förfarande, nämligen att sådant lätt kan verka skadligt såsom ledande till slentrian och håglöshet vid katekesundervisningen. Derför, den förmånligaste förbättring, som förf. enligt vårt tycke i denna punkt kunnat gifva sitt arbete, hade varit, om han helt och hållet hade velat stryka frågorna under textstyckena. Härigenom skulle arbetet utan tvifvel hafva vunnit i värde, på samma gång som bokens omfång och följaktligen äfven pris icke obetydligt reducerats.

En annan anmärkning skulle vi vidare vilja göra emot ifrågavarande arbete, en anmärkning, som lika träffar begge upplagorna af det samma. Förf. begagnar nämligen på några ställen i sin bok dogmatiska termer, hvilka först i en senare afdelning af både katekesutvecklingen och hjelpredan hafva sin plats och erhålla sin förklaring. Så t. ex. säger förf. i inled-

ningen till 9:de och 10:de buden (§ 54), att Gud förbjuder *arfsynden;* likaså i början af 10 budet (§ 56), att köttet är »den genom arfsynden förderfvade menniskonaturen». Först i slutet af § 58 kommer i öfverensstämmelse med läroframställningen i katekesutvecklingen förklaring af begreppet arfsynd. Likaså begagnas termerna *rättfärdiggörelse* och *helgelse* redan vid lärostycket om lagens nytta, det sista af 1:sta hufvudstycket, ehuru, såsom bekant är, dessa termers betydelse utredes först under behandlingen af 3:dje artikeln, dit ifrågavarande lärostycken höra. Begagnandet i förväg af dylika termer kunde mycket väl utan olägenhet hafva undvikits på dessa och andra ställen, der sådant förekommer. Understundom synes oss ock förf. utan behof anticipera på lärostycken, som tillhöra ett senare stadium, såsom då han vid behandlingen af sista stycket på 1:sta budet (Kat. 20; Hjelpredan § 19) gifver sig in på frågan, om menniskan kan motsvara den fordran, som detta bud ställer på henne, hvilken läropunkt först längre fram i läroboken närmare utredes (Kat. 83; Hjelpredan § 62).

I afseende på arbetets utförlighet i sak torde i allmänhet kunna gälla, hvad som rörande det samma yttrats i den förut citerade recensionen i Tidning för folkskolan, nämligen att förf. »funnit den svåra gränsen emellan för mycket och för litet.» Dock vill det synas oss, som om förf. på ett och annat ställe icke varit nog fullständig i sin behandling, såsom vid frågan af det finare afguderiet (§ 14), der han alls icke berör den form af denna synd, som plägar kallas sjelfförgudning. I sammanhang härmed skulle vi vilja säga, att det första hufvudstycket är den minst lyckade afdelningen i arbetet.

En anmärkning vilja vi äfven framställa emot det sätt, hvarpå ganska ofta de i katekesutvecklingen förekommande språken behandlas. Dessa förbindas nämligen endast på ett mekaniskt sätt, genom uttryck, sådana som »såsom apostelen Paulus skrifver» eller »såsom vi lära af Petri ord», med de lärosatser, som de belysa, och detta utan att någon utveckling skett hvarken af ifrågavarande samband eller af språkens innehåll. I sammanhang härmed står äfven den omständigheten, att bokens omfång onödigt ökats genom ett fullständigt aftryckande af katekesutvecklingens stycken jämte dit hörande språk, då i stället

mången gång en hänvisning till denna lärobok skulle hafva gjort till fylles.

Förf. säger i sitt förord till denna hjelpreda, att den »är ett försök att med sådan utförlighet, som den muntliga katekisationen kräfver, närmare utveckla hvad sjelfva katekesen endast i korthet utvecklat. Den uppställning, som förf. på grund af denna sin plan gifvit sitt arbete, och det framställningssätt, som han dervid användt, är helt och hållet läsebokens. Detta orsakar, att stilen i allmänhet är mera bred, än önskligt vore. Författaren har icke heller aktat nödigt att genom rubriker utmärka de olika afdelningarna och underafdelningarna. Den brist på koncentration och öfverskådlighet, som härigenom uppstått, gör detta, oaktadt allt hvad emot det samma med fog kan anmärkas, i öfrigt förtjenstfulla arbete mindre användbart, än annars skulle hafva varit fallet, något som i synnerhet gäller om arbetets begagnande vid en sådan katekesundervisning, der en något utförligare och mera systematisk behandling af ämnet kräfves.

G—m.

7.

Utdrag ur redogörelsen för Allmänna institutet för döfstumma å Manilla under läsåret 1881—1882.

Den årliga undervisningstiden har utgjort omkring 40 veckor. Dagligen hafva barnen undervisats i bokliga ämnen omkring $4^3/_4$ timmar, i gymnastik $^1/_2$ timme och i slöjd $2^1/_2$ timmar. Under lördagarne har dock ingen undervisning i sistnämda ämne egt rum.

Sön- och helgdagar kl. 9 f. m. hafva vederbörande lärare hållit en andaktsstund med barnen i deras klassrum. Denna har räckt omkring $^1/_2$ timme. Kl. 1 e. m. har gudstjenst hållits med lärjungarne i 4:de, 5:te och 6:te talklasserna i institutets kyrksal.

Lärjungarne hafva uppgått till 130: 80 gossar och 50 flickor. Af dessa hafva 94 varit frielever; af de öfriga hafva 24 betalat efter 300, 11 efter 150 och 1 efter 100 kronor per år.

83 hafva undervisats i talskolan och 47 i skrifskolan. Lärjungarne i tal- och skrifskolan hafva samma lärotid och få, så vidt möjligt, genomgå samma lärokurser.

Till skrifskolan hänvisas sådana döfstumma, hvilka efter sorgfällig pröfning i talskolan visat sig icke kunna medelst den der använda verkliga talmetoden med fördel undervisas. Men äfven i skrifskolan få de lärjungar, som icke sakna alla anlag för tal och afläsning, någon öfning härutinnan, hvaraf de helt visst i lifvet äfven kunna hafva nytta. De egentliga undervisningsmedeln i denna skola äro dock skrifter och handalfabetet.

Talskolans elever hafva varit fördelade på sju och skrifskolans på fyra afdelningar.

27 gossar hafva öfvats i skräddare-, 22 i skomakare- och 31 i snickare-yrket. Samtliga flickorna hafva erhållit undervisning i strumpstickning, sömnad m. m.

Lärarepersonalen har utgjorts af 1 direktör, 1 religionslärare och predikant, 3 ordinarie och 3 tillförordnade lärare, 2 ordinarie och 1 tillförordnad lärarinna, 5 lärare- och 1 lärarinneelev samt 3 lärare och 3 lärarinnor i slöjd.

Lärjungarne hafva ådagalagt god flit och i allmänhet godt uppförande.

Helsotillståndet har varit tillfredsställande.

Lärareeleverna hafva åtnjutit fri undervisning samt fri bostad med möbler och ved och derjämte af institutets medel årliga stipendier af 350 kronor. Med afseende på stipendiebeloppet har Kongl. direktionen öfver institutet den 26 sistlidne April bestämt, att dessa skola från nästkommande läsår och tillsvidare utgå med 500 kronor under det första och 600 kronor under det andra året, hvarigenom man hoppas kunna ännu mera än hittills åt döfstummeundervisningen i landet förvärfva verkligt goda lärarekrafter.

Äfven under det läsår, hvilket redogörelsen afser, har institutet fått mottaga välvilliga gåfvor. Fabrikören Kåberg har skänkt tapeter till ett värde af 58 kronor 82 öre.

En lifräntetagerska, som vill vara okänd, har under denna liksom under flera föregående år skänkt institutet en summa af 200 kronor.

Aflidne majoren Johan Axelson i Vernamo har skänkt hälften af sin förmögenhet till Manilla. Denna uppgick enligt bouppteckningen till 27,921 kronor 56 öre. Medlen komma att fördelas emellan instituten för döfstumma och blinda enligt samma grunder, som följts vid fördelningen af öfriga för dem gemensamma donationer, eller med 73 procent till institutet för döfstumma och 27 procent till institutet för blinda.

I sammanhang med redogörelsen för institutet för döfstumma å Manilla meddela vi följande uppgifter om antalet elever i nedanstående mindre anstalter för döfstumma barn. Se följande förteckning!

Carl K—n.

	Antal pensionärer.	Antal elever.
Stockholm.		
Tysta skolan	15	3
Upsala stift.		
Bollnäs	18	
Linköpings stift.		
Hjorted	31	
Skara stift.		
Venersborg	23	
Strengnäs stift.		
Örebro	22	
Vesterås stift.		
Falun	20	
Vexiö stift.		
Rephult	30	
Lunds stift.		
Skånes anstalt för döfstumma (i Lund)	66	
Karlskrona d:o	44	3
Göteborgs stift.		
Haga	16	4
Nya varfvet	33	
Karlstads stift.		
Gumpetan i Grafva församling	31	
Hernösands stift.		
Vester-Norrlands läns anstalt för döfstumma	30	
Summa	379	10
	389	

Utdrag ur redogörelsen för Kongl. institutets för blinda i Stockholm verksamhet under skolåret 1881—1882.

Redogörelsen börjar med en öfversigt öfver det vigtigaste, som under senaste tiden tilldragit sig på blindundervisningens område i vårt land.

I denna meddelas, att en komité, som i nåder blifvit tillsatt för utarbetande af ett fullständigt förslag till blindundervisningens ordnande i vårt land, till Kongl. Maj:t öfverlemnat sitt arbete den 17 December 1880. Enligt komiténs förslag vore det nödvändigt att anordna tre slags undervisningsanstalter för blinda: blindskolor, blindinstitut och handtverksskolor för blinda. Blindskolan skulle meddela en undervisning, som ungefär motsvarade hvad som meddelas i småskolan samt dessutom förbereda barnen för att inlära »något praktiskt yrke». Barnen borde intagas i henne vid 6 à 7 års ålder samt qvarstanna der i fyra år. Tre skolor, af hvilka hvardera skulle undervisa högst 30 lärjungar, ansåges vara behöfliga och borde förläggas i olika delar af landet.

Från blindskolan skulle barnen öfvergå till blindinstitutet, som hade att meddela dem en sådan teoretisk och praktisk utbildning, att de, sedan de genomgått detta, helt och hållet eller till största delen borde kunna försörja sig sjelfva. I institutet skulle barnen qvarstanna omkring sex år. Två sådana institut med omkring 100 elever i hvardera ansåges behöfliga.

För sådana blinda åter, som förlorat synförmågan efter konfirmationsåldern, skulle behöfligt antal handtverksskolor för blinda upprättas. I dessa borde meddelas undervisning i åtskilliga slags handtverk samt i konsten att läsa och skrifva blindskrift.

De föreslagna anstalterna borde underhållas af staten; men föräldrar, målsmän eller fattigvårdsstyrelse erlägga en viss bestämd afgift för hvarje i blindskola eller blindinstitut intagen lärjunge, för hvilken afgifts erläggande vederbörande landsting eller stad, som icke deltager i landsting, skulle i första hand ansvara.

Komiténs förslag remitterades till konsistorier och landsting. De förra hafva med intresse omfattat de blindas sak och förordat, att verksamma åtgärder vidtagas till deras bästa. De flesta landsting hafva förklarat sig villiga att åtaga sig den af komitén föreslagna ansvarsförbindelsen; några af dem hafva förbundit sig att erlägga en viss summa för hvarje från deras område intaget barn, på det kostnaderna, som skulle komma att drabba föräldrar och målsmän, derigenom måtte minskas.

Regeringen har ej ännu ansett tiden vara inne för framställande till riksdagen af proposition om medels beviljande till ordnande af blindundervisningsanstalterna.

I riksdagens första kammare väcktes emellertid tvänne motioner, som afsågo de blindas bästa.

Statsrådet F. F. Carlson föreslog nämligen, att ett ordinarie anslag af 2,500 kronor, måtte beviljas för tryckning af blindskrifter. Förslaget bifölls med den förändringen, att anslaget blef uppfördt på extra stat.

Den andra motionen väcktes af öfverståthållaren, friherre af Ugglas. I denna föreslogs, att riksdagen ville för 1883 anvisa ett belopp af 7,000 kronor för att, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med komiterades förslag och på sätt Kongl. Maj:t eger att närmare bestämma, anordna en handtverksskola för blinda. Motionen blef afslagen.

Enär den lokal, som blindinstitutet för närvarande begagnar, är för sitt ändamål alldeles olämplig, har direktionen låtit uppgöra och till Kongl. Maj:t öfverlemnat ritningar och kostnadsförslag till nytt blindinstitut.

Fonden för blindas sjelfverksamhet, som närmast har till uppgift att bekosta inköp af behöfliga verktyg och arbetsmaterialier åt de från blindinstitutet utgående lärjungarne och derjämte att understödja i landsorten arbetande blinda, har under det år, redogörelsen omfattar, erhållit följande gåfvor: af bokbindaren I. H. F. Schwartz 78 kronor; af en onämd 200 kronor och af bokhandlaren S. G. Södergren i Vexiö 50 kronor. Den sistnämde har dessutom skänkt 50 kronor till inköp af böcker åt behöfvande blinda. Onämde välgörare hafva derjämte till institutet öfverlemnat en summa af 500 kronor, af hvilka 400 användts till de utskrifnas behöriga utrustning och 100 till beredande af »ökad julfröjd för de blinda».

I slutet af ifrågavarande öfversigt omtalas den välsignelserika verksamhet, som den blinda fröken Anna Vikström i Stockholm utöfvar till de blindas bästa. Hon har låtit trycka och till de blinda utlemna flera böcker, hvaribland tidskrift för blinda; hon har åt flere beredt tillfälle att få lära läsa och skrifva; åt andra att få lära något lämpligt handarbete; andra har hon helt och hållet eller till största delen försett med kläder och föda.

Vid institutet för de blinda började höstterminen den 1 September och afslutades den 21 December. Vårterminen ingick den 9 Januari och afslöts den 14 Juni med offentlig examen.

Hvarje arbetsdag före kl. 7 f. m. hafva lärjungarne klädt sig och sjelfva bäddat sina sängar; 7 frukost; 7,45 morgonbön, 8—10 lektion och arbete; 10—10,30 ledighet och förmiddagsbröd; 10,30—2 lektion och arbete; 2 middag; 5—7 arbete; 6 aftonbröd; 8 qvällsvard; 8,30 aftonbön, hvarefter lärjungarne varit i säng 9,30.

Arbetsordningen har varit så uppgjord, att skolundervisning och handarbete ständigt vexlat.

Mellan lektionstimmarne har varit 10 minuters uppehåll, då lärjungarne äfven under ledigheten 10—10,30 f. m. under lärares och lärarinnors tillsyn ständigt vistats ute i fria luften. Lämplig bok har förelästs kl. 7—7,50 e. m. M. To. för de yngre och Ti. och Fr. för de äldre lärjungarne.

Sångundervisningen har för den högre afdelningen varit förlagd till M., O. och Fr. kl. 3—4 e. m. och för den lägre till Ti. och To. samma tid.

Gymnastikundervisning har meddelats gossar och flickor vexelvis hvarje eftermiddag kl. 4—5 e. m.

Hvarje lördagseftermiddag hafva gossar och flickor vexelvis erhållit varma bad med dusch; de, som ej badat, hafva samma tid sysselsatts med modellering i lera.

Sön- och helgdagar har morgonbön hållits kl. 7,45, hvarefter frukost intagits kl. 8. Å samma dagar hafva lärjungarne åtföljda af lärare och lärarinnor, bevistat den allmänna gudstjensten i Ladugårdslands kyrka, hvarvid af några bland dem flerstämmig sång utförts från orgelläktaren.

Lärokursen, som genomgås, ligger i allmänhet inom folkskolans område. De yngre gossarne hafva uteslutande syssel-

satts med flätning, stickning, knytning m. m.; de äldsta hafva dessutom fått undervisning i korgmakeri eller borstbinderi. Flickorna hafva erhållit undervisning i stickning, virkning, knytning, bandväfnad, spinning och sömnad för hand. Några af dem hafva dessutom fått lära sig att fläta stolsitser af rotting.

Lärarepersonalen har utom direktören utgjorts af sju lärare och fyra lärarinnor.

Vid institutet äro dessutom anstälda en husmoder, en vårdare, en vårdarinna, en vaktmästare, en dräng, en sömmerska och två pigor.

Lärjungarnes antal har under året utgjort 60, af hvilka 34 gossar och 26 flickor. Af lärjungarne voro 47 qvar från föregående år: 13 nyinskrifna. En af gossarne var frånvarande under hela höstterminen.

Af de 60 lärjungar, hvilka under året tillhört institutet, har hel afgift eller derunder erlagts af 23, 12 hafva af Kongl. direktionen varit intagna som frielever och 25 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad. Att stiftelevernas antal utgjort blott 25 har berott derpå, att en frielevplats från Visby stift under året varit obesatt.

Lärjungarnes medelålder har utgjort 11, 12. Den äldste var född 1856; den yngste 1872.

Pastorsadjunkten Leuvgren har meddelat särskild undervisning åt dem, som under året beredts till sin första nattvardsgång. Konfirmationen egde rum i Ladugårdslands kyrka den 26 April, hvarefter konfirmanderna begingo H. H. Nattvard följande söndag.

Vid årets slut utskrefvos 11 elever. Nio af dessa hade afslutat sin lärokurs.

Helsotillståndet har varit ganska godt; mera tillfredsställande än under de föregående åren. Intet sjukdomsfall af epidemisk natur har förekommit. Några svåra fall af lunginflammation hafva inträffat, och vid ett par af dessa har bristen på särskilda sjukrum gjort sig synnerligen märkbar. Intet dödsfall har inträffat.

Undervisningsmaterielen har ökats med ett menniskokranium samt för undervisning i modellering med några modellerskifvor och ögonmodeller.

Institutets inkomster år 1881 uppgingo till en summa af 47,929: 88; dess utgifter till 41,487: 57.

Fonden för blindas sjelfverksamhet uppgick till 19,355: 86.

Efter redogörelsen äro meddelade åtskilliga upplysningar för dem, som vid blindinstitutet söka inträde:

Handlingar som erfordras:

1. Ansökningshandling, stäld till stiftets konsistorium, om friplats för stift sökes, eller till Kongl. direktionen öfver institutet för blinda, om annan friplats eller plats för betalande lärjunge önskas.

2. Prestbetyg, upptagande den blindes namn, födelseort, år och dag, nuvarande vistelseort, föräldrarnes namn, ålder, yrke, förmögenhetsvilkor samt adress.

3. Läkarebetyg, innehållande, att den sjuke är vaccinerad, icke är behäftad med fallandesot, utslag, smittosam eller obotlig sjukdom, utan eger god helsa.

Ansökningshandlingar, stälda till Kongl. direktionen böra vara inlemnade före Maj månads utgång. Ansökningshandlingarna skola derjämte åtföljas af de svar, som församlingens pastor skriftligen afgifvit på åtskilliga frågor, hvilka kunna erhållas hos föreståndaren för institutet för blinda.

Emottagningsvilkoren äro a) i afseende på åldern: omkring 12 år; b) i afseende på beklädnaden: utsedd lärjunge bör till inrättningen medföra försvarlig beklädnad med nödigt ombyte af linne och strumpor (minst 4 linnen, 4 par strumpor, 4 näsdukar, 2 par skodon, 1 hufvudbonad samt 1 ombyte af öfriga gångkläder).

Betalningsvilkoren: årsafgiften för betalande lärjunge är 300 kronor.

Undervisningstiden är omkring 6 år. Vidare upplysningar lemnas af institutets sekreterare eller direktör, hvilkas adress är Stockholm.

8.

Folkundervisningen i Spanien.

I allmänhet råder stor okunnighet om förhållandena i Spanien. Detta visar sig bland annat deraf, att man vanligen gör sig alldeles oriktiga begrepp om folkundervisningens beskaffenhet derstädes. Så betecknade, för att anföra ett exempel, en fransman, hr Monier, hvilken till 1867 års verldsexposition i Paris utgaf en karta öfver folkundervisningens ståndpunkt i Europas olika länder, Spanien som ett af de länder, i hvilka den stod lägst, i det han hänförde det till samma grupp som Ryssland och Turkiet.

Detta väckte stor förtrytelse i Spanien. Man protesterade mot hr Moniers påstående och visade, att han hemtat sina uppgifter ur otillförlitliga källor samt att han missuppfattat de upplysningar, som han sökt inhemta. Men någon rättelse vans ej härigenom. Tvärtom framlade herr Monier vid 1878 års verldsexposition i Paris sin karta oförändrad beträffande de spanska förhållandena. Han vidhöll sålunda sina gamla oriktiga uppgifter och förbisåg alldeles den utveckling i folkundervisningen, som egt rum under tidsskedet 1867—1878.

För att ställa den ifrågavarande saken i sitt rätta ljus åvägabragte generaldirektören för undervisningsväsendet i Spanien José de Cárdenas och styresmannen för en högre skola derstädes Aciselo Vallin, att en karta med dertill hörande broschyr hastigt blef utgifven. Den utkom till och med ännu innan verldsexpositionen var afslutad.

Broschyren innehåller flere upplysningar, som äro af stort intresse och som visa, att förhållandena i Spanien äro helt annorlunda, än man vanligen förestält sig.

Delar man — säges det i nämda broschyr — Europas länder i fyra grupper, allt efter som 1:o folkundervisningen är så godt som allmän, eller 2:o ett betydligt antal af befolkningen eller 3:o större delen af befolkningen, eller 4:o så godt som hela befolkningen icke kan läsa och skrifva, så kommer Spanien att tillhöra andra gruppen. Fördelningen beror naturligtvis på

det större eller mindre procentantal af befolkningen, som åtnjuter undervisning i folkskolor, och resultatet af det hela har följande utseende:

	Första gruppen.				
Schweiz	med	15,22	%	skolbesökande	befolkning.
Tyskland	»	14,06	»	»	»
Sverige	»	13,88	»	»	»
Danmark	»	13,63	»	»	»
Frankrike	»	12,85	»	»	»
	Andra gruppen.				
Belgien	«	12,38	»	»	›
Norge	»	11,91	»	»	»
Holland	»	11,54	»	»	»
Spanien	»	9,72	»	»	»
England	»	8,87	»	»	»
	Tredje gruppen.				
Österrike-Ungern	»	8,15	»	»	»
Italien	»	6,95	»	»	»
Grekland	»	6,38	»	»	»
Portugal	»	4,89	»	»	»
	Fjerde gruppen.				
Ryssland	»	1,53	»	»	»

För Turkiet saknas tillförlitliga uppgifter.

Härvid är derjämte att besinna, att det är sällsynt i Spanien, att någon besöker folkskolan, sedan han fylt 12 år. Beräknades skolåldern der mellan samma år som hos oss, skulle procentantalet af den skolbesökande befolkningen i Spanien ej litet ökas, ja, detta land skulle kanske blifva det första i sin grupp.

Barn mellan 6—9 år äro förpligtade att besöka offentliga skolor, så vida de ej njuta undervisning i hemmet eller i enskild skola. Läsningen räcker hela året om, blott med den inskränkning, att lärotimmarne något minskas under rötmånaden. Vederbörande kyrkoherdar skola hvarje vecka repetera hvad som blifvit genomgånget under veckan i kristendomskunskap och sedelära. Kostnaderna bestridas till allra största delen af kommunerna. Barnen betala en ringa afgift; dock är undervisningen kostnadsfri för fattiga barn. Någon gång lemnar staten ett extra anslag till uppbyggande af skolhus och till förökande af materielen.

Under konung Alfons XII:s regeringstid har folkundervisningen haft att glädja sig åt ett större intresse än någonsin tillförene. Konungen hyser nämligen varmt deltagande för denna vigtiga sak, och man har honom till väsentlig del att tacka för de stora framsteg, folkundervisningen under de senaste åren gjort.

Hr Vallin har på sin karta vidtagit en särdeles praktisk åtgärd. På dess nedre kant har han nämligen bifogat äggformiga figurer, en för hvarje land, medelst hvilka man omedelbart får en öfverblick af de väsentligaste sifferuppgifter, som röra undervisningen. På ett band tvärs öfver figurens midt läses landets totalbefolkning, i norra polen antalet folkskolor, i södra polen antalet elever, till venster invånarantalet, upptill för hvarje skola, nedtill för hvarje elev, till höger upptill medeltalet för hvarje skola och nedtill den utgift, som i medeltal utgöres af landets alla invånare. För Spanien äro dessa siffror: 16,800,000 — 29,038 — 1,633,288 — 578 — 10,28 — 56 — 1,55. De betyda, att i Spanien med en befolkning af 16 millioner 800 tusen menniskor finnas något öfver 29 tusen skolor med sammanlagdt mer än 1 million 600 tusen lärjungar; att på 578 invånare kommer 1 skola och på 10,28 invånare 1 lärjunge; att antalet lärjungar i hvarje skola är 56 och att folkskolan kostar hvarje spanior 1 francs och 55 centimes, allt i medeltal räknadt.

Om beskaffenheten af undervisningen, som meddelas i de spanska skolorna, är det naturligtvis svårt att yttra något bestämdt, då man ej har tillgång till fullständiga berättelser derom. Kurserna, som i dem genomgås, äro sannolikt små, men kunna, om de riktigt genomgås, lemna en ej föraktlig grundval för allmänt vetande; åtminstone om de i allmänhet äro sådana som de hvilka förekomma i ett slags handbok för folkskolan, som herr Vallin utgifvit och som motsvarar Regnérs begrepp hos oss, fast i mindre skala. Den innehåller små kurser i kristendomskunskap, modersmålet, aritmetik, geometri, geografi, allmän och spansk historia samt belefvenhet och höflighet.

Alla tecken häntyda sålunda derpå, att folkundervisningen i Spanien är stadd i rask utveckling.

(Utdrag ur en artikel i Post- och Inrikes tidningar.)

Carl K—n.

9.

Om söndagsskolan.

Temligen länge har den engelsk-amerikanska inrättning, som kallas söndagsskola, varit i verksamhet äfven i vårt land. Åtskilligt har nog så väl i tidningspressen som vid skolmöten framhållits både för och emot söndagsskoleverksamheten, så att det torde vara svårt att derom nu kunna komma fram med något alldeles nytt. Emellertid torde åtskilligt af det gamla, hvarom blifvit erinradt mot söndagsskolan, vara förtjent att taga vara på. Det vill synas oss, som om icke tillbörlig uppmärksamhet egnats åt de invändningar, som från en nyktert kyrklig synpunkt med allt skäl kunna göras mot den reformert-metodistiska verksamhet, som bedrifvits och bedrifves i söndagsskolan. Vi vilja försöka att lemna ett ringa bidrag till en kyrklig kritik gent emot söndagsskolan i följande uppsats, som till en väsentlig del utgöres endast af en bearbetad öfversättning af en uppsats om söndagsskolan, som för en tid sedan varit synlig i den högst förtjenstfulla norska Luthersk Ugeskrift.

Att börja med må vi erkänna, att vi anse söndagsskolan i och för sig vara en god och berömvärd inrättning, som under vissa omständigheter kan vara och verkligen äfven varit till ganska välsignelserikt gagn. Särskildt är detta fallet i de land, der folkskolan är skild från kyrkan och således saknar religionsundervisning, eller på sådana ställen, der oöfverstigliga hinder uppresa sig mot ordentlig skolgång, och der äfven hemmen af ett eller annat skäl äro alldeles oförmögna att meddela barnen den nödiga religiösa uppfostran. Att söndagsskolan sålunda är till stor nytta t. ex i Amerika, faller väl ingen in att be-

strida. Men helt annorlunda gestaltar sig saken hos oss, som hafva en efter omständigheterna ganska väl ordnad folkskola, som står i närmaste samband med kyrkan, och i hvilken kristendomsundervisningen ännu allt jämt dock intager första rummet. Att under sådana förhållanden anordna en religionsskola vid sidan af folkskolan synes vara berättigadt endast under någon af följande förutsättningar: 1:o att kristendomsundervisningen i folkskolan bedrifves på ett oförsvarligt sätt, det är i strid mot kyrkans bekännelse, 2:o att skoltiden är allt för inskränkt, så att skolan af denna anledning icke kan tillfredsställa rimliga fordringar, 3:o att det finnes försummade barn, som icke kunna följa med i den allmänna undervisningen, utan blott störa och hämma skolan i hennes arbete och hvilka derför väl behöfva att genom utomordentliga anstalter hjelpas till rätta för att sedan kunna följa med i skolan.

Hvad nu beträffar den första af dessa förutsättningar, så torde det väl vara temligen sällsynt, att vår kyrkas bekännelse kränkes genom undervisningen i våra folkskolor. Väl torde det — särskildt under senaste tider — hafva förekommit, att en och annan af vår folkskolas lärare dragits med in i lärostriderna och kommit att omfatta läror och åsigter, som stå i uppenbar strid mot vår kyrkas bekännelse; men detta onda torde kunna hjelpas på annat sätt än genom anordnande af ett nytt slags skola. Våra skolråd och framför allt vårt presterskap samt folkskoleinspektörerna sakna icke medel att råda bot för ett ondt af här antydt slag. Det är oss visserligen icke obekant, att från ett annat håll den beskyllningen göres, att kristendomsundervisningen i våra folkskolor är oförsvarlig: den är för mekanisk, den saknar lif, den är icke nog väckande, den meddelar endast torr minneskunskap, som icke har något värde för det kristliga lifvet o. s. v. En sådan beskyllning utgår oftast från en allt för ensidig subjektivism och besvaras genom hvad vi längre fram i denna uppsats anföra om söndagsskolorna särskildt såsom barngudstjenster.

De under 2:o och 3:o gjorda förutsättningarna måste medgifvas vara temligen allmänt för handen, och af denna anledning har nog söndagsskolan dess värre också hos oss en uppgift att fylla. Men det borde dock vara tydligt, att när söndagsskolor upprättas af dessa anledningar, så böra dessa anstalter betrak-

tas såsom alldeles extraordinära, såsom en nödhjelp, hvilken man måste tillgripa på grund af omständigheternas tvingande makt, och söndagsskolan får derigenom alldeles icke karaktären af att vara en fast gren af den kristliga församlingsverksamheten, en med folkskolan jämnbördig anstalt, såsom man i vår tid på mer än ett håll har allt för stor benägenhet att göra henne till, ty man upprättar ju alltfort detta slags skolor i städerna och de tätast befolkade delarne af stora landsförsamlingar, der skoltiden alls icke är för knappt tilltagen, och för alla barn utan åtskilnad, vare sig de äro försummade eller icke. På mer än ett ställe hafva vi varit i tillfälle att göra den erfarenheten, att det är företrädesvis de snällaste barnen, de som gå ordentligast i skolan under veckan, hvilka också besöka söndagsskolan, — och om den erfarenheten torde vi icke vara ensamma. Det torde hos oss höra till sällsyntheterna, att man upprättat söndagsskolor, afsedda uteslutande för försummade barn.

Men månne icke åtskilliga faror äro förenade med detta upprättande af söndagsskolor vid sidan af folkskolan utom i de undantagsfall, som ofvan angifvits? Ty om dessa två slags skolor skola stå jämnbördiga vid sidan af hvarandra, och söndagsskolan icke verka blott såsom en nödhjelp för folkskolan under vissa egendomliga omständigheter, så kan det svårligen undgås, att mellan dem utvecklar sig ett konkurrensförhållande, som blifver menligt för folkskolan. Detta beror dock icke derpå, att folkskolan är underlägsen söndagsskolan.

Man hade icke alls att befara några menliga följder för folkskolan, om hos folket i allmänhet funnes nog klar blick och mogenhet att rätteligen bedöma båda skolornas värde. Men detta kan icke förutsättas, ty mängden dömer alltid ytligt. Och derför hvilar ett så mycket större ansvar på dem, hvilka härutinnan »föra nytt på banen an» och understödja denna nyhet.

Vi sade, att det skulle utveckla sig ett konkurrensförhållande till skada för folkskolan. Hvar och en, som något känner de verkliga förhållandena, vet ganska väl, att en stor del af de religiöst intresserade i vårt land på grund af den subjektivistiska karaktär, som varit utmärkande för den religiösa väckelse, hvilken de sista årtiondena genomgått vårt folklif, af helt

naturliga skäl mycket tilltalas af söndagsskolan, just emedan hon till hela sin anordning bäres af subjektiviteten, och folkskolan, som icke kan blifva så subjektivistisk som söndagsskolan, blifver derför ställd i skuggan. Man kan visserligen invända, att denna fruktan för folkskolans trefnad icke har så mycket att betyda, så länge folkskolan är skyddad af lagen, och barnen lagenligt äro förpligtade att besöka den samma, huru mycket de än deltaga i söndagsskolans undervisning. Härvid må man dock icke förgäta, att om skolans gerning skall lyckas att bära välsignad frukt, så är det icke nog, att barnen blott enligt lagens bud besöka henne, utan det fordras först och främst, att skolan omfattas med kärlek och förtroende af både föräldrar och barn. Men det är just förtroendet för och kärleken till folkskolan, hvilka råka i fara att på ett betänkligt sätt lida afbräck genom en vid hennes sida sjelfständigt verkande söndagsskola, — och detta måste vara ytterst betänkligt, särskildt så länge man icke kan förneka, att folkskolan i kristligt hänseende verkat och verkar till stor och sannskyldig välsignelse och just genom sin organiska förbindelse med kyrkan lemnar långt säkrare garantier för ren och oförfalskad lära än de fria skolorna, der hvilket lärdomsväder som helst obehindradt kan blåsa, och der hvarje kristlig riktning kan utbredas, hur osund den än månde vara.

En fara af ännu värre slag torde här böra påpekas. Genom vår tid gå, det låter sig ju icke förneka, starka otrosströmningar, och främst på otrons program, så vida det gäller reformer i skollagstiftningen, står kristendomsundervisningens uteslutande från folkskolan eller dennas skiljande från kyrkan, således den religionslösa folkskolan. Häraf väntar otron, och det med skäl, de största fördelar för sina sträfvanden. Oaktadt en hvar väl vet, att det aldrig fallit någon af de personer in, som nu arbeta för söndagsskolan, att de på något sätt skulle vilja arbeta otron i händerna, ja, oaktadt man må vara öfvertygad, att de alla tvärtom efter förmåga motarbeta otron, och oaktadt de nog samtliga mena sig i söndagsskolan hafva upprest ett värn mot otron, så torde det dock vara skäl att besinna, huruvida det icke är fara värdt, att otron kan komma att betjena sig af söndagsskolan — visserligen mot dennas vilja — för sina planers genomförande och använda henne särskildt så-

som ett vigtigt argument i striden om den religionslösa skolan, när denna strid en gång kommer till utbrott hos oss, hvilken tid måhända icke är så aflägsen. Det torde vara nog att här blott erinra om den så kallade reformföreningens sträfvanden, missionen för förnuftstro, andra tidens tecken att förtiga. Det vore besynnerligt, om icke otron skulle resonnera på ungefär följande sätt: »Hvarför drager man i betänkande att skilja kristendomsundervisningen från folkskolan? Man vinner derigenom icke blott den fördelen, att man får så mycket mera tid för de borgerliga ämnena, som nu äro så styfmoderligt behandlade och som oafvisligen kräfva att komma till större rätt. Man riskerar ju å andra sidan härigenom intet i kristligt hänseende. Se, huru söndagsskolornas antal växer i landet, och folket tyckes omfatta kristendomsundervisningen i dessa skolor med större intresse, mera förtroende och kärlek än den, som i folkskolan står till buds. Hvarför då icke låta utvecklingens ström gå i den fåra, den redan åt sig bildat? Både de borgerliga och de kyrkliga intressena tyckas tjenas bäst dermed. Och hvarför skall man väl hafva två religionsskolor; det tyckes dock vara fullkomligt tillräckligt med en. Låtom oss derför skilja folkskolorna från kyrkan och öfverlemna kristendomsundervisningen åt söndagsskolorna.» Häri ligger alls ingen öfverdrift. Det har visat sig förr, att de frommaste andliga sträfvanden på grund af en oklar och ensidig uppfattning hafva fört till resultat, som varit alldeles motsatta dem, till hvilka man syftat. Så följde t. ex. rationalismen efter pietismen, och det är blott allt för sant, att pietismen till en del sått det frö, hvarur rationalismen växte fram. Det torde äfven vara värdt uppmärksamhet, att ett sådant resonnemang, som det ofvan anförda, mycket väl låter föra sig och verkligen har blifvit fördt med helt andra förutsättningar och planer än otrons. Många af våra kristligt intresserade, fastän oklara, reformifrare föra det samma, hvarför hvar och en, som anser, att det samband, som hos oss hittills egt rum mellan kyrkan och skolan, är ett godt, som bör bevaras, må se till, att han icke genom obetänksamt understödjande af söndagsskoleverksamheten i allmänhet sjelf bidrager att beröfva vårt folk en af dess bästa förmåner, dess med kyrkan i nära samband stående folkskola.

Efter dessa anmärkningar beträffande söndagsskolans förhållande till folkskolan vilja vi nu yttra några ord om söndagsskolans förhållande till kyrkan och särskildt till den kyrkliga gudstjensten. Vid mer än ett tillfälle har man fått se den uppfattningen gjord gällande, att söndagsskolan icke egentligen är att betrakta såsom skola, utan att den snarare bör anses såsom ett slags barngudstjenst, emedan barnen, såsom man förmenar, icke kunna hafva något gagn af att deltaga i församlingens gudstjenstfirande, enär de sakna förmåga att följa med särskildt predikan och uppfatta den. Detta betraktelsesätt, som är af dels reformert, dels rationalistiskt ursprung, söker gudstjenstens hela välsignelse uteslutande i predikan och har intet öga för den välsignelse, som gudstjenstens öfriga delar medföra. Till och med om det nu verkligen skulle förhålla sig så, att ett barn alls intet gagn kunde hafva af en predikan, så torde likväl icke kunna förnekas, att det till välsignelse för sig kan deltaga i de vid gudstjensten förekommande psalmerna och bönerna, att det kan hafva välsignelse af den heliga skrifts läsning och välsignelse af att se sakramenterna förvaltas. Men äfven hvad predikan beträffar, så torde man icke rätteligen kunna utan vidare påstå, att barnet icke alls kan hafva någon välsignelse deraf. Låt vara, att det icke förmår uppfatta predikan i hennes helhet, att följa hennes hufvudtankar allt efter som de steg för steg utvecklas, att se hennes enskilda delar såsom led af det hela med inre nödvändighet samlas i den sanning, som i predikan behandlas, — det finnes sannerligen ganska många äldre personer, som heller icke förmå detta. Våra kyrkor torde blifva tomma nog om söndagarne, om inga andra skulle få komma dit än de, som förmå med full klarhet uppfatta predikan. Men predikan kan dock vara till välsignelse, äfven om hon icke i sin helhet uppfattas. Är hon enkel, klar och sann och dertill buren af andens lif och värme, skall mången stråle af hennes ljus och mången gnista af hennes värme intränga i det barnsligt enfaldiga sinnet, vare sig detta finnes hos de äldre eller hos de yngre. Sådana intryck äro icke att förakta: de kunna få betydelse för hela lifvet. Är blott hjertat »af sanningen», så klarna nog intrycken så småningom i den Helige Andes skola och medföra den välsignelsen, att hjertat känner sig draget till Herren, får en innerlig lust att till-

höra honom samt en innerlig glädje att kunna tjena honom och prisa hans namn. Då det är fråga om det gagn, barnet kan hafva af gudstjensten, gäller att icke allt för mycket hålla sig till enskildheterna. Det är icke blott de enskilda delarne af gudstjensten hvar för sig, som kunna verka uppbyggande på barnets sinne. Gudstjensten såsom ett helt, detta församlingens möte med Herren, det heliga allvar, hvaraf detta möte bär prägeln, den andliga makt, som ligger både i församlingens hänvändande till Herren och i Herrens nådiga nedlåtande till henne, — detta allt kan icke annat än djupt inverka på det åtminstone relativt oförderfvade barnet, så att dess sinne fylles med en lefvande känsla deraf, att det dock är något stort och härligt att få möta Herren, mottaga hans nåd och tjena honom såsom hans folk. Mer än en till mogen ålder kommen kristen torde af egen erfarenhet kunna bestyrka detta.

Det torde med allt skäl kunna sättas i fråga, huruvida söndagsskolan har flera förutsättningar för att kunna verka uppbyggande på barnasinnet än församlingens gudstjenst. Det andliga inflytande, som gudstjensten utöfvar på barnet, är nämligen af en långt mera objektiv karaktär än söndagsskolans rent subjektiva inverkan, och häruti torde just ligga så väl den förras styrka som den senares svaghet. I gudstjensten träda de enskilda personerna mer tillbaka, förhålla sig mer passivt mottagande. Den först och främst handlande är Gud, som i nådens medel möter församlingen och skänker henne sin nåds skatter. När församlingen handlar, så sker det blott för att gifva uttryck åt hennes behof af nåd eller för att tacka för mottagen sådan. Gudstjenstens personliga moment framträder starkast i predikan, men till och med der med en viss begränsning, som icke får öfverskridas. Söndagsskolan lägger deremot uteslutande vigt på lärarens personliga inverkan på barnet. Allt beror här på lärarens personlighet, på huru innerligt, hjertligt och gripande han kan tala till barnen om Gud och hans kärlek. En sådan inverkan kan visst medföra välsignelse för barnen, men månne det icke ändock ligger en ännu starkare och mer uppbyggande makt äfven för barnets hjerta i deltagandet i församlingens möte med hennes Gud, just emedan förhållandet här blifver mer objektivt, mer omedelbart, mer fritt ifrån den subjektiva förmedlingen? Det är just barnets

egendomlighet, ja, man kunde väl säga dess nådegåfva, att förhålla sig omedelbart till de andliga tingen i långt högre grad än någon äldre förmår. Vår tids hela riktning är emellertid allt för subjektivistisk för att rätt akta härpå. Man väntar sig ju allt af den personliga inverkan. Härifrån kommer den ensidiga vigt, man lägger på predikan och särskildt på predikans sträfvan att bearbeta menniskornas hjertan till nådens anammande, under det man lägger allt för ringa vigt vid och finner allt för litet behag i det slags förkunnelse, som består i ett enfaldigt framläggande af frälsningens sanningar till Guds nåds förhärligande och församlingens tack och lof. Hvilka tankar tiden än härutinnan gör sig, så är det likväl visst, att det kristliga lifvets sanning och kraft dock icke bero derpå, att vi ryckas med af kristliga personligheter, som kunna gripa och fängsla oss, utan derpå att Guds nåd, sådan den träder oss till mötes och meddelas oss i nådens medel, blir vårt hjertas egendom. Må vi icke förgäta Herrens ord om nödvändigheten att blifva såsom barn för att kunna anamma hans nåd. Häri ligger en betydelsefull vink. Hvad vi äldre skola blifva genom att blifva såsom barn, det är barnet, just emedan det är barn; det är i stånd att i enfaldig tro öfverlemna sig åt Gud och mottaga hans nåd. Det behöfs inga långa konstlade omvägar genom söndagsskolan att föra dem till källan. Det är väl godt att hafva hjertlig omsorg om barnens andliga lif, men må vi vakta oss för att hysa allt för stora tankar om vår förmåga att dana de små efter Herrens sinne. Låtom oss blott icke förarga dem, och låtom oss så föra dem raka vägen dit, hvarest nådens strömmar flöda, dessa skola nog genom Guds försorg vinna väg till barnens hjertan.

Barnen hafva rätt att deltaga i församlingens gudstjenst. Allt ifrån dopets stund och i kraft af dopet äro de Guds barn och medlemmar af den stora familj, som kallas Guds församling, samt böra såsom sådana känna sig hemma i Guds hus. Så vigtigt det är att betona den individuella sidan af det kristliga lifvet, så vigtigt är det ock å andra sidan att vakta sig för den okyrkliga böjelsen, som har liten eller ingen blick för den samfundsmessiga sidan deraf och som derför icke drager i betänkande att upplösa och splittra församlingslifvet i stället för att samla och förena det omkring medelpunkten, nådemed-

len i deras samfundsmessiga förvaltning. Den faran ligger så nära för söndagsskolan att föra barnen in på ett okyrkligt spår, som de senare kunna hafva svårt för att komma ifrån, ja, som till och med lätt nog kan föra dem in i sektväsen och villfarelser, hvarigenom de kunna helt och hållet lida skeppsbrott i tron.

Ännu en anmärkning må framställas beträffande söndagsskolans lärarekrafter. Det torde af erfarenheten vara tillräckligt kändt, att man vid val af lärare för söndagsskolan i allmänhet icke frågar synnerligen efter hvarken tillräcklig kunskap och förmåga att undervisa eller den mognad, som här dock är så nödig, utan endast derefter, huruvida vederbörande har ett kristligt sinne och lust för denna gerning. I följd häraf får man ofta se helt unga och andeligen omogna personer anstälda såsom söndagsskolelärare, personer, hvilka på grund af sin andliga ståndpunkt äro synnerligen oklara hvad beträffar kristlig insigt, oaktadt de äro öfvermåttan hjertevarma och fulla af kristlig hänförelse. Det är ju tydligt, att sådana personer först och främst behöfva klarhet och mognad för sitt eget andliga lif. De behöfva sjelfva lära, innan de äro skickliga att lära andra. Det är en dubbel fara förbunden med sådana personers uppträdande som lärare; deras eget andliga lif kan derigenom synnerligen lätt taga skada, och för barnen, deras lärjungar, är faran likaledes stor; ty lärarens oklarhet och ensidighet kunna lätt inplantas hos dem till obotlig skada för hela deras lifsutveckling. — Icke nog allvarligt kan man derför betona nödvändigheten att för söndagsskolan, der hon är af nöden, välja lärare med kristlig mognad och erfarenhet.

Så visst som det är, att icke allt nytt får utan pröfning förkastas derför, att det är nytt, lika visst är det ock, att det nya icke heller bör på denna grund utan vidare antagas med förkastande af det goda, bepröfvade gamla. Detta gäller att fasthålla både på kyrkans och skolans område. Det skulle vara synnerligen godt, om alla de, som nu utan betänkande med hela sitt intresse kasta sig på söndagsskolan, först ville söka verka hvad de förmå till folkskolans trefnad. Man kan göra så mycket för henne, om man blott älskar henne rätt. Man kan t. ex. verka för en jämnare och ordentligare skolgång, man kan i all stillhet söka hjelpa försummade barn till rätta.

man kan anskaffa mat och kläder åt fattiga barn, som på grund af armod och brist icke kunna besöka skolan, man kan uppmuntra både lärare och barn genom att allt emellanåt personligen besöka skolan och så lägga i dagen sitt intresse för henne, man kan arbeta på att förmå hemmen att icke glömma bort den andliga omsorg för de små, hvilken åligger dem, verka för att hem och skola arbeta i innerlig förening på barnens uppfostran. Många andra sätt att understödja folkskolan kan nog kärleken hitta på. Vill man blott rätt gripa sig an dermed, skall man snart få se, att välsignelsen icke uteblifver. Innan man tager sin tillflykt till söndagsskolan, må man åtminstone först på fullt allvar försöka hvad som kan uträttas med kyrkans och folkskolans tillhjelp.

J. W.

10.

Folkskolans öfverlastande med läroämnen.

Anspråken på folkskolan stegras allt mer. Detta ligger ju ock i sakens natur. Hon måste nämligen utvecklas, så vidt hon vill motsvara sitt ändamål, i samma mån som kulturen i allmänhet stiger; ty är hon å ena sidan en af de faktorer, som åstadkommit den närvarande kulturen, så är hon ock å den andra en produkt af denna kultur. Men vid arbetet på folkskolans höjande måste man taga noga hänsyn till hennes mål, barnens förmåga och lagarne för deras utveckling till kropp och själ samt de förhållanden, under hvilka de lefva och skolan arbetar. Gör man ej detta, löper man fara att föra in henne på afvägar, till stor skada så väl för de barn, som i henne fostras, som ock för de samhällen, inom hvilka de såsom fullmyndiga medlemmar skola lefva och verka.

För denna fara är folkskolan i våra dagar utsatt, då många förorda en omgestaltning af henne utan att tillbörligt aktgifva på ofvannämda förhållanden. I stället för att vid sina reformsträfvanden städse hafva för ögonen folkskolans uppgift se några blott på hvad de skulle kunna vinna genom henne för uppnåendet af sina sjelfviska intressen. Så vilja somliga begagna henne för att sprida och rotfästa den verldsåskådning, som de till äfventyrs hafva; andra åter vilja använda henne som medel för vinnande af sina politiska eller sociala syften. Åtskilliga äro väl ock de, som oegennyttigt arbeta för folkskolans höjande, men hvilkas ifver är mera välment än välbetänkt, just derför att de ej gjort sig reda för hvilket folkskolans mål är och hvilka medel hon under den närvarande tiden har till sitt förfogande för uppnåendet af detta mål.

Bland de åtgärder till folkskolans utveckling, som många i våra dagar påyrka, är att läroämnenas antal måtte ökas utöfver det, som är bestämdt i § 12 af Kongl. folkskolestadgan af den 20 Januari 1882. Man vill införa undervisning i jordbrukslära, helsovårdslära, statsförfattning och statsförvaltning m. m. Nekas kan ju icke, att det vore nyttigt och godt för dem, som genomgå folkskolan, att i framtiden hafva insigt i dessa ämnen, men frågan blir, om insigt häri kan till verklig båtnad för barnen bibringas i folkskolan. Vi tro det icke. Deremot hålla vi före, att, om barnen i folkskolan få den allmänt menskliga bildning, hon under nuvarande förhållanden bör och kan meddela, de på denna grund lätt kunna förvärfva de insigter i ett eller flere af ofvannämda ämnen, som de i sin framtida verksamhet behöfva. Härvid vilja vi dock erinra derom, att redan nu meddelas det allra vigtigaste ur helsoläran i sammanhang med läran om menniskokroppens organisation.

De, som yrka på, att läroämnenas antal i folkskolan böra ökas, besinna icke, att folkskolan är en skola, i hvilken allmänt mensklig bildning skall meddelas, och icke en tillämpningsskola; och ej heller, att bildning icke består i en större eller mindre mängd af vetande, hemtadt från färre eller flere områden. De förgäta ock, att åtskilliga skrankor äro satta för folkskolans förmåga att bibringa insigter — skrankor, som icke när som helst kunna genombrytas, utan hvilka endast småningom i sammanhang med förändring i tidsförhållandena i allmänhet kunna delvis öfvervinnas eller borttagas.

Det är på de förnämsta af dessa skrankor, vi vilja fästa uppmärksamheten, enär vi anse vigtigt, att dessa tagas i skärskådande, då tal är om hvad folkskolan kan åstadkomma.

Först och främst vilja vi erinra om den korta tid, folkskolan har till sitt förfogande. I folkskolestadgans 35 § heter det: »Barns skolålder räknas från och med det år, under hvilket barnet fyller sju, till och med det år, under hvilket barnet fyller fjorton år»; och i § 15 mom. 2 af samma stadga föreskrifves: »att den årliga lärotiden vid skolor, för hvilkas lärare skoldistrikt åtnjuter lönetillskott af allmänna medel, skall omfatta minst åtta kalendermånader». Enligt lag skall sålunda barn tillhöra folkskolan sju år under åtta månader af året. Men största delen af barnen komma dock ej att

besöka folkskolan under hela denna tid. En stor del af de fasta folkskolorna läsa afdelningsvis på olika tider. I sådana inskränkes den årliga lärotiden för hvarje barn till fyra månader af året; i de flyttande skolorna, hvilka år 1882 uppgingo till 862, är den årliga lärotiden i allmänhet fyra månader, om skolan läser på två stationer, och mindre än fyra, om hon arbetar på tre eller fyra stationer; ja, det finnes stationer, på hvilka hon är i verksamhet endast två månader; undantagsvis till och med än kortare tid. År 1882 funnos 952 folkskolor utan underlag af särskilda småskolor. I dessa blir den årliga lästiden i allmänhet ej mer än fyra månader för hvarje barn. Af småskolorna, som år 1881 uppgingo till 4,573, voro 2,214 flyttande; i dessa är i allmänhet den årliga lästiden för hvarje barn tre à fyra månader. Många fasta småskolor läsa afdelningsvis på olika tider. Åtskilliga barn insättas ej i skolorna, förr än de fylt åtta, ja, nio år; många tagas ur skolan vid tolf, tretton års ålder. Härtill kommer, att fortsättningsskolan ej arbetar mer än sex veckor om året och att hon ej sällan gör intrång på den egentliga folkskolans arbetstid. Af alla dessa förhållanden framgår, att en stor mängd barn ej besöka skolorna under hela den tid, de äro skolpligtiga. Då man vill afgöra, hvad folkskolan bör kunna meddela, får man sålunda ej förglömma, att hon har jämförelsevis kort tid till sitt förfogande. Men denna svårighet blir ännu större derigenom, att barnens skolgång i allmänhet är ojämn. För hvarje år blir skolgången visserligen jämnare, men fortfarande är den dock i åtskilliga distrikt så dålig, att derigenom stora rubbningar i undervisningen orsakas och äfven i sådana distrikt, der skolgången i allmänhet kan anses god, finnas dock ej sällan enskilda barn, som af en eller annan anledning ofta äro borta från skolan. I det följande komma vi att angifva några orsaker till den bristfälliga skolgången. I detta sammanhang hafva vi nämt den för att visa, huru genom de talrika skolförsummelserna, af hvilka många äro föreskrifna af nödtvång, åtskilliga barns lärotid ännu mer inskränkes.

Arbetet kräfver tid. Är tiden, man kan använda på utförandet af ett arbete, kort, måste massan af arbete, som derunder kan utföras, blifva ringa. Har folkskolan jämförelsevis kort tid till sitt förfogande, måste hon nöja sig med en kort

lärokurs. Man bör derför se till, att den lärokurs, som bestämmes för henne, ej blir för stor, utan väl beräknad i förhållande till den tid, på hvilken den skall genomgås.

En annan svårighet, hvarmed folkskolan kämpar, är, att ett så stort antal barn ofta måste samtidigt undervisas af en och samme lärare. År 1881 undervisades i medeltal i hvarje fast folkskola 81 barn, i hvarje flyttande 94, i hvarje mindre folkskola 48 och i hvarje småskola 43 barn. Alla barnen i de särskilda slagen af skolor äro visserligen i allmänhet ej närvarande alla dagar; utan äro ofta fördelade på olika afdelningar eller på olika stationer och komma derigenom att undervisas på olika tider; men sällsynt är dock ej, att en lärare har fyratio à femtio barn att undervisa samtidigt; stundom kan det till och med hända, att han måste på en gång läsa med ännu flere. Men ju flere barnen äro, desto mindre tid får läraren att egna åt hvart och ett särskildt af dem. Men att härigenom svårigheten att under en bestämd tid genomgå en viss kurs skall ökas, ligger i öppen dag; äfvensom att, ju större barnantalet är, det är desto svårare för läraren att vid undervisningen taga hänsyn till hvart och ett barns individualitet.

Men det är ej nog dermed, att barnantalet är stort, utan dertill kommer ofta, att alla barnen ej stå på samma ståndpunkt. Endast i några städer och i en och annan skola på landet är läraren så lycklig, att han får undervisa blott en klass. Vanligen har han att undervisa två, tre, ja, fyra klasser samtidigt. Klart är, att hans arbete härigenom blir betydligt försvåradt; att han vid en sådan anordning får ännu mindre tid att egna åt hvarje särskildt barn och att svårigheten att på den bestämda tiden genomgå den föreskrifna kursen blir förstorad.

Själskrafterna hos de barn, som intagas i folkskolan, äro i allmänhet litet utvecklade. De flesta af dem hafva i sitt stilla, enformiga lif ej haft tillfälle att se och höra mycket och dessutom ej blifvit vana att aktgifva på hvad som tilldrager sig omkring dem. Med seende ögon se de icke, och med hörande öron höra de icke. Föräldrar, syskon och öfriga i deras omgifning hafva ej sysselsatt sig med dem. Öfverlemnade åt sig sjelfva hafva de endast långsamt utvecklats. Det kostar derför läraren mycket mer arbete att undervisa sådana barn än sådana, som komma från hem, i hvilka de haft tillfälle att in-

hemta mycket och der man från början sökt främja deras utveckling till kropp och själ. Härtill kommer, att folkskolan har liten eller ingen hjelp af hemmen. Barnen erhålla i de flesta ej det biträde, som vore behöfligt, för att de skulle kunna lösa de uppgifter, som läraren ålagt dem att fullgöra i hemmet; ja, ofta försumma till och med föräldrarne sin pligt att vaka öfver, att barnen hemma utföra de arbeten, som läraren befalt dem der verkställa. Härtill kommer ej sällan, att barnen i hemmen fått en mängd oseder och ovanor, hvilka måste borttagas, om arbetet i skolan skall kunna bedrifvas med någon framgång. Huru måste ej många lärare — synnerligast i städerna — allvarligt kämpa mot olydnad, liknöjdhet, ouppmärksamhet, oordentlighet, osnygghet, lätja och lögnaktighet, hvarvid barnen blifvit vana i hemmen! En god och omsorgsfull uppfostran i hemmet är en af de kraftigaste häfstängerna till folkskolans utveckling, då deremot en i hemmet försummad och vårdslösad uppfostran är en stark hämsko, som med stor makt håller skolan tillbaka.

Dertill kommer, att en stor del af barnen i folkskolan, då många af dem redan lemna henne vid tolf års ålder, ej kunna hafva, äfven om de fått utvecklas under gynsamma förhållanden, den förståndsmognad, att de kunna tillegna sig allt hvad man nu vill förlägga till folkskolan. Vid mognare år och med större erfarenhet går det lätt att sätta sig in t. ex. uti kommunalförfattningarna; men för barn äro dessa svårfattliga och onjutbara.

Många af folkskolans barn bo långt ifrån henne. Häraf föranledas ofta skolförsummelser, helst som ej få hafva sina hemvist aflägsna från stora vägar. Huru ofta hindra ej de af stormen upptornade snödrifvorna barnen från att komma till skolan! Och detta hinder blir stundom långvarigt; ty det kan dröja länge nog, innan en stig upp till den aflägset liggande stugan blir så trampad, att de små kunna på den begifva sig till skolhuset. Huru många hindras ej från att besöka skolan deraf, att isen på sjön hvarken bär eller brister; att skogsbäcken svält upp af höstregnet eller af de för vårsolen smältande snömassorna! Hvem kan förtänka modern, om hon fruktar att skicka sina små till skolan, då regnet öser ned i strömmar, då stormen ryter, då den skarpa kölden öfverdrager allt med sitt rimfrosttäcke!

Hvilket hinder är ej fattigdomen för en jämn skolgång! Ej sällan måste barnen blifva hemma i brist på skodon eller kläder; stundom hafva föräldrarne ej någon mat att skicka med dem; stundom måste de hafva dem hemma för att få hjelp med eftersyn af mindre syskon eller med annat arbete; stundom måste barnen sjelfva ut på arbete hos andra för att bidraga till att förtjena hvad som för det lekamliga uppehället behöfves. Men ej endast fattiga föräldrar hålla sina barn ofta från skolan för att få deras hjelp vid arbetet, utan ej sällan äfven bergade. Många af dessa anse vigtigare, att barnen få arbeta på åker och äng, än gå i skolan. Dessutom händer det ju understundom, att ett arbete behöfver hastigt utföras, hvadan alla, öfver hvilka man kan förfoga och som kunna något uträtta, böra användas dervid.

Åtskilliga föräldrar inse ej vigten och betydelsen deraf, att barnen få lära hvad skolan vill och kan meddela, eller, äfven om de hålla före, att detta måtte vara af stort gagn, förstå de ej, att undervisningen störes och att barnens framsteg hindras derigenom, att de äro esomoftast borta från skolan. De låta dem derför vara hemma oftare än nödigt vore.

I många skoldistrikt är det svårt att förmå föräldrarne — äfven sådana som hafva god råd dertill — att köpa behöfliga läroböcker. Katekes, biblisk historia och abc-bok äro de af gammalt vana att anskaffa; men vid fråga om inköp af lärobok i geografi, historia, naturkunnighet o. d. möter man ej sällan ihärdigt motstånd från deras sida. Här och der hindras dessutom undervisningen deraf, att ett och annat barn stundom saknar skrif- och ritböcker. Åtskilliga föräldrar vilja nämligen icke köpa så många sådana, som erfordras, fastän de kunna det; andra hafva tillfälle dertill endast derigenom, att de underkasta sig försakelser i ett eller annat hänseende och dertill äro de ej alltid benägna.

För att skolan skall kunna genomgå lärokurser, som någorlunda motsvara tidens kraf, måste en del af arbetet förläggas till hemmet. Men huru svårt, ja, nästan omöjligt är det ej för många barn att utföra det förelagda arbetet! Alla familjens medlemmar bo ofta i ett och samma rum. Der samtalas det; der arbetas det. Det är ej lätt för barnen att under sådana förhållanden lära sig sina lexor. Stundom hafva de ej tillgång

till ett bord, vid hvilket de kunna sitta och arbeta; stundom fattas det dem bläck; stundom papper; stundom ljus. Hemuppgifterna blifva under dylika omständigheter antingen olösta eller slarfvigt och ofullständigt utförda.

Under de dagar, barnen äro i skolan, nödgas de flesta af dem till stor del lefva af matsäck. Denna består i allmänhet af kall mat. Att dag efter dag lefva af sådan, i synnerhet under den hårdare årstiden, inverkar menligt på barnens helsa. Detta är en af orsakerna dertill, att af barn, som besöka skolan hela läsåret — åtta kalendermånader årligen — många klaga öfver trötthet under sista delen deraf.

Slutligen vilja vi erinra derom, att många barn till följd af umbäranden af allahanda slag äro kroppsligen svaga och att de på grund deraf ej kunna med kraft och allvar egna sig åt skolans arbeten samt att skollokalerna här och der äro trånga, osnygga och osunda samt försedda med otjenliga skolmöbler och otillräcklig undervisningsmateriel.

Dessa äro de hufvudsakliga svårigheterna, med hvilka folkskolan har att kämpa. Det är vigtigt att noga beakta dem, då man vill bestämma de läroämnen, hvari hon skall meddela undervisning. Ökar man deras antal utöfver det i folkskolestadgan bestämda och vill man i alla de särskilda läroämnena — så väl i dem, hvari undervisning redan nu meddelas, som ock i dem, man dessutom vill införa i folkskolan — genomgå en kurs, hvarmed är något bevändt, frukta vi, att man pålägger folkskolan ett större arbete, än hon kan utföra till båtnad för sina alumner och till gagn för de samhällen, inom hvilka de i framtiden skola verka. Hvilka skulle då de olyckliga följderna blifva, om man under nu varande förhållanden införde nya läroämnen i folkskolan?

Skall undervisningen vara bildande, måste hon vara åskådlig. Man bör derför vid undervisningen utgå ifrån och sluta sig till åskådningen. För att gifva barnen tydlig och klar åskådning af det, hvarom man vill bibringa insigt, använde man, då fråga är om de med yttre sinnena förnimbara ting, naturföremål, planscher, bilder, modeller, apparater o. d.; och, då det gäller öfversinliga ting, exempel, liknelser, berättelser m. m. Åskådningen är grundlaget för all vidare utveckling. Endast den insigt, som vuxit upp ur åskådningens mark, blir fullt klar och tydlig. Från åskådning till

föreställning; från föreställning till begrepp — det är gången, hvarpå menniskan kommer till kunskap; det är gången, som bör följas vid undervisningen, emedan endast då själskrafterna komma att verka på ett lagenligt sätt.

Den bildande undervisningen måste vidare vara naturenlig, hvarmed vi mena, att den måste vara lämpad efter barnens ålder och fattningsförmåga. Likasom plantan krymper ihop vid en behandling, som strider emot hennes natur, och djuret blir sjukligt och svagt, då det behandlas naturvidrigt; så lider ock barnet men af ett förfaringssätt vid undervisningen, som strider mot lagarne för dess utveckling. Man bör derför ej söka bibringa barnet något, som öfverstiger dess fattningsförmåga. Pestalozzi säger: »Det finnes blott en god undervisningsmetod, och det är den, hvilken hvilar på naturens eviga lagar; och en metod är i samma mån sämre, som den afviker från naturens lagar.»

Den bildande undervisningen bör derjämte vara grundlig. Detta innebär, att man för det första sörjer för, att sjelfva de första grunderna, de första elementerna, blifva noggrant inlärda; och att man för det andra ser till, att ett föregående blir så klart uppfattadt, att ett följande tydligt framgår derur.

En annan egenskap hos den bildande undervisningen är organiskhet, d. v. s. det ena skall utvecklas ur det andra i naturlig ordningsföljd. Likasom i naturen allt utvecklar sig organiskt, t. ex. ur fröet utvecklar sig rot, stam, grenar, blad, blommor, frukt; så måste ock undervisningen fortskrida i bestämd, naturlig ordning, t. ex. utgå från det bekanta och fortgå till det obekanta; från det nära liggande till det aflägsna; från det enkla till det sammansatta. Inga språng böra göras. Den namnkunnige pedagogen Schwarz säger: »Utvecklingen af barnet och dess fattningsförmåga tål inga luckor och språng; fattas den föregående åskådningen, det föregående begreppet, så kan det följande ej klart framställas.»

Vill man genom undervisningen främja barnens verkliga bildning, bör man följa den grundsats, som Plinius den yngre uttalat: »non multa, sed multum» — (icke mångahanda, utan mycket). Man bör sålunda icke öfverlasta lärjungen genom att samtidigt läsa för många ämnen eller behandla ett ämne allt för vidlyftigt. Man bör i stället begränsa sig till det nödvändiga; men lära detta grundligt. Alexander v. Humboldt sade en gång till en lärare: »Menniskans andliga mage kan visserligen fördraga mycket; men

till det, som man nu vill meddela ungdomen, behöfves en verklig strutsmage.»

Skall undervisningen bildande inverka på barnen, bör den vara tilldragande. Den bör väcka barnens intresse samt draga till sig och hålla vid lif deras uppmärksamhet. För den skull bör läraren sorgfälligt bereda sig för undervisningen. Han bör noggrant utvälja hvad han bör meddela samt med omsorg göra sig reda för på hvad sätt han bäst kan framställa det.

Undervisningen bör stå i uppfostrans tjenst. Då dennas syftemål är själskrafternas harmoniska utbildning, bör man vid undervisningen se till, att alla själskrafterna så mycket som möjligt tagas i anspråk på ett sätt, som främjar deras samstämmiga utveckling.

Vid den bildande undervisningen bör läraren ej vara ensamt gifvande och barnen endast mottagande; utan de senare böra försättas i sjelfverksamhet. Undervisaren skall ej meddela barnen redan färdiga föreställningar och begrepp, likasom man stoppar mat i kalkonen, som skall gödas, utan han bör handleda barnen att sjelfva bilda föreställningar och begrepp.

För att det, som förtjenar att bibehållas i minnet, verkligen skall blifva der qvarsittande, får man ej försumma att flitigt repetera hvad som blifvit genomgånget. »Ju mer undervisningsmaterialet hopar sig, desto mer försvinner det förut inlärda ur minnet.» Derför säger ett gammalt ordspråk: »repetition är moder till allt vetande».

Slutligen bör undervisningen ordnas så, att barnen få lära använda hvad de inhemtat.

Sådan bör undervisningen vara, om den skall vara bildande. Genom en sådan utvecklas själskrafterna naturenligt; genom en sådan förvärfvas en fond af kunskaper, hvaraf barnen kunna göra bruk i lifvet; genom en sådan utöfvas inflytande ej endast på de intellektuella förmögenheterna, utan äfven på känsla och vilja; genom en sådan väckes »smak för och glädje öfver en sund bildning» och genom en sådan alstras begär efter att få lära än mer.

Men för att en sådan bildande undervisning skall kunna meddelas, fordras tid. Skulle under nu varande förhållanden nya läroämnen införas, skulle ej tiden räcka till för att meddela en dylik undervisning; utan denna skulle hufvudsakligen komma att bestå uti inpräglande i minnet af en mängd redan färdiga föreställningar och begrepp. Följden häraf skulle blifva, att de flesta, som genom-

gått folkskolan, skulle der blifva fostrade antingen till ett liknöjdt och tanklöst slägte utan vetgirighet; utan högre intressen än »hvad skola vi äta och dricka och hvad skola vi kläda oss med»; eller ock till ytliga, lättsinniga menniskor, hvilka, flyende allvarligt arbete, söka tillfredsställa sin andes behof efter vetande genom att läppja på litet af hvarje och hvilka, ovana som de äro att sjelfva genom eget arbete lära sig förstå hvarom fråga är, blifva antingen ett lätt byte för dem, som af en eller annan anledning hafva sin vinning i att bedraga dem, eller ock skola de, menande sig vara mycket visa, bedraga andra genom den djerfhet, oförsynthet eller det ordsvall, hvarmed de uppträda. Endast det minsta antalet af folkskolans barn skulle i framtiden, trots den förvända undervisningen i skolan, genom de förhållanden, i hvilka de komma att lefva, eller till följd af en ovanligare begåfning, utvecklas till tänkande män och qvinnor med allvarlig hållning och med högre intressen än hvad hör till tillfredsställandet af de timliga intressena.

Vill man således fostra folkskolans barn till tänkande, sjelfständiga menniskor, hvilka i framtiden kunna som fullmyndiga, goda medlemmar uppträda och verka inom familjen, staten och kyrkan; är det nödvändigt, att man afväger folkskolans lärokurs så, att barnen hinna grundligt genomarbeta den och kunna klart uppfatta den samt att vid arbetet härpå alla själskrafterna tagas i anspråk, på det att man äfven i och genom undervisningen måtte kunna sörja för deras harmoniska utbildning.

Carl K—n.

11.

Huru bör undervisningen i kyrkopsalmer lämpligast anordnas? *)

»Den ej har Bibel och Psalmbok kär
han är alls ingen ära värd.»

Ordspråk.

Sångens kraft kände redan den gamla hedniska forntiden. Sånger och strängaspel ha nästan hos hvarje folk verkat under af hänförelse, då det gält att elda till stora handlingar eller ock haft en förmildrande kraft, då det gält att uppmjuka hårda sinnen. Redan då Homerus skref sina verldsbekanta sånger, ansågs »sång och spel» såsom ett »tillägg till måltiden», och hos de gamla grekerna värderades dessa sånger så högt, att det ansågs såsom en pligt icke blott för hvarje bildad athenare, utan äfven för hvarje spartan att läsa dessa utantill jämte andra guda- och hjeltedikter. Hos romarne höllos dessa sånger jämte andra fosterländska skaldeverk såsom Virgilius och Ovidius m. fl. i stor ära. Der funnos till och med *slafvar*, som så väl kunde dessa verk utantill, att de, stående bakom sin herres bord, genast kunde tillhviska sin herre det önskade citatet, då denne fann för godt att anföra ett sådant i samtalet.

Äfven hos vårt folk fortlefver detta anlag för och lust till att lära sig sånger utantill. Detta visar sig bland annat deraf, att fosterländska sånger och romantiska qväden utan att vara upptecknade från århundrade till århundrade bevaras bland folket blott genom att från led till led inläras i minnet och ur detta vid förekommande tillfällen upprepas.

---

*) Föredrag, hållet vid mellersta Uplands skollärareförenings årsmöte å Upsala seminarium den 10 Januari 1883.

Men äfven för *Herrens* församling, vare sig hon uppträdt som en judisk i gamla testamentet eller såsom en kristen i det nya, har det känts såsom ett lefvande behof att icke blott gemensamt bedja till sin Gud och höra hans tal, utan äfven att gemensamt höja sina röster vid afsjungande af fromma sånger. »Sången är religionens dotter» har någon sagt. På grund häraf måste ock den religiösa sången stå i det närmaste samband med religionen och likasom födas ur den lefvande gemenskapen med skriften såsom vår religions källa. Redan i gamla testamentet kan detta innerliga samband mellan religion och sång spåras. Ännu tydligare blir detta i det nya. »Så klungo i de första seklerna det kristna folkets psalmljud såsom det omedelbara uttrycket af det med ungdomlig friskhet och kraft pulserande» lifvet hos den enskilde och församlingen.

Under medeltiden var denna andliga sång nära att dö bort; men förstummas kunde den dock ej alldeles, utan blott för någon tid nedtystas, tills den bröt sig väg genom ett: »Herre förbarma dig», hvarpå snart följde en och annan, om ock ofullständig, sång på modersmålet. Synnerligen ifriga voro de andliga rörelser, som sökte väcka lif inom kyrkan, att återfordra denna rättighet att få gemensamt på modersmålet besjunga Guds stora frälsningsgerningar.

Den evangeliska reformationskyrkan har icke blott erkänt kyrkosångens stora värde och upphjelpt den ur det förfall, hvari hon under medeltiden råkat, utan hon har ock vid *valet* af psalmer eller vid *författandet* af sådana först vändt sig till Guds ord, på hvilket de måste vara grundade. Ty Guds uppenbarade ord är den evigt friska och rena källan för all helig sång, ur hvilken hvar och en måste ösa, som vill viga sina läppar för att tala till Guds lof och pris samt till bröders uppbyggelse. Den, som derför ej känner Skriften, han förstår ej heller en rätt kyrkopsalm, och för den åter, som känner Skriften, skall ej blott, när han med andakt läser eller sjunger en psalm, de ord göras lefvande, som äro direkt anförda ur Skriften, utan äfven många andra himmelska sanningar, som för honom kunna vara till nytta. Derför säger ock Mathias Claudius: »Ingenting öfvergår kraftiga psalmer; det är en välsignelse deri, och de äro i sanning vingar, med hvilka man kan lyfta sig i höjden och sväfva en lång tid öfver jämmerdalen.» Och Joh.

Gottfrid Herder, som sjelf var son till en »cantor», vittnar härom på ett skönt sätt, då han säger: »Dessa heliga kyrkopsalmer äro århundraden gamla och dock till sin verkan ännu friska och nya; hvilka välgörare hafva de icke varit för den arma mensklígheten! De medföljde enslingen i hans cell, den betryckte i hans kammare, i hans nöd, i hans graf. Då han sjöng dem, glömde han sin möda, sitt bekymmer. Den utmattade, trängtande anden erhöll lyftning till himlaglädjen i en annan verld. Han återvände starkare tillbaka till jorden, gick framåt, led, öfvade tålamod, verkade i stillhet och vann seger. Hvad går upp emot dessa psalmers lön, hvad mot deras verkan! — Eller när de i högtidens heliga ögonblick mottogo den förströdde, försänkte honom i häpnadens höga sky, så att han måste höra och märka — eller när de i det skuggiga hvalfvet under klockornas höga rop och orgelns genomträngande brus tillropade den undertryckte rättvisa och den dolde tyrannen Guds dom; när de förenade höga och låga, och förenade nedkastade dem på knä och nedsänkte evigheten i själen — hvilken filosofi, hvilken lätt verldslig hånets eller gäckeriets sång har gjort eller skall någonsin göra något dylikt?»

Hvad Herder här i högstämda ord uttrycker, synes äfven vårt folk på *aningens* väg hafva erfarit; ty hos dem torde ingen bok hafva större värde än just psalmboken. Åtminstone har så varit förhållandet ända intill våra dagar. Man skall nästan öfverallt finna, att psalmboken mycket oftare begagnas än hvarje annan bok med religiöst innehåll. Hvarje prest eller skollärare, som kommer i närmare beröring med familjelifvet, skall göra den erfarenheten, att den andliga sången vida mer öfvas än t. ex. studiet af katekesen, på hvilkens inlärande och förklaring skolan jämförelsevis nedlägger ganska mycken tid, ja, t. o. m. mer än läsningen af sjelfva bibeln.

Vid morgon- och aftonandakt, vid dödstillfällen, vid glada tilldragelser, vid faror och olyckstillfällen, på sön- och högtidsdagar griper man gerna efter psalmboken och folk af en mera moderat kristlig riktning efter sångboken och söker här efter den behöfliga själaspisen eller efter de uttryck, som motsvara den hjertats känsla, som man vill andraga inför Gud. »Jag har», så berättar en andans man, »i umgänge med folket haft tillfälle att göra den iakttagelsen, att folket lärt sig psalmer

utantill och förvarat dem såsom en god, oförstörbar egendom, och detta har, enligt deras bekännelse, blott skett derför att de genom en lefnadsskickelse eller genom en särskild Guds nådesledning blifvit tvungna att ofta upprepa dem.

För icke längesedan fann jag, då jag på en söndagseftermiddag inträdde i ett hus, psalmboken liggande på bordet. Under det jag tog den samma i min hand, frågade jag, hvad för en psalm i dag blifvit läst eller sjungen. Jag frågade särskildt en för ett par år sedan ur skolan utgången dotter, om hon ännu hade i minnet de psalmer, som hon fordom lärt i skolan. Under det denna öppenhjertigt nog tillstod, att detta icke var fallet, ja, att hon till och med icke hade pröfvat sig sjelf, om hon ännu kunde den ena eller andra psalmen utantill, inföll modern med den för mig intressanta anmärkningen, att det med nutidens ungdom vore något eget; denna lärde i skolan så många sköna psalmer, men när det kom till stycket, så kunde den dock ingen enda ordentligt utantill. Barnen glömde den ena med den andra, och dertill vore väl mångläseriet äfven hvad psalmer beträffar skulden. Hon hade, såsom hon vidare fortsatte, under sin skoltid läst få psalmer, men det oaktadt kunde hon uppläsa flere än hennes barn. Huruvida hon i sin ungdom läst psalmen: »Ur djupsen nöd o Gud till dig» visste hon ej, dock så mycket visste hon, att det var en tid i hennes lif, då den för henne ej var bekant. Men då hennes lille son dog, hade hon i sin sorg gripit till psalmboken, uppsökt denna psalm, hvars begynnelseord för henne voro bekanta och bedit med dess ord icke en gång utan rätt ofta, och derför hade den ock rätt fast inpräglat sig i hennes själ. Då jag redan förut hos samma qvinna hade märkt en stor okunnighet i den heliga skrift, var detta, som jag nyss hörde, ett nytt bevis för, att psalmboks- och psalmkännedom hos folket är vida vanligare än beläsenhet i Skriften, kännedom och uppfattning af den samma.

Härur framgår nu flere sanningar, som för oss uppfostrare äro af ganska stor vigt, nämligen:

1:o. *Att psalmboken är på det närmaste förbunden med folkets religiösa lif*, så att, om psalmboken innehåller falska och ensidiga läror, så uppsupas dessa härigenom hos folket och grundlägga hos dem ett *skeft och ensidigt kristendomslif.* Detta beror

väl närmast derpå, att psalmboken enligt deras föreställning innehåller allt för en kristen nödvändigt, att det der framställes i en enkel och tilldragande form, gifver oss en lätt öfverskådlig bild af hvarje lefnads läge; men framför allt derpå, att kristendomssanningarna der framställas på poesiens hjertegripande, för känslan tilltalande språk och sålunda blifva hvad man i vanlig mening plägar kalla *uppbyggande*. Psalmboken blir således för dem en uppbyggelsebok af första ordningen.

Men intar nu psalmboken denna höga plats i folkets medvetande, då ligger der vigt uppå 2:o *att så goda psalmer som möjligt komma ut ibland folket.* »Härvid kan jag intet uträtta», säger någon. Psalmboken är nu en gång hvad den är med sina fel och förtjenster, och såsom sådan finnes hon och begagnas bland folket. Alldeles riktigt, men vi kunna dock vid valet af psalmer i denna psalmbok vid gudstjensten och framför allt, då det gäller läsningen i skolan, öfva ett ganska starkt inflytande just på den nu nämda saken. Vi vilja väl hysa det hopp, att åtminstone begynnelseorden till den psalm, som man läst i skolan, sitta qvar under lifvet, för så vidt psalmen blifvit rätt läst, och då är ju redan det af omätlig vigt, att dessa ord äro början till *verkligt goda* psalmer. Vår psalmbok är ett barn af sin tid. Och den tid, på hvilken hon uppstod, var i ganska hög grad förskämd genom hvarjehanda från sann äkta och allvarlig kristendom afvikande åsigter. Derför kunna vi icke annat än hjertligt tacka Gud derför, att hon blef sådan hon blef. Felaktiga psalmer finnas der, men äfven verkligt goda, och det gäller nu att rätt begagna sig af den gamla paulinska regeln: »Pröfven allt ting och behållen det godt är.» Det gäller att utvälja allt det goda och se till att detta måtte blifva folkets egendom och att det felaktiga måtte göras oskadligt genom att få hemfalla åt glömskan.

Detta urval har hittills varit öfverlemnadt åt skollärarens eget behag. Derför har ofta berott på hans egen personlighet, huruvida det blifvit verkligt goda psalmer eller goda och felaktiga utan åtskilnad, som blifvit lästa. Vi önska ej heller att något strängare band skulle påläggas i detta afseende, men önskligt vore, om han hade någon bestämd förteckning på verkligt goda psalmer, hvilka vore värda att närmare begrundas, inom hvilket område han då kunde välja, eller allra helst att

läraren hade en särskild bok, der de förnämsta, för barnen lämpliga psalmerna vore upptagna och litet närmare behandlade, såsom händelsen är t. ex. i Tyskland. Deremot kunna vi icke förorda s. k. utdrag ur psalmboken för barnen.

Af det ofvan sagda framgår äfven vidare 3:o *att goda kyrkopsalmer böra läsas utantill.* Kunde denna ära tillkomma Homeri sånger, Virgilii och Ovidii guda- och hjeltedikter, kan denna ära tillkomma flere af våra fosterländska skaldestycken, skulle den icke med ännu större skäl kunna vederfaras de sånger, som behandla våra vigtigaste angelägenheter, våra evighetsting, förhållandet till Gud och den andra verlden. Då folket, enligt hvad förut blifvit påpekadt, har denna medfödda böjelse för att lära sig poesi utantill, är det då icke helt naturligt, att man bör tillse, att man på ett rätt sätt kommer detta behof till mötes med det, som är verkligt godt, på det sålunda minnet må fyllas med sant kristligt innehåll i stället för med verldsligt för att icke säga syndigt, hvilket ofta sker genom de visor, som äro gängse bland ungdomen. Dessa lära de lätt nog utantill och de framtaga dem vid lämpliga tillfällen till skada eller nytta för sig sjelfva och andra. För att förekomma detta eller för att gifva barnen andra föremål för tanken, andra uttryck för de känslor, som de hafva behof af att i sång framställa, böra vi inlägga i deras sinnen andliga sånger. Det af nåden och alla Guds välsignelser fylda sinnet vill gerna kanske uppstämma en lofsång på vägen, men det eger ingen sådan till hands och det får då vara. Den stilla betraktaren, som känner sig gripen af undren i skapelsen och sitt eget lifs skickelser, finner kanske i sången just det uttryck, som motsvarar hans inre stämning. Vandraren har i sången en vänlig ledsagare, när han i morgonsolens strålar går fram genom det upplysta landskapet, och hela hans hjerta och sinne öppnar sig för det sköna, som der möter; eller när han på aftonen ser solens nedgång och en längtan efter det himmelska hemmet kanske uppstår hos honom, då känner han behof af att i sång anbefalla sig åt ledaren af sina och sina älskades öden. I minnet förvarade sånger hafva varit nyttiga i fängelset, i striden, i nöden och faran, i långvariga sjukdomar, vid blindhet; ja, på sjelfva dödsbädden hafva de visat en förunderlig kraft att trösta, stödja och styrka den med smärtorna kämpande. Med hänsyn till

alla dessa fördelar af en i minnet förvarad sång anbefaller ock skolstadgan, att psalmverser skola gifvas barnen till utanläsning.

Men skall denna utanläsning för barnen blifva till verkligt gagn, då måste ej blott psalmen inläras i minnet och der förvaras utan den måste göras till en själens *verkliga egendom*, så att barnet vet, hvad det vill säga med den psalmvers, som blifvit läst eller sjungen eller med andra ord: barnet måste vara medvetet af hvad det genom psalmen säger till Gud, hvad det säger om sig sjelf eller om nästan.

Detta åter kan blott ske derigenom, att 4:o *kyrkopsalmen göres till föremål för undervisning.*

Visserligen kan det vara vackert att höra ett barn upprepa felfritt ur minnet en längre, väl skrifven psalm, vackert ock att höra de späda med sina anslående röster afsjunga den samma. Men den frågan har jag dock nästan vid hvarje tillfälle gjort mig sjelf: Förstå väl dessa barn hvad de sjunga? Förstå de, hvad ordet »gamman» vill säga, hvad uttrycket »list den marge», »vännen såta» o. s. v. betyder? Förstå de, om de sjunga en lof-, böne- eller tacksägelsepsalm? Förstå de, hvad de egentligen inför Guds ansigte vilja säga med dessa vackert och väl i rim sammanfogade ord? Jag vågar, på grund af egen erfarenhet från barndomen, svara »nej» på dessa frågor. De förstå det icke. Och om än en och annan skulle tillnärmelsevis förstå det. Huru väl behöfver ej denna uppfattning fördjupas? Huru väl behöfva ej dessa hastiga, oroliga små barn få stanna vid dessa uttryck, tänka på dem och åter och åter liksom vända dem i sitt sinne, innan de kunna förmås att utsäga dem, såsom sina egna ord inför Gud? Och detta är ju ändå meningen med vår sång. Ty hvartill skulle väl det tjena, att inlära och upprepa några sammanhängande, men obegripliga ord, hvarmed man i grunden ingenting menade och om hvars mening läraren aldrig sökt gifva oss en föreställning?

Utaf det nyss anförda och af hvad ofvan sagts om psalmens höga värde, visar sig ock tydligt, att läraren måste betrakta undervisningen häri *ej såsom en bisak utan såsom en verklig hufvudsak.* Med detta uttryck har jag dock ej velat säga, att läsningen af kyrkopsalmer skulle drifvas på bekostnad af undervisningen i bibel, katekes o. s. v. eller att undervisningen häri skulle på något sätt uttränga dessa, utan blott

att när en kyrkopsalm skall läras eller läsas, då bör den läras *grundligt*. Här beror ej allt på, *huru mycket* eller *huru många* som medhinnas, utan huru väl det lästa inhemtas. Här beror det enligt min uppfattning ej på qvantiteten utan qvaliteten. Derför upptager äfven normalplanen en ganska liten kurs i detta ämne, då den säger: Valda psalmverser till ett antal af tio till femton för hvarje läseår och detta antal »verser» kan väl icke anses för stort;*) men om dessa verser äro verkligt goda, hvarvid läraren må lägga synnerlig vigt, och väl genomgås, kan det ej betviflas att icke en verkligt god skatt derigenom skall nedläggas hos barnen.

Men innan jag öfvergår till denna undervisnings egentliga beskaffenhet, måste jag besvara en fråga, som mången af mina läsare kanske redan i sitt inre framkastat. Hvarför skall undervisning ske just i *kyrkopsalmer?* Hvarför skola de inläras? Vore det icke bättre att framtaga någon god andlig sångbok, ur denna lära barnen några stycken och sedan förtydliga dem, i synnerhet som du erkänt att åtskilligt felaktigt förekommer i vår psalmbok? Härpå vill jag i korthet svara:

1) Kyrkopsalmerna sätta oss i förbindelse med hela kyrkans historiska utveckling och i synnerhet med de män, som inom den samma lefvat och sjungit sina sånger till Guds ära. Vi få der genom öfversättningar göra bekantskap med en Ambrosius, en Augustinus, en Huss, Luther, Decius, Speratus, Heermann, Paul Gerhardt m. fl. utländska fromma män, med en Olaus och Laurentius Petri, en Spegel, Svedberg, Arrhenius och Ollon, med en Franzén och Wallin såsom svenska psalmsångare. Vi få se deras fel och beundra deras frimodighet och kraft. Vi få genom deras sånger likasom en inblick i huru kristendomen uppfattats på olika tider och huru olika sidor af den samma på olika tider företrädesvis besjungits. Psalmboken är hvad man kallar en religiös antologi.

2) Kyrkopsalmerna utgöra en egendom, som är gemensam för hela den svenska kyrkan och stå således ej i tjenst hos något visst parti.

3) De besjunga ej ensidigt det andliga lifvets uppkomst och erfarenheter, ej heller ensidigt någon *viss del* af kristendomen utan söka framställa denna i *sin helhet* vare sig det gäl-

*) Det blir ungefär tvänne psalmer af vanlig längd.

ler den gudomliga uppenbarelsen i dess historiska utveckling eller menniskans tillegnelse häraf i en sann tro och ett heligt lif.

4) Kyrkopsalmerna utmärka sig i allmänhet på grund af det föregående för en större *gedigenhet*, en större *fullhet* och *rikedom*, en större *kraft* och ett djupare *allvar* än våra vanliga andliga sånger, som ju icke heller göra anspråk på att vara *verkliga kyrkopsalmer*, ehuru de af välsinnade, men på detta område oerfarna kristne ofta upphöjas härtill, då de rent af vid sina sammankomster begagna dem i stället för kyrkopsalmer. (Härvid bortse vi naturligtvis från de felaktiga psalmer, som ju alltid kunna finnas.)

Efter besvarandet af detta spörsmål kunna vi nu öfvergå till sjelfva hufvudfrågan om undervisningen i dessa psalmer, och vilja vi då undersöka: 1:o *huru* eller på *hvad sätt* denna undervisning bör ske, 2:o tiden, då den lämpligast kan ske.

Det fans en tid och den är ej aflägsen, då läraren blott gjorde sig den mödan att göra urval af ett visst antal goda psalmer, uppskref en förteckning häröfver, uppspikade denna lista på en af skolsalens väggar och sade till barnen: »Börja på den första och gå i ordning och, när I kommen till slut, skall jag anslå en ny.» Då arbetet i skolan var slut för dagen, trängdes man omkring listan för att få se hvilken psalmvers man till den följande dagen skulle ha', och när man fått reda härpå och kommit hem, satte man sig vanligen uppkrupen på en stol eller i ett soffhörn, lärde sig sin psalm jämte andra lexor för att dagen derpå kunna uppläsa den såsom ett bihang till katekes och biblisk historia. Understundom skedde äfven en verklig par forceläsning af täflande kamrater, hvilka båda ville först komma till slut på förteckningen för att få börja på en ny och sålunda slippa trängas med hopen omkring den gamla. Någon fråga öfver psalmens innehåll eller dylikt kom naturligtvis aldrig i fråga. Ofta gjordes ej något urval, utan, då man uppläst sin psalm, ljöd det från lärarens läppar: »Tag den, som kommer närmast i ordningen» — denna måtte då vara af hvilken beskaffenhet som helst.

Jag är ej böjd för att kasta dystra skuggor på den eller de lärare, som så gjorde. De voro barn af utanläsningstiden och förstodo icke bättre. Då de gingo som längst i kristlig

vishet, framlade de ett urval af psalmer till läsning och ansågo sig dermed ändock hafva gjort något. Hos barnen åter grundlade detta sätt en märkvärdig kännedom af psalmboken, som vid äldre år möjligen kunde komma dem till godo, då lifvet med sina mångskiftande erfarenheter lärt dem förstå, hvad minnet från ungdomen förvarade. Jag eger ej tillräcklig kännedom för att säga, huruvida detta sätt att behandla psalmboken alldeles försvunnit ur våra folkskolor; men på grund af den allvarliga reaktion mot en tanklös utanläsning i andra ämnen, som på sista tiden gjort sig gällande, torde väl en ändring till ett bättre, äfven hvad psalmverser beträffar, vara för handen.

På många ställen torde det tillgå så, att barnen i ett lexlag visserligen hafva en *gemensam* psalm eller vers; men man förhör först lexan i t. ex. katekes eller biblisk historia. Detta förhör medtager så mycken tid, att intet blir qvar för psalmen och så måste då denna i en hast uppläsas utan någon utveckling af innehållet, såsom ett bihang till lexorna för dagen. Här beror felaktigheten ej på lärarens goda *vilja* att göra den *förstådd* utan på den korta, fort löpande *tiden.*

Ett annat sätt har också blifvit försökt till och med af ganska erfarna skolmän. Enligt detta gifves ock en gemensam psalm eller vers, men en, som står i nära sammanhang med den lexa, som skall genomgås i katekes eller biblisk historia. När derför lexan i detta ämne vore genomgången, så skulle också dermed psalmens innehåll vara i det närmaste förstådt och uppläsningen af psalmversen endast blifva en bekräftelse på hvad som blifvit förut sagdt. Erkännas må, att detta sätt kan vara lämpligt i småskolan synnerligast med vissa enkla, mera lättfattliga psalmer; men äfven här får man vara på sin vakt, att icke tiden så hastigt löper sin kos, att intet återstår för en egentlig utveckling af psalmens eget innehåll.

I den egentliga folkskolan deremot kan och bör väl ett sådant sätt näppeligen försvaras. Först och främst torde det vara ganska svårt att på detta sätt kunna inpassa och afpassa psalmen efter den uppgift, som är före; vidare komma kanske många goda psalmer att icke läras, derför, att de äro nog olyckliga att icke af läraren kunna lämpas till en viss bestämd uppgift i något annat kristendomsämne, vidare blir undervisningen i detta ämne mer eller mindre stympad, då en vers då och en

annan då skall insättas såsom bekräftelse på ett förut genomgånget stycke och slutligen våga vi äfven påstå, att en psalm har så mycket, som behöfver förklaras och utvecklas, så mycket, som om honom kan och bör sägas, innan den kan blifva en barnens inre tillhörighet, att den väl kan fordra en sjelfständig från de andra kristendomsämnena till tiden skild behandling.

Sedan vi sålunda sökt åt undervisningen i kyrkopsalmer erhålla en *bestämd*, åt den samma *egnad tid* i folkskolan och hvarför icke äfven i småskolan, så låtom oss se till, hur denna tid skall användas.

1) Är psalmen, som man föresatt sig att genomgå, skrifven af någon känd författare, så må läraren med några korta, träffande ord, om honom möjligt är, angifva på hvilken tid han lefvat, hvad han gjort, verkat och lidit för kristendomens sak, hvad som särskildt föranledt honom att skrifva den ifrågavarande psalmen o. s. v. Alla dessa uppgifters utförlighet beror naturligen på de hjelpkällor, som läraren eger. I alla händelser böra de hvarken blifva för vidlyftiga eller för knapphändiga, utan enkla och naturliga, lämpade efter barnets ståndpunkt. Härigenom försättes barnet tillbaka till den tid, då psalmen skrefs, det lefver sig under läsningen liksom in i denna och känner sig lugnare och mera intresseradt genom att veta, *hvilken mans* ord och tankar det nu får tillfälle att läsa. Är psalmen åter af okänd eller omtvistad författare, kan man ju nämna, att man till denna goda psalm, som inkommit i vår psalmbok ej ännu lyckats upptäcka den rätte författaren; men också på samma gång angifva, på hvilken tid den anses hafva kommit till.

2) Har man upptäckt, att något bibliskt språk eller kanske en hel berättelse ligger till grund för psalmen, så må detta eller denna uppsökas, genomläsas och något begrundas, och sedan öfvergång göras med några ord, t. ex.: »Detta har ock synts författaren N. N. så märkvärdigt, att han i anledning häraf skrifvit psalmen N:o 00 i vår psalmbok.»

3) Härpå följer läsningen af de särskilda verserna innantill, först kanhända af läraren sjelf, sedan af barnen, hvarvid nödiga ordförklaringar gifvas; föråldrade ord och uttryck utbytas mot mera vanliga; bibelspråk, som kunna vara antydda, uppsökas och läsas; antydningar gifvas om ordens eller versens

förhållande till författarens eget lefnadsläge, i fall man känner någon viss händelse i hans lif, som framkallat psalmen; exempel på det genom versens uttryck sagda hemtas från bibeln och den kristliga erfarenheten, och slutligen kan äfven en eller annan tillämpande fråga göras.

Härvid torde den anmärkningen böra göras, att undervisningen i sin helhet kan få en tillämpande gång derigenom, att man bibehåller så mycket som möjligt psalmens egna tilltalsord t. ex. »jag» och »du» och icke utbyter dessa, såsom ofta sker, mot »vi» och »oss», »I» och »eder». Härigenom får nämligen samtalet i sin helhet en mera personlig karaktär och öfvergår ej så lätt i en blott betraktelse om och öfver psalmen. Naturligtvis kunna sedan mera egentliga tillämpningar äfven förekomma under samtalets gång.

4) När en vers blifvit sålunda genomgången, bör läraren med en eller ett par frågor söka *sammanfatta*, hvad den samma innehåller. Barnen böra då särdeles manas till eftertanke och tvingas att gifva ett så fullständigt svar som möjligt på den innehållet sammanfattande frågan.

5) Ändtligen kan man ock vid psalmens eller vid en vigtigare afdelnings slut söka genom en kortfattad återblick eller öfversigt bibehålla de särskilda hufvudtankar, som förut kommit till behandling.

6) Om tiden tillåter, är det godt, i fall den genomgångna psalmen kan gemensamt sjungas, hvarigenom melodi på samma gång som ord inläras.

Efter denna handledning erhålla barnen versen eller, om så passar, en hel psalm, om den är kort och lätt, till hemuppgift.

Vid förhörandet behöfver man i allmänhet ej, om psalmen blifvit så förberedd, uppehålla sig länge. En och annan fråga med afseende på hvad, som förra gången sades om författaren, må göras, ett och annat om den bibliska grundvalen för psalmen samt om uppfattningen af enskilda svårare ord och uttryck och slutligen äfven om psalmens innehåll och hufvudtanke i sin helhet; dock så, att tyngdpunkten af lektionen ej förlägges till *förhörandet* utan till *förberedelsen*. Skulle läraren sedan efter lektionens slut kunna för barnen uppläsa någon berättelse, om huru den eller den psalmen, som blifvit genomgången, haft en förunderlig verkan på menniskors hjertan, huru den, sjungen af tro-

ende själar, förmått omvända grofva och ogudaktiga menniskor; huru den förmått trösta, glädja och vederqvicka sörjande och bedröfvade i kropps- och själanöd och huru dess ord blifvit använda för att uttrycka hjertats känslor vid mångfaldiga tillfällen, så tro vi, att detta skulle i hög grad föröka intresset för en rätt *uppfattning* och lätta arbetet med *inlärandet* af våra kära, gamla, för närvarande temligen förbisedda kyrkopsalmer. Det säger sig sjelft, att ett sådant föreläsande, hvarom förut talats, blott undantagsvis behöfde förekomma och blott såsom uppmuntringsmedel för visad flit eller dylikt.

Med afseende på lärarens egen förberedelse för en så beskaffad lektion är det visserligen nödigt, att han på förhand söker göra sig noga reda för alla *sakförhållanden*, t. ex. om författaren, psalmens bibliska grundval o. s. v., men framför allt, att han på ett lefvande sätt *genom inre stilla betraktelse söker tillegna sig* eller liksom i sitt inre upptaga *psalmens ord och uttryck*, att han sjelf känner sig *lyftad och genomträngd af den känslostämning, som genomgår den samma*, att han har dess *innehåll* och *hufvudtanke på förhand gifna*, så att han ej, när lektionen hålles, behöfver söka efter ord och uttryck härför, hvilka då alltid blifva mer eller mindre sväfvande och ofullständiga.

Tyvärr hafva vi hittills på vårt modersmål alldeles varit i saknad af någon hjelpreda i detta afseende. Vetenskapliga psalmhistorier finnas väl, som ingå i vidlyftiga tvister om författare, öfversättare, öfversättningar o. d.; men ingen, som ger oss enkla och korta notiser, lämpade för folkskolan, angående de författare, som äro oomtvistade, ej heller om psalmens innehåll och verkan på menniskors hjertan.

Om fördelarne af nu framstälda förfaringssätt hoppas jag ej behöfva mycket orda. De ligga ju för hvar och en i öppen dag. Blott en invändning mot detta förfarande torde behöfva upptagas till besvarande. Man säger, att »*det poetiska doftet genom ett dylikt sönderplockande och disponerande försvinner från psalmen.*» Erkännas måste väl, att åtskilligt af detta kan försvinna; men åtskilligt kan äfven genom en klok användning af förut antydda grundsatser vid behandlingen stanna qvar. Men under alla förhållanden måste frågas, hvartill det egentligen tjenar, att inlära »poetiskt doft» hos barnen, om de icke i någon mån fatta hvad

detta »doft» innehåller. Att lära ett barn, att *en* blomma har den, en annan har den lukten, är ej mycket värdt, om man ej på samma gång undervisar barnet om, hvilken blomma, som har den eller den lukten. Om ett barn t. ex. skall inlära en bönpsalm, så torde det väl snart ana dess innehåll i allmänhet. Den innehåller ett bönens doft. Men hvarje vers i denna psalm kan här liknas vid en blomma. De dofta alla; men hvar och en på sitt olika sätt, och hvarje vers innehåller en eller flere böner af olika slag, insvepta i poesiens tilldragande vällukt. Skall jag då kunna frambära den eller den versen såsom en rökelse inför min Gud, ej såsom ett dödt rökelsekar, utan såsom en lefvande, medveten varelse, som förstår och menar hvad han säger, så måste jag äfven såsom barn hafva den oafvisliga rättigheten att få veta, *hvarom jag då egentligen bedit med dessa sköna ord* eller med andra ord: Jag har rättighet att få veta *versens hufvudinnehåll, uttryckt på ett efter mitt förstånd lämpligt språk och i korta ord.*

Hvad menar du med hvad du läser? Hvad menar du med hvad du beder? Hvad har du nu eller hvad har du nu utsagt? Dessa äro frågor, som en trogen lärare aldrig bör lemna ur sigte och allraminst i fråga om poetiska stycken, till hvilka ju också kyrkopsalmerna höra. Väl är det sant, att barnen ändock icke fullt förstå, hvad de läsa eller sjunga. *Minnet* är hos dem ännu förherskande. Men derför torde väl ingen under dessa år vilja alldeles åsidosätta *förståndets* utveckling. Och få de på ett enkelt och okonstladt sätt reda på, hvad de bedja om i sin sång, hvilken sanning de uttala vid sin bön, sitt tack och lof, så kunna de väl äfven med minnet förvara detta, och det kan sedan under det fortsatta lifvet komma dem till nytta att hafva fått i ungdomen lära sig tänka en smula öfver innehållet äfven i poesien. Härvid torde dock en nödig vaksamhet vara nödig för psalmer med rent lyriskt innehåll, det är sådana, der författaren öfvervägande blott uttalar sina känslor i ett andaktsfullt ögonblick. Dessa äro dock i vår psalmbok temligen få.

Vi framstälde äfven, att undervisningen i kyrkopsalmer borde ske på en särskild bestämd *tid.* Frågan blir nu, på *hvilken tid detta lämpligast kan ske.* Lagen bestämmer i detta fall intet; normalplanen icke heller. Den nämner, att kyrkopsalmer skola läsas; men anslår ingen tid dertill. Följden har blifvit, att olika praxis i detta fall gjort sig gällande. Den ene har förlagt under-

visningen i detta ämne här och en annan der på sin läsordning, der den icke rent af betraktats såsom ett bihang, som med temlig lätthet kunde när som helst undanstökas.

I småskolan, som enligt normalplanens alla läsordningar har en timme dagligen till kristendomskunskap, synes mig, som om en rikare omvexling kunde ske mellan de olika kristendomsämnena och att en vers ur psalmboken temligen ofta för omvexlings skull kunde företagas till behandling; i synnerhet som små barn känna sig mycket tilltalade och uppmuntrade genom enkla och lättfattliga verser. Här böra ord och sång så nära som möjligt följas åt, och orden efter en enkel och lätt förklaring, så att säga, sjungas in i hjertat.

I den egentliga folkskolan åter ser jag ingen annan utväg, än att katekesen, som på alla normalplanens läsordningar fått sina tre timmar i veckan, får något maka åt sig och antingen lemna från sig en sammanhängande tid på året till kyrkopsalmernas behandling, hvilket vid flere af rikets seminarier torde vara fallet, eller ock lemna en timme då och då härtill. Den senare utvägen synes mig såsom den bästa, särskildt hvad folkskolan beträffar. För seminaristerna blifva psalmerna mera ett studium, som de utöfva för att sedan göra detta fruktbärande i skolan; för barnen åter är psalmen mera ett uppbyggelse- och uppfostringsmedel för deras religiösa lif. På grund häraf bör psalmen äfven förekomma litet emellanåt såsom omvexling med de öfriga kristendomsämnena.

Om jag i detta fall skulle framställa ett förslag, så vore jag mest böjd för att t. ex. använda hvarannan fredags katekestimme till psalmläsning, såsom katekestimmarne äro förlagda i normalplanen eller bäst på någon af lördagens timmar, för så vidt läsningen fortgår äfven denna dag. Skulle läraren vara villig att offra t. ex. den sista stunden af fredags- eller lördagsläsningen häråt t. ex. hvarannan vecka, så vore det ju så mycket bättre. I detta fall lede katekesen intet intrång.

Att, såsom understundom skett, använda en och annan af morgonbönens stunder till psalmläsning, kan jag ej förorda; utan må detta lemnas åt hvars och ens eget bepröfvande af hvad han för sig finner bäst. Deremot är jag mera böjd för att taga någon af sångtimmarne till hjelp, hvilket äfven företrädesvis skett; och då vore ju sista fredagstimmen (Bil. 17—19) härtill synnerligen lämplig. Härigenom kunde äfven en omvexling mellan utveckling

och sång åstadkommas, hvilken nog vore god, alldenstund ju icke barnens organ kunna tåla vid en hel timmes oafbruten sång, och sångens teori nog medhinnes på de öfriga timmarne, som äro anslagna åt detta ämne.

Af särskilda skäl har jag velat förlägga psalmläsningen till någon af veckans sista dagar. Kyrkopsalmen har nämligen mycket samband med söndagens firande och gudstjensten. Hvarje gång vi nämna dess namn erinra vi oss om de ting, som pläga försiggå i kyrkan. Vid hvarje veckas slut plägar det ock i mer eller mindre mån kännas, såsom vore ett arbete afslutadt, och då synes det mig passa ganska väl att just vid afslutningen företaga en psalm till behandling, emedan denna å ena sidan står i andlig frändskap med det, som af kristendomen blifvit genomgånget, och å andra sidan äfven kan betraktas såsom ett afslutadt helt.

Genom dessa, om ock enkla antydningar, hoppas jag hafva visat dels hvad vi ega uti många af våra kyrkopsalmer, dels ock en väg, på hvilken vi skulle kunna göra dem förstådda, kära och älskade för de oss omgifvande barnen. Jag har dermed hvarken velat sätta dem öfver bibeln, ej heller öfver katekesen. Jag har ej heller velat binda några nya bördor för läraren; ty hvad jag fordrat i *grundlighet*, har jag borttagit i antal. Jag har blott velat visa honom *ett sätt* att lära barnen uppskatta dem för hvad de verkligen äro: ett medel, hvarigenom vi vid många tillfällen i vårt lif kunna uttrycka de känslor, som uppväckas genom Guds ord och genom hans underbara gerningar i naturen och vårt eget lif. Och har det lyckats läraren att bringa barnet till medvetande om hvad det egentligen framställer med den eller den versen, och det sedan fått denna såsom en skatt förvarad i sitt inre, då lider det intet tvifvel, att icke barnet, om ej förr så åtminstone i en framtid, då det får upplefva, hvad psalmen eller versen innehåller, skall också begagna sig af det medel, som det härigenom fått i sina händer till Guds namns pris; ja, kanske utbrista:

O, tack för sångens ädla gåfva,
som du, min skapare, mig gaf!
Dig skall min själ med andakt lofva,
så länge som jag anda har.
Du mycket godt mig gjort för sann;
väl mig, att jag det sjunga kan.

J. G—n.

12.

Vår tids grundbrist.

Ur Vermlands läns tidning meddela vi följande uppsats, som blifvit hemtad i »Finsk tidskrift för teologi och kyrka» af dr H. Rådbergh i Helsingfors, då den synes oss djupt och sant angifva hvad som är grundbristen hos vår tid.

Menniskosjälen eger — yttrar han — en dubbel förmögenhet: den ena vänd åt sinneverlden och kosmos, den andra uppåt, åt det öfversinliga. Från hvardera området behöfver den näring för sin utveckling, men dess grundbehof är det eviga. Evighetsfröet är nedlagdt i menniskans väsende, och blott genom en utveckling af detta kan hon nå sin bestämmelse och vinna frid och sällhet. Undertrycker menniskan den djupa dragning till det eviga, som icke saknas hos någon, så omöjliggöres hvarje utveckling i denna riktning, och det högre lifskapital, som hon såsom naturgåfva erhållit af Gud, förslösas så småningom, hvarvid menniskoanden oundvikligen fjettras vid sinneverlden och hemfaller åt dåliga lidelsers tyranni; ty det är en allmän lag, hvilken ingen förmår bryta, att menniskan blott i den mån är i stånd att beherska sin lägre natur, som hon sjelf underordnar sig Gud. Menniskan kan hänföras af och dyrka konstens och vetenskapens skönaste idealer, men dessa kunna ej ersätta den lefvande Guden, och de ega blott en uppfostrande betydelse med hänsyn till evigheten. För det sedligt-religiösa anlagets utveckling hos menniskan, erfordras det ett centralt arbete, ett arbete med *hjertat.* Fordom gaf man det bästa vitsordet åt en personlighet, då man sade: denne man har ett »godt hjerta»; nu säger man: han har ett »godt hufvud». Hjertat har kommit i vanrykte. Hjertats uppfostran,

den sedligt-religiösa bildningen, försummas derför, och detta är vår tids grundbrist. Denna brist gör sig gällande på alla områden. Väl tror sig vetenskapen kunna operera oberoende af det sedligt-religiösa lifvet, men på dess grundval måste dock hvarje sant bildningsarbete ställa sig. Hvartill ringaktandet af den sedligt-religiösa faktorn leder, derpå lemnar vetenskapen bevis nog i den nyare tiden. Vi hafva icke så sällan sett vetenskapsmän sätta sig på den delfiska trefoten, bjudande samtiden aller ödmjukast böja knä vid dess fot, ty man sade sig vara den absoluta sanningens uppfinnare. Och tidsandan, som upphört att tro på en Gud och begynt tro på sig sjelf, helsade med glädje tolken af denna tro välkommen. Beundrande lyssnade den till orakelspråken, som flöto ur vishetens mun, men huru än den tänkte och bildade och bildade och tänkte, blef det dock ej rätt klart, hvad allt detta tal skulle betyda. Och då den såg sig vara besviken af *en* läromästare, vände den sig till någon annan, som satt sig på Olympens höjder. A t Gud skapat verlden, det kunde man icke tro, men att menniskoanden gjort det, det var en sjelfklar sak. Forskningen, på hvilken allt nu skall bero, är långt ifrån så förutsättningslös och oberoende af förut fattade idéer, som den ger sig ut för att vara, och derför är forskarens sedligt-religiösa ståndpunkt af större betydelse, än man vill tilltro den. I sitt öfvermod förnekar verldsvisheten alla sanningar, hvilka den ej kan för sin tanke klart bevisa, men den glömmer, att *det är ännu ganska litet, som vetenskapen kan klart bevisa i förhållande till det, som den ej kan på detta sätt bevisa.* Alla lifvets grundfrågor äro ännu gåtor för forskningen och förblifva det. Hela den sedligt-religiösa sanningsverlden fattas aldrig med tomma tankeoperationer, lika litet som tonen fattas med ögat eller ljuset med örat, utan denna sanning träder oss till mötes blott på den sedligt-religiösa erfarenhetens område, då vi underkastat oss dess lagar. Den, som ej vill ingå på detta erfarenhetsområde, han må säga, det han ej kan tro på dess sanningar, men han är ej berättigad till det påståendet, att de ej finnas till.

De pedagogiska, ekonomiska, politiska och sociala områdena beherskas alla af denna brist. Derför dukar så ofta ynglingen under, ty han har visserligen vetande, men viljans

och samvetets verldar ligga öde. På det ekonomiska området är det hufvudsakligast uppfinningarna och de vetenskapliga institutionerna, som spela hufvudrolerna och skola skapa välståndet, men menniskan kan icke utan sedligt-religiös bildning rätt använda rikedomen och icke rätt bära armodet, och hufvudvigten ligger härvid på »Guds välsignelse».

På det politiska och sociala området skall *»intresset»* sammanhålla statslifvet, men intresset det är *egoismen*, och egoismen, denna är *upplösningens grundprincip*. Derför fortgår också upplösningen ohejdadt på alla områden, trots alla konstitutions- och statsförfattningsreformer. Samhällets fasthet sökte man fordom i Gud och hans heliga vilja, hvilken man bemödade sig att finna och förverkliga. Numera har tron på Gud försvunnit hos flertalet af dem, som leda folkens öden, och det finnes derför icke något absolut rätt, utan samhällets sed och pluralitetens vilja är högsta norm. Det suveräna folket måste derför erhålla den största möjliga andel i styrelsen, hvilket möjliggöres företrädesvis genom utvidgning af rösträtten och allt fleres personliga deltagande i lagstiftningen. Och detta deltagande anses framför allt såsom en dyrbar *rättighet*, icke såsom en helig, ansvarsfull *pligt*. *Men proletariatet växer med hvarje år. Det erfordras icke lång tid, innan detta element utgör nationens flertal i Europas kulturländer, om utvecklingen fortgår i den inslagna riktningen. Då är dettas vilja och sed det absolut rätta, nationens högsta lag.* Och proletariatet skall nog veta att göra *sitt intresse* gällande. Hvem värnar då eganderätten? Hvem qvinnans heder? Ja, hvem? Kanske de värnepligtige? Men flere af dem utgår då ur proletariatets leder, och redan nu äro kasernerna i utlandet härdar för socialismen. Men folkskolorna skola bilda folket! Ja, det är förkänslan af denna hotande fara, som mångenstädes i utlandet besjälar arbetet för folkupplysningen, ehuru motsatsen spåras på andra håll, der man ifrar för en *religionslös* folkundervisning. I öfrigt lider folkskolan af samma grundbrist som den lärda. Det finnes blott *en* utväg till räddning — *det är: ett allvarligt återvändande till våra fäders Gud.* Ingen annan kraft kan på längden sammanhålla statslifvet, än *tron på en lefvande Gud och den gemensamma sträfvan att lyda hans vilja.* Ingen annan kraft kan förädla folket, än det sedligt-religiösa

bildningsarbete, som hvilar på denna tro. Konstitutioner och statsförfattningar, så dyrbara och vigtiga de än må vara, äro i sig blott former. De måste besjälas af en *sedligt-religiös anda.*

13.

Barnkrubbor och barnträdgårdar.

Under de sista årtiondena har mycket talats och skrifvits om vigten deraf, att större omsorg, än vanligen är fallet, egnas åt barnens uppfostran under den tid, som föregår början af skolåldern. Deruti öfverensstämma nämligen alla, att denna tid är af största betydelse för deras tanke- och viljeriktning. Deremot framträda mycket skiftande åsigter, om uppfostran under sagda tid skall besörjas endast i hemmet, eller derjämte ock i särskilda anstalter.

Men, fastän detta ämne först under detta århundrade med fullt allvar blifvit behandladt, är dock insigten om den ifrågavarande tidens betydelse för uppfostran ej ny. Johan Amos Comenius, »profeten bland pedagogerna», insåg redan vigten deraf. Han delar skolan efter ungdomens bildningsbehof i fyra afdelningar: skolor för den tidiga åldern, för gossåldern, för den början ungdomsåldern och för den mogna ungdomsåldern. Skolan för tidiga åldern kallar han modersskolan. En sådan bör finnas i hvarje hem. I denna böra föräldrarne och i synnerhet modern undervisa barnen i första grunderna af kristendomskunskapen; vänja dem vid måttlighet, renlighet, vördnad, lydnad, sanning, rättrådighet, arbetsamhet och anständighet m. m.; öfva deras iakttagelseförmåga genom att lära dem känna åtskilliga ting; berätta för dem; lära dem att tala vårdadt samt att sjunga. Jean Jacques Rousseau meddelade i sin skrift: »Emil, eller om uppfostran», råd och anvisningar, huru barnen böra behandlas ända från deras spädaste ålder. Pestalozzi framhåller med stor kraft det djupa inflytande, som moderns verksamhet och lifvet i familjen öfver hufvud utöfvar på barnen. Till hemmet vill han sålunda förlägga den första

uppfostran, der detta kan tillbörligt sörja derför. Han jämte Wolke fäste uppmärksamheten på, af hvilken stor betydelse den kroppsliga och intellektuella, men i synnerhet den moraliska uppfostran under den första åldersperioden är för hela det kommande lifvet. De visade, hvilken stor skada för ett helt slägte kan växa upp ur en i den tidiga barndomen försummad uppfostran. De olyckliga följderna af en sådan kunna ofta blott med stor svårighet — och stundom alldeles icke — utplånas i till och med goda skolor.

De hade ögonen fästade i synnerhet på sådana barn, hvilkas föräldrar genom arbetet för det lekamliga uppehållet hindrades från att egna barnen vederbörlig tillsyn och vård och hvilka derför voro utsatta för faran att krympa ihop till kropp och själ samt i sedligt hänseende förvildas. Voro hemmen dertill härdar för laster och brott, blef faran så mycket större.

Dessa menniskovänners stämmor förklingade ej i luften. Man lyssnade till dem; man behjertade dem, och snart ansågs det som en högvigtig angelägenhet att anordna anstalter för vårdandet af sådana små barn, hvilkas föräldrar ofta måste lemna dem utan tillsyn i hemmen eller på gatorna, eller hvilka för att egna dem tillbörlig omvårdnad måste afstå från ett arbete, som var för dem högst behöfligt för att kunna förtjena hvad till lekamlig nödtorft fordrades.

Den, som först anordnade anstalter för vård af fattiga barn, hvilka saknade föräldratillsyn, var den protestantiske pastorn Oberlin i Strassburg. Denne menniskovän sörjde för, att små barn, som lemnades åt sig sjelfva, under det deras föräldrar arbetade i fabriken eller på fältet, fingo vård och passande sysselsättning. Han hyrde för detta ändamål stora rum, i hvilka barnen fingo tillbringa dagen under uppsigt af qvinnor, hvilka han sjelf med sin hustrus hjelp danat till detta värf. De äldre barnen fingo lära sig att sy, spinna och sticka. När de en stund sysselsatt sig härmed, lade man för dem kartor eller kolorerade bibliska planscher. Fem dylika anstalter anordnades af Oberlin.

Samtidigt härmed uppdöko i Holland så kallade lekskolor, och i Skotland upprättade R. Orven 1816 i New Lennack för sina arbetares barn en asyl efter Oberlins mönster. Dylika

anstalter blefvo i England så omtyckta, att redan år 1824 funnos der öfver 500 sådana.

Genom Orven, eller rättare genom väfvaren James Buchanor, åt hvilken Orven uppdrog ledningen af asylen för arbetarnes barn, inträdde de ifrågavarande anstalterna i ett nytt utvecklingsskede. Förut hade de hufvudsakligen varit tillflyktsorter för barn, som saknade tillsyn och vård, under det föräldrarne voro upptagna med arbete. Undervisning i bokliga ämnen och handarbete förekommo väl; men företrädesvis såsom sysselsättning; de voro ej metodiskt anordnade och blefvo ej heller metodiskt behandlade. Genom Buchanor blefvo asylerna upphöjda till skolor i egentlig mening. I dessa skulle barnens förmögenheter och anlag utvecklas genom metodisk behandling. Sådan var den anstalt, som i Tyskland grundades i början af 1800-talet af furstinnan af Lippe-Detmold. Dylika anstalter utbredde sig under tidens lopp öfver hela Tyskland. I dessa vårdades under dagarne barn från fjerde till sjunde lefnadsåret, samt erhöllo derjämte någon metodiskt anordnad undervisning. De fingo nämligen inprägla i minnet åtskilliga böner, bibelspråk, psalmverser och sedespråk samt sånger m. m.

Äfven i Frankrike anordnade man anstalter för vård af fattiga barn, hvilkas föräldrar voro hindrade af arbete att egna dem tillbörlig omvårdnad. Der benämdes dylika anstalter för »barnkrubbor». Man mottog i dem barn, som ännu ej fylt två år. Sådana barnkrubbor grundades ock i åtskilliga städer i vårt land. Till en början stodo de på gränsen mellan vårdanstalter och skolor. På senare tider synas de i allmänhet hafva fått en öfvervägande karaktär af vårdanstalter.

Men då dessa vårdanstalter ej sysselsatte barnen på ett naturenligt sätt, och då de sålunda ej kunde bidraga till själskrafternas normala utveckling, grundade den ryktbare Fröbel de så kallade barnträdgårdarne. Målet med dessa var att icke allenast vårda barn, som ännu ej voro i skolåldern, utan gifva dem en verksamhet, som svarade mot deras väsen; stärka deras kroppskrafter; öfva deras sinnen; sysselsätta deras uppvaknande ande; göra dem bekanta med naturen och menniskoverlden på ett för deras utvecklingsstadium lämpligt sätt samt förädlande inverka på deras hjerta och sinne.

I barnträdgårdar skulle barnen göras skickliga för mottagande af egentlig skolundervisning. Det skulle sålunda vara en anstalt, i hvilken barnen skulle förberedas för intagning i skolan, hos oss i småskolan, i hvilken det egentliga skolarbetet skulle taga sin början.

Genom föregående historiska öfversigt hafva vi lärt känna åtskilnaden mellan barnkrubbor, barnträdgårdar och småskolor. Vi vilja nu något fullständigare sysselsätta oss med de två förut nämda af dessa uppfostringsanstalter.

Barnkrubban mottager barn från första (andra) till femte (sjunde) lefnadsåret. Hon vill sörja för deras kroppsliga vård samt grundlägga deras intellektuella och moraliska bildning. På morgnarne sändas de till krubban, der de få tillbringa dagen under tillsyn af qvinnor, som åtagit sig det vigtiga värfvet att uppfostra »de små». Krubban vill sålunda ersätta hemmet. Men kan hon det också? Vi tvifla derpå. Barnet kan ej reda sig sjelft. I »mångt och mycket» behöfver det hjelp. Men ingen kan hjelpa det med samma huldhet som modern; ty ingen älskar det som hon. Denna kärlek, som lyser i hennes ögon, som myser på hennes läppar, som gör hennes handtryckning varm, som kommer henne att finna upp denna mångfald af saker till barnens fröjd och nytta, som ger henne hug och kraft att villigt underkasta sig alla dessa föresakelser för deras bästa — denna kärlek tänder i barnens hjertan genkärlek, och ur denna qväller tacksamheten fram, hvilken visar sig i lydnad och tjenstvillighet. Fadern vakar med mildhet och allvar öfver, att sed och ordning iakttagas i huset. Barnet vänjer sig derför att i honom se företrädaren af lag och rätt. Deraf alstras vördnad och undergifvenhet. Huru söka ej de äldre syskonen vara de äldre till tjenst och glädje; huru dela ej syskonen med hvarandra »lust och nöd»! Häraf kommer tillgifvenhet och hjelpsamhet. Hvilken god lärdomsskola är dessutom ej hemmet! Det skiftande, omvexlande familjelifvet meddelar en stor mängd insigter och gifver intryck, som ofta grundlägga den kommande sinnesriktningen. Huru mäktigt verka ej de äldres exempel! Huru mången har ej blifvit ordentlig, pligttrogen, sparsam derför, att han fått vänja sig i barndomen vid ordning, pligttrohet och sparsamhet! Huru mången har ej blifvit välvillig, hjelpsam, barmhertig derför, att

han i barnaåren varit vittne till, huru i föräldrahemmet menniskokärlekens dygd öfvades! I sanning, hemmet är en uppfostringsanstalt som ingen annan.

I barnkrubban skola föreståndarinnan och hennes biträden ersätta föräldrarne. Men äfven om dessa behandla barnen med huldhet och samvetsgrannhet, månne de kunna hysa och visa en kärlek sådan som moderns? Äfven om de nitälska för barnens bästa, månne de kunna hafva ett sådant lefvande hjerteintresse derför som fadern? Låt vara, att de varmt älska och uppriktigt intressera sig för barnen; men de kunna dock ej hysa lika varm kärlek och lika varmt intresse för hvart och ett af de barn, som blifvit anförtrodda åt deras vård, som den egna modern och fadern. De många kamraterna i barnkrubban månne de kunna ersätta syskonen? Och slutligen det enformiga lifvet i barnkrubban månne det kan gifva tillfälle att lefva med i så många tilldragelser, som det omvexlande familjelifvet? Månne barnkrubban kan framställa så många föremål för barnens iakttagelse som hemmet?

I hemmet så väl som i barnkrubban böra barn under fem år hufvudsakligen sysselsättas med att leka. Härigenom fördrifva de tiden på ett angenämt sätt och befrias från faran att blifva kinkiga och lynniga derför, att de hafva tråkigt eller intet att göra. Leken främjar derjämte utvecklingen af kropps- och själskrafterna just derigenom, att dessa derunder komma att öfvas. I synnerhet är det inbillningskraften och viljan, som i leken äro verksamma och derigenom stärkas och utvecklas. Inom intet annat område få barnen röra sig så fritt som i leken, enär det der ej är fråga om uppfyllandet af någon allvarlig lefnadsuppgift. Men med lust leka barnen blott då, när de sjelfva vilja leka och när de få, åtminstone till en viss grad, obehindradt öfverlemna sig åt sina egna tankar och infall eller följa de regler och föreskrifter, som de sjelfva gifvit sig. Den frihet, hvarmed barnen röra sig i leken, blir första början till deras sjelfständighet. Derunder gifva sig ock deras individuella egendomligheter tydligast till känna, ty ju friare de få röra sig deri och ju mer obehindradt de få efterbilda och framställa det, som mest tilltalat dem, desto mer skola deras egendomliga böjelse och anlag framträda.

Å ena sidan bör man söka framkalla lekar genom att uppmuntra dertill; genom att gifva nödiga leksaker; genom att visa, huru leken går till; genom att leka med dem m. m.; men å andra sidan böra ej de äldre för mycket blanda sig i leken, ty derigenom förloras, hvad som skulle vinnas: öfning och utveckling af inbillningskraften, viljan och öfriga förmögenheter, som derunder komma i verksamhet.

Leken är sålunda ett angenämt och nyttigt tidsfördrif för barn uti den ålder, som nu är i fråga. Men är hem och barnkrubbor ett lika lämpligt ställe derför? Vi tro det ej. Endast i hemmet kan barnet i allmänhet få leka så, som det bör, för att leken skall medföra all den glädje och nytta, den kan föda af sig. I barnkrubban måste barnen ofta leka på befallning; der måste ock leken strängare regelbindas och öfvervakas än i hemmet. Härtill kommer, att smärre barn, åtminstone före femte lefnadsåret, helst leka ensamma eller med helt få lekkamrater. Den, som med uppmärksamhet betraktar lekande barn i en barnkrubba, skall finna många, som leka »utan lif och själ». Liknöjda deltaga de i leken; utan intresse göra de hvad man tillsäger dem. De leka utan lust och utan frihet och derför ock utan gagn.

I barnkrubban få barnen i minnet inlära böner, bibelspråk, psalmverser, sedespråk och sånger. Då innehållet i dessa ofta öfvergår deras förstånd och ej väcker deras intresse, blir inlärandet häraf endast ett papegojaktigt eftersägande, som snarare skadar än gagnar. Minnet blir nämligen derigenom sannolikt ej i någon nämnvärd grad uppöfvadt — stundom kanske deremot slappadt — enär öfningarna företagas, då krafterna och organen, som dervid komma i verksamhet, ännu äro allt för litet utbildade, och hos barnen väckes ej sällan afsky för arbete af dylik art, hvilket gör dem tröga och liknöjda, när det egentliga skolarbetet skall taga sin början.

Det vittnar om god pedagogisk takt, att man sysselsätter barnen i barnkrubban ej allenast med lekar. Det kommer nämligen en tid, vanligen då barnet hunnit en ålder af fem år, då det ej mer tillfredsställes endast genom att leka. Det känner behof af annan sysselsättning. Behofvet häraf framträder, då bredvid inbillningskraften, som hittills företrädesvis varit i verksamhet, andra själskrafter, såsom förstånd och begäret att

vara nyttig och att något uträtta för det stora hela, nått en större utveckling och till följd deraf behöfva sysselsättas. Detta behof hos barnet bör man tillfredsställa genom att låta det syssla med sådant, som står likasom på öfvergången mellak lek och egentligt arbete. Sådana sysselsättningar äro t. ex. att lägga figurer med små stafvar; att bygga med trälappar o. d. Detta är lek, så till vida som barnet derunder gör något, som roar det och som tjenar till framställning af inbillningskraftens skapelser; men det är ej endast lek, enär barnet tillhålles att göra det ej allenast för att roa sig, utan ock för att på ett bestämdt sätt öfva krafterna, på det att det derigenom måtte förberedas för ett kommande allvarligt arbete. Sysselsättningar af dylik art kunna ej heller anses såsom egentligt arbete. Sådant afser nämligen att åstadkomma ett i och för sig värdefullt, förblifvande resultat.

Det är sålunda lämpligt att låta de äldre barnen i barnkrubban omvexlande sysselsätta sig med lek och sådant, som står på gränsen mellan lek och arbete. Men strängt bör det undvikas att dit införa egentligt arbete. För sådant äro barnen af ifrågavarande ålder i allmänhet ej mogna.

Vi tro oss sålunda i det föregående hafva visat, att barnkrubban ej kan ersätta hemmet. Det synes oss derför vara mycket orätt handladt mot barnen, då föräldrarne utan nödtvång inlemna dem i en barnkrubba. Det kan ej betraktas annorlunda än som ett försummande af de heliga föräldrapligterna.

Dock finnas sådana förhållanden, under hvilka man måste anse som en välgerning, att barnkrubbor finnas. Der fattiga föräldrar behöfva lemna hemmet för att genom arbete förskaffa sig och de sina föda och kläder, är det en stor lycka både för föräldrar och barn, att barnkrubban öppnar sina dörrar för de hjelplösa barnen, när modern behöfver lemna dem för att förtjena något till kläder och föda. Huru många olyckor hafva ej uppkommit deraf, att små barn lemnats antingen ensamma eller i andra, ej mycket större barns vård! Huru hafva ej de stackars barnen varit utsatta för hunger och köld, till dess modern kommit hem med dagens förtjenst! Huru tryggt är det ej då för modern att lemna sina små i en barnkrubbas vård, när hon går ut på arbete! Huru lugnt för henne att veta, att hennes älsklingar under hennes bortovaro behöfva

hvarken frysa eller svälta och att de i öfrigt få den ans och den tillsyn, som är af nöden.

I städer, köpingar, bruk, större byar böra sålunda menniskovännerna söka arbeta för, att barnkrubbor komma till stånd; men dervid bör man strängt följa den grundsatsen: att inga andra få inlemna sina barn i barnkrubborna än de, som kunna förete betyg af vederbörande myndighet, att de verkligen behöfva det. Derjämte böra styrelserna öfver dessa anstalter sörja för, att barnen sysselsätta sig med sådant, som lämpar sig för deras ålder och utveckling.

Den förste, som anordnade en barnträdgård, är Fredrik Fröbel. Han föddes 1782 i Oberweisbach. Efter en skiftesrik ungdom kom han till Pestalozzi i Yverden. Här uppehöll han sig från 1808 till 1810. Sedermera deltog han i frihetskriget, efter hvars slut han anstäldes som inspektor vid det minerologiska muséet i Berlin. Denna plats lemnade han 1816 för att egna sig åt uppfostran. Den första barnträdgården anordnade han i Blankenburg. Då detta försök aflopp lyckligt, samlades till honom många gifta och ogifta qvinnor för att af honom erhålla undervisning. Dessa blefvo föreståndarinnor för barnträdgårdar, som nu här och der anordnades. Men år 1851 blefvo barnträdgårdarne förbjudna i Preussen, emedan man förmenade, att de hvilade på ateistiska och socialistiska grundsatser. Förbudet upphäfdes efter någon tid; men då var Fröbel icke mer. Han hade dött 1852 i Marienthal i Thüringen.

Genom att jämföra barnkrubban och barnträdgården med hvarandra får man bäst en rätt föreställning om hvarderas egendomliga väsen.

Barnkrubban är i allmänhet företrädesvis en vårdanstalt; den anlitas mest af fattiga föräldrar, som af arbete för sitt uppehälle äro hindrade från att egna barnen behöflig vård och tillsyn. Barnträdgården vill ej vara endast vårdanstalt, utan derjämte ock hufvudsakligen uppfostringsanstalt, som vill främja barnens både kroppsliga och andliga utveckling på ett barnens väsen och utveckling motsvarande sätt; den besökes i allmänhet af bergade föräldrars barn.

I barnkrubban tillbringa barnen merendels hela dagen och komma derigenom att vara så mycket borta från hemmet, att

det önskvärda förhållandet mellan offentlig och enskild undervisning blir rubbadt. Barnträdgården åter vill hafva barnen endast en del af dagen — ungefär två timmar före och två timmar efter middagen. Härigenom kommer också uppfostran i hemmet till sin rätt.

I barnkrubban äro i allmänhet allt för många barn samlade. Detta gör det svårt för föreståndarinnan att kunna egna hvart och ett tillbörlig vård och tillsyn. Ofta tages hon så mycket i anspråk af de små barnen, att hon nödgas försumma de större. I barnträdgården mottages ej gerna på en gång mer än 20 à 25 barn, hvilka dessutom ej få vara så små som de, hvilka kunna inlemnas i krubban. Föreståndarinnan öfver barnträdgården kan sålunda egna hvarje barn behöflig tillsyn; härigenom uppkommer ett förtroligt förhållande mellan henne och barnen.

I barnkrubborna är sysselsättningen mycket enformig och allt för litet lämpad efter barnens utveckling; i dem få de derjämte lära allahanda böner, bibelspråk m. m. Härigenom hämmas deras andliga utveckling: ty inpräglandet i minnet af så mycket, som de ännu ej kunna fatta, vänjer dem vid ett tanklöst, mekaniskt eftersägande. I barnträdgården få ock barnen lära åtskilligt; men genom sådana medel och på sådant sätt, att deras andliga utveckling derigenom främjas. De medel, han använder för att främja barnens utveckling, äro lekar och sysselsättningar, som stå på gränsen mellan lek och egentligt arbete.

Är barnträdgården en uppfostringsanstalt af den betydelse, att han bör inorganiseras i ett lands öfriga uppfostringsanstalter eller är han, liksom krubban, en nödfallsåtgärd — en anstalt, hvaraf man begagnar sig, då hemmet ej kan fullgöra sina skyldigheter med hänsyn till de små barnens uppfostran? Barnet är ej endast ett betraktande och åskådande väsen, utan ock ett handlande. Det vill derför vara i verksamhet. Till en början är leken dess rätta verksamhetsfält. Sedan vid öfvergången från den egentliga barnaåldern till skoläldern tillfredsställes verksamhetsbegäret ej endast af lek; det behöfver då äfven annan sysselsättning; härtill bör väljas sådant, som står på öfvergången mellan lek och arbete. Dylik sysselsättning

kan lättare åstadkommas, då flere barn äro tillsammans, än i hemmet. Men derjämte böra ock barn af denna ålder leka; synnerligen äro nu sällskapslekar både angenäma och nyttiga. Men vid dylika lekar behöfva ofta barnen ordnas och ledas eller öfvervakas af äldre personer. I hemmen kan ej så ofta som önskligt vore beredas tillfälle att anställa sällskapslekar. Äfven vid de sysselsättningar, som ej äro endast lek, men ej heller egentligt arbete, behöfves ofta ledning och undervisning af äldre. I hemmet är ej alltid tillgång till sådan, då föräldrarne ofta ej hafva tid dertill; dessutom lär erfarenheten, att barnet i en krets af jämnåriga vanligen mycket lättare lär sig en sak, än då modern söker visa ett enda barn, huru det skall bära sig åt dermed. Gemenskapens makt, som å ena sidan rycker med sig den enskilda viljan och eggar den till täflan; men som å andra sidan inskränker de sjelfviska tilltagen och utöfvar tukt på de särskilda medlemmarne i samfundet, gör sig äfven i detta hänseende omisskänligt gällande.

Barn, som på det sätt, som i barnträdgården vanligen eger rum, fått några timmar om dagen leka och på underhållande sätt sysselsätta sig tillsammans med andra barn, komma i allmänhet till skolorna mycket mottagligare för undervisning än andra barn, hvilka ej fått åtnjuta denna förmån.

På grund af hvad vi ofvan sagt, tro vi, att barnträdgården är en god och nyttig uppfostringsanstalt, som i synnerhet i större städer är af stor betydelse. Hon bör stå i det förhållande till småskolan, att hon förbereder för inträde i henne; men icke derigenom, att hon meddelar några positiva kunskaper, utan derigenom, att hon utvecklar barnens kropps- och själskrafter så, att de blifva härdigare och mottagligare för arbetet i henne. I barnträdgården böra barnen i allmänhet ej mottagas förr än det år, under hvilket de fylla 6 år. Högst fyra timmar om dagen böra barnen sysselsättas i barnträdgården, och dessa böra, så vidt möjligt, fördelas på för- och eftermiddagen. När vädret tillåter det, böra barnen hvarje dag leka en stund i den trädgård, som alltid bör finnas vid ifrågavarande uppfostringsanstalter.

Yngre barn böra ej gerna mottagas i barnträdgården, enär han för dem ej kan vara någon ersättning för hemmet. Beträffande dem kan ej komma i fråga någon skilnad mellan lek

och underhållande sysselsättning. De hafva ej behof af någon annan sysselsättning än lek; att leka är ock en verksamhet, som är för dem naturlig. Dertill kommer, att de helst och bäst leka antingen ensamma eller tillsammans med få kamrater. Egentliga sällskapslekar, företagna af flere kamrater, såsom det sker i barnträdgårdarne, äro för yngre barn — vi upprepa det — intet verkligt behof; de äro för dem intet gagneligt bildningsmedel, utan snarare skada de, enär de kräfva en större mogenhet, än barn af denna ålder ega. För dem passar bättre den enskilda leken; men denna kommer lättare till stånd i den trängre familjekretsen än ibland de många kamraterna i barnträdgården.

Då barnträdgårdar ej kunna anordnas till det antal, som vore behöfligt, för att alla barn skulle i dessa förberedas för intagning i skolan, är det af vigt, att så väl hem som barnkrubbor göra sig reda för, på hvad sätt man i dem söker främja barnens utveckling. Båda hafva deraf mycket att lära. I synnerhet är det vigtigt för barnkrubborna att studera barnträdgårdarnes anordningar. Härigenom skola de lära att undvika två misstag, till hvilka de nu oftast göra sig skyldiga: det ena, att sysselsätta barn under sex år på ett sätt, som passar för barn af den utveckling och mognad, som vanligen är uppnådd vid fylda sex år; det andra, att behandla sexåriga barn på samma sätt som tre- och fyråriga. Genom det förra kan man slappa, ja, bryta krafterna genom att för tidigt anstränga dem; genom det senare hämma deras utbildning genom att ej i tid öfva dem.

I vårt land finnas barnkrubbor i åtskilliga städer. I dem synas barnen få behöflig vård; men allt för liten uppmärksamhet torde i allmänhet egnas åt deras uppfostran, hvadan de ifrågavarande anstalterna ej göra den nytta, de kunna och böra. Barnträdgårdar hafva deremot hos oss ej blifvit införda. I stället har man sista tiden på några ställen — fastän ännu helt få — inrättat s. k. arbetsskolor, i hvilka äfven mindre barn — fem- à sexåriga — få öfva sig att förfärdiga för dem lämpliga arbeten. Om barnen få i dessa sysselsätta sig med passande arbeten under högst två timmar om dagen, och om de få utföra dessa under noggrann tillsyn samt i sunda lokaler, tro vi, att de deraf skola hafva mycket gagn. *Carl K—n.*

14.

Om barnuppfostran i hemmet.

Åtta föredrag, hållna i Göteborgs Betlehemskyrka 1882 af B. C. Rodhe, föreståndare för Primär- och Elementarskolan i Göteborg. Upptecknade af *J. J—n.*

En synnerligen glädjande företeelse i vår tid är det vakna intresse för ungdomens uppfostran, som flerestädes och under olika former tagit sig uttryck. Man är ej längre nöjd med ungdomens blotta undervisning, utan man fordrar — och det med rätta —, att undervisningen skall vara uppfostrande, och man tyckes vara allt mera böjd för att tillerkänna undervisningen värde endast i samma mån hon är uppfostrande. Det är emellertid icke nog, att undervisningen blifver uppfostrande i allmänhet eller att man lägger vigt vid en blott så att säga formell uppfostran: vår tid framställer till de kristna folken den oafvisliga fordran, att de skola lägga sig vinn om en *kristlig* barnuppfostran. Endast på detta sätt kunna våra efterkommande rustas att utan fruktan möta de faror, ftamtiden utan allt tvifvel skall medföra, faror, som redan i våra dagar visa hotande förebud.

Såsom ett beaktansvärdt försök att tillmötesgå det särskilda kraf, som vår tid framställer i afseende på kristlig uppfostran, betrakta vi det ofvan angifna arbetet af herr Rodhe. I ett förord uppgifver han, att han efter uppfordran på olika ställen i vårt land hållit föredrag om uppfostran. Den föreliggande serien har hållits i Göteborg 1882. Vi kunna icke annat än glädja oss åt denna herr Rodhes verksamhet. Hans föredrag äro i bästa mening populära och tidsenliga. I ett varmt och lifligt, men enkelt språk framhåller han uppfostrans stora vigt och betydelse och meddelar synnerligen goda, oftast praktiska och

lättfattliga råd. Några nya, öfverraskande synpunkter framhålla väl icke, men så mycket hjertligare och allvarligare inskärpes åtskilligt af det goda, genom erfarenheten bepröfvade gamla, som uppfostringsläran innehåller.

Boken meddelar åtta särskilda föredrag. I det första framställes *vigten och betydelsen af uppfostran i hemmet.* Här betonas vigten af en god uppfostran så väl för barnet sjelft, som för familjen, samhället och framtiden, här inskärpes särskildt nödvändigheten deraf, att *hemmet* fullgör den uppfostringsskyldighet, som åligger det samma. Vid den bestämning af uppfostrans begrepp, som i denna afdelning gifves, anhålla vi att få framställa en anmärkning, hvilken kan sägas hafva afseende på och betydelse för hela boken. Författaren säger om uppfostran, att »hela denna verksamhet kan sägas bestå dels uti ett vårdande och bevarande af det goda, som utvecklar sig hos barnet eller genom fostrarens bemedling tillflyter det samma, dels uti ett skyddande och värjande för onda inflytelser på den unga menniskan». Vi medgifva gerna, att denna bestämning kan ställas i öfverensstämmelse med det bibliska »uppföder edra barn i tukt och Herrens förmaning»; men vi sakna i detta stycke liksom i hela boken en fast utgångspunkt för uppfostran. Endast på ett enda ställe nämnes — och då blott i förbigående — *dopet,* som dock är och förblifver den kristliga uppfostrans enda säkra utgångspunkt och grundval. Emedan det syndiga menniskobarnet genom dopet blifvit äfven ett Guds barn, kan och måste det blifva föremål för kristlig uppfostran, blifva föremål för tukt och förmaning, hvarigenom å ena sidan dess onda natur skall hållas nere, »förqväfvas och dödas», hvilket är det första, och å andra sidan det goda, som på grund af dopet så väl redan finnes hos barnet som ock allt vidare kan tillföras det samma, allt mer skall utvecklas, stärkas och befästas. Det finnes, så vidt vi se, i författarens framställning intet, som ju icke kan ställas i samband med dopet såsom uppfostrans grundval; men vi hade af flera skäl önskat, att dopet i det för öfrigt så förtjenstfulla arbetet kommit till full och bestämdt uttalad rätt Det torde vara allt för väl bekant, huru dopet vid uppfostran — äfven der denna eljest vill vara kristlig — förbises och ringaktas till oersättlig skada för det kristliga lifvets sunda utveckling. Det är ju alldeles rik-

tigt, hvad författaren på ett ställe yttrar: »det står ej i vår makt att omvända våra barn och göra dem gudfruktiga. Det är den helige Andes verk». Må vi aldrig glömma, att detta verk har den helige Ande begynt med våra barn i deras dop.

Frågan *huru man varder en rätt uppfostrare* besvaras i det andra och en del af det tredje föredraget, hvilket senare också handlar om *uppfostran till gudsfruktan.* Af det myckna goda och träffande, som meddelas till besvarande af den nämda frågan, och hvaribland en sann och oskrymtad gudsfruktan framställes såsom sjelfva grundfordran på en uppfostrare, kunna vi ej neka oss nöjet att såsom prof anföra följande satser. »Det är ofta hos nyomvända menniskor en benägenhet att slå in på en annan lefnadsbana och blifva t. ex. lärare och lärarinnor, menande de sig nu vara dertill kallade och utrustade. Skäl är att pröfva, huruvida ej under denna benägenhet döljer sig en farlig frestelse, hvilken bör bekämpas». — »Många förlorade söner och döttrar hafva säkerligen blifvit hvad de äro, emedan deras föräldrar kärlekslöst på förhand spått illa om dem, nedtryckt deras sinne och gifvit hoppet om dem förloradt». — »Lyckligt det barn, hvars lif blifvit tändt under en bedjande moders hjerta»!

Till afdelningen om uppfostran till gudsfruktan hafva vi några anmärkningar att göra. Författaren klandrar der användandet af »Guds ord såsom ris eller tuktomedel». Häremot bedja vi att blott få anföra apostelen Pauli ord i 2 Tim. 3: 16: »att skrift, af Gud utgifven, är nyttig till lärdom, till straff, till bättring, till tuktan i rättfärdighet». Det är sjelfklart, att vi icke förorda såsom lämpligt, att man använder Guds ord såsom ett tuktmedel — liksom intet tuktmedel öfver hufvud — i en uppretad sinnesstämning. — Vi äro ense med författaren, att man noga bör taga sig till vara för att skrämma barnen för Gud; men vi hålla före, att det är mer enligt med bibelns åskådningssätt och derför sannare att till ett olydigt barn säga: »om du gör så, tycker Gud icke om dig», än att säga, såsom författaren föreslår: »gör icke så, ty det misshagar Gud! Han älskar dig, men hatar det onda och måste straffa det». Gud straffar ju det onda på den menniska, som syndar; det är icke det onda — abstrakt fattadt, — som är föremålet för Guds misshag, utan så vida menniskan har sin lust i det onda, är det

henne sjelf, som Guds vrede drabbar. — Beträffande författarens ordande om »lärosatser» och »troslif», så gäller ju att erinra, att dessa två stycken måste stå i organisk förbindelse med hvarandra. Lika farlig som den af författaren med allt skäl klandrade ensidigheten är, att göra lärosatserna till hufvudsak och troslifvet till bisak, lika farlig är den andra ensidigheten, lifvets betonande på lärans bekostnad. Kyrkans historia lärer detta tydligt nog. — I fråga om barnens bedjande framhåller författaren såsom framför allt nödigt, att de få lära, att de behöfva bedja, på det deras bön icke måtte blifva »ett blott munpladder, en styggelse för Gud». Härvid vilja vi anmärka, att så nödigt det är att söka bibringa barnen sjelfkännedom och syndakännedom, är det dock förenadt med stor fara att i förtid vilja hos dem framtvinga dessa »djupt kända behof», som så lätt kunna blifva »blott munpladder». Här, om någonsin, fordras vishet hos uppfostraren.

Det fjerde föredraget handlar om *uppfostran till sanningskärlek* och det femte om *uppfostran till lydnad.* Högeligen beaktansvärdt är hvad författaren här inskärper om nödvändigheten att barnen »mycket tidigt vänjas vid blind lydnad». En daglig erfarenhet lär nämligen, huru mycket uppfostrare i detta stycke vanligen försumma ofta till obotlig skada för den kommande uppfostran och för barnens hela lif. Om åter detta barnens vänjande till blind lydnad kan gå så lätt för sig — »genom lek» — som författaren tyckes antaga, betvifla vi.

De tre sista föredragen, om *uppfostran till arbetsamhet och ordning,* om *uppfostran till enkelhet och sparsamhet* samt om *hemmets förhållande till skolan,* anse vi obetingadt såsom arbetets allra bästa. Här möter oss en öppen blick för vår tids egendomliga lyten samt framställas allt igenom sunda, enkla och praktiska råd och anvisningar, högeligen värda att på fullaste allvar behjertas af hvarje uppfostrare. Man märker här tydligt, att författaren icke teoretiserar utan talar af en mognad erfarenhet. Det vore synnerligen önskligt, att hans allvarliga och kärleksfulla ord i dessa stycken kunde tränga in i hemmen och der tillämpas.

Vi afsluta denna vår anmälan med att på det varmaste rekommendera herr Rodhes nu omskrifna bok. Ingen — det våga vi påstå — skall utan nytta göra bekantskap med den

samma. Önskligt vore ock, om det exempel, han gifvit af enkla pedagogiska föredrags hållande, ville följas af flere af vårt lands lärare, hvar och en inom sin församling. Vi äro vissa, att bland dem finnes åtskilliga, som dertill hafva nödig insigt och erfarenhet.

J. W.

15.

Om fortsättningsskolor.

I en föregående uppsats i denna tidskrift sökte vi uppvisa vigten af, att vårt lands offentliga undervisningsväsen kompletterades med ett nytt slag af skolor, som skulle hafva till uppgift att mottaga sådana barn, som genomgått folkskolan och önskade en högre medborgerlig bildning. Dessa skolor, *borgareskolor,* borde enligt vår mening stå i organisk förbindelse med folkskolan, vara dennas naturliga fortsättning och afslutning. I dem borde lärjungarne beredas för de högre borgerliga yrkena, utan att dessa skolor dock finge antaga karakteren af fack-skolor.

Men endast ett relativt ringare antal af folkskolans lärjungar är i den ekonomiska ställning, att de, efter genomgången folkskolekurs, kunna uteslutande använda ett eller flera år på sin andliga utbildning. Det stora flertalet tvingas af omständigheternas makt att fortast möjligt lemna skolan för att genom eget arbete förvärfva eller åtminstone bidraga till sitt uppehälle. — Hurudan är nu dessa barns andliga mognad? Kan och bör deras bildning anses afslutad? Hafva de en tillräckligt stor fond af kunskaper, en nog fast karakter, ett nog utbildadt omdöme för att utan vidare ledning utgå i det praktiska lifvet, att uppfylla sina skyldigheter såsom yrkesmän och medborgare, såsom ledamöter af samhället, staten och kyrkan? Vi tro det icke. De, som ega någorlunda god begåfning och flitigt begagnat sig af undervisningen, böra visserligen vid 12:te à 13:de året, då de lemna skolan, hafva förvärfvat rätt goda kunskaper; men till denna ålder har det andliga arbetet väsentligen varit receptivt, åskådnings- och föreställningsförmågan hafva hufvudsakligen tagits i anspråk, kunskapen är mest en minnets sak; för en sjelfständig, reflekterande verksamhet äro barnen ännu ej mogna; de kunna

ej tillämpa, använda sitt vetande; något allvarligare och djupare intresse för idéella sysselsättningar kan i denna ålder i allmänhet ej påräknas. Och hur går det med det förvärfvade vetandet efter några år, om det ej underhålles? Erfarenheten lär, att det mesta efter ganska kort tid glömmes. Man har många exempel på, att de, som varit ganska goda lärjungar i folkskolan, redan efter 2 à 3 år, således vid tiden för konfirmandundervisningen, hunnit förlora ej blott större delen af sina insigter i skolans realämnen, utan äfven säkerheten i innanläsning och förmågan att skrifva både rätt och väl. Få ännu några år gå utan någon boklig sysselsättning, så är nästan hela skolbildningen förlorad. — Sådant inträffar, då skolarbetet helt och hållet afbrytes vid en för tidig ålder.

Men icke blott i intellektuelt, äfven i moraliskt afseende uppstå svåra följder af ett allt för tidigt afbrott af skolans arbete. Vid så späd ålder hafva barnen ännu ej kunnat vinna den fasthet i viljan, den styrka i karakteren, som sätter dem i stånd att bestå i striden mot lifvets frestelser. Lemnade på egen hand, omgifna af lockelser och dåliga exempel, urarta de lätt, äfven om de i skolan visat de bästa sedliga anlag. Särskildt i de större fabriksstäderna har man många exempel på, att barn, så väl flickor som gossar, hvilka i skolan ingifvit de bästa förhoppningar, efter några år, tillbragta i handtverk och i synnerhet i fabriksarbete, utmärkt sig för en gränslös råhet och förvildning i skick och seder.

Vi hafva hittills endast haft i sigte sådana barn, som med åtminstone någorlunda goda kunskaper genomgått folkskolan och deri visat ett tadelfritt uppförande. Men många finnas, som af åtskilliga anledningar icke kunna genomgå hela skolan eller göra det med mycket dåliga kunskaper, äfvensom åtskilliga redan under skoltiden visa mindre goda sedliga anlag. Huru går det för dessa barn, när de, öfvergifvande skolan, lemnas utan någon som helst ledning? Svaret ligger egentligen i det föregående: intellektuelt och moraliskt försoffade, blifva de lika dåliga menniskor som arbetare och medborgare, sådan är åtminstone ofta gången.

Någon torde möjligen mena, att hvad den intellektuella utvecklingen angår, så är sådan ej i högre grad erforderlig för de individer, som få till lifsuppgift att förrätta det gröfre, mera mekaniska arbetet inom samhället; men först och främst kan ingen veta, hvilken uppgift i lifvet den ene eller andre verkligen får,

hvartill anlagen och krafterna passa, innan de blifvit uppodlade. Det är derför för samhället en pligt mot individen att söka, så vidt omständigheterna medgifva, väcka och uppodla hvars och ens krafter. För det andra är det för samhället sjelft af vigt, att så litet som möjligt af dess andliga kapital genom försummad användning blir liggande ofruktbart. Intet arbete finnes, som ej göres bättre af en väckt än af en slumrande intelligens. Dock, betydelsen häraf hafva vi redan antydt i ofvan åberopade uppsats. Vi vilja här endast ytterligare erinra om följande ord af Herder: »Göttliche und edle Talente im Menschen unbenutzt liegen, verrosten und sich selbst aufreiben zu lassen, ist nicht nur Hochverrath gegen die Menschheit, sondern der grösste Schade, den ein Staat sich zufügen kann.» För öfrigt behöfva vi ej vara mångordiga om denna sak. För barnens intellektuella och sedliga utveckling, för deras framgång i »kampen om tillvaron», är det alldeles nödvändigt, att det andliga utvecklingsarbetet ej afbrytes vid så tidig ålder som det 12:te à 13:de året, vid hvilken ålder barnen enligt hos oss gällande undervisningsplan kunna hafva genomgått folkskolan, om ock den skolpligtiga åldern räcker till fylda 14 år. Och denna nödvändighet är både i vårt och de flesta andra civiliserade land både känd och erkänd.

Vi vilja här först i korthet redogöra för de olika sätt, hvarpå man så väl hos oss som i några främmande stater hittills sökt sörja för detta bildningsbehof, för att sedan och med ledning af sålunda vunnen erfarenhet undersöka, enligt hvilka grunder *fortsättningsskolväsendet* för den närmaste framtiden i vårt land bör ordnas.

Menar man med »fortsatt» undervisning en sådan, som meddelas åt barn eller äfven äldre, sedan de upphört med den dagliga undervisningen och omfattat något yrke, under tider, som äro lediga från yrkesarbetet, så kan man som ett slags fortsatt undervisning anse de förhör, som redan strax efter och i samband med reformationen i flera protestantiska **tyska** stater af presterskapet om söndagarne anstäldes med ungdomen. Under de följande århundradena blefvo dessa *söndagsskolor* föremål för lagstiftarnes omvårdnad, och särskildt mot slutet af 1700-talet sökte man genom flera författningar att ordna deras verksamhet. Små-

ningom förlorade de sin uteslutande religiösa karakter, så att dels verldsliga läroämnen upptogos på undervisningsschemat, dels folkskolelärarne fingo biträda vid undervisningen.

I preussiska folkskolestadgan af den 12 Augusti 1763 föreskrifves, att utom den katekisations- och repetitionstimme, som om söndagen af pastorn hålles i kyrkan, äfven skolläraren skall anställa repetitionsförhör i skolan med de ännu ogifta personerna i byn.

Äfven i de katolska länderna upprättades sådana söndagsskolor. I skolreglementet af den 18 Maj 1801 för Schlesiens katolska skolor åläggas lärgossarne i städerna att till sitt 16:de år besöka söndags- eller repetitionsskolan. I Bayern förordnades den 12 September 1803, att i alla städer och byar skulle inrättas söndagsskolor, i hvilka skulle mottagas »gesäller, lärgossar och andra personer af begge könen i en ålder af 12—18 år». För de först nämnde var besöket i skolan frivilligt, för de öfriga obligatoriskt. Det heter härom: »De få hvarken öfvertaga någon näring eller ingå äktenskap, om de ej kunna uppvisa intyg, att de genom flitiga besök i dessa skolor hafva förvärfvat nöjaktiga insigter i så väl kristendom som andra för lifvet nödvändiga läroämnen.» I Münchens söndagsskolor undervisades i början af detta århundrade utom i de vanliga folkskoleämnena äfven i teckning, kemi och mekanik.

I jämbredd med dessa söndagsskolor började mot slutet af 18:de århundradet *aftonskolor* uppkomma. En sådan upprättades i Cleve år 1782.

Det intresse för den allmänna folkbildningen, som från myndigheternas sida under det s. k. upplysningstidehvarfvet visade sig i grundläggandet af de nu omnämnda slagen af skolor, var ej nog starkt och lifligt att förmå samma myndigheter att vidare vårda sig om sina verk, att sörja för deras fortsatta utveckling. De utfärdade påbuden voro dessutom dels för stränga, dels hållna i allt för sväfvande och obestämda ordalag att kunna till fullo tillämpas. Betecknande är det svar, en inspektor i Sachsen erhöll af vederbörande på frågan, hvad man skulle göra, om ungdomen ej ville besöka skolan. Han borde, hette det, fästa de tredskandes uppmärksamhet derpå, att, om de ej godvilligt besökte skolan, skulle de med våld tvingas dertill. Men hvari detta våld skulle bestå och hvem som skulle utföra det, lemnades oafgjordt. Huru

litet man i sjelfva verket gjort sig förtrogen med frågan om den fortsatta undervisningens ordnande, visar sig bäst deraf, att man stundom ej ansåg nödigt att anskaffa medel till aflöning af de lärare, som skulle bestrida denna undervisning. Så hette det t. ex. i en förordning, som år 1790 utfärdades i Sachsen-Weimar-Eisenach angående den mognare ungdomens undervisning om söndagarne efter gudstjensten: »Läraren behöfver ej härför någon ersättning, emedan han sjelf derigenom är i tillfälle att öka sina kunskaper.»

Man kände behofvet af en djupare och allmännare folkbildning, af ungdomens förädling genom en omsorgsfullare uppfostran; man sökte vinna detta mål genom allmänna påbud och uppmaningar till underordnade myndigheter, hvarigenom visserligen på ganska många ställen rätt lyckade försök gjordes; men någon fast, genomtänkt organisationsplan fans ej — någon fast institution kom ej heller till stånd. Intresset hos lärarne, ej underhållet genom ersättning för det ökade arbetet, slocknade snart och dermed äfven allmänhetens och myndigheternas nit för saken. Tanken var emellertid en gång väckt; den kunde ej gå under. Efter många famlande försök har den i våra dagar åter framträdt i full klarhet och bestämdhet.

Dessförinnan uppstod ett nytt slag af skolor, afsedda att fylla ett mera omedelbart behof. Med den allt skarpare konkurrensen på det industriella området kändes allt starkare behofvet af en grundligare teknisk förbildning hos blifvande industriidkare. Häraf framkallades de *tekniska* eller *industriella fortsättningsskolorna*. Sådana, med undervisning dels om aftnarne dels om söndagarne, anlades under 1820- och 1830-talen i stor mängd i synnerhet i de större industriidkande städerna. Särskildt i Würtemberg inrättades efter 1819 en mängd *tekniska söndagsskolor*. I Nürnbergs tekniska skola undervisades i teckning om söndagarne och i matematik ett par aftnar i veckan. Äfven i Sachsen funnos många likartade skolor. I allmänhet tillkommo de på initiativ af handtverkarne och industriidkarne sjelfva, medan de förut omnämnda allmänna fortsättningsskolorna kallades till lif genom de kyrkliga myndigheternas försorg.

Under de senaste årtiondena, i synnerhet på 1870-talet, har fortsättningsskolväsendet blifvit ytterligare utveckladt och genom lag regleradt i flera tyska stater. Man har bestämdt åtskilt den

allmänna från den *speciella*, för yrkena förberedande, fortsättningsskolan och gifvit hvardera sin särskilda verkningskrets.

I **Würtemberg** ordnades denna sak genom lagarne af den 29 September 1836 och den 6 November 1858. Genom den förra påbjudes, att den ungdom, som afgått från folkskolan, skall till det 18:de lefnadsåret vara förbunden att besöka söndagsskolorna, och genom den senare bestämmes, att, om i en kommun vinteraftonskolor upprättas, så kan ungdomen åläggas att besöka dessa skolor i stället för söndagsskolorna. Under åren 1874—76 inrättades i flera tyska stater, såsom **Baden, Hessen, Weimar, Sachsen-Koburg-Gotha** m. fl. allmänna fortsättningsskolor. I allmänhet ålades genom lag endast de från folkskolan afgångna *gossarne* att 2 à 3 år besöka dessa skolor; dock stadgades i Baden, att flickorna skulle ett år besöka fortsättningsskolan, och i Weimar samt Sachsen-Koburg-Gotha öfverlemnades det åt skolråden att besluta, om denna skola skulle vara obligatorisk äfven för flickorna.

Såsom mål för den allmänna fortsättningsskolan satte man i regeln utvidgande och befästande af de i folkskolan inhemtade kunskaperna. På ett ställe heter det uttryckligen i stadgan, att, om skolan står i förbindelse med någon teknisk läroanstalt, så skall man se till, att de lärjungar, som icke önska någon teknisk utbildning, endast må erhålla en undervisning, som motsvarar den allmänna fortsättningsskolans ändamål. Dock fingo på somliga ställen äfven de allmänna fortsättningsskolorna en i någon mån yrkesmessig karakter, t. ex. i Würtemberg. Här meddelades i de på landet belägna skolorna undervisning äfven i sådana ämnen, som voro af särskild betydelse för blifvande jordbrukare, medan städernas fortsättningsskolor fingo en industriel anstrykning. — Öfverallt sökte man emellertid gifva äfven den allmänna fortsättningsskolan en praktisk, applikativ riktning. Undervisningstiden var dels söndagarne, dels aftnarne och omfattade omkring 4 timmar i veckan. Undervisningen bestreds i allmänhet af folkskolelärarne, naturligtvis mot särskild betalning. På det att påbudet om obligatorisk skolgång skulle blifva fullt effektivt, stadgades ganska stränga straffbestämmelser för så väl arbetsgifvare som föräldrar och lärjungar i händelse af olofliga försummelser. Dock medgafs befrielse från fortsättningsskolan åt dem, som besökte annan godkänd läroanstalt, särskildt en teknisk fortsättningsskola.

Angående resultatet af den allmänna fortsättningsskolans verksamhet afgafs på en i Eisenach år 1878 hållen konferens af skolinspektörer det omdömet, att det samma icke motsvarade de anspråk och förväntningar, man om denna skola hyst. Orsakerna härtill fann konferensen hufvudsakligen i: sakens nyhet, brist på lämpliga lärare, föräldrarnes vrånghet, olämplig undervisningstid och organisation, samt deri att fortsättningsskolan ej *öfverallt* var obligatorisk. Till afhjelpande af dessa olägenheter föreslogos bland annat: att undervisningstiden skulle förläggas från söndagarne till söckendagarne och från aftnarne till dagarne eller åtminstone till tidiga aftontimmar, att de tröttande repetitionerna skulle afskaffas och undervisningen göras mera intresseväckande till så väl innehåll som form, samt att årspröfningar skulle anställas och afgångsbetyg och premier införas.

Ungefär samma gång, som i de nu omnämnda mindre tyska staterna, har fortsättningsskolväsendets utveckling äfven tagit i de större. Vi skola för fullständighetens skull i korthet antyda denna saks nuvarande ställning äfven i Bayern, Sachsen och Preussen.

Sedan 1870 sönderfaller i **Bayern** fortsättningsskolan, som i allmänhet här ej är obligatorisk, i en *elementar-* och en eller flera *fackafdelningar*. Den förra motsvarar, hvad vi ofvan kallat »allmän fortsättningsskola». — I München äro alla manliga, från folkskolan afgångna minderåriga förbundne att besöka fortsättningsskolans elementarafdelning. Undervisningstiden omfattar 8—9 timmar i veckan. Fackafdelningen är deremot fakultativ.

Som bevis på huru de industriidkande klasserna i Bayern sjelfva intressera sig för fortsättningsskolväsendets utveckling, tillåta vi oss anföra några resolutioner, som afgåfvos på ett möte af de bayerska industriföreningarna i Nürnberg år 1878. De hade följande lydelse: 1. Fortsättningsskolväsendet i Bayern är ännu ringa utveckladt och behöfver kraftigt understöd af regeringen, de lokala myndigheterna och föreningarna. 2. Fortsättningsskolor böra inrättas efter följande grunder: a) I Bayern, likasom i andra tyska stater, böra allmänna fortsättningsskolor införas för åldern 14—16 år, i hvilka undervisning meddelas i elementarämnena och teckning. Undervisningen bör vara kostnadsfri. b) Såsom fortsättning till dessa obligatoriska fortsättningsskolor böra inrättas industriella fortsättningsskolor med fakultativa besök. Bevistande af en sådan skola befriar från besök i den

allmänna, under förutsättning att lärjungarne hafva nödiga elementarkunskaper. *c*) Undervisningen bör förläggas till dagen och i intet fall utsträckas öfver kl. 8 om aftonen.

Ganska lärorikt är det att följa gången af den allmänna fortsättningsskolans införande och utveckling i konungariket *Sachsen*. Denna skola gjordes obligatorisk genom folkskolelagen af den 26 April 1873, i hvilken det heter: »De gossar, som lemnat folkskolan, äro förbundna att under ytterligare tre år besöka fortsättningsskolan, så framt ej på annat sätt tillräckligt sörjes för deras fortsatta undervisning.» Mästare, husbönder och arbetsgifvare åläggas att gifva sina lärlingar, tjenare och arbetare den ledighet, som behöfves för att besöka skolan. För ogiltiga försummelser straffas föräldrar och målsmän med böter till 30 mark eller eventuelt fängelse. Samma straff kan ådömas arbetsgifvare, som föranleda olofliga försummelser. Endast sjukdom utgör giltigt skäl för befrielse från skolbesök, men i sådant fall måste tillfredsställande intyg lemnas.

Den nya lagens tillämpning var förenad med stora svårigheter. Arbetsgifvare, föräldrar och lärjungar, särskildt sådana, som någon tid varit fria från skolan, voro lika missnöjda. Lärarne hade den största möda att upprätthålla ordningen i de nya skolorna. Snart förändrades dock ställningen till det bättre. Vid ett möte, som hösten 1878 hölls i Freiberg af Sachsens skoldirektörer, antogos enhälligt följande satser angående fortsättningsskolan: 1. Ehuru den obligatoriska fortsättningsskolan vid sitt införande nästan allmänt stötte på ett starkt motstånd, så kan dock redan konstateras, att det samma i allmänhet aftagit. Beklagligt är, att en del yrkesidkare afskeda lärlingar, som ej dispenseras från fortsättningsskolan. 2. Detta motstånd skall aftaga, i samma mån insigten i fortsättningsskolans nationella och sociala betydelse ökas och resultaten af så väl undervisningen som uppfostran blifva bättre. 3. För att detta mål skall nås i fråga om undervisningen, är det nödvändigt, att lagen om lärjungarnes afgång från folkskolan strängt iakttages, att maximiantalet lärjungar sättes till 30, och att undervisningen förlägges till dagen. 4. För att ernå ett bättre resultat med afseende på uppfostran är det önskligt, att skolans disciplinära makt ökas, att befrielse från skolbesök endast undantagsvis medgifves, och att större vigt lägges på afgångspröfningar och betyg m. m. 5. Vid större fortsättnings-

skolor bör hänsyn tagas till lärjungarnes lefnadsyrke, så att de, som hafva samma sysselsättning, bilda en klass.

Dessa åsigter hafva mångenstädes blifvit, åtminstone delvis, genomförda. År 1879 utgjorde sålunda i de sachsiska fortsättningsskolorna medeltalet lärjungar 26, men endast i ett fåtal skolor, 158 af 1828, var undervisningen flyttad från aftonen till dagen. Dock var så förhållandet i alla Dresdens offentliga fortsättningsskolor. Det resultat af undervisningen, man genom denna anordning vunnit, har visat sig så fördelaktigt, att kultusministeriet anbefalt den samma till allmänt införande. — Alldeles samma följder af denna anordning har man iakttagit i Baden, der man från första början sträfvat efter att undvika aftonundervisning.

I **Preussen** har fortsättningsskolan först under de senaste åren varit föremål för någon större uppmärksamhet. Före 1869 fans här endast ett jämförelsevis obetydligt antal sådana skolor. Men genom den sagda år utkomna »Gewerbeordnung» medgafs det kommunerna att ålägga ynglingar under 18 år besök i fortsättningsskolor, hvarjämte staten förband sig att lemna understöd åt de kommuner, som inrättade dylika. Dessa kallades *tekniska fortsättningsskolor*, men inbegrepo i sig den allmänna fortsättningsskolan, såsom man kan finna af lagens bestämmelser för åtnjutande af statsunderstöd. Förordningen innehåller härom följande föreskrifter: De tekniska fortsättningsskolorna hafva till ändamål att dels befästa och komplettera lärjungarnes folkskolebildning, dels gifva dem sådana kunskaper och färdigheter, som äro af speciell betydelse för idkandet af yrken och näringar. Skolan skall derför hafva tvänne afdelningar, en lägre och en högre. Den förra har till uppgift att befordra lärjungens allmänna bildning, dock med hänsyn till hans blifvande stånd; den senare skall befordra sjelfva yrkesdugligheten, fackbildningen. I den förra undervisas i folkskolans läroämnen; valet af ämnen i den senare är beroende på lokala förhållanden. Dock ställes såsom en hufvuduppgift för begge afdelningarna att sörja för lärjungarnes *sedliga* utveckling. Derför böra i begges undervisningsplaner ingå s. k. etiska läroämnen jämte de reala och tekniska. Sådana ungefär äro grunddragen af de preussiska tekniska fortsättningsskolorna i städerna.

Upprättandet af fortsättningsskolor på landet, likasom äfven de sammas begagnande, har hitintills varit och är ännu fullkomligt

frivilligt, dock har kultusministeriet genom flera cirkulär sökt uppmuntra de lokala myndigheterna att verka för denna sak. Vi skola här i korthet redogöra för innehållet af ett sådant år 1876 utfärdadt cirkulär, hvilket visar en särdeles klar uppfattning af fortsättningsskolans uppgift. Ministern yttrar: »Det måste erkännas, att upprättandet af landtliga fortsättningsskolor är af största betydelse så väl för höjandet af folkbildningen öfver hufvud som för en bättre skötsel af landtbruksnäringen, likasom för höjande af den sedliga kraften hos landtbefolkningen. Och detta behof inskränker sig ej till de kommuner, i hvilka folkskolan ej fullständigt förmår lösa sin uppgift, utan äfven på sådana platser, der goda skolor hafva gjort det grundläggande arbetet, *är det icke utan den största fara, om den uppväxande manliga ungdomen omedelbart efter sin afgång från folkskolan måste undvara hvarje planmessig andlig näring och sysselsättning.*» Derefter uttalar ministern den önskningen och förhoppningen, att myndigheterna skola intressera sig för bildandet af nya skolor, dervid hänvisande till hvad redan på frivillighetens väg åstadkommits inom vissa regeringsdistrikt, samt angifver slutligen grunddragen till de landtliga fortsättningsskolornas organisation, för att de skola kunna erhålla statsunderstöd.

Såsom dessa skolors hufvuduppgift angifves befästande, kompletterande och utvidgande af de i folkskolan inhemtade kunskaperna samt ökande af den sedliga kraften; såsom biuppgift, att, der omständigheterna medgifva det, gifva undervisningen en praktisk riktning, så att den blir till nytta för drifvandet af landtliga näringar och särskildt jordbruket — dock får skolan ej blifva någon egentlig fackskola. Undervisningen bör skötas af folkskolelärare och omfatta minst 4 timmar i veckan. Läroämnena böra vara: modersmålet, räkning, geometri, naturlära, geografi, historia, sång, gymnastik och teckning. Dock behöfva ej alla dessa förekomma samtidigt, utan böra efter omständigheterna några väljas och omvexling ega rum. Skoläldern bör egentligen omfatta 14:de—16:de à 17:de året, dock kunna äfven äldre flitiga lärjungar få deltaga i undervisningen.

Enligt dessa grunder ha en mängd fortsättningsskolor inrättats, särskildt har »die Gesellschaft für Verbreitung von Volksbildung» verkat i sådant syfte.

Den allmänna fortsättningsskolan på landet är således ännu i Preussen en fullkomligt frivillig sak, medan denna skola i städerna genom myndigheterna *kan* göras obligatorisk.

Vi hafva hittills hufvudsakligen haft för ögonen den allmänna fortsättningsskolan. Men utom denna finnes i Tyskland en mängd speciella fortsättningsskolor, förberedande för särskilda yrken, såsom handtverk, handel, jordbruk. Särskildt de industriella fortsättningsskolorna hafva mångenstädes ernått en hög grad af utveckling, t. ex. i Hamburg, och hafva i flera fall fått tjena till mönster för de hos oss nu allmänna tekniska söndags- och aftonskolorna. Man kan derför af de senares organisation i någon mån sluta till de förras. Någon närmare redogörelse för dessa skolor ingår dock ej i planen för denna uppsats. Vi nämna dem här endast derför, att de stundom stå i organisk förbindelse med den allmänna fortsättningsskolan, bilda till henne en högre afdelning. De äro i regeln fakultativa.

I Tyskland var det insigten i behofvet af 1) en djupare och allmännare folkbildning, 2) en större yrkesskicklighet, 3) höjandet af folkets sedliga halt, som framkallade den allmänna fortsättningsskolan, hvarjemte man på somliga ställen, t. ex. i Baden, ville i henne skapa en motvigt mot samhällsupplösande agitationer och det moderna vingleriet i handel och vandel genom att meddela lärjungarne de allmännaste grunderna i samhällslära och nationalekonomi.

Man har emellertid icke vågat göra denna skola obligatorisk för längre tid än 2 à 3 år efter den skolpligtiga åldern, således till det 16:de à 17:de året, och, märkligt nog, ingenstädes har man uppstält samma fordringar på den qvinliga ungdomens fortsatta utbildning som för den manliga, ehuru man på ett par ställen medgifvit de kommunala myndigheterna att en kortare tid göra skolan obligatorisk äfven för flickor. Detta beror utan tvifvel derpå, att man af de trenne motiv, som drifvit till fortsättningsskolors inrättande, den allmänna folkbildningens, yrkesdugligshetens och sedlighetens höjande, tillagt de två senare den största vigten. Handtverken rekryteras ju hufvudsakligen af gossar, och dessa visa utan tvifvel en större råhet i seder än flickorna; de behöfva derför i moraliskt afseende en långvarigare och noggrannare tillsyn och ledning. Vi återkomma till denna sak längre fram.

Samma orsaker som i Tyskland hafva äfven i **Schweiz** framkallat fortsättningsskolor af olika slag. Men i sistnämnda land tillkommer en ny faktor i *rekrytpröfningarna.* Hvarje års rekryter pröfvas nämligen i alla folkskolans läroämnen, hvarefter kantonerna sinsemellan jämföras och graderas med afseende på resultatet af pröfningen. Detta har till följd, att efter hvarje pröfning de lägre stående kantonerna anstränga alla krafter för att ett följande år komma högre upp på skalan. Så har man i vissa kantoner dels utsträckt den dagliga skolgången ända till det 16:de året, dels gjort fortsättningsskolan obligatorisk ända till det 20:de, d. v. s. till det år, då rekryterna pröfvas.

Då emellertid hvarje kanton ordnat så väl den egentliga folkskolan som fortsättningsskolan på sitt särskilda vis, men det skulle blifva allt för vidlyftigt att här behandla alla kantonerna, inskränka vi oss till att i korthet redogöra för fortsättningsskoleväsendets utveckling inom några få af de viktigare bland dem och välja härtill Bern, Zürich och Luzern.

I **Bern** pågå just nu försök att gifva fortsättningsskoleväsendet en fast och ändamålsenlig organisation. Hittills har det varit ringa påaktadt. Genom lagen af år 1856 sökte kantonalstyrelsen uppmuntra till inrättandet af *handtverkareskolor.* Då emellertid aflöningen till lärarne sattes temligen låg, gick saken trögt, så att endast ett tiotal sådana skolor med 500 à 600 lärjungar kommit till stånd. Undervisningen är förlagd till söndagarne och aftnarne; läroämnena äro de samma som i primärskolorna, så att skolan i det hela motsvarar den allmänna fortsättningsskolan i Tyskland; dock är skolgången frivillig. Kostnaderna bestridas hufvudsakligen af kantonen.

Af större betydelse än dessa handtverkareskolor äro *träsnideri-* och *urmakareskolorna,* som dock äro rena fackskolor. Hufvudämnet är sjelfva yrket, hvartill sluta sig andra läroämnen i deras användning på yrket.

Att man åtminstone inom fackmännens krets är föga belåten med den nuvarande ställningen, visar ett uttalande af den kantonala skolsynoden år 1875. Deri uttalas följande önskningsmål för höjande af den allmänna folkbildningen. — Den egentliga folkskolan bör reformeras. På folkskolan följer fortsättningsskolan från lärjungarnes 16:de till deras 20:de år, d. v. s.

till rekrytåldern. Fortsättningsskolorna äro af två slag: *fackskolor* och *borgerliga fortsättningsskolor*, de förra med fakultativ, de senare med obligatorisk skolgång.

Fackskolorna förbereda dels för jordbruket, dels för industrien. Ehuru skolgången här är frivillig, är dock den, som anmält sig, förbunden att regelbundet besöka skolan under det halfår, för hvilket anmälning egt rum. Den borgerliga fortsättningsskolan är obligatorisk för alla *ynglingar* till det 20:de året, så framt de ej besöka någon högre läroanstalt, t. ex. fackskolan. Undervisningen omfattar 4 timmar i veckan under vintern. Läroämnena äro: historia, geografi, statskunskap och räkenskapsföring.

De af kantonalsynoden uttalade önskningarna hafva ännu ej vunnit gehör, utan är fortsättningsskolväsendet ännu en brännande fråga. Det allra senaste uppslaget till frågans ordnande är ett af en undervisningskomité i dessa dagar afgifvet lagförslag till hela det lägre undervisningsväsendets reformering. Med afseende på fortsättningsskolan föreslås följande bestämmelser: »Fortsättningsskolan skall ända till det 18:de året vara obligatorisk för alla ynglingar, som ej besöka högre läroanstalt. I hvarje skoldistrikt skall derför finnas en fortsättningsskola. Om lärjungeantalet sjunker under 8, kan skolan sammanslås med en angränsande. Obligatoriska läroämnen äro: modersmålet, räkning, geometri, geografi, historia och statskunskap. Undervisningstiden omfattar 6 timmar i veckan på två eftermiddagar under hela skolåret, dock får under de två sista åren undervisningen inskränkas till tiden från den 1 November till den 1 April. Lärarne väljas af skolstyrelsen. En ordinarie lärare är tvungen att emottaga valet. Staten betalar 100 frcs om året i lönebidrag, hvilket dock till en del kan indragas, om skolan ej motsvarar sitt ändamål.» Detta lagförslag, som i hufvudsak öfverensstämmer med skolsynodens uttalande, väntar för närvarande på afgörande. Ett företräde har det förra deri, att det bestämdt fordrar undervisningens förläggande till eftermiddagarne.

I **Zürich** är fortsättningsskolan en integrerande del af sjelfva folkskolan. Som bekant består denna af tre delar: elementar-, real- och fortsättningsskolan, hvardera treårig, alla organiskt förbundna från elementarskolans första till fortsättningsskolans

sista klass. De ämnen, som börja i den förra, afslutas derföre först i den senare. Exempelvis kan anföras, att enligt nu gällande undervisningsplan få barnen först i fortsättningsskolan kännedom om de icke-europeiska länderna, om Schweiz' historia efter reformationen äfvensom åtskilliga vigtiga saker ur naturläran. Naturalhistorien afslutas i realskolan.

I fortsättningsskolan omfattar undervisningstiden 8 timmar i veckan under tre år, hvilken tid är på följande sätt fördelad på de särskilda läroämnena:

Religion	$1^1/_2$	timme.
Modersmålet	$1^1/_2$	»
Matematik	2	»
Realämnen	$2^1/_2$	»
Öfningsämnen	$^1/_2$	»

Skolgången är obligatorisk och förlagd till de två eftermiddagar i veckan, under hvilka elementar- och realskoleafdelningarna hafva lof.

Jämte dessa allmänna fortsättningsskolor finnes en väl ordnad teknisk aftonskola, i det hela motsvarande de i vårt land befintliga. Som en egenhet för denna skola, men betecknande för det demokratiska samhälle, inom hvilket hon verkar, kan förtjena nämnas, att eleverna inom hvarje grupp bilda en korporation och utse ett ombud, som eger närvara vid alla styrelsens sammanträden och frambära gruppens önskningar eller event. klagomål. Det säges att man har denna inrättning att tacka för flera förbättringar.

En kanton, som hittills icke varit särdeles framstående med afseende på folkskoleväsendet i allmänhet, men som, och kanske just derför, gått i spetsen för de öfriga vid ordnandet af sin fortsättningsskola, är *Luzern*. Här har man sökt realisera de moderna åsigter, som på många andra ställen stannat vid blotta förslag. För det nya fortsättningsskoleväsendets organisation och resultat, för så vidt det senare efter endast ett par års erfarenhet kan bedömas, redogöres i en i dessa dagar af kantonalstyrelsen afgifven officiell berättelse på följande sätt:

Folkskolelagen af år 1869 säger om repetitionsskolan blott: »Repetitionsskolan för gossar har till ändamål repetition och kompletterande af de för det praktiska lifvet mest nödvändiga

kunskaper äfvensom att genom gymnastik och skjutöfningar förbereda för militärtjensten.»

Denna skola, som hölls under 20 halfva dagar, fick aldrig någon riktig lifskraft, utan upphörde snart på de flesta orter, der hon infördes, i synnerhet emedan icke lärarne erhöllo någon ersättning för sitt arbete. Skollagen af år 1879 är i detta afseende noggrannare och strängare. Fortsättningsskolans läroämnen för den manliga ungdomen äro: modersmålet, uppsatsskrifning, tillämpad räkning och mätning, bokhålleri, historia och geografi, naturkunnighet, tillämpad på jordbruket, och gymnastik. Alla från primärskolan afgångna gossar äro förbundna att besöka fortsättningsskolan till det 16:de året. Det är kommunerna medgifvet att upprätta fortsättningsskolor äfven för flickor. Undervisningen pågår under 20 hela eller 40 halfva dagar. De flickor, som lemnat primärskolan, äro förbundna att under vintern en half dag i veckan besöka slöjdskolan. Antalet lärjungar var under skolåret 1879—80 220, men under året 1880—81 1,115. Under sist nämnda år, det första, under hvilket den nya institutionen varit i verksamhet, var så väl den yttre som inre organisationen provisorisk. Den med skolorna hållna slutpröfningen gaf emellertid relativt tillfredsställande resultat, så att kantonens skolinspektör ansåg sig kunna uttala det omdömet, att fortsättningsskolan väl bestått sitt profår; att hon visat sig lifskraftig och ändamålsenlig; att hon öfvertygat de flesta lärjungarne och en stor del af befolkningen om vigten af, att lärjungarne finge repetera och utvidga de i folkskolan vunna insigterna och erhölle ledning att praktiskt tillämpa dem, samt att skolan utan tvifvel skulle i sin mån bidraga till den allmänna folkbildningens höjande. Visserligen var det på åtskilliga ställen förenadt med svårigheter att få sådana ynglingar, som hade anställning såsom tjenare, lärgossar eller fabriksarbetare, till regelbundna skolbesök. Stundom blefvo sådana gossar, som ville besöka skolan, hotade med afsked från sin anställning. Detta tvingade myndigheterna att med försigtighet och hofsamhet tillämpa lagens påbud om bestraffning af olofliga försummelser. Om man emellertid tager hänsyn till dels många lärjungars fattigdom, dels den omständigheten, att det gälde införandet af en ny institution, så får man i det hela vara till freds med skolgången. På många ställen har denna varit öfver

förväntan god, så att antalet olofligt försummade dagar endast uppgått till 1,6 % à 4,8 %, medan antalet sådana försummelser förut i medeltal uppgått till 9,41 %. De, som mest motarbetat fortsättningsskolans framgång, äro handtverksmästarne och öfriga arbetsgifvare.»

Vilja vi i korthet jemföra det schweiziska fortsättningsskolväsendet med det tyska, så finna vi, att samma orsaker på begge ställena framkallat i hufvudsak samma verkningar. I båda länderna har man lagt största vigt vid *gossarnes* utbildning för att derigenom erhålla kunniga och intelligenta arbetare och medborgare, medan omsorgen om flickornas fortsatta bildning ansetts mindre nödvändig, så att det antingen öfverlemnats åt vederbörande kommuner att derom sjelfva lagstifta, eller, om denna sak berörts i den allmänna stadgan, hafva fordringarna på denna bildning satts mycket lågt.

Den väsentligaste skilnaden mellan de två ländernas fortsättningsskolväsende är, att man på flere ställen i Schweiz, der rekrytpröfningarna hota i bakgrunden, utsträckt den obligatoriska skolåldern betydligt längre än i Tyskland, samt att i de kantoner, i hvilka fortsättningsskolan under de allra sista åren blifvit reformerad, undervisningstiden blifvit samlad på en kortare, sammanhängande följd af dagar, 20 till 40, under hvilken tid lärjungarne äro helt och hållet eller åtminstone hufvudsakligen upptagna af skolarbetet. Detta senare beror på en olikhet i uppfattningen af fortsättningsskolans uppgift. I Schweiz synes man ej på långt när haft så mycket öga för fortsättningsskolans uppfostrande betydelse som i Tyskland, der man framför allt ville hafva henne till en häfstång för den allmänna moralitetens höjande. Men detta mål kan skolan endast i det fall nå, att hon får inverka på sina lärjungar under en längre tidrymd, om ock blott kortare tider i sänder. Sätter man åter undervisning, kunskaps meddelande, såsom denna skolas uteslutande eller väsentliga mål, så kan detta lika så bra, eller kanske bättre, vinnas derigenom, att skolans arbete koncentreras på en kortare, men sammanhängande följd af dagar, så som man gjort t. ex. i Luzern.

Det bör dock anmärkas, att i den ofvan först omnämnda kantonen Bern, der ännu ej någon reform af fortsättningsskolan blifvit genomförd, men der den är i görningen, föreslås under-

visningens utsträckning öfver hela året med ett mindre antal timmar i veckan *. — Vi skola nu öfvergå till en undersökning af hvad i vårt land blifvit gjordt för den »fortsatta undervisningen».

Den allmänna fortsättningsskolan i *Sverige* är helt ung. Den skapades genom Kongl. cirkuläret den 11 September 1877. Redan dessförinnan hade dock skolor funnits, i hvilka fortsatt undervisning meddelades, hvarjämte lagstiftarne genom flere föregående förordningar förberedt det nämnda vigtiga cirkuläret.

Det var särskildt i våra större kommuner, som det visade sig nödvändigt att i s. k. *afton-* eller *repetitionsskolor* bereda tillfälle till undervisning för sådana barn, som med underhaltiga kunskaper lemnat folkskolan. Dessa skolors väsentliga uppgift blef att förbereda för konfirmandundervisningen genom att meddela nödtorftiga insigter i kristendomskunskap och innanläsning, hvartill i bästa fall kommo skrifning och räkning. De inrättades och underhöllos helt och hållet af kommunerna.

Föremål för lagstiftarnes uppmärksamhet var den fortsatta undervisningen redan i 1842 års folkskolestadga. Deri påpekas vigten af, att de i folkskolan förvärfvade kunskaperna underhållas, samt föreskrifves, att för sådant ändamål, synnerligen för befrämjandet af en sann kristlig bildning, bör skolläraren under inseende och med biträde, der så ske kan, af församlingens presterskap meddela undervisning och anställa förhör med den ungdom, som utgått från skolan. För samma ändamål ålades det presterskapet att uppmuntra till anläggandet af sockenbibliotek. Ytterligare föreskrifter angående denna sak, ehuru i temligen obestämda ordalag, gifvas i Kongl. cirkulären

---

* Till grund för den här lemnade redogörelsen för fortsättningsskolväsendet i Tyskland och Schweiz ligga hufvudsakligen följande arbeten: *Das Fortbildungsschulwesen überhaupt und die Handwerker-Fortbildungsschule zu Duisburg* von W. Armstroff. *Om Fortsættelseskolevæsenets Organisation og Resultater i forskjellige Egne af Tyskland, Schweiz og Frankrig* af H. Östergaard samt *Om folkskolor och barnhem m. m.* af A. O. Stenkula.

af 1864 och 1869. Det heter i det förra: »Skolråden böra tillse, att för de *barn, som ur skolan utgått*, beredes tillfälle att på bestämda tider under lärarens ledning dels underhålla redan förvärfvade kunskaper, dels ock deruti ytterligare förkofra sig.» I cirkuläret af 1869 anmodas skolråden tillse, att undervisningen för de barn, som ur skolan utgått, ordnas efter en bestämd plan, samt att noggrann anteckning föres öfver dessa lärjungars skolbesök.

Någon mera genomgripande påföljd hafva dessa uppmaningar och anmodanden icke haft och kunde icke hafva. De voro dock af vigt derigenom, att de i allt mera stegrad grad fäste skolrådens och kommunernas uppmärksamhet på vigten af den fortsatta undervisningen och sålunda förberedde den följande lagstiftningen.

Som ett slags fortsättningsskola kan äfven anses den *högre folkskolan*, som tillkom genom initiativ af rikets ständer vid riksdagen år 1858, och hvars organisation blef närmare bestämd genom Kongl. kungörelsen den 16 Juni 1875. Men då denna skolas mål är ett väsentligen annat än den allmänna fortsättningsskolans, i det att hon endast påräknar sådana lärjungar, som icke hafva någon annan sysselsättning vid sidan af eller samtidigt med skolarbetet, utan en stor del af året, 27 veckor, helt och hållet egna sig åt detta, och dessutom denna skolform ej lyckats vinna någon större utveckling, så lemna vi den här å sido. Likaledes kunna vi ej heller egna någon uppmärksamhet åt de genom enskilde eller landsting upprättade *folkhögskolorna*, som ännu mer till hela sin art afvika från den allmänna fortsättningsskolan, ehuru äfven de meddela ett slags fortsatt undervisning. Af större betydelse hafva de under de senare tiderna inrättade, ganska talrika *tekniska söndags- och aftonskolorna* varit, emedan de, jämte en speciell, för yrkena förberedande fackbildning, äfven meddelat en mera allmän undervisning, dertill föranledda af lärjungarnes bristfälliga underbyggnad. I deras undervisningsplan hafva sålunda ingått modersmålet, skrifning och räkning jämte tekniska läroämnen. De hafva dock dels varit inskränkta till städerna, dels haft ett hufvudsakligen specielt tekniskt syfte och hafva derför icke kunnat motsvara eller ersätta den allmänna fortsättningsskolan.

Denna erhöll en fast och bestämd organisation genom Kongl. cirkuläret den 11 September 1877. — Detta innehåller följande bestämmelser:

Den allmänna fortsättningsskolan är att anse såsom folkskolans högsta afdelning;

endast sådana lärjungar må derför mottagas i skolan, som med goda vitsord genomgått hela folkskolan;

den årliga undervisningstiden skall omfatta minst 6 veckor med 30 timmars undervisning i veckan, hvilken undervisningstid antingen må fortgå i en följd eller fördelas på två terminer och i städerna, der fortsatt undervisning lämpligast meddelas i aftonskola, till så många timmar, som svara mot ofvannämnda tid;

undervisning bör i hvarje fall meddelas i kristendomskunskap, hufvudsakligen inhemtad genom bibelläsning, modersmålet, företrädesvis med öfning att skriftligen begagna det samma, räknekonst och geometri med afseende på den praktiska tillämpningen deraf och teckning, samt vidare, så vidt möjligt, i fäderneslandets historia och i naturkunnighet, hvarvid i skolor på landet förnämligast de delar af naturläran böra förekomma, hvilka hafva betydelse för jordbruket.

Genom denna förordning har den svenska fortsättningsskolan erhållit sin egendomliga karaktär. Hon är, i korthet sagdt, en allmän fortsättningsskola med praktisk, applikativ riktning, bygd på frivillighetens grund, både så att det står kommunerna fritt att upprätta sådana skolor och ungdomen att besöka dem. Vi skola här söka pröfva hennes art och förmåga att uppfylla sitt ändamål men vilja dessförinnan angifva hufvudinnehållet af ännu en, på riksdagens initiativ, af regeringen utfärdad förordning, som, åtminstone i förbigående, innehåller föreskrifter om den från folkskolan afgångna ungdomens fortsatta undervisning. Vi mena lagen af den 18 November 1881 angående minderåriges användande i fabrik, handtverk m. m. Genom denna åläggas vissa arbetsgifvare att endast ett bestämdt antal timmar om dagen använda barn under 15 år i arbete, samt åläggas de i visst arbete anstälda barnen att besöka folkskolan på de tider, skolrådet bestämmer.

Detta är hvad hitintills blifvit i vårt land genom lag stadgadt för ordnandet af den fortsatta undervisningen. Hvad

vinnes genom dessa förordningar? I hvad mån befordras genom dem den allmänna folkbildningen?

Förordningen af den 11 September 1877 är utan tvifvel ett stort steg framåt och sålunda väl förtjent af det största erkännande af alla folkbildningens vänner; men vi tro, att saken icke härvid bör stanna, vi tro, att den nya institutionen både behöfver och kan vidare utvecklas — på hvad sätt och i hvilken riktning skola vi söka antyda.

En stor förtjenst hos den svenska fortsättningsskolan, hvarigenom hon i hög grad utmärker sig framför både den schweiziska och tyska, är, att hon erbjuder sin tjenst lika åt flickor och gossar. Detta visar en klar blick för qvinnans betydelse för samhället och familjen och särskildt för ungdomens uppfostran. I den mån den unga flickan blifvit omsorgsfullt uppfostrad, kan hon en gång bättre uppfylla sina skyldigheter såsom maka och husmoder samt öfva ett rätt fostrande inflytande på egna barn. Den bildade qvinnan är utan tvifvel en af den framskridande civilisationens allra vigtigaste faktorer, och den qvinliga ungdomens uppfostran måste derför anses minst lika vigtig som den manligas. Oss veterligen är den svenska fortsättningsskolan den enda, i hvilken man fullständigt tillämpat denna grundsats.

Vidare måste som en stor förtjenst anses skolans praktiska, tillämpande karaktär. Denna kan i fortsättningsskolan ej nog starkt betonas, ej blott derför, att barnen derigenom draga omedelbar nytta af undervisningen, utan äfven derför, att på de ställen, der undervisningen är förlagd till aftnarne, då barnen efter ett ofta ansträngande dagsarbete äro trötta och sömniga, kunna de endast derigenom hållas vakna och uppmärksamma, att deras sjelfverksamhet så mycket som möjligt tages i anspråk, att de sjelfva få arbeta med penna och griffel. En vanlig skolmessig undervisning med lexor och förhör är i dessa skolor i det närmaste gagnlös. Endast i ett fall synes oss förordningens sträfvan att göra undervisningen praktisk ej lycklig, nämligen i fråga om kristendomskunskapen. Det föreskrifves, att undervisningen häri hufvudsakligen skall bestå i bibelläsning. Denna inskränkning kan svårligen genomföras. Bibelläsning bör utan tvifvel förekomma, men derjämte torde det vara nödvändigt att repetera de i folk-

skolan genomgångna kurserna i biblisk historia och katekes. Sker ej detta, blir följden den, att barnen, när de skola börja sin konfirmandundervisning, hafva glömt en stor del af förut inhemtade kunskaper i detta ämne, hvarigenom nämnda undervisning försvåras. I synnerhet är en sådan repetitorisk undervisning i kristendomskunskap nödvändig i det fall, att, såsom vi önska, tillträde till fortsättningsskolan medgifves *alla* barn, som afgått från folkskolan, äfven dem, som ej erhållit »goda» vitsord.

Vi komma härmed till en af de mera väsentliga anmärkningar, vi hafva att göra mot den nuvarande organisationen. Derigenom att fortsättningsskolan upphöjes till en högre afdelning af folkskolan, i hvilken inga andra barn få mottagas än de, som med »goda» vitsord genomgått föregående afdelningars kurser, d. v. s. hela folkskolan, så utestänges flertalet barn från fortsättningsskolan och framför allt de, som bäst behöfva henne. Dels ekonomiska förhållanden, dels olikheten i barnens intellektuella anlag gör, att endast ett fåtal barn med verkligen goda vitsord genomgår hela folkskolan. Många genomgå den icke alls, utan sluta i lägre klasser, andra afgå med dåliga eller mindre goda vitsord. Är det rättvist, är det för samhället nyttigt, att dessa barn lemnas till spillo? Böra icke de framför allt genom fortsatt undervisning, så långt omständigheterna medgifva, söka återvinna hvad de förut förlorat och försummat? Behöfva icke just dessa barn, som ofta uppvuxit i dåliga hem, hvarigenom äfven deras sedliga utveckling blifvit missriktad, en fortsatt ledning och vård under den första kampen i lifvet? Vi tro, att dessa frågor icke kunna på mer än ett sätt besvaras. Men då bör ock den svenska fortsättningsskolan förändra karaktär. Hon bör ej vara en högre skola för några få utvalda, som nog henne förutan slå sig igenom, ty de barn, som med goda vitsord genomgått våra dagars folkskola, hafva verkligen erhållit så pass goda kunskaper och böra hafva fått så mycket intresse för andliga sysselsättningar, att de i värsta fall sjelfva kunna fortsätta sitt bildningsarbete. Utan fortsättningsskolan bör stå öppen för alla de barn, som hunnit öfver den skolpligtiga åldern eller möjligen vid tidigare år erhållit afgångsbetyg från folkskolan.

En indirekt olägenhet af den hos oss gjorda inskränkningen i fortsättningsskolans verksamhet är, att på många ställen

antalet lärjungar i skolan derigenom blir så ringa, att man icke anser det motsvara besvär och kostnader att upprätta sådana skolor.

Dock det är ej nog med, att tillträdet till fortsättningsskolan står öppet för alla, som *vilja* besöka henne. Hon bör, likasom folkskolan, vara *obligatorisk.* Ett halft steg härtill har tagits genom den ofvan omnämnda fabriksstadgan. Det vore godt, om steget snart toges fullt ut. Vi se ock, att man öfverallt i utlandet, der man lagt någon större vigt vid fortsättningsskolans arbete, gjort henne obligatorisk, ofta sedan man först gjort fåfänga försök med fakultativa skolor. Så t. ex. heter det i en officiell berättelse af skoldirektionen i Bern för år 1882: »Die freiwilligen Fortbildungsschulen gehen nach und nach ein. In Bezug auf die Rekrutenschulen klagt alles über mangelhaften Erfolg, der in keinem Verhältniss stehe zu der grossen Mühe, die auf den Gegenstand verwendet werde. Darum der Ruf: obligatorische Fortbildungsschule!»

Hurudan är i sjelfva verket ställningen, der fortsättningsskolan är fullkomligt frivillig? Hurudan var den hos oss, innan fabriksstadgan utkom? För det första var antalet fortsättningsskolor högst obetydligt, äfven i våra större fabriksstäder, detta naturligtvis till en del beroende derpå, att endast relativt skickliga barn der fingo mottagas. Men äfven om så ej varit förhållandet, skulle till följd af åtskilliga omständigheter, såsom många arbetsgifvares och föräldrars begär att draga största möjliga vinst af barnens arbete, en stor mängd barn undanhållits från skolan. För det andra afhöllo sig från den fortsatta undervisningen i synnerhet de mest vårdslösa och liknöjda barnen, således de som bäst behöfde den samma. Vidare var skolgången högst oregelbunden och kunde ej vara annat, då ingen påföljd var stadgad för olofliga försummelser. Om den förändring, som inträdde genom den nya fabrikslagen, komma vi strax att tala.

Slutligen finna vi förordningens föreskrift om undervisningstiden icke lycklig, dels af pedagogiska, dels af praktiska skäl.

Mycket lämpligt är att medgifva städerna att anordna fortsatt undervisning i aftonskola, fastän äfven här en bättre anordning är tänkbar. Men alldeles olämpligt tro vi det vara att på landet samla undervisningen på 6 veckor i följd eller fördelade på två terminer. Derigenom betonas allt för starkt skolans uppgift att undervisa, att meddela ett visst mått af kunskaper — detta blir

hennes enda eller åtminstone allt för väsentliga mål. Vi tro deremot, att man bör sätta fortsättningsskolans uppfostrande uppgift minst lika högt. Men ett verkligen uppfostrande inflytande kan skolan, såsom vi redan nämnt, ej utöfva på lärjungarne, så framt hon endast några veckor af året i sänder får rå om dem. Vida kraftigare och följdrikare bör detta inflytande blifva, om det utsträckes öfver en större del af året med ett mindre timantal i veckan. Sjelfva den ständiga förbindelsen med skolan, den fortgående omvexlingen af kroppsligt och andligt arbete, känslan af att ständigt stå under en allvarlig men kärleksfull vård och tillsyn måste för barnens sedliga utveckling vara af den allra största betydelse.

Men äfven af praktiska skäl är en på omnämnda sätt samlad undervisningstid olämplig. På många ställen i vårt land torde det vara svårt om ej omöjligt att under hela sex ja till och med blott tre veckor utan afbrott undvara i tjenst anstälda minderåriges arbete. Denna bestämmelse har ock mångenstädes angifvits såsom det väsentligaste hindret för fortsättningsskolors upprättande.

Det bästa sättet att ordna denna undervisning torde vara det, som man valt på flere ställen både i Tyskland och Schweiz, nämligen att förlägga den till tvänne eftermiddagar i veckan. Vi veta, att barnen på landsbygden under den tid de beredas till sin konfirmation få använda några timmar i veckan till undervisning. Med större svårighet bör det ej vara förenadt att under ett par föregående år, då barnens arbetsduglighet är mindre, låta dem använda ett par eftermiddagar hvarje vecka till skolarbete.

Samma arbetstid skulle äfven i städerna af pedagogiska skäl vara bäst; men då den i många fall säkerligen skulle stöta på åtskilliga praktiska svårigheter, får fortsättningsskolans arbete i dem i allmänhet förläggas till aftnarne.

Angående fortsättningsskolans läroämnen och den anbefalda undervisningsmetoden hafva vi redan sagt, att de i hufvudsak äro ändamålsenliga. Denna skola bör framför allt vara praktisk, sätta barnen i stånd att använda sina kunskaper, både de gamla och nyförvärfvade, men ännu en fordran uppställa vi. Vi hafva som ett fel hos den nuvarande svenska fortsättningsskolan angifvit, att hon för mycket vill undervisa, för litet uppfostra. Men till uppfostran hör ej blott viljans och karaktärens daning, utan äfven känslans och fantasiens utbildning. En af skolans uppgifter

bör derför vara att hos sina lärjungar framkalla ett fosterländskt, manligt sinne, kärlek till vårt land och vår historia, sinne och sympati för hvad vår fosterländska diktning eger stort och skönt. Modersmålet bör behandlas äfven från denna synpunkt, ej blott för att meddela färdighet i dess skriftliga användning. Vi tro, att det förra kan i många fall vara lika »nyttigt» som det andra. — Det ena bör göras, det andra icke låtas.

Vi skola nu i största korthet undersöka, hvad betydelse den nya fabrikslagen har för fortsättningsskolväsendets utveckling. — Såsom vi redan sett, innehåller denna lag tvänne ganska vigtiga påbud. Först och främst inskränker den betydligt vissa arbetsgifvares rätt att använda minderårige i arbete, för det andra ålägger den de i visst arbete anstälda barnen att besöka folkskolan på de tider, skolrådet bestämmer, och slutligen förbjuder den att i arbete anställa andra barn än dem, som erhållit afgångsbetyg från folkskolan. Genom dessa föreskrifter har lagen redan under den korta tid, den varit tillämpad, hunnit utöfva en ganska betydlig och fördelaktig inverkan på så väl fortsättningsskolan som den egentliga folkskolan. I den förra har på åtskilliga ställen antalet lärjungar fördubblats, hvarjämte ett nytt slag af skolor, *halfdagsskolor*, kunnat inrättas åt sådana i fabriksarbete anstälda barn, som endast få arbeta ett inskränkt antal (6) timmar om dagen. För folkskolan har lagen varit nyttig derigenom, att en mängd barn, som eljest skulle lemnat skolan, så snart de blifvit arbetsdugliga, nu måste i henne qvarstanna, tills de kunna erhålla afgångsbetyg. — I vår folkskolestadga föreskrifves visserligen, att intet barn får lemna folkskolan utan afgångsbetyg, men någon påföljd för uraktlåtenheten finnes icke angifven. Denna föreskrift har derför ganska ofta blifvit öfverträdd. —

Då emellertid lagen tillkommit hufvudsakligen af sanitära grunder, så har deri helt naturligt icke egnats sådan uppmärksamhet och omsorg åt frågan om de från skolan afgångna barnens fortsatta undervisning, som denna sak i sig sjelf förtjenar. Betraktad från undervisningens synpunkt, lider derför lagen af åtskilliga brister och oegentligheter, hvarigenom dess värde och betydelse för den allmänna folkbildningen i väsentlig mån förringas.

Dessa brister äro:

att alla bestämmelserna om inskränkning i arbetstid, om undervisning i folkskolan m. m. endast gälla för de barn, som få an-

ställning i *visst slag* af arbete, nämligen fabrik, handtverk eller annan handtering. Härigenom fritagas alla de flickor, som efter slutad skolgång stanna i hemmet eller antaga tjenst, och flertalet af landtbefolkningens barn jämte en hel mängd andra från fortsatt skolgång. Den fortsatta undervisningen blir sålunda obligatorisk endast för ett fåtal barn;

att lagen visserligen påbjuder fortsatt undervisning för de i visst slag af arbete anstälda barnen, men icke stadgar någon påföljd för uraktlåtenheten att begagna undervisningen. I förordningens 17 § heter det visserligen, att »för öfverträdelse af de i denna förordning gifna föreskrifter straffas näringsidkare med böter från och med 10 till och med 300 kr.», men huruvida denna § har afseende äfven på förordningens 7 § angående obligatorisk skolgång, är åtminstone högst tvifvelaktigt. Nog tyckes sist nämnda § endast innehålla ett åläggande för *barnen* att besöka skolan, men för dem finnes intet ansvar stadgadt i händelse de icke lyda. Skulle denna uppfattning af innehållet i fabriksstadgans 7 § vara riktig, så kommer säkerligen dess föreskrift om fortsatt skolundervisning snart att visa sig fullkomligt illusorisk; och att förordningen måste tolkas på detta sätt, är flera lagklokes mening; ännu finnes dock intet prejudikat. Det enda skäl, som kan anföras för den uppfattningen, att arbetsgifvarne kunna göras ansvariga för efterlefvandet äfven af § 7, är den i § 12 intagna föreskriften, att näringsidkaren skall »*förvara* de intyg angående åtnjuten undervisning, hvilka enligt § 7 skola till honom aflemnas». Men om nu de minderåriga arbetarne icke bry sig om att besöka skolan, hvad då? Det värsta, som synes kunna hända, är, att helsovårdsnämnden ålägger näringsidkaren att från sitt arbete aflägsna det försumliga barnet, hvilket då på annat ställe kan söka nytt arbete. — Det pedagogiska momentet har tydligen vid utarbetandet af den ifrågavarande förordningen varit af så underordnadt intresse, att man ansett det tillräckligt att såsom en allmän grundsats påbjuda obligatorisk skolundervisning, utan att sörja för att samma påbud genom detaljerade ansvarsbestämmelser äfven blefve effektivt.

Slutligen vilja vi påpeka en punkt i den omhandlade fabriksstadgan, som dock mera är en formell oegentlighet än af real betydelse. Det heter, att de i arbete anstälda minderårige skola undervisas i *folkskolan* på de tider etc. Men tages detta ord i sin

egentliga betydelse, så kan sådan undervisning anordnas endast för de i fabriksarbete anstälda barn, som äro i en ålder af 12—14 år och sålunda endast få arbeta 6 timmar om dagen, nämligen derigenom att särskilda halfdagsklasser inrättas. De fabriksbarn deremot, som äro öfver 14 år, och alla i handtverk eller annan handtering anstälda minderårige mellan 12—15 år äro af detta sitt arbete upptagna under samma tider på dagen, som undervisningen i folkskolan pågår, och att hänvisa dem till skolan under den tiden vissa timmar i veckan, skulle alldeles omöjliggöra all ordnad undervisning för antingen dem eller folkskolans lärjungar. Lämpligast vore derför att låta de ifrågavarande barnen besöka fortsättningsskolan, om detta eljest medgåfves. Men, såsom vi förut nämnt, måste de barn, som vilja besöka sagda skola, hafva med goda vitsord genomgått folkskolan, hvilket en mängd barn icke ha gjort. För att derför åt dessa bereda undervisning återstår ingen annan utväg än att inrätta särskilda aftonskolor. Men för sådana erhålles intet statsbidrag, utan få de helt och hållet underhållas af kommunerna. Den fortsatta undervisning, hvarom här är fråga, är dock en nog vigtig sak att böra vara en statsangelägenhet på samma sätt som den egentliga folkskolan och flera andra för allmänbildningen afsedda institutioner. Och man kan ej begära, att de enskilda kommunerna skola ensamma åtaga sig underhållet af skolor, som de icke äro enligt lag förbundna att inrätta, ty i förordningen heter det ju, att barnen skola undervisas i folkskolan, ehuru detta, såsom vi sett, i vissa fall icke kan ske. Om derför bördan lägges helt och hållet på kommunerna, torde det sväfvande påbudet om fortsatt undervisning mångenstädes icke blifva efterlefdt. Den egentliga skulden härför drabbar naturligtvis icke fabriksstadgan utan förordningen om fortsättningsskolor.

Vi torde härmed någorlunda tillräckligt hafva ådagalagt, att den hittills varande lagstiftningen i vårt land angående fortsättningsskolväsendets ordnande icke är tillfyllestgörande, att dermed ej vinnes det mål, man bör ställa för denna sak, att fortsättningsskolan ej erhållit den fasta och fullständiga organisation, hvarigenom hennes verksamhet blir tillräckligt kraftig och omfattande.

I hvilken riktning bör då lagstiftningen gå för fortsättningsskolväsendets vidare utveckling? Huru bör fortsättningsskolan

organiseras? Svaren på dessa frågor ligga egentligen i det föregående, men vi skola här söka att till *en* bild sammanfatta hufvuddragen af en framtida allmän fortsättningsskola, sådan vi tänka oss henne.

1. Den allmänna fortsättningsskolans *uppgift* är att åt de barn, som afgått från folkskolan eller deremot svarande enskilda läroanstalter, meddela sådan undervisning, att dels större säkerhet vinnes i redan förvärfvade kunskaper, dels dessa utvidgas, hvarjämte skolan bör egna största möjliga omsorg åt barnens religiöst sedliga utveckling och ledning. — Läroämnen äro de i folkskolan vanliga jämte, om möjligt, bokhålleri. — Undervisningen är praktisk, applikativ, så att barnen lära att på alla områden använda och tillämpa sina kunskaper, t. ex. i modersmålet genom att författa skriftliga uppsatser och redogörelser, i räkning och geometri genom att verkställa i dagliga lifvet förekommande mätningar och beräkningar. Mycken uppmärksamhet bör äfven egnas åt fantasiens och känslans utveckling, särskildt fosterlandskärlekens, för hvilket ändamål valda poetiska arbeten af fosterländskt innehåll böra läsas. Undervisningen, som i denna skola bör vara i särskild grad lifvande och intresseväckande, utgår vid realämnenas behandling från flitig åskådning och experimenterande samt sträfvar i öfrigt att så mycket som möjligt aktivt sysselsätta barnen. Ett hufvudsyfte med skolans hela verksamhet är att bringa barnen till egen reflektion, till sjelfverksamhet i tanke och handling. — Alla läroämnena behöfva naturligtvis icke drifvas på en gång; urval kan göras och omvexling ega rum.

2. Skolan är *obligatorisk* för alla, både gossar och flickor, som ej åtnjuta undervisning i annan af vederbörande myndigheter godkänd läroanstalt. Tiden för den skolpligtiga åldern bestämmes tills vidare till det års slut, hvarunder barnet fyller 15 år, hvilket nära öfverensstämmer med fabriksstadgans föreskrift. På det att påbudet om obligatorisk skolgång må blifva fullt effektivt, är det nödvändig, att noggranna ansvarsbestämmelser stadgas för så väl vederbörande föräldrar och barn som framför allt för arbetsgifvarne, hvilka senare äro de, som bäst kunna öfvervaka, att lagen efterlefves.

3. *Undervisningstiden*, som omfattar 180 timmar om året, är på landet och möjligen i mindre stadssamhällen förlagd till tvänne eftermiddagar i veckan med tre timmars undervisning åt gången, men i de större städerna till aftnarne med 6 timmars

undervisning i veckan, fördelade på tre aftnar. Der aftonundervisning förekommer, bör den helst afslutas före kl. 8.

4. *Lärjungeantalet* bör aldrig öfverskrida 40, men då skolan är obligatorisk och följaktligen besökes af lärjungar på mycket olika ståndpunkt, böra de delas, åtminstone i vissa ämnen, i nödigt antal grupper, dock aldrig öfver tre. Dessa grupper sysselsättas omvexlande med omedelbar undervisning och tysta öfningar.

5. Angående *lärare*, *tillsyn* och *ekonomiska* förhållanden följas samma bestämmelser, som förekomma i den nu gällande förordningen om fortsättningsskolor. Dock bör folkskoleläraren kunna åläggas att mot särskild godtgörelse bestrida undervisningen äfven i fortsättningsskolan. I fråga om *examina*, *premier* och *afgångsbetyg* iakttages samma förfarande som i folkskolan.

6. I samband med införandet af den här föreslagna fortsättningsskolan böra de nuvarande *tekniska söndags- och aftonskolorna* reformeras, så att dels inträdesåldern i dem framflyttas till den åldersgräns, hvarmed skyldigheten att besöka den allmänna fortsättningsskolan upphör, nämligen det 15:de året, och dels de mera elementära och till den allmänna bildningen hörande läroämnena aflägsnas från deras undervisningsplan, så att undervisningen blir mera specielt teknisk.

Sådan ungefär hafva vi tänkt oss den allmänna fortsättningsskolan i vårt land i en snar framtid. Blir hon en gång en verklighet. torde hon visa sig ega en stor civilisatorisk kraft. I politiskt, socialt, yrkesmessigt och sedligt afseende är hon lika nödvändig.

Ännu en omständighet vilja vi påpeka. Äfven för arbetet i den egentliga folkskolan skulle en allmän obligatorisk fortsättningsskola blifva af stor betydelse. Den förra har sig nu pålagd en rätt stor arbetsbörda, som hon ej alltid utan svårighet kan bära, bestående af mycket och mångahanda. Det kan ej hindras. att folkskolan för att medhinna sina kurser måste göra sin undervisning väl mycket teoretiserande — för tillämpningen, inöfvandet blir ej nödig tid. En del af detta arbete skulle kunna öfverflyttas på fortsättningsskolan, såsom t. ex. förhållandet är i en schweizisk kanton. Här är ej platsen att närmare utveckla denna tanke, vi vilja endast hafva antydt den.

A. O. Stenkula.

16.

Normalplanen för landets folk- och småskolor.

De berättelser om folkskolorna i riket för åren 1877—1881, som afgifvits af folkskoleinspektörerna, hafva nu utkommit. Såsom alltid hafva de af folkskolans vänner mottagits med stort intresse. Af dem kan nämligen åtminstone den, som förstår att läsa dem med någon urskilning, få en grundlig och omfattande kännedom om folkskolans utveckling och närvarande tillstånd. Men denna gång hafva de mottagits med större intresse än vanligt, enär man väntade, att inspektörerna i dem skulle uttala sig om de verkningar på folkskolans organisation och på undervisningens anordning, som den på regeringens föranstaltande år 1878 utgifna normalplanen har åstadkommit. Man blef ej heller sviken i sin förväntan. De allra flesta inspektörer hafva yttrat sig derom, och de hafva gjort det på ett sätt, som måste högligen glädja dem, som ansågo, att tiden för utgifvande af en »normalplan var inne», och som gilla de grundsatser, hvarpå den utkomna normalplanen är byggd. Enstämmigt afgifva nämligen folkskoleinspektörerna det vitsordet, att »genom den utgifna normalplanen ett högst vigtigt steg tagits framåt till folkundervisningens höjande och utveckling. En fast ordning och bestämdhet har vunnits, som förut på de allra flesta ställen saknades.» — Det skulle blifva allt för långt att anföra alla de inspektörernas yttranden, som, om äfven i olika ordalag, dock uttrycka samma tanke som det ofvan anförda. Med fullt skäl synes sålunda en inspektör säga: »För öfrigt må man hafva hvilken åsigt som helst om normalplanens lämplighet; det skall man dock ej kunna förneka, att den har haft den vigtiga följden, att lärarne och skolstyrelserna kommit till insigt om nödvändigheten deraf, att äfven folkskolan arbetar efter en bestämd plan och i en faststäld ordning».

En annan inspektör säger ock med afseende härpå: »Den år 1878 utgifna normalplanen har för skolans arbete varit af ovärderlig nytta.»

Men inspektörerna hafva ej endast vitsordat, att »normalplanen i hög grad bidragit till främjande af planmessigt ordnad undervisning», utan de hafva ock intygat, att planens anordningar och anvisningar i allmänhet befunnits lämpliga, och detta ju fullständigare kännedom man vunnit om honom och ju större erfarenhet man hunnit samla angående hans tillämpning. Så säger en inspektör: »Mot normalplanen, hvilken af lärarepersonalen och skolråden med tillfredsställelse blifvit emottagen och hvilkens stora förtjenster allmänt vunnit erkännande, hafva visserligen från flere håll anmärkningar blifvit framstälda så väl enskildt som mera offentligt vid sammankomster med folkskolans lärare; men i de flesta fall har det vid närmare skärskådande visat sig, att dessa anmärkningar berott på ofullständig kännedom om och missuppfattning af normalplanens innehåll, hvarför de hafva försvunnit, då man tagit fullständigare kännedom om den samma och begynt att med ledning af dess anvisningar ordna undervisningen i skolan.» Och en annan säger: »Mot normalplanens läseordningar hade man i början åtskilliga invändningar, men, sedan man pröfvat på dem, hafva motsägelserna efter hand tystnat, och med några mindre förändringar äro de nu antagna i de flesta folk- och småskolor.» Att normalplanen verkat välgörande ej endast på klassindelning, utan ock på lärokurser och undervisningssätt, vitsordas också. Så säger en inspektör: »Ett synnerligen godt inflytande har normalplanen redan haft och kommer vidare att hafva både på en väl ordnad klassindelning och i afseende på lärokurser och undervisningssätt.»

Mot normalplanen hafva visserligen också åtskilliga anmärkningar blifvit gjorda. Detta kan ju icke väcka någon förundran. Normalplanen var det första försöket att i vårt land ordna landets alla folkskolor och småskolor enligt samma grundsatser. Hvar finnes dessutom ett menniskoverk, som är utan brister? Derjämte må väl ihågkommas vid bedömandet af normalplanen, att ett äldre slägte, som vuxit upp i helt andra åskådningar, vanligen med misstroende och fördom betraktar det nya, som vill arbeta sig fram, helst om detta är af en så ingripande betydelse som en normalplan för ett lands folkundervisningsanstalter.

En af inspektörerna har anfört »de vigtigaste anmärkningarna» mot normalplanen. Dessa vilja vi taga i närmare skärskådande. Han hänför anmärkningarna till fyra olika grupper.

Första gruppen omfattar anmärkningar beträffande lärokurserna. Dessa äro:

1. »Att endast textorden i lilla katekesen finge inläras i småskolan. Det vore, menade man, för barnen svårare att förstå textorden utan Luthers förklaring än med den samma.»

Luthers lilla katekes är skrifven på ett så abstrakt och koncist språk, att det måste kosta barn af den ålder, hvari de, som besöka småskolan, vanligen befinna sig, mycket arbete att inprägla den i minnet. Huru många tårar har ej arbetet härmed afpressat de små? Månne man härmed har väckt barnens kärlek till denna bok, i hvilken vår kyrka på ett populärt sätt framställer sin bekännelse och hvilken barnen just derför böra ej endast fästa i minnet, utan ock lära att begripa och älska? Huru mycket lättare kan man ej nå detta mål, om barnen vid mognare år få så småningom inlära de sanningar, Luthers lilla katekes innehåller, och göra det i sammanhang med utvecklingen! Styckena i lilla katekesen blifva då en sammanfattning af det, som i utvecklingen genomgåtts. Härigenom kommer undervisningen att byggas på riktiga pedagogiska grunder. — För vår del äro vi fortfarande öfvertygade derom, att den lärokurs i katekes, normalplanen föreslagit för småskolan, är synnerligen lämplig.

Det motiv, som i den anmärkning, som är i fråga, anföres såsom grund för det påståendet, att det ej vore lämpligt, att endast textorden i Luthers lilla katekes inlärdes i småskolan, synes oss bevisa ingenting. Det är ju nämligen ingenting som hindrar, att läraren vid utredningen af textorden begagnar sig af Luthers förklaring; men derför behöfver ju ej denna inpräglas i minnet.

I allmänhet hafva inspektörerna ej haft något att invända mot den för småskolan föreslagna lärokursen i katekes. Ett par uttala till och med sitt bestämda gillande deraf. Så säger en: »Den största svårigheten har varit att få vederbörande att hålla sig inom den bestämda kursen, särskildt i kristendomskunskap, der så väl skolråd som föräldrar vilja, att barnen skola läsa, om möjligt, hela Luthers lilla katekes, och på några ställen äfven en god del af förklaringen. Jag har dock ansett normalplanens

föreskrift i detta fall så välbetänkt och förträfflig, att jag på det bestämdaste satt mig häremot.» En annan inspektör yttrar: »Såsom redan blifvit nämndt, läses i de flesta småskolor (nämligen i hans inspektionsområde) hela Luthers lilla katekes. Man håller fast dervid, att barnen böra tidigt inlära så mycket af katekesen som möjligt, emedan de i annat fall icke skulle hinna att genomgå den före afgången från skolan. Härigenom uppkommer den olägenheten, att barnen få memorera en del stycken, som både till innehåll och satsbildning äro ganska svårfattliga, och den tanklösa utanläsningen befrämjas i viss mån genom detta förfarande.»

2. »Att ren och säker läsning af lättare stycken skulle bibringas barnen i fast småskola på två år. Detta läte sig i allmänhet ej verkställa i skolor på landsbygden.»

Mot denna anmärkning vilja vi anföra andra inspektörers erfarenhet. En inspektör säger: »För småskolorna böra normalplanens föreskrifter kunna i alla delar följas, och då småskolorna inom hela området icke äro sämre lottade, än att den kurs, normalplanen föreskrifver, kan medhinnas, har jag uppgjort och låtit trycka en lärokurs för småskolorna, hvilken blifvit till dessa utdelad.» En annan inspektör, i hvars område de flesta småskolor äro flyttande, har i de kurser, han för dessa uppgjort, i hufvudsak följt normalplanens förslag med hänsyn till lärokurs i modersmålet. En tredje inspektör säger: »I småskolorna har äfvenledes en bestämd lärokurs blifvit upprättad, och läsordningar hafva blifvit uppgjorda i hufvudsaklig öfverensstämmelse med den anvisning, normalplanen lemnar. Den sammas användning vid undervisningens anordnande i småskolorna synes icke förorsaka några egentliga svårigheter.» Ytterligare säger en annan: »Inom småskolorna, särskildt uti Östra Härads kontrakt, tjenar normalplanen i det hela till efterrättelse.»

Af det anförda, äfvensom deraf, att inspektörerna i allmänhet ej hafva framstält några anmärkningar mot normalplanen i det stycke, som här är i fråga, torde vi vara berättigade till den slutsatsen, att normalplanen ej fordrar för mycket, då den säger, att på två år barnen i fast småskola böra kunna lära läsa lättare stycken rent och säkert. Vi hafva ock under flere år haft tillfälle att iakttaga, att denna fordran ej är för hög. Visserligen veta vi, att i många fasta småskolor barnen ej kunna drifvas så

långt; men det torde vara skäl att noggrant undersöka, om ej mindre dugande lärarinnor, olämplig metod, ojämn skolgång m. m. kunna vara anledning härtill, innan man säger, att målet är satt för högt. I sanning har normalplanen ej utan grundligt öfvervägande och utan stöd af erfarenheten framstält det nu afhandlade förslaget.

3. »Att vid hufvudräkning i småskolan man ej kunde medhinna talområdet 1—30. Under mångsidig behandling och säkert inlärande af talen hade mången lärarinna nödgats inskränka sig till talserien 1—20.»

För att bemöta denna anmärkning hänvisa vi till hvad som är sagdt med hänsyn till den närmast föregående. Dertill vilja vi endast lägga följande yttrande af en inspektör: »I räkning har den i normalplanen föreslagna kursen för småskolan temligen allmänt genomförts i dessa skolor», samt att åtskilliga inspektörer hafva funnit benägenhet hos lärarinnorna att gå ännu längre, än normalplanen föreslagit.

4. »Att blott valda psalmverser skulle läras äfven i folkskolan. Man ansåge vigtigt, att barnen finge i sin helhet inlära ett antal af de värderikaste psalmerna.»

I det förslag till lärokurs i kristendomskunskap, som normalplanen framstält, finnes ingenting, som hindrar inlärandet af hela psalmer. I kursförslaget har uttrycket »psalmverser» blifvit användt för att gifva läraren friare händer och för att lättare kunna undvika en allt för stor kurs. För öfrigt torde det vara i allmänhet tjenligare att låta barnen lära enskilda verser, enär då psalmläsningen lättare kan sättas i förbindelse med den öfriga undervisningen i kristendomskunskap.

Den andra gruppen af anmärkningar rör lärogången. Med afseende på denna anmärkes:

1. »Att i flertalet folkskolor inlärandet af katekesen vore fördeladt på fyra år. Detta skulle hindra en mängd fattiga barn, som ej stode qvar i folkskolan öfver tre år, att der få inhemta hela katekesen.»

Det var ej obekant för dem, som utarbetade normalplanen, att åtskilliga barn lemna folkskolan efter tre år. Men detta måste anses som ett abnormt förhållande. För att barnen skola kunna inhemta de insigter, som i närvarande tid böra meddelas

i folkskolan, är det nödigt, att de gå der i fyra år, om småskolan är tvåårig, och i tre år, om småskolan är treårig. Flertalet går ock redan nu så lång tid i skolan, och intet tvifvel är, att ju icke ännu många flere skulle kunna göra det, om alla vederbörande gjorde för den saken hvad de kunde och borde. För att kraftigt kunna bidraga dertill, att barnen i allmänhet måtte bevista små- och folkskolan under sex år, fördelades kursen i katekes på det sätt, som föreslagits. Härigenom vans ock den fördelen, att katekeskursen för de särskilda åren kunde göras mindre, och derigenom tillfälle beredas för läraren att grundligare utreda och förklara den. Genom en dylik fördelning blef det ock möjligt att förekomma de långa lexorna i katekes, hvilka hittills mer än man tror bidragit till ett tanklöst inlärande af katekesen, ett andaktslöst upprabblande af dess stycken och att väcka leda för läsningen deraf. Äfven kom man härigenom att få genomgå de svårfattligaste styckena och att repetera det hela med mera utvecklade barn, hvilket ju är af synnerligen stor betydelse. Slutligen är det att ihågkomma, att man vid organisationen af en skola ej får inrätta denna efter fåtalets, undantagens, beqvämlighet; utan man måste först och främst se till, att den inrättas så, att den motsvarar sitt ändamål samt att flertalet af dess elever hafva deraf det gagn, de kunna och böra.

2. »Att historia inträdde först i tredje årsklassen af folkskolan. Detta bidroge att öka de föga omtyckta tysta öfningarna, hvarjämte barn, som afginge vid tredje årets slut, skulle i de flesta skolor hafva medhunnit endast den äldre jämte reformationstidens historia.»

Beträffande den ordningsföljd, hvari läroämnena i folkskolan följa på hvarandra, har normalplanen vid uppgörande af sitt förslag utgått från följande synpunkter: Ju yngre och mindre utbildadt ett barn är, ju menligare är det för dess sunda utveckling att samtidigt läsa många ämnen. Antalet läroämnen bör derför på hvarje utvecklingsstadium vara så litet som möjligt. Då i folkskolan tillkomma fyra nya läroämnen utöfver dem, som läsas i småskolan, torde man bäst främja barnens normala utveckling, om i hvarje klass ett nytt läroämne inträder i undervisningen. Derför föreslår normalplanen, att i 1:sta klassen läroämnenas antal måtte ökas med geografi; i 2:dra med naturkunnighet; i 3:dje med historia och i 4:de med geometri. Härigenom

vinnes ock den fördelen, att föräldrarne slippa att köpa mer än en lärobok för hvarje år, hvilket är af ganska stor betydelse, då många föräldrar äro fattiga, och många — så väl fattiga som bemedlade — äro åtminstone för närvarande ovilliga att köpa behöfliga läroböcker. Skulle flere läroämnen läsas i 1:sta och 2:dra klassen, måste barnens hemarbete ökas mer än gagneligt vore. Om man skulle begynna undervisningen i naturkunnighet redan i 1:sta klassen, och historien i den 2:dra, vore det nödvändigt att inskränka undervisningen i något af de ämnen, som nu enligt normalplanen förekomma i dessa klasser. Men i hvilket? Det torde ej vara så lätt att säga. Kristendomskunskap, modersmål och räkning kunna ej åtnöjas med mindre tid, än de fått sig tilldelad, och i geografi böra barnen ega en fond af insigter, innan de med fördel kunna läsa historia och naturkunnighet. Att de tysta öfningarna skulle minskas, derigenom att historia flyttades ned någon klass (till den 1:sta?), gäller endast, då fråga är om ett visst slag af skolor. Hvad för öfrigt beträffar påståendet, att de tysta öfningarna ej äro omtyckta, torde detta ej vara allmängiltigt. Många lärare och inspektörer se dem icke alls med oblida ögon. En inspektör skrifver med hänsyn till de tysta öfningarna: »Jag tror mig kunna uttala det allmänna omdömet, att lärarepersonalen kommit till insigt derom, att en ordnad undervisning, vid hvilken en lärare måste samtidigt sysselsätta två eller flere klasser, helt enkelt är en omöjlighet utan användning af tysta öfningar; att dessa öfningar visserligen ställa stora anspråk på läraren, men på samma gång underlätta hans bemödanden att med trohet mot de pedagogiska fordringarna utföra sitt arbete i skolan och att derför de tysta öfningarna, långt ifrån att vara ett fel eller en svaghet hos normalplanen, fast hellre utgöra en af planens bästa förtjenster.»

3. »Att undervisningen i naturkunnighet uppskötes till folkskolans andra klass. Man hölle före, att denna undervisning borde omedelbart ansluta sig till småskolans åskådningsöfningar.»

Beträffande denna anmärkning hänvisa vi till det, som blifvit sagdt med afseende på den närmast föregående.

Tredje gruppen af anmärkningar rör lärosättet (så vidt det beror af bilagornas — till normalplanen — uppställning).

1. »Att räkning redan i småskolan (bil. 5—7) skulle öfvas en hel timme i sänder samt på eftermiddagarne. Mången ön-

skade få den ena halftimmen i detta ämne uppflyttad till förmiddagen.»

Anmärkningens vigt hafva vi svårt att fatta. Normalplanen föreslår, att undervisningen i räkning skall ega rum omedelbart efter middagsrasten, då barnen böra vara mera uthvilade, än om undervisningen i detta ämne skulle förläggas till tredje timmen på förmiddagen. Vidare föreslår normalplanen, att halfva timmen första klassen skulle sysselsättas med hufvudräkning och den andra klassen med skriftlig räkning; under det att den andra halfva timmen andra klassen skulle hafva hufvudräkning och den första skriftlig räkning. Någon öfveransträngning af barnen kan väl sålunda ej komma i fråga. Man skall bra gerna vilja anmärka, då man vill framkomma med dylika anmärkningar.

2. »Att teckning vore uppförd som tyst öfning. I synnerhet första kursen efter Stuhlmanns metod, hvilken begynte allt mera följas, lämpade sig ej till tyst öfning. Barnen vore här nästan oafbrutet i behof af lärarens ledning.»

I vissa slag af skolor har det varit nödvändigt att uppföra teckning som tyst öfning, så vida undervisning deri skall meddelas i nämnvärd omfattning, eller så vida afslutade kurser, af hvilka barnen hafva något gagn, skulle kunna genomgås i öfriga läroämnen. Hvad för öfrigt beträffar påståendet, att 1:sta kursen, enligt Stuhlmanns metod, ej skulle lämpa sig som tyst öfning, hafva vi en alldeles motsatt erfarenhet. Och det torde ej vara för mycket begärdt, att den enes erfarenhet får gälla lika mycket som den andres, till dess genom oväldiga prof blifvit afgjordt, hvilken har rätt.

3. »Att katekesundervisningen blifvit ställd i samband med tysta öfningar. Dessa ansågos störa den stillhet, som borde råda vid kristendomsundervisningen.»

Denna anmärkning mot normalplanen är gammal och kanske en af de allmännaste. Vi äro öfvertygade derom, att man tillagt den en vigt, som den icke förtjenar. Vill man ej läsa katekes med någon eller några af skolans klasser, under det den eller de öfriga äro sysselsatta med tysta öfningar, må man ordna undervisningen på annat sätt. Derigenom rubbar man ju ej de grundsatser, på hvilka normalplanen är bygd. Talet om, att tysta öfningar skulle störa den stillhet, som bör vara rådande vid undervisningen i kristendomskunskap, är väl för öfrigt i mångas

mun en af de många vackra fraser, i hvilka man vill inlägga så stor betydelse, men som betyda just ingenting. Ser man förhållandena, sådana de äro i verkligheten, skall man finna, att mången lärare, som talar vackert om, huru stilla det bör vara vid undervisningen i kristendomskunskap, rätt väl fördrager, huru barnen hviska för hvarandra; huru de — såsom man på skolspråket säger — stimma; eller huru en stor del af dem sitta ouppmärksamma och halfsofvande. Detta är ej störande; men om barnen i en klass flitigt och tyst sysselsätta sig med att skrifva — det stör. »Då jag undervisar i kristendomskunskap — tål jag ej höra en flugas surrande» — sade en gång en lärare; men han stördes ej deraf, att den ena vagnen efter den andra rullade förbi skolan på den hårda landsväg, som gick nära invid henne. — Undervisas alla klasserna gemensamt i katekes, skall man iakttaga, att, om läraren bemödar sig om att meddela verklig kunskap och inrättar sin undervisning efter barnens förmåga att fatta och de insigter, som de förut ega, antingen de barn, som senast upptagits ur småskolan, sitta tanklösa och halfsofvande, emedan de ej kunna följa med undervisningen; eller ock att de äldre barnen sitta intresselösa, enär undervisningen ej erbjuder något nytt. — I intet ämne är det enligt vårt förmenande så svårt att undervisa alla skolans klasser gemensamt som i katekes. Låter man hufvudsyftet för undervisningen i katekes vara icke att meddela verklig kunskap, utan att uppbygga barnen; låter man sålunda katekisationen blifva ett slags andligt föredrag, är det lättare för läraren att draga alla barnen med sig. — Vi hafva försökt att ordna undervisningen i katekes både utan och med tysta öfningar; men hafva tyckt oss finna, att undervisningen kan ställas mera rationelt i senare fallet och att barnen också hafva haft mycket större gagn deraf. Om denna erfarenhet äro vi ej ensamma. En inspektör säger: »Vid all kristendomsundervisning söka de flesta lärare sammanhålla barnen i ett lexlag. Några hafva dock med framgång sökt tillämpa normalplanens anordning i katekesen, med några jämkningar, som ansetts behöfliga.» Och en annan yttrar följande synnerligen behjertansvärda ord: »Af pietetsskäl hafva några lärare framstält anmärkningar mot de i normalplanen föreslagna tysta öfningarna vid katekesundervisningen. Svårigheterna att just i detta läroämne undervisa alla klasserna gemensamt äro emellertid så stora,

att tysta öfningar näppeligen kunna undvaras, der alla klasserna samtidigt besöka skolan, utan att katekesundervisningen deraf måste lida. Att »höra på» är i synnerhet för de mindre barnen visst ingen lätt sak. — Faran för att, visserligen mot sin vilja, vänja barnen till att med ouppmärksamhet åhöra Guds ord, en vana vida lättare att lära än att glömma, ligger här så ytterst nära, att framför en så betänklig tyst öfning måste man just af pietetsskäl föredraga hvilken annan tyst öfning som helst.» — En tredje inspektör säger: »I synnerhet råder stor motvilja att begagna tysta öfningar under kristendomstimmarne, hvarför också ett och annat misslyckadt försök gjorts för att i detta ämne undvika dem.»

4. »Att bibelläsning i folkskolan förekomme endast i sammanhang med morgonbönen. Ett antal lärare önskade att dertill erhålla en särskild lärotimme; det hade ock händt, att å torsdagens femte timme (bil. 18 och 19) katekes utbytts mot bibelläsning.»

Anledningen, hvarför normalplanen ej föreslagit mera tid till bibelläsning, är helt enkelt den, att den ej vetat, hvar den skulle få mera tid dertill. Till kristendomskunskapen kunde ej mer tid erhållas, än som blifvit föreslagen, och på de timmar, som äro anslagna till detta ämne, är det ju redan nu mycket svårt att hinna genomgå de föreskrifna kurserna i biblisk historia och katekes. Skulle man använda en af de föreslagna katekestimmarne i veckan till bibelläsning, måste det hafva till följd, att katekeskursen blefve så mycket knapphändigare genomgången. Läsningen af katekes skulle åter till väsentlig del komma att bestå deruti, att barnen finge i minnet inprägla katekesstyckena, utan att dessa förut blifvit tillräckligt utredda, så att de sanningar, de innehålla, hvarken fått upplysa barnens förstånd eller värma deras hjerta. Eller ock komme undervisningen i katekes att bestå deruti, att läraren, utan att fästa vigt vid, att katekesens stycken fästades i minnet, under mer eller mindre svamligt tal, lärde barnen några allmänna kristliga sanningar. Skola barnen erhålla en fast, sammanhängande kunskap i vår kyrkas bekännelse, är det nödvändigt, att de timmar, som normalplanen föreslagit till undervisning i katekes, dertill användas. Det är beaktansvärdt att iakttaga, att, under det en stor mängd prester och lärare klaga öfver, att det är så svårt att medhinna den

föreskrifna kursen i katekes på den åt undervisningen deri föreslagna tiden, andra vilja så väsentligt inskränka denna tid, som genom att taga bort derifrån en timme i veckan. Anledningarna härtill äro ögonskenliga; men om dem vilja vi nu ej orda.

5. »Att ingen tid anvisats för inlärande af psalmer. Flere lärare skulle önska en timme i veckan att använda omvexlande till bibel- och psalmläsning.»

Beträffande denna anmärkning hänvisa vi till det, som blifvit anfördt med afseende på den närmast föregående. Vi tro dessutom, att psalmläsningen kan väl ses till godo, utan att hela timmar hvar eller hvarannan vecka dertill behöfva användas. Det är en vigtig regel vid all undervisning, och synnerligen vid undervisningen i folkskolan, att man begränsar sig. Flytta ut gränserna längre än förhållandena medgifna, eller låt dem blifva sväfvande, så skall behållningen af undervisningen blifva i samma mån mindre, som man sväfvar vidlyftigt ut.

6. »Att välskrifning (i åtskilliga läsordningar) upptagits endast som tyst öfning. Man behöfde någon timme att egna åt omedelbar undervisning i detta ämne.»

Vi hafva varit i tillfälle att under en följd af år se många skolor med olika anordning arbeta. Vi hafva derunder iakttagit, att barn i åtskilliga skolor skrifva mycket illa, fastän all undervisning i detta ämne varit omedelbar. Vi hafva å andra sidan sett skolor, der barnen skrifvit oklanderligt, fastän välskrifningen i den egentliga folkskolan alltid förekommit som tyst öfning. Om undervisningen i välskrifning har goda resultat, beror sålunda icke uteslutande på om den meddelas medelbart eller omedelbart. I båda fallen kan den medföra goda eller dåliga resultat. I detta sammanhang vilja vi anföra hvad en inspektör skrifver vid tal om de tysta öfningarna: »Det är visserligen sant, att vid öfningar i teckning, räkning och välskrifning behöfva barnen tillsyn, råd, handledning och rättelse; men vill läraren använda den första stunden af timmen till den förevisning eller föreskrifning, som för hvarje gång är behöflig, eller, såsom somliga det bruka, under de minuter, då rast förekommer, så kan han reda sig, om han annars är vuxen sin uppgift. Der fyra årsklasser, fördelade i två eller flere lexlag, skola af läraren omedelbart undervisas, kunna de tysta öfningarna icke undvaras. Erfarenheten har ock visat deras gagn och flere lärare hafva

varit villiga medgifva, att de äro fördelaktiga, då de med urskilning användas. Vid de många anmärkningar och invändningar, som blifvit framstälda, har jag ständigt sökt göra tydligt, att det icke går an att skrifva på normalplanens räkning de svårigheter, som förorsakas deraf, att läraren möjligen saknar begåfning, att barnantalet är för stort, eller att skolgången är ojämn med mera dylikt, i det att normalplanen söker bot för detta onda.

7. »Att ett par hela timmar (å flere bilagor) anslagits till sång. Denna öfning borde till förekommande af sångorganens öfveransträngning fördelas på flere dagar med en half timme hvarje gång.»

Normalplanen har i allmänhet sökt att undvika halftimmeslektioner. (Alltid har det ej kunnat ske.) Erfarenheten har nämligen lärt, att läraren ofta utsträcker undervisningen under första halftimmen så långt, att betydligt intrång sker på det ämne, hvari undervisning skall meddelas under den andra halftimmen. Dessutom går mycken tid förlorad, om barnen icke endast vid hvarje hel timmes slut och början, utan ock vid slutet och begynnelsen af hvarje halftimme skola bortlägga och framtaga böcker och öfrig undervisningsmateriel. Slutligen må beaktas, att, äfven om undervisning i sång skall meddelas under en hel timme, alla barnen ej behöfva sjunga hela timmen. Stundom låter läraren alla barnen sjunga; stundom åter låter han en afdelning få hvila, under det den andra sjunger.

Den fjerde gruppen af anmärkningar bär öfverskriften: Allmänna anmärkningar. Dessa äro:

1. »Bristen på lärokurser och läsordning för fast folkskola med tre årsklasser hade från flere skoldistrikt beklagats, emedan en dylik skolform både förefinnes och bör kunna ordnas på normalt sätt.»

Gerna medgifva vi, att den i anmärkningen omnämnda skolformen både förefinnes och är ändamålsenlig. Vi göra det så mycket hellre, som vi, då normalplanen utarbetades, sökte åstadkomma, att läsordning och lärokurser för dylika skolor måtte uppsättas. Vi lyckades häruti endast så till vida att normalplanen kom att innehålla läsordning och lärokurser för flyttande, treklassiga folkskolor. Emellertid kan man ju till hufvudsakliga delar i den fasta treklassiga folkskolan använda samma läsordning som i den flyttande. Beträffande lärokurserna torde samma

kurser ock i hufvudsak kunna genomgås, fast man i den fasta genomgår dem vidlyftigare än i den flyttande.

För vår del tro vi, att i många skoldistrikt det vore synnerligt lämpligt, om så väl småskolan som folkskolan anordnades så, att de läste på tre klasser; dock så, att i småskolan detta oaktadt genomginges endast den kurs, som i normalplanen är föreslagen för småskolan.

2. »Från äfven pligttrogna och skickliga lärare hafva klagomål försports deröfver, att normalplanen öfveranstränger läraren genom att tvinga honom till ständig talverksamhet under skoltimmarne.»

En stor mängd andra lärare, skickliga och pligttrogna äfven de, hafva ej klagat deröfver. Dessutom visar det sig, om man genomgår normalplanens läsordningar, att alltid förekomma några timmar i veckan, under hvilka läraren ej tvingas till ständig talverksamhet. Vid timmar, som äro anslagna ensamt till teckning, välskrifning, kursiv läsning och sång, tvingas väl icke läraren till ständig talverksamhet. Tager man bort dylika timmar, komma de återstående att blifva högst 26. Men det lär väl ej vara något ovanligt, att en lärare får undervisa 26 timmar i veckan, utan den relativa hvila, som beredes honom genom undervisning i välskrifning och dylikt. Derför vilja vi beröra den saken med några ord.

Normalplanen har velat göra en bestämd skilnad mellan små- och folkskola. På sina ställen synes man åter vilja sammanblanda dem. En inspektör meddelar, att han ordnat några småskolor så, att i dem läses icke endast småskolans kurs, utan ock den kurs, som genomgås i folkskolans första klass. Fördelarne häraf skulle vara, att barnen ej behöfva gå så lång skolväg förrän vid 10 års ålder, hvarigenom många skolförsummelser förekommas, samt att genom bortfallandet af en årsklass i folkskolan det allt för stora barnantalet derstädes blir minskadt till fromma för de öfrigas undervisning.

Vi hafva stora betänkligheter mot en dylik anordning. För det första frukta vi, att den bestämda gräns mellan små- och folkskola, som är så nödvändig och som kostat så mycket arbete att få utstakad och som det varit så svårt att förmå vederbörande att respektera, derigenom kommer att blifva obestämd och sväfvande. Dessutom torde det blifva mycket svårt att

under nuvarande förhållanden få småskolelärarinnor, som äro skickliga nog att meddela god undervisning äfven i folkskolans första klass. På senaste tiden har man i allt vidsträcktare kretsar gjort den erfarenheten, att de lärarinnor för småskolan, som utbildas i de seminarier, som åtskilliga landsting upprättat, ej ega den bildning, hvarken i materielt eller formelt hänseende, som erfordras för att nöjaktigt kunna bestrida undervisningen i småskolan. hvadan åtskilliga röster begynt höja sig för nödvändigheten af, att lärotiden vid ifrågavarande seminarier förlänges med åtminstone tre à fyra månader. Men om de småskolelärarinnor, som nu genomgå de för deras bildande afsedda läroanstalterna, i allmänhet ej i dem inhemta de insigter, som äro erforderliga för skötande af en småskola, huru mycket mindre få de der lära hvad som kräfves, för att de nöjaktigt skulle kunna undervisa i den kurs, som skall genomgås i folkskolans första klass? Endast undantagsvis skall man kunna påträffa småskolelärarinnor, som äro dugliga dertill. Vi äro icke alldeles utan erfarenhet i detta stycke. Vi hafva i det inspektionsområde, som under de senare åren varit oss anförtrodt, användt småskolelärarinnor såsom biträdande lärarinnor i folkskolans första klass och funnit, att de visserligen i allmänhet icke ega erforderliga insigter dertill.

Ett par andra inspektörer omtala ock en motsvarande anordning af småskolan, eller att denna fått öfvertaga någon del af folkskolans kurs. Men den ene af dem säger, att anordningen i de flesta fall kan betraktas såsom provisorisk; och den andre yttrar: »det är gifvet, att denna utsträckning af småskolans uppgift måste inkräkta på det önskvärda djupet och grundligheten i undervisningen och i synnerhet innebära allvarsam fara för de så vigtiga och tidkräfvande läseöfningarnas allvarliga och ihärdiga bedrifvande.»

Vi inse väl, att det kan vara nödvändigt att i vissa distrikt låta småskolan blifva treklassig. Normalplanen har ju ock utarbetat läseordning för en på detta sätt anordnad småskola. Men den vill äfven i en sådan hålla undervisningen inom småskolans kurs. Denna kan då genomgås grundligare och behandlas något vidlyftigare. Just den omständigheten, att barnen, när de lemna en dylik småskola, äro mera utvecklade samt ega större och grundligare insigter, gör, att de sedan på tre år kunna i hufvud-

sak genomgå de lärokurser, till hvars inhemtande de barn, som lemna småskolan efter en tvåårig lärokurs, behöfva fyra år.

En annan mot normalplanens förslag afvikande anordning af småskolan kunna vi ej undgå att anmärka. Under det att inspektörer och lärare i allmänhet lofordande omnämna normalplanens förslag med hänsyn till undervisningens anordning i bibliska historien, säger en inspektör: »Der *en* lärare eller lärarinna läser med flere årsklasser på en gång, hållas dessa vid undervisning i biblisk historia i den egentliga folkskolan öfverallt tillsammans, men i småskolan undervisas första årsklassens barn oftast särskildt, emedan man funnit, att de ej hafva tillbörligt gagn af den gemensamma undervisningen. Denna afvikelse från normalplanen har jag ej kunnat klandra, ty det har merendels varit nitiska och skickliga lärarinnor, som gjort nämnda iakttagelse; och jag tror, att de hafva rätt deruti. För de minsta barnen bör nämligen ett mindre antal bibliska berättelser genomgås, men dessa böra meddelas så, att ej blott »det hufvudsakligaste af deras innehåll» kan af barnen uppfattas, utan äfven de till ifrågavarande bibliska berättelser hörande enskildheter och biomständigheter, hvarigenom de just blifva konkreta och åskådliga för barnens sinne och uppfattning.

Häremot vilja vi fästa uppmärksamhet på, att normalplanen aldrig sagt, att endast det hufvudsakliga af berättelserna skulle meddelas barnen i första årsklassen; utan att berättelserna skulle meddelas barnen i båda årsklasserna med alla de till dem hörande enskildheter och biomständigheter; men att lärarinnorna ej skulle föresäga berättelserna så många gånger som behöfdes, för att barnen i första klassen skulle kunna återgifva dem med alla till dem hörande enskildheter och biomständigheter, utan endast så många, som vore af nöden, för att de skulle kunna besvara frågor, som gjordes med hänsyn till det hufvudsakligaste af deras innehåll. Det är numera en afgjord sak, att man vid undervisningen i biblisk historia i småskolan bör undvika att omtraggla den bibliska berättelsen så många gånger, att de små barnen kunna återgifva dess innehåll, enär undervisningen härigenom blir torr och mekanisk och väcker barnens leda för den ifrågavarande berättelsen. »Af alla undervisningsmetoder är den tråkiga den sämsta.» Hvad skola dessutom barnen i den ena klassen göra, då den andra undervisas i biblisk historia?

Hafva tyst öfning; men det vill man ju ej hafva vid undervisning i kristendomskunskap. — Äfven vi, som annars ej äro rädda för tysta öfningar, vilja dock ej hafva flere, än som är nödvändigt. Eller skall lärarinnan under en och samma timme inlära och förhöra en lexa och förbereda och förhöra en annan, under det en af klasserna sitter sysslolös? Eller skall någon klass en hel timme höra på undervisningen i något, för hvilket han ej skall redogöra? Förfaringssätt som ej äro att anbefalla.

Carl K—n.

17.

Om seminarieelevernas inträdesålder.

Vid alla läroverk, åtminstone de offentliga, torde ett visst minimum af inträdesålder vara stadgadt. Så har ju förhållandet alltid varit vid våra allmänna läroverk, så äfven vid seminarierna. I 1842 års folkskolestadga föreskrifves, att ingen må före 18 års ålder intagas såsom elev i ett folkskolelärareseminarium, så vida icke särskilda omständigheter kunna föranleda till undantag. När sedermera våra folkskoleseminarier genom Kongl. reglementet för folkskolelärareseminarierna i riket af den 1 December 1865 ombildades till treklassiga läroverk, undergick detta stadgande den förändring, att den lägsta inträdesåldern bestämdes till fylda 17 år. Slutligen då seminarierna utvidgades med en 4:de klass, bestämdes genom Kongl. cirk. af den 31 Maj 1878 rörande inträdesåldern, att i seminarierna finge intagas elever, som uppnått 16 års ålder, så vida de i öfrigt uppfylt de för inträde vid dessa läroverk bestämda vilkor.

De förändringar, som lagstiftningen i detta hänseende undergått allt sedan seminariernas inrättande, hafva således städse skett i den riktning, att, allt efter som seminariekursen förlängts, har inträdesåldern också i samma mån bestämts lägre. Vi kunna också ej finna annat, än att detta tillvägagående varit det rätta. Tidpunkten emellan 16 och 20 år torde för studier af den art, som bedrifves vid seminarierna, vara ganska lämplig. Då eleverna hafva afslutat sin kurs, måste de, derest de fullständigt genomgått seminarierna, hafva uppnått den ålder, 20 år, som i vår folkskolestadga är bestämd såsom den lägsta för innehafvande af folkskolelärarebefattning, ordinarie eller extra ordinarie. Skulle nu äfven en och annan genom att vid 16 års ålder hafva vunnit inträde i seminarium i någon annan klass än den lägsta, hafva aflagt folk-

skolelärareexamen före fylda 20 år, så stå dock för en sådan under första tiden af hans lärareverksamhet inga andra platser vid folkskolan öppna än vikarieplatser. Någon ändring uti ifrågavarande stadgande kunna vi derför ej finna hvarken nödig eller önsklig, då genom det samma i förening med § 18 af vår gällande folkskolestadga tillräcklig garanti synes vara gifven för folkskolelärarebefattningars besättande med personer, som för ändamålet vunnit erforderlig mognad.

Om således någon förändring i stadgandet om lägsta inträdesåldern vid seminarierna icke synes vara af behofvet påkallad, så skulle vi dock för vår del önska ett tillägg till gällande författningar i detta hänseende. Detta skulle egentligen röra de qvinliga seminarierna. Då nämligen den 1:sta klassen vid dessa seminarier har jämte sitt egentliga ändamål den uppgiften att utbilda småskolelärarinnor, hvilka direkt från denna klass kunna öfvergå till praktisk verksamhet, blir följden, att en småskolelärarinna kan komma att börja sin verksamhet såsom sådan vid 17 års ålder, ja till och med, innan hon fylt detta år. Ty om hon fyller 16 år t. ex. i slutet af Augusti, således omedelbart före inträdet, hinner hon att afsluta sin småskolelärarinnekurs i början af Juni följande år, och som småskolor ganska ofta pläga vara i gång under sommaren, finnes ingen omöjlighet för, att hon genast efter aflagd examen, således före fylda 17 år, kan få börja sin lärarinneverksamhet. Men att vid så tidig ålder på eget ansvar och oftast ensam öfvertaga ledningen af en skola, låt vara, att det endast är en småskola, torde ej kunna anses annat än olämpligt både för skolan och för henne sjelf: för skolan, ty en qvinna kan vid denna ålder svårligen vara i besittning af den mognad i karaktären, som kräfves för detta ansvarsfulla kall; för henne sjelf, ty qvinnans fysiska utveckling är vid så unga år icke afslutad och kan lätt taga skada af det ansträngande lärarinnekallet. Det vore nog lämpligast, om en småskolelärarinna vid inträdet på sin bana hade fylt åtminstone 19 år, men då ett lagstadgande af denna art sannolikt skulle medföra praktiska svårigheter, såsom innebärande väl stora rubbningar i de närvarande förhållandena, torde en förändring här vid lag böra inskränka sig till ett tillägg antingen till § 25 af vår folkskolestadga af innehåll, att ingen skulle få utses till så beskaffad lärare eller lärarinna, som der omnämnes med mindre sökanden till dylik befattning fylt 18 år, eller kanske

hellre till Kongl. kung. af 11 Januari 1873, hvarigenom för afläggande af fullständig småskolelärarinneexamen skulle fordras att hafva fylt 18 år. Genom ett stadgande i ena eller andra riktningen borde olägenheterna af den närvarande inträdesåldern vid de qvinliga seminarierna kunna så mycket förminskas, att någon förändring af den närvarande lagstiftningen i detta hänseende icke skulle behöfva ifrågasättas.

Men om det således kan sägas genom lagstiftningen vara tillfredsställande sörjdt för, att ingen vid allt för tidiga år vinner inträde vid seminarierna, finnes deremot intet stadgande om ett åldersmaximum för emottagandet vid dessa läroverk. Inträde vid seminarierna kan ej lagligen vägras någon på grund af en allt för framskriden ålder, utan, den inträdessökande må vara huru gammal som helst, så måste han emottagas, så vida han i öfrigt uppfyller de vilkor för inträdet, som äro stadgade. Häri anse vi en brist i seminariereglementet föreligga, hvilken behöfver afhjelpas. Ingen, som sjelf lagt hand vid undervisning i allmänhet och särskildt vid seminarieundervisningen, torde kunna jäfva det omdömet, att de yngre eleverna äro mera bildbara än de äldre, och att dessa senare långt mera ansträngas af arbetet under kursen än de förra. Detta bör kunna anses som en allmän regel, ehuru undantag här, som öfverallt, ju kunna gifvas. Den för bibringande af så pass elementär undervisning, som undervisningen vid våra seminarier ju är, mest tjenliga tiden torde icke kunna anses sträcka sig längre än till fylda 25 år, om ens så långt. Minnet måste nämligen mycket tagas i anspråk under seminarietiden, och den tid, under hvilken detta är lifligast och under hvilken den reproduktiva inbillningskraften jämförelsevis mindre behöfver ansträngas vid återkallandet, lär nog vid nämnda tid redan vara förbi. Bekräftadt af erfarenheten är ju också, att uppfattningen är lifligare och receptiviteten större under yngre år. Dertill kommer, att flertalet af dem, som vid en mera framskriden ålder söka inträde vid seminarierna, under en längre tid hafva upphört att befatta sig med studier och derför äro så mycket mera obeqväma för dylikt arbete. Detta kan äfven till en viss grad sägas om dem, som efter att en längre tid hafva tjenstgjort vid småskolan, söka erhålla fullständig utbildning för folkskolelärarekallet. Men om det också ej kan nekas, att sådana, som vid mognare år vunnit inträde vid seminarierna, kunna, derest deras begåfning

och anlag medgifva det samma, utbildas till skickliga och dugliga lärare, hvarpå ju flere exempel kunna anföras, så är det å andra sidan obestridligt, att dylika äldre elever under seminariekursen blifva långt mera ansträngda än yngre elever med samma begåfning, hvarför också de förra vid sitt utträde ur läroverket äro i högre grad än de senare i behof af hvila, innan de kunna skrida till praktisk utöfning af det kall, för hvilket de utbildat sig. Också äro i Tyskland stadganden gifna så väl om en maximiålder som en minimiålder vid inträdet, hvilka åldersgränser särskildt i Sachsen ligga hvarandra så nära, att de så godt som sammanfalla. För att deremot ej utestänga sådana, hvilkas inträde vid seminarierna af en eller annan anledning kunnat fördröjas, finnes i detta senare land för sådana äldre elever ett särskildt seminarium, hvilket för några år sedan åtminstone var förlagdt till den vid Molde liggande staden Grimma. Men äfven vid detta seminarium emottagas endast undantagsvis sådana, som äro öfver 20 år gamla.

Men om också olämpligheten af en allt för hög ålder vid inträdet ej gerna kan bestridas, så skulle dock den invändningen kunna göras, att de närvarande förhållandena icke äro sådana, att de gifva anledning till något stadgande om ett åldersmaximum, och att således ett tillägg till seminariereglementet i denna del vore obehöfligt. För att komma till visshet i detta hänseende hafva vi genomgått katalogerna för innevarande läseår från alla våra folkskoleseminarier med undantag af dem i Stockholm och Upsala, från hvilka ställen kataloger icke varit oss tillgängliga. Uti nedanstående tabell är resultatet af våra undersökningar härom sammanförda, i det derstädes redogöres för antalet elever vid de särskilda seminarierna, hvilkas ålder öfverskrider 21 år, hvilken åldersgräns vi af skäl, som vi längre fram skola angifva, tagit till utgångspunkt.

Seminariernas		Antal elever, hvilka vid inträdet voro										
Namn.	antal elever.	i 22:dra året.	i 23:dje året.	i 24:de året.	i 25:te året.	i 26:te året.	i 27:de året.	i 28:de året.	i 29:de året.	i 30:de året.	öfver fylda 30 år.	Summa elever öfver 21 år.
Göteborg....	144	9	5	—	1	—	1	2	—	1	—	19
Hernösand.	78	5	7	7	3	1	3	—	—	1	2	29
Karlstad....	145	5	9	9	2	2	1	1	—	—	—	29
Linköping..	133	3	2	8	3	2	—	1	1	1	—	21
Lund.........	167	3	3	3	1	—	1	—	—	—	1	12
Vexiö........	132	5	5	2	1	—	1	—	1	—	—	15
Falun........	81	5	4	2	—	4	—	—	—	—	1	16
Kalmar......	127	2	2	2	2	—	3	2	—	—	—	13
Skara........	146	3	5	1	—	2	2	1	—	1	—	15
Umeå........	81	6	7	1	—	1	—	—	—	—	2	17
Summa	1234	46	49	35	13	12	12	7	2	4	6	186

Utaf 1234 seminarieelever voro således 186 vid inträdet öfver 21 år gamla, eller mera än 15 procent af hela antalet. Den äldste seminaristen tillhör Lunds seminarium. Han är född 1841 och blef inskrifven 1879. Han var då 38 år och går nu vid 42 års ålder i 3:dje klassen.

Att under sådana förhållanden ett stadgande, som bestämmer en åldersgräns vid intagandet, hvilken icke får öfverskridas, icke är obehöfligt, synes oss klart framgå af förestående tabell. Antalet af något äldre seminarieelever är tydligen stort nog för att påkalla en dylik lagstiftningsåtgärd, men dock ej så stort, att en dylik åtgärd skulle kunna anses medföra betänkliga rubbningar i förhandenvarande förhållanden. Härtill kommer, att skilnaden emellan antalet inträdessökande och nyintagna vid seminarierna städse är mycket stor, hvilket förhållande tyder på, såsom ju också är händelsen, att inträdessökande flerestädes måste afvisas icke till följd af felande kunskaper utan af brist på utrymme. Så utgjorde t. ex. vid nästlidna hösttermins början antalet inträdessökande vid samtliga seminarierna i riket 826, utaf hvilka endast 433 blefvo emottagna. Detta förhållande kan således också sägas utgöra ett

skäl för vårt yrkande om önskligheten af ett i lag bestämdt maximum af ålder för att vinna inträde vid seminarierna.

Men om önskligheten och behofvet af ett dylikt stadgande torde vara lätt att uppvisa och enighet i denna punkt mindre svår att åvägabringa, så torde dock vara mindre lätt att bestämma, *hvar* ifrågavarande åldersgräns rätteligen bör sättas. Afgörandet der vid lag kan ej undgå att i en viss mån blifva beroende af det subjektiva tycket. För vår del skulle vi, såsom redan af det föregående torde framgå, vara böjda för, att ifrågavarande åldersgräns sättes vid fylda 21 år, dock med den modifikation, att ingen finge emottagas i 1:sta klassen, hvars ålder öfverstege nyss nämnda, ingen i den 2:dra, hvars ålder öfverstege 22 år o. s. v. Härigenom skulle under normala förhållanden de utexaminerades ålder icke komma att öfverstiga 25 år. Ett särskildt skäl för detta förslag anse vi ligga i den omständigheten, att fordringarna för oafkortad pension utgöra 30 års tjenstetid och 55 års ålder. För att den, som aflägger sin folkskolelärareexamen vid 25 års ålder skall vid uppnådda 55 år vara berättigad att erhålla afsked med oafkortad pension, måste han således omedelbart efter sin examen, eller så snart det derefter lagligen kan ske, erhålla ordinarie anställning. Sådant inträffar dock i allmänhèt endast sällan, utan det vanliga torde väl vara, att de, som utgå ur seminarierna, få vänta ett eller annat år på ordinarie anställning. Under sådana förhållanden, då de flesta lärare onekligen behöfva att efter fylda 55 år blifva befriade från tjenstgöringen i skolan, och då det dessutom för henne är synnerligen vigtigt, att tjenstgöringstiden för lärarne ej utsträckes längre än nödvändigt är, synes det oss i hög grad önskligt, att ett lagstadgande i förut nämnda riktning kunde erhållas, hvarigenom det skulle komma höra till undantagen, att någon vid afläggandet af folkskolelärareexamen vore äldre än 25 år.

G—m.

18.

Mot skolsparkassorna.

HEINRICH SCHRÖER: **Wider die Schulsparkassen.** Verlag von R. Herrosé. Wittenberg 1882.

Då vi taga till orda i fråga om skolsparkassorna, må vi först erkänna, att vi icke på långt när ega alla de förutsättningar, som fordras, för att vi skulle kunna sjelfständigt och allsidigt bedöma denna moderna företeelse. Vi hafva väntat, att någon med ämnet mer förtrogen skulle uppträda för att söka bringa klarhet öfver denna fråga, som väl ännu må anses må vara långt ifrån tillbörligt utredd. Men förgäfves. Frågan har emellertid en ganska stor pedagogisk betydelse. —

Som bekant, har den franske nationalekonomen och varme ifraren för skolsparkassor, herr A. de Malarce, förra året besökt Sverige och hållit föredrag, i hvilka han ifrigt förordat inrättandet af skolsparkassor. På åtskilliga ställen har man äfven hos oss på den sista tiden gripit sig an med en sådan verksamhet. Det torde också vara bekant, att denna fråga varit bragt å bane vid flere skolläraremöten, särskildt under det sist gångna året; och det tyckes, att döma efter de i tidningarna synliga referaten, som om man i allmänhet varit allt för benägen att utan tillräcklig kritik antaga det nya förslaget såsom godt. Det torde derför vara tidsenligt och gagneligt, om man hos oss kunde komma till ett sundt omdöme om skolsparkassorna. Ett ringa bidrag härtill ville vi för vår del lemna genom ett referat af ofvan angifna arbete.

I ett bihang till det samma meddelar författaren en sammanträngd historik öfver skolsparkassorna. Det var först i *Belgien* som idéen till skolsparkassor i nämnvärd grad kom till förverkligande efter år 1866 genom läraren i civilrätt, professor Lau-

rents i Gent bemödanden. Skolsparkassor funno sedermera utbredande i *Frankrike*, der enstaka försök till dylika anstalters åvägabringande likväl redan långt förut blifvit gjorda, och *England*, delvis äfven i *Danmark*, *Schweiz*, *Italien* och *Österrike-Ungern*. Det var i Österrike, som det första principiella motståndet uppreste sig. Först fram på 1870-talet, efter de många misslyckade, allbekanta »Gründungen» funno skolsparkassorna någon framgång i *Tyskland*. Det vill dock synas, som intoge särskildt detta lands lärarekår i allmänhet en reserverad hållning gent emot denna nyhet. —

Det föreliggande arbetet utgöres af tre hufvuddelar. I den första, hvilken af författaren betecknas såsom *grundläggande*, visar han till en början, huru en sådan sats som denna: »inrättandet af skolsparkassor är en vår tids trängande fordran på skolan» ingalunda bevisar, att en sådan fordran är *pedagogiskt berättigad*, med huru stort eftertryck den än framställes. Till en början var det ju så, att det nästan uteslutande var det praktiska lifvets fordringar och behof, som afgjorde hvilka läroämnen, som skulle införas i skolan. Skolan skulle intet annat vara än en hjelpanstalt för hemmet och således öfvertaga endast det, som hemmet äfven med bästa vilja icke kunde göra. Helt naturligt kom derför *undervisning* att i första rummet blifva skolans uppgift. Det stannade dock icke härvid; äfven *uppfostran* i inskränktare mening kom snart på skolans lott. Och detta med rätta. Samtidigt utvecklade sig skolans teoretiska begrepp och ett teoretiskt betraktelsesätt af hennes verksamhet, godkännande den anordning, som redan var för handen såsom en det praktiska lifvets fordran. De fordringar, hvilka det praktiska lifvet stälde på skolan, växte emellertid allt jämt, och i samma mån ökades också de uppgifter, hvilka den till allt större fullkomning utvecklade pedagogiska teorien stälde på skolan.

Om ett skolans afvikande från den med hänsyn till dess uppgift först intagna ståndpunkten och en allt vidare gående eftergift för fordringarna på en rent uppfostrande verksamhet varit en nödvändighet, så torde man dock kunna påstå, att den tid en gång borde komma, då å ena sidan det pedagogiskt-teoretiska utförandet af skolans arbetsplan kunde betraktas såsom afslutadt, och å andra sidan gränsen för skolans förmåga

att efterkomma vidare fordringar var upphunnen. *Månne icke denna tidpunkt nu har inträdt?* Vill man derför nu infoga ett nytt stycke i skolans läroplan, så måste man visa, att det ifrågavarande stycket verkligen fattas der och sålunda bildar ett nödvändigt fullständigande af den samma. *Efter denna grundsats måste äfven skolsparkassorna bedömas.* — Ett ur vetenskapligt-pedagogisk synpunkt gällande bevis för nödvändigheten att införa *penningsparandet* i skolan såsom en pedagogisk disciplin måste först lemnas, för så vida fordran på införandet af sparkassor i skolan skall kunna anses berättigad. Ett sådant bevis har ännu icke lemnats. Hvad man i den vägen försökt höjer sig icke öfver pedagogiska trivialiteter.

Det förhåller sig emellertid i sjelfva verket alldeles tvärt om: »*skolsparkassorna kunna icke erkännas såsom ett rationelt uppfostringsmedel utan måste i stället tillbakavisas, om man aktar på »läroplanens psykologiska sida»*. Sparsamhet är en så kallad medelbar dygd, hvilken kan tjena så väl det goda som det onda. Den af skolsparkassornas försvarare åsyftade vården om och utvecklingen af en medelbar dygd genom utomordentliga anstalter synes icke vara tillräckligt motiverad. — Den, som anser det nödvändigt, att sparsamhetssinnet utvecklas och vårdas genom utomordentliga medel, måste också bifalla en likartad fordran beträffande de öfriga medelbara dygderna, såsom renlighet, ordningskärlek, fördragsamhet o. s. v. Man kan visserligen härvid invända, att ingen af de medelbara dygderna har en så stor *nationalekonomisk* betydelse som sparsamheten. Medgifves. Men om man skulle taga hänsyn till nationalekonomien vid ett förment fullständigande af läroplanen, borde dock nationalekonomerna kunna föreslå något bättre, som å ena sidan passade inom läroplanens ram och å andra sidan icke gåfve skolsparkassorna något efter i nationalekonomiskt värde. En teoretisk och praktisk kurs i sundhetsläran vore utan tvifvel att föredraga. Huru mycket nationel kraft skulle icke derigenom icke blott bevaras utan ock förvärfvas! Eller skulle icke nationalförmögenhetens ökande genom höjande af förvärfsskickligheten, hvarmed ganska väl kunde låta sig förena ett kraftigare inskärpande af sunda, hushållsaktiga grundsatser, äfven på annat sätt än genom skolsparkassor, vara af vida större värde än utvecklingen endast af sparsamhetssinnet?

— Öfver de medelbara stå dock de omedelbara dygderna: kärlek, sannfärdighet, ödmjukhet o. s. v. Fordrar lifvet, att dessa dygder vårdas och utvecklas? Det torde väl icke falla någon in att härpå svara nej. Men då borde väl från skolsparkassevännernas ståndpunkt särskilda anstalter till förmån för först och främst de omedelbara, d. ä. de etiskt högre stående dygderna betraktas såsom en bestämd lifvets fordran.

Med skolsparkassorna införes i skolan ett för dess verksamhetskrets alldeles främmande ämne. Det gäller att med allt allvar hålla derpå, att de medel, hvarigenom skolans undervisande och uppfostrande verksamhet skola utföras, i och för sig måste hafva ett bildande värde, så att de på ett oförderfvadt sinne verka uppfostrande äfven i den mindre skicklige lärarens hand. Härmed äro läroämnenas natur och organiska sammanhang bestämda, och en gräns satt för det obefogade inträngandet af sådana element, som i enlighet härmed icke kunna uppvisa sin pedagogiska legitimitet.

Med det förestående nekar författaren naturligtvis icke, att det att uppfostra till sparsamhet är en uppgift, som tillkommer skolan; liksom han ock medgifver, att skolsparkassorna kunna vara ett verksamt medel härtill. Men man får derför icke söka lösa denna skolans uppgift genom utomordentliga, forcerade tillställningar, allra helst det verkligen är möjligt att uppfostra till denna medelbara dygd genom derför lämpliga medel, hvilka redan stå skolan till buds, såsom i arbetets tredje del visas. Gerna må medgifvas, att dessa medel icke alltid och öfverallt i önskvärd mån kommit till användning. Derför att man bekämpar ett *falskt medel* för folkets uppfostran till sparsamhet, behöfver man icke vara en fiende till saken, d. ä. sparsamheten sjelf. »Icke nog ofta och inträngande kan man uppmana till utöfvande af denna dygd, i synnerhet om hon ställes i högre dygders tjenst». — »Den bästa sak kan icke hafva någon fördel af att befordras genom oändamålsenliga medel. Så länge det fins bättre medel än skolsparkassorna att fostra folket till sparsamhet, så måste det i den goda idéens eget intresse vara önskvärdt, att man afstår från en institution, hvilken för sparsamhetssinnets utveckling redan i spädaste ungdomen nästan uteslutande lägger *penning*sparandet till grund och dermed ifrån början bedrifver denna öfning på ett område, hvilket, så

länge psykologien ännu gäller och icke kan åsidosättas, dertill måste anses såsom olämpligt». — »Till och med om man kan kalla skolsparkassorna ett ytterst verksamt medel till sparsamhetens utveckling, så följer deraf ännu icke, att detta medel bör accepteras. Detta förbjuder sig af det skäl, att vigtiga betänkligheter resa sig mot inrättandet af skolsparkassor i allmänhet.»

Gerna må enskilda lärare, som dertill hafva tid och lust, under den skolfria tiden vara ungdomen behjelpliga med skötande af en sparkassa, om förhållandena i öfrigt äro derför gynsamma. Men må det vara »pedagogiserande jurister och nationalekonomer» förbehållet att betrakta skolsparkassorna, af hvilka många i vår tid visserligen gjort sig en »käpphäst», såsom ett utmärkt uppfostringsmedel.

Arbetets andra del, den *polemiska*, är den omfångsrikaste. Sedan författaren här först *karakteriserat motståndarens stridssätt*, öfvergår han till att tala om *»skolsparkassorna i deras förhållande till skolans begrepp»*. Beaktansvärdt är hvad han här bland annat påpekar, hurusom nämligen äfven skolsparkassorna i sin mån bidraga till ett öfverflyttande af uppfostringsarbetets tyngdpunkt från hemmet till skolan, »ett sträfvande», säger han, »som i den nyare tiden funnit många påtagliga uttryck, och som det gäller att med fullt allvar gifva akt på».

Författaren visar vidare, att *skolsparkassorna både direkt och indirekt skada uppfostran och derför äro förkastliga.* Af det myckna tänkvärda han här meddelar vilja vi anföra endast följande. Hvad han säger särskildt om sitt hemland torde hafva sin giltighet äfven med afseende på Sverige. »Penningsparandet passar icke för barn. Ännu allt jämt är det, Gud vare tack, trots många undantag grundsats i de flesta tyska hem, att ungdomen i allmänhet icke får taga del i de gamles sysselsättningar, nöjen o. s. v.; barnet skall icke tänka, känna och vilja såsom de äldre: det skall icke vara lillgammalt. Lillgamla barn likna rosor, dem man för tidigt och våldsamt öppnat af otålighet att få se deras skönhet; de likna blommor, i hvilkas botten en skadlig mask förstörande gnager. Det är för visst icke för mycket påstådt, om man säger, att den *materiella stämning och grundriktning*, som beherskar en del af vårt samhälle, *skulle erhålla ny näring genom intensivt uppöfvande af penning-*

sparandet medelst skolsparkassor. Deremot kan man strida utan att förneka nyttan och nödvändigheten af en 'sund realism'. Det är en sanning: i de germaniska och särskildt de tyska barnens blod ligger icke en lika stark böjelse att spara som t. ex. hos de judiska barnen. De framlefva sorglöst sin dag. De äro fullt medvetna om sitt personliga värde och sina krafter. Deras mod är så stort, att de trotsigt skåda in i framtiden och försumma att sörja för den. (Man kan dock, menar författaren längre fram i arbetet ifrågasätta, huruvida icke detta kanske i grunden dock är ett omedvetet, men lefvande förlitande på Gud.) Och när man vidare säger: för sent blifva de derför varse, att Jakob varit listigare än Esau, så må dock deremot erinras derom, att Esau i medvetande af sin inre kraft och sin egendom likväl kunde säga: jag har nog, behåll det du hafver (1 Mos. 33: 9). Må Jakob gerna allt framgent behålla namnet om sig såsom den listige, om Esau är honom öfverlägsen i fysisk och sedlig kraft.»

I *socialt hänseende* visas skolsparkassorna vidare vara af dels *tvifvelaktigt värde*, dels *verka ofördelaktigt.* Skolsparkassornas vänner öfverskatta tydligen skolans verksamhet härutinnan, då de utan undantag i skolsparkassorna hoppas finna »en teoretisk och praktisk operationsbas till lösande af den sociala frågan, till socialdemokratiens bekämpande». Mot socialdemagogiska böjelser behöfves en bättre rustning, än den skolsparkassorna kunna gifva. Der fordras klar tankeförmåga, kännedom om historiens lärdomar och framför allt *tro på Gud, kristlig sjelfförsakelse, ödmjukhet och förnöjsamhet.* Men huru skola sådana dygder kunna framkallas genom en institution, som särskildt är egnad att stärka lusten att ega penningar?

I slutet af den polemiska delen visar författaren, att fordran om skolsparkassors inrättande stöder sig dels på *falska förutsättningar*, dels på sådana, som icke i alla land äro till finnandes. Hit kan exempelvis räknas den af skolsparkassornas vänner ideligen framhållna satsen, att lättsinne, slösaktighet o. d. äro utmärkande egenskaper för folken; hit hör antagandet, att skolbarnen i allmänhet af deras föräldrar erhålla en bestämd summa för t. ex. vecka att dermed bestrida utgifterna för skolreqvisita o. s. v.

Författaren slutar denna afdelning med erinran om, huruledes Frankrike, detta skolsparkassornas förlofvade land, årligen väl får några millioner mer i sina sparkassor, men likaledes årligen några hundratusen barn mindre att uppfostra.

I arbetets tredje afdelning, som innehåller *förslag*, visar sig författaren hafva öppen blick för det praktiska lifvets kraf, som han här söker gå till mötes på ett enkelt och för skolan naturligt sätt. Den *afsigt*, som drifver skolsparkassornas anhängare, är ju så förträfflig, att man måste egna henne det lifligaste intresse, äfven om man anser sig böra afvisa det af dem föreslagna *medlet*. Det gifves också andra och bättre medel än skolsparkassorna i och för folkets uppfostran till sparsamhet. I det arbete, som fordras för att nå detta mål, hafva skola, hem, kommun, stat, den fria föreningsverksamheten, ja, äfven kyrkan att deltaga. »*Skola och hem må gå hand i hand för att genom undervisning, förmaning och öfning fostra till sparsamhet.*» Hemmet har största intresset häri. Barnet får här leksaker, kläder o. s. v. Ju mindre aktsamt det handskas med dessa gåfvor, desto större uppoffringar kräfvas af dess välgörare, desto svårare blir det ock sedermera för barnet att lära sig hushålla. Må derför hemmet aldrig hos barnet tåla någon ovårdsamhet o. d. Skolan å sin sida har att härvid gripa in stödjande, fullständigande och i nödfall beriktigande. Så må t. ex. barnet ofta erinras om nödvändigheten att hålla sig »helt och rent» äfven emedan det härigenom kan längre använda sina kläder. Trasiga kläder må aldrig tålas. Om de i tid lagas, hålla de dubbelt längre. Med oeftergiflig stränghet må man hålla på klädernas ordentliga lagande. En sådan stränghet träffar naturligen hemmet, särskildt mödrarna, och bör bidraga till deras uppväckande ur lätjefull liknöjdhet; den lär också gossen och flickan att till sist sjelf använda nålen. — Brödsmulor o. d., som blifva öfver vid barnens måltider i skolan, hopsamlas och gifvas t. ex. åt foglarne. Fortsatt vårdslöst umgående med Guds gåfvor måste bestraffas. — Läraren må aldrig tåla, att barnet misshushållar med bläck, pennor eller papper, att det utan aktsamhet handterar sina böcker o. s. v. — Ingen torde kunna neka, att detta är alltigenom praktiska sparöfningar, som icke äro behäftade med den *ensidighet*, som vidlåder skolsparkassornas *penning*sparande. —

För att underlätta det på sitt område nyttiga och nödvändiga penningsparandet fordras, att *allt flere sparkassor upprättas*, och att *äfven de minsta sparpenningar i dem mottagas och göras fruktbärande.* Om vi ej misstagit oss, är det just syftemålet med de s. k. *postsparkassorna*, om hvilkas inrättande hos oss fråga är å bane, att tillmöteskomma författarens ofvan angifna fordran.

Alla nationens bildade medlemmar äro förpligtade att på bästa sätt söka utveckla och vårda folkets sparsamhet. Bland de många medel, som härför kunna anses lämpliga, erinrar författaren exempelvis om hvarjehanda slags associationer, såsom spar- samt arbetare- och bildningsföreningar, spridande af för detta syfte lämpliga folkskrifter. Vi kunna icke underlåta att bland det myckna goda, som i den vägen redan i vårt land finnes, här påpeka ett par enligt vårt förmenande synnerligen lämpliga sådana skrifter, nämligen: »Vägen till rikedom» af farbror Otto, Allahandas förlag, Örebro, och »Om dryckenskapen» af Magnus Huss, Stockholm, P. A. Norstedt & Söner. — Utan att vilja förringa värdet af dessa så att säga extra medel, må man dock aldrig förgäta, att framför allt gäller det, att de i samhället i ett eller annat hänseende högre stående gå före med goda exempel på sparsamhet, anspråkslöshet o. s. v. —

För vår del äro vi lifligt öfvertygade, att verksamma medel i tillräcklig mängd till vårt folks uppfostran till sparsamhet stå skolan till buds för det henne härutinnan åliggande arbetet, utan att hon behöfver befatta sig med det nya, som bjudes i skolsparkassorna. Det gäller här likasom på så många andra områden att först och främst taga vara på och troget bruka det goda vi hafva. Och det är alldeles visst, att ju mer vår tids beställsamma mångsysslande kan hållas fjärran från skolan, desto bättre för den senare.

J. W.

19.

Några vilkor för framgången af lärarens verksamhet.

(Föredrag vid ett folkskolelärarenmöte.)

1. Uppfostran i egentlig mening förutsätter städse ett *personligt förhållande* mellan uppfostraren och den, som skall uppfostras. Den auktoritet, som lärarens ställning som lärare förlänar honom, är visserligen af stor betydelse, men af vida mer ingripande verkan är den ställning, hans hjerta intager till lärjungen. Detta har fått sitt uttryck i den gamla satsen: läraren måste antingen älskas eller fruktas af lärjungen. Likgiltighet för läraren bör lärjungen aldrig hysa. Det är väl sant, att medfödd inbundenhet, förvänd uppfostran i hemmen, bristande tillfälle till umgänge med menniskor göra många barn svårtillgängliga för ett personligt närmande, men den tid, läraren dagligen sammanträffar med barnen, är i alla fall dock så lång, att han och de snart böra komma till full medvetenhet om den ställning, de i sitt innersta intaga till hvarandra. Ur lärarens hjerta måste naturligtvis kärlekens ström först flöda barnet till mötes. Liksom han af sitt vetandes skatter meddelar barnen kunskaper, så skall ock den kärlekens eld, som bör brinna i djupet af hans hjerta, meddela sin lifgifvande värme åt barnen och hos dem väcka genkärlek. Förr eller senare skall äfven den minst tillgänglige öppna sitt hjerta för en lärare, som med kärlek närmar sig honom. Barnen hafva en fin känsla för, om man gerna ser dem, eller om man sysselsätter sig med dem endast derför, att man måste. Den lärare, som ej förmår väcka något gensvar i barnets själ, kan aldrig utöfva något verkligt inflytande på dess innersta lif, han kan icke uppfostra i egentlig mening.

Och dock, huru oändligt stor vigt ligger ej härpå! Våra dagars erfarenhet predikar väldigt om den makt det ligger på en uppfostran, som ej är liktydig med blott undervisning. Kunskaper äro goda att hafva, de äro värdefulla på alla områden, och de blifva mer och mer oundgängliga för hvar dag, som går. Men om de ej paras med en på det rätta riktad vilja, med hjertats bildning, verka de mången gång skadligt. Den ryska nihilismens ledare, de irländska skräckmännen saknas det ej kunskap, men dem saknas vilja att göra ett rätt bruk af hvad de veta.

Men icke förty är det en mycket vanlig åsigt, att läraren icke har någon annan uppgift än att inplanta hos lärjungen ett visst mått af kunskaper, och hans duglighet uppskattas ej sällan endast efter den färdighet han vunnit att på minsta möjliga tid göra lärjungarne fullt förtrogna med den föreskrifna kursen. Denna förmåga skattar jag ingalunda lågt. Tvärtom anser jag den vara ytterst nödvändig, om läraren skall kallas god. Men denna förmåga är ej det enda, jag fordrar af honom. För så vidt som all undervisnings ändamål är uppfostran, så är läraren icke blott undervisare, utan äfven uppfostrare. Medgifver man detta, då måste man ock medgifva, att det icke är tillräckligt, om han blott förmår att inplugga i barnen hvad kursfördelningen fordrar. Han måste också verka på barnens hjertan. Och nyckeln till hjertat heter kärlek. På kärlek är det rätta personliga förhållandet grundadt.

Kärleken har man väl i allmänhet hållit för tuktens rätta bärare. Men ej så sällan har man helt ensidigt fäst sin uppmärksamhet allenast på lärjungarne och af dem fordrat en kärleksfull, barnslig vördnad för läraren, utan att taga hänsyn till dennes förhållande till barnen. Det gifves lärare, som i ovist nit med till despotism gränsande stränghet bemöta barnen, som med ytterlig hårdhet straffa äfven sådana förseelser, som härflyta af barnsligt oförstånd, och som sedan klaga öfver brist på kärlek hos barnen, icke betänkande, att de sjelfva äro skulden härtill. Lärjungen kan icke älska läraren, om ej denne först älskar honom. Blott genom lärarens af kristlig ande burna innerliga hängifvenhet för barnen kan hos dessa den kärleksfulla vördnaden för honom uppstå, som är ett hufvudvilkor för framgången af hans verksamhet som uppfostrare.

En mycket vigtig sak är det derför, att läraren så umgås med barnen, att hvart och ett bland dem tycker sig särskildt vara

föremål för hans uppmärksamhet och genom hans ynnestbevis vet sig stå i förbindelse till honom. Dessa prof på välvilja, öfver hvilka barnet känner sig lyckligt, föranleda ej några uppoffringar för läraren. De äro blott små bevis på hans tillgifvenhet för barnet och bestå i en vänligt deltagande blick, en skämtsam anmärkning, som någon gång kan vara på sin plats till och med under pågående lektion, i uttryck af uppriktigt medlidande med barnets sorger, af hjertligt deltagande i dess fröjder o. s. v. Kan hans välvilja för barnet någon gång finna sitt uttryck i en liten gåfva, är det visserligen icke att alldeles förkasta. Men då mången lärares ekonomiska ställning icke tillåter några utgifter, om än aldrig så små, utöfver de allra nödvändigaste, och då gåfvorna möjligen kunna väcka till lif känslor af afund hos de barn, som för tillfället tycka sig vara förbigångna, torde det vara rådligast att så mycket som möjligt inskränka bruket af dem. Omöjligt är också icke, att de framkalla en längtan hos barnen att gifva läraren någonting i gengäld. Men gåfvor från lärjungar till lärare synas mig af många skäl böra helt och hållet bannlysas från skolorna.

Det är i synnerhet de i ett eller annat hänseende tillbakasatta barnen, de svagt begåfvade, de kroppsligt lidande, de med armodets tunga börda lastade barnen, som framför andra hafva behof af det solsken, som lyser ur lärarens blick. Det är kanske den enda solstråle, som möter dem. Dylika barn, som löpa fara att duka under för den förbittring, som jäser i deras inre öfver den lott, de fått i lifvet, hafva mer än en gång räddats åt sig sjelfva och samhället genom lärarens kärlek. Som skoltimmarnes allvar och lärarens pligt att under dessa egna hela klassen eller afdelningen sin uppmärksamhet svårligen göra det möjligt för honom att komma i detta förtroliga förhållande till de svårtillgängliga bland hans lärjungar, bör han icke anse sitt dagsarbete slutadt, då lärostunden är förbi. Ej heller verkar medlärjungarnes närvaro helsosamt på de barn, till hvilkas förtroende läraren måste så att säga kämpa sig fram. Blygsel, fruktan för kamraternas åtlöje, ansatser till manhaftighet m. m. dylikt tillsluta då gerna barnets hjerta för läraren, medan deremot under samtalet mellan fyra ögon den is, som omgaf det, smälter i en ström af tårar, och läraren vinner barnets förtroende. Mången illvillig gosse har derigenom blifvit frigjord från sin trotsighet, att läraren genom att gifva honom uppdrag visat honom tillit. I de åren förmår man

svårligen svika ett dylikt förtroende: det är en hederssak att motsvara det.

Men för att verka i denna anda fordras, att läraren med hela sin själ är hängifven åt sitt kall. Det rätta personliga förhållandet mellan lärare och barn är otänkbart, derest icke läraren egnar hela sin person åt det kall han valt. Känner han sig ej med hela sitt hjerta vara fäst vid de små, då uppstå säkerligen många luckor i den del af hans verksamhet, hvars framgång just grundar sig på hjertats förhållande till barnen. »Hjertan», säger Kellner, »hjertan är det vi behöfva för våra skolor, för vårt folk och deras barn, hjertan som blifvit värmda af Honom, som säger: gif mig, min son, ditt hjerta och låt dinom ögon mina vägar behaga!»

2. För framgången af lärarens verksamhet är *ordning* oundgänglig. »Ordning», säger Tegnér, »är arbetets häfstång, som lyfter lätt äfven de tyngsta bördor; men oordningen är som ett ur utan visare: det går och går, och ingen vet ändå hvad tiden lider.» Gifves det något område af mensklig verksamhet, som framför andra kan sägas vara i sitt fortskridande beroende af ordning, så är det för visso lärarens. I skolan kräfves en ordning, som låter hvarje sak ske i rätt tid, på rätt plats och i lämplig följd. Men en utan ringaste eftergift genomförd ordning är icke blott nödvändig derför, att resultatet af skolans verksamhet helt och hållet är beroende af henne, utan äfven derför, att den i barndomen insupna vanan af ordning merendels sedan som en ständig följeslagare ledsagar menniskan hela lifvet igenom. Om det ock å ena sidan icke kan förnekas, att den ene af naturen är böjd för ordning, den andre åter tyckes sakna allt sinne härför, och man således hade skäl att befara, att lärarens arbete på den senares utbildning till ordentlighet skulle visa sig som förspild möda, så snart barnet lemnat skolan; så må man å andra sidan besinna, att menniskan i många andra hänseenden genom trägen öfning är mäktig af en utbildning, som ursprungligen alls icke syntes vara öfverensstämmande med hennes natur. Ordspråket säger: vanan är andra naturen. Dess sanning har jag ej sett någon förneka. Gäller denna regel på andra områden, så bör den väl ock gälla i fråga om uppfostran och sålunda äfven i fråga om uppfostran till ordningskärlek. Eller skulle möjligen denna utgöra det enda undantaget härifrån?

Barnen äro i allmänhet benägna för oordning, emedan de mer följa ögonblickets ingifvelser än handla på grund af eftertanke. Som de dertill hafva lätt för att glömma, är det ingalunda små fordringar, som ställas på lärarens uppmärksamhet, tålamod och uthållighet, om han skall lyckas vänja dem vid ordning. Hans arbete blir desto svårare, ju mindre barnen i hemmen hållas till ordentlighet i hvad de hafva för händer. Men huru svårt det än kan synas och mången gång i verkligheten är att införa ordning i skolan, så fins dock ingen ursäkt för en lärare, om motsatsen eger rum. Den saken kommer i sista hand helt och hållet an på honom.

Konsten att hålla ordning i skolan beror hufvudsakligen på, att läraren föregår barnen med godt exempel och att han är konseqvent.

Hvad läraren vill att barnet skall göra, det bör han sjelf göra först. Så äfven i fråga om ordning. Äfven här bör han vädja till åskådningen. Derför sörje han för, att hvarje föremål i lärorummet städse har sin en gång bestämda plats. Han infinne sig derstädes så pass lång stund före den tid, då barnen få komma in, att han kan se till, att allt är i behörig ordning. Vidare hafve hvar lärjunge sin bestämda plats, hvilken han ej må tillåtas lemna utan lärarens tillstånd. Hvarje verksamhet i skolan må förrättas på sin bestämda tid. Med ett ord: allt i skolan skall vara och ske på ett visst bestämdt sätt. Detta bör tillämpas på de minsta enskildheter, på böckers, taflors och grifflars framtagande och bortläggande, på utstigandet ur pulpeten vid svars afgifvande eller lärarens tilltal, på in- och utgåendet ur rummet o. s. v. Läraren måste med omutligt allvar vaka öfver efterlefnaden af gifna föreskrifter, tills vanan öfvergått till natur. Denna ordning uppfattas slutligen af barnen icke såsom en tyngande börda, utan de glädja sig fast mer åt den militäriska punktlighet, som råder vid allt arbete i skolan. Men läraren akte sig för att gifva för många förhållningsregler, ty då motverkar han sig sjelf.

Våra folkskolor hafva numera vunnit den utveckling, att en bestämd klassindelning kan antagas vara införd i de flesta skolor. Tillgången på lärarekrafter är emellertid i förhållande till det antal klasser, som normalplanen angifver såsom det mest ändamålsenliga, på landsbygden så liten, att hvarje lärare i regel har att samtidigt sysselsätta tre eller fyra klasser. Men att i sådana

skolor arbeta med någon utsigt till framgång är icke möjligt utan tillhjelp af s. k. tysta öfningar. Den goda ordningen måste derför i dessa vara af en ännu större betydelse än i dem, som hafva särskild lärare för hvar klass. I det förra slaget af skolor måste den med en klass sysselsatte läraren förtroendefullt kunna öfverlemna de andra åt tyst öfning, men något resultat af denna sjelfverksamhet är fullkomligt otänkbart, om icke god ordning herskar i skolan.

I den eller de klasser, hvilka läraren meddelar omedelbar undervisning, bör det vara absolut tyst, ja så tyst, att man skulle kunna höra ett damkorn falla, derest icke läraren eller den tillfrågade lärjungen talade, och från de öfriga eller dem, som sysselsättas med tysta öfningar, må intet annat ljud förnimmas än det, som framkallas af griffelns gnidning mot skiffertaflan eller af pennans mot papperet. En sådan ordning är till outsäglig fromma för undervisningens framgång. Men härtill böra barnen ej dresseras; den bör ej framkallas så mycket af fruktan för straff, som fast mer af det lefvande intresse, som läraren bör söka väcka hos barnen för den undervisning han meddelar dem.

Barnen hafva ett lifligt lynne. Då ett stort antal barn är till samman, är det ej möjligt att helt och hållet förebygga, att denna lynnets liflighet då och då kommer till utbrott. Och detta voro ej ens önskvärdt. Det vore ej mycket man hade att hoppas af de blifvande männen och qvinnorna, om skolgossarne och skolflickorna uppträdde så kallt förståndiga, så matronlikt värdiga, som deras pappor och mammor. Men såsom man fordrar af en god ryttare, att han skall hafva »häst i hand», så tillhör det ock en god lärare att hafva skolan i sin hand. Ingen skola bör finnas, der ej läraren genom ett ord eller en vink kan fullständigt återställa den af de lifliga lynnena störda ordningen och framkalla den mest spända uppmärksamhet. Kan ej läraren detta, då är det en högst betänklig brist, som kommer att vidlåda hans verksamhet, en brist, som icke uppväges af goda kunskaper och god vilja.

Tyvärr gifves det lärare, för hvilka det är alldeles omöjligt att upprätthålla den ordning och stillhet, som undervisningens framgång förutsätter. Orsakerna härtill äro mångahanda. Den vanligaste beror på, att läraren icke aktas af barnen. Ofta härflyter ock oordningen och oron deraf, att läraren för mycket fördjupar sig i sitt ämne och är för litet uppmärksam på barnen. »Hvar och

en», säger Gräfe *, »borde göra det till regel att icke begynna undervisningen, förr än fullkomligt lugn råder i klassen; ty börjar han, innan oron och bullret lagt sig, så skall han knappt under hela timmen kunna blifva dem qvitt. Är det i början af en lärotimme svårt att få barnen lugna, kan det vara godt, att de på kommando få resa sig upp och sätta sig åter ned, på det att känslan af gemensamhet först må göra sig gällande. Om under timmen lugnet störes icke så mycket af enskilda barn, som fastmer allmänt af hela klassen, så hafva många lärare för sed att höja sin röst, i stället för att de tvärtom borde låta den ljuda mindre stark. Den, som talar för högt, hör för sin egen röst ej oron bland barnen, och ju mer läraren genom att höja sin stämma söker att stilla den uppkomna oron, desto mer skall denna tilltaga. Den allt för ofta återkommande uppmaningen till barnen att vara tysta försvagar uppmaningens verkan. Man omvexle med denna uppmaning och med en lätt knackning mot bordet, eller man höre plötsligt upp med att tala, och så snart lugnet blifvit återstäldt, något som genast plägar inträffa, fortfare man utan att vidare yttra ett ord om saken. Häftighet och förolämpande ord äro här lika litet på sin plats som eljes. — Ofta ligger grunden till den under pågående lärotimme uppkomna oron i slappad uppmärksamhet, särskildt hos de yngre barnen. Är detta fallet, är det fördelaktigt att låta en paus på några minuter inträda, på det att barnen må kunna åter hemta sig. — Tyst och lugnt måste det vara ända till lärotimmens slut. Vanligt är att, då klockan slår, oro uppstår bland barnen, äfven om läraren ej slutat sin undervisning. Men detta får alls icke tillåtas.»

Innan jag slutar med dessa strödda anteckningar om ordningens stora inflytande på framgången af skolans arbete, vill jag ur Kellners af Kyhlberg öfversatta aforismer uppläsa en sida, som behandlar denna sak **.

»Jag trädde en gång in i en skolklass, hvari undervisades barn från tio till tolf års ålder. Undervisningen för dagen var just slutad, och ingenting annat blef mig öfrigt än att till den unge läraren framställa begäran att visa mig barnens skrifböcker.

* Deutsche Volksschule. I. Jena 1878. Sid. 363.

** Pedagogik för folkskolan och hemmet i aforismer af dr L. Kellner. På svenska utgifven och bearbetad af dr O. Kyhlberg. Stockholm 1872. Sid. 12.

Han gjorde det, och jag fick se något, jag aldrig förr sett, men som jag ville finna i alla skolor. Närmast föll en öfverraskande snygghet på de lika färgade omslagen för alla böckerna mig i ögonen. Der funnos inga fettfläckar eller bläckplumpar; allt var både in- och utvändigt renligt och nätt; ingenstädes var der skrifvet för nära intill öfra eller nedra kanten; ingenting var snedt eller krokigt; bokstäfver och siffror stodo der i sina rader som soldater; alla streck under de lika afdelningarna voro dragna sorgfälligt, som efter lineal; öfverskrifterna stodo i midten — med ett ord: allt tilltalade en vänligt i sin bestämda och genomgående ordning och symmetri. Förvånad grep jag efter några i bordslådorna liggande skiffertaflor, på hvilka barnen nyss skrifvit. Äfven här fick mitt öga samma fägnad.

Af huru välgörande inflytelse på hela lifvet måste icke en sådan vana blifva för barnen, var min första tanke. Skola de icke också i fråga om sin kropp och sin klädsel vinnlägga sig om samma renlighet och snygghet, och måste icke det, hvari barnet öfvats på skolbänken, inverka äfven utöfver skolan? Bör det icke öfva sitt helsosamma inflytande äfven på själen, och böra ej dessa barn växa upp till andligt och lekamligt rena, till nyttiga, punktliga menniskor?

Den unge läraren gladde sig åt mitt synbara välbehag; och på min fråga, huru han burit sig åt för att nå dylika resultat, svarade han helt kort: »Jag ger aldrig efter, de måste göra så, så är det en gång bestämdt». Under samtalets fortsatta gång tillstod han mig gerna, att detta i början kostat honom mycken möda, och att han endast genom den strängaste konseqvens kunnat bringa det dit, han kommit. Nu visste hans barn ej om annat och gjorde efter hans önskan, utan att några särskilda tvångsmedel behöfde tillgripas. Men aldrig hade han låtit ens den minsta vårdslöshet gå för sig. Osnyggt, dåligt arbete hade städse bestraffats antingen med nedflyttning eller med åläggande att göra arbetet om igen. Detta senare skedde under hans uppsigt på de fria eftermiddagarne i veckan, och till en början hade han i följd häraf sjelf knappt haft någon dag ledig. Fem minuter längre, och en uppgift kunde skrifvas väl; hvarför skulle man då ej begagna sig af dessa fem minuter? Och när han dikterade, så gjorde han detta icke så, att han genom öfverdrifven brådska tvang barnen till att

skrifva dåligt. — Jag skulle önska, att hvarje lärare besutte denne unge mans konseqvens; frukterna deraf skulle förvisso skönjas äfven på annat än skrifböckerna.»

3. Ett tredje vilkor för framgången af lärarens verksamhet är slutligen en *regelbunden skolgång*. Att tala om de olägenheter en oregelbunden skolgång medför är icke af nöden, ty hvar och en lärare känner dem af egen erfarenhet allt för väl. I stället torde det vara på sin plats att med några ord vidröra de medel, läraren har till sitt förfogande att framkalla en regelbunden skolgång.

Ett slags medel härför äro de, som folkskolestadgan och distriktets reglemente erbjuda. Folkskolestadgan tillerkänner läraren rätt att i enlighet med de föreskrifter, distriktets reglemente innehåller, bestraffa barnet, derest det felar i sina åligganden. Sålunda har läraren rätt att bestraffa oregelbunden skolgång, för så vidt felet härtill är barnets. De olika bestraffningsgraderna bero väl i allmänhet af läraren sjelf. Ett särdeles verksamt medel synes mig vara det förr åtminstone ej sällan använda, nämligen att låta barnen sitta qvar eller ock på tid, då de öfriga barnen äro fria från undervisning, komma till läraren och återtaga det försummade. Sant är, att detta medför extra arbete för läraren, men genomför han saken konseqvent, torde han icke behöfva bråka dermed allt för länge, ty hellre än att gå miste om sin fritid, infinna sig barnen regelbundet i skolan. Detta medel förutsätter dock understöd från föräldrarnes sida, för att det skall kunna konseqvent genomföras.

Är felet deremot föräldrarnes, så åligger det enligt folkskolestadgan presterskapet att varna dessa, derest de nämligen tredskas att efterkomma gifna föreskrifter. Hafva ej presterskapets varningar åsyftad verkan, tillkommer det kyrkorådet att ingripa. Slutligen, om inga varningar hjelpa, kunna barnen skiljas från föräldrarne och öfverlemnas åt andra personer att vårdas på föräldrarnes bekostnad.

Sådana äro folkskolestadgans föreskrifter. Men gifvet är, att man i det längsta drager sig för att tillgripa sådana medel som varningar inför kyrkoråd och skiljande af barnen från föräldrarne. Jag föreställer mig, att dessa åtgärder äro så exceptionella, att i de flesta skoldistrikt de ännu icke kommit

till användning. Och lyckligt vore det, om dylika utvägar aldrig behöfde tillgripas. Ty icke är det på denna väg skolan blir omtyckt af folket, utan det sker på erfarenhetens och öfvertygelsens väg. I vårt land är folkskolan en så pass ung inrättning, att någon tid ännu torde komma att åtgå, förr än insigten om dess nytta hinner fullt genomtränga folkmedvetandet. Men att den tidpunkt ej är allt för aflägsen, då folket i allmänhet kommer att erkänna skolans välsignelse och att alltså icke medvetet motverka en regelbunden skolgång, det synes man mig kunna med tillförsigt motse, ty de framsteg skolan i det tysta gjort och dagligen gör äro sannerligen stora.

Från de åtgärder lagen tillåter mot tredskande föräldrar må vi derför se bort, och detta så mycket hellre, som dessa icke äro lärarens sak, om han ock kan frammana dem, och i stället vända oss till de medel, han oberoende af alla lagstadganden kan och bör använda.

Det medel, som bäst motsvarar den kristliga pedagogikens och lärarekärlekens fordringar och som ensamt af alla verkar ofelbart, är att läraren hos barnen inplantar trängtan till skolan. Gör han genom sin undervisning och sitt sätt att umgås med barnen skolan kär för dem, så göra de sig ej skyldiga till skolförsummelser. Ett barn, som gerna går i skolan, uteblir ej utan föräldrarnes vetskap; det tvärtom nödgar dem att icke utan den mest trängande nödvändighet afhålla det från att besöka skolan. Och mycket lätt räknade torde de föräldrar vara, som hafva nog kraft att hålla barnen från skolan för att uträtta hemsysslor, om dessa enträget bedja dem att få gå dit. Huru kraftigt verksam kärleken till skolan är att förebygga skolförsummelser visar följande exempel. En fader hade lofvat sin dotter att få följa honom till marknaden i närmast liggande stad. Marknaden kom och fadern tillsade flickan att göra sig resfärdig. Men flickan svarade: »Nu kan jag ej följa med dig, ty vi hafva icke lof, och jag vill icke försumma skolan.» — Men det är tyvärr icke hvar lärare gifvet att göra skolan så älskad af barnen.

Men ett annat mera indirekt medel att till en del förekomma skolförsummelser står hvar och en till buds. Många föräldrar, i synnerhet af den jordbrukande klassen, behöfva stundom använda de mer försigkomna barnen för att uträtta

sysslor i hemmet, att vårda yngre syskon, att hjelpa till vid skörden o. s. v. Vid sådana tillfällen bör läraren ej vara allt för njugg att gifva barnen äskadt tillstånd att uteblifva från undervisningen för någon kortare tid. Man måste visserligen medgifva, att hvarje frånvaro från skolan verkar störande, men oregelbundenheter inträffa på alla lefnadsområden och öfvervinnas i samma mån lätt, som verksamheten på det ifrågavarande området är kraftig. Derför kan ock en lifskraftig skola uthärda dem. De äro ju icke skolförsummelser i vanlig mening, utan en berättigad frånvaro. I öfrigt får en lärare snart erforderlig inblick i sina lärjungars husliga förhållanden för att kunna säkert afgöra, om det begärda tillståndet att vara frånvarande är nödvändigt eller ej. Är det nödvändigt, och läraren gifver barnet lof, befordrar han derigenom i hög grad det goda förhållandet mellan skola och hem. Den olägenhet, han kan komma att hafva af att barnet varit frånvarande från undervisningen, ersättes i fullt mått af det ökade förtroende, han vinner hos föräldrarne, och af det medvetandet, att han härigenom i sjelfva verket befordrat den regelbundna skolgången.

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

B.

20.

Huru böra seminarieeleverna begagna sina ferier?

I Kongl. Maj:ts förnyade reglemente för folkskolelärareseminarierna i riket af den 1 December 1865 är föreskrifvet, att lärotiden vid seminarium skall för hvarje år omfatta trettiosex veckor. Denna föreskrift tillämpas i allmänhet så, att en vecka vid påsk, under hvilken ingen undervisning meddelas, inräknas bland de trettiosex läsveckorna. Den verkliga årliga lästiden blir sålunda trettiofem veckor. Ferierna äro alltså vid seminarierna, likasom vid de allmänna läroverken, långa i jämförelse med ferierna i andra länder. Vi vilja ej nu undersöka, huruvida de äro för långa, utan i stället försöka gifva svar på frågan, huru de böra begagnas, för att eleverna af dem måtte hafva rätt nytta.

Vi skola då först fästa uppmärksamheten på några sätt, hvarpå eleverna hittills ofta användt sina ferier. Många af dem hafva under sommarmånaderna skött en folkskola dels för att derigenom öfva sig i konsten att undervisa, dels för att erhålla medel till att kunna uppehålla sig vid seminarium. Detta sätt att använda den lediga tiden kan hafva det goda med sig, att elevens insigter blifva klarare uppfattade och befästade samt att han vinner någon öfning i undervisningskonsten och samlar någon erfarenhet i behandling af barn. Men om tjenstgöring i skola under ferietiden skall föda af sig dessa fördelar, är det nödvändigt, att eleven flitigt bereder sig på undervisningen samt att han i öfrigt med all omsorg och flit egnar sig åt det uppdrag, han mottagit. Han kommer då att ånyo genomgå vissa delar af åtskilliga läroämnen, hvarigenom dessa fastare präglas in i minnet, och genom att utreda och förklara det, som han skall meddela barnen, kommer

han sjelf till en klarare och allsidigare uppfattning deraf. Han förvärfvar en viss frimodighet vid offentligt uppträdande; fyndighet att reda sig i förekommande fall samt lär sig att gifva akt på det, som träder honom till mötes. Men skall en elev på detta sätt sköta en skola under ferierna, blir hans tid så strängt upptagen, att han ej får den hvila och vederqvickelse, han så väl behöfver. Uttröttad kommer han tillbaka till läroanstalten för att begynna en ny termins ansträngningar. — Klart är, att han då ej kan arbeta med den kraft och friskhet, som vederbör. Mångens helsa har kanske härigenom blifvit bruten, och läroanstalten får ofta, fastän med orätt, bära skulden härför. —

Den elev åter, som mottager en skolplats under ferierna, men använder på skötandet deraf hufvudsakligen endast de timmar, under hvilka arbetet i skolan skall pågå, och som i öfrigt ej gör mer, än som är alldeles nödvändigt, för att tjensten skall blifva nödtorftigt uppehållen, kan visserligen förtjena något, men har för sin utbildning ej någon nämnvärd nytta deraf, utan fastmer ofta skada, då han ej sällan vänjer sig vid vårdslöshet, lätja och liknöjdhet samt någon gång fastnar i ett visst manér, som sedan endast med svårighet kan arbetas bort.

Emellertid är det numera ej så lätt för elever vid seminarierna att under ferierna få anställning vid skola. Dels är det nu tillgång på sådana, hvilka, sedan de aflagt folkskolelärareexamen, ännu ej fått någon skolplats; dels äro skolråden pligtiga att draga försorg derom, att, då lärarebefattning är ledig eller lärare åtnjuter tjenstledighet, undervisningen, så vidt möjligt är, uppehålles genom vikarie, som eger den i den förnyade folkskolestadgan af år 1882 föreskrifna behörighet att innehafva den tjenst, som är i fråga. —

Andra elever nödgas under ferierna antingen för att hjelpa föräldrarne eller för förtjensts skull så mycket deltaga i allahanda slag af arbeten, att ingen tid blir öfrig för studier. Härigenom kunna de visserligen förtjena något, och deras kroppskrafter stärkas och härdas; men i öfrigt förflyta de långa ferierna gagnlöst för deras studier.

Andra tillbringa ferierna utan att företaga något nyttigt. För dem går antingen en dyrbar tid alldeles förlorad eller ock

använda de den till det ondt är. »Fåfäng gå lärer mycket ondt.» Under sysslolösheten vänja de sig lätt vid lätja, liknöjdhet och oordentlighet, och deras helsa ses ej så väl till godo genom sysslolösheten, som genom en väl afpassad, ordnad verksamhet. —

Åtskilliga elever använda ferierna till studier, ja, mången gång till rätt flitiga studier, men dessa bära ej den frukt, som de borde och kunde, derför att de bedrifvas i de flesta fall utan plan.

Af det här ofvan anförda visar det sig, att eleverna ej draga den nytta af ferierna, som de kunde. Frågan blir då, om ej seminarierna borde ålägga eleverna att under ferierna utföra vissa arbeten, hvilka vid början af nästa termin skulle af vederbörande lärare granskas och bedömas. — Klart är, att eleverna härigenom skulle få tillfälle att utvidga och befästa sina insigter just i det, hvari det vore för dem mest angeläget eller för hvilket de hade största fallenheten och intresset äfvensom att de derigenom skulle lära att arbeta på egen hand, hvilket är af så stor betydelse så väl för deras egen utbildning, som ock för deras kommande lifsverksamhet.

Men skola seminarierna ålägga sina elever dylikt arbete under ledighetstiden, bör iakttagas, att detta arbete ej får till den grad upptaga deras tid, att de ej få tillfälle att njuta tillbörlig hvila eller hemta den vederqvickelse, som är af nöden. Härigenom skulle man i förtid bryta deras själs- och kroppskrafter. Ej heller böra studierna under ferietiden förhindra lärjungarne från nyttig sysselsättning af annan art, för hvilken de möjligen hafva fallenhet, enär sysselsättningen med sådant kraftigt bidrager till personlighetens utveckling, och i andra hänseenden kan vara af stor vigt och betydelse. Sålunda bör arbetet under ferietiden väl afvägas, så att det å ena sidan ej upptager för mycken tid; men å den andra ej får så ringa omfattning, att någon nämnvärd nytta deraf ej kan hemtas. —

Vidare må vid bestämmandet af arbete under ferierna ihågkommas, att detta skall utföras af sådana, hvilka ännu ej förstå, huru de böra ställa sina studier, för att dessa skola blifva rätt fruktbringande. Det är derför icke nog, att vederbörande lärare säger: så och så mycket bör under loftiden

läsas; utan han bör derjämte meddela nödiga råd och anvisningar, huru det föreskrifna arbetet skall verkställas.

De särskilda ämneslärarne böra, när mellanterminsarbetet skall bestämmas, träda tillsammans för att öfverlägga om, hvilket och huru mycket arbete bör åläggas hvarje särskild lärjunge. Hvar och en lärare utdelar sedan det arbete, som skall utföras inom hans läroområde, och meddelar i sammanhang dermed nödiga anvisningar för dess utförande på lämpligaste sätt. Dylika råd och anvisningar böra ock gifvas under de vanliga lärotimmarne, på det att lärjungarne måtte lära att studera på egen hand.

Vid fastställandet af det arbete, som hvarje elev skall under loftiden utföra, må vidare iakttagas, att man ej ger honom att genomgå en kurs i hvarje i seminarium förekommande läroämne, utan inskränker antalet läroämnen så mycket som möjligt. Vid bestämmandet af ifrågavarande läroämnen må hänsyn tagas hufvudsakligen till följande omständigheter: sjelfva årstiden lämpar sig synnerligen väl för vissa studier; somliga elever ega i jämförelse med kamraterna underhaltiga eller svaga insigter i något eller några ämnen; somliga hafva synnerlig fallenhet för ett eller annat ämne. På grund häraf böra alla eleverna under sommaren studera lämpliga delar af naturkunnigheten och derjämte det eller de ämnen, hvari de behöfva förkofra sina insigter, eller, om de ega fullt godkända insigter i alla, det, för hvilka de hafva synnerlig böjelse.

Sedan vi sålunda angifvit några allmänna synpunkter, hvilka böra följas vid utdelandet af arbetet under ferierna, vilja vi framställa ett par exempel på, huru vi tänkt oss detta arbete anordnadt. Eleverna i de särskilda klasserna kunna få till uppgift att samla, undersöka och pressa ett visst antal växter under sommaren. Men läraren bör ej endast säga till eleven, att han skall samla t. ex. 50 växter; utan han bör ålägga honom att samla, undersöka och pressa just de t. ex. 50 växter, hvilkas namn läraren uppgifver. I hufvudstadens läroverk har man under flere år förfarit på detta sätt och med godt resultat. Till lättnad vid utdelandet af detta arbete har man upprättat tryckta förteckningar, på hvilka de växter, som böra insamlas, äro angifna.

Har en yngling ej blifvit godkänd t. ex. i geografi, eller har han deri endast blifvit knappt godkänd eller har det visat sig, att han, som man säger, »har svårt» för detta ämne eller har han för det synnerlig lust, och tid finnes, bör han få till uppgift att under sommaren läsa en bestämd angifven kurs deri. Läraren meddele honom ock, när han gifver sommarlexan, såsom ofvan blifvit sagdt, några råd och anvisningar, huru den skall inhemtas. Lärjungen bör nämligen icke endast i minnet inprägla sida efter sida, utan han bör från olika synpunkter genomarbeta kunskapsmaterialet. Först och främst bör läraren fästa lärjungens uppmärksamhet på nödvändigheten af att flitigt repetera och att dervid skilja mellan hufvud- och bisak. Repetitionerna böra till en början omfatta smärre afdelningar, hvilka sedan småningom allt mer och mer utvidgas, så att de omfatta större delar af det hela. Till sist söker man göra en öfversigt öfver detta. Läraren fäster vidare lärjungens uppmärksamhet på fördelen af att betrakta det ifrågavarande kunskapsmaterialet från olika synpunkter. Har man t. ex. lärt sig de förnämsta städerna i ett land, bör man sedan ordna dem med hänsyn till deras läge, deras betydelse såsom handels- och industristäder, deras storlek etc. samt göra sig reda för, huru man beqvämast kan färdas från den ena till den andra. Mycket vigtigt är ock, att läraren gifver lärjungen det rådet att alltid jämföra förhållandena i det främmande land, hvarom han läser, med fäderneslandets.

Då fråga är att bestämma arbetet under de ferier, som ligga mellan 2:a och 3:e klassen, bör särskildt afseende fästas vid de ämnen, hvilka skola afslutas i den sistnämnda klassen. Något eller några af dessa böra under ferierna företrädesvis läsas, så vida ej någon tvingande nödvändighet bjuder, att lärjungen sysselsätter sig med något annat ämne.

Skall arbetet under loftiden blifva af något gagn, måste det på ett eller annat sätt kontrolleras. Lärarne böra derför vid början af nästa läsår få använda ett par dagar till att efterhöra, huru sommararbetet blifvit verkstäldt. Detta bör ej ske genom att sida för sida genomgå den föreskrifna kursen, utan genom kortare tentamina och prof. Resultaten af dessa antecknas och tagas i betraktande, då det slutliga betyget öfver så väl flit som insigter skall afgifvas. Lärjungarne böra få veta

på förhand att vid bestämmande af detta hänsyn tages äfven till arbetet under ferierna. Om ferierna på detta sätt användas, tro vi, att de skola blifva af stort gagn derför: att derigenom öfveransträngning bör i väsendtlig grad förekommas; att eleverna blifva vanda vid sjelfverksamhet, hvilket så kraftigt bidrager till själskrafternas utveckling och till de inhemtade insigternas klara uppfattning och fasthållande i minnet; att utbildningen af deras personlighet mäktigt främjas samt att deras helsa och välbefinnande ses till godo.

Carl K—n.

21.

Om s. k. afdelningsläsning i folkskolor och anordningen deraf.

En ofta på folkskolelärareméten återkommande fråga är den om den ojämna skolgången, om orsakerna till den samma och om medlen till dess afhjelpande. Nekas kan ej, att just det ofta skeende återupprepandet af denna fråga visar, å ena sidan att detta för ett godt resultat af folkundervisningen så hinderliga faktum står qvar, och å andra sidan, att vederbörande ej ännu vunnit önskad klarhet i afseende på medlen att afhjelpa detta onda.

Orsakerna till den ojämna skolgången äro tvifvelsutan flere. En af dessa och säkerligen ej den minst betydande torde vara behofvet för barnens föräldrar vid olika tillfällen att under skoltiden behålla barnen i hemmet för att biträda vid der förekommande sysslor. Hvilken folkskoleinspektör har väl ej gjort den erfarenheten i fråga om de fasta folkskolorna på landet, att barnantalet städse är större under vårterminen än under höstterminen, likasom att det samma plägar aftaga emot slutet af vårterminen. Orsaken härtill är att finna i nyss nämnda förhållande, då nämligen barnens föräldrar och husbönder vid en mängd af i synnerhet på landet förekommande sysslor och arbeten kunna med stor fördel begagna sig af skolbarnen, i synnerhet de äldre. Den tid, under hvilken detta företrädesvis eger rum, är den senare delen af sommaren och hösten. Då infaller efter hvart annat skörd af hö, säd och rotfrukter samt tröskningen, allt arbeten, vid hvilka alla tillgängliga arbetskrafter äro väl behöfliga, och vid hvilka äfven de mera försigkomna barnen kunna med fördel användas. Att under sådana förhållanden barnens föräldrar hellre än att låta barnen gå i skolan söka att få tillgodogöra sig deras hjelp vid förekom-

mande arbeten, är ej så mycket att undra på. Vi skulle till och med vilja säga, att denna fordran till en viss grad är berättigad, och att det derför är skolans pligt att, så vidt det med hennes uppgift låter förena sig, tillmötesgå den samma. Ett sådant tillmötesgående från de fasta skolornas sida kan ligga i den s. k. afdelningsläsningen, d. v. s. i den anordningen af skolan, att barnen i skolans olika afdelningar på olika tider besöka henne.

Nu kan afdelningsläsningen ordnas så, att de olika afdelningarna undervisas hvar för sig antingen på olika dagar i veckan eller på olika tider af året. Det, som från början gifvit anledning till den förra af dessa anordningar, torde hafva varit dels ett barnantal, större än som läraren beqvämligen kunnat på en gång undervisa, dels ock lång skolväg för en del af barnen, hvarigenom den dagliga skolgången för dessa blifvit väl betungande. En så beskaffad anordning af afdelningsläsningen medför emellertid flere olägenheter. Den största torde vara den, att somliga ämnen, särskildt de s. k. realämnena, till följd af att arbetsdagarne i veckan för hvardera afdelningen endast utgjort trenne, så sällan kunnat återkomma vid undervisningen. Svårigheten att vid så anordnad afdelningsläsning uppgöra en förnuftig läsordning är så stor, att den kan sägas gränsa till det omöjliga. Äfven kan mot detta sätt att anordna skolor med fog anmärkas, att föräldrarnes behof af att använda barnen vid arbetena i hemmet allt för litet tillgodoses. Det är visserligen sant, att barnen äfven under den tiden, skolan är i gång, få vara hemma tre dagar i veckan; men då naturligtvis tiden för barnens skolgång måste vara en gång för alla bestämd, inträffar nog ofta, särdeles under skördetiden, att de dagar, under hvilka barnens biträde vid arbetet varit mest af behofvet påkalladt, just äro de till skolgång bestämda. Följden blir ofta vid dylika fall, att föräldrarne godtyckligt behålla barnen hemma för att få åtnjuta deras hjelp vid arbetet, således skolförsummelser. Och med den korta tid om året, som vid afdelningsläsning är beskärd åt hvarje barns undervisning, kan skadan af hvarje försummad skoldag vid denna anordning beräknas till dubbel emot hvad förhållandet blir vid så beskaffade skolor, att barnen dagligen hela läsåret igenom åtnjuta undervisning i skolan.

Om deremot afdelningsläsningen så anordnas, att barnen besöka skolan på olika tider af året, eller att hvardera afdelningen erhåller sin särskilda undervisningstid, kan ett mera verkligt tillmötesgående af föräldrarnes behof af barnens biträde vid arbetet ega rum, på samma gång äfven olägenheterna vid uppgörande af läsordning m. m. vid hvarannandagsläsningen bortfalla. Om nämligen skolans öfre afdelning, hvilken ju i regeln består af barn emellan 11 och 13 år eller af sådana, utaf hvilka någon hjelp vid utarbetet i allmänhet skulle kunna påräknas, får sin undervisningstid förlagd under den kallare och mörkare delen af året, bör läsningen icke kunna utgöra något hinder för föräldrarne att under den för landtmannen brådare tiden af året begagna dessa sina barn till sådant arbete, som lämpar sig för deras krafter. Dessa barn erhålla deremot en samlad tid för sin undervisning och få den samma förlagd till en tid af året, under hvilken deras biträde vid arbetena i hemmet lättare kan undvaras. Visserligen kunna väderlek och väglag då stundom lägga hinder i vägen för skolgången, men dessa hinder äro dock alltid för de äldre barnen jämförelsevis lättare att öfvervinna än för de yngre och spädare, hvilka i allmänhet hafva svårare att härda ut med de besvärligheter, som under vintern försvåra skolgången. Dessa senare barn kunna åter genom en anordning af detta slag få sin skolgång förlagd till den varmare och ljusare tiden af året, hvilket ur alla synpunkter är att anse som en stor fördel.

För en fast folkskola, hvars öfversta afdelning utgör en fortsättningsskola med undervisningstiden förlagd *utom* folkskolans åtta kalendermånader, torde derför tiden ungefär på följande sätt lämpligen kunna fördelas emellan skolans olika afdelningar: *fortsättningsskolan* 15 Januari—28 Februari; *folkskolans öfre afdelning* eller 3:e och 4:e klasserna 1 Mars—30 Juni; *folkskolans nedre afdelning* eller 1:a och 2:a klasserna 1 Augusti—30 November. Skulle förhållandena göra det lämpligare att förlägga tiden för fortsättningsskolan till slutet af året, kunde fördelningen af tiden göras sålunda: *folkskolans öfre afdelning* 15 Jan.—14 Maj; dess *nedre* 15 Maj—30 Juni samt 15 Aug.—31 Oktober; *fortsättningsskolan* åter 1 November—15 December. Vid en folkskola åter, som icke är förenad med en fortsättningsskola, torde åter *den öfre afdelningen*

lämpligast erhålla sin undervisningstid 1 Nov.—15 December samt 1 Febr.—15 April, och *den nedre* 1 Maj—1 Juli och 15 Augusti—15 Oktober.

En på förenämnda sätt anordnad skola företer emellertid en ganska stor likhet med en på 2:e stationer flyttande folkskola. Undervisningstiden för hvarje barn utgör i begge af dessa slag af skolor endast fyra månader. Den tid af året, under hvilken barnen ej besöka skolan är i begge fallen lika lång, nämligen ej mindre än åtta månader. Då under dylika långa afbrott i undervisningen barnen utan tvifvel komma att glömma en stor del af hvad de under den föregående tiden inhemtat, torde man vid en dylik anordning af skolan behöfva vara betänkt på någon utväg att, om möjligt, minska ifrågavarande stora olägenhet. Ett ganska verksamt medel härför skulle det, enligt vårt förmenande, vara, om man i så anordnade skolor införde repetitionsdagar, motsvarande roteförhören i den flyttande skolan. Derför skulle vi vilja föreslå för skolor med afdelningsläsning, att läraren, så länge den egentliga folkskolans undervisningstid pågår, under fem dagar i veckan, helst sex timmar om dagen, undervisar den afdelning, som för tillfället eger att besöka skolan, samt använder den sjette dagen till repetitionsförhör med den andra afdelningen. Härigenom kunde de under terminerna genomgångna kurserna i de olika afdelningarna hinna att behörigen repeteras, hvarigenom den nämnda olägenheten af anordningen skulle komma att i icke obetydlig grad förminskas.

En så beskaffad afdelningsläsning, som den här ofvan skildrade, synes oss vara en af all uppmärksamhet förtjent anordning. Äfven på sådana ställen, der barnantalet icke är större, än att det skulle kunna medgifva alla barnens samtidiga undervisande, torde det kunna ifrågasättas, om det ej vore skäl att införa afdelningsläsning, nb. en sådan, att de olika afdelningarna undervisas på olika tider af året, och att repetitionsdagar anordnas för barnen i den afdelning, som för tillfället icke besöker skolan. Vi tro nämligen, att man svårligen kan beräkna, att den egentliga arbetsklassen och de mindre jordbrukarne ännu på länge skola kunna förmås att under 6 års tid — 2 år i småskolan och 4 i folkskolan — årligen hålla sina barn åtta månader om året i skolan. Följden af en på

dylik beräkning grundad anordning frukta vi skulle blifva, såsom ock erfarenheten bekräftar, en oregelbunden skolgång med deraf följande luckor i barnens kunskaper. Då synes det oss i stället vara bättre att så nedsätta anspråken på barnens skolgång, att de en gång uppstälda fordringarna kunna fasthållas. Bättre en kortare skoltid med regelbunden och ordentlig skolgång, än en längre med oregelbunden sådan! En omständighet, som man här vid lag äfven har att fästa afseende vid, är, att vid afdelningsläsning läraren befrias ifrån den svåra uppgiften att samtidigt sköta fyra klasser. Vi vilja visst icke påstå, att denna uppgift skulle vara olösbar, men att den, till följd af den stora mängden af tysta öfningar är svår, och att icke alla lärare torde vara vuxna den samma, är väl oförnekligt. Särskildt blir det alltid en olägenhet vid uppgörandet af läsordningen, då alla fyra klasserna samtidigt skola undervisas, att välskrifning och teckning på alla stadier måste förekomma endast såsom tyst öfning. Denna olägenhet kan åtminstone delvis undvikas vid afdelningsläsningen.

En afdelningsläsning åter af det slaget, att barnen gå hvar annan dag i skolan, såsom ju ännu mångenstädes brukas, kunna vi deremot ej anse annorlunda, än som en nödfallsutväg, betingad t. ex. af lång skolväg, hvarför en dylik anordning bör, så vidt möjligt är, undvikas.

G—m.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER

OCH

LÄRARE VID FOLKSKOLELÄRARE-SEMINARIERNA M. FL.

UTGIFVEN

AF

CHR. L. ANJOU OCH CARL KASTMAN.

TREDJE ÅRGÅNGEN.

STOCKHOLM 1884.
P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG.

STOCKHOLM, 1884.

KONGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

INNEHÅLL.

Fortsättningsskolan. CHR. L. ANJOU ... sid. 1.
Berättelse till Riksdagen 1884 ang. folkskolelärareseminarier, folkskolor m. m. ... › 14.
Småskolan och öfveransträngningen. CARL K—N ... › 20.
Uppgift å elevernas antal m. m. vid folkskolelärareseminarierna i riket höstterminen 1883 ... › 33.
Hvilka förfaringssätt följas vid de första läsöfningarna? Och hvilket af detta är för närvarande det allmännaste? CARL K—N ... › 35.
Om lärokurserna i katekes. CARL K—N ... › 42.
Om rätta tolkningen och tillämpningen af § 48 af Kongl. Folkskolestadgan af år 1882 ... › 50.
Litteratur. G—M ... › 57.
Några ord om lärarebildningen i geografi. P. AUG. GÖDECKE ... › 65.
Om den syntetiska och analytiska metoden vid katekesundervisningen. G—M ... › 80.
Om utanläsning med särskild hänsyn till utanläsning af den antagna katekesen. J. G—N ... › 93.
Några ord om undervisningen i folkskolan. CARL K—N ... › 109.
Om undervisningen i slöjd. CARL K—N. ... › 127.
Om idiotundervisning. RUD. FJETTERSTRÖM ... › 129.
Om folkskoleväsendet i Norge. RAABE ... › 138.
Anförande vid seminarielärare-mötet i Stockholm den 14 juni 1884. C. V. RENDAHL ... › 183.
Plan för musikundervisningen vid folkskolelärare-seminarierna. C. V. RENDAHL ... › 191.
Litteratur. CARL K—N ... › 192.

1.

Fortsättningsskolan.

Namnet »fortsättningsskola» kan ej rätt förstås, om man ej känner de historiskt gifna förutsättningarna för dess uppkomst. Det kan ju anses innebära en högre afdelning, anslutande sig till hvilken skola som helst. Allmänt bekant torde dock vara, att man dermed betecknar endast en läroinrättning, som ansluter sig såsom ett supplement till folkskolan. Men då nu *folkskola* äfven är namn på en mycket variabel institution — alltifrån den fullt utbildade stadsfolkskolan med 5 à 6 klasser, undervisade af hvar sin lärare, ända ned till den på kanske lika många rotar flyttande folkskolan på landet med en enda lärare för alla rotarne — så är klart, att man behöfver, för att ej blifva missförstådd, närmare bestämma, i hvad mening man använder ordet fortsättningsskola. Mångtydigheten af ordet har emellertid gifvit och kommer utan tvifvel fortfarande att gifva anledning till åtskilliga svårigheter. Den lemnar ett visst berättigande åt hvarjehanda skiftande meningar rörande den mer eller mindre önskvärda formen för en anstalt, ämnad att höja folkundervisningen öfver den nivå, som kan anses vara upphunnen af den egentliga folkskolan. Här liksom i så många andra förhållanden framstår i synnerhet skiljaktigheten mellan dem, som af den nya läroinrättningen fordra allt för mycket, och dem, som af den samma fordra för litet.

I denna uppsats mena vi med fortsättningsskola den anstalt, som efter åtskilliga i lagstiftningen tid efter annan framträdande ansatser omsider genom Kongl. kungörelsen den 11 September 1877 fick en bestämdt fixerad karaktär. Det ut-kande för denna skola är, jämlikt nämnda förordning, att hon, såsom namnet angifver, skall vara én anstalt, egnad att

fortsätta folkskolans arbete: det vill säga, att hon skall syssla hvarken med något, som ej egentligen tillhör folkskolebildningen, ej heller med sådant, som i folkskolans föregående afdelningar redan bör vara genomgånget: i förra fallet vore hon ej en fortsatt *folkskola*, i det senare vore hon ej en *fortsättning* utan en integrerande del af denna skola. Det synes oss, som om den form, hvilken genom förenämnda Kongl. kungörelse blifvit gifven åt fortsättningsskolan, på ett synnerligen lämpligt och efter den svenska folkskolans nu varande ställning väl afpassadt sätt lyckats undgå både den ena och den andra stötestenen. Man har icke på denna anspråkslösa institution stält den fordran, att hon skulle utgöra något slags fackbildningsanstalt eller att hon skulle äflas att blifva en begynnande vare sig lärdomsskola eller yrkes- eller borgarskola och såmedelst i någon måtto gå deras önskningar till mötes, hvilka med all ifver söka att beröfva folkskolan sin sjelfständiga ställning såsom en läroanstalt med en stor och aktningsbjudande egen uppgift, för att i stället om möjligt skänka henne den för hennes ära alldeles obehöfliga glansen att på samma gång få utgöra en förberedande anstalt till något annat: allmänt läroverk, teknisk skola, handelsinstitut eller hvad det vara må. Vi anse det vara för folkskolan af högsta betydelse, att hon får oförryckt behålla sitt eget ändamål utan att sammankopplas med andra för henne mer eller mindre främmande läroinrättningar. Att hon fått och ännu länge väl torde få njuta denna förmån, beror ock — vi höllo nästan på att säga lyckligtvis — deraf, att vårt lands folkskola till följd af förhållanden, som icke genom något slags reglementerande torde kunna ändras, väl kan anses hafva en gemensam begynnelsepunkt och gemensamhet i läroämnen, men deremot icke kan anses vara i besittning af någon gemensam slutpunkt. Det är en ganska betydlig åtskilnad emellan de skolor, i hvilka — såsom i de större städerna — hvarje årsklass af barnen hafva sina särskilda lärare, och de skolor, i hvilka — såsom förhållandet vanligen är på landsbygden — en enda lärare eller lärarinna måste undervisa alla årsklasserna. Kommer så dertill det icke ovanliga förhållandet, att barnen i en stor mängd af de sistnämnda skolorna måste i anseende till sitt stora antal delas på afdelningar, hvilka vexelvis få besöka skolan, eller

ock att skolan är flyttande på 2, 3 eller flere rotar; samt om derjämte det ännu icke sällsporda förhållandet tillkommer, att förmånen saknas af förberedande småskola; så kan lätt inses, huru fåfänga alla bemödanden måste blifva att till en så mångskiftande institution anknyta någon som helst annan läroanstalt, för intagning i hvilken måste fordras en viss bestämd, af alla lika noggrant genomgången lärokurs. Skulle sådana anspråk ställas på folkskolan, komme de möjligen att kunna motsvaras af ett fåtal skolor i städerna; men dessa torde i sådant fall förlora den frihet, de nu ega att utveckla sig oberoende af andra läroanstalter, och i stället för folkskolan blifva ett slags förberedande klasser till den eller den högre läroinrättningen. För de flesta folkskolorna på landet är och blir det absolut omöjligt att intaga den förment högre ställningen att vara en underafdelning till någon skola af annat slag, hvaraf en lånad, temligen tvetydig ära kunde vinnas.

Deremot är det ingenting, som hindrar, att äfven en mindre gynsamt lottad folkskola, förutsatt att hon någorlunda motsvarar de billiga anspråk, som på en sådan böra ställas, att kunna erhålla såsom en högre afdelning en fortsättningsskola, inrättad enligt Kongl. kungörelsen den 11 September 1877. Ty i denna kungörelse, så väl som i den föreskrift, hvilken i Normalplanen af den 11 Oktober 1878 lemnas angående fortsättningsskolan, stadgas icke lärokursen i så bestämda drag, att dess genomgående skulle omöjliggöras för andra barn än sådana, som genomgått de allra gynsammast lottade folkskolorna. Det fordras endast, såsom rätt och tillbörligt är, att barnen skola hafva genomgått folkskolan, innan de få tillträde till fortsättningsskolan. Men då i afseende på utsträckningen af lärokursen i de särskilda ämnena och den noggrannhet, hvarmed denna kurs kunnat genomgås, likformighet icke kan upprätthållas mellan olika lottade folkskolor, så blir naturligtvis deraf en följd, att en viss olikhet i dessa hänseenden kommer att råda mellan de särskilda fortsättningsskolorna. En fortsättningsskola i staden med sin högt uppdrifna folkskola kan och bör förete en annan gestalt än en dylik skola, anslutande sig till en vanlig folkskola på landet. I båda fallen har dock fortsättningsskolan sitt goda gagn med sig: den tjenar till folkskolans lyftning och bereder tillfälle för de barn, som

kunna och vilja inhemta ett högre mått af insigt och vinna en i någon mån högre utbildning, att få denna önskan uppfyld.

Denna fordran på fortsättningsskolan kan och bör dock icke eftergifvas. Hennes hufvudsakliga ändamål är att bibringa en undervisning, som höjer sig utöfver folkskolans. Dermed kan omöjligen förenas, att hon på samma gång skulle vara en hjelpanstalt, anslutande sig till den så kallade minimikursen, d. v. s. röra sig på ett område *inom* den vanliga folkskolan. Oaktadt detta synes uppenbart ligga i sakens natur, hafva tid efter annan röster höjt sig, beklagande att »minimiläsarne» icke ega tillträde till fortsättningsskolan. Senast har denna åsigt uttalats af skolinspektören d:r *Stenkula* i en uppsats uti denna tidskrifts tredje häfte för sistlidna år. Han har för öfrigt i denna uppsats på ett synnerligen förtjenstfullt sätt redogjort för de åtgärder, som i andra länder vidtagits för fortsättningsskolors anordning och utveckling, samt jemväl lemnat en i flera afseenden vägledande öfverblick öfver den svenska fortsättningsskolans uppkomst och tillväxt. De argument, hvilka han anför för sin åsigt, att fortsättningsskolan borde vara tillgänglig äfven för de barn, som endast i den egentliga folkskolan inhemtat den s. k. minimikursen, äro hufvudsakligen tvänne: »Är det rättvist, är det för samhället nyttigt, att dessa barn lemnas till spillo; böra icke de framför allt genom fortsatt undervisning, så långt omständigheterna medgifva, söka återvinna hvad de förut förlorat och försummat?» så lyder det ena, som kunde kallas det *intellektuela* argumentet. Det andra, som angår den *sedliga* upptuktelsen, lyder sålunda: »Behöfva icke just dessa barn, som ofta uppvuxit i dåliga hem, hvarigenom äfven deras sedliga utveckling blifvit missriktad, en fortsatt ledning och vård under den första kampen i lifvet?» På grund häraf anser han fortsättningsskolan böra stå öppen för alla barn, som hunnit öfver den skolpligtiga åldern eller möjligen vid tidigare år erhållit afgångsbetyg från folkskolan; ja, han antyder, att fortsättningsskolan egentligen borde afse att vara en hjelp för de försummade barnen; de, som ordentligt genomgått folkskolan, behöfva jämförelsevis mindre någon fortsatt undervisning.

Ehuru vi äro långt ifrån att misskänna det varmhjertade nit, som gifvit sig uttryck i detta räsonnemang, måste vi på

det allra bestämdaste uppträda mot den ärade författaren, för så vidt han genom sådana inkast skulle anses hafva åstadkommit någon bevisning mot det berättigade i de för vår fortsättningsskolas anordning nu gifna föreskrifter. Hans argumentation synes oss i grunden vara riktad icke mot fortsättningsskolan, utan mot de bestämmelser i sjelfva skolstadgan, som medgifva, att barn må erhålla tillstånd att lemna skolan med blott minimikunskaper. Denna undantagslag, som i den nya folkskolestadgans § 48 bibehållits, torde dock icke, sådana våra förhållanden ännu gestalta sig, kunna utan vidare utplånas. Det må då vara af vigt, att man gör sig klart reda för hvad dermed åsyftas, nämligen: att skolråden må kunna undantagsvis medgifva de barn, som *af fattigdom eller bristande fattningsförmåga hindras att längre tid begagna skolundervisningen*, att få sluta skolgången efter ett inhemtadt lägre mått af kunskap. Meningen härmed är ju naturligtvis, att dessa barn måtte kunna få inträda i arbete, fastän de ej hafva fullgjort den i allmänhet stadgade skolpligtigheten. Om nu, enligt författarens önskan, fortsättningsskolan hölles tillgänglig äfven, eller kanske företrädesvis, för dessa barn; så skulle ju derigenom upphäfvas sjelfva grundvilkoret för folkskolans anordning i bestämda klasser, till införande och upprätthållande hvaraf hela den nyare skollagstiftningen sträfvat: ett sträfvande som nu synes vara på god väg att uppnås. Undantagsförhållandet skulle löpa fara att blifva upphöjdt till regel. Det skulle heta: de barn, som ej kunnat ordentligt besöka skolan och ej förmått att göra sig till godo dess undervisning, ega rätt att lemna skolan med ofullständig insigt, på det att de ej må hindras att helt egna sig åt förvärfsarbete, men för deras räkning skall en annan läroanstalt upprättas, hvari de kunna få samma undervisning, som lemnas i den af dem försummade folkskolan, och som genom ett efter deras arbete afpassadt färre antal lärotimmar kan utan större svårighet af dem besökas. Så ungefär synes man tänka, då man vill upplåta fortsättningsskolan åt minimiläsarne. I förbigående erinras, att detta kan tillämpas endast på dem, som af fattigdom hindras att längre besöka skolan, men alls icke på dem, som af bristande fattningsgåfva hindras att aflägga ordentlig afgångspröfning.

Efter hvad vi kunna förstå, innebär detta yrkande ingalunda, att *fortsättningsskolan* borde anordnas för dessa barnen, utan endast, att man borde för sådana barn anordna ett särskildt slags *folkskolor* med inskränkning i timantalet och med undervisningens förläggande på sådana tider, att barnen ej hindrades att på samma gång deltaga i arbete och gå i skolan. Och vi vilja gerna medgifva, att det kunde vara godt, om sådana anstalter blefve upprättade på de ställen, der behofvet deraf visar sig mera trängande, såsom i större fabriksorter o. d.; och vi torde ej misstaga oss, om vi anse, att den varmhjertade författaren just af erfarenheten om ett dylikt trängande behof blifvit föranledd till sina yttranden i detta afseende. Men icke kunna vi inse, hvad denna sak har att göra med fortsättningsskolan, för så vidt man ju med en sådan skola afser icke att hon skall gå vid sidan af den egentliga folkskolan såsom ett sämre slags anstalt för minimiläsare, utan att hon skall bibringa insigter *utöfver* folkskolans lärokurser. Högst sannolikt är, att om staten understödde under namn af fortsättningsskolor dylika läroanstalter och dymedelst upphäfde den lagstadgade åtskilnaden emellan hvad som skall utgöra regel och undantag vid afgångspröfningen, så skulle derigenom ett kraftigt steg vara taget att sänka den allmänna folkbildningen under den ståndpunkt, den nu åtminstone är på god väg att intaga. Något helt annat är, att man söker verka för särskild undervisning åt vanlottade barn, vare sig svårigheten för dem att ordentligt besöka de vanliga skolorna beror af fattigdom eller andra orsaker: ett sådant sträfvande sammanfaller med upprättandet af halfdagsskolor, söndagsskolor, aftonskolor m. fl. för fabriksbarn o. d.; men må man icke förblanda hvad som i dylika fall må vara önskvärdt med de åtgärder, som påkallas för att höja den allmänna folkskolan. Dessa anstalter hafva icke med fortsättningsskolan något att skaffa. Genom att sammanblanda institutioner med skiljaktiga uppgifter bidrager man icke till framgång för vare sig de ena eller de andra. Här om någonsin gäller den gamla regeln: *qui bene distinguit, bene docet.*

Hvad den frågan angår, huruvida fortsättningsskolan borde vara *obligatorisk*, anse vi, att tiden icke ännu är inne för ett sådant stadgande. Det steg, som togs genom Kongl. kun-

görelsen den 11 September 1877, måste med hänsyn till den utveckling folkskolan då och ännu uppnått, anses fullt tillfredsställande. Då kommunerna under den nästföregående tiden, under hvilken folkskoleväsendet på ett utomordentligt sätt varit föremål för allmänt intresse, åtagit sig betydligt ökade utgifter så väl för inrättande af en mängd nya folkskolor och småskolor som för uppförande af nya skolhus, inköp af materiel m. m., hade det enligt vår tanke ingalunda varit visligt att ovilkorligen ålägga dem nya kostnader för en utvidgning af skolan, om hvilkens nödvändighet allmänna meningen ingalunda kunde anses vara stadgad. Det var ock utan tvifvel ganska lämpligt att till en början söka vinna erfarenhet så väl om folkets villighet att göra de uppoffringar, som erfordrades för en bättre ordnad fortsatt undervisning, som om det bästa sättet att anordna denna skolafdelning. De anmärkningar, som blifvit framstälda mot den träffade anordningen af fortsättningsskolan, och de skiftande förslag, som i detta afseende blifvit gjorda, torde nogsamt vittna derom, att öfvertygelsen icke varit allmänt stadgad rörande lämpligaste formen för fortsättningsskolan. Att under sådana förhållanden påbjuda en obligatorisk fortsatt skolgång skulle sannolikt hafva snarare motverkat än befrämjat det afsedda ändamålet. Särskildt skulle utan tvifvel de, som i denna fråga tänka lika med omförmälde ärade författare och med honom önska en fortsättningsskola efter helt andra grunder, allra minst blifvit till freds med ett sådant påbud. Ehuru vi äro öfvertygade derom, att fortsättningsskolan, sådan den nu blifvit ordnad, väl bestått erfarenhetens pröfvosten, och att de förslag till förändrad anordning af henne, som blifvit från skilda håll framstälda, icke visat sig stödda på tillräckliga grunder, tro vi dock just den omständigheten, att folkskolemännen ännu icke kunnat blifva ense härutinnan, utgöra anledning nog att ännu någon tid uppskjuta införandet af en obligatorisk fortsättningsskola. Det har tydligen visat sig, att behof förefinnes af olika anstalter för olika behof å särskilda orter. Vi få väl hoppas, att dessa behof förr eller senare skola på tillfredsställande sätt fyllas. Det vore dock enligt vår tanke alldeles icke tillfredsställande, om man vid bemödandena att ordna en för större delen af vår landtbefolkning erforderlig fortsatt undervisning utöfver folkskolans lärokurs skulle taga

någon synnerlig hänsyn till de utomordentliga förhållanden, som ega rum på de få ställen, der förhandenvaron af en större fabriksbefolkning kräfver alldeles särskilda anordningar. På sådana ställen torde väl vara önskvärdt, att repetitionsskolor, halfdagsskolor m. m. må upprättas för barn, som af en eller annan anledning föranledts att försumma den egentliga skolan. Det är ock för sådana fall föreskriften om skolgång i den nya fabriksstadgan synes vara tillkommen. Vi medgifva gerna, att särskilda statsbidrag äfven för dylika läroanstalter kunde vara af behofvet påkallade; men deremot vilja vi inlägga en bestämd gensaga mot anspråken, att den allmänna fortsättningsskolan borde ordnas med särskild hänsyn till dessa undantagsförhållanden. Fortsättningsskolan skulle då ej kunna blifva annat än en nödhjelpsanstalt, inrymmande en brokig samling elementer af skiljaktig natur och med vidt skilda behof, omöjliga att nöjaktigt tillfredsställa. Det synes vara oemotsägligt, att de anordningar, som må vidtagas för att tillgodose de särskilda behofven härutinnan, ingalunda böra gå i riktningen af en sammanblandning af fortsättningsskolan af ena eller andra slaget, utan tvärtom afse att skilja från hvartannat hvad som ej lämpligen kan höra tillsammans. Repetitionsskolor för minimiläsare, skolor för fabriksbarn m. fl. måste blifva en sak för sig. Må de, der så behöfves, upprättas och erhålla allt möjligt understöd från både stat och kommuner; men må de icke göra intrång och skada på den fortsättningsskola, som är ämnad att vara en bildningsanstalt ej för sådana, som ej kunnat ordentligt besöka folkskolan, utan uteslutande för sådana, som af denna inhemtat det bildningsstoff, hon varit mäktig att meddela. Endast härigenom kan denna angelägenhet blifva utan oklarhet och biafsigter ordnad med hänsyn till sitt eget ändamål.

Af liknande skäl måste vi uppträda mot de erinringar, som blifvit framstälda mot stadgandet rörande *tiden* för skolgången i fortsättningsskolan. Denna föreskrift har ock tydligen gifvits med afseende på fortsättningsskolans egenskap att endast vara en högre afdelning af folkskolan. Det hade af erfarenheten på landet nogsamt visat sig, att så länge för de barn, som skulle erhålla fortsatt undervisning, särskild tid, helt och hållet åtskild från den vanliga folkskolans, icke blifvit bestämd,

kom denna undervisning att mer eller mindre försummas. Föreskriften blef stående på papperet utan verksam tillämpning. — I städerna, der vanligen flere lärarekrafter finnas att tillgå, har ej synnerlig svårighet mött att ordna fortsättningsskolan såsom söndags- och aftonskola. På landsbygden åter skulle i de allra flesta fall sådan anordning hafva stött på oöfvervinneliga hinder. Huru ville man begära, att en lärare, som hela dagen varit sysselsatt med folkskolebarnen, skulle kunna ega spänstighet nog att derefter om qvällarne, då han väl behöfde tid till rekreation och till förberedelse till följande dags lektioner, med framgång undervisa barnen i fortsättningsskolan! Huru skulle det vara möjligt att få barnen att om aftnarne ordentligt besöka fortsättningsskolan på de orter, der skolvägen är lång, och under de tider, då väglaget är dåligt och mörkret tidigt inbryter! Och hvilken frestelse skulle det icke blifva att inskränka timantalet i veckan för den egentliga folkskolan, för hvilken någon i timmar tillmätt tid ej lagligen finnes bestämd, för att vinna tid och lärarekraft åt fortsättningsskolan! Vi hafva ej heller från de ganska många skoldistrikt på landet, der fortsättningsskola varit ordnad under 6 veckors sammanhängande tid — i de allra flesta fall i början af året — hört någon klagan yttras öfver den sålunda bestämda lärotiden. Skolgången har ock i allmänhet varit mycket jämn, vida jämnare än i folkskolan. För läraren har det varit uppfriskande att under en sammanhängande kortare tidsperiod af året få sysselsätta sig med barn, alla på en något högre ståndpunkt, och dervid behandla delar af läroämnena, hvilka icke kunnat medhinnas i folkskolans föregående afdelningar. Helt annorlunda skulle förhållandet blifva, om han skulle nödgas att vissa dagar, sedan han sysslat med de yngre barnen, genast ombyta rollen och uppträda såsom lärare vid den fortsatta undervisningen, och ännu svårare, att ej säga omöjligare, blefve hans uppgift, om han skulle under den jemförelsevis korta lärotiden nödgas undervisa barn på olika ståndpunkt: minimiläsare jemte dem, som undfått ordentligt afgångsbetyg.

Hvad svårigheten angår att i vissa trakter af vårt land finna någon tid på året, som vore lämplig för en sammanhängande 6 veckors lärokurs eller för tvänne 3 veckors lärokurser, derom sakna vi personlig erfarenhet. I mellersta och

nordliga delarne af landet synas emellertid, så vidt vi kunnat inhemta, några större svårigheter i detta afseende icke vara för handen. Att dessa svårigheter icke heller i det sydligare Sverige äro oöfvervinneliga, anse vi oss kunna sluta af folkskoleinspektörernas berättelser, helst om man dervid har för ögonen, hvad vi ofvan antydt, att man icke må ställa det anspråket på fortsättningsskolan, att hon skulle tillfredsställa alla fordringar på fortsatt undervisning åt minimiläsare, fabriksbarn, barn sysselsatta med vallgång o. d. Det har åtminstone af en eller annan inspektor blifvit omförmäldt, att lämplig tid äfven här torde kunna vinnas för fortsättningsskolan under högsommaren.

Hvad slutligen det argument vidkommer, som blifvit anfördt mot fortsättningsskolans anordning på 6 veckors sammanhängande tid, att skolan såmedelst blefve urståndsatt att utöfva något verkligen uppfostrande inflytande på barnen, hvaremot detta inflytande förmenats kunna blifva vida kraftigare och följdrikare, om det utsträcktes öfver en större del af året med ett mindre timantal i veckan, så torde det åtminstone kunna få anses vara oafgjordt, huruvida i detta afseende en daglig inverkan 5 à 6 timmar under 6 veckors tid kan anses mindre betydelsefull än en inflytelse, som vore inskränkt till ett fåtal timmar i veckan under längre tid. Att en inverkan på de intellektuela förmögenheterna blifver mera fruktbärande i samma mån den tillbörligt koncentreras, det anse vi för vår del såsom en afgjord sak. Huru det kan i det afseendet förhålla sig med inflytelsen på de sedliga krafterna, det våga vi ej lika säkert bestämma, ehuru analogien talar för samma resultat som inom det andra själsområdet. Att den sedliga tuktan, hvilken läraren må kunna utöfva på barn, som endast några timmar i veckan äro under hans ögon, och som kunde vara föremål för hans tuktande uppmärksamhet på tider, då han företrädesvis har att öfvervaka hela den stora skaran af barn i den dagliga folkskolan, i de flesta fall torde blifva temligen illusorisk, hafva vi ju anledning att befara. I sammanhang härmed må det tillåtas oss att framkasta några ord rörande skolans uppgift att verka såsom uppfostrarinna i detta ords djupare betydelse. Ingen kan lifligare än vi önska, att hon vore i stånd att i vida högre grad, än nu allmänneligen torde vara förhållandet, kraftigt ingripa i detta för hela vårt folks framtid oändligt vigtiga

afseende. Det har dock stundom trängt sig på oss den tanken att man varit benägen att härutinnan ställa allt för stora anspråk på skolan och detta, märkligt nog, på samma gång som man visat afgjord böjelse att beröfva henne de medel, hvarigenom det kunde blifva henne möjligt att motsvara dylika anspråk. Skolan kan och skall utöfva en uppfostrande inflytelse på barnen företrädesvis derigenom, att hon med omsorg och trohet drifver undervisningen och derunder tillhåller barnen att vara uppmärksamma och flitiga. Särskildt har skolan ett förträffligt medel att verka på barnens hjerta, håg och sinne, nämligen kristendomsundervisningen. Likaså bör hon både under lärotimmarne och på rastestunderna upprätthålla nödig diciplin och ordning. Men deremot tro vi, att man fordrar för mycket af skolan, om man vill ställa henne till ansvar för de oarter, som barnen utom skolans område, kanske just i sjelfva hemmen, inlära och bedrifva. Föräldrar och målsmän böra icke blott med skolan dela, utan de måste sjelfva bära det drygaste ansvaret för barnens sedliga upptuktelse. Det kan ej med rättvisa och billighet öfverensstämma, att man af läraren fordrar öfvervakandet af barnens sedliga eller osedliga förhållande i hemmen. Det har dock allt mer och mer blifvit skick och bruk att framställa äfven sådana anspråk. Föräldrarne, som haft vård om barnen under hela den för den kommande sedliga utvecklingen så högeligen vigtiga barndomstiden och som dervid kanske låtit de små uppväxa utan tukt och Herrans förmaning i olydnad och odygd, äro, så framt barnen kommit i skolan, mycket fallna för att skylla på skolan, som endast under jämförelsevis kort tid om dagen och om året rår om barnen, om hon icke genast förmår omskapa de vanartiga varelserna. »Skolan är ju först och främst en uppfostringsanstalt», — detta blir då ett slagord, som man gerna hör och i tid och otid upprepar, hvarvid man häri söker tröst och undskyllan för sin egen försumlighet i afseende på barnens tuktan. Och hvad gör man för att främja denna hennes förmenta egentliga uppgift? Huru upptager man, om läraren finner nödigt att någon gång bruka faderlig myndighet — hvilket ju är ett oeftergifligt vilkor för verkligt uppfostrande inflytelse — och tuktar ett felande barn vare sig medelst nedsatta betyg eller, om ej annat hjelper, hårdare aga? Man hör ej sällan

talas om, huru föräldrar i sådant fall öppet taga parti för barnen och skjuta all skuld på läraren; ja, man har hört om rättegångar mot lärare, som varit nog oförsigtiga att ej vid dylika tillfällen noga iakttaga juridiska former. Hvem kan under sådana förhållanden undra på, att mången lärare begynner tveka, huruvida ej uppfostringspligten öfverstiger hans och skolans förmåga och alltså icke heller kan med full billighet åläggas utan betydliga inskränkningar? Och om så olyckligtvis skulle vara, att hos oss, så väl som i åtskilliga främmande länder, genom eftergift för meningar, som blifva allt högljuddare, kristendomsundervisningen skulle aflägsnas från skolan och derigenom det enda fullt verksamma uppfostringsmedlet ryckas ur lärarens hand; hvem ville då förtänka skolan, om hon å sin sida blefve benägen att helt och hållet visa ifrån sig alla anspråk på någon hennes uppfostringsskyldighet och sökte att uteslutande öfver familjen och staten hvälfva det dryga ansvaret för det förderf, som då nog icke länge skulle låta vänta på sig?

I hvad fall som helst: fordringarna med afseende på uppfostran få icke högt uppskrufvas, när fråga är om en läroanstalt, hvilken, såsom vår fortsättningsskola, sysselsätter barnen blott några få veckor. Om hon får verka i stillhet sitt anspråkslösa bildningsarbete inom ett bestämdt angifvet område och icke tvingas att syssla med mångahanda uppgifter, hvilka hvar för sig kräfva sina särskilda krafter och särskilda anordningar, skall hon nog blifva till båtnad och välsignelse för det uppväxande slägtet. Och med förvissning, att vi i denna önskan och förhoppning tänka lika med dem, hvilkas åsigter beträffande hvarjehanda detaljföreskrifter om skolans anordning, lärotid o. s. v. vi icke kunna dela, afsluta vi denna lilla uppsats under uttalande af vår tacksamhet särskildt till den aktade skolman, som genom sin omsigtsfulla och utförliga behandling af denna vigtiga angelägenhet lemnat godt bidrag till frågans närmare bepröfvande. Vi hafva önskat att i vår mån ock få bidraga dertill, att åsigterna, som i åtskilliga hänseenden ännu synas ganska stridiga, måtte blifva förenade. Det hvarom det i synnerhet torde vara af vigt att komma till klarhet och enighet synes oss vara frågan, huruvida det kan vara lämpligt eller nödvändigt att i en och samma läroanstalt

sammanföra alla eller flera af de lärjungeafdelningar, hvilka af ena eller andra anledningen kunna behöfva fortsatt undervisning, samt huruvida det kan anses tjena till folkskolans lyftande, om staten redan nu med sitt understöd söker befrämja lika mycket en fortsättningsskola, som höjer sig öfver den af staten understödda folkskolan, och en som på sätt och vis komme att utgöra en parallelafdelning jämte samma folkskola.

Chr. L. Anjou.

2.

Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit, gifven den 17 Jan. 1884.

Kongl. Maj:t har genom nådigt cirkulär den 29 Juni 1883 i öfverensstämmelse med Riksdagens på nådig framställning fattade beslut förordnat om löneförbättring för år 1884 åt lärare och lärarinnor vid folkskolelärareseminarierna.

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1883 vid rikets sju folkskolelärareseminarier 912 och vid fem folkskolelärarinneseminarier 552, eller tillsammans 1,464.

Afgångsexamen undergingo sistlidna års vårtermin vid dessa läroanstalter 229 manliga och 133 qvinliga elever eller tillsammans 362.

Småskolelärarinneexamen aflades samma termin vid folkskolelärarinneseminarierna af 94 elever, som genomgått första årets lärokurs.

Vid seminariet i Jockmock för lappska småskolelärares och lärarinnors bildande voro höstterminen 1883 intagna 6 elever, och vid seminariet i Haparanda för finska småskolelärares och lärarinnors bildande voro samma termin intagna 26 elever; och utexaminerades vid vårterminens slut samma år vid det förra 3 och vid det senare 3 elever.

På hemställan af Domkapitlet i Hernösand har Kongl. Maj:t den 9 Mars 1883 förordnat, att lärokursen vid seminarium i Jockmock skall beräknas för två år, och att nya lärjungar i allmänhet endast hvartannat år skola i detta seminarium intagas.

Vid 14 af landsting underhållna småskolelärare- och lärarinneseminarier hafva under år 1883 tillsammans 370 elever undergått den genom Kongl. kungörelsen den 11 Januari 1878 föreskrifna afgångspröfning.

Enahanda pröfning har med särskildt nådigt tillstånd blifvit anstäld vid 4 af enskilde inrättade småskolelärarinneseminarier med tillsammans 126 elever.

Efter erhållet uppdrag har chefen för den inom Ecklesiastikdepartementet bildade afdelning för folkskoleärenden anstält inspektion vid seminarierna i Stockholm, Upsala, Falun, Vexiö, Hernösand och Umeå.

Kongl. Maj:t har, i öfverensstämmelse med Riksdagens på nådiga framställningar fattade beslut, genom nådig kungörelse den 1 Juni 1883 förordnat om ändring af § 58 och upphäfvandet af § 59 i Kongl. stadgan angående folkundervisningen i riket; samt genom nådig kungörelse samma dag förordnat om ändring i vissa delar af stadgan angående folkundervisningen i Stockholms stad den 27 September 1861.

Enligt de, jemlikt föreskriften i Kongl. cirkuläret den 24 November 1882, från domkapitlen och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifter angående folkundervisningen under år 1882 funnos i rikets 2,353 skoldistrikt 13 högre folkskolor samt

	3,201 fasta o.	895 flyttande el. tills:s	4,096 folkskolor,
	561 » »	381 » » »	942 mindre folksk.,
	2,493 » »	2,108 » » »	4,601 småskolor,
S:a	6,255 fasta o.	3,384 flyttande el. tills:s	9,639 skolor,

eller med inräknande af de högre folkskolorna 9,652.

I de högre folkskolorna undervisade 15 lärare samt i

folkskolorna	3,984 lärare o.	953 lärarinnor, tills:s	4,937,
m. folkskolorna	280 » »	668 » »	948,
småskolorna	579 » »	4,367 » »	4,946,
Summa	4,843 lärare o.	5,988 lärarinnor, tills:s	10,831,

eller med inräknande af de högre folkskolornas lärare 10,846 förutom 260 lärare, hvaraf 7 vid de högre folkskolorna, och 277 lärarinnor eller tillsammans 537, som särskildt undervisat i öfningsämnen eller handaslöjder.

Antalet barn af 7—14 års ålder utgjorde 699,973, hvaraf 355,660 gossar och 344,313 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats	659,815,
» » ej åtnjutit undervisning	30,748,
hvarjemte uppgifter saknas om	9,410,
Summa	699,973.

Bland de under året undervisade barn af 7—14 års ålder undervisades i

sina egna distrikts	fasta folkskolor	260,394,	
» » »	flyttande folkskolor	77,735,	
» » »	fasta mindre folkskolor	23,689,	
» » »	flyttande mindre folkskolor	20,801,	
» » »	fasta småskolor	90,327,	
» » »	flyttande småskolor	105,362,	
folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utom deras egna distrikt		8,776,	587,084.
högre folkskolor			253,
allmänna läroverk och specialskolor			11,500.
enskilda skolor			19,145,
hemmen			41,833,
		Summa	659,815.

Bland de barn af 7—14 års ålder, som under året ej åtnjutit undervisning, uteblefvo

efter inhemtande af de i § 48 af folkskolestadgan föreskrifna insigter	5,551,
efter godkänd afgångspröfning jemlikt § 47 af folkskolestadgan	10,560.
till följd af sjukdom eller naturfel	3,227.
af annan anledning	11,410,
Summa	30,748.

Med inräknande af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skoláldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 322 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 643,844.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1882 enligt ofvannämnda uppgifter:

	Kronor.
till lärares och lärarinnors aflöning	6,742,819·81,
» skollokaler och inventarier	1,480,827·13,
» undervisningsmateriel	224,285·43,
» öfriga behof	1,308,284·38,
Summa	9,756,216·75.

Lönetillskott af allmänna medel hafva under år 1882 utgått med 2,641,323 kronor 93 öre för aflöning åt lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor.

Understöd till högre folkskolor har för år 1882 utgått med tillsammans 15,400 kronor.

Kongl. Maj:t har genom nådig kungörelse den 29 Juni 1883 i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut förordnat om ytterligare lönetillskott för 1884 åt lärare och lärarinnor vid folkskolor.

På derom gjorda ansökningar har Kongl. Maj:t för år 1883 beviljat understöd åt 567 fortsättningsskolor samt åt 463 skolor, i hvilka meddelas undervisning i slöjd för gossar.

Kongl. Maj:t har genom nådig kungörelse den 26 Oktober 1883 meddelat förändrade föreskrifter rörande pröfning af skolrådens ansökningar om understöd för undervisning i slöjd.

Af de till Lappmarks ecklesiastikverk anslagna medel hafva under sistlidna år aflönats 4 skolmästare och 10 kateketer, samt dels 58 lappska barn njutit underhåll och beklädnad, dels bidrag lemnats till underhåll af lappska barn, hvarjämte för lappskolan i Arjeploug bekostats reparation af skolhuset, samt nya skolmöbler blifvit inköpta.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar hafva för år 1883 beviljats understöd till höjande af lärares löner till och öfver minimum, hvarjämte särskildt understöd lemnats till Korpilombolo och Karesuando skoldistrikt.

I ändamål att till nedsatt pris från och med innevarande år hållas folkskolorna till handa hafva jämte förut anmäld undervisningsmateriel följande läromedel blifvit anordnade, nämligen väggkarta öfver Bibelns länder, taflor ur svenska historien och väggkartor öfver Norden samt öfver Skåne.

Åt finska skolor hafva undervisningsmateriel och läroböcker dels kostnadsfritt utdelats, dels till nedsatt pris hållits till handa.

Enligt direktionens för folkskolelärarnes pensionsinrättning för år 1882 afgifna berättelse var vid årets slut delaktighet i pensionsinrättningen beviljad för 4,473 folkskolelläraretjenster och 18 tjenster vid seminariernas öfningsskolor. Antalet gäl-

lande pensionsbref utgjorde vid samma tid 714 med ett årligt pensionsbelopp af tillsammans 284,000 kronor 94 öre. Inrättningens kapitalbehållning utgjorde vid sista afslutningen 3,683,860 kronor 57 öre.

Till delaktighet i folkskolelärarnes enke- och pupillkassa voro vid 1882 års slut anmälda 2,915 i tjenst varande lärare, 28 i tjenst varande lärarinnor och 9 tjenster vid seminariernas öfningsskolor, hvarjämte afgifter erlades för 121 lediga tjenster. Antalet gällande pensionsbref utgjorde vid samma tid 157, och det utgående pensionsbeloppet uppgick till 21,376 kronor 84 öre. Kassans kapitalbehållning utgjorde vid sista afslutningen 854,513 kronor 47 öre.

Af det under vissa vilkor beviljade förslagsanslag till folkhögskolor har Kongl. Maj:t för år 1883 anvisat understöd åt 23 dylika skolor med tillsammans 53,900 kronor. Enligt de af dessa skolors styrelser afgifna berättelser hafva vid samtliga skolorna under sistlidna läseår undervisats 681 manliga och 152 qvinliga eller tillsammans 833 elever.

Till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolor har Kongl. Maj:t för år 1883 anvisat 12,880 kronor.

Kongl. Maj:t har genom nådigt cirkulär den 29 Juni 1883 i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut förordnat om understöd för år 1884 åt mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolor.

Vid allmänna institutet för döfstumma å Manilla voro under höstterminen 1883 intagna 134 elever, af hvilka 95 voro frielever, 27 betalade hel och 12 nedsatt afgift. Vid institutets seminarium för döfstumma lärares bildande voro under samma termin intagna 4 manliga och 2 qvinliga, tillsammans 6 elever.

Vid institutet för blinda, som under år 1883 fortfarande varit inrymdt i förhyrd lokal i Hedvig Eleonoræ församling i Stockholm, voro under höstterminen samma år intagna 60 elever, af hvilka 37 voro frielever, 14 betalade hel och 9 nedsatt afgift.

Sedan Riksdagen på nådig framställning för år 1884 beviljat ett extra anslag af 1,200 kronor till understöd åt blindlärareelever, har Kongl. Maj:t efter direktionens för institutet för blinda hörande genom beslut den 5 Oktober 1883 förordnat,

att detta anslag skall ställas till bemälda direktions disposition att för det dermed afsedda ändamålet användas.

Äfvenledes har Kongl. Maj:t, efter det Riksdagen på nådig framställning för år 1884 beviljat anslag af tillsammans 18,000 kronor till en blindskola och en handtverksskola för blinda, den 29 Juni 1883 beslutit, att under nämnda år skall upprättas en blindskola i Vexiö och en handtverksskola för blinda i Kristinehamn, samt den 17 Juli nämnda år för hvardera skolan förordnat en särskild styrelse.

Af de till understöd och uppmuntran åt mindre uppfostringsanstalter för döfstumma och blinda barn beviljade medel hafva för innevarande år bidrag lemnats till 13 dylika anstalter med tillsammans 37,900 kronor. Antalet elever vid dessa anstalter utgör tillsammans 418.

Vid läroanstalterna för öfveråriga döfstumma voro under sistlidna hösttermin intagna tillsammans 178 elever, nämligen vid läroanstalten i Vadstena 59, i Skara 60 och i Bollnäs församling af erkestiftet 59.

Under år 1883 har Kongl. Maj:t tilldelat understöd åt sex uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn äfvensom Kongl. Maj:t låtit under samma år inspektera dessa anstalter.

Nådig kungörelse angående vilkoren för erhållande af statsunderstöd utaf 1884 års anslag för dylika uppfostringsanstalter har Kongl. Maj:t under den 29 Juni 1883 låtit utfärda.

Kongl. Maj:t har föreslagit Riksdagen, att de ordinarie anslagen, som utgå till folkundervisningen, måtte höjas med 16,000 kronor; hvaraf 6,000 kr. äro afsedda för lärarnes vid folkskolelärareseminarierna uppflyttning i högre lönegrad enligt gällande grunder och 10,000 kr. till höjande af anslaget till arvoden och resekostnadsersättning åt folkskoleinspektörer.

Å extra stat äro för folkundervisningen följande anslag begärda:

Till löneförbättring åt lärarne vid folkskolelärareseminarierna	33,000 kr.
Till aflöning af lärare och lärarinnor vid folkskolorna	180,000 »
Till understöd åt mindre bemedlade elever vid folkhögskolor	15,000 »

3.

Småskolan och öfveransträngningen.

Uti Verdandi, tidskrift för ungdomens målsmän och vänner i hem och skola, femte och sjette häftena af årgången 1883. förekommer en uppsats med ofvanstående öfverskrift. Då denna innehåller åtskilligt, som strider mot verkliga förhållandet, vilja vi fästa våra läsares uppmärksamhet derpå, ehuru vi annars ej velat inlåta oss i någon diskussion med nämnda tidskrift. Detta icke derför, att den icke innehållit många sanningar, som äro väl värda att beakta; utan derför att den framstält dem på ett sätt, som enligt vårt förmenande icke höfves dem, som vilja uppträda som reformatorer af vårt uppfostringsväsende. Man har af dem rätt att vänta aktning för andras öfvertygelse; pietet för dem, af hvilka de blifvit fostrade; samvetsgrant bedömande af bestående förhållanden; omutlig kärlek till sanningen; billigt erkännande, att de, som hysa olika åsigter med dem, ej derför nödvändigt behöfva vara ohederliga eller dumhufvuden. Dock, om författarne i Verdandi tro sig kunna uträtta något godt genom hänsynslöst utfarande mot personer och institutioner, så må de gerna göra det för oss. Vi skola med jämnmod fördraga de slängar, som möjligen komma att utdelas åt oss, likasom vi med lugn fördragit dem, som redan några gånger tilldelats den kår, vi tillhöra.

Som vi redan förut yttrat, vilja vi fästa uppmärksamhet på några förhållanden, hvilka i den uppsats, som är i fråga, framstälts helt annorlunda, än de äro i verkligheten. Intresset för saken har förmått oss till detta. Vi vilja nämligen söka bidraga dertill, att allmänheten ej måtte få en sådan vrångbild af småskolan som den, hvilken Quisque, författaren (författarinnan?) till nämnda uppsats, målat.

Till en början vilja vi gifva till känna, att vi ämna beröra förhållandena endast vid de småskolor, som af Quisque be-

nämnas »statens småskolor». Vi antaga nämligen, att Q. dermed menar sådana småskolor, som omtalas i folkskolestadgan. Dessa hafva väl fått namnet »statens småskolor» derför, att de stå äfven under statens ledning och öfvervakande, enär anslag af allmänna medel utgår till deras underhåll. Hvar och en, som har åtminstone någorlunda reda på vårt folkskoleväsende, vet annars, att i vårt land folkskolorna — hvarken de s. k. småskolorna eller de egentliga folkskolorna — äro statsskolor. Orsaken, hvarför vi inskränka oss till att tala endast om dessa småskolor, är helt enkelt den, att dessa känna vi till i olika delar af vårt land. Deremot hafva vi ej tillräcklig kännedom om förhållandena i de »förberedande goss- och flickskolorna» för att kunna yttra oss om dem med den sakkännedom, som är af nöden för att ej träda sanningen för nära. Vi anse nämligen ej tillständigt att offentligen yttra oss om saker, om hvilka vi ega endast mer eller mindre ytlig insigt, eller att om vi känna en inrättning, bedöma alla andra likartade inrättningar efter denna — att, som man brukar säga, skära alla öfver en kam. Det må förlåtas oss, om vi i dessa hänseenden ej vilja taga till förebild åtskilliga af de författare i uppfostringsfrågor, som uppträdt på senare tider.

Quisque meddelar uppgift på det kunskapsmått, som bör meddelas i småskolan enligt planen för småskolan sådan den föreligger hos våra på detta område mera framstående författare. Till vår blygsel måste vi erkänna, att vi, så mycket vi än trott oss hafva reda på hvad i senare tider blifvit i vårt land skrifvet angående småskolan, ej känna till någon plan för småskolan, som stämmer öfverens med den Quisque lagt fram för våra ögon, och att vi ej hos någon af de författare, hvilkas åsigter äro uttryck för den nuvarande ställningen eller som utöfva något bestämmande inflytande på anordningen af småskolan, hafva kunnat finna de åsigter om och fordringar på denna skola, som Quisque funnit hos dem. Vi skulle blifva synnerligen tacksamma, om vi kunde få uppgift på, hvar vi kunna få göra bekantskap med den plan för småskolan, Quisque omnämnt. Vi vilja i detta sammanhang ånyo fästa uppmärksamheten derpå, att vi här tala om de småskolor, som Quisque behagat benämna »statens». —

Men vi vilja ej endast framställa påståenden, utan vi skola ock söka angifva grunderna för dessa. För detta ändamål vilja vi anställa en jämförelse mellan de fordringar, som enligt Quisques påståenden ställas på småskolan, och dem, som i normalplanen för folk- och småskolor angifvas.

Kunskapsmåttet, som man — enligt Quisques påstående — anser böra inhemtas i småskolan.	Kunskapsmåttet, som — enligt normalplanen — bör inhemtas i småskolan.
Geografi.	
Från småskolans »Heimathskunde» de geografiska begreppen, hvilande på en åskådlig uppfattning af verkligheten jämte grundlig kännedom om åtminstone fäderneslandets fysiska och politiska geografi.	Skildringar af hemtrakten, hvarvid de allmännaste geografiska föremålen, såsom höjd, slätt, sjö, flod, ö, sund m. fl. framställas för barnens iakttagelse.

Men, säger Quisque, statens småskolor äro i allmänhet endast tvååriga, då deremot de (flesta?) »förberedande gossoch flickskolorna» äro treåriga. Hvad i dessa senare läses under tredje året, genomgås under 1:sta året i folkskolan. Derigenom blifva fordringarna i båda slagen af skolor i sjelfva verket de samma — (Quisque säger nämligen: mellan »statens» småskolor och de s. k. förberedande goss- och flickskolorna är den väsentliga skilnaden, att dessa senare äro tre-åriga, och det mellanliggande året räcker mer än väl till att utfylla detta svalg). Men nu förhåller det sig så, att under tredje skolåret skall i »statens skolor» genomgås endast några svenska landskaps geografi — och denna genomgång skall ske på det sättet, att det egna landskapet behandlas något fullständigare, under det beskrifningen af de öfriga framställes mera öfversigtligt. Grundlig kännedom om fäderneslandets geografi — så grundlig denna kan blifva i folkskolan — skola barnen inhemta först i folkskolans fjerde klass, således under det sjette skolåret. —

Vidare vilja vi fästa uppmärksamheten derpå, att normalplanen aldrig sagt, att man vid skildringarna af hemtrakten skall som direkt resultat lägga an på de »geografiska föremålen», utan att dessa skola framställas för barnens iakttagelse.

Historia.

En stor del af det ordförråd, som användes i den högre (!) stilen, oförgätlig (!) kännedom om de läsvärda nordiska sagorna samt någon bekantskap med fäderneslandets mest framstående historiska personer.

Slutligen öfvergå öfningarna till *enkla* berättelser. (Mängden af dessa beror af tiden, som dertill kan användas).

Undervisning i historia i egentlig mening begynner först i folkskolans tredje årsklass, sålunda i 5:te skolåret. Att det ej står föreskrifvet i normalplanen, att barnen böra i småskolan inhemta en stor del af det ordförråd, som användes i den högre stilen, är säkert; att ingen folkskoleinspektör fordrar det och att ingen lärare i metodik vid seminarierna lär det, derom äro vi fullt förvissade; och slutligen kunna vi försäkra, att vi i ingen småskola hafva iakttagit, att lärarinnorna sökt bibringa barnen en stor del af det ordförråd, som användes i den högre stilen. Så mycket mindre behöfver Quisque befara detta, som de flesta småskolelärarinnorna sjelfva hafva ett mycket litet ordförråd, helst när det är fråga om den högre stilen. — Vi kunna ock lugna Quisque med, att berättandet af en eller annan historisk saga förekommer endast i ett fåtal småskolor, och att de småskolebarn, som ega kännedom om fäderneslandets mest framstående historiska personer, äro synnerligen lätt räknade. Vi hafva — såvidt vi minnas — ej träffat på något enda, fastän vi under flere år haft till uppgift att inspektera äfven småskolor. —

Kristendom.

(Vi följa vid angifvandet af ämnena samma ordning som Quisque.)

Luthers lilla katekes och hela bibliska historien.

Berättelser ur gamla och nya testamentet, företrädesvis egnade att af barnen med lätthet uppfattas och att utgöra katekesundervisningens historiska grundval. — Textorden i Luthers lilla katekes. — Valda psalmverser till ett antal af omkring 10 under läsåret.

Under första året i folkskolan, således under tredje skolåret, läses de berättelser ur gamla testamentet, som höra till

den s. k. mindre kursen, samt första hufvudstycket af Luthers lilla katekes med utveckling. Hela lilla katekesen hafva barnen genomgått först under 5:te skolåret, men då tillika med utvecklingen. —

Modersmålet.

Helst rättstafningen undanstökad, ren och tydlig innanläsning samt förmåga att flytande (!) redogöra för det lästa.

Ren och säker läsning af lättare stycken. *Någon öfning* att redogöra för innehållet af det lästa. Läslig och någorlunda felfri skrifning af lättare ord och meningar.

Hvilken skilnad i fordringar! Dessutom må man betänka, att i ett stort antal småskolor barnen ej hinna så långt, att deras färdighet i innanläsning och insigter i modersmålet fullt motsvara de fordringar, som normalplanen uppstält.

Naturkunskapen.

Förmåga af snabb uppfattning och redig, klar, skematiserande framställning af det uppfattade.

(I normalplanen säges: Åskådningsöfningarna må till en början helst anknyta sig till enskilda föremål (t. ex. några af de vanligaste djuren och växterna). — Härmed afses icke någon undervisning i naturkunnighet — icke ens någon förberedande undervisning derför.)

Hvarken i småskolan eller i folkskolans första klass, således icke under de tre första skolåren, skall någon undervisning i naturkunnighet förekomma enligt normalplanen, och i verkligheten meddelas endast undantagsvis undervisning i detta ämne under de ifrågavarande åren. Hvar Quisque har fått sin uppgift angående lärokursen i naturkunskap, begripa vi sannerligen icke; vi hafva svårt att föreställa oss, att en sådan lärokurs finnes upptagen i läroplanen för någon af de s. k. statens småskolor. Finnes det verkligen någon läroplan, som upptager en dylik lärokurs; så är denna — enligt vårt förmenande — åtminstone i detta stycke alldeles oduglig.

Skulle emellertid en dylik läroplan följas i någon eller möjligen några få småskolor — hvilket vi ej gerna vilja tro — så är det dock, minst sagdt, ohederligt att döma den stora mängden af småskolor, der den icke följes, efter de få, der den möjligen följes. Har någon författare angifvit ifråga-

varande lärokurs såsom lämplig för småskolan, har denne författare — enligt vårt förmenande — gjort sig skyldig till ett stort misstag. Vi känna ingen, som framstält förslag till en sådan lärokurs som den, om hvilken vi nu tala. Har Quisque på detta sätt uppfattat normalplanen och de författares arbeten, som beträffande småskolan i hufvudsak hylla samma åsigter som denna, och hvilka åsigter väl äro de, som för närvarande i allmänhet göra sig gällande vid fråga om småskolans anordning, bör det vara synnerligen lätt för hvar och en att öfvertyga sig om, att den uppfattningen är oriktig. Han behöfver blott genomögna ofvan nämnda skrifter för att förvissa sig derom. Har Quisque sjelf uttänkt denna lärokurs för att kunna framställa undervisningen i våra småskolor så förvänd som möjligt, talar det ej fördelaktigt om hans sanningskärlek.

Räkning.

Åtminstone quatuor species i hela tal med en klar uppfattning af talbegreppen och snabbhet i räkneoperationerna.	Hufvudräkning: De fyra räknesätten inom talområdet 1—30; skriftlig räkning: Addition och subtraktion inom talområdet 1—100; beteckning och uppnämning af tal till 1,000.

I folkskolans första årsklasser öfvas de fyra räknesätten i hela tal inom talområdet 1—1,000, med tillämpning på enkla uppgifter, för hvilkas lösning endast *ett* räknesätt erfordras.

Slutligen säger Quisque, att målet för undervisningen i allmänhet i småskolan är väl utvecklad iakttagelse-, tanke- och språkförmåga. Han påstår sålunda — så vidt vi fatta hans ord rätt — att den formella bildningen hufvudsakligen betonas i de s. k. »statens» småskolor. Med anledning af detta påstående vilja vi hänvisa till § 29 mom. 2 i nu gällande skolstadga. Der föreskrifves det, att läraren vid undervisningen bör vinnlägga sig om så väl att utveckla lärjungarnes själsförmögenheter som att bibringa dem bestämda kunskaper och färdigheter. Häraf synes, att Kongl. folkskolestadgan fäster lika stort afseende vid den materiella som vid den formella bildningen. Beträffande det nu varande tillståndet i detta hänseende i småskolan torde kunna påstås, att den formella bildningen får stå tillbaka för den materiella. Åtminstone hafva vi i de visserligen icke få småskolor, som vi haft till uppgift

att lära känna, tyckt oss finna, att lärarinnorna i allmänhet försummat själskrafternas utveckling.

Quisque säger ytterligare, »att i vår pedagogiska literatur småskolan tänkes som en blott tvåårig bottenskola till folkskolan och att hon är afsedd för 6- och 7-åringar samt att hon skildras såsom hafvande till mål att förbereda lärjungen för mottagandet af en så till sägandes högre undervisning inom denna. För denna högre undervisning tycks emellertid framför allt erfordras förmåga af snabb och klar uppfattning, af att draga riktiga slutsatser och fälla sanna omdömen inom området för de läroämnen, som der komma att utgöra föremål för behandling.»

Rörande detta yttrande vilja vi först fästa uppmärksamheten derpå, att i så väl normalplanen som folkskolestadgan säges, att barnen böra intagas i skolan under det år, under hvilket de fylla sju år, och att de böra gå der två eller tre år, således till det år, under hvilket de fylla nio eller tio år.

För det andra må det tillåtas oss att uttrycka vår förvåning öfver påståendet, att småskolan skildras såsom hafvande till mål att förbereda lärjungen för mottagandet af en så till sägandes högre undervisning inom denna. — Hvad menar Quisque med »högre undervisning»? Vi förstå det icke, och vi vilja icke ens försöka en tolkning. Vi vilja i stället kortligen angifva målet för småskolan, sådant detta är enligt normalplanen och folkskolestadgan samt de reglementen för småskolan, som med ledning af dessa äro upprättade. Småskolan, som ju i sjelfva verket är ingenting annat än de lägre klasserna af folkskolan (1:sta, 2:dra och stundom 3:dje), har till mål att förbereda lärjungen, så att han kan följa med den undervisning som meddelas i den närmast öfver småskolan liggande högre klass. Detta tyckes förekomma Quisque besynnerligt och förvändt. — Vi anse det naturligt. Det förekommer oss deremot rätt underligt, att någon kan finna något anmärkningsvärdt deruti, att man i en lägre klass läser det, som erfordras för att kunna följa med undervisningen i den närmast högre.

Hvad Quisque menar, då han säger: »För denna högre undervisning tycks emellertid framför allt erfordras förmåga af snabb och klar uppfattning, af att draga riktiga slutsatser och

fälla sanna omdömen inom området för de läroämnen, som der komma att utgöra föremål för behandling» — hafva vi, trots alla våra bemödanden, ej kunnat göra klart för oss. För det första inse vi ej — såsom vi redan förut anmärkt — hvad Quisque menar med »högre undervisning». Sammanhanget ger vid handen, att dermed menas en undervisning, som till arten skiljer sig från den, som meddelas i småskolan; men på hvad sätt skiljer den sig derifrån? Då vi sålunda ej kunna göra oss reda för, huru — enligt Quisques förmenande — undervisningen i folkskolan faktiskt skiljer sig från undervisningen i småskolan, kunna vi ej byta tankar med honom i detta stycke. För det andra vilja vi fråga, om det är »rim och reson» i påståendet, att barnen i småskolan måste framför allt förvärfva förmåga af snabb och klar uppfattning, af att draga riktiga slutsatser och fälla sanna omdömen inom området för de läroämnen, som der komma att utgöra föremål för behandling (!). Vi säga, att detta påstående är meningslöst. Hvad vill det nämligen säga, att barnen i småskolan skola förvärfva förmågan att fälla sanna omdömen inom området för de läroämnen, som i folkskolan komma att utgöra föremål för behandling? Vi tvifla på, att någon som tänker normalt, kan begripa detta. Skulle Quisque dermed vilja säga, att enligt den rådande uppfattningen den formella bildningen är i småskolan hufvudsak, och att endast den småskola motsvarar sin uppgift, som uppdrifvit denna till en betydande höjd, är påståendet, såsom vi förut sökt visa, sanningslöst.

För att gifva skäl för påståendet, att det åttaåriga barnet under sina tvänne första skolår genom åskådningsöfningarna lärt känna hufvudsumman af hvad som sedan i den egentliga skolan kommer att meddelas under naturlära-, geografi- och historielektionerna, har Quisque meddelat en öfversigt af det, som bör vara föremål för åskådningsöfningarna enligt den handledning för dem, hvilka sysselsätta sig med den första barnundervisningen i skolan, som Fredrik Sandberg utgifvit. Vi tänka ej här hvarken anfalla eller försvara nämnda handledning, utan endast fästa uppmärksamheten på förhållandena sådana de äro.

För det första erinra vi då derom, att åskådningsöfningarna icke äro obligatoriska. Derom heter det i folkskolestadgan:

»hvarjämte särskilda åskådningsöfningar anställas i de skolor, der förhållandena sådant medgifva».

För det andra hänvisa vi till folkskoleinspektörernas berättelser, af hvilka framgår, att åskådningsöfningar icke förekomma i det stora flertalet af småskolor.

För det tredje fästa vi uppmärksamheten derpå, att normalplanen upptager en helt annan lärokurs än den, som är angifven i den nämnda handledningen, och att normalplanen, icke sagda handledning, följts vid uppgörande af lärokurser för småskolan.

För det fjerde vilja vi upplysa derom, att Sandbergs handledning icke numera i allmänhet anlitas vid undervisningen. Den må hafva haft sin mission. Numera användas åtminstone i stora områden af landet andra hjelpredor.

Vi måste på ofvan angifna grunder förklara, att anfallet på småskolan för det förvända sätt, hvarpå åskådningsöfningarna bedrifvas, och särskildt för det olämpliga innehållet i dem är oberättigadt, och att försöket att gifva skäl för tadlet af dessa genom anförandet af hvad Sandbergs handledning innehåller i detta stycke är fullkomligt misslyckadt.

Må vara — säger Quisque — att åskådningsöfningarna icke äro sådana, som vi beskrifvit dem, barnen få dock inhemta hvad vi angifvit såsom material för s. k. geografi, naturlära, historia samt i all synnerhet vid innanläsningsöfningarna. Hela skilnaden inskränker sig således till, att barnen få hufvudsakligen läsa innantill och samtala öfver allt mellan himmel och jord i stället för att de förut hafva både iakttagit, tänkt och talat. — Här hafva vi åter ett påstående, som saknar hållpunkt i verkligheten. Det är nämligen icke sant, att i stora flertalet af landets småskolor någon undervisning meddelas i geografi, naturlära och historia. Det stämmer icke heller öfverens med verkliga förhållandet, att småskolelärarinnorna »samtala med sina barn om allt mellan himmel och jord». Tvärtom förhåller det sig så, att sådana innanläsningsöfningar, som förenas med noggrannare utredning af innehållet, äro få i jämförelse med de s. k. kursiva läsöfningarna.

Ett annat påstående, som Quisque gripit i luften, är att man tyckes hafva lemnat ur sigte utvecklandet af iakttagelse-, tanke- och språkförmågan och i stället fäst sig vid vigten af att barnet lär sig förstå skriftspråkets af dem okända uttryck,

så väl som betydelsen af en del termer och abstrakta ord, som måste vara bekanta, om han eller hon med riktigt gagn skall kunna genomgå kurserna i de inom den egentliga skolan vanligen använda läroböckerna. Vi säga, att detta påstående är gripet i luften. Hvar och en kan öfvertyga sig om, att påståendet är osant, genom att i folkskolestadgan, normalplanen och de reglementen för småskolan, som med ledning af dessa äro upprättade, göra sig reda för hvad i småskolan bör genomgås. Ännu mera öfvertygad derom skall han blifva, om han läser hvad folkskoleinspektörerna hafva meddelat angående småskolan eller om han gör sig möda att verkligen lära känna småskolan sådan den i allmänhet är i vårt land.

Quisque uttalar sin förvåning deröfver, att den sannerligen ej så ringa omstörtningen af gammal häfdvunnen småbarnsundervisning, som egde rum i och med införandet af den s. k. ljudmetoden, af åskådningsöfningar m. m. d., kunde på ett så hastigt och likformigt sätt åvägabringas. Med anledning häraf vilja vi upplysa derom, att med hastigheten står det så till, att i de flesta småskolor ännu i den dag, som nu är, inga åskådningsöfningar ega rum och att den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden följes i det största antalet småskolor på landsbygden. Beträffande likformigheten åter förhåller det sig på det sättet, att vid de första läseöfningarna användas fem olika förfaringssätt och att af hvart och ett af dessa förekomma många olika variationer.

Ett faktum är emellertid — säger Quisque — att man då (när man införde ljudmetoden) icke var rädd för att kasta öfver bord; man ratade alla nedärfda traditioner, man störtade i ångest och ofta i nöd massor af innanläsningslärare- och lärarinnor, man drog icke i betänkande att rubba hemmens nedärfda förtroende för ett om än aldrig så bristfälligt lärarestånd(!) och man aktade icke för rof att inverka på allmänna opinionen derhän, att en fader och moder numera icke känna sig trygga, om de anförtro sitt barns första undervisning åt en person, som ej kan dokumentera sig såsom hemma i den »moderna metoden». Man må väl känna sig uppskakad i djupet af sin själ vid läsningen af, huru grymt och hjertlöst man förfarit vid införandet af den nya metoden. Vi hasta derför att bjuda några stillande medel, på det de upprörda känslorna

måtte något lugnas. Hvad då beträffar ratandet af de medärfda traditionerna, vilja vi åter erinra derom, att det ännu stafvas på gamla sättet i största antalet af våra småskolor. Den stora massan af »innanläsningslärare- och lärarinnor, som störtades i nöd och ångest vid införandet af ljudmetoden», torde, när man gör sig möda att taga reda på, huru saken verkligen förhåller sig, reduceras till jämförelsevis få. Folkskoleinspektörerna veta att berätta, huru svårt det ofta varit att få bort en mängd lärare och lärarinnor, som enligt deras förmenande ej kunnat sköta sina platser på tidsenligt sätt. Många af dem, som blifvit skilda från sina befattningar, hafva erhållit ett årligt understöd för sin öfriga lifstid. Slutligen vilja vi ock något vidröra den oförsynthet, för hvilken man beskyller ifrarne för den nya metoden, nämligen att dessa icke aktade för rof att inverka på den allmänna opinionen derhän, att en fader eller moder numera icke känna sig trygga, om de anförtro sitt barns första undervisning åt en person, som ej kan dokumentera sig såsom hemma i den »moderna metoden». När folkskoleinspektörerna angifva orsakerna dertill, att de nya metoderna vid de första läsöfningarna så långsamt spridas, framhålla de bland andra, att i många skoldistrikt skolrådet och i andra föräldrarne sätta sig emot användandet af dem. För öfrigt kunna vi här ej underlåta att fråga, om det är mindre oförsynt att söka inverka på allmänna opinionen, då fråga är om de nya förfaringssätten, än då det gäller det gamla. I förbigående vilja vi omtala för Quisque, att det finnes hela skoldistrikt med ej så få småskolor, der alla lärarinnorna äro oexaminerade, hvilkas kännedom om den moderna metoden är ungefär det samma som ingen.

Quisque utslungar mot småskoleundervisningen, sådan den i allmänhet gestaltar sig i våra dagar, den beskyllningen, att den är importerad från Tyskland. Det är en sanning, att i vår pedagogiska literatur inkommit åtskilligt från det landets, liksom äfven från öfriga kulturländers. Och detta är väl helt naturligt. Hvarför skulle vi i detta hänseende ej göra oss till godo de sanningar, som i dessa först kommit till klarhet? Månne ej själen hos ett tyskt barn utvecklas enligt samma lagar som själen hos ett svenskt? Är tysken ej menniska lika väl som svensken?

Men osann är beskyllningen, om man påstår, att man vid småskoleundervisningens ordnande ej tagit hänsyn till vårt folks särskilda skaplynne och till vårt lands egendomliga förhållanden.

Quisques uppsats vill vara ett upprop till alla de verkliga förmågor, som arbeta i små- och förberedande skolors tjenst, att de skola hafva mod att kritiskt tänka på hvad seminarielärare och folkskoleinspektörer m. fl. föreskrifva. Hvad vill nu detta egentligen säga? Är det Quisques mening att uppmana lärarinnorna i småskolan att ej lyda hvad skolråd och inspektörer föreskrifva? Är det lärarinnorna, som skola bestämma kurser och metoder — utan att föräldrar, hvilkas målsmän skolrådet är, och inspektör skola dervid hafva något att skaffa? — Vi blott fråga. —

Quisque uppmanar vidare de verkliga förmågorna att hafva mod att följa den instinkt för det sanna, som bor i hvarje menniskobröst. I sådant fall — menar Quisque — skola de icke gå in på att meddela en så naturvidrig undervisning, som de nu göra, och hvilken naturligtvis har sin yttersta grund deruti, att hela denna stora här af ut- och inländska skolmän, af folkskoleinspektörer, af skolråd och föräldrar, hvilka samverkat dertill, att undervisningen i småskolan är sådan, som hon nu är, förqväft den instinkt för det sanna, som väl ock bott i deras bröst.

Quisque vill opponera sig mot allt det, som nu i en eller annan form erbjudes eleverna i alla småskolor i åtminstone Tyskland och Skandinavien. Det är att gå i botten med saken. Men det är litet svårt att förstå, huru Quisque å ena sidan kan säga, att allt, som nu meddelas i småskolan, är odugligt, under det han å andra sidan, när han framställer förslag om hvad som bör meddelas, nämner åtskilligt, som nu är föremål för undervisningen i henne. — Men vi vilja ej söka bringa detta i öfverensstämmelse med hvartannat. Vi hafva redan egnat nog mycken tid åt Quisques uppsats. Vi hafva velat visa, att mycket, som i denna säges om den nuvarande småskolan, icke är öfverensstämmande med verkliga förhållandet. Angående målet och sättet för undervisningen i småskolan vilja vi nu ej tvista. Kan Quisque åstadkomma en bättre småskoleundervisning än den, som nu håller på att arbeta sig

fram, skall ingen glädja sig deröfver högre än vi, och vi skola gerna göra hvad vi kunna för dess spridande i våra bygder. Men det nödgas vi säga, att undervisningen i småskolan likasom hvarje annan undervisning måste vara byggd på vetenskapliga grunder, ej på lösa hugskott; att, om man vill uppvisa det felaktiga i småskoleundervisningen, detta ej kan ske derigenom, att man beskrifver den annorlunda, än den i sjelfva verket är; att, om man vill gifva förslag till ifrågavarande undervisnings omgestaltning, detta måste framställas med den reda och klarhet, att man kan begripa hvilken meningen är; att, om man vill offentligen yttra sig om en sak, man bör förut hafva förskaffat sig en grundlig kännedom om den samma; att man bör hysa aktning för andras öfvertygelse och ej söka nedsätta dem, som tänka olika med en sjelf i ett eller annat hänseende.

Att i Quisques artikel en och annan sanning finnes, vilja vi lika litet förneka, som att den sprungit fram ur det lifligaste intresse. Fordrades för en förändring af vår småskoleundervisning endast intresse, vore Quisques förslag till dess omgestaltning mycket lämpligt, ty det genomandas af ett sådant från början till slut; men då ett dylikt förslag måste vara bygdt på grundlig kännedom om småskolans uppkomst, utveckling och närvarande tillstånd; på omfattande insigter i pedagogik och psykologi; på noggranna iakttagelser samt på riktig uppfattning af undervisningens och särskildt folkskoleundervisningens mål och medel, kunna vi ej tillmäta Quisques någon synnerlig betydelse för främjande af en bättre undervisning. Vi befara, att äfven de verkliga förmågorna, som arbeta i småskolans tjenst och till hvilka Quisque hufvudsakligen vänder sig, ej skola deraf hafva något synnerligt gagn. Månne icke det för öfrigt är en skarp kritik på Quisques förslag, att endast »verkliga» förmågor kunna enligt det med framgång sköta undervisningen i småskolan? Erfarenheten vittnar annars derom, att många lärarinnor, som visserligen icke varit utrustade med några snillegåfvor, likväl både som lärarinnor och uppfostrarinnor uträttat mycket godt genom den ödmjukhet och trohet, hvarmed de arbetat.

Carl K—n.

4.

Uppgift å elevernas antal m. m. vid folkskolelärareseminarierna i riket höstterminen år 1883.

	Inträdes-sökande.	Klass.	Qvar-sittande.	Upp-flyttade.	Ny-intagne.	Summa.	Summa summa-rum.
Stockholms .... qvinl.	103	I	—	—	33	33	
		II	2	29	3	34	
		III	1	29	4	34	
		IV	—	32	—	32	133
Upsala	49	I	—	—	23	23	
		II	—	23	2	25	
		III	2	29	2	33	
		IV	—	34	2	36	117
Linköpings	54	I	1	—	31	32	
		II	4	27	2	33	
		III	4	29	2	35	
		IV	1	29	1	31	131
Skara .... qvinl.	62	I	—	—	30	30	
		II	1	32	5	38	
		III	—	35	—	35	
		IV	1	35	1	37	140
Falu .... qvinl.	46	I	—	—	18	18	
		II	1	9	6	16	
		III	—	17	1	18	
		IV	—	22	—	22	74
Vexiö	65	I	6	—	36	*) 42	
		II	1	30	1	**) 32	
		III	5	25	1	***) 31	
		IV	—	27	2	29	134
Lunds	61	I	3	—	40	43	
		II	5	31	4	40	
		III	7	37	—	44	
		IV	5	33	1	39	166
Göteborgs	66	I	3	—	35	38	
		II	4	32	2	38	
		III	3	30	—	33	
		IV	—	34	2	36	145
Transp.	506		60	690	290	1,040	1,040

*) 4 frånvarande.
**) 1 »
***) 4 »

	Inträdes-sökande.	Klass.	Qvar-sittande.	Upp-flyttade.	Ny-intagne.	Summa.	Summa summarum.
Transp.	506		60	690	290	1,040	1,040
Kalmar .... qvinl.	97	I	4	—	32	36	
		II	1	19	14	34	
		III	—	29	2	31	
		IV	1	32	—	33	134
Karlstads	67	I	1	—	31	32	
		II	5	30	1	36	
		III	1	32	2	35	
		IV	2	37	—	39	142
Hernösands	42	I	1	—	20	21	
		II	1	12	8	21	
		III	1	18	—	19	
		IV	3	13	—	16	77
Umeå .... qvinl.	26	I	—	—	18	18	
		II	—	9	1	10	
		III	1	17	—	18	
		IV	—	24	1	25	71
Summa	738		82	962	420	1,464	1,464
Uppgift å elevernas antal m. m. vid småskolelärareseminarierna i Haparanda och Jockmock samma termin:							
Haparanda	21	I			14	14	
		II	5	7		12	*)26
Jockmock		I					
		II	1	5			6
Summa	21		6	12	14	26	32

*) Deraf 12 manliga och 14 qvinliga.

5.

Hvilka förfaringssätt följas vid de första läsöfningarna? Och hvilket af dessa är för närvarande det allmännaste?

Svaren på dessa frågor borde med lätthet och säkerhet kunna hemtas ur folkskoleinspektörernas berättelser; men försöker man att i dessa finna de äskade svaren, skall man snart komma till erfarenhet deraf, att dessa framgå ur de nämnda berättelserna hvarken med lätthet eller säkerhet. En af orsakerna härtill är, att inspektörerna ofta använda sväfvande uttryck vid beskrifningen af de olika förfaringssätten samt ej sällan gifva de »termer», hvaraf de begagna sig, en annan betydelse, än de vanligen hafva i det pedagogiska språket. En annan är, att uppgifterna om de förfaringssätt, som användas vid de första läsöfningarna, i många berättelser saknas och i andra äro mer eller mindre ofullständiga.

Med ledning af inspektörsberättelserna vilja vi emellertid söka besvara de framstälda frågorna.

Hvilka förfaringssätt följas vid de första läsöfningarna?

När inspektörerna göra reda för förfaringssätten vid de första läsöfningarna, uppgifva de följande: ljudmetod; ljudläsning; bokstafvering i förening med skrifläsning; ljud- och skrifläsemetod; bokstafvering och skrifning hand i hand; skrifläsemetod; kombinering af bokstafvering och skrifning; ljudmetod i förening med skrifning; stafningsmetod; kombination af stafningsmetod och ljudmetod; ljudläsemetod; stafningsmetod med samtidiga skriföfningar; bokstafverings- och stafningsmetod, hvarvid dock ofta göres skilnad mellan ljuden och ljudens beteckning; läs- och skriföfningar utan direkt samband; skrifläsemetod jämte bokstafvering; skrifläsemetod jämte bokstafvering samt äfven ljudering; bokstafvering med afskilning af ljuden; skrifläsemetod med utgående från ljudtecknet, ej från språkljudet.

Hvilken mängd af olika förfaringssätt! Dock, de äro i sjelfva verket icke så många, som de synas. När man med ledning af kännedomen om, huru de första läsöfningarna vanligen bedrifvas i våra skolor, och med stöd af insigten i det pedagogiska språket, söker göra klart för sig, hvilken betydelse inspektörerna inlägga i de särskilda uttrycken, skall man finna, att de många angifna förfaringssätten kunna sammanföras till följande hufvudslag: den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden (med läsöfningarna omvexla visserligen skriföfningar; men öfningarna i läsning och skrifning stå ej i samband sinsemellan, utan de gå hvar sin väg, oberoende af hvarandra); ljudmetoden, (samtidigt med läsningen öfvas skrifning, men öfningarna i de båda färdigheterna hafva intet annat gemensamt än tiden); en kombination af bokstafverings- och ljudmetod (med samtidiga skriföfningar till omvexling med läsöfningarna); skrifläsemetod — antingen bokstafverings- eller ljud-skrifläsemetod.

Af de fem ofvan angifna förfaringssätten förekomma många olika variationer. De lärarinnor, som följa den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden, gå t. ex. i enskildheterna icke till väga på samma sätt; men de hafva samma utgångspunkt och tillämpa i det stora hela samma grundsatser.

De många olika variationerna af de särskilda förfaringssätten vid de första läsöfningarna upphäfva sålunda icke antagandet, att dessa för närvarande äro de, som här ofvan angifvits.

Innan vi öfvergå till besvarandet af den andra frågan, som står som öfverskrift till denna uppsats, vilja vi fästa uppmärksamhet på två vigtiga saker, som böra iakttagas, för att beskrifningen af ifrågavarande metoder skall blifva fullt tillförlitlig.

Då de olika förfaringssätten i åtskilliga enskildheter stå hvarandra mycket nära, är det af vigt att vid beskrifningen af dem skilja mellan de grundsatser, som utgöra sjelfva grundvalarne för ett visst förfaringssätt i det stora hela, och de, som tillämpas vid behandlingen af de särskilda enskildheterna. Det är de förra, som bestämma arten af hela förfaringssättet. Den, som skall angifva hvilket förfaringssätt som följes, måste derför först göra sig reda för grundvalarne, hvarpå det är bygdt.

Sedan bör han vid beskrifningen deraf använda orden i den betydelse, som de vanligen hafva i det pedagogiska språket, eller ock tydligt och klart meddela den betydelse, hvilken han gifvit åt orden, i fall denna skiljer sig från den vanliga. Endast om detta iakttages, kan beskrifningen blifva så klar och tydlig, att man deraf kan draga bestämda slutsatser om arten af den metod, som deri framställes.

För att kunna i någon mån bidraga till enhet och tillförlitlighet i uppgifterna om förfaringssätten vid de första läsöfningarna vilja vi meddela de väsentliga kännetecknen på hvart och ett af de här ofvan angifna hufvudslagen deraf.

Den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden kännetecknas deraf, att barnen först lära känna bokstäfverna och sedan att af dem bilda stafvelser och ord.

Vid ljudmetoden lära barnen först uttala de enskilda språkljuden och att deraf bilda stafvelser och ord; derefter få de inhemta tecknen för ljuden och deras namn; i samma mån som dessa inhemtats öfvas barnen i läsning.

Kombinationen af bokstafverings- och ljudmetoden utmärkes deraf, att ljuden först inläras och derefter tecknen för dem, hvarefter barnen få stafva såsom vid den gamla bokstafveringsmetoden.

Omvexlande med läsöfningar, som företagas i enlighet med något af dessa tre förfaringssätt, förekomma visserligen i de flesta skolor skriföfningar; men dessa äro alldeles oberoende af läsöfningarna.

Bokstafverings-skrif-läsemetoden har till utmärkande kännetecken, att läsöfningarna, som bedrifvas i enlighet med den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden, sättas till en början i närmaste samband med skriföfningarna, så att barnen, så snart de lärt känna igen en bokstaf, få lära att skrifva honom o. s. v.

Ljud-skrif-läsemetoden skiljer sig från den närmast föregående derigenom, att läsöfningarna anordnas efter ljudmetoden, men liknar den deruti, att dessa öfningar till en början sättas i närmaste samband med skriföfningar, så att det sc à skrifves läses, och det som läses skrifves. vid

Hvilket af dessa förfaringssätt är för närvarande demåga männaste? . säker-

I städerna har ljud-skrif-läsemetoden öfvervigten; ja, han är der långt mera bruklig än något af de andra förfaringssätten. På landsbygden åter är den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden ännu allmännast spridd, och efter all sannolikhet äro i de flesta skolor, der denna metod användes, skriföfningarna oberoende af läsöfningarna. Bokstafverings-skrifläsemetoden har införts i ett mindre antal skolor; kombinationen af ljud- och bokstafveringsmetoden följes deremot i ett betydligare antal; ren ljudmetod förekommer endast undantagsvis, under det ljud-skrif-läsemetoden med hvarje år utvidgar sitt område. — I mellersta Sverige har hon vunnit största spridningen; i norra och södra deremot har han ännu kommit till efterföljd endast i jämförelsevis få skolor.

Hvilka kunna anledningarna vara dertill, att ljud-skrifläsemetoden, som af de flesta sakkunnige anses vara den lämpligaste af de metoder vid de första läsöfningarna, som man för närvarande känner, så långsamt sprides i landsbygdens skolor? Folkskoleinspektörerna uppgifva flere anledningar härtill. Vi vilja skärskåda dessa.

1. I mindre skolor (mindre folkskolor) och folkskolor, som sakna underlag af småskolor, kan denna metod ej ifrågakomma, emedan der fordras hemmens biträde vid inlärande af bokstäfver och stafning. — Härmed vill man förmodligen säga, att ljud-skrif-läsemetoden ej med fördel kan användas i skolor med kort årlig undervisningstid, emedan man i dessa behöfver mer än annars hemmens biträde vid de första läsöfningarna. Vi tro ej, att detta skäl är hållbart. Är lärarinnan herre öfver metoden, så att hon förstår lämpa den efter de förhållanden, under hvilka hon arbetar, kan hon äfven vid användandet af denna metod hafva god hjelp af hemmet. Vi hafva sett den med framgång användas i skolor, som årligen flyttat mellan tre stationer.

Skulle man åter mena, att barnen böra känna bokstäfverna och kunna stafva, innan de vinna inträde i skolan, så är det klart, att i sådana skolor, i hvilkas reglemente ett sådant stadgande finnes, någon annan metod än den gamla bokstafveringsmetoden ej under de rådande förhållandena bör användas.

2. Ljud-skrif-läsemetoden kan ej med framgång användas der, hvarest skolgången ej är någorlunda jämn, ty den fordrar

i högre grad än den gamla bokstafveringsmetoden, att alla barnen följas åt. — Detta skäl mot användandet af ifrågavarande metod förekommer oss rätt besynnerligt. Vi förstå ej, hvarför den ojämna skolgången skall vara mindre hinderlig vid bokstafverings-metoden än vid ljud-skrif-läsemetoden. Vid hvilken metod, som än användes, skola väl barnen i samma klass följas åt. Är något barn så mycket frånvarande, att, om detta skall kunna följa med de öfriga i klassen, dessa måste hållas tillbaka mer, än billigtvis skulle kunna begäras, får det blifva efter. Det kan ej hjelpas. Det vore hårdt, om man skulle behöfva använda ett dåligt förfaringssätt derför, att i klassen funnes lata, slarfviga barn, eller barn, som ej af föräldrarne tillhölles att ordentligt besöka skolan, eller barn, som vore sjukliga. Till och med om en stor del af barnen äro fattiga, bör ej för deras skull ett sämre förfaringssätt följas. Vederbörande myndigheter böra väl då vidtaga åtgärder, som möjliggöra de fattiga barnens ordentliga skolgång; men ej bör man väl främja den oordentliga skolgången derigenom, att man vid undervisningen begagnar sådana förfaringssätt, — i fall sådana finnas — som göra det lättare för de oordentliga barnen att följa med, om dessa förfaringssätt i öfrigt äro erkändt dåliga. Och erkändt dålig är väl den gamla bokstafverings- och stafningsmetoden. Vi tveka ej att fälla det omdömet, fastän den för så länge sedan utdömda metoden i våra dagar synes hafva fått varma försvararinnor (?). Några egentliga grunder för den gamla metodens förträfflighet hafva vi dock ännu ej lyckats få se.

3. Endast de lärarinnor, som genomgått en sju à åtta månaders lärokurs vid något seminarium för bildande af småskolelärarinnor, äro lämpliga att handhafva ljud-skrif-läsemetoden. Den stora mängden af vid småskolorna anstälda lärare och lärarinnor, som icke hafva genomgått en dylik undervisningskurs, skulle sålunda i allmänhet ej ega den utbildning, som kräfves för att kunna med framgång handhafva den ifrågavarande metoden. Vi tro, att förhållandet är sådant. Ja, vi tro, att många af sådana lärarinnor, som genomgått en sju à åtta månaders lärokurs, sådan denna vanligen är anordnad vid våra landttingsseminarier, ej ega de insigter och den förmåga att meddela dem, som äro af nöden för att kunna med säker-

het och följdriktighet undervisa enligt ljud-skrif-läsemetoden under de olika förhållanden, under hvilka de få arbeta i skolorna.

Vi hafva vid behandlingen af åskådningsundervisningen i småskolan uttalat önskvärdheten, för att ej säga nödvändigheten, deraf, att undervisningskursen vid anstalterna för bildande af småskolelärarinnor förlängdes samt att den komme att ledas af personer, som egde större insigt i småskolans förhållanden, än nu vanligen är fallet. Härigenom skulle det blifva möjligt att från bildningsanstalterna erhålla lärarinnor, som vore vuxna sitt kall. Nu har endast minsta parten af de utgående eleverna erforderliga insigter och tillbörlig mognad och öfning för att kunna på egen hand förestå en småskola.

4. Att lärarinnorna användt så lång tid på förberedande öfningar af hvarjehanda slag, att resultatet af undervisningen ej vittnat fördelaktigt för metodens företräde framför den gamla bokstafveringsmetoden, enär det ofta erfordrats kortare tid att lära barnen läsa rent efter sistnämnda metod. — För vår del äro vi ock förvissade derom, att de så kallade föröfningarna till den egentliga läsningen och skrifningen ofta erfordrat allt för lång tid. De både böra och kunna betydligt inskränkas; ja, nästan alldeles falla bort. — Följer man det förfaringssätt, som framställes i beskrifningen, som åtföljer de på Norstedt & Söners förlag utgifna lästabellerna, komma ifrågavarande öfningar att upptaga endast ringa tid i jämförelse med hvad förut ofta varit händelsen.

5. Föräldrar och skolråd hafva mångenstädes ej varit bevågna de nya metoderna, emedan dessa försvårat hemmets deltagande i den första undervisningen. — Att hemmen ej kunna biträda skolan vid de första läse- och skriföfningarna i lika hög grad, om undervisningen meddelas efter ljud-skrif-läsemetoden, som om den gamla bokstafveringsmetoden dervid följes, torde bero derpå, att lärarinnorna i förra fallet ej förstå att gifva barnen lämpliga hemuppgifter. Finge eleverna i de anstalter, der de bildas till lärarinnor vid småskolan, lära sig att på de olika stadierna gifva lämpliga hemuppgifter, äfven då ljud-skrif-läsemetoden följdes, skulle hemmen kunna lemna lika god hjelp, som då barnen lära läsa på gamla sättet.

6. Många lärarinnor undervisa hellre efter den gamla bokstafveringsmetoden än efter ljud-skrif-läsemetoden. — Anledningen härtill är, att de känna sig säkrare vid användandet af den förra, än då de skola undervisa efter den senare. Detta beror derpå, att de vid bildningsanstalterna ej hafva förvärfvat tillräcklig insigt i den nya metoden. De tycka derför, att det är beqvämare att undervisa på gamla sättet.

7. I åtskilliga småskolor saknas den materiel, som är erforderlig, för att de nya metoderna skola kunna begagnas med framgång. — Den materiel, som behöfves vid de första läsöfningarna enligt ljud-skrif-läsemetoden, är så billig, att de flesta skolråd nog anskaffa den, om lärarinnan med allvar anhåller derom. Den lämpligaste undervisningsmaterielen i och för detta ändamål torde vara de på Norstedt & Söners förlag utgifna lästabellerna samt en sats lösa bokstäfver. — Under senaste tiden hafva dessa tabeller försökts i tre seminariers öfningsskolor och befunnits mycket ändamålsenliga. Dessutom har man begagnat dem i många småskolor såväl i stad som på land och i alla — så vidt till vår kunskap kommit — med stor framgång. Vi tro oss sålunda kunna med skäl anbefalla dem.

Slutligen vilja vi fästa uppmärksamheten derpå, att många inspektörer meddela, att, der ljud-skrif-läsemetoden införts och behandlats på ändamålsenligt sätt, der vinner den allt mer och mer folkets förtroende, emedan barnen lära läsa både med större säkerhet och på kortare tid. — Det synes oss derför vara af vigt, att man med kraft arbetar på dess införande och ändamålsenliga behandling. — Först och främst bör det vara angeläget, att anstalterna för bildande af småskolelärarinnor anordnas på sådant sätt, att de kunna gifva eleverna erforderlig utbildning.

Carl K—n.

6.

Om lärokurserna i katekes.

Inspektionsperioden 1877—1881 kommer att i folkskolans historia intaga ett märkligt rum, enär derunder normalplanen och den nya utvecklingen af Luthers lilla katekes utkommit. Båda hafva i allmänhet vunnit stort erkännande och utöfvat ett mäktigt inflytande. Dock hafva, såsom naturligt är, många anmärkningar blifvit riktade mot åtskilliga enskildheter i de båda arbetena. I synnerhet har man vändt sig mot normalplanens förslag till lärokurser i katekes, och man har uppstält andra från normalplanen mer eller mindre afvikande kurser i detta ämne. Åtskilliga af dessa hafva blifvit anförda i de berättelser om folkskolorna i riket för åren 1877—1881, som äro utgifna af folkskoleinspektörerna. Då det både är af intresse och kan vara till gagn, vilja vi meddela de vigtigaste af dessa förslag. Den opartiske bedömaren må afgöra, om de framstälda förslagen alltid vittna om pedagogiska insigter och om praktisk blick, eller om icke ett och annat af dem har för sitt upphof att tacka benägenheten att mästra andra och att anse det man sjelf uttänkt, eller det man sjelf på mer eller mindre medvetna grunder brukat följa, som det allra bästa.

Först vilja vi då angifva de olika förslagen till lärokurser i katekes för småskolan:

1:o. Hela Luthers lilla katekes.

2:o. Textorden i Luthers lilla katekes jämte Luthers förklaring till och med 2:a artikeln.

3:o. Hela Luthers lilla katekes jämte någon del af utvecklingen.

4:o. Textorden i Luthers lilla katekes.

Det sista förslaget, som är normalplanens, har omfattats med gillande af många inspektörer och lärare och upptagits såsom deras vid ordnandet af de särskilda skolorna.

Söker man göra sig reda för de psykologiska och pedagogiska grunder, hvarpå dessa förslag äro byggda, torde det visa sig, att det endast är normalplanen, som utgått från sådana vid framställningen af sitt förslag. Vid de andras uppgörande har man väl hufvudsakligen tagit hänsyn till gamla vanor, inväxta åskådningar eller på sin höjd till de bestående förhållandena, i det man sökt inrätta läsningen af katekes så, att den skulle kunna inläras i folkskolan äfven under de förhållanden, under hvilka hon för närvarande arbetar. Men dessa har icke heller normalplanen lemnat ur sigte. Vill man på allvar försöka, skall man komma till erfarenhet deraf, att katekesen mycket väl kan inläras i folkskolan, äfven om barnen i småskolan ej få lära mer än textorden i Luthers lilla katekes. Vi hålla sålunda fortfarande före, att normalplanens förslag i det fall, hvarom nu är fråga, är bättre än öfriga, som hittills blifvit framstälda, och hafva, till dess vi blifvit öfvertygade om oriktigheten deraf, allt jämt den åsigten, att i småskolan bör antingen ingen undervisning i katekes meddelas, eller ock bör man der läsa endast textorden i Luthers lilla katekes. Vi hålla så mycket hellre fast vid normalplanens förslag, som i de flesta skoldistrikt man anordnat katekesläsningen i öfverensstämmelse dermed och funnit sig väl deraf.

För folkskolan hafva följande förslag till lärokurser i katekes blifvit framstälda:

1:o. 1:a och 2:a årsklassen: 1:a året: Luthers katekes och utvecklingen af den samma till 3:e artikeln; 2:a året: från 3:e artikeln till slutet; 3:e och 4:e klass.: repetition och närmare förklaring af katekesen.

2:o. 1:a och 2:a årsklasserna gemensamt till 3:e artikeln eller till 3:e hufvudstycket; 3:e och 4:e årsklasserna: den återstående delen af katekesen.

3:o. 1:a klassen: Första hufvudstycket och andra hufvudstycket t. o. m. andra artikeln enligt Luthers lilla katekes och deremot svarande del af utvecklingen; 2:a klassen: tredje artikeln, tredje, fjerde och femte hufvudstyckena enligt

Luthers lilla katekes och motsvarande del af utvecklingen; repetition af hela katekesen.

4:o. 1:a klassen: Luthers lilla katekes. I de öfriga klasserna repetition af Luthers lilla katekes jämte utvecklingen deraf.

5:o. 1:a och 2:a årsklassen: till 2:a artikeln 3:e och 4:e gemensamt från och med 2:a artikeln till slut.

6:o. 1:a och 2:a årsklassen: Luthers lilla katekes jämte utvecklingen (endast bibelspråken deri utantill); 3:e och 4:e artiklarne; Luthers lilla katekes jämte hela utvecklingen (både stycken och språk utantill).

7:o. Normalplanens förslag.

För att kunna rätt bedöma de framstälda förslagen måste man ock veta, huru de olika klasserna sysselsättas under de timmar, som äro anslagna till undervisningen i katekes. Detta hafva icke de särskilda inspektörerna tydligen angifvit; men dock hafva de antydt så mycket derom, att man torde vara berättigad till den slutsatsen, att i allmänhet de klasser, som ej omedelbart undervisas, afhöra undervisningen med den eller de öfriga klasserna. Under denna förutsättning vilja vi taga de framstälda förslagen något i skärskådande.

Enligt förslag n:r 1 skulle 1:a året läsas Luthers lilla katekes jämte utvecklingen af den samma till 3:e artikeln, och 2:a året från och med 3:e artikeln till slut. Barnen, som hafva att genomgå denna lärokurs, tillhöra skolans lägre afdelning, hvilken skall utgöra »ett» eller högst »tvänne» läslag. Utgöra lägre afdelningens barn endast *ett* läslag, kan undervisningen så anordnas, att barnen, som första året besöka skolan hvartannat år begynna läsningen af katekes med 3:e artikeln. Men en sådan anordning, om den förekommer, är så olämplig, att vi derpå ej behöfva eller vilja spilla några ord. Utgör lägre afdelningen åter *tvänne* läslag, måste antingen hvardera läslaget undervisas på skilda timmar eller ock på samma timme. I förra fallet måste antalet timmar för undervisningen i katekes ökas*), hvilket svårligen låter sig göra, om öfriga ämnen skola komma till sin rätt, eller ock måste barnens hemuppgifter blifva öfver måttan stora, men tiden för dessas förberedande och förhörande i förhållande till dem allt för kort. I senare fallet nödgas läraren på samma timme förhöra och

*) Utan att timantalet för hvarje barn blir större.

förbereda tvänne lexor; men att man ej hinner att på en timme ordentligt förhöra och förbereda tvänne lexor i katekes, äfven om dessa äro så små som möjligt, för att den bestämda lärokursen i detta ämne skall kunna genomgås, derom vittnar nogsamt erfarenheten. Vi kunna derför ej komma till annan slutsats, om man i folkskolans lägre afdelning skall genomgå hela Luthers lilla katekes med den antagna förklaringen, än att man antingen måste öka antalet af timmar, som äro anslagna till undervisning i kristendomskunskap, till förfång för andra ämnen, eller ock att man måste låta barnen inplugga den i minnet, utan att de sanningar, den innehåller, blifvit utredda för förståndet eller fått värma hjertat. Men i sådant fall har man ju kommit tillbaka till den själlösa utanläsningen, hvilken man, då den gjort så mycket ondt och blifvit beskyld för att hafva gjort än mer, söker och bör söka att allt mer och mer drifva bort ur skolorna.

Under 3:e och 4:e året skall enligt det förslag, hvarmed vi nu sysselsätta oss, katekesen repeteras, under det en närmare förklaring deraf skall gifvas; men det torde blifva svårt att på de timmar, som i normalplanen äro afsedda för undervisningen i katekes, medhinna denna närmare förklaring af hela katekesen, så vida dermed skall blifva något bevändt. Att använda flere timmar, än normalplanen föreslagit, till undervisning i kristendomskunskap torde ock möta sina svårigheter. Vi kunna sålunda icke finna, att förslaget n:r 1 medför några fördelar framför normalplanens. Tvärtom har den läraren, som följer det senare, tillfälle till att ordentligen förbereda och förhöra lexorna, äfvensom det för honom blir möjligt att mycket mer, än hvad det förra förslaget medgifver, rätta undervisningen efter de särskilda barnens individualitet och att anordna den så, att det lättfattligare får läsas med de mindre barnen och det, som är svårare att fatta, med dem, som äro mera utvecklade. Slutligen anse vi det mycket välbetänkt, att normalplanen ej vill, att katekesen skall genomgås på mindre än fyra år. Vi hafva i en föregående artikel angifvit grunderna härför.

Enligt förslaget n:r 2 böra 1:a och 2:a årsklasserna gemensamt läsa till 3:e artikeln eller till 3:e hufvudstycket. Normalplanen har föreslagit till 2:a artikeln. Vinsten af att följa

normalplanen ligger i öppen dag. Tiden, som kan användas till förberedande och förhörande af lexorna i katekes, blir längre, och på samma gång sjelfva lexorna mindre. Men små lexor och tillräcklig tid för deras förberedande och förhörande äro nödvändiga vilkor för en fruktbärande undervisning i kristendomskunskap.

Tredje och fjerde årsklasserna skola efter detta förslag gemensamt läsa det återstående af katekesen. Normalplanen åter vill, att tredje och fjerde årsklasserna gemensamt skola läsa till 3:e hufvudstycket och att 4:e årsklassen ensamt skall läsa 4:e och 5:e hufvudstyckena. Härigenom vinnas två stora fördelar. Den första: att läraren får längre tid för utredning och förklaring af 2:a och 3:e artiklarna, som utgöra så synnerligen vigtiga delar af katekesen; den andra att läran om sakramenten får genomgås med de mest utvecklade barnen. Det synes oss sålunda, som om normalplanen väl bestode i jämförelsen äfven med detta förslag, och vi tveka ej att påstå, att, om lärarne ville försöka detta normalplanens förslag, skulle de finna det förtjent att efterföljas. Mot förslaget n:r 3 kan det samma anmärkas som mot förslag n:r 2, enär dessa båda förslag synas i det allra närmaste öfverensstämma med hvarandra. Vi hafva dock upptagit dem som två skilda förslag, emedan i n:r 3 ordet klass förekommer i en betydelse, som afviker mot den, normalplanen vill inlägga i detta ord. Med klass menar nämligen normalplanen den grupp af barn, som på ett och samma år skola genomgå samma lärokurs. För att så mycket tydligare framhålla, att den vill, att klass skall tagas i denna bemärkelse, kallar den klass för »årsklass». Tvänne eller flere årsklasser, som bilda ett helt för sig i motsats mot en annan del af skolan, kallas deremot afdelning. Vi föreställa oss, att i förslaget n:r 3 klass tages i den betydelse, som normalplanen gifver åt afdelning; ty hade »klass» i detta förslag samma betydelse som i normalplanen, skulle ju barnen gå endast två år i folkskolan, hvilket ju vore en alldeles orimlig anordning.

I sammanhang härmed kunna vi ej underlåta att uttrycka vår förvåning deröfver, att ej inspektörerna anse som sin skyldighet att åtminstone i officiella skrifvelser använda samma

termer som normalplanen. Hvilken oreda och osäkerhet måste ej uppkomma i alla statistiska uppgifter, om den ene använder en »skolterm» i en betydelse, den andre i en annan!

I n:r 4 framställes det förslaget, att 1:a årsklassen skall läsa Luthers lilla katekes samt att de öfriga skola repetera denna och derunder lära sig utvecklingen deraf. Denna anordning strider ovedersägligen mot de vigtiga pedagogiska reglerna: Gå från det konkreta till det abstrakta! Rätta undervisningen efter barnens förmåga att fatta och deras naturliga utvecklingsgrader! Gå från det lättare till det svårare! Dessutom måste det ju vara onaturligt att först lära det, som skall förklaras och utvecklas, och derefter förklaringen och utvecklingen. Vi tro ej heller, att man genom lagstiftningen bör söka reglera och legalisera abnorma förhållanden så, att dessa blifva längre beståndande, än nödigt är; utan fast hellre bör man väl söka få bort dessa abnorma förhållanden så snart som möjligt. Att ett barn lemnar folkskolan efter tre år anse vi i allmänhet vara ett abnormt förhållande. Vi tro derför, att det ej är rätt att ordna kurserna i katekesen hufvudsakligen med afseende på dem som i förtid lemna skolan. Icke kan det vara rätt att de, som kunna och vilja gå igenom hela skolan, skola få en sämre undervisning än nödigt vore för deras skull, som icke kunna eller vilja gå igenom henne. Bör man ej hellre söka komma dit, att alla barnen gå i skolan den tid, för hvilken hon är beräknad? Kan någon ej gå genom skolan i dess helhet, må han lida följderna deraf; men ej hela skolan. Sant är visserligen att för närvarande i ett och annat distrikt, i synnerhet i de större städerna, många barn lemna skolan efter att hafva besökt henne endast i tre år; men skulle man vid skolans organisation fästa afseende på dem, borde man ordna kurserna i alla läroämnen så, att afslutade kurser kunde genomgås under tre år. Vi skulle sålunda få vår folkskola fördelad uti följande afdelningar: de två (tre) lägsta årsklasserna (småskolan); de tre följande årsklasserna (1:a, 2:a och 3:e i egentliga folkskolan); den 4:e årsklassen i egentliga folkskolan och fortsättningsskolan. Folkskolan skulle alltså söndersplittras i 4 afdelningar med afslutade lärokurser i hvardera. — Häraf skulle två stora olägenheter följa: den ena, att mindre lärokurser i de särskilda ämnena skulle kunna genomgås; den

andra, att många föräldrar, äfven sådana, som kunde hålla sina barn längre i skolan, skulle taga dem derifrån efter de tre årens förlopp.

Förslaget n:r 5 skiljer sig från normalplanen deruti, att enligt detta 3:e och 4:e årsklasserna gemensamt skola läsa från 2:a artikeln till slut, under det normalplanen föreslår, att 3:e och 4:e årsklasserna gemensamt skola läsa från 2:a artikeln till 4:e hufvudstycket samt att 4:e årsklassen ensamt skall läsa 4:e och 5:e hufvudstyckena samt repetera från början till 2:a artikeln. Det lär väl ej kunna nekas, att den, som följer normalplanen, vinner följande fördelar: läran om sakramenterna behöfver ej genomgås förr än med de mest utvecklade barnen, och under sista året i skolan få barnen genomgå hela katekesen.

Förslaget n:r 6 vill, att 1:a och 2:a årsklassen skall genomgå Luthers lilla katekes jämte de i utvecklingen förekommande bibelspråken samt 3:e och 4:e årsklassen Luthers lilla katekes jämte hela utvecklingen — både stycken och bibelspråk. Såsom grund för en sådan kursfördelning anföres, att om man ej läser 4:e hufvudstycket förr än i 4:e årsklassen, det dröjer alldeles för länge, innan barnen få läsa läran om dopet. Mot detta påstående vilja vi sätta ett annat, som blifvit framställdt på senare tiden i vårt land och med intresse omfattadt af många lärare, att nämligen läran om dop och nattvard icke alls borde läsas i folkskolan, emedan hon är för svårfattlig för barnen och emedan lärarne i allmänhet ej ega behöfliga insigter för att meddela den. För vår del tro vi, att lärarne kunna meddela den till den omfattning och till det djup, som är af nöden, äfvensom att de äldre barnen kunna fatta det nödvändigaste deraf, så att läsningen af sakramentsläran ej behöfver blifva blott och bart ett inpräglande i minnet af något fullkomligt obegripet. — Men det anse vi vigtigt, att läran om sakramenterna ej läses förr än i 4:e årsklassen, så framt man fäster någon betydelse dervid, att barnen skola kunna fatta åtminstone det nödvändigaste af det, som de läsa.

Fråga vi slutligen, hvilket af de omtalade förslagen är bygdt på så goda pedagogiska grunder, att det kan uppställas som normalförslag, hvilket med en eller annan modifikation kan följas i de särskilda skolorna; måste vi erkänna, att vi ej

hafva kunnat få sigte på så stora förträffligheter hos något af de granskade förslagen, som gör det berättigadt att ställas framför normalplanens. I allmänhet torde kunna sägas, att man vid uppställandet af de särskilda förslagen haft till hufvudsyfte att undvika de tysta öfningarna och att man för att vinna detta mål ej tagit någon hänsyn till pedagogikens kraf, utan endast haft till ögonmärke, hur man på den bestämda tiden skulle kunna genomgå katekesen; eller hur man borde anordna för att äfven sådana barn, som lemna skolan i förtid, dock måtte i skolan få läsa igenom hela den ifrågavarande läroboken, äfven om de till följd af den utvecklingsgrad, på hvilken de befinna sig, ej kunna fatta hvad deri framställes; eller hur man borde ställa undervisningen i detta ämne för att se till godo något subjektivt tycke. Den, som åter vill göra sig möda med att studera normalplanens förslag, skall finna, att han sökt bygga det på pedagogiska grunder och att han derjämte tagit hänsyn till skolan, sådan hon under nuvarande förhållanden kan och bör vara. Just för att kunna ordna undervisningen i katekes enligt pedagogikens fordringar, har normalplanen i åtskilliga skolor föreslagit, att en eller annan klass borde sysselsättas med tysta öfningar, under det den eller de andra undervisas omedelbart. Dessutom är att besinna, att ett förslag, som vill göra anspråk på att vara normerande, ej får taga hänsyn till de abnormiteter, som i en eller annan skola kunna förekomma, utan måste utgå från förhållandena, sådana de i den närvarande tiden kunna och böra vara.

Om de tysta öfningarna vid undervisningen hafva vi talat i den artikel i tidskriften, som bär öfverskriften: Normalplanen för landets folk- och småskolor. Vi vilja till hvad vi der sagt här tillägga, att vi för ett par dagar sedan samtalade med en framstående skolman, som nyligen varit med om grundandet af en högre flickskola. Han sade, att man, vid ordnandet af denna, från folkskolan lånat de tysta öfningarna och att man med framgång kan begagna sig af dem.

Carl K—n.

7.

Om rätta tolkningen och tillämpningen af § 48 af Kongl. folkskolestadgan af år 1882.

Det skulle visserligen kunna tyckas vara öfverflödigt att upptaga till besvarande en fråga om, huru nämnda § af vår folkskolestadga rätteligen bör tolkas, då den samma enligt vår och fleres förmenande icke gerna kan tolkas på mera än ett sätt. Erfarenheten har dock gifvit vid handen, att de enkla stadganden, som denna paragraf innehåller: frågan om fordringar vid *utträdandet ur skolan*, gifvit upphof åt talet om *tvänne olika lärokurser* för folkskolan, en utförligare och fullständigare samt en s. k. *minimikurs*, af hvilka endast den senare skulle vara obligatorisk för alla skolans barn. Så utkom normalplanen med sina olika förslag till undervisningens ordnande för olika slag af skolor, och då den samma härvid icke meddelar någon särskild läroplan för de s. k. *minimiläsarne*, har detta anmärkts såsom en brist hos normalplanen. Frågan om förlikandet emellan den skenbara motsatsen emellan normalplanen och folkskolestadgans § 48 har till och med, efter hvad vi förnummit, dryftats på ett folkskolelärаremöte i landsorten. Här uttalades visserligen å ena sidan, att man vid ordnandet af undervisningen icke hade att fästa särskildt afseende vid de s. k. minimiläsarne, utan att man dervidlag endast hade att strängt hålla sig till normalplanen; men å andra sidan yrkades dock, att man, utan att låta förhindra sig af normalplanens föreskrifter, borde vid uppgörande af skolans kursförslag se till, att särskild undervisning åtminstone i katekesen beredes åt ifrågavarande barn, då det nämligen vore nödvändigt, att dessa vid utträdet

ur skolan genomgått hela katekesen. Till och med uti ett förslag till folkskolereglemente hafva vi sett inrymd i fråga om lärokursen en föreskrift, att vid tillämpningen af normalplanens kursförslag särskild hänsyn skulle tagas till innehållet af omskrifna 48:e §. Ett närmare skärskådande af innehållet i nämnda paragraf torde derför kunna anses vara väl på sin plats.

Hvad utgör då innehållet af vår gällande folkskolestadgas § 48? Innan vi gå att direkt besvara denna fråga, vilja vi söka utreda, hvad denna paragraf *icke* innehåller. Dervid är då först att märka, att den samma alls icke nämner något om, *hvilka ämnen skolbarnen skola läsa, eller hvilka de slippa att läsa.* Härom handlar § 12, hvilken på ett otvetydigt sätt angifver så väl de ämnen, uti hvilka under alla förhållanden undervisning bör meddelas, och hvilka således städse må anses såsom obligatoriska, som ock dem, hvilka endast under vissa omständigheter må förekomma vid undervisningen, rörande hvilka således en större frihet är medgifven. Paragrafen i fråga innehåller vidare alls intet rörande *lärokursen* i folkskolan. Denna eger åter skolrådet enligt § 13 mom. 1 att uppgöra, men är dervid i afseende på de läroämnen, som skola förekomma vid undervisningen, bundet af förenämnda § 12, och med afseende på undervisningens omfattning och läroämnenas fördelning mellan skolans särskilda klasser åtminstone i hufvudsaken af normalplanen, hvilken enligt § 9 mom. 2 skall af skolrådet begagnas såsom ledning vid upprättandet af läroplanen, hvarjämte vederbörande domkapitels godkännande kräfves för dennas giltighet.

Ifrågavarande paragraf innehåller således intet vare sig om läroämnen i folkskolan eller om lärokursen. Den innehåller deremot endast en föreskrift beträffande *det lägsta kunskapsmått, som något barn kan få innehafva vid utträdet ur folkskolan.* Den framställer ej heller detta i form af en allmän regel, så att det skulle stå hvarje barn fritt att efter inhemtande af deri omnämnda kunskapsmått med sin målsmans begifvande lemna skolan eller fortsätta med arbetet derstädes; utan den innehåller endast ett *medgifvande för skolrådet* att meddela barn, tillhörande vissa uppgifna kategorier, tillstånd att efter inhemtande af ifrågavarande kunskapsmått lemna skolan. Ett sådant medgifvande, säger denna paragraf, må lemnas »de lärjungar, hvilka af fattig-

dom hindras att undervisningen längre tid begagna, eller sakna erforderlig fattningsgåfva att förvärfva det fulla kunskapsmått som bör i folkskolan inhemtas».

Omskrifna paragraf uttalar således sjelf, att det kunskapsmått, som den omnämner, icke är det fulla kunskapsmått, som bör i folkskolan inhemtas. Hvad den innehåller är endast medgifvande, hvilka äro att anse såsom undantag ifrån en allmänt gällande regel. Denna åter innehålles i § 47, hvilken lemnar föreskrifter om hvilka barn, som äro berättigade till afgång ur folkskolan, och huru deras rätt dertill skall pröfvas och vitsordas. Enligt sist nämnda paragraf äro endast de barn berättigade till afgång ur folkskolan, hvilka *genomgått hennes lärokurs* och vid vederbörligen anstäld afgångspröfning *godkännas* deruti. Det är från detta den 47:e paragrafens allmänna stadgande att hafva nöjaktigt inhemtat folkskolans lärokurs, som den 48:e meddelar förut nämnda undantag, att barn, tillhörande omnämnda kategorier, må få lemna skolan under vilkor, att de besitta *nödiga insigter* till angifvet omfång endast i kristendomskunskap, modersmålet, räkning och kyrkosång. Härmed är nu tydligen icke sagdt, att ifrågavarande barn skola slippa att läsa öfriga ämnen, som ingå i folkskolans lärokurs, hvarigenom följden verkligen skulle blifva, att särskild undervisning skulle behöfva anordnas för sådana barn. Det medgifves dem endast att kunna få afgå ur skolan utan att hafva godkända insigter i de ämnen, som icke omnämnas i § 48.

I fråga om folkskolestadgans § 48, hvilken för öfrigt för att rätt förstås måste betraktas i samband med folkskolestadgans öfriga paragrafer och särskildt med den 47:e, är det således att strängt hålla sig fast vid, att de medgifvanden, den samma innehåller för en del barn, endast röra deras insigter vid utträdet ur skolan, icke hvad de hafva att läsa under den tid, de besöka henne, samt att således skolans alla barn skola undervisas i alla ämnen, som höra till skolans lärokurs utan afseende på, om deras afgång från skolan kommer att ske efter § 47 eller § 48.

Men då meningen med omskrifna paragraf 48 onekligen måste vara att bereda lättnad för fattigare och mindre begåfvade barn i deras skolgång, så kan den frågan framställas: huru skall den afsedda lättnaden kunna ernås, i fall de s. k. minimi-

läsarne äro nödgade till att under sin skoltid fullständigt genomgå kurserna äfven i de ämnen, som icke tillhöra den oegentligt s. k. minimikursen?

Härpå vilja vi svara, att, om också vid uppgörande af läroplanen för en skola någon hänsyn icke kan och icke får tagas till ett undantagsförhållande af nämnda art sålunda, att särskild lärokurs eller särskild undervisning skulle anordnas för de barn, som kunna göra anspråk för delaktighet af de medgifvanden, som paragraf 48 innehåller, ingenting behöfver hindra läraren från att vid handhafvandet af undervisningen i de ämnen, som icke höra till den s. k. minimikursen, bereda ifrågavarande barn någon lättnad. En sådan kan dock icke få bestå uti befrielse från all läsning af förenämnda ämnen, ty alla skolans barn måste vara med om undervisningen i alla till skolans lärokurs hörande ämnen, men väl kunna fordringarna på barnens insigter få ställas olika. Då det nämligen medgifves fattiga och mindre begåfvade barn att få lemna skolan utan godkända insigter i de s. k. realämnena, geografi, svensk historia och naturkunnighet, synes ju deraf böra vara en naturlig följd, att för sådana barn flyttning från lägre klass till högre äfven må kunna medgifvas utan vitsordet *godkänd* uti ifrågavarande ämnen, blott detta vitsord kan gifvas uti skolans hufvudämnen, kristendomskunskap, modersmålet och räkning. Man må här ej invända, att tiden skulle komma att gagnlöst förspillas för sådana barn genom att klass ifrån klass deltaga i undervisningen i dessa ämnen, utan att de föreskrifna kurserna nöjaktigt inhemtas; ty all undervisning, om den rätt handhafves, verkar bildande på ungdomen, på barnens själsförmögenheter, och detta gäller ej minst i fråga om de s. k. realämnena. För öfrigt, äfven om resultatet i kunskapsväg torde blifva ringa nog, stannar dock alltid något qvar i minnet af det, som förekommit under sysslandet med dessa ämnen. Någon annan lättnad än förenämnda anse vi emellertid ej kunna beredas för ifrågavarande barn, och någon annan torde ej heller vara behöflig, ty på sådant sätt bör det för dem blifva möjligt att vid fylda tolf års ålder hafva inhemtat det kunskapsmått, som föreskrifves i omskrifna paragraf. Och före uppnåendet af denna ålder få icke enligt Kongl. förordn. d. 18 November 1881 barnen användas i arbete vid fabrik, handtverk eller annan handtering, hvarför något skäl alls icke

föreligger att till skada för barnen söka ännu vidare afknappa på tiden för deras skolgång, hvaremot å andra sidan det bör ligga i föräldrars och arbetsgifvares eget intresse, att tiden före 12 års ålder så användes, att barnen sedermera blifva oförhindrade att medelst eget arbete bidraga till sin utkomst.

Återstår nu att tillse, huruvida normalplanens anvisningar till kursfördelning äro sådana, att möjlighet förefinnes för barn, tillhörande förenämnda kategorier, att i någon mån förkorta skoltiden, hvarförutan de fördelar, som § 48 erbjuder dem, skulle vara så godt som illusoriska. Hvad då beträffar den fasta folkskolan Litt. A eller sådan folkskola, uti hvilken hvarje klass är försedd med sin särskilda lärare, så visar kursförslaget för dylika skolor, att utträde ur skolan enligt § 48 kan ske redan ur 3:e klassen, då nämligen de i nämnda § föreskrifna kurserna i modersmålet, räkning och biblisk historia blifvit genomgångna redan i 2:a klassen och katekeskursen i den 3:e. För alla öfriga folkskolor ställa sig deremot förhållandena så, att, om normalplanen i alla enskildheter följas, möjlighet att i skolan inhemta de kunskaper, som uppställas i § 48, icke förefinnes, med mindre alla klasserna genomgås, ty om också de bestämda kurserna i modersmålet, räkning och biblisk historia kunna och böra vara inhemtade redan vid utträdet ur 2:a klassen, så måste dock barnen ovilkorligen genomgå äfven skolans 4:e klass, för att katekesen af dem skall blifva fullständigt genomgången. Skall således normalplanen bokstafligen följas i alla enskildheter, blir den fördel, som den 48:e § velat erbjuda en del skolbarn, nämligen de fattigare äfvensom de mindre begåfvade, temligen obetydlig; ty äro barnen nödtvungna att tillbringa fyra år i folkskolan, så torde det ej möta stor svårighet för dem att, under förutsättning af ordentlig skolgång, inhemta normalplanens kurser i det hela, och de beviljade medgifvandena blifva derigenom temligen värdelösa. De faktiska förhållandena så väl i städerna som på landsbygden äro emellertid, åtminstone enligt hvad vår erfarenhet gifver vid handen, af den art, att ett stort antal barn vill och behöfver få lemna skolan redan efter 3:e klassens genomgående. Att qvarhålla dem vill icke gerna lyckas, och lyckas det, sker det på bekostnad af den ordentliga skolgången. Allt detta sammanlagdt gör, att vi ej kunna annat än anse det vara nödigt och ändamålsenligt

att ordna skolorna så, att möjlighet förefinnes för fattiga barn att med begagnande af de medgifvanden, som § 48 innehåller, utträda ur folkskolans tredje klass. Detta blir en möjlighet, blott katekesens 4:e och 5:e hufvudstycken genomgås i 3:e klassen. Detta låter äfven mycket väl göra sig, endast all katekesundervisning göres gemensam för folkskolans högsta klasser. I stället för att enligt normalplanen dessa hafva 2:e timmar i veckan gemensamma, under hvilka 2:a och 3:e artiklarna jämte 3:e hufvudstycket genomgås, under det att 4:e klassen har en särskild timme anslagen för 4:e och 5:e hufvudstyckena, kunde båda klasserna läsa alla tre timmarne gemensamt, hvarigenom det blefve möjligt att redan i 3:e klassen hafva åtminstone en gång genomgått den för dessa begge klasser bestämda kurs. Vi sentera till fullo den höga, vackra och riktiga tanke, som ligger deruti, att läraren under en timme i veckan får i katekes sysselsätta sig uteslutande med 4:e klassens elever, men då de faktiska förhållandena nu äro sådana, att en stor del barn behöfva lemna skolan vid fylda 12 års ålder, vid hvilken tid de lagligen kunna emottagas i arbete, och då det väl endast är undantagsvis, som något barn vid denna ålder har kunnat genomgå skolans alla fyra klasser, tro vi det vara nödigt att genom en anordning af den beskaffenhet, som vi föreslagit, bereda möjlighet för barnen till den fattigare delen af befolkningen att vid denna ålder i laglig ordning kunna lemna skolan.

Om folkskolestadgans 48:e paragraf tillämpas i ofvan anförda riktning, så skall, efter hvad vi kunnat se, den lättnad i skolgången för fattiga och mindre begåfvade barn, som genom samma paragraf afses, kunna beredas dem, utan att några väsentliga rubbningar i skolans läroplan behöfva befaras. En annan fråga är deremot den, om det är nyttigt för dessa barn att så tidigt afbryta sin skolgång. Att närmare gå in på denna frågas besvarande hörer ej till syftet med denna lilla uppsats. Så mycket kunna vi ändock derom nu yttra oss, att den kräfver en kraftig utveckling af fortsättningsskolorna i vårt land för att kunna motverka den skada för barnen, som ju onekligen vållas genom ett för tidigt afbrytande af deras skolgång. Folkskolestadgans § 5 mom. 1 behöfver komma till ett fullständigare utförande än hittills kunnat ske, och en obliga-

torisk fortsatt undervisning mera allmänt anordnas, tillgänglig äfven för sådana barn, som för utträdet ur skolan begagnat sig af de medgifvanden, som innehöllos i omskrifna paragraf 48.*

G—m.

---

* Redaktionen har i detta hänseende en alldeles motsatt åsigt. Se artikeln om fortsättningsskolan! —

8.

Litteratur.

Bidrag till Pedagogik och Metodik för folkskolelärare af CHR. L. ANJOU, C. W. KASTMAN och KN. A. KASTMAN. Häftet I. *Metodik: Geografi och Historia.* Sjette upplagan; omarbetad till öfverensstämmelse med normalplanen.

Metodiska anvisningar vid undervisningen i Geografi och Historia för folkskolelärare af dr CARL LIND.

Den tid torde icke vara så långt aflägsen, då det ansågs vara fullt tillräckligt för utbildningen till lärarekallet, att den, som ville egna sig deråt, sökte skaffa sig de för detta kall nödvändiga kunskaper. Men att bibringandet åt andra af kunskaper, som man sjelf eger, är en konst, hvilken, om den ock förutsätter särskilda anlag hos individen, dock måste läras såsom hvarje annan konst, och att således till lärarens utbildning hörer icke blott inhemtandet af kunskaper, utan äfven förvärfvande af insigt både om grunderna för meddelandet af undervisning i allmänhet och om de regler, som gälla för undervisningen i de särskilda läroämnena, samt öfning för vinnande af färdighet i tillämpningen af dessa regler, är en erfarenhetssanning, som först sent blifvit insedd så väl i andra länder som ock särskildt i vårt. Visserligen hafva tidigt nog män, sådana som Comenius, Francke, Rousseau och Pestalozzi ådagalagt nödvändigheten af, att barnens undervisning bedrifves planmessigt, åskådligt och i öfverensstämmelse med lagarne för de menskliga anlagens utveckling, men först i detta århundrade torde de grundsatser, som af dessa och andra uttalats, hafva kommit till ett allmännare tillämpande. Ovedersägligen har detta först skett i Tyskland, och derifrån hafva vi, ehuru senare, tillegnat oss de erfarenheter i afseende på sättet för undervisningens meddelande, hvartill man i detta land kommit. Behofvet

af ett mera metodiskt och åskådligt tillvägagångssätt vid undervisningen har först gjort sig gällande i fråga om folkundervisningen, och derför upptager också seminariereglementet af år 1865 *pedagogik* och *metodik* såsom ingående i undervisningsplanen för folkskoleseminarierna. En svårighet vid denna undervisning förelåg dock från början i bristen på ändamålsenliga läroböcker. Denna brist företogo sig redan på sextiotalet herrar Anjou, C. W. och Kn. A. Kastman, samtliga då lärare vid Linköpings seminarium, att afhjelpa genom utgifvande af den förtjenstfulla serie Bidrag till pedogik och metodik, hvilken har utkommit i sex häften, af hvilka sedermera nya, förbättrade upplagor efter hand utkommit. Efter förenämnda författare, hvilka med skäl kunna anses såsom vägbrytare i vårt land med hänsyn till ifrågavarande ämne, hafva äfven andra lärare försökt sig såsom författare af läroböcker i det samma, senast nu seminarieadjunkten dr Carl Lind, hvilken på senare åren gjort sig känd såsom en flitig arbetare inom lärobokslitteraturens område.

De arbeten uti ifrågavarande ämne, hvilka vi nu gå att närmare granska, tillhöra den speciela metodikens område och hafva till föremål undervisningen i folkskolan i historia och geografi. Och att särskildt behandlingen i våra folkskolor af dessa ämnen är i behof af ledning och rättesnöre, för att undervisningen i de samma med den knappa tid, som åt dem kan anslås, skall blifva verkligt bildande, det torde vara klart för hvar och en, som har någon närmare bekantskap med folkskolorna i vårt land. Med villigt erkännande af de aktningsvärda bemödanden, som på många ställen i vårt land göras, att med framgång undervisa i dessa ämnen, torde man dock nödgas erkänna, att denna undervisning ännu lemnar mycket öfrigt att önska, och att frukterna af den samma ej äro stora. Så mycket välkomnare bör då hvarje nytt bidrag till undervisningens upphjelpande i dessa ämnen vara!

Uti begge ifrågavarande arbeten har hänsyn, och detta med all rätt, tagits till den af Kongl. ecklesiastikdepartementet utgifna normalplanen för undervisningen i rikets folk- och småskolor. Men under det att förf. till »Bidrag till pedagogik och metodik» fullständigt följer och konseqvent tillämpar normalplanens anvisningar för begge dessa ämnens behandling i olika slag af skolor, vill herr Lind deremot endast göra detta med hänsyn till geografien och går härvidlag till och med så långt, att han (sid. 5) på-

står, att normalplanen för detta ämne *anbefaller* den syntetiska lärogången, under det att han i fråga om historien (sid. 45—48) sjelf framlägger en från normalplanen helt och hållet skiljaktig läroplan. Således, i fråga om undervisningen i geografi, äro, enligt herr L:s förmenande, normalplanens anvisningar obligatoriskt förbindande, men icke i afseende på undervisningen i historia!! Nu säger emellertid Kongl. folkskolestadgan af 20 Jan. 1882 § 9 mom. 3, att normalplanen skall tjena »*till ledning*» vid upprättandet af läroplaner för skolorna. Att detta emellertid icke får så uppfattas, som om skolråden skulle ega att efter godtycke följa eller alldeles afvika från normalplanens anvisningar, äro vi ej de, som vilja påstå. Tvärtom vilja vi strängt hålla på vigten af, att i det hufvudsakliga, eller der ej lokala förhållanden derför lägga hinder i vägen, normalplanens anvisningar följas. Men det oaktadt kunna vi ej anse dem liktydiga med befallningar, hvilka i alla enskildheter äro ovilkorligen förbindande, och för öfrigt, skola anvisningarna vara förbindande för det ena ämnet, måste de ock så vara för det andra. I öfrigt rubbas genom herr L:s anordning af undervisningen i historia helt och hållet normalplanens ordning för läroämnenas inträdande i undervisningen, hvilken, så vidt vi kunna finna, hvilar på ganska goda grunder, då nämligen den går ut på, att »endast *ett* nytt läroämne skall tillkomma i hvarje årsklass». Visserligen måste det medgifvas, att tiden blir knapp för den historiska undervisningen, men om normalplanens anvisningar för behandlingen af hedniska och katolska tidehvarfven iakttagas, torde kursen ganska väl kunna medhinnas. Särskildt gäller detta för folkskolor Litt. A, och hvad de öfriga beträffar kan saken hjelpas derigenom, att de läseboksstycken, som behandla hedniska och katolska tidehvarfven, genomgås före uppflyttningen i 3:dje klass. Deremot att, såsom herr L. vill göra, införa historisk undervisning redan i folkskolans 1:a klass, kunna vi ej anse annorlunda än både onödigt och förkastligt, hvarjämte genom den af herr L. föreslagna anordningen, enligt hvilken en timme i veckan under ett helt läseår skulle egnas åt det hedniska tidehvarfvet, allt för stor vigt lägges på denna för folkskolan jämförelsevis mindre betydelsefulla del af vårt lands historia. I afseende på normalplanens anordningar vilja vi för öfrigt gerna medgifva, att åtskilligt visserligen skulle kunna anmärkas emot en och annan af dem, men att platsen för dylik kritik ingalunda

är en för seminarierna afsedd lärobok, hvilken hellre bör innehålla råd för en förnuftig tillämpning af normalplanens anordningar än, såsom här är fallet, förslag till en omstöpning af dess läroplan i ett eller annat hänseende. Till sist vilja vi med afseende härpå äfven anmärka, att herr L. endast upptagit normalplanens anvisningar för sådana skolor, uti hvilka hvarje klass har sin särskilde lärare, hvilka skolor ju utgöra det minsta antalet af våra folkundervisningsanstalter, men alldeles lemnat å sido de högst vigtiga anvisningar, som normalplanen gifver för sådana skolor, der läraren har flere klasser att samtidigt undervisa, ett fel, som förf. till »Bidragen» ingalunda låtit komma sig till last, om ock önskligt varit, att han i fråga härom uttalat sig något utförligare.

Hvad nu särskildt beträffar ifrågavarande häfte af »Bidragen», synes oss uppställningen af ämnet vara enkel, redig och åskådlig. Förf. behandlar efter hvart annat *ämnets begränsning*, *materielen*, behandlingen i *småskolan* och i *folkskolan* samt i afseende härpå *lärogång* och *förfaringssätt* hvardera för sig. De föreskrifter, som lemnas med hänsyn till dessa senare moment, vittna om en grundlig kännedom om ämnenas natur samt äro lättfattliga och praktiska. Förf. synes oss visligen hafva tagit sig till vara för sådana i enskildheter gående anvisningar och föreskrifter, som kunde komma att gifva upphof åt ett schablonmessigt, mekaniskt behandlingssätt af ämnet. Särskildt vilja vi i afseende på anvisningarna för geografiens behandling framhålla såsom förtjenstfullt, att förf. icke uteslutande vill använda den föredragande läroformen, utan förordar en modifikation af den samma sålunda, att föredraget afbrytes af frågor, der förhållandena så påkalla. Arbetet, hvilket synbarligen är i främsta rummet ämnadt att tjena till lärobok vid undervisningen i metodik på seminarierna, vill ej göra läraren öfverflödig, utan synes öfverlemna åt honom att genom exempel och på andra sätt åskådliggöra och vidare utföra sådant, som endast antydningsvis är sagdt. Och häruti finna vi en förtjenst hos detta arbete, hvilket vi med nöje rekommendera såsom synnerligen användbart för undervisningen på seminarierna. Vi vilja endast rörande några enskilda punkter framställa några anmärkningar.

Den afdelning, som sysselsätter sig med geografiens behandling i småskolan såsom åskådningsöfning, synes oss ej fullt tillfredsställande. Den »skildring från hemtrakten», hvilken der är

anförd såsom ett belysande läroprof, synes oss snarare vara ett läroprof för en till en plansch anknuten åskådningsöfning i allmänhet, än för en åskådningsöfning med det speciela syftet att förbereda den geografiska undervisningen i folkskolan. Hufvudändamålet med åskådningsöfningar af detta slag kunna vi ej finna vara annat än att lära barnen de geografiska begreppen samt kartans beteckningssätt med hvad dertill hörer, såsom ju ock förf. antyder. Men för detta ändamål hade lärogången behöft med större tydlighet och noggranhet angifvas. För vår del skulle vi hafva velat taga lärorummet till utgångspunkt och sedermera så småningom utvidgat området för behandlingen till hembygden i sin helhet. Härunder böra då de tillfällen, som erbjuda sig, begagnas för inlärandet af de geografiska begreppen, allt i samband med bibringandet af insigter i kartans beteckningssätt. Derför synes oss också det läroprof, som anbragts till åskådliggörande häraf, mindre väl valdt, såsom behandlande ett allt för stort område. — Af de läroprof, som förekomma under afdelningen geografien i folkskolan, skulle vi önskat få det om Norrland utbytt emot ett med ett svenskt landskap till föremål, likasom skäl väl hade varit att angifva den klass, för hvilken de särskilda läroprofven afsetts. — Slutligen vilja vi nämna, att vi med hänsyn till förfaringssättet vid preparationerna så väl vid undervisningen i geografi som i historia sakna ett moment, nämligen *läsning i läroboken* af den genomgångna lexan. Det är genom läroboken, som barnet skall tillegna sig innehållet af lexan, det synes derför ej vara ur vägen, att den samma får vara med vid preparationen, nämligen vid undervisningen i geografien så, att, sedan lexan blifvit på sätt förf. antydt genomgången, den samma läses af barnen i läroboken, och vid undervisningen i historia så, att berättandet afdelningsvis utbytes emot barnens läsning af vederbörande afdelning. All läsning af stycken i läseboken både af geografiskt och historiskt innehåll skulle vi deremot vilja förlägga till innanläsningstimmar.

Vi öfvergå nu till ett närmare skärskådande af doktor Linds »metodiska anvisningar». Hvad som vid denna bok allra först faller i ögonen, är, att boken är jämförelsevis dryg till omfånget, då den nämligen innehåller 83 sidor emot 28, som de Anjou-Kastmanska bidragen utgöra. Visserligen är formatet på den senare boken något större, men den förra är i alla hänseenden mer än

dubbelt så omfattande, hvarför också priset ställer sig nära dubbelt högre, hvilket i fråga om en lärobok alltid är en olägenhet. Orsaken härtill ligger till en stor del uti de enligt vår mening öfverflödigt många läroprofven. Då dylika i sjelfva verket endast böra hafva till ändamål att åskådliggöra, hvad förf. i afseende på lärogång och framställningssätt har att anföra, och då vid undervisningen i metodik på seminarierna de af vederbörande seminarielärare hållna proflektionerna i ämnet utan tvifvel äro de bästa både utgångspunkter för och illustrationer till undervisningen i metodik, är det långt ifrån nödigt att i läroboken bifoga läroprof för hvarje tänkbart fall af olikhet i afseende på förekommande lektioner i skolan. Att *närvara* vid och *åhöra* en väl hållen lektion, är utan tvifvel ganska instruktivt, men att *läsa* dylika blir sällan något uppbyggligt. I de metodiska läroböckerna torde derför läroprofven böra inskränkas till det, som är oundgängligen nödvändigt på det att förf. skall kunna klart åskådliggöra sin mening rörande lärogång och förfaringssätt.

Emot dr L:s arbete kunna för öfrigt flere betydande anmärkningar göras. Så saknar uppställningen nödig reda och klarhet. Vid behandlingen af geografien äro nämligen de olika afdelningarna följande: 1:o värdet af geografisk kunskap; 2:o geografiska metoder; 3:o geografien i småskolan; 4:o lärogången eller ämnets fördelning på olika årsklasser; 5:o ordnandet af det geografiska materialet och 6:o undervisningssättet. Emot en dylik disposition af ämnet torde med skäl kunna anmärkas, att den är godtycklig och otillfredsställande, samt att indelningsgrund saknas. I stället borde väl, då 3:dje afdelningen handlar om *geografien* i *småskolan*, 4:de, 5:te och 6:te afdelningarna sammanslagits till en enda med rubrik *geografien i folkskolan*, hvilken afdelning sedan skulle delats i vederbörliga underafdelningar. De 2:dra och 5:te afdelningarna åter kunna icke anses såsom sjelfständiga afdelningar, då nämligen den 2:dra afhandlar sådant, som står i närmaste sammanhang med talet om lärogången, och innehållet i den 5:te närmast kan hänföras till förfaringssättet, hvarför den 2:dra afdelningen lämpligast kunnat inordnas under förf:s 4:de, den om lärogången, och den 5:te under förf:s 6:te. Likartade anmärkningar kunna göras emot dispositionen vid förf:s behandling af historiens metodik. Särskildt torde om rubriken »historier eller historia» kunna sägas, att den synes vara mera anlagd på att vara

pikant, än att bidraga till ämnets klargörande för dem, som skola undervisa.

En brist i arbetet är vidare, att, då förf. vill, att en förberedande undervisning både i geografi och historia skall meddelas i småskolan, anvisningar lemnas endast rörande *hvad* som skall meddelas, ej om *sättet* för meddelandet. Förf. hänvisar visserligen i afseende härpå till reglerna för åskådningsundervisningen i allmänhet, men då ifrågavarande slag af åskådningsundervisning alltid innehåller något för sig egendomligt, torde anvisningar för meddelandet af dylik undervisning väl varit på sin plats så mycket mera, som lärobokslitteraturen i fråga om åskådningsöfningar hos oss är synnerligen torftig. Äfven vilja vi rörande förf:s behandling af detta stycke anmärka, att han upptagit jordglob, globkarta och tellurium såsom undervisningsmateriel för småskolan. Detta kan ej annat än vara stridande emot en följdriktig tillämpning af den syntetiska lärogången. Den undervisning, som dessa åskådningsmedel afse att underlätta, ligger helt och hållet utom småskolans läroområde.

Emot förf:s sätt att gå till väga vid undervisningen i geografi vilja vi göra den hufvudanmärkning, att förf. utan någon inskränkning förordar användandet af den föredragande läroformen. Häri anse vi ett stort misstag ligga. Der förekomma nämligen ofta vid den geografiska undervisningen tillfällen, då läraren genom att hänvisa till kartan, till de kunskaper, som barnen redan ega, till deras iakttagelse- eller slutledningsförmåga kan genom frågor, utan några meddelanden leda barnen till den insigt, han vill bibringa dem. Att underlåta att begagna sig af dylika tillfällen, vore enligt vår mening ett stort fel af en lärare. Dessutom synes oss förf. vid sina anvisningar om undervisningssättet gå allt för detaljeradt till väga. Den speciela metodiken är, såsom vi redan anfört, till stor nytta för en blifvande lärare att studera, ja kan, rätt behandlad, för honom anses oumbärlig. Men bindes läraren i sitt förfaringssätt genom allt för stränga, i detalj gående föreskrifter, kan metodiken rent af blifva skadlig, såsom ledande till mekanism och ett schablonmessigt förfarande vid undervisningen. En god lärare måste kunna röra sig sjelfständigt och fritt inom de af metodiken gifna formerna; derför få dessa ej vara för trånga.

En anmärkning, som vi vid ett föregående tillfälle äfven framstält, kunna vi ej heller nu undertrycka, då förf. uti ifråga-

varande arbete gifver en osökt anledning till ett förnyadt framställande af den samma. Frågan gäller invånarantalet i våra städer, hvilket förf. äfven i 2:dra upplagan af sin geografi angifver sådant det vid en viss tidpunkt befann sig. Att förf. hänger fast vid detta, såsom vi våga tro, allmänt utdömda sätt att angifva invånarantalet i en lärobok för barn, framgår af hans läroprof 1, uti hvilket vi få höra, att det är verkligen hans mening att plugga in i de små barnens hufvuden, att Vesterås har 5,973 inv., Köping 2,891, Linde 1,607 o. s. v., siffror, hvilka redan då de trycktes, voro oriktiga och nu äro det i ännu högre grad. Och ändock skrifver förf. i läroprofvet: Sala *har* *) 4,896 inv. Det enda riktiga i afseende på angifvandet af invånarantalet i länder och städer kan ej vara annat än att upptaga dem i runda tal, i tusental eller för de svenska städerna på sin höjd i jämna hundratal.

Af förestående granskning torde framgå, att dr Linds ofvannämnda metodiska lärobok är i behof af en grundlig omarbetning för att blifva användbar för sitt ändamål. Vi beklaga, att vår granskning ej kunnat utfalla annorlunda, så mycket mera som så få författare hos oss försökt sig på metodikens område, och som vi akta och värdera det intresse och det nit, som gifvit upphof åt arbetet, om ock detta ej kan sägas vara i sin närvarande form tillfredsställande.

G—m.

*) Kursiveradt af anmälaren.

9.

Några ord om lärarebildningen i geografi

af

P. Aug. Gödecke.

Enär af många tecken att döma frågan om undervisningen i historia och geografi på alla stadier och särskildt på folkskolans inom den närmaste framtiden kommer att blifva föremål för mycken uppmärksamhet, och i samband dermed naturligtvis allvarliga spörsmål om seminariernas behandling af dessa ämnen komma att framställas, har jag icke velat undandraga mig från att också gifva ett bidrag till dessa spörsmåls belysande, särskildt i hvad som kan röra seminariiundervisningen i geografi, och jag känner mig så mycket mer uppfordrad dertill, som det för icke länge sedan offentligen antydts, att den samma är underhaltig. *

Under de snart tolf år, som jag dels i folkhögskolor dels i seminarier, dels för manliga lärjungar dels för qvinliga tjenstgjort såsom lärare uti historia och geografi, har jag haft de rikaste tillfällen så väl att erfara de stora svårigheter, som med dessa ämnens rätta behandling så för det ena slaget af lärjungar som för det andra äro förknippade, som ock att se och iakttaga de kraftiga, ja kanske öfver de fleste utanförståendes förväntan kraftiga rörelser och intryck, som deras studium, med kärlek vårdadt, väcker i lärjungars sinnen, och ehuru jag här ingalunda har tillfälle att gå på djupet med en utredning af hvarpå denna deras makt beror eller huru den samma bäst skall kunna göra sig gällande, känner jag mig dock nödgad att äfven härom gifva åtminstone

* Se »Berättelse om nionde allmänna svenska Folkskolläraremötet i Upsala 1883», sid. 128—129.

några antydningar, särskildt för att få inlägga en gensaga emot ett allt emellanåt framskymtande begär att placera geografien i *en* grupp med naturkunnigheten. Man klagar öfver historielärarenas oförmåga att undervisa i geografi, men besinnar icke, att naturvetenskapsmännen dertill i regeln hafva än färre förutsättningar. Dessa senare äro gemenligen starka i *en* gren af sitt omätliga område, men dominera också inom den samma genom sin väldiga detaljkunskap; geografen behöfver upplysningar och hjelp från snart sagdt *alla* naturvetenskapens områden, man har från intet af nöden en ansenligare massa med detaljer. Det är *kausalsammanhanget* i stort sedt inom naturen, som geografen utfrågar, och han vill dessutom få kännedom dels om skilda lands och zoners skaplynne såsom landskap, dels om de hufvudsakliga hjelpmedel, de samma erbjuda menniskan att bygga ett kulturlif på. Närmare än så kan icke geografien, utan att förvilla sig om sin uppgift såsom ett allmänt humanistiskt bildningsmedel, inskrida på naturkunnighetens snart sagdt gränslösa rymder; den fysiska geografien berör på alla land de allmänna frågorna om klimat, berggrund, jordbeskaffenhet, växtlighet, djurverld o. dyl., men den meteorologiska, geologiska, agronomiska, botaniska och zoologiska detaljforskningen tillhöra henne icke. *Den naturkunnige* stannar vid klimatet, växtligheten o. dyl. såsom naturföreteelser; *geografen* berörer dem endast i deras relation till menniskan. Den förre genomletar dem i detalj för att systematisera dem, den senare upptager blott det karakteristiska på hvarderas område och begär få veta deras inflytande på hvarandra, allt för att upptäcka deras gagn eller skada för menniskan.

Det jag vidare har att säga rörande geografiens rätta ställning till andra studiiområden och bildningssferer är för öfrigt, liksom det nyss sagda, intet nytt utan ganska allmänt erkända sanningar; dessas förnyade uttalande är derför endast så till vida befogadt, som det kan uppenbara, på hvad sätt ännu en lärare sökt praktiskt tillämpa dem.

Grunden till historiens och geografiens *värde för den allmänna odlingen* ligger främst i upphöjdheten af de föremål, med hvilka de syssla: de handla nämligen båda om uppenbarelser af Guds makt och kärlek, den förra om hans kärleksfulla styrelse af menskligheten, den senare om hans kärleksfulla

anordning af naturen. Grunden till deras *värde för den formella bildningen* ligger åter i deras förmåga att, främst af alla de profana ämnena och på mången punkt i täflan med sjelfva kristendomsundervisningen, taga i anspråk menniskoandens samtliga krafter samt gifva utbyte åt dem alla. Grunden till deras *värde för det praktiska lifvet* ligger slutligen i vigten af de svar, de gifva på en mängd oafvisliga frågor dels rörande den tidsålder, i hvilken vi lefva, i dennas relation till alla föregående samt rörande dessa inbördes, dels rörande det fosterland, i hvilket vi lefva, så väl i och för sig som i det sammas förhållande till andra land. — Ingen känner rätt sin plats i lifvets strider, som icke med rättskaffens afsigter och ett uppömmadt samvetes finkänslighet förenar sann kunskap om de öden och hvälfningar, genom hvilka hans dagars förhållanden uppkommit; och ingen vet så, som han bör veta det, hvad löftet om besittningen af jorden innebär, så framt han icke har insigter nog att skåda i henne ej blott en nådens örtagård utan äfven ett kärlekens verk, ett vishetens under och ett härlighetens återsken.

Med denna sammanfattning af det lärorika i båda dessa undervisningsämnen torde deras djupaste inre samband vara antydt, på samma gång af den samma följer såsom ett korollarium, att geografien icke är en blott hjelpvetenskap till historien och ännu mindre ett populärt notisbihang till naturvetenskaperna. —

Då den plats, öfver hvilken jag för denna uppsats eger att förfoga, ej medgifver en jämlöpande framställning af undervisningen både i historia och geografi, och då jag icke heller ännu är ense med mig sjelf rörande en och annan med historieundervisningen sammanhängande fråga, kommer jag, efter denna blick på båda, väsentligen att beröra blott den ena af dessa syskondiscipliner, geografien, hvilken på grunder, som af ofvan gifna utredning torde framgå, trots mångfaldig beröring med naturkunnigheten, dock i regeln, för bevarande af en fullt enhetlig åskådning af båda, bör behandlas af samme lärare som historien, och hvilken dessyttermera bör det, som hon ej blott betraktar sitt stoff, naturen, i förhållande till samma medelpunkt som också är historiens, menniskan, utan äfven räknar såsom ett af sina väsentliga element dels menniskans

genom odlingen uppenbarade inflytande på naturen, dels denna senares uti de etnografiska skilnaderna uppenbarade inflytande på menniskan. —

Geografiens studieföremål är sålunda jordens yta, betraktad såsom menniskoslägtets af Gud på det härligaste utrustade boning, samt menniskan och folken, särskildt i deras genom hemorten förmedlade nationella egendomlighet. I sin hela omfattning är detta studiefält så stort och vidtutgrenadt, att det kan kräfva menniskoåldrar att genomforska, i sitt väsentliga hufvudinnehåll är det så enkelt, klart och åskådligt, att det med framgång kan meddelas ett barn. Då emellertid den studieplan, som för våra folkskolor är uppgjord, ej medgifver en sådan tidsvidd åt detta läroämne, som för detsammas fullständiga elementarbehandling vore nödig, och då icke heller folkskolebarnens mognad i andra ämnen lämpar sig för en verklig högre kurs i geografien, är det tillbörligt att genom ett klokt urval af det geografiska stoffet förelägga till studium ett litet område, men inlära detta väl och framför allt på ett sådant sätt, att derifrån dager kan falla äfven öfver de större rymder, som måst utelemnas. Detta lilla område, som i sin minimiomfattning utgör fäderneslandets och Norges geografi, utförligt framstäld, och vid sidan af denna, ehuru i trängre omfattning, de lands i och utom Europa, om hvilka lärjungarne, för att kunna följa den bibliska och svenska historien eller för att förstå Sveriges nutida förbindelser med de främmande folken, böra ega någon kännedom, måste naturligtvis utöfva ett afgörande inflytande på planläggningen af detta läroämnes behandling vid seminarierna. Som emellertid de antydda landen både äro tillräckligt många och tillräckligt olikartade att gifva tillfälle till undervisning om alla de olika klimaten, kulturgraderna och folkracerna, kan på grundvalen af denna kurs, om blott tillräcklig tid finnes, mycket väl uppbyggas en geografisk insigt af sådant omfång och värde, som blifver en väsentlig insats i en god folkbildning. Den relativa vigt och betydelse, som åt de olika landen ur denna synpunkt bör tillmätas först vid folkskolorna och på grund deraf vid seminarierna torde enklast klargöras genom deras gruppering i följande kretsar: Sverige är medelpunkten; i första kretsen derutanför möter Norge, som af flera skäl, icke minst af rent geografiska, bör

behandlas särdeles vidlyftigt och i nära samband med Sverige; andra kretsen utgöres af Finland och Danmark, hvilka näst Norge böra tillmätas största utförlighet; tredje kretsen omfattar lämpligast Ryssland, Tyskland med Schweiz, Nederland och Storbritannien; en krets för sig, som står jämstäld med denna, inbegriper bibelns land i Asien, Afrika och Europa (Palestina bör dessutom på religionsundervisningens område få sin särskilda och utförliga behandling); och den sista kretsen omfattar slutligen återstoden af Europa och främmande verldsdelar. —

Huru kärt det än skulle varit att här hafva fått ingå på en närmare utredning af *hvad* det är, som rörande dessa land bör meddelas, och särskildt af huru Sveriges geografi bör behandlas, nödgar dock utrymmet af afstå derifrån. Så mycket må emellertid framhållas, att ingen bör anses ega full mognad till att i folkskolan undervisa i geografi, som ej vid ett seminarium grundligt genomgått den ofvan framstälda kursen i *hela* den sammas omfattning, om än med den relativa modifikation af utförlighet och detaljrikedom, hvilken, för de aflägsnare landen och de främmande verldsdelarne, framgår af eller åtminstone antydes genom den indelning i kretsar, som här nyss företagits. — Äfvenledes må här kraftigt framhållas, att, om också än olyckligt nog förhållandena i en eller annan folkskola skulle vara sådana, att den geografiska kursen inom henne måste inskränkas till blott Sverige, Norge och Palestina, så är dock äfven detta lilla pensum stort nog att medgifva en ganska utmärkt och värdefull kunskap i geografi, det vill säga, om det på ett rätt sätt behandlas.

Först och främst är nämligen härvid att besinna, att Sverige och Norge äro en geografisk helhet af nära nog makalöst intresse, och att vidare Palestina, rätt skildradt, vidfogar, väl ej allt, men dock mycket och särskildt mycket af det väsentligaste, som i samband med Sverige och Norge ej kan utredas, framför allt af den fysiska, klimatiska och etnografiska geografien.

Hvad först Sverige och Norge beträffar, så må här antydningsvis påpekas följande serier af omständigheter. Den skandinaviska halfön eger från urbergen och upp till Juraformationen, kritan, istidens vittnesbörd och de eruptiva bergarterna en mängd geologiska egenheter af lärorikaste slag, hon eger allahanda öfvergångar från de magraste till de bördigaste jord-

arter, hon eger värmebälten allt från dem, som underhålla jökelisen och allt till dem, som framdrifva murgrönan, valnötträdet, mulbärsträdet och i goda år vindrufvan, hon eger växtregioner allt från isranunkelns och dvärgbjörkens och ned till bokskogens, hon uppenbarar i somliga delar ett intressant inlandsklimat, i andra ett än intressantare hafsklimat, hon eger i de mer än tjugu homogent danade elfdalarne alltfrån Tårnes i Sverige och till Otterens i Norge ett vattensystem af stor egendomlighet, hon eger i Norges fjordar, i hafsrännan utomkring Södra Norge och i det mellansvenska sjöbältet, för att ej tala om de rent lokala märkvärdigheterna såsom Omberg, Karlsöarna vid Gotland och basaltklipporna i Skåne, ovärderliga uppslag till lärorika detaljutredningar; hon eger, för att öfvergå till menniskan, förutom den högsta kultur, alla öfvergångar ända bort till ett ännu kringvandrande nomadfolk, hon inrymmer alla märkliga näringsgrenar från åkerbruk och industri uti den högsta höjd ända till de ursprungligaste naturnäringarna, jagten på fjällens högdjur och laxfisket i elfvarna, för att ej tala om det verldsbetydande hafsfisket, hon rymmer alla karaktersöfvergångar från slättbons och skärgårdsbons till bergslagsbons och fjällbons, hon eger alla slags historiska minnesmärken allt från ättehögar med drakskepp inuti och allt till götiska katedraler, hanseatiska borgarhus och nutida palats. Räknas Island till, hvilket är etnografiskt rätt, så gifver hon äfven anledning att skildra vulkaner och polaris. —

Erinras härbredvid om hvad en grundlig skildring af Palestina kan vidfoga till kännedom om jordens utveckling och naturen i det fjerran södern, detta Palestina, som vid sidan af Judeens torra högland och det ogästvänliga Pereen rymmer ej blott Sarons och Esdrelons sköna, blomsterrika, fast ännu såsom stepper ovårdade slätter, utan äfven snöberg, sådana som Libanon, afgrunder, sådana som Döda hafvet, paradis, sådana som evangeliets hem och födelsebygder kring den underbara sjön Tiberias, eller som stränderna af dopets flod, der pilar, akacier och nerier spegla sig i de klara vågorna, detta Palestina, hvarest äfven folket än i dag i så många stycken bärer forntidens pregel, och der herdelif, pilgrimsvandringar och olivodling fortfarande kalla upp för våra ögon så många af de förhållanden, som vi hört skildras från profeternas och apostlarnes dagar, så måste

såsom omotsägligt framgå, att äfven den minsta här ofvan förutsatta kurs i geografi är egnad att framkalla en undervisning och grundlägga en insigt af största värde, och det både med hänsyn till uppfostrande inflytande och praktiskt gagn.

Ehuruväl härmed det vigtigaste af hvad som för ögonblicket vore att säga om lärarebildningen i geografi kunde anses vara sagdt, torde det icke vara alldeles utanför ämnet att också nämna ett ord rörande det geografiska studiets hjelpmedel. Dessa äro — förutom med urskilning valda stycken ur »Naturskildringar» dels »från fäderneslandet» dels »från främmande land» i Folkskolans Läsebok — i regeln lärobok och karta. — För icke många årtionden sedan var det af dessa två läroboken, som hade högsta vigten; kartan fans, men som en egyptisk tempelvägg, af hvars hieroglyfer man just icke var mäktig att tolka synnerligt många. Nu har det lyckliga förhållandet inträdt, att ordningen blifvit en omvänd, och att det är kartan, som är det förnämsta hjelpmedlet, på samma gång man också vet att på kartan läsa mycket mer än förr. Ett framsteg är denna förändring; men det slutliga målet är med den samma ingalunda hunnet, ja, den vrånguppfattningen har till och med visat sig stå för dörren, att skicklighet i geografi egentligen är stor kartkunskap. Derför må härvid besinnas, hvad kartan verkligen är, nämligen ett medel, redskap, intet mer. Hon är en hjelpapparat, liksom räkneramen, eller på sin höjd en teckenskrift, såsom musiknoterna. Och alldeles som syftemålet är, att man en gång skall kunna räkna, d. v. s., med full ideel frihet, utan fingrande på räkneramen, röra sig med talstorheterna, och att man skall kunna sjunga eller spela, d. v. s. lösa, i deras skönhet låta klinga tonerna, som ligga betecknade i notskriften, så skall man genom geografiens studium lära sig att se naturen bakom kartan, skåda såsom i sköna taflor — lifsmodern hafvet i dess majestät allt från polens gränser, der isbergen segla och norrskenen flamma, och ända ned till tropikernas ljumma vikar, der om dagen vågens azur täflar med himlens och om natten stjernornas mångdubbelt ökade glans kommer menniskan att tro, att de äro eldblickande gudar, skåda i hafvet de varma och kalla strömmarnes gång, på dess yta skeppens färdlinier mellan verldsdelarne, i rymden öfver dess slätter de regntunga molnen, som drifva in öfver

landen, — skåda, inne på kontinenterna, majestätets urbilder, de skyhöga fjällen, med deras hjessor af is, deras skymantlade skuldror, deras blåa branter, deras betesmarker, skogar och stilla dalar, — skåda de vida slätterna med deras böljande skördar, med deras talrikare menniskoboningar, med deras tätare kyrkor, med deras brådare arbetslif, — skåda de stora städerna i deras oro och äflan, i deras prakt och elände, i väldigheten af deras kulturinsatser, i vådorna af deras förförelser, — skåda minnesmärkena af forna tiders tro och flit, allt från ättekullarne i Norden och till pyramiderna vid Nilens strand, från Judalandets grottor och grafkamrar allt till kristenhetens katedraler, — skåda vittnesbörden om arbetets fortgång från de första begynnelserna, då herden vardt plöjare och tältet vardt hus, till de hjelpmedel för gemensamt väl, jernvägar, telegrafer, skolhus, tingshus, sjukhus, offentliga bibliotek, museer, parlamentshus, öppna folkparker och dylikt, som det är våra dagars heder att hafva åstadkommit, — skåda menniskan i hennes stigande hyfsningsgrader, från vilden och nomaden till den bofaste, friborne, lagtrogne, kristne medborgaren, som med sitt arbetes värde uppväger sin rätt till inflytande äfven i det offentliga, — skåda i samband med naturegendomligheterna och de klimatiska lagar, som betinga dem, folkkaraktererna i deras mest omedelbara yttringar; — det vill med ett ord säga, att ett rätt bruk af kartan endast är ett sådant, der man bakom henne lärer sig att på detta sätt, jämte de många namnen och konturernas matematiska hufvudformer, skåda naturen, jordens krets, såsom en folkens härliga, mångskiftande boning.

Huru skall det då tillgå att på detta sätt läsa kartan? Och huru lära ungdom att göra det? — Endast och allenast genom att sjelf blifva geograf, låt vara i liten skala, men verklig, äkta, sjelfständigt iakttagande geograf. — Föredömet från ett annat håll skall visa oss vägen. I hvarenda omhuldad skola finnas nu utmärkta planscher äfver växtverlden, ja, i en och annan kanske, ett verkligt skolherbarium, och örtkunskapens älskliga studium har derigenom fått ett mäktigt hjelpmedel, — för så vidt nämligen planscherna och herbariet rätt brukas. Men rätt äro de icke brukade blott i och dermed, att de till punkt och pricka äro inlärda, så att barnen kunna peka ut stipler och blomfoder och ståndare och honungsgömmen och allt sådant på

hvarenda tafla, ty det är kunskap om blomsterverlden, lagd på bår eller på sin höjd i porträttgalleri; utan rätt äro de brukade, då de fixerat de vigtigaste lärdomar, som vunnits genom aktgifvande på naturen sjelf, och då de, på detta sätt lefvandegjorda för lärjungarne, dels underlättat förberedelsen till nya vandringar ut i skog och mark, på åker och äng, dels gifvit vägledning till rätt förstånd af växtarter, som icke trifvas i vårt luftstreck, och som således icke kunna på skolutvandringar uppletas.

På alldeles likartadt sätt skall kartan blifva en ledtråd till sann uppfattning af naturen. Man kan börja med det allra enklaste, att på fri hand rita upp karta öfver lärorummets golf med hvad derpå står och låta lärjungarne göra det efter, att föra ut dem i skolträdgården och tillnärmelsevis rita karta öfver dennas land, gångar, rabatter, bersåer och dylikt och låta lärjungarne göra det efter, och att sedan gifva dem sjelfständiga små uppgifter att på egen hand utföra. Efter detta stadium kan med fördel användas studium af seminariistadens karta, helst om denna är försedd äfven med tomtindelning och byggnadsbeteckning. I sådant fall kunna nämligen lärjungarne lämpligen öfvas i att på den samma utpeka sin och kamraters bostad, genaste vägar till och från och mellan lärohus, kyrka, jernvägsstation, lasarett o. s. v., samt dervid redogöra för det ungefärliga utseendet af dervid förbivandrade och på kartan utsatta hus, för trädarterna i alléer och planteringar och invid gatan belägna trädgårdar, för gatornas lutning och rätta vattenaflopp m. m. dylikt, hvilket tvingar vederbörande att som vakna menniskor se upp vid vandringar samt att vid åskådning af kartan för sitt inre öga uppkalla den verklighet, som hon afbildar. I nästa stadium kunna frågor utkastas angående naturen af den trakt, som lärjungen för att komma till och från läroanstalten genomreser, angående sjöar och berg, som synas från vägen, angående gårdars och kyrkors läge, som förbifarits, o. s. v., och torde det härvid städse visa sig, att de, som rest med öppna ögon, också ej blott förstå kartan öfver kända trakter utan också ega stor lätthet att till inre bild förvandla och i minnet bevara de skildringar af okända nejder och andra land, som vid undervisningen och i samband med kartstudiet gifvas. Vidare kan man för att säkert förvissa sig om graden af förmåga af geo-

grafisk iakttagelse — förutom frågor rörande närmsta trakten kring studiiorten, den tredjedels mil åt alla håll, som, der ynglingarne föra ett förståndigt lefnadssätt, mera flitigt genomvandras, — äfven numera uti de flesta fall med ledning af topografiska kårens detaljkartor utfråga närmsta omgifningarna kring lärjungars föräldrahem och födelsesocken. Dervid plägar gemenligen visa sig, att vederbörande, då de derefter sjelfva få se kartan, och då de af denna blifvit i en och annan detalj korrigerade (särdeles med hänsyn till distanser), inom kort vinna verklig stadga i att af kartor draga slutsatser, det mål, utan hvars åtminstone tillnärmeliga nående undervisningen, för så vidt denna haft med-kartan att skaffa, varit skäligen gagnfattig.

Öfver hufvud torde man kunna uppnå ett ganska starkt kartminne. I början och på de lägre stadierna bör visserligen hvarje detalj af lärjunge vid förhör på kartan utpekas, men på högre stadier kan med fog kräfvas, att kartan står så lefvande för det inre ögat, att hufvudsakliga redogörelser för naturliga gränser, för floders lopp, bergskedjors sträckning, slätters utbredning, städers läge utmed vattendrag och kuster, hufvudjärnvägars riktning och dylikt kunna utan tillhjelp af kartan afgifvas, — ej med utanlexans brådska och tanklöshet, men väl efter skälig tid till eftertanke och återerinring.

Här ofvan nämndes läroboken och kartan såsom det geografiska studiets vanliga hjelpmedel, och det torde af den derpå följande framställningen rörande denna senare kunna dragas en och annan slutsats äfven angående den förras så väl uppgift som användning. Läroboken i geografi skall på hvarenda punkt räcka handen åt kartan, hon skall vara både grammatik och lexikon till dennas hieroglyfer, men hon skall icke vara ett statistiskt register- och tabellverk öfver likt och olikt, som i anledning af kartan kan efterforskas, slås ut i siffror och bokföras i listor och diagram. Läroboken skall bevara enheten i åskådningen, förklara och utreda kausalsammanhanget i naturföreteelserna, lefvandegöra förhållandet mellan natur och menniskor, omtala med förkärlek naturyrkena, jagten, fisket, herdelifvet, skogshygget, nyodlingen, den primitiva handeln (alla än i dag representerade i naturfolken) och på dem till grundval fortgå till framhållande af det moderna komplicerade

arbetsnät, med hvars tillhjelp hela jorden blifvit ett skördefält, af hvars alster alla civiliserade menniskor samfäldt njuta. Och huru lätt är det ej sedan för läraren, om läroboken är sådan, att finna uppslag till den vunna kunskapens lefvandegörande! Han finner dem öfverallt, på alla håll, i de allra enklaste förhållanden. I vår tid är det ju så, att en hvar, äfven den fattigaste, dagligen skattlägger kanske alla verldsdelar. Potatisen på hans bord härstammar, om ock genom ett par hundra led, från Amerika, sillen derbredvid är fiskad i Nordsjön, men saltkornet på den sammas rygg är från Atlantiska hafvet, silket i hans halsduk kan vara kommet från södra Europa, men också från Asien, guldet i hans vigselring antagligen från Australien eller Kalifornien, bomullen i hans skjorta från Afrika eller Indien. Verkligheten räcker på tusen sätt läroboksförfattaren och läraren handen att göra geografien lika spännande och reflexionsväckande som den makalösa ungdomsboken om Robinson Crusoe; ty geografien är också ett epos och undervisning deri måste derför uti sig återspegla något af ett sådant, nämligen af det stora epos, som dagligen spelar för våra ögon, folkens genom strid med och segraröfver naturen allt mer sig utsträckande herravälde öfver jorden och hennes krafter, d. v. s. mensklighetens dagligen och stundligen fortgående besittningstagande af den skapelse, i hvilken Gud satt henne. Häraf följer hart när som ett korollarium, att läroboken skall syssla just med det, som sammanhåller de många detaljerna, till kärnan i de många skiftande företeelserna, till kausalsammanhanget i det lif, hon skall skildra, och med aktsamhet, der hon upptager statistiska element, hålla sig till det beståndande och väsentliga och således icke allt för mycket förtynga lärjungarnes sinnen med det, som i dag finnes och i morgon är förvandladt. Särskildt gäller detta om allt för detaljerade folkmängdsuppgifter från städer samt all handels- och ekonomistatistik, hvilken senare endast i högst få och väl afvägda fall bör lätt vidröras, och då endast för att tydliggöra vigtiga och lärorika fakta. —

Här är taladt om den materiel, som i allmänhet förefinnes i detta läroämne; det må då också vara tillåtet att tala ett ord om den, som vore önskvärd. Dermed åsyftas icke jordgloben, som ju egentligen är en karta, och icke heller telluriet, som ju är ett utmärkt hjelpmedel för undervisning i hvad man kallar

geografi, men för en del deraf, som på mycket goda grunder borde öfverlåtas åt läraren i naturkunnighet och läsas i samband med detta läroämne. Men hvad som åsyftas är geografiska taflor. Detta är ett svårt kraf, svårare än något, som öfver hufvud kan uppställas, enär redan deras åstadkommande erfordrar så väl omfattande geografiska och pedagogiska insigter som en ofantligt stor och endast genom vidlyftiga resor upphinnbar kännedom om dels naturen i dennas alla former och skepnader dels de monumentala verk och entografiska märkligheter, hvilka såsom äkta och karakteristiska böra i ett dylikt sammanhang medtagas, och dertill icke blott biträde af fullgoda konstnärliga krafter utan äfven en absolut säker kritisk skarpblick för de utförda tafleutkasten såsom sådana, och det både med hänsyn till deras pedagogiska och deras konstnärliga värde. Krafvet är stort, men kan icke afprutas. Hellre inga taflor än sådana som icke äro förträffliga! Till ett närmare ingående härpå finnes i dessa rader icke tillfälle. För den allmänna geografien är för närvarande ett framstående verk af detta slag under utgifvande, Eduard Hölzels Geografische Charakterbilder*. Dessas fortsättande med åtminstone ett tjugutal lika utmärkta taflor från Sverige eller än hellre med ett trettiotal från hela den svensk-norska halfön skulle utfylla den brist, som på detta område af materiel för närvarande förefinnes. Skulle icke ens genom statens mellankomst en serie så framstående planscher från den skandinaviska norden kunna åstadkommas, vore en i sådant fall något rikare samling teckningar i samma manér och storlek som litografien öfver pyramiderna vid Memfis och jättesfinxen i de genom Ecklesiastikdepartementets försorg tillhandahållna »Taflor ur Allmänna historien, utgifna af E. Carlson och L. Balzer», på det högsta att förorda. Det är visserligen säkert, att åtskilligt, som i en geografisk taflesamling borde upptagas, icke kan med framgång i svart litografi återgifvas — färgen eger ju en helt annan betydelse i de föremål, som geografien skall uppkalla för inbillningen, än

* Det är af de hittills utkomna häftena af denna geografiska taflesamling ännu icke klart, huruvida Hölzel ämnar upptaga äfven menniskoarbetets storverk på sina taflor. Efter vår mening böra i en mönstersamling af geografiska planscher bilder af städer, stora byggnadsverk, framstående ruiner, karakteristiska allmogehus o. dyl. icke saknas.

i det, som historien skall skildra —, men hellre goda plancher i svart än dåliga i färger, och hellre én begynnelse i rätt riktning än alls intet till stöd för framställningen af det, som just är geografiens triumf att föra ungdomen in uti, nämligen naturen i hela rikedomen af hennes skiftningar och menniskoverken i deras samklang med naturen!

Det må emellertid finnas geografiska skolplanscher eller icke, så *kan* det likvisst finnas en lefvande undervisning äfven i den sidan af ämnet, som på dessa sista sidor betonats, om nämligen läraren är äkta, om han kan och vet hvad han såsom lärare i geografi skall kunna och veta. Här sannar det sig lika väl som i fråga om kristendomskunskapen, att läraren är undervisningens själ, att hans ande gömmer i sig det kostbaraste af allt hvad undervisningsmateriel heter, en lefvande inre åskådning af hvad han skall framställa. En trälärare duger alls icke i geografi; han må kunna dresseras eller dressera sig sjelf till att undervisa i hvad som helst, men i geografi blifver han en stympare. Sättom en lärare utan musik i hjertat att undervisa i tonernas konst, och det blifver döden, hvad han så än inprentar! Sammalunda ock i geografi! En lärare utan den eldblick, som rent intuitivt fattar naturen i dennas sammanhang, och utan den framställningsgåfva, som träffande skildrar hvad det inre ögat ser, är helt enkelt oduglig. Det finnes derför också säkert intet ämne, i hvilket man både i folkskolor och högre upp möter så mycken underhaltig undervisning som i geografi. Förstånd och ett väl uppöfvadt förstånd träffar man ofta i katedern, men här gäller det, utan afprutning på samma förståndsreda, en lika vaken, sund och träffsäker inbillningskraft. Men der denna finnes, der finnes också det medel och det enda, som kan, om än icke göra geografiska planscher onödiga, dock i mycket väsentlig mån neutralisera skadan af deras afsaknad.

Det är derför nödvändigt, att den högre undervisning i geografi, som vid seminarierna meddelas, systematiskt åsyftar att bibringa de blifvande lärareämnena ej blott, vid sidan af läroboken, en äkta, lefvande förtrolighet med kartan, och det uti allt hvad man af denna har att lära, utan äfven en klar, inre åskådning af det, som för de skildrade landen så väl i natur som menskoverk är karakteristiskt. Till vinnande af ett

sådant mål kan lärjungen högst väsentligt medverka genom att en eller annan sommarferie företaga, icke en på slump stäld, utan en väl planlagd fotvandring. Högeligen fördelaktigt vore det visserligen, om hvar och en lärare i geografi varit i tillfälle att någon tid vistas i en verklig fjälltrakt samt på rent geografiskt sätt studera den samma, och att han vidare tillbragt en tid vid en hafskust, en annan på ett genuint slättland samt ännu en annan uti en stad af verklig storstadshalt med omfattande industri och rörelse, lärorika museer och ett karakteristiskt folklif, allt under planmässiga iakttagelser af verkligheten; men då något dylikt icke är upphinneligt för flertalet af de alumner, som här äro i fråga, nämligen i seminarierna, må så mycket lifligare framhållas, hvad dessa verkligen i regeln kunna nå och hvad godt som af detta kan framkomma. Och detta mindre, som de i regeln kunna nå, är att till fots med mycket lätt utrustning och med ledning af karta genomströfva i flera riktningar en mindre trakt, helst en omvexlingsrik, der berg, skogar och dalgångar, sjöar, floder och odlade slätter på ett intressant sätt omvexla och gifva rik erfarenhet af de i naturen verkande krafterna, och att de dervid äfven vänjas att uppmärksamma så väl det nu lefvande folkets egendomligheter, näringsvägar, slöjd och dylikt som ock de minnesmärken från gångna tider, som kunna förefinnas, såsom gamla kyrkor, ättehögar, runstenar, borglemningar, åldriga herregårdar, stugor af ett mer fornartadt tycke och annat sådant. Detta är icke så oupphinneligt, som en eller annan, hvilken sjelf icke vandrat, måhända föreställer sig, och gagnet är oemotsägligt. Det visar sig nämligen, att de, som mycket väl studerat sig in uti *ett* karakteristiskt slag af natur, allrahelst en fjällnatur eller åtminstone en bergsbygd, så att de lifligt och väl kunna klargöra den sammas egendomligheter, derigenom också vinna en slagruta att träffa det karakteristiska äfven i andra slag af natur. Och denna förmåga åter, såsom en af de sundaste och nyttigaste former af inbillningsgåfvans utveckling och användning, visar sig omedelbart återverka ej blott på själslifvet och bildningsintresset öfver hufvud, utan äfven och icke minst på den äkta läraregåfvans, den friska och glada undervisarlifaktighetens framlockande, hvarest blott ett frö eller ämne till den samma finnes på djupet. — — —

Det ilar vid all god undervisning elektriska strömmar mellan den, som talar i katedern, och hans lärjungar på bänkarne. Få ämnen äro mer egnade att sätta dessa strömmar i liflig rörelse och dermed binda lärjungarne vid sin lärare, än geografien. Denna, som på det kraftigaste tager i anspråk minnet, slutledningsförmågan och inbillningskraften, och som på ett alldeles egendomligt sätt förknippar dessas verksamhet inbördes, är derigenom en i all egentligaste mening uppfostrande disciplin. Hon gifver förståndet öfning, inbillningskraften stadga och minnet ett förråd af praktiskt nyttig kunskap.

Geografien låter oss ana det samtidens epos, i hvilket vi sjelfva äro kallade till medarbetare.

10.

Om den syntetiska och analytiska metoden vid katekesundervisningen.

Uti n:r 17—21 af Tidning för folkskolan för år 1881 förekommer en med signaturen J. G—n undertecknad uppsats om *den syntetiska och analytiska metoden vid katekesundervisningen.* Förf. gifver uti förenämnda uppsats, hvilken dessutom innehåller en hel del förträffliga och tänkvärda saker angående behandlingen af detta folkskolans på en gång vigtigaste och svåraste undervisningsämne, en fullständig och med synnerlig omsorg genomförd utredning af det karakteristiska för begge dessa metoder samt af fördelarne och olägenheterna vid så väl den ena som den andra. Af denna utredning synes oss tydligen framgå, att förf. för sin egen del anser den syntetiska metoden ega företrädet för den del af en katekeslektion, som omfattar preparationen af ämnet, under det den analytiska metoden enligt författarens åsigt skulle synnerligen väl lämpa sig för det förnyade genomgående af ämnet, som eger rum vid förhöret af lexan. Då emellertid erfarenheten ej ännu torde hafva sagt sitt sista ord angående denna sak, och då väl knappast full klarhet kan sägas vara vunnen rörande det bästa sättet att tillämpa så väl den ena som den andra af ifrågavarande metoder, torde ett förnyadt upptagande af denna fråga kunna försvaras, särskildt om det kunde gifva anledning till en diskussion af frågan, under hvilken de olika erfarenheter, som på de sista åren här vid lag vunnits, kunde framläggas.

Innan vi nu gå att omnämna några af de erfarenheter i fråga om begagnandet af dessa metoder, till hvilka vi anse oss hafva kommit, vilja vi i korthet påminna om det, som hr J. G—n uti förenämnda uppsats anfört såsom det väsentligen

utmärkande för hvardera af dessa begge metoder samt rörande tillämpning, fördelar och olägenheter af den ena och den andra. I fråga om den *syntetiska metoden* vid katekesundervisningen säger artikel-förf., att denna är *»det lärosätt, hvarigenom man med utgångspunkt från en samvets- eller en erfarenhetssanning, ett bibelspråk, en biblisk berättelse eller i nödfall ett uttryck i det katekesstycke, som skall genomgås, steg för steg, med ständig anknytning till det föregående enkla och bekanta söker leda barnet till ett bestämdt och, så vidt möjligt är, fullständigt uttryck för den lärosanning, man för tillfället vill inskärpa»*. Då grunderna för förfaringssättet i allmänhet angifvas genom sjelfva definitionen, torde det ej vara nödigt att i detta hänseende anföra mera, än att artikelförf. med bestämdhet framhåller, att, då ett bibelspråk eller en biblisk berättelse väljes till utgångspunkt för katekisationen, dylikt bör af barnen läsas i deras biblar, hvilket nu äfven gäller i fråga om de bibelspråk, som stå anförda under katekesstyckena. Rörande *olägenheterna* af den syntetiska metoden säger artikelförf., *att* den ställer stora anspråk på läraren, *att* den kräfver lång tid, särskildt genom uppslåendet af bibelställen, och *att* den förutsätter god bekantskap från barnens sida med den ordning, i hvilken bibelns böcker förekomma. Beträffande åter *fördelarne* af denna metod anför artikelförf., *att* den på ett omedelbart sätt visar, huru skriften är den källa, hvarur katekesen hemtat sitt innehåll, *att* den uppodlar barnens omdömesförmåga och lärer dem att med egna ord uttrycka sina tankar öfver kristendomens grundsanningar, *att* den erbjuder ett verksamt medel att förekomma tanklös utanläsning, samt *att* den, rätt skött, utvecklar lärarens förmåga att till fullo beherska sitt ämne.

Den analytiska metoden åter är, säger artikelförf., *»det undervisningssätt, hvarigenom man, medelst isärläggande och utredning af ett bibliskt-kateketiskt textord eller ett lärostycke ur Luthers katekes eller den antagna förklaringen, steg för steg, med anslutning till och i stöd af bibelordet och erfarenheten, söker leda lärjungen till en, så vidt möjligt är, rigtig uppfattning af det samma och på grund af denna uppfattning göra det fruktbärande för hans närvarande och tillkommande lif»*. I fråga om förfaringssättet, hvars hufvudgrunder angifvas genom definitionen, var-

nar artikelförf. för ett för långt drifvet upp- och sönderdelande af ämnet, hvarjämte han rörande bibelorden och de bibliska exemplen påpekar, att deras plats enligt denna metod är att komma efter de särskilda lärosanningarna för att belysa och bekräfta dessa. Beträffande *fördelarne* af metoden anföres, *att* den är lättare och derför ställer mindre anspråk på läraren, *att* den kräfver mindre tid, samt *att* den erbjuder lätta och fasta anknytningspunkter för lärarens förklarande undervisning; hvaremot såsom *olägenheter* af metoden framhålles, *att* skriften enligt den samma kommer i andra rummet i stället för att vara sjelfva urkunden för den gudomliga uppenbarelsen, *att* den kräfver mera arbete från barnens sida, samt *att* den, orätt och vårdslöst begagnad, kan gifva anledning till slentrian å lärarens sida och till mekanisk utanläsning å barnens.

Det torde ej kunna nekas, att artikelförf. på ett synnerligen träffande sätt angifvit det karakteristiska för begge dessa metoder vid katekesundervisningen, äfvensom att den förkärlek, han uttalar för den syntetiska lärogången, hvilar på goda grunder och derför kan sägas vara i mycket berättigad. Äfven i afseende på det föreslagna behandlingssättet måste vi villigt erkänna, att det samma synes oss i många stycken öfverensstämma med hvad ämnets art och de olika metoderna kräfva, och att det derför, från denna synpunkt sedt, kan sägas vara, hvad man kallar, rationelt. Men huruvida det tager nog hänsyn till de faktiska förhållandena i flertalet af våra folkskolor, och huruvida de anvisningar, som i detta hänseende lemnas, äro fullt praktiska, är en sak, om hvilken meningarna ej torde vara lika ense, och det är just denna fråga som skall blifva föremålet för denna uppsats.

I fråga om *utgångspunkten* vid den syntetiska behandlingen torde bibelspråken, särskildt sådana, som äro anförda under styckena i katekesutvecklingen, företrädesvis lämpa sig för detta ändamål. Gifvet är emellertid, att barnen på ett eller annat sätt måste göras bekanta med bibelspråken, så väl till deras innehåll som form, innan något utvecklande af lärosanningar ur dem kan ega rum. Ett sådant bekantgörande af bibelspråken torde endast kunna ske på trenne sätt: antingen genom att barnen få läsa dem i sina biblar, eller ock direkte i katekesen, eller slutligen derigenom att de inläras genom muntligt före-

sägande af läraren. Artikelförf. har nu utan tvekan bestämt sig för det första af dessa olika tillvägagångssätt. Det kan ej nekas, att åtskilliga skäl också tala derför. Just på detta sätt kommer onekligen katekesen att framgå såsom en härledning ur den heliga skrift. Språken blifva betraktade i det sammanhang, uti hvilket de derstädes förekomma. Sjelfva öfningen att uppslå språken i bibeln är derjämte tvifvelsutan nyttig och fruktbringande, ty den förhjelper barnen till en viss yttre bekantskap och förtrolighet med denna bok, som långt ifrån är att förakta. Men — och här komma vi till vår största betänklighet i afseende på det af artikelförf. förordade sättet att gå till väga — en svårighet föreligger här, hvilken efter vårt förmenande är så betydande, att äfven nämnda fördelar knappast kunna uppväga den. Huru månget barn är nämligen vid uppflyttningen ur småskolan till folkskolan så utveckladt, att det verkligen är i stånd att på ett sådant sätt begagna sin bibel? Alla de exempel, hvarmed artikelförf. belyser det förfaringssätt, han förordar, äro hemtade ur 1:sta hufvudstycket, hvilket enligt normalplanens anordning skall läsas med barn i folkskolans 1:sta och 2:dra klasser. Om också uti de med seminarierna förenade öfningsskolorna ifrågavarande förfaringssätt möjligen skulle kunna vid de enstaka lektionerna begagnas med barn ur dessa begge klasser, utan att svårigheterna blifva öfvermäktiga, torde det dock, hvad flertalet af våra folkskolor, i synnerhet de på landet befintliga, beträffar, höra till undantagen att påträffa några, uti hvilka barnen i 1:sta, ja till och med i 2:dra klassen äro så utvecklade, att förenämnda tillvägagångssätt utan allt för stor tidsutdrägt, andra svårigheter att förtiga, skall kunna begagnas. Å andra sidan äro lärokurserna, som för året skola genomgås, bestämda. Hela katekesen skall i sådana skolor, der hvarje klass har sin särskilde lärare, genomgås på tre år, i de öfriga på fyra, hvarvid dock är att märka, att det nya för den fjerde årsklassen i sådana skolor inskränker sig till 4:de och 5:te hufvudstyckena. Härtill kommer, att en stor mängd barn verkligen kunna af fattigdom och andra skäl behöfva att lemna skolan efter att hafva genomgått dess 3:dje klass, hvarför redan nu en önskan, att katekesen måtte vara fullständigt genomgången med denna klass, låter höra sig. Det antal timmar åter, som enligt normalplanen är anslaget åt detta

ämne — tre timmar i veckan för hvarje klass i folkskolor Litt. A, och 2:ne timmar i veckan i de öfriga — kan omöjligen ökas, utan att undervisningen i öfriga läroämnen eftersättes. Härtill kommer, att i många fasta skolor s. k. afdelningsläsning eger rum, äfvensom att antalet flyttande skolor ännu är ganska stort, för hvilka skolor tiden blir ännu knappare. Denna svårighet vid det af artilkelförf. angifna förfaringssättet vid språkens behandling anse vi så stor, att den skulle kunna omöjliggöra all syntetisk behandling vid preparationen, om man ej dervid kunde begagna ett annat sätt vid tillvägagåendet, än det artikelförf. gifvit anvisning till.

Ett annat sätt att göra barnen bekanta med de bibelspråk, som skola tagas till utgångspunkt för katekisationen, skulle bestå deruti, att läraren sjelf långsamt och med god betoning uppläser språken för barnen några gånger och sedan utfrågar innehållet af de samma. Om ock ett sådant förfaringssätt kan sägas hafva åtskilligt för sig, vill det dock synas oss, som om det samma skulle kräfva en större förmåga från barnens sida att uppfatta och tillegna sig det endast muntligt meddelade, än man i allmänhet torde kunna påräkna i våra folkskolor, i synnerhet i dessas lägre klasser. Derjämte torde ej kunna nekas, att äfven under gynsamma förhållanden sjelfva föresägandet och inlärandet af ett förut obekant bibelspråk tager bort en icke obetydlig tid från den egentliga katekisationen. Slutligen vill det också synas oss, som om katekisationen öfver ett bibelspråk skulle ganska väsentligt försvåras, om barnen icke hafva det för sina ögon under den samma.

Ett tredje sätt för språkens behandling vore, såsom vi redan angifvit, att äfven vid den syntetiska behandlingen låta barnen hafva sina katekeser uppslagna, låta dem derur läsa språken och sålunda der hafva dem för ögonen under katekisationen. Vi vilja gerna medgifva, att en viss, ej så ringa olägenhet lätt vill åtfölja ett sådant behandlingssätt, nämligen att barnen dervid hafva icke blott språken utan äfven katekesstycket för ögonen. Frestelsen skulle då kunna ligga för dem nära till hands att, för att undvika all tankeansträngning och sålunda lättast slippa ifrån saken, söka hemta svaren ur stycket. Att sådant inträffar, veta vi allt för väl af egen erfarenhet. Men, har läraren rätt grundligt beredt sig på behandlingen,

beherskar han till fullo ämnet, förstår han rätt konsten att draga barnens uppmärksamhet under katekisationen till det, som förehafves, torde denna olägenhet blifva mindre, än man föreställer sig. Barnen få då så fullt upp att göra för att kunna följa lärarens utveckling af ämnet, att de svårligen torde kunna medhinna att samtidigt göra sig så noga bekanta med stycket, att de derur kunna hemta fullt passande svar på lärarens frågor, och om ock ett eller annat barn skulle göra ett mer eller mindre lyckadt försök att anticipera på katekesstyckets formulering af innehållet, så är det dock lätt för en erfaren lärare att märka, hvarifrån ett sådant svar är hemtadt, och att tillbörligen tillbakavisa det samma. Och äfven om barnen under styckets behandling skulle successivt blifva varse öfverensstämmelsen mellan de genom katekisationen vunna resultaten och de olika momenten i katekesstycket, i stället för att denna öfverensstämmelse först efter styckets slutbehandling skulle ligga klar för dem, vore väl detta ej något synnerligt ondt. Å andra sidan synes oss deremot fördelarne af ifrågavarande behandlingssätt vara större än dess olägenheter. Det tidsödande och enligt vår tanke åtminstone delvis outförbara uppslåendet af språken i bibeln undvikes på samma gång, som barnen under katekisationen få hafva språken för sina ögon, hvarigenom härunder deras minne icke behöfver tagas i anspråk för inlärandet af dem. Vi tro åtminstone för vår del, att genom ett förståndigt tillvägagående på förenämnda sätt de af artikelförf. angifna fördelarne af den syntetiska lärogången lika väl stå att vinna, som om språken uppslås och läsas direkte i bibeln, på samma gång arbetet vid katekisationen icke obetydligt underlättas. För öfrigt står ett sådant förfaringssätt i öfverensstämmelse med normalplanen, som förordar,* att barnen vid förberedandet af lexorna i katekes skola följa med i öppna böcker. Artikelförf. har för sin del godkänt ett sådant tillvägagående vid begagnandet af den analytiska metoden. Månne ej det samma också med fördel eller åtminstone utan skada skulle kunna begagnas vid den syntetiska?

Äfven då en biblisk berättelse tages till utgångspunkt för katekisationen, vill artikelförf., att barnen skola få läsa den samma i sina biblar, så vida den ej för dem alla är på förhand väl

* Se sid. 17, Metodiska anvisningar, 4:de stycket!

bekant. I fråga härom kunna vi emellertid ej finna annat, än att denna procedur är helt och hållet obehöflig på samma gång, som den är tidsödande och försvårar undervisningen. Då nämligen katekesundervisningen tager sin början, hvilket enligt normalplanen bäst bör ske i den egentliga folkskolan, skola barnen redan vara i besittning af så mycken kunskap i den heliga historien, att de äro bekanta med de mera grundläggande berättelserna ur henne, och detta vetande utvidgas efter hand så småningom. Det torde under sådana förhållanden alltid vara det förmånligaste att vid valet af bibliska exempel i och för katekisationen i främsta rummet hålla sig inom det område, hvarmed barnen äro bekanta. Läraren har då att genom några frågor förvissa sig om, huruvida barnen komma ihåg den berättelse, som han vill använda för sitt ändamål. Brister der då något i barnens kunskap, kan det ej annat än vara tillräckligt för läraren att genom några korta meddelanden återföra berättelsen i barnens minne. Fordrar åter ämnet, att en för barnen okänd berättelse väljes, synes det oss vara mycket lämpligare, att barnen införas i den samma genom berättande från lärarens sida än genom läsning af den samma i bibeln. Det rent historiska blir genom ett lifligt och åskådligt berättande från lärarens sida alltid fullt tillgängligt för barnen på samma gång, som på dessas ståndpunkt intrycket af berättelsen blir friskare, om den berättas, än om den läses. Det står dessutom vid ett sådant behandlingssätt alltid läraren mera fritt att genom sammandragning eller utelemnande af sådana enskildheter, som icke hafva samband med ämnet, efter behof förkorta berättelsen, hvilket dessutom vid begagnandet af en dylik såsom underlag för den kateketiska undervisningen medför den fördelen, att de punkter, som man behöfver få fram, tydligen träda i dagen. Slutligen är vid begagnandet för ifrågavarande ändamål af en biblisk berättelse ingalunda nödvändigt, att den samma ordagrant inpräntas i barnens minne, hvaraf följer, att det alls icke, såsom vid bibelspråks begagnande i och för läroframställningen, är nödvändigt, att barnen hafva berättelsen för sina ögon under katekisationen. För oss vill det derför synas, som om en biblisk berättelse, som skall begagnas i och för katekisationen, derest den icke kan väljas

bland de berättelser, som barnen förut äro förtrogna med, helst bör bibringas barnen genom berättande från lärarens sida.

I fråga om den *analytiska behandlingen* anmärker artikelförf., att det katekesstycke, från hvilket man vid behandlingen skall utgå, måste på ett eller annat sätt på förhand göras bekant för barnen. Huru nu detta skall tillgå, betingas enligt vårt förmenande hufvudsakligen af den omständigheten, om behandlingen företages vid preparation eller förhör af lexan. I senare fallet sker detta naturligtvis genom öfverläsning från barnens sida, genom hvilken de i minnet inplanta det eller de lärostycken, som vid en föregående lektion blifvit vederbörligen preparerade, ty utan dylik behandling får naturligtvis aldrig ett katekesstycke föresättas barnen till öfverläsning. I förra fallet åter synes oss lämpligast, att läraren genom att muntligt upprepa stycket för barnen bibringar dem den nödiga kännedomen om det samma, hvarvid vi för vår del, såsom ju äfven torde framgå af det föregående, alls icke hysa någon betänklighet vid att låta barnen så väl derunder som under den derpå följande behandlingen af stycket följa med i uppslagna böcker. Redan uppläsningen af stycket från lärarens sida, om den sker med den andakt och på det mönstergilla sätt, som man har rätt att fordra af en duglig och samvetsgrann lärare, bidrager icke obetydligt att för barnen klargöra styckets innehåll, och den anordningen, att barnen dervid få följa med i sina böcker, underlättar för dem så väl uppfattningen af den utredning af innehållet, som läraren genom katekisationen bibringar, som ock behållandet i minnet af hans förklaringar. Rörande bibelspråken har artikelförf. ganska riktigt anfört, att de skola på passande ställen anbringas till att bekräfta och bestyrka de särskilda momenten i de behandlade lärostyckena, hvarvid läraren dock icke må försumma att noga utreda det mellan denna och bibelspråken befintliga sammanhang.

De fördelar, som ovedersägligen följa af det tillvägagående att läraren vid preparationen af en lexa genom utgående från bibelspråk eller bibliska berättelser leder sig fram till deremot svarande moment i lärostyckena, i förening med de svårigheter, som ett följdriktigt tillämpande af denna lärogång, den syntetiska, onekligen synes oss medföra, har kommit oss att tänka på, om ej genom en förmedling af begge metoderna, den syn-

tetiska och den analytiska, fördelarne af dem begge skulle kunna bevaras och olägenheterna undanrödjas eller åtminstone förminskas. Vi tro en sådan förmedling verkställbar och vilja här antydningsvis redogöra för, huru vi tänka oss ett dylikt sätt att gå till väga vid katekisationen, hvilket vi skulle vilja kalla det *analytiskt-syntetiska.*

Antag nu t. ex., att den uppgiften förelåge att preparera stycket n:r 84 i den nya katekesutvecklingen, hvilket handlar om lagens nytta! Läraren hade då att efter en kort inledning, uti hvilken en lämplig öfvergång från stycket n:r 83 gjordes, sjelf uppläsa stycket. Ur Rom. 3: 20, utvecklas derefter innehållet: 1:sta momentet i stycket, hvilket sedan sammanfattas af barnen genom uppläsning af styckets 1:sta del: »Lagen skall lära oss känna och ångra vår synd.» Läraren har derefter att visa, hvilken nytta lagen har för de botfärdiga, för hvilket ändamål de 2:ne följande språken, Gal. 3: 24 och Rom. 10: 4, må behandlas. Resultatet af katekisationen öfver dessa språk sammanfattas sedan af barnen i de ur stycket hemtade orden: »Lagen skall drifva oss till Kristus.» Vidare har läraren att uppvisa den nytta lagen har för den, »som af Kristus fått syndernas förlåtelse och kraft till en helig vandel», hvilket sker genom enahanda behandling af de begge sista språken, Rom. 3: 31 och Matt. 5: 17, hvarigenom han leder sig till orden i stycket: »Lagen skall för oss allt jämt förklara Guds vilja, att vi må lefva efter Guds bud.» Slutligen få barnen sammanfatta det genomgångna genom läsning af stycket.

Vår mening är således, att läraren må börja behandlingen analytiskt med att gifva en öfversigt af styckets innehåll. Detta måste ske derigenom, att stycket i sin helhet uppläses helst af läraren, på det att intrycket af uppläsningen icke må störas af de rättelser, hvartill barnens läsning lätt skulle kunna föranleda. Derefter har läraren att efter hvarandra syntetiskt utveckla styckets olika moment, antingen ur bibelspråk, helst de under stycket anförda, bibliska berättelser eller erfarenhetssanningar. Vid slutformuleringen af hvarje moment må barnen gerna begagna den ledning, som läroboken här vid lag gifver, blott detta sker så, att svaren blifva fullständiga och väl afpassade efter frågan. Till sammanfattning af hela den föregående behandlingen böra barnen till sist läsa stycket med

dertill hörande språk, hvarvid läraren då har att påminna om de olika lärdomar, som hemtats ur hvart och ett af dessa.

Förenämnda sätt att gå till väga skulle enligt vårt förmenande innebära den fördelen, att behandlingen icke oväsentligen underlättades både för läraren och barnen, genom att dessa finge hålla sig till den i katekesen förekommande formuleringen. Genom att språken tagas till utgångspunkt för utvecklingen af de olika momenten i stycket torde sambandet mellan den heliga skrift, såsom källan, och katekesen, såsom den derur härledda läran, med nödig klarhet kunna framhållas. Dessutom tager denna lärogång barnens minne mindre i anspråk än den rent syntetiska, då det nämligen vid användandet af denna senare, i synnerhet i fråga om längre katekesstycken eller sådana, som innehålla flere moment, ofta är förenadt med icke obetydliga svårigheter att få barnen att kunna hålla tillsammans de olika momenten i ett stycke, tills det samma blir slutbehandladt.

För öfrigt skulle vi vilja framhålla svårigheten vid all undervisning och icke minst i fråga om katekesundervisningen att uttala ett bestämdt påstående om den ena metodens afgjorda företräde framför den andra. Vi vilja visserligen icke neka till, såsom ju ock framgår af hvad vi i det föregående yttrat, att den erfarenhet, som hittills vunnits, synes oss tala för det berättigade i den af artikelförf. uttalade åsigten, att den syntetiska metoden företrädesvis lämpar sig att använda vid preparationen och den analytiska vid förhör af en lexa. Men å andra sidan skulle vi vilja påstå, att katekesstycken finnas, och dessa ej få till antalet, vid hvilka ett analytiskt eller analytiskt-syntetiskt tillvägagångssätt vid preparationen vore lämpligare att använda än det rent syntetiska, t. ex. vid styckena 117 om Kristi återlösningsverk, 132 om ändamålet med återlösningen, 154 om behållandet i tron jemte flere af styckena på katekesens 4:de och 5:de hufvudstycken, för att ej tala om sådana lärostycken som 123 om Kristi förnedring, 124 om hans upphöjelse, 130 om huru Kristus en gång skall döma menniskorna m. fl. Deremot gifves det onekligen ännu flere, för hvilka den syntetiska metoden vid preparationen bäst skulle lämpa sig. I allmänhet torde man kunna i detta hänseende våga påstå, att längre, af flere moment sammansatta stycken,

hellre böra behandlas efter analytisk eller analytiskt-syntetisk metod, och kortare deremot efter rent syntetisk. Dessutom är det ej endast styckenas beskaffenhet, som bör vara det afgörande i fråga om valet mellan dessa begge metoder, utan äfven barnens förståndsutveckling och språkförmåga. Så synes oss den syntetiska metoden erbjuda allt för stora svårigheter, för att dess begagnande skall kunna, åtminstone till någon större utsträckning, ifrågakomma med första klassens barn. Väl torde undantag i detta hänseende kunna gifvas, men i allmänhet torde det dock få anses gälla, att barnen i denna klass, åtminstone på landet, sakna den utveckling, som kräfves för att metoden med fördel skall kunna användas. Artikelförf. har såsom exempel på användandet af den syntetiska metoden visat dess tillämpning på den nya katekesutvecklingens första stycke. Vi våga påstå, med allt erkännande af det enkla och osökta sätt, på hvilket artikelförf. löst denna uppgift, att, om han komme till en medelmåttig skola på landsbygden och der försökte att under första katekeslektionen med de från småskolan uppflyttade barnen på syntetisk väg i öfverensstämmelse med sitt eget förslag behandla detta stycke, de af honom beräknade svaren skulle uteblifva, åtminstone från flertalet af barnen. Då nu enligt normalplanens anordning 1:sta och 2:dra klasserna läsa gemensamt i alla skolor, utom Litt. A och Litt. F, torde förmånligast vara att, på det 1:sta klassen må kunna följa behandlingens gång, den analytiska eller kanske hellre den analytiskt-syntetiska metoden med dessa klasser hufvudsakligen begagnas vid preparationen, och den syntetiska dervid endast mera sparsamt vid lättare och kortare stycken. Vid undervisningen af tredje och fjerde klasserna åter, äfvensom af den andra i sådana skolor, uti hvilka den ej undervisas tillsammans med den första, torde deremot det syntetiska tillvägagåendet vid preparationen i allmänhet vara att fördraga. Af barnen i dessa klasser bör man kunna vänta både den förståndsutveckling och den förmåga att något mera sjelfständigt uttrycka sig, som ett framgångsrikt begagnande af denna metod förutsätter.

Genom att vid preparationen följa den syntetiska och vid förhöret den analytiska lärogången synes oss emellertid tyngdpunkten af katekesundervisningen komma att förläggas till

preparationen, och förhöret mera afse att kontrollera, huru barnen inhemtat och uppfattat lexan. Man skulle här vid lag kunna göra den anmärkning, att preparationen sålunda blefve något annat och något mera än det, som egentligen dermed åsyftas, ty syftemålet med all preparation af en lexa är väl egentligen att i förväg göra barnen så pass förtroliga med dess innehåll, att de kunna under öfverläsningen med minnet tillegna sig detta, utan att något tanklöst memorerande af lexan behöfver ifrågakomma. Skulle det från denna synpunkt ej kunna sägas, att preparationen jemväl skulle kunna ske på analytisk väg, så att genom den samma på ett enkelt och fattligt sätt uppvisades ett lärostyckes med dertill hörande bibelspråks innehåll samt dessa senares förhållande till stycket i sin helhet och till de olika momenten deruti? Skulle ej också en utveckling af ett lärostycke ur de gifna språken kunna lättare och med större frukt ske, om dessa förut vore inhemtade, om det på förhand gifvits barnen ett material att utveckla? Eller skulle det syntetiska förfaringssättet med fördel kunna användas äfven vid förhöret, under förutsättning af en fullständig, på analytisk väg gjord preparation? I detta hänseende vilja vi ej göra något påstående, vi endast framställa en fråga i förhoppning, att försök med ett dylikt tillvägagående af fullt kompetenta personer måtte göras. Den erfarenhet, vi sjelfva ega rörande ett sådant förfaringssätt, är nämligen allt för obetydlig, för att någon bestämd åsigt derpå skulle kunna byggas, men å andra sidan ej heller af den beskaffenhet, att den afskräcker från vidare försök. Åtskilliga fördelar synes oss emellertid, såsom redan blifvit antydt, ett dylikt tillvägagående böra hafva med sig. Så t. ex. skulle frågan om, huru man på lämpligaste sätt hade att göra barnen bekanta med de bibelspråk, ur hvilka ett lärostyckes olika delar vore att hemta, helt och hållet afklippas. Vid lexans gifvande få nämligen barnen till uppgift att inlära dessa bibelspråk. De blifva derigenom bekanta för barnen och utgöra således lämpliga utgångspunkter för katekisationen. Vidare blefve tyngdpunkten af undervisningen förlagd till förhöret i stället för till preparationen;* barnen finge lättare att följa den utveckling af ämnet,

---

* Månne ej tyngdpunkten af undervisningen bör förläggas till förberedandet af lexan? *Red.*

som kateketen nu vill gifva, och slutligen torde undervisningen på detta sätt lättare kunna erhålla den uppbyggliga och tillämpande karaktär, som alltid bör utmärka en kristendomslektion, men hvilken så lätt störes genom arbetet att leda barnen till vissa för dem på förhand obekanta formuleringar.

Till sist vilja vi framhålla såsom något synnerligen beaktansvärdt i fråga om lärarens kateketiska arbete, att han ej må i fråga om det metodiska allt för strängt regelbinda sig. Vi underskatta visst icke vigten af ett fast metodiskt förfaringssätt vid undervisningen i allmänhet. Men en öfverdrift här vid lag medför lätt en fara för formalism och pedanteri vid undervisningen, och derifrån och till ett slentrianmessigt förfaringssätt är vägen ej lång. Och detta gäller ej minst i fråga om kristendomsundervisningen. Barnen hafva för öfrigt en förunderlig lätthet att sätta sig in i ett visst metodiskt förfaringssätt. De ana ofta på förhand, hvad som dernäst skall komma, och äro kanske färdiga med svaret, innan frågan är till fullo framstäld. Just ur denna synpunkt anse vi en omvexling af förfaringssättet vid katekesundervisningen af behofvet påkallad. Härigenom synes oss denna undervisning, rätt behandlad i öfrigt, böra bäst kunna bidraga till att göra barnens förstånd och hjertan öppna och tillgängliga för de heliga sanningarna samt att befordra bibringandet af en fast kunskap i ämnet. Och vinnes detta, då är ju ock hufvudändamålet med den kateketiska undervisningen vunnet.

G—m.

11.

Om utanläsning med särskild hänsyn till utanläsning af den antagna katekesen.

Då jag förliden höst skulle pröfva dem, som sökte inträde i seminariets tredje klass, uppstod mellan mig och en äldre man från Dalarne, som i flere år sysselsatt sig med undervisning i folkskola, ett samtal af ungefär följande innehåll: Har N. läst nya eller gamla katekesen? Sv. »Jag har ej läst någon katekes.» Men någon begagnades väl i den skola, der N. undervisat? »Ja, vi antogo genast den nya, ehuru detta mötte mycket motstånd från vederbörandes sida.» Då har väl N. i och för undervisningen måst sätta sig in i någon del af den nya, eller har N. alltid haft öppen bok e. d., då han undervisat? »På våra trakter läses ingen katekes utantill.» Det var ej derom jag frågade, utan huruvida Ni sjelf satt er in i någon del af katekesen för att lägga den till grund för undervisningen? »Nej.» Och så befans ock vara förhållandet ej blott med afseende på den antagna förklaringen utan ock i afseende på Luthers lilla katekes.

Hvad denne man ville säga, nämligen att ingen katekes borde läsas utantill, syntes äfven vara grundmeningen i flere af de yttranden, som i denna fråga fäldes vid det allmänna skolmötet i Upsala d. å. Redan 1881 gjordes denna sak till en riksdagsfråga genom hr F. T. Borgs bekanta motion, och vid sista kyrkomötet har den åter med kraft och allvar blifvit framhållen af en ansedd man från Dalarne. Se der hvad som gifvit mig anledning dels att sjelf söka göra en undersökning, dels att draga frågan fram till offentlig diskussion. Och detta har synts mig så mycket nödigare, som jag tror, att just denna fråga är en bland de mest s. k. »brännande» på undervisningens område.

Till en början måste jag bekänna, att det alltid väckt min förvåning, att man vändt sig mot en »själlös och allt för långt drifven utanläsning», blott för så vidt det gäller *katekesen.* Vi fråga, kan icke en sådan utanläsning förekomma i hvilket ämne som helst? Normalplanen föreskrifver (sid. 21) att »till skrifning ur minnet väljas endast sådana stycken, som förut blifvit noggrant genomgångna och af barnen återgifna». Föreskrifver den ej (sid. 17), utom ett muntligt redogörande af det lästa eller af läraren meddelade, »ett *ordagrant* inlärande af lämpliga stycken företrädesvis de poetiska». Dessa äro visserligen på grund af sin form och sitt innehåll för barnen tilldragande, men fordra ock ett återgifvande, som ej felar på ett ord. Huru skulle ej denna föreskrift kunna af en oförståndig lärare missbrukas? Vidare föreskrifver normalplanen, att geografi, naturkunnighet, historia o. s. v. skola läsas. Jag kan ej föreställa mig, att detta gäller blott *innanläsning*, och så tror jag ej, att detta blifvit någorstädes fattadt. Men blir det då lättare eller blir det mindre »själlöst och långt drifvet», om en oförståndig lärare till barnen ställer denna uppmaning: »Redogör för Sveriges insjöar, floder o. s. v.; redogör för örats eller ögats byggnad, berätta Gustaf Vasas äfventyr i Dalarne» e. d., än om han frågar: »Huru sker afguderi?» e. d. i katekesen? Och de lärare, som så handla i förutnämnda ämnen, äro visserligen icke få, och för min del tvekar jag högeligen att kalla dem oförståndiga, i fall de nämligen förut rätt förstått att sköta sin uppgift; i annat fall må de så väl i ena som andra afseendet få denna benämning.

Då nu en sådan fara för öfverdrift vid utanläsningens bedrifvande kan förefinnas inom hvarje läroämne, synes det mig rätt egendomligt, att man stält katekesen afsides såsom en alldeles egen företeelse, då det gält undervisningen. Jag har aldrig kunnat riktigt fatta, hvarför denna skall betraktas nästan som ett vidunder, för hvilket man ryggar tillbaka, och om hvars läsning utantill man oupphörligt befarar att den skall blifva »själlös och för långt drifven», såsom motionärerna uttrycka sig, »torr och tråkig», såsom vissa säga, ett »katekespluggande» enligt andra. Vill man derför varna för denna fara, hvarför ej då varna för den i allmänhet och ej blott i en viss gren af ett visst ämne?

»Men», säger man, »vi hafva ju en historia bakom oss, som mer än tydligt visar, att ett sådant missbruk egt rum före-

trädesvis vid katekesläsningen». Och »erfarenheten», säger motionären vid sista kyrkomötet, »har gifvit mig rätt. Det öfverklagade missbruket fortgår mångenstädes ohejdadt.» Men hafva då dessa personer, på hvilka man stöder detta sitt påstående, också intygadt, att en sådan utanläsning *icke* förekommer i andra ämnen, t. ex. biblisk historia, psalmverser, historia, geografi o. s. v.? Är man fullt på det klara med, att det blott är i afseende på katekesläsningen, som en sådan surdeg från en förgången tid vill fortsätta sina verkningar? Eller är man fullt öfvertygad derom, att unga och dugliga skollärare * i alla andra undervisningsämnen undervisa själfullt och med förträfflig begränsning, men att i katekes ensamt, der undervisas af samma lärare »själlöst och allt för långt drifvet?» När allt blir klart, torde dock sanningen vara, att det ej blott är metoder utan äfven personer, som stå qvar från den förflutna tiden, att vi hafva flere eller färre dels svagt utrustade, dels ålderstigna lärare, hvilka, de förre på grund af sin begåfning, de senare på grund af sin i ungdomen erhållna klena utbildning för kallet och på grund af sin ålder, skola komma att undervisa klent i katekesen så väl som i hvarje annat ämne och då för att komma framåt nödgas lägga hufvudvigten på utanläsning.

Detta hafva ock flere bland inspektörerna ganska riktigt i sina berättelser påpekat.

Visserligen kan det ock förekomma, att några af religiöst partinit, eller på grund af en förment högre bibelkunskap, som gör, att man finner det tråkigt att undervisa efter en viss läroboks uppfattning i kristligt afseende, eller kanske t. o. m. på grund af det myckna talet om en »tråkig» katekesläsning finna sig föranlåtna att vårdslösa denna undervisning och i stället drifva en »torr» utanläsning, men vi tro att dessa fall dock ännu höra till undantagen. Skall man icke då råka i motsatt ytterlighet, hvartill vi menniskor hafva en så stor benägenhet, när man icke vill gifva sig till tåls, till dess förhållandena genom andra personer med andra insigter och större färdighet så småningom förändra sig sjelfva, utan söker efter att få lagar stiftade emot *all* utanläsning, i stället för att i möjligaste mån stanna vid den gyllene medelväg, som äfven här är bäst, och sålunda

* Vi mena här folkskollärare; ty på undervisningen vid elementarläroverken inlåta vi oss ej nu.

låta en förnuftig katekesutanläsning, äfven då det gäller den antagna förklaringen, qvarstå, lika väl som man tål utanläsning i allt annat?

Förträffliga äro de ord, hvarmed den bekante pedagogen A. i Tidning för Folkskolan, n:r 4, 1881, afslutade sin art. öfver hr Borgs motion. »Väl vore», säger han, »om lagar och föreskrifter af detta slag hade förmågan att öfver skolråd, lärare och barn nedkalla och i dem ingjuta den personliga andekraft, som ingen lag kan åstadkomma, utan, hvad kunskapen om de eviga tingen angår, endast han, som är kärlekens och helighetens Ande.» I sådant fall skulle jag vara djupt tacksam, om en lag kunde utfärdas, som gåfve lättnad i *utanläsning*, men i stället gåfve ökad *inläsning* i barnens hjerta och lif af katekesens ord.

Sedan vi sålunda sökt visa, att katekesen bör bedömas i likhet med andra läroämnen inom skolan, och på detta sätt sökt skaffa den den i mångas ögon misskända rätten att få jämföras med andra hederliga medborgare inom skolans stat, vilja vi tillse i *hvad mån utanläsning i allmänhet må i skolan bedrifvas.*

I äldre tider lade man all vigt vid minnets öfning förmedelst utanläsning. Läraren ansåg såsom sin uppgift nästan uteslutande att förhöra eller utfråga det genom utanläsning inlärda. Ett grundligt käpprapp, ett handplagg, en örfil utgjorde understundom den enda förklaring, som gafs, i fall lärjungen missuppfattat eller oriktigt inlärt något af den föresatta uppgiften.* Visserligen blef denna förklaring ofta troget förvarad i lärjungens minne och hade åtminstone den nyttan med sig, att lärjungen vid mognare år mindes både denna och saken; men förvändt måste det i alla fall vara att genom en dylik metod med hugg och slag allt jämt fylla minnet med ny spis, utan att förvissa sig om, huruvida denna genom förståndets tillhjelp blifvit smält eller icke.

Förr eller senare måste derför en reaktion inträda. Denna inleddes genom Ratich († 1635), hvilken dock gick till motsatt ytterlighet, i det han uppstälde såsom grundsats, att *ingenting borde läsas utantill.* Såsom orsak anförde han, att förståndet derigenom skulle försvagas och förlora mycket af sin skärpa

* Det är härom, som Topelius säger:
»Se'n drog jag bort till skolans lärda dater,
till knottrig lexa och en styf karbas.»

I hans spår följde J. J. Rousseau, som förklarade krig mot all utanläsning, ja, t. o. m. mot all undervisning, särskildt i religiösa ting. I sitt 15:e år vet hans Emil ännu icke, om han har någon själ. Kanhända skall han få veta det i sitt 18:e, ehuru äfven då för tidigt. Den kateketiska undervisningen är en dårskap. Barnets tro beror vanligen på uppfostringsortens geografiska läge o. s. v. I mer eller mindre mån togo filantroperna och t. o. m. Pestalozzi († 1827) intryck af honom, i synnerhet då det gäller utanläsningen. Den senare önskar visserligen, att värdefulla ting må inpräglas i minnet, tills de blifva oförgätliga, men tillåter ej i sin skola någon utanläsning vare sig af något religiöst eller verldsligt.

Den utmärkte J. Am. Comenius († 1671) söker visserligen en medelväg, då han säger: »Lärjungen må icke läsa något utantill, som han icke fattat»; men spänner i sjelfva verket bågen allt för högt; ty det torde väl ändock gifvas temligen mycket, som är godt, ja nödvändigt att inprägla i minnet, ehuru det ej blifvit fattadt, ja, kanske ej ens kan fullt fattas åtminstone ej på lärjungens då varande ståndpunkt. Men ehuru vi ej i dess vidsträcktare betydelse kunna gilla denna sats, så ligger dock den stora sanning deri uttalad, att å ena sidan utanläsning kan och bör förekomma samt att å andra sidan läraren må göra allt sitt till för att göra det, som föreläggés lärjungen till hemarbete, så vidt möjligt är, fattbart för honom. Detta har ock efter mycket vacklande under föregående årtionden blifvit den grundsats, vid hvilken den nyaste pedagogiken stannat.

Men för att nöjaktigt besvara detta spörsmål är det för visso ej nog att blott se, huru man historiskt funnit en medelväg mellan allt för mycken och alls ingen utanläsning. Det egentliga svaret måste väl framgå ur en betraktelse af beskaffenheten hos det barns naturliga utveckling, som skall öfva den samma, samt af beskaffenheten hos de läroämnen, på hvilka den öfvas. Derför blir det nödigt att betrakta saken just med hänsyn till dessa båda vigtiga faktorer. För korthetens skull inskränka vi oss här till en öfversigt af barnets naturliga utveckling under den tid, som vanligen plägar kallas *skoltiden* (6—14 år). Härvid vilja vi hufvudsakligen ansluta oss till en tysk pedagogs framställning och detta så mycket mer, som hans tankar synas temligen noga öfverensstämma äfven med våra förhållanden.

»Redan på det stadium, som omedelbart föregår den egentliga skoltiden (3—6 år) träder», säger han, »minnet jämte en förökad verksamhet hos alla sinnen synnerligen starkt i dagen och nödgar till regelbunden öfning. Öfning af minnet och iakttagelseförmågans utbildning tillfaller derför skolan såsom första uppgift, när barnet vid 6 års ålder der inträder, på det barnet i högre grad må blifva skickligt för vidare undervisning».

Den egentliga skoltiden, som med 6:e året, eller hos oss med 7:e året tager sin början, kunna vi med hänsyn till den utveckling, barnet under den samma genomgår, fördela i trenne perioder. Under den första (fr. 6—8 år) framträder i allmänhet *mottagligheten*, vetgirigheten såsom förherskande. Barnet är öppet för alla intryck, goda och onda. Det är, så att säga, helt och hållet öga och öra. Detta ger oss ock en anvisning om, huru undervisningen på denna ståndpunkt måste bedrifvas. Det gäller här att genom berättelser, samtal och läsning söka föröka och rena den mängd af föreställningar, som barnet redan eger, att lära det i någon mån använda sin eftertanke på sådana föremål, som möta i naturen eller som förevisas i skolan (åskådningsöfningar), att stärka viljan genom kärleksfull och allvarlig tukt samt att öfva och reglera verksamhetslusten genom passande sysselsättning med skrifning, teckning, handarbete, lekar o. d.

Någon egentlig utanläsning bör under denna tid åtminstone ej till en början förekomma. Barnet förmår ej ännu på egen hand genom läsning förskaffa sig tankar och föreställningar, som äro i skrift framstälda. Det förmår ej ens utan ledning samla sina tankar omkring ett bestämdt föremål för att närmare betrakta detta. Genom undervisning vänjes det småningom härvid. Det lär sig förstå, att dessa bokstäfver, när de rätt sammansättas, kunna blifva beteckning för tankar och föreställningar: det lär sig läsa och äfven i någon mån uppfatta det lästa.

Små hemuppgifter kunna visserligen äfven på denna ståndpunkt gifvas, men dessa måste till en början mera vara en öfning i betraktelse och upprepad åskådning af bestämdt gifna föremål, t. ex. bokstäfver, bokstafssammansättningar o. d., eller en öfning uti att söka bibehålla och riktigt återgifva de föreställningar och tankar, som på en föregående lektion blifvit inhemtade genom åskådning af ett visst föremål, t. ex. kulorna på kulramen, ett djur e. d., än en öfning uti att kunna återgifva

sådant, som man sjelf genom läsning i bok inhemtat. Vill man åter mera direkt inlära något utantill, så torde väl detta lämpligast ske genom att så länge föresäga och låta barnen eftersäga det angifna lärostoffet, tills det utan arbete på egen hand inpräglas i minnet och kan riktigt återgifvas.

Under den andra perioden (från 8—11 eller 12 år) framträder *minnet* såsom förherskande och gör anspråk på att bli öfvadt genom ett värdefullt och tillräckligt material, som kan blifva medvetandets oförlorbara egendom. Härvid medverkar den mottaglighet, den öppenhet för nya intryck, som står qvar från föregående utvecklingstid, och som underlättar inhemtandet af det nya. På grund häraf är det visserligen af största vigt att genom passande uppgifter öfva och stärka just den förmåga, som här är förherskande. Men man får likväl ej förbise, att äfven en annan själsförmögenhet på detta stadium mer och mer börjar visa sig verksam. Denna är *eftertanken* eller *tänkandet* i allmänhet; derför måste man äfven tillse, att all öfning af minnet tillika blir en tankeodlande öfning, som allt mer och mer väcker och underhåller den sjelfständiga tankeverksamhet, som hos barnet vid denna tid börjar blifva förnimbar.

Under förutsättning, att det som tillhör ett föregående stadium blifvit väl inhemtadt, kunna här uppgifter gifvas till utanläsning. Lärjungen har nu hunnit den grad af utveckling, att han kan med lärarens bistånd genom läsning i bok tillegna sig andras tankar och genom eget arbete inprägla dessa i sitt minne. Genom en sådan öfning vinnas då tvenne fördelar, nämligen å ena sidan ett förökadt kunskapsförråd och å andra sidan en regelbunden öfning af den själsförmögenhet, som på detta stadium företrädesvis behöfver stärkas och förökas, nämligen minnet.

Den tredje perioden (från 11—14 år) kännetecknas i allmänhet deraf, att *tänkandet* börjar visa sig såsom förherskande. Förut var det hufvudsak att genom åskådningar och bilder framkalla eftertanken, nu kunna dessa träda tillbaka för att endast under vissa omständigheter och i vissa ögonblick åter visa sig såsom underlättande och stödjande för en klar uppfattning. Men för att sålunda kunna öfva eftertanken är det nödigt, att barnet redan förut är i besittning af en någorlunda rik och värdefull skatt af föreställningar. Derför är det af största vigt,

att den föregående undervisningen haft till ögonmärke att väcka sådana; ty endast på verkligt riktiga, klart utvecklade, i minnet väl förvarade föreställningar kan en sund tankeutveckling byggas.

I och med det att tänkandet under denna tid öfvas i skolan, kunna äfven uppgifter till utanläsning i hemmet föreläggas barnen; ty minnet, som under föregående tid var förherskande, intager ännu en värdig plats bredvid eftertanken och behöfver ännu öfning. Dessa uppgifter kunna dock nu vara af något mera djupgående art än under förra tiden. Vi skulle kunna säga, att dessa i allmänhet borde bestå i ett närmare inträngande uti och ett inpräglande i minnet af det, som blifvit angifvet såsom resultatet af en föregående lektion. Har nu denna varit en tankeodlande lektion, så tveka vi ej att påstå, det resultatet af den samma äfven bör blifva tankeutvecklande, om det gifves såsom en uppgift för lärjungen, hvilken då med bokens tillhjelp måste på nytt icke blott genomtänka den samma, utan äfven förvara hufvudsaken i sitt minne.

Men klart är tillika, att olika ämnen lämpa sig olika för en sådan öfning, för så vidt utanläsningen skall bedrifvas på ett för barnet normalt sätt. Det säger sig sjelft, att de som ega en viss åskådlighet vare sig på grund af sin jordiska, mera konkreta natur, eller på grund af sitt lättfattliga, för barnasjälen mera tilltalande innehåll, böra under 1:a och 2:a perioden komma i åtanke. I förra fallet kunna vi nämna djur- och växtlära samt jordbeskrifning; i senare fallet valda bibliska och historiska berättelser, psalmverser och bibelspråk, till hvilka äfven med få undantag kunna räknas textorden i katekesen, samt slutligen vissa stycken i läseboken. De ämnen, som vid utanläsningen fordra en allvarligare eftertanke, ett djupare inträngande i och sammanhållande af lärostoffet, måste naturligtvis sparas till det sista utvecklingsstadiet. Hit torde vi i främsta rummet böra räkna katekesutanläsningen, läsning i sammanhang af något apostoliskt bref, naturlära, en sammanhängande öfversigt af historien, inlärande af geometriska satser o. s. v. *

---

* Någon hänsyn till aritmetiken har här ej blifvit tagen. Visserligen kan den i mycket erbjuda materiel för en helsosam öfning och utbildning af minnet, men om någon egentlig *utanläsning* i detta ords vanliga betydelse kan och bör väl ej blifva tal.

Häraf inses lätteligen, hurusom det är nödvändigt att rätt ställa de särskilda ämnena i förhållande till barnets utveckling; men lika vigtigt är ock att vid utanläsningen inom hvarje särskildt ämne iakttaga nödig varsamhet, om man vill följa »naturens metod såsom urtypen för alla metoder».

Först och främst måste då läraren tillse, att det, som skall läsas utantill, verkligen är af den beskaffenhet, att det förtjenar att fästas i minnet, att han genom en passande förberedelse söker göra ämnet och särskildt den för utanläsning bestämda uppgiften begriplig och på samma gång kär för barnen. Ju mindre man i detta fall kan gå bokens ord i förväg och ju mera man kan väcka önskan att få se hvad läroboken säger, desto bättre. Uppgiften må så vidt möjligt är noga afpassas efter lärjungens förmåga. Härvid måste läraren å ena sidan vakta sig för att öfveranstränga och å andra sidan för att genom allt för stor efterlåtenhet lägga hyende under lätjan och vårdslösheten. Vid sina fordringar på ordagrant återgifvande må han hellre fordra litet men säkert än mycket och osäkert. Detta förfaringssätt skall småningom stärka det svaga minnet och göra det lilla, som blifvit säkert inhemtadt, kärt och värderikt för barnet sjelft. Då det genom utanläsning inlärda skall förhöras, må läraren hellre genom ledande frågor framkalla det, som skall sägas, än att föresäga enstaka begynnelseord och satser för att på detta sätt liksom gifva barnet begynnelsen till det, som skall framställas. Härigenom erhålla barnen en viss säkerhet och öfvervinna den förderfliga oseden att vänta början till allt från lärarens mun.

Slutligen bör det genom utanläsning inhemtade flitigt repeteras samt vid lämpliga tillfällen i sammanhang med annat användas. »Repetion är studiernas moder», säger ett gammalt ordspråk, och intet torde vara helsosammare för en verklig *inöfning* af det i minnet inpräglade än just ett sådant återhemtande af det inlärda. Härvid må man dock undvika dels att oupphörligt använda det inlärda, dels att icke alls använda det. I förra fallet blir detta i barnens ögon mindre värderikt, i senare fallet kan det lätt blifva glömdt.

Bedrifves utanläsningen på nu antydda sätt, så tro vi, att den, i stället för att skada, tvärt om i betydlig mån gagnar; ja, vi skulle kunna säga, att den t. o. m. är ett oeftergifligt *vilkor*

för barnets normala utveckling. Minnet, som hos barnet så starkt framträder, måste hafva berättigade anspråk på att blifva närmare beaktadt samt erhålla lämplig öfning och utbildning, och huru vigtigt detta är icke blott för skolan, utan äfven för lifvet, torde lätt inses. Härom säger en pedagog: »Menniskans yttre och inre, hennes högsta och lägsta verksamhet måste ständigt ösa ur erinringens brunn, och vetenskap och konst, yrken och näringar hemta beständigt sina vapen ur detta underbara förrådshus. Tillslut för den lärde, för skalden, för konstnären minnets välfylda skattkammare; betag honom det fria förfogandet öfver dess underbara innehåll, och han blir en målare utan pensel och färger, en 'Johan utan land'. — Derför är minnets stärkande en högst vigtig uppgift för uppfostran». Men derjämte stärkes och utvecklas äfven barnens *eftertanke* i betydlig mån genom en sådan öfning; ty om den genom utanläsning inhemtade uppgiften rätt förhöres, så märka de snart, att det ej hjelper med att blott flyktigt inplugga orden och att utan eftertanke upprabbla dessa vid förhöret, utan att man äfven måste med allvar tänka sig in i det, som man läser. Slutligen kan man säga, att hela *själslifvet* härigenom vinner i kraft och sjelfständighet. Derigenom att barnet så småningom blir satt i tillfälle att få på egen hand steg för steg försöka sina egna krafter, vinner det ock småningom en större förmåga att sjelft läsa och lära. Vi hafva således med afseende på utanläsning och undervisning sett, att man bör det senare göra, men det förra icke låta, och vi kunde nu sluta, för så vidt man ej hade skilt katekesen från andra läroämnen och särskildt vändt sig mot dess utanläsning. Derför blir det nödigt att särskildt påpeka, dels *hvilken plats vår nu gällande normalplan gifver åt katekesen*, dels ock *huruvida den bör läsas utantill eller icke.*

Normalplanen låter den egentliga undervisningen ej begynna »förr än det läseår, under hvilket barnet fyller 7 år». Vidare beräknas den lärotid, som behöfves i småskolan, till 3 eller i vissa mera gynsamma fall till 2 år. Barnet har sålunda uppnått en ålder af 10 eller i vissa fall 9 år. Under denna tid läses, för så vidt föreskrifterna iakttagas, hvaröfver ju skolråden och skolinspektörerna skola vaka, icke något annat utantill i katekesen än textorden i Luthers lilla katekes. Detta kan väl ej anses för mycket, och någon egentlig *utanläsning* af dessa behöfver

dessutom ej förekomma; ty dessa ord kunna på det af oss förut anvisade sättet mycket väl ändå nedläggas i barnens minne och sinne.

Vid 9 eller 10 års ålder inträder barnet i den egentliga folkskolan. Äfven här eger ej, utom i det fall att småskolan är treårig, någon utanläsning af den antagna katekesförklaringen rum i första klassen, således ej under första skolåret; ty de bibelspråk, hvarom normalplanen talar, och som barnen få till hemuppgift att inlära, äro ju ej katekes- utan i främsta rummet bibelord.

Barnen hafva således i allmänhet fylt tio år, innan någon egentlig utanläsning af den antagna katekesförklaringen ifrågakommer, och denna normalplanens beräkning skiljer sig i högst oväsentlig mån från vår ofvan anförda redogörelse för barnets utveckling. Minnet har blifvit stärkt genom föregående öfningar, och eftertanken vaknar och behöfver allt mer väckas till lif. På grund häraf måste vi t. o. m. anse det ganska lämpligt att just nu begynna införa barnen i en mera kort sammanfattning af kristendomens lära, än som förut kunnat ske under läsningen af biblisk historia, bibelspråk och psalmverser. Bringas derefter Kongl. cirk. af den 12 Maj 1865 till noggrann efterlefnad, så tro vi, att den gyllene medelvägen blifvit funnen med afseende på katekesutanläsningens begynnande i skolan.

Men naturligtvis behöfves här både tid och tålamod, innan detta kan ske. Godt vore dock ej, om vi genom nya lagar skulle småningom råka i motsatt ytterlighet, hvilken jag är öfvertygad skulle hafva långt menligare följder än det nu öfverklagade missbruket.

Återstår då att söka ett svar på den frågan, huruvida den antagna katekesförklaringen bör läsas *utantill* eller icke. Vid besvarandet af denna fråga torde man dock mer än någonsin mötas af skilda meningar.

Det finnes nämligen rätt många lärare, som äro så långt ifrån att vilja läsa den utantill, att de tvärtom anse, att den icke ens bör läggas till grund för en förklaring af Luthers katekes. Dessa vilja endast följa lilla katekesen, öfver denna muntligen vid undervisningen göra de förklaringar och utläggningar, hvartill de finna sig befogade, och tänka så att, om blott textorden i Luthers katekes inpräglas i minnet, blifver äfven

utvecklingen qvar. Barnen få åtminstone ett totalintryck af kristendomen in i själen, äfven om de bestämda satserna skulle falla ur minnet, och då är ju mycket eller kanske allt hvad man vill vinna dermed vunnet.

Andra åter vilja väl använda nämnda förklaring, men blott såsom ett kateketiskt material, såsom en kateketisk lärobok e. d. De vilja således i förändradt eller oförändradt skick lägga den till grund för sin undervisande framställning af den kristna läran, men vilja bespara barnen mödan att ordagrant inlära den. Afsigten med en sådan undervisning måste naturligtvis vara ungefär den samma, som vi förut sett, nämligen att barnen härigenom skola få en totalbild, ett intryck af kristendomens lära, dock med den skilnad, att undervisningen här bygges på ett mera bestämdt, förut gifvet material och sålunda blir i någon mån friare från den godtycklighet och obestämdhet i afseende på förklaringen, som kan blifva en följd af enskild religiös öfvertygelse, mer eller mindre stor kunskap eller af en mer eller mindre stor känslans hänförelse för stunden.

Vi neka ej, att mycket godt kan verkas genom en dylik undervisning. Men har ej vår egen erfarenhet på det mest slående sätt visat oss, att minst dubbelt arbete måste användas för att på detta sätt inlära någonting riktigt säkert? Antingen måste det sagda noga antecknas, hvartill barnen alls icke ha förmåga — vi se ju ofta, huru t. o. m. äldre personer göra en hel mängd oriktiga anteckningar — eller också glömmes i de allra flesta fall det sagda efter längre eller kortare tid. Mycket godt och värderikt sades under vår skoltid, men jag håller för sannolikt, att det allramesta hos de allraflesta är — förgätet. Ett och annat ord och uttryck blifver kanske oförändradt qvar, men för öfrigt ha vi i bästa fall qvar hvad vi ur boken lärde oss grundligt utantill, och kanske icke ens detta, och vi behöfva på nytt gå till denna lärobok eller till våra anteckningar, om vi vilja göra oss närmare reda för hvad vi lärt. Skulle nu vår kristendomsundervisning blifva en blott förklaring af Luthers katekes på de nu antydda tvenne sätten, då frukta vi högeligen att kristendomens lära skulle i framtiden mera än hvad hittills varit fallet blifva ett dunkelt om än skönt minne af en sak, som man möjligen en gång haft i sin hand, men som man icke vidare kan återhemta, en skuggbild, hvars konturer man ej kan

vidare upptäcka. Vi frukta, att en sådan undervisning blir för barnet i framtiden, om vi här våga begagna oss af hvad Tegnér säger om en motsatt ytterlighet: »Obevingad för skyn och vingelfotad för jorden». Måtte vår farhåga icke någonstädes hafva blifvit en verklighet och måtte den aldrig blifva det!

Godt är, att denna undervisning bedrifves med värme och lif. Ingenting torde vara värre än torrhet, bokstafsträldom och död på detta heliga område, men låtom oss ock se till, att resultatet blir qvar ej blott såsom en känsla eller ett dunkelt minne, utan såsom en skatt af verkliga bestämda sanningar för minne och hjerta, ej blott för några få dagar, utan om möjligt för lifvet, att den kan följa med, äfven när bokens bruk måste vika för det stränga dagliga arbetet eller för den inträdande sjukdomen och ålderdomsskröpligheten. Och ett godt hjelpmedel härtill tro vi oss äfven i detta ämne ega i en *verklig med förstånd bedrifven utanläsning* äfven af den antagna katekesförklaringen.

Slutligen gå andra till motsatt ytterlighet. De stå kanske med eller utan katekes i hand, fordra, truga och hota, till dess hvartenda ord, hvartenda bibelspråk i rätt ordning och utan fel blifvit uppläst. Först då kan barnet sin uppgift. Om det förstår hvilken sanning i stycket som språket vill belysa, förtydliga eller förklara, är dem ej så vigtigt, som att barnet kan upprepa alla dessa språk i den ordning de förekomma; att barnet förstår hvarje sanning för sig eller i sammanhang med den stora hufvudsanning, som skall förklaras, är ej så vigtigt som att det läser *upp* den just på den plats och med de ord, som den i stycket fått. — Allt detta kan visserligen fordras, men bör fordras i rätt tid och på ett förståndigt sätt.

Behandlar man saken så, då alstras icke blott totalintryck, utan en verklig minneskunskap, men torr och kanske för tillfället åtminstone ofruktbar; och på detta sätt kan katekesläsningen blifva både »själlös» och för långt drifven. Vi tveka derför ej att under sådana förhållanden instämma i den hårda dom, som en gång öfver sådant fäldes af Tegnér: »Att åter», säger han, »göra religionens sanningar till ett blott minnesverk, ett tanklöst munväder förqväfver i sin rot all religionskänsla och är blindt oförstånd, det är mer, det är hädelse, det är en styggelse både för Gud och för hvarje tänkande menniska.»

Men missbruket, som i dessa ord så starkt gisslas, upphäfver dock ej det rätta bruket af utanläsning äfven på religionens, på katekesens område. En Luthersk pedagog säger härom: »I religionen har utanläsningen en vigtig uppgift. Det religiösa lifvet sjelft låter sig visserligen ej inläsas eller inläras, och om någonsin, så borde man här inlägga en protest mot utanläsning och minneskunskap. Men den fullkomliga religionen, kristendomen, trädde historiskt in i verlden. Den begynnelse, hvarmed det skedde, var det eviga ordets menniskoblifvande (Joh. 1: 14), det (ordet) har framstält sig i verk och ord, och hela Kristi rike har antagit en ande-kroppslig natur. Derför är det lätt begripligt, att undervisningen om kristendom och i kristendom ej kan vara en rent andlig. Det gifves här ej blott historiska tilldragelser för vetande och minne, hvilka förberedt, grundlagt och bestyrkt den samma (Bibl. hist. i G. och N. T.), utan äfven vittnesbörd ur ordet, deri sanningens Ande för alla tider talat och gjort sig känd (kärnspråk ur den H. skrift och summan af den kyrkliga bekännelsen). För den rationaliserande pedagogiken var naturligtvis utanläsning af religiösa ting en stötesten och är det ännu. Men hon har ock, under det allt för henne uppgick i *vetande* om religion och i moraliserande, under det hon gynnade det fria tänkandet om dessa ting i samma mån som hon sökte spara minnet, mycket bidragit till den okunnighet, ihålighet, ytlighet och tanklöshet i kristliga ting, hvaraf vårt folk nu för tiden i alla kretsar lider, i de högre proportionsvis mer än i de lägre.»

Detta yttrande må, på samma gång det ger berättigande åt en sund utanläsning och visar följden af dess afskaffande, äfven gälla hvad det kan gent emot den rättslärdes ord, som anfördes vid sista kyrkomötet. Genom utanläsning ansågs kristendomens ande kunna vika och ett »intensivt troshat utbreda sig inom de bildade klasserna». I viss mån kan detta möjligen vara sant: men månne icke detta i vida större mån skett genom den litteratur, som i tid och otid beklagat sig öfver eller kanske understundom rent af hånat katekesutanläsningen och dermed på det mest intensiva sätt ingjutit ringaktning, ja förakt i folkets sinnen ej blott för katekesen utan hvad värre är för de sanningar, som så väl »de bildade klasserna» som ock »massorna», låt vara på ett oförståndigt sätt, fått lära i sin ungdom?

Vi hafva sökt visa, att katekesutanläsning är nödvändig för att bibringa barnen en *bestämd* och *varaktig* kunskap i vår kristliga lära. Låtom oss nu tillse, huruvida den antagna *förklaringen* förtjenar att för detta ändamål begagnas.

Vi känna alla, huru länge det dröjde och hvilka svårigheter det medförde att få en bättre förklaring antagen. Förslag efter förslag har blifvit utarbetadt och förkastadt. Allt sedan 1852 har komité efter komité blifvit nedsatt för att uppgöra förslag. Det ena efter det andra har blifvit sofradt och förkastadt. Ändtligen har efter mycket enskildt och offentligt granskande ett blifvit antaget, som inskränker sig till 268 kortare eller längre spörsmål, uppsatta på 82 små sidor i normalupplagan. Man kan väl sålunda med trygghet påstå, att ingen af de läroböcker, som i våra folkskolor begagnas, blifvit så grundligt och allsidigt granskad som just denna. Och dock läses flera af enskilde personer utarbetade läroböcker, utan någon offentlig granskning, utantill i våra skolor. Vi medgifva gerna att i denna så väl som i allt menskligt kan finnas och verkligen finnes ett och annat, som med fog kan klandras. Men bevisar icke just den *omsorg*, som man användt på den antagna förklaringen, att man velat erbjuda något, som vore *värdt* att läsas och behållas? Slutligen må tilläggas, att hela svenska kyrkan har uti denna förklaring såsom samfund afgifvit en enkel och folklig bekännelse om sin uppfattning af den kristliga sanningen. Skulle då ej denna bok, näst den H. skrift och Luthers lilla katekes vara värd att ordagrant fästas i barnets minne? Det synes oss, som skulle en allmännare protest i detta afseende på samma gång innebära en den skarpaste förebråelse ej blott mot katekeskomiténs ledamöter, utan äfven mot hela den kyrkliga representation, som antagit och gillat den samma.

Slutligen torde böra anmärkas, att vi gerna sluta oss till dem, som anse att utanläsningen af 4:e och 5:e hufvudstyckenas förklaring må sparas till tiden för nattvardsundervisningen, emedan dessa då väl kunna medhinnas,* samt yrka på förbättrade *undervisningssätt* särdeles i katekes. Vi beklaga djupt den brist och ofullkomlighet, som härutinnan ännu förefinnes både hos den ene och den andre. Detta är dock alls icke det samma som att inskränka eller afskaffa en öfverdrifven *utanläsning* af en katekes-

* Red. kan ej instämma i detta påstående.

förklaring, och vi tro t. o. m. att intet verkligt godt i detta afseende dermed vore vunnet.

För egen del har jag aldrig ett ögonblick ångrat, att jag ganska tidigt fick lära katekesen utantill, om jag ock på den tiden förstod föga deraf. Och jag är öfvertygad derom att ju ytligare vi taga det med uppfattningen och inlärandet af katekesen, desto ytligare, oklarare och obestämdare skall ock uppfattningen af den kristna lärans vigtigaste sanningar eller s. k. »hufvudstycken» blifva hos vårt svenska folk, måhända äfven hos dem, som öfva flitig bibelläsning. Och följderna häraf skola måhända icke länge dröja att visa sig.

Vi hoppas och tro, att den verkligt »själlösa» katekesutanläsningen skall mer och mer försvinna och lemna rum för en »ordentlig» och förståndig utanläsning, ehuru vi, på grund af vår kännedom om mensklig brist i detta fall både hos lärare och förmän, ej kunna tro, att det skall ske hvarken snart eller fullkomligt. Men lika gerna, som vi önska det förra, lika innerligt önska vi ock, att icke genom utanläsningens totala afskaffande måtte lemnas fritt rum för det tomma talet, det andliga känslosvallet, för en kristendomsundervisning, som måhända eger en tillfällig rikedom på vackra tankar och känslor för stunden, men hvars frukt är försvunnen, då lifvets glädje och nöd kräfver dess användande, och som dessutom är abnorm för barnets naturliga utveckling. Förut var allt minnessak, intet förklaring; måhända stå vi nu vid tröskeln af den tid, då allt är förklaring. intet minnessak. Det förra som det senare har, såsom vi sett, i historien redan fått sin dom.

J. G—n.

12.

Några ord om undervisningen i folkskolan.

Med anledning af några företeelser, som under senaste tiden inträffat och som bära ojäfaktigt vittnesbörd derom, att mycket olika föreställningar om, huru undervisningen i folkskolan bör vara beskaffad, äro rådande, vilja vi yttra några ord om denna undervisning. Härigenom torde vi åtminstone kunna gifva uppslag till en diskussion, som möjligen kan komma att kasta något större ljus öfver den i fråga varande saken.

Med fästadt afseende på folkskolans ändamål och de förhållanden, under hvilka hon arbetar, måste undervisningen deri begränsas, för det första med hänsyn till de ämnen, som skola utgöra föremål derför.

I tiden närmast efter reformationen, ur hvars sköte folkskolan utgick, voro kristendomskunskap, innanläsning och psalmsång samt stundom skrifning läroämnena deri. Amos Comenius, sjuttonde århundradets store pedagog, hvilken med så mycken trohet och hängifvenhet arbetade för sina medmenniskors väl, uttalade den åsigten, att i folkskolan undervisning borde meddelas i modersmålet (läsning och skrifning), räkning, elementerna till geometrien, det vigtigaste af språkläran, religion, sång, de första grunderna i verlds- och naturkunnigheten samt stats- och landtbrukslärorna. Under de oroliga tider, i hvilka han lefde, kunde han ej sätta i verket de höga idéer rörande uppfostran, som föresväfvade honom. Stort inflytande utöfvade han visserligen på den pedagogiska teorien, men denna var nästan alldeles okänd för lärarne i skolan. De gingo sin egen väg, nära nog fullkomligt oberörda af de pedagogiska lärosystemen. Så kommo läroämnena i folkskolan att blifva de samma efter Comenii uppträdande, som de hade varit före hans tid. Men i början af det

adertonde århundradet började en större liflighet visa sig inom skolans område. Den framkallades af pietismen, hvilken ifrade för, att kristendomskunskapen icke blott skulle klargöras för förståndet och inpräglas i minnet, utan att den skulle blifva en lifsmakt i menniskan, och som derjämte sökte gifva undervisningen en nationel prägel. Den af pietisterna, som inlade största förtjensten om folkundervisningens höjande, var August Herman Francke. Största vigten lade han på undervisningen i kristendomskunskap; men derjämte lät han undervisa barnen i sina folkskolor uti sång, läsning, skrifning, räkning, handarbeten samt i de första grunderna af verlds- och naturkunnighet. De senare skulle dock inhemtas hufvudsakligen under lek (på promenader, vid besök i muséer och verkstäder etc.). Större vigt på de verldsliga ämnena lade Fredrik Eberhard von Rochow. Äfven han betonade visserligen i första hand folkets religiösa och sedliga bildning; men derjämte ville han ock bibringa det nyttiga kunskaper och färdigheter, på det dess materiella läge måtte förbättras. Undervisningen i de skolor, han grundade, kom derföre att omfatta religion, sång, läsning, skrifning, räkning, språklära och uppsatsöfningar, allahanda allmännyttiga kunskaper ur naturens och menniskolifvets områden samt för flickor handarbete. Pestalozzi, som ansåg uppfostrans mål vara själskrafternas harmoniska utbildning, fäste ingen synnerlig vigt vid, att barnen i skolan finge inhemta positiva insigter. Han ville derföre till det minsta möjliga inskränka läroområdet så väl med hänsyn till läroämnenas antal som omfång. Mot Pestalozzi och hans skola hafva under vår tid flere framstående pedagoger uppstått och förfäktat den åsigten, att man vid undervisningen bör söka så väl utveckla själskrafterna som bibringa barnen insigter i de ämnen, som med hänsyn till folkskolans mål böra förekomma i henne. De läroämnen, som i våra dagar i allmänhet upptagas i folkskolans läroplan, äro i enlighet med deras mening kristendomkunskap, modersmål (läs-, skrif- och talöfningar), räkning och geometri, geografi och historia, naturkunnighet, sång, teckning, gymnastik samt qvinlig handslöjd.

Äfven i vårt land inskränkte sig undervisningen i de folkskolor, som anordnades under tiden från reformationen till utgifvandet af den första folkskolestadgan, hufvudsakligen till färdigheten att läsa i bok, kristendomskunskap och sång. Endast

undantagsvis förekom undervisning i skrifning och räkning. Med införandet af vexelundervisningsmetoden ökades småningom antalet af dem, som blefvo undervisade i skrifning och räkning; i en och annan skola fingo derjämte några af barnen läsa geografi och historia, mera sällan naturkunnighet. Emellertid blefvo ropen på flere skolor allt starkare. Detta hade till följd, att det blef i lag stadgadt, att i hvarje församling minst en folkskola skulle upprättas. De grunder, enligt hvilka skolorna skulle ordnas, bestämdes i folkskolestadgan af år 1842. I denna uppräknas ock de ämnen, hvilka borde utgöra föremål för undervisningen. Dessa voro »katekes, biblisk historia, fysisk och politisk geografi, fäderneslandets historia och hufvuddragen af allmänna historien, räknekonsten, allmänna begreppen af geometri, lineartéckning och naturlära, gymnastik och kyrkosång». Men äfven efter 1842 meddelades i de flesta skolor undervisning endast i kristendomskunskap, innanläsning, räkning och sång. — Dock vunno de öfriga, i folkskolestadgan påbudna läroämnena med hvarje år allt större utrymme. Med normalplanen, som genom regeringens försorg utkom år 1878, blef ett vigtigt steg taget till införande i skolan af de läroämnen, som redan i 1842 års stadga blifvit påbudna. I samma mån, som skolorna blefvo ordnade i enlighet med nämnda plans föreskrifter, kommo ock de särskilda läroämnena att ej blott på papperet, utan i verkligheten blifva föremål för undervisningen. Man har nu kommit så långt, att med undantag af ett eller annat öfningsämne de i sagda folskolestadga föreskrifna läroämnena förekomma i nästan alla svenska folkskolor. Dessa läroämnen hafva äfven blifvit upptagna i den förnyade folkskolestadgan af år 1882. Men till dem hafva blifvit lagda: teckning *, trädgårdsskötsel och slöjd. Det heter nämligen i nämnda stadgas 12:te §: Läroämnen i folkskolan vare: kristendomskunskap, modersmålet (läse-, tal- och skriföfningar), räkning och geometri, geografi och historia, naturkunnighet, teckning, sång, gymnastik samt trädgårdsskötsel och trädplantering, der lämpligt jordland härtill blifvit upplåtet; hvarjämte undervisning i slöjd, efter öfverenskommelse med dertill skicklig lärare, må kunna af skoldistrikt, som sådant önskar, vid skolan anordnas för de barn, som af föräldrar eller målsmän

* I folkskolestadgan af år 1842 föreskrefs endast lineartéckning.

anmälas att deltaga i denna undervisning. — Af dessa ämnen förekomma dock ännu på långt när icke trädgårdsskötsel, teckning och slöjd i alla folkskolor. Det sista har under de senaste åren gått framåt med stora steg; äfven teckning har vidgat sitt område rätt betydligt, under det deremot trädgårdsskötsel utbreder sig mera långsamt.

Men alla äro icke tillfredsstälda med antalet läroämnen, som enligt folkskolestadgan bör förekomma i folkskolan, och ej heller med den timfördelning mellan de särskilda läroämnena, som föreslagits i normalplanen.

Några finnas ännu, hvilka hysa samma åsigter om folkundervisningen, som Tegnér på sin tid uttalade. Han ansåg, att folkskolan, utom färdigheten i innanläsning, skrifning och räkning, endast bör meddela religionsundervisning, hvilken, om dem bibringas rätt, derjämte är moraliskt bildande. Hvarje annan kunskap är, efter hans mening, icke blott umbärlig för den arbetande klassen, utan äfven ofta mera skadlig än gagnande. »Den åstadkommer», säger han, »blott en halfupplysning, som qväfver det sunda vett, som förut varit ett utmärkande drag hos svenska allmogen, och förvandlar bonden och kroppsarbetaren till en gränsbo mellan högre och lägre samhällsklasser, utan kraft och lust till sitt eget yrke och i ständig orolig äflan att höja sig derutur».*

Vi vilja ej uttala någon dom öfver dem, som hysa liknande åsigter. Det synes oss nämligen helt naturligt, att många äldre, som växt upp under olika förhållanden och olika åskådningssätt än som nu äro rådande, hafva svårt att sätta sig in uti de åsigter, som, beträffande den sak, som är i fråga, röra sig i den närvarande tiden. Och derjämte hafva under de senare årtiondena inträffat åtskilliga företeelser, hvilka lätt kunna förklara, att mången tvekande frågar, om folkskolan i sitt nya skick varit till gagn för de folkklasser, som der erhålla sin skolbildning, och för landet i dess helhet. Men vi vilja hänvisa dem, som tänka lika med Tegnér i detta stycke, till hvad professor Axel Nyblæus i sitt ryktbara arbete »Den filosofiska forskningen i Sverige» säger just om Tegnérs åsigt angående folkskolan. »Tegnér har ännu icke fått klart sigte på det visserligen svåra, men icke dess

* Se Esaias Tegnér — hans öfvertygelser i religiösa och filosofiska ämnen jemte en öfversigt af hans uppfostringslära af Axel Nyblæus.

mindre ofrånkomliga problem, som ligger i höjandet af de lägre folkklassernas upplysning och hela andliga bildning. För lösningen af detta problem fordras säkerligen, att uti folkskolans undervisning ingå äfven andra ämnen än innanläsning, kristendomskunskap och grunderna af skrif- och räknekonsten.» Detta erkännes äfven af Tegnér sjelf, när han säger (Samlade skrifter VII, s. 175): »Svenska allmogen behöfver nu för tiden, och under förändrade omständigheter, veta mera än deras fäder visste; ty staten har utbildat sig helt annorlunda än fordom, alla menskliga förhållanden äro mer invecklade än förr.»

Vi hafva förut i denna tidskrift — 1:sta häftet af årgången 1883 — sökt framställa skäl för, att folkskolan under nu varande kulturförhållanden bör meddela undervisning just i de ämnen, som äro bestämda i Kongl. folkskolestadgan, och få derför nu hänvisa till den artikel i sagda häfte, som bär öfverskriften: »Hvilka läro- och öfningsämnen böra förekomma i folkskolan?»

Andra åter anse, att man utom de ämnen, som finnas upptagna i folkskolestadgan, bör i folkskolan läsa ännu ett och annat ämne, enär det i kommande tider kunde vara nyttigt och godt för dem, som genomgå henne, att hafva insigter deri. Så vilja några bland folkskolans kunskapsämnen upptaga jordbrukslära; andra statsförfattning och statsförvaltning och kommunallagar; andra de vigtigaste af Sveriges lagar och författningar.

Dem, som yrka upptagandet af ett eller flera af dessa ämnen i folkskolan, bedja vi betänka, att hon har till uppgift att meddela allmänt mensklig bildning och ej yrkesbildning; att menniskan har högre intressen än de timliga; att mångläseri, »för hvilket vår vidtkringgripande tid är så benägen», antingen bryter barnens krafter eller föder af sig liknöjdhet, ytlighet och osjelfständighet; att torra kommunalförfattningar o. d. ej kunna hafva något intresse för barn, hos hvilka fantasien ännu spelar en så framstående rol; att den tid, som i folkskolan i allmänhet kan användas till undervisningen, är så kort, att man sannerligen ej kan på läsordningen upptaga flere ämnen än dem, som redan finnas der, så vidt man vill i de särskilda ämnena genomgå lärokurser, hvilkas inhemtande skall kunna medföra något nämnvärdt gagn; »att vi icke lära för skolan, utan för lifvet» innebär, att skolan ej skall lära sådant, hvaraf vi hafva omedelbar nytta

i det särskilda arbete, genom hvilket vi förvärfva vårt lekamliga uppehälle, utan att hon skall meddela en sådan undervisning, att vi kunna bygga på den grund, hon lagt, vare sig att vi vilja förvärfva ett högre mått af allmänbildning (t. ex. i högre folkskola), eller vi vilja tillegna oss den särskilda bildning, som behöfves för att kunna med framgång drifva något visst yrke; att »undervisningen bör vara praktisk» betyder, att barnen böra redan i skolan få lära använda hvad de der lärt, på det de sedan må kunna använda det i lifvet.

Besinnande allt detta, kunna vi ej annat än anse som högst olyckligt, om man under nu varande förhållanden skulle öka antalet läroämnen i folkskolan med något af de ofvan nämnda.

Några hysa den åsigten, att man skulle kunna få utrymme för ett eller annat af de i fråga varande ämnena, om man toge bort undervisningen i kristendomskunskapen och läte denna undervisning blifva en hemmets sak.

Men om folkskolans hufvuduppgift är att uppfostra, bör man ej fråntaga henne det ämne, som eger den största uppfostrande kraften. Tag kristendomsundervisningen från läraren, och du skall beröfva honom det medel, hvarigenom han kan mäktigast inverka på barnen. »Vår kyrka lär, att lag och evangelium städse skola vara förenade med hvarandra. Ty menniskans vilja skall icke blott tvingas och brytas genom lagens tuktan, utan äfven förnyas genom budskapet om Guds nåd i Kristus. Genom föreningen af dessa båda sidor är kristendomen menskligbetens stora uppfostringsmedel. Och liksom den i Guds hand är en makt till menskligbetens uppfostran, så är den och i lärarens hand en makt till att uppfostra ungdomen. De rätta lärarne veta, hvilken uppfostrans magt härigenom är skolan gifven; så att religionen på detta sätt måste vara skolans själ. Men för att kunna vara detta, måste religionen icke blott vara den bärande bakgrunden i all undervisning, utan äfven intaga ett stort rum i undervisningen sjelf» (Luthardt).

Andra säga, att om man ordnade undervisningen i kristendomskunskapen på det sättet, att barnen behöfde inprägla i minnet endast en del af den lärokurs deri, som gemenligen genomgås i folkskolan (t. ex., enligt någras mening, Luthers lilla katekes, enligt andras, Luthers lilla katekes jämte språken i den antagna utvecklingen), skulle man kunna nöja sig med

mindre antal lärotimmar för detta läroämne, än normalplanen föreslagit, och sålunda vinna större utrymme för andra nödvändiga undervisningsföremål, och att man så mycket hellre borde göra det, som arbetet att lära i minnet vore en tung och odräglig börda för barnen, och ingenting för deras religiösa lif derigenom vunnes.

Med anledning af detta påstående vilja vi fästa uppmärkheten derpå, att minnet är synnerligen lifligt och verksamt just under den åldern, då barnen äro pligtiga att besöka skolan. Då det undet den mognare åldern blir fråga om att tillegna sig något i minnet, tränger sig den subjektiva reflexionen fram och likasom blandar sig i arbetet. Härigenom hindras minnet från att med oförsvagad kraft mottaga det, som man vill anförtro det. Under den skolpligtiga åldern deremot är man ej ännu så fallen för reflexioner. Derföre är minnet under denna ålder mycket mottagligare än under de följande åldrarne. Föremålen göra derföre starkare intryck, tränga djupare in och sitta längre qvar. Dagligen kunna vi göra den erfarenheten, att hvad vi lärt under barnaåldern mycket säkrare behålles i minnet än det vi inhemtat under senare år. Ock dock — huru många förgäta ej den erfarenheten, då de klaga öfver och döma om minnesöfningarna i skolan! Huru många bedöma ej dessa skeft, derföre att de icke hafva någon rätt kännedom om lagarne, enligt hvilka själen utvecklas! Man kan visserligen öfverdrifva minnesarbetet i skolan — man har i äldre tider gjort det i mycket hög grad och man gör det mångenstädes ännu —, men ofta är en stor del af de sentimentala utgjutelserna öfver den plåga, man tillskyndar ungdomen genom öfningarna att lära i minnet, idel oförstånd. Man förutsätter, att det är lika svårt för barnen att inlära något i minnet som för de vuxna, ehuru ett dylikt arbete för de förra är naturligt och derför ej afskräckande, om man dervid iakttager, att innehållet i det, som skall fästas i minnet, utredes icke endast på sådant sätt, att barnen vinna en klar uppfattning deraf, utan ock så, att deras intresse derför väckes, samt att uppgifterna ej blifva för långa.

Hvad åter beträffar påståendet, att intet vinnes för barnens religiösa lif genom att i minnet fästa de sanningar, som katekesen framhåller, vilja vi hänvisa till hvad D:r Luthardt säger i sitt berömda arbete: »De moderna verldsåsigterna och deras

praktiska konseqvenser.» »Kristendomen är ju en positiv religion, som består i den gudomliga uppenbarelsens fakta och läror, hvilka man visserligen måste i sitt inre upplefva och tillegna sig, men hvilka man likväl först måste veta och lära känna för att kunna göra dem till sina egna i hjertat. Om de bestode i den så kallade naturliga religionens allmänna sanningar, som vi på förhand bära i oss sjelfva, så skulle man visserligen kunna locka dem fram ur barnen genom den så kallade sokratiska metoden. Men nu är kristendomen något positivt, som först måste komma in i barnet, innan barnet eger det. Det har på sin tid varit våra soldater till stor nytta, att de i skolan hade fått lära sig psalmer och nödiga bibelspråk. På slagfältet kunde de nämligen styrka sig dermed och på sjuklägret finna sin tröst deri. Men man behöfver icke vara soldat i krig för att hafva samma behof. Vi kunna behöfva det i goda och onda dagar, i fröjd och sorg och under själens ångest. Och den, som har sitt folk kärt, han måste hålla derpå, att denna ädla skatt blir bevarad åt folket. Det är ett kapital, som bär rik ränta.»

Då Luthers lilla katekes hör till de symboliska böckerna och innefattar Lutherska kyrkans bekännelse i kort sammanfattning, bör den hel och hållen läsas i skolan jämte den antagna utvecklingen, som dels innehåller nödiga tillägg dertill, dels en för dess rätta förstående behöflig utveckling deraf.

Andra åter hålla före, att de i normalplanen till undervisning i kristendomskunskapen anslagna timmarne äro för få och att lärokurserna i realämnena borde inskränkas, på det större utrymme måtte beredas åt det först nämnda ämnet. För detta ändamål kunde man — säges det — bibringa barnen insigter i det ämne — eller den gren af ett ämne —, som ej blifvit upptaget på skolans läsordning vid behandling af läseboken.

Beträffande denna åsigt vilja vi fästa uppmärksamheten derpå att i alla slag af småskolor en timme om dagen skall, enligt normalplanens förslag, användas till bön och kristendomskunskap; att i fasta folkskolor med fyra årsklasser, hvardera klassen undervisad af särskild lärare, fem timmar i veckan utom bön äro för hvarje klass anslagna till undervisning i kristendomskunskap; att i fasta folkskolor med två afdelningar, af hvilka hvarden omfattar två årsklasser och undervisas af särskild lärare, i första, andra och femte klassen fem timmar och i tredje klassen fyra

timmar äro bestämda till undervisning uti det ämne, som är i fråga; att i fast folkskola med två afdelningar, af hvilka hvardera omfattar två årsklasser, men båda undervisas af samma lärare på olika tider (t. ex. hvardera afdelningen tre dagar i veckan), första och andra årsklassen har fyra kristendomstimmar i veckan (således två på en dag); tredje årsklassen tre och fjerde fyra; att i fast folkskola med fyra årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, första och andra klassen har fyra, tredje klassen har fyra eller sex (hvarförutom fjerde klassen kan erhålla ännu *en*); att i flyttande folkskola med tre årsklasser, samtidigt undervisade af samma lärare, första klassen har fem, andra klassen sex och tredje klassen sex undervisningstimmar i kristendomskunskap. Vi hafva fullständigt genomgått normalplanens förslag i detta hänseende för att visa, att kristendomskunskapen deri ej blifvit så styfmoderligt behandlad, som åtskilliga påstå. Dessutom torde de, som tadla normalplanen derföre, att för många läroämnen äro upptagna på hans läsordning, böra ihågkomma, att genom honom visserligen icke det ena eller andra läroämnet har införts i skolan. Det låg icke inom uppgiften för normalplanen att bestämma läroämnena i folkskolan. Han skulle innehålla förslag till lärokurser i de ämnen, hvari undervisning enligt folkskolestadgan af år 1842 skulle meddelas. Dylika förslag hafva de, som haft uppdraget att utarbeta honom, samvetsgrant försökt att uppgöra. Dessa äro ju dessutom endast till ledning vid uppgörande af läroplaner för de särskilda skolorna. Vill och kan någon framkomma med bättre förslag till läsordningar och kurser, äro ju församlingarna oförhindrade att följa dessa, så vidt de ej strida mot allmän lag. Gerna se vi, att mera tid anslås till undervisningen i kristendomskunskapen, om det kan ske till fromma för folkbildningen i dess helhet. Det vilja vi blott anmärka: 1:o) att kristendomskunskapen ej får den centrala och herskande ställning, som tillkommer honom, icke blott genom öfvervigt i lärokursens omfång och lärotimmarnes antal, utan ock derigenom, att vid undervisningen de öfriga läroämnena kombineras med deras gemensamma centrum, kristendomskunskapen, äfvensom derigenom, att undervisningen i dess helhet och vården af skolan öfver hufvud bäras af en sant kristlig anda; 2:o) att erfarenheten ojäfaktigt lärt, att undervisningen i realämnena, meddelad endast under behandling af läsebokstycken,

i allmänhet ej medfört det gagn, man dermed åsyftat;* 3:o) att man visserligen å ena sidan bör meddela undervisningen i realämnena hufvudsakligen och företrädesvis genom framställning af enskilda bilder: biografier, skildringar af särskilda händelser, företeelser och föremål o. d., på det man derigenom måtte hos barnen väcka kärlek till fosterlandet och dess folk, vördnad för och trohet mot öfverheten, sinne för den omgifvande naturen och framför allt, kärlek, fruktan och tillit till Gud, om hvars allmagt, allvishet, allgodhet, rättfärdighet och kärlek naturen och menniskolifvet bära så kraftiga vittnesbörd; men att å andra sidan man ej må uraktlåta att sätta de enskilda bilderna i sammanhang med hvarandra, ty endast derigenom kunna barnen erhålla en redig och klar uppfattning af det hela; men detta är nödvändigt, om de skola hafva någon nytta af sina kunskaper. Derigenom går man ock till mötes ett bestämdt behof hos de äldre barnen (i den öfre afdelningen), som visar sig deruti, att dessa längta efter reda och ordning i sitt vetande och finna sin glädje i arbetet derpå.

Vi framstälde det påståendet, att undervisningen i folkskolan måste begränsas med hänsyn till ämnena, som skola utgöra föremål derför, och hafva sökt visa den ställning, som folkskolestadgan och normalplanen i detta hänseende intaga, hvilken ställning vi i hufvudsak anse vara den under nu varande förhållanden riktiga, hvarmed vi naturligtvis ej vilja förneka, att en och annan jämkning i nu gällande föreskrifter och i de förslag, normalplanen framstält, kunde vara nyttig och behöflig.

Men skall undervisningen blifva rätt fruktbringande, bör hon noga begränsas ej endast med hänsyn till ämnena, hvari undervisning skall meddelas, utan ock med hänsyn till omfånget, som skall genomgås i hvarje särskildt ämne.

Mången anser, att ju större mängd af kunskaper någon eger, dess mera bildad är han, och att ju mindre insigter han har, desto mindre bildad är han. Derföre, när fråga blir om folkbildningens höjande, mena de, att man bör i första hand se till, att vetandet ökas i qvantitativt hänseende. Deraf kommer ock benägenheten att läsa stora kurser i skolorna. Dessa besinna

* Läsning af naturhistorien i anslutning till läseboken är ett pedagogiskt misstag, mot hvilket man ej kan nog protestera och kämpa.
K. W. Stoy.

ej, att menniskoanden såsom ändlig icke har en obegränsad och oändlig förmåga att tillegna sig, utan en begränsad; och att ju mindre utvecklad anden är, dess mindre är han i stånd att i sig upptaga och förarbeta en mängd vetande, som går utöfver ett hans kraft motsvarande mått. Gifver man anden mer, än han kan förarbeta, skola de skadliga följderna deraf förr eller senare visa sig. Förvirring, oklarhet, ytlighet, olust, förslappning till kropp och själ skola blifva frukterna af en undervisning, som går ut på att hopa i barnet en så stor mängd vetande som möjligt. Och detta vetande, som hvarken blifvit med klarhet uppfattadt eller fått utöfva något inflytande på känsla och vilja, skall ej blifva till något gagn. Det, som blifver qvar i medvetandet, skall »ligga så att säga på andens yta som en främmande, död, onyttig hop» (Pfisterer). Det är derföre af största vigt, att mängden af vetande, som barnen skola inhemta, inskränkes till det mått, som de kunna tillegna sig och göra till sin andliga egendom.

Men det är ej nog dermed, att undervisningen noga begränsas till ämnenas antal och till omfånget, som i hvart och ett af dem skall genomgås; utan man måste ock se till, att undervisningen begränsas äfven i qvalitativt hänseende, d. ä. att man med hänsyn till innehållet ej meddelar barnen något, som går utöfver deras förmåga att fatta eller för hvilket de ej kunna hafva något intresse.

Icke allt är för alla. Derutaf att något i och för sig är godt och nyttigt att veta, följer ej, att det bör blifva föremål för undervisningen i skolan. I henne bör endast sådant meddelas, som är passande för den omogne, i utveckling stående anden. Ingen lär väl kunna förneka, att det gifves allahanda kunskapsföremål, hvilka kunna uppfattas af den mognade mannen och för hvilka han kan värmas, men hvilka ligga öfver gossens förmåga att fatta och för hvilka han ej har något intresse. Men det, som barnet ej kan fatta och för hvilket det ej har något intresse eller för hvilket ej något intresse hos det på normalt sätt kan väckas, passar ej för detsamma, emedan det ej kommer till mötes något behof, som i allmänhet förefinnes hos barn i det utvecklingsskede, som är i fråga, det må för öfrigt vara aldrig så nyttigt att hafva kunskap deri under det kommande lifvet. Barnet kan omöjligen göra ett sådant kunskaps-

föremål till sin verkliga egendom. Den, som tror, att han genom att meddela barnen sådant skulle utveckla och rikta deras ande bedrager sig. »Han gör dem i stället till döda bärare af ett glitter, som på mekaniskt sätt blifvit hängdt på dem.»

Undervisningen bör så anordnas, att det, som är värdt att ihågkommas, blir inprägladt i minnet.

Man hör icke så sällan klagas deröfver, att frukterna af folkskolans arbete icke motsvara de kostnader, man uppoffrar på henne, eller det arbete, man nedlägger i henne. Vi tro visserligen, att dessa klagomål äro till stor del oberättigade, men kunna dock icke förneka, att barnen i allmänhet, när de lemna folkskolan, hafva mindre insigter, än man billigtvis skulle kunna begära, äfven när man tager i betraktande alla de svårigheter, med hvilka hon kämpar. En af anledningarna — och enligt vårt förmenande en väsentlig anledning — härtill är, att man gemenligen uraktlåter att behörigen repetera det genomgångna. Till att varaktigt fästa något i barnens minne är det nämligen i de flesta fall nödvändigt att åter och åter igen genomgå det. Man måste inprägla det i minnet.

Inpräglandet är af tvåfaldig art: ett friare och ett mera bundet. Vid det förra fäster man i minnet innehållet, men lägger ej vigt vid, om detta framställes i en eller annan form, blott det blir riktigt uttryckt; vid det senare skall ock det bestämda språkliga uttrycket inläras i minnet. Det ordagranna inlärandet har visserligen blifvit mycket missbrukadt och missbrukas väl ännu i åskilliga skolor; men det får derföre ej, såsom somliga påstå, alldeles förkastas. Det gifves nämligen fall, då det icke är tillräckligt att endast fästa innehållet i minnet, utan då man derjämte ock måste inlära ett bestämdt språkligt uttryck derför (ex. poetiska stycken; matematiska formler; bibelspråk; ordspråk; sentenser; lärosatser m. m.).

Vare sig att det är fråga om att inlära något ordagrant eller icke ordagrant, måste det dock gång på gång upprepas, om det skall blifva barnets säkra och varaktiga egendom. Läraren bör derföre, när han första gången genomgår något, bereda barnen tillfälle att flere gånger säga samma sak; men på det att detta ej må blifva tröttande, bör han vända den på olika sidor, se den från olika synpunkter. Sedan han under en undervisningstimme genomgått någon afdelning af det, som under

timmen skall behandlas, bör han låta barnen blicka tillbaka på det hufvudsakliga deri. Vid undervisningstimmens slut gör han en summarisk öfversigt af det, som derunder blifvit genomgånget. En dylik summarisk öfversigt öfver närmast föregående lektion bör företagas vid början af hvarje lektionstimme. När en större afdelning af årets lärokurs blifvit genomgången, repeteras denna, om tiden medgifver det, så många gånger, som anses behöfligt. Dessutom bör man vid undervisningen sammanbinda och jämföra det nya, som meddelas, men det, som förut blifvit meddeladt. Slutligen vilja vi fästa uppmärksamheten på vigten deraf, att man vid repetitionerna, likasom vid undervisningen i öfrigt, kombinerar de särskilda läroämnena med hvarandra. Endast härigenom kan man bibringa barnen en sammanhängande tankekrets, gifva dem en hel verldsåskådning.

Med följande tänkspråk, som är väl värdt att komma i håg och beakta, vilja vi afsluta denna afdelning: »Litet; men det lilla klart och fast; derföre också ofta!» —

Men vid undervisningen är det icke blott fråga om att bibringa barnen ett visst mått af vetande, utan ock att utveckla och utbilda deras själskrafter; alltså åsyftar man dervid icke endast att meddela dem den eller den saken, utan ock att lära dem iakttaga, tänka och tala etc.

Man söker vid undervisningen utveckla de intellektuella själskrafterna af följande två skäl. Det ena: hvarje kraft tillväxer småningom i styrka genom lämpligt afpassad öfning, och endast den kraft, som vunnit en viss grad af styrka, fullgör sin verksamhet så energiskt, att det, som han här bör åstadkomma, verkligen kommer till stånd. Så kunna också de intellektuella själskrafterna sjelfverksamt mottaga och genomarbeta de kunskapsföremål, som bjudas dem, endast då, när de genom naturenlig öfning nått tillbörlig styrka och utbildning. Det andra: derigenom att de intellektuella krafterna genom öfning småningom allt mer tillväxa i styrka, blifva de äfven allt mer sjelfständiga och oberoende af den ledning, som vid undervisningen gifves dem. När själskrafterna begynna utvecklas, är det visserligen nödvändigt, att den omogne, i utveckling stadde anden står i beroende af en myndig, mogen ande och under hans ledning; men det gäller om undervisningen det samma som om uppfostran, att den bör mer och mer upphäfva sig sjelf, göra

sig allt mer och mer öfverflödig. Båda, undervisning och uppfostran, kunna ju icke fortfara hela lifvet igenom, utan förr eller senare måste så väl den undervisning, som meddelas af andra, vika för sjelfundervisning, som ock den uppfostran, som sköttes af andra, lemna rum för sjelfuppfostran. Men för att kunna på egen hand sörja för sin fortgående utveckling är det nödigt, att de andliga krafterna hafva nått en viss sjelfständighet. Då fråga särskildt är om de intellektuella krafternas utveckling, är det sålunda af nöden, att undervisningen så anordnas, att en sådan krafternas sjelfständighet derigenom främjas. Men härtill gifves, såsom redan är anmärkt, intet säkrare och naturenligare medel, än att man låter de medfödda krafterna utbildas och tillväxa i styrka på ett sätt, som motsvarar deras egendomliga beskaffenhet; ty att emancipera och åt sig sjelf öfverlemna en kraft, som ännu icke vunnit tillräcklig styrka, det är ej att befria den och göra den sjelfständig, utan att prisgifva den, som, lemnad åt sig sjelf, är skydd- och värnlös, åt slumpen och åt de yttre inflytelser, som för tillfället inverka på den. Men ingen bättre väg, på hvilken man kan främja de medfödda krafternas utbildning och tillväxande i styrka, gifves, än att öfva dem på rätt, d. ä. på ett efter deras egendomliga beskaffenhet afpassadt sätt.

Hvarje »för litet» och »för mycket», liksom hvarje olämplig, d. ä. naturvidrig användning af en bestämd kraft äfven då, när naturen kräfver, att en annan tages i anspråk, medför skada, ja, kan till och med under vissa omständigheter bringa förderf. Man bör sålunda icke vända sig till varseblifningsförmåga och minne, alltså icke gifva och meddela, der man bör taga i anspråk inbillningskraft och förstånd, alltså fordra; och icke heller fordra, der man bör gifva och meddela. Ty gifver man, der man bör fordra, tages icke krafternas sjelfverksamhet i anspråk och då främjas ej heller deras utveckling till sjelfständighet. Och om man fordrar, der man bör gifva, nedslår man anden, som icke kan fullgöra de fordringar, man ställer på honom, eller man drifver honom att gissa i stället för att tänka.

Vidare bör man, när man gifver och fordrar, så väl vid gifvandet som fordrande iakttaga rätta måttet, d. ä. i hvarje enskildt fall gifva eller fordra hvarken för litet eller för mycket. Gifver man för litet, blir följden den, att kraften, som får för klen näring, försvagas; gifver man för mycket, förslappas den

genom det tryckande öfvermåttet. Fordrar man åter för litet, aftager kraften i styrka, emedan man tagit den allt för litet i anspråk; fordrar man för mycket, blir den öfverretad och derigenom förlamad. I huru stora eller små steg man kan och bör gå från det ena till det andra, från det lättare till det svårare, beror framför allt på, huru stor styrka själskrafterna redan vunnit. Ju mer öfvad och utvecklad kraften är, dess raskare kan man gå framåt. Grundsatsen härvid bör alltid vara, att — oaktadt all den hjelp och understöd, som läraren lemnar — barnen måste vara i stånd att sjelfverksamt deltaga i arbetet, som man förelägger dem.

Särskilda »åskådnings- och tankeöfningar», vid hvilka innehållet är alldeles likgiltigt, böra ej anställas för själskrafternas utveckling. Sådana snarare hindra än främja vinnandet af det mål, man dermed afser. Det förhåller sig nämligen så — hvilket numera allt allmännare erkännes — att en god formell bildning kan vinnas endast hand i hand med en god materiell bildning samt i och genom den samma — Ty för öfning och utveckling af en kraft är det ingalunda likgiltigt, hurudant det föremål är, på hvilket den öfvas. Ett i och för sig värdelöst föremål, som just derför ej kan väcka hos barnen något verkligt intresse, förmår aldrig att i lika hög grad taga i anspråk och utveckla deras krafter, som ett värdefullt föremål, hvilket just genom sitt värde förmår att fängsla deras uppmärksamhet och draga till sig deras intresse. Ett sådant föremål kommer att fullt sysselsätta krafterna och främjar derigenom väsentligen deras utveckling.

Men den harmoniska utvecklingen af själskrafterna, som uppfostran bör afse, vinnes icke derigenom endast, att de intellektuella krafterna utbildas så, att de komma i rätt förhållande till hvarandra. Dertill hör ock, att de sedliga krafterna utvecklas och riktas till det sanna, rätta och goda. Fastän det hufvudsakligen är genom den tuktande verksamheten läraren skall åstadkomma detta, så bör han dock äfven i och genom undervisningen söka främja detta mål, som just är uppfostrans högsta.

Om man vid undervisningen äfven skall kunna lifva känslan och böja viljan till det, som är sant, rätt och godt, eller förädlande inverka på barnens hjerta, håg och sinnelag, beror så väl på innehållet i det som meddelas, som ock på sättet, hvarpå meddelandet eger rum.

Det kunskapsämne, som framför alla andra är mäktigt att väcka ädla känslor hos honom och som sålunda förmår kraftigare än andra inverka på deras vilja, att föra en vandel, som är Gud behaglig, är kristendomskunskapen. I Guds ord lära vi nämligen känna den oändliga barmhertigheten och den mest uppoffrande, sjelfförsakande kärlek, men ock den vedergällande rättfärdigheten, enligt hvilken »hvar och en skall få igen lifvets gerningar, allt efter som han har handlat, ehvad det är godt eller ondt». Der skildras på ett gripande sätt den sköna, härliga nådelön, som väntar den fromme; men ock det förfärliga straff, som, likt ett damoklessvärd, hänger öfver den ogudaktiges hufvud. Och allt detta framställes enkelt och okonstladt, men ock högstämdt och djupsinnigt Närmast kristendomskunskapen står historien. Hon framställer det goda, ädla och sanna som det, hvilket man bör eftersträfva; men förkastar och fördömer det onda, låga och osanna. Hon lär derigenom att skilja mellan rätt och orätt, mellan ädla och oädla handlingar. Insigten härom verkar på känslan och uppväcker kärlek till det goda, men afsky för det onda. Men insigten om hvad som är rätt eller orätt, äfvensom den sedliga känslan, utöfva stort inflytande på menniskans åskådnings- och handlingssätt. Äfven de öfriga ämnena, hvari undervisning skall meddelas i folkskolan, kunna ock, der de rätt handhafvas, i mer eller mindre grad, mer eller mindre direkt, förädlande inverka på hjerta och sinnelag.

Om undervisningen skall blifva i sann mening uppfostrande, beror för det andra på det sätt, hvarpå hon meddelas. En lärare, som vill genom undervisningen förädlande inverka på barnens hjerta, bör iakttaga följande:

a) Han undervise lefvande. En lärare undervisar lefvande, när innehållet i det, som han meddelar barnen, har blifvit hans verkliga egendom, när han är verkligt intresserad för att kunna bibringa dem insigt i den sak, som är i fråga, och när detta intresse skaffar sig uttryck äfven i det yttre (i ton, tal, åtbörder, hållning). »Med oförklarlig, men tvingande makt» uppväcka de känslor, han hyser, likartade känslor hos barnen. Så rycker den lärare, som undervisar lefvande, sina åhörare med sig till glädje, till sorg, till vördnad, till andakt och till alla de själs-

rörelser, i hvilka ligga fröna till sträfvandet efter det sant goda. —

Är läraren deremot ointresserad, blifva ock barnen intresselösa. Det hjelper icke heller, att läraren hycklar ett intresse, som han ej eger. Härigenom kan han ej inverka på barnens hjertan. Ett hyckladt intresse är som en »ljudande malm och en klingande bjällra». — Brist på intresse och brist på sanning äro betänkligare fel hos en lärare, än en eller annan svaghet i intellektuelt hänseende.

Intresse, sinne för något tager man visserligen icke sig sjelf, men man kan dock genom ärliga bemödanden bidraga dertill, att intresset och sinnet för en sak väckes och allt mer utvecklas. Om någon t. ex. uppriktigt och fördomsfritt betraktar Guds ord för att derigenom upplysas och uppbyggas, skall han vinna hvad han söker och derigenom blifva allt mer genomträngd af kärlek till detta ord, som kan tillfredsställa hans själs djupaste behof, och allt mera brinnande att förhjelpa dertill att äfven andra blifva delaktiga af den nåd, man sjelf erfarit; den, som med ödmjukt, sanningsälskande och sanningstörstande sinne fördjupar sig i naturens under, i historiens gång, i litteraturens ock konstens verkligt goda verk, den, som låter det stora, ädla och sköna, som träder honom till mötes, på hvilket område det än må vara, inverka på sig, han skall allt mer och mer få sinne derför, och i samma mån skall han äfven vilja oeh blifva i stånd att hos andra uppväcka intresse och sinne för det samma.

b) Han undervise åskådligt. På det en klar och tydlig insigt måtte vinnas, bör undervisningen vara åskådlig; men denna fordran har äfven betydelse vid frågan om, huru undervisningen skall utöfva uppfostrande betydelse. Den åskådliga bilden, tilldragelsen, som eger rum inför ögonen, det personliga exemplet, som man likasom kan gripa med händerna — korteligen allt konkret och individuelt verkar på känslan, mycket mäktigare och varaktigare än den rent abstrakta lärosatsen.

Visserligen är det lifvet, det verkliga lifvet endast, som i allmänhet har att tillgå dessa uppfostringsmedel, ty der få personerna, föremålen, företeelserna och händelserna sjelfva verka på oss; men undervisningen kan dock genom bilden, berättelsen och beskrifningen efterbilda dessa lifvets makter,

och barnen kunna genom fantasien deraf konstruera verkligheten.

Undervisningen bör derför bygga sina lärdomar på dylika konkreta grundvalar; förmaningar, uppmaningar och tillämpningar böra osökt framgå ur bestämda situationer och tilldragelser; då först bekomma de lif och värme samt tränga ned i djupet af barnens hjertan. I annat fall lemna de barnen oberörda eller utöfva på sin höjd endast ytliga och flyktiga intryck. —

Klart är, att de exempel och berättelser, man använder så väl för att göra det, man meddelar, tillgängligare för förståndet som ock för att kunna mägtigare inverka på hjertat, måste vara sådana, att de ligga nära barnens förstånd och intresse. »De böra gå in i det enskilda, det individuella och barnsligt lilla.» Hela situationen bör framställas så åskådligt, att barnen likasom se den med ögonen eller tycka sig lefva med uti den.

Vi hafva betraktat undervisningen i folkskolan från några vigtiga synpunkter. Vi hafva valt just dessa, enär med hänsyn till dem många olika och oklara föreställningar rörande undervisningen äro för närvarande rådande. Hafva vi i någon mån kunnat bidraga till en klarare uppfattning deraf, hafva vi vunnit vårt mål.

Carl K—n.

13.

Om undervisningen i slöjd.

Sedan ett sällskap, som har sitt säte i Leipzig och som i åtskilliga stycken motsvarar våra hushållningssällskap, redan för två år sedan hade inrättat en kurs i slöjdundervisning så väl för lärare som för barn, beredde det åter under sist förflutna årets vinterferier tillfälle för barn att erhålla undervisning i slöjd. En utställning af de förfärdigade arbetena anordnades. Med anledning deraf inlemnades till det nämnda sällskapet en utförlig berättelse om den ställning, hvari undervisningen i slöjd för närvarande befinner sig i Leipzig. Ur denna meddela vi följande:

Först framhöll redogöraren, att arbetsskolan står på samma grund, hvarpå den från början stod, trots de olika meningar angående hennes väsen och uppgift, som begynt utveckla sig. — Hon anser, att handarbetet är ett oskattbart uppfostringsmedel icke blott för förståndet utan äfven för karakteren. Hon vill göra allvar med grundsatsen, att all undervisning bör utgå ifrån och sluta sig till åskådningen, hvilken blifvit betonad af Pestalozzi och Fröbel, i det hon icke gifver åt barnet åskådningen oförmedladt, utan tvingar det att arbeta sig till den genom egen verksamhet. Hon vill, att skolan, som förnämligast har till uppgift själskrafternas utveckling, skall få en fyllnad i arbetsskolan, hvilken söker främja ögats och handens uppfostran. Hon hoppas, att genom handarbetet skall åstadkommas en helsosam jämvigt mellan själs- och kroppsansträngningen och att hon derigenom skall förhindra äfveransträngningen, hvilken ju väsentligen beror derpå, att barnens trägna sysselsättning är allt för ensidig, då deras arbete hufvudsakligen är själsarbete.

Derpå sade redogöraren ungefärligen följande: »Såsom det goda lönar i alla hänseenden, så gagna vi med dessa sträfvanden efter förändringar i uppfostran lifvet helt omedelbart. Gossarne, som i arbetsskolan hafva lärt att iakttaga och att

företaga sig något, skola blifva bättre handtverkslärlingar, än de der närsynta, trångbröstade bokmenniskorna, som det herskande undervisningssystemet synes hafva till ögonmärke att bilda. Många, som ej ega några anlag för ett lefnadskall, för hvars erhållande vetenskapliga studier äro af nöden, skola i arbetsskolan upptäcka hos sig lust till handtverk och vända sig till verkstaden i stället för att öka det lärda proletariatet; de skola lära sig något, hvarmed de kunna förskaffa sig sitt uppehälle och blifva andra till gagn, och derigenom blifva nyttiga och förnöjda medborgare. — Många åter skola från arbetsskolan medtaga aktning för det redbara handtverksarbetet. Mången skall der lära att skilja mellan solidt arbete och billigt skräp.»

»Jag kan», sade redogöraren, »bekräfta det nu sagda med erfarenheter, som vi redan gjort. I går bekom jag underrättelse derom, att en af våra mest dugande elever fått anställning hos en handtverksmästare, fastän många hinder stälde sig i vägen för honom. Föräldrarne ville, att han skulle blifva springpojke för att mera komma i tillfälle att förtjena något; men gossen, som i arbetsskolan fått lust att blifva snickare, afstod från den lätt förvärfvade förtjensten och stod fast vid sitt beslut att blifva handtverkare, fastän det var svårt för honom, fattig som han var, att finna anställning hos en mästare.

En annan af våra elever, som besökt en högre skola, der han gjorde lifvet surt både för sig, föräldrar och lärare, enär han ej ville lära sig något, förklarade för sin far, sedan han en tid varit i vår arbetsskola, att han ville blifva klensmed. Föräldrarne villforo hans begäran, fastän de ej gjorde det med lätt hjerta. — Vidare har jag att berätta om en af våra talangfullaste elever, hvilken, om han ej blifvit intagen i arbetsskolan, sannolikt skulle hafva blifvit skrifvare, enär han har en vacker handstil. Hos oss visade och utvecklade sig hans konstnärliga begåfning, och med hjelp af en förening, som understödjer talangfulla gossar, besöker han nu den högre tekniska skolan och arbetar samtidigt i en professors atelier. — —

Jag slutar min berättelse med den önskan, att idén om arbetsskolor måtte blifva föremål för allvarlig uppmärksamhet och att den måtte på allt sätt främjas.»

Carl K—n.

13.

Om idiotundervisning.

Onekligen utmärker sig vår tid på ett fördelaktigt sätt genom den angelägenhet, hvarmed man omfattar ungdomens undervisning, den mera genomtänkta metod, hvarefter denna undervisning numera i allmänhet bedrifves, och de stora kostnader, som så väl af stat och kommuner som af enskilde egnas åt olika slag af skolor och undervisningsanstalter. Särskildt synes man i våra dagar hafva fått blicken öppen för *deras* behof, hvilka af naturen äro mera vanlottade och hvilka i förgångna tider blefvo helt och hållet försummade, vanligen af den orsak, att man antog deras tillstånd vara sådant, att det omöjliggjorde alla försök till deras undervisning.

Den barmhertiga kärleken har dock här, såsom på så många andra områden, brutit vägen; det lefvande intresset har med kraft tagit sig saken an; erfarenheten har utstakat samt mer och mer jemnat vägen och — man har lyckats. Knappast gifves väl nu mera någon, som eljest har blick för barnundervisningens angelägenhet, hvilken nekar, att det ju för samhället är en pligt att taga vård om blinda, döfstumma och sinnesslöa barn och bibringa dem de kunskaper och färdigheter, som de kunna mottaga och hvilka ega betydelse för deras moraliska och intellektuela utbildning och för deras fortkomst i lifvet.

Att vid undervisning af sådana barn, som i ett eller annat hänseende äro abnorma, svårigheter af alldeles särskildt slag möta, är tydligt; och helt visst äro dessa svårigheter störst och synas mest afskräckande, der det gäller de sinnesslöas undervisning. Ty hos dessa saknas eller finnes i ett mycket outveckladt skick just det organ, som främst och hufvudsakligast tages i an-

språk vid meddelande af kunskap och som andra abnorma deremot ega, nämligen den intellektuela uppfattningen. Också är det väl denna svårighet, hvilken man länge ansett oöfvervinnerlig, som gjort, att man så sent kommit sig för att taga hand om idioternas uppfostran, medan man för döfstumma och blinda upprättat flera undervisningsanstalter. När först tanken på idiotvården vaknade, menade man också, att intet annat eller mera kunde göras än att upprätta asyler, der de sinnesslöa kunde få lämplig vård och tillsyn; någon undervisning i egentlig mening vågade man icke sätta i fråga. Alla åtgöranden i den vägen vore endast förspild möda. Erfarenheten har dock visat annat; den har lärt, att mången gång kunna de slumrande själsanlagen väckas upp och genom användande af riktiga undervisningsmetoder resultat vinnas, som ej äro att förakta. Att man icke alltid lyckas härutinnan är nog sant; ofta visar sig allt arbete vara förgäfves, och efter årslånga mödor står man i det hufvudsakliga på samma punkt, som då man började. Vanligen är då orsaken härtill den, att något kroppsligt organ, t. ex. hjernan, är antingen af naturen missbildadt eller har genom någon sjukdom i den tidiga barndomen blifvit svårare skadadt, hvilket fel ju icke kan genom undervisning och ofta icke heller genom någon medicinsk behandling afhjelpas, hvarföre dessa olyckliga måste, åtminstone på idiotundervisningens nuvarande ståndpunkt, betraktas såsom hopplösa och göras till föremål för asylernas omsorg.

För att undervisning af en idiot skall med något hopp om framgång kunna bedrifvas är derför det första vilkoret, att man, så vidt möjligt, söker att göra sig reda för, hvar orsaken till abnormiteten är att finna. Denna orsak kan vara af dels fysisk och dels psychisk beskaffenhet; den kan vara medfödd eller sedermera ådragen; den kan ligga uti någon tidigt genomgången sjukdom eller någon svårare skada, som träffat hjernan; ofta är denna orsak intet annat än en vårdslösad uppfostran, och ej sällan är idiotien ett arf, hvilket kan gå flera slägtled igenom. Dessa olikartade anledningar måste alltid blifva bestämmande för det sätt, hvarpå idioten uppfostras, och hoppet om ett godt resultat är i hög grad beroende af beskaffenheten af den ursprungliga föranledningen, i hvilken vi äfven mången gång hafva att se förklaringen, hvarför den ene gör snabbare framsteg än den andre. Ty gifvet är att medfödda och ärftliga anlag lägga

vida större hinder i vägen för undervisningen än en del kroppsliga lyten, hvilka under tidens längd kunna botas, eller försummad uppfostran i hemmet, hvilken ju kan ersättas.

Men af det nu sagda följer ock, att några allmängiltiga regler för idiotundervisningen icke kunna gifvas: det individuela har härvid en afgörande betydelse. En idiotskola skiljer sig med afseende på sin anordning helt väsentligt från hvarje annan undervisningsanstalt: något barnens indelande i klasser i egentlig mening kan ej gerna ske; någon deras verksamhet på egen hand kan, åtminstone icke förr än efter flera års undervisning, sättas i fråga och äfven då endast i ringa grad; tankearbetet måste oupphörligt omvexla med annan sysselsättning och åt kroppens vård och utveckling måste egnas den allra närmaste omsorg. En sådan skola har derför ock behof af en jemförelsevis stor lärarepersonal och bör icke allt för mycket utvidgas eller hafva ett för stort antal elever, utan vara så pass inskränkt, att den icke blir en kasern, utan alltid har karakteren af ett hem.

Äfven om man alltså icke kan gifva några detaljerade föreskrifter, hvilka böra följas vid idiotundervisningen, är det dock vissa allmänna pedagogiska grundsatser, som måste tillämpas — och strängt samt med full konseqvens tillämpas — vid detta slag af undervisning. Alla själens förmögenheter måste tagas i anspråk och jemsides med hvarandra utvecklas, utan att den ena föredrages på den andras bekostnad. Så väl med afseende på den ordning, hvari de särskilda läroämnena böra ingå i undervisningen, som i sättet för hvarje ämnes meddelande måste man noga iakttaga att gå från det enklare till det svårare, från det kända till det okända, från det konkreta till det abstrakta. Åskådningen har således här en mycket stor betydelse och i samma mån som denna försummas eller icke nog flitigt användes, beröfvar man eleven det hufvudsakliga och ofta nog enda medlet, han eger att tillegna sig vetande och förvärfva sig förmåga af ett sjelfständigt tänkande. Allt pluggande, allt slag af dressyr måste, så långt möjligt är, hållas fjerran från undervisningen, hvilket är så mycket angelägnare att iakttaga, som frestelsen till begagnande af en sådan metod ligger nära, emedan man på sådant sätt mången gång lyckas att utan någon synnerlig ansträngning bibringa idioten ett skenbart vetande, som vid en uppvisning

kan taga sig rätt bra ut. Undervisningens mål måste i första rummet vara framkallandet af de intellektuela anlagen hos eleven och dessas utveckling i rent formelt afseende; och i samma mån man lyckas att bibringa honom en sådan utveckling kan man börja att meddela honom kunskap uti de särskilda läroämnena. Man har således att vid denna undervisning rätt egentligen börja vid första början och steg för steg utan alla språng leda sig framåt. I rent psykologiskt afseende har ock denna art af undervisning sitt stora intresse och gifver oss ej sällan en inblick uti själsmekanismens sätt att arbeta och de olika själskrafternas förhållande till hvarandra.

Undervisningen skall alltså utgå från första början. Men hvilken är då denna början? Hos ett normalt begåfvadt barn är denna dess förmåga att bruka sina yttre sinnen, att se, höra, mottaga intryck af yttre föremål, göra sig föreställningar och att med ord gifva uttryck för sina tankar och känslor. Icke så idioten. Låt vara att de yttre sinnesverktygen äro hos honom i fullt godt skick — ehuru brist äfven härutinnan är något mycket vanligt — så saknas dock hos honom förmåga att genom dessa verktyg emottaga intryck på sin själ; sambandet mellan kroppen och själen är likasom afbrutet och hvardera röra sig sjelfständigt utan något närmare beroende af hvarandra och på ett mer eller mindre medvetslöst sätt. Såsom en naturlig följd häraf saknar idioten antingen helt och hållet eller till någon del förmågan att tala. Han frambringar blott oartikulerade ljud eller ord utan något egentligt sammanhang; och äfven i det lyckliga fall att han kan sägas ega talförmåga, är hans ordförråd ytterst ringa. De anknytningspunkter, som undervisningen till en början har att tillgodogöra sig, äro alltså icke många eller synnerligen lofvande. Allt hänger på åskådningen och bemödandet går nu ut på att genom densamma framkalla begrepp och föreställningar samt att gifva barnet namn för de olikartade föremål — närmast de yttre och sinnliga — som befinna sig inom området för dess uppfattning. Allt hvad som icke lämpar sig för åskådning måste på detta undervisningens första stadium förkastas, likasom äfven endast sådant bör göras till föremål för barnets föreställning, hvilket visar sig egnadt att i någon mån framkalla dess intresse. Ett icke ringa arbete och vanligen det mest tålamodspröfvande är *det*, som tages i anspråk, när det

gäller att öfva barnen att rent uttala de olika språkljuden. Genom ihärdighet samt förståndigt sätt att gå till väga kan man härutinnan vinna målet, ett rent, tydligt och naturligt uttal, der icke något organiskt fel — såsom ofta är fallet — lägger oöfverstigliga hinder i vägen. Det är utan tvifvel ett missgrepp att allt för tidigt skynda ifrån dessa förberedande öfningar, som afse att inlära språkljuden, uttalande af enkla ord och kortare satser, för att lära barnen att läsa. Denna öfning bör icke gerna förekomma förr än talfärdigheten blifvit någorlunda inlärd, så att den kan blifva den grund, hvarpå den följande undervisningen kan byggas.

Att vid undervisningen i innanläsning ljudmetoden bör användas, följer af hvad vi i det föregående hafva antydt, ljudmetoden fullt konseqvent tillämpad utan sammanblandning med den gamla bokstafveringsmetoden. Och just derför är talförmågans uppöfning ett nödvändigt och föregående vilkor, på hvilket icke kan läggas för stor vigt. I närmaste sammanhang med läsöfningarna böra redan ifrån början sättas skriföfningar, dels med hänsyn till den omvexling de äro egnade att gifva åt undervisningen och dels med afseende på deras förmåga att skärpa blicken och utveckla iakttagelseförmågan. Hvad som gäller om den förberedande undervisningen i en vanlig småskola, eger sin giltighet äfven med afseende på motsvarande undervisning af idioter med den olikhet dock, som betingas af dessas klenare uppfattningsförmåga och till följd deraf vida långsammare framsteg.

Fråga vi vidare, hvilka läroämnen böra förekomma vid idiotundervisningen, så kan derpå i allmänhet svaras: sådana ämnen, som äro i intellektuelt afseende bildande eller ega en religiöst och moraliskt uppfostrande betydelse. Det område, på hvilket undervisningen har att röra sig, är alltså mycket vidsträckt och innefattar, om man så vill, alla ämnen, som kunna göras till föremål för menskligt vetande. Att dock vårt svar icke får så fattas, som skulle hvad som helst som för menniskor kan vara godt och intressant att veta böra ingå uti idiotundervisningen, är ju klart. Men vi hafva dock med full afsigt i förenämnda ordalag formulerat svaret för att dermed gifva till känna, att det icke gifves vissa läroämnen — de och inga andra — som skulle meddelas idioten. Utan låtom oss äfven för dem öppna

kunskapernas stora rike och låtom sanningens ljus stråla in äfven i dessa förmörkade själar. Har det lyckats oss att väcka ett kunskapsbegär der inne, så böra vi ock söka att tillfredsställa det. — Gäller deremot frågan de enskilda individerna, så blir svaret olika, beroende af den större eller mindre mottaglighet för kunskap, som kan finnas hos den ene eller andre. Det gifves sådana idioter — vi tala nu icke om dem, som visa sig vara alldeles oemottagliga för all slags intellektuel utbildning och med hvilka således ingen egentlig undervisning kan komma i fråga — hvilka oaktadt alla ansträngningar aldrig komma längre än till en staplande förmåga att i ord uttrycka sina tankar; några bibliska berättelser och några enkla trossanningar äro ofta hela deras kunskapsförråd. Andra åter, som äro af naturen lyckligare lottade, kunna hinna jemförelsevis ganska långt; och utan exempel torde det icke vara, att idioter hafva fullt nöjaktigt inhemtat de för en vanlig folkskola stadgade lärokurserna i de särskilda undervisningsämnena. Men emellan dessa, så att säga, båda flyglar befinner sig den stora mängden, af hvilken den ene eger förmåga att i *ett* läroämne hinna längre, medan den andre gör större framsteg i ett annat. Man torde göra väl genom att vid undervisningen gifva akt på den enskildes anlag och låta honom längre fortskrida på det område, der han har lättare att orientera sig, blott man icke låter honom blifva främmande för sådana ämnen, hvilka, såsom läsning och skrifning, äro egnade att gifva honom vissa för lifvet nödvändiga färdigheter eller, såsom kristendomskunskapen, hafva en i religiöst och moraliskt afseende oersättlig betydelse. Största förhoppningen om framgång i undervisningen har man dock, när denna har till föremål sådana ämnen, hvilka kunna genom åskådning tydliggöras; det rent abstrakta är och förblir för mängden af idioter en »terra incognita» och hvad de på detta område inlära, är vanligen ingenting annat än en af minnet inhemtad lexa.

Hvilka helst än de ämnen må vara, med hvilka idiotundervisningen sysselsätter sig, så är det alltid af vigt att iakttaga, att undervisningen i sträng följd går framåt utan alla språng och blott steg för steg. Visserligen är nu detta en regel, som gäller vid all undervisning, som vill göra anspråk på att hafva den rätta anläggningen. Men vid idiotundervisningen kan denna regel icke åsidosättas, utan med fara att varda helt och hållet

förfelad. När det är fråga om barn med normala själsförmögenheter, kan ofta hvad vid en mindre väl planlagd undervisning blifvit öfverhoppadt suppleras af barnets egen reflexion eller hvad som framkommit i en mindre följdriktig ordning blifva ordnadt och rätt uppfattadt af den normalt verkande tankeförmågan. Något sådant få vi icke förutsätta hos idioten; vid hvarje språng i undervisningen blir der en lucka i hans vetande och en löroframställning utan reda och sammanhang gifver honom intet i behåll.

Hvad nu blifvit sagdt får likväl icke tydas derhän, som skulle de kunskaper, hvilka skola bibringas sinnesslöa barn, *gifvas* dem utan all egentlig sjelfverksamhet å deras sida. Att gå till väga på sådant vis blir blott ett annat sätt att göra undervisningen förfelad. Nej, spara dem icke arbete, men sök att göra det för dem lätt och inbjudande; låt icke deras tanke- och reflexionsförmåga ligga overksam, men sätt icke andra uppgifter för dem än sådana, som äro lämpade för deras krafter; låt dem — om vi så få säga — med egna fötter gå fram till målet, men led dem med varsam och säker hand under deras framskridande. Ty det gäller idioten ej mindre än hvilken annan som helst, att blott den kunskap är ens verkliga tillhörighet, som man med eget tankearbete har vunnit.

En väsentlig gren af undervisningen i en idiotskola är slöjdundervisningen, hvilken under inga förhållanden får der saknas och hvilken, vigtig och betydelsefull vid *all* barnuppfostran, har för idioterna den allra största vigt och tager en betydlig del af deras uppfostringstid i anspråk. Vi tillmäta en sådan betydelse åt slöjden, såväl den manliga som den qvinliga, icke blott med afseende å dess förmåga att gifva barnen vissa yttre färdigheter, hvilka kunna blifva dem nyttiga och nödvändiga för deras timliga utkomst — en sak, åt hvilken utan allt tvifvel icke kan egnas nog uppmärksamhet, men som vi ej f. n. vilja behandla, emedan den faller utanför uppgiften för denna uppsats — utan äfven med afseende på dess rent pedagogiska värde. Ensidig själsansträngning måste man på det allra nogaste hålla fjerran ifrån idioterna, men på samma gång akta sig för att lemna dem allt för länge sysslolösa. Kroppsarbetet erbjuder sig här både såsom en välkommen rekreation och såsom ett förträffligt medel till de ofta svaga eller outvecklade kroppskrafternas stärkande.

I de flesta fall deltaga också barnen med synbart nöje uti slöjdarbeten eller uti sådana göromål, vid hvilka de utan någon större tankeansträngning få använda sina händer. Hvilket slag af slöjd härvid användes, är temligen likgiltigt, fastän man visserligen kan säga, att träslöjden har, genom sin mångsidighet, för gossar det största värdet. Man må äfven härutinnan göra afseende på individernas anlag och fallenheter och hufvudsakligen häraf låta det bestämmas, i hvad slags arbete hvar och en må öfvas. Visar det sig, att t. ex. en gosse ej eger tillräckliga kroppskrafter för snickeri eller dylikt, men har lust för qvinliga arbeten, såsom stickning, sömnad o. d., nå väl, låt honom då egna sig häråt, — han känner sig vanligen icke deraf nedsatt i sin manliga värdighet.

För öfrigt är det godt att barnen få, allt efter krafter och förmåga, deltaga i hvarjehanda i ett hus förekommande sysslor, såsom vedsågning, trädgårdsarbete, matlagning, skurning m. m. Allt detta får icke betraktas såsom en bisak, utan det måste såsom en hufvudsak ingå uti idioternas uppfostran. Ty dessa yttre sysselsättningar, vid hvilka de noga hållas till uppmärksamhet och ordentlighet, visa sig ega en mycket stor betydelse icke blott för inöfvande af vissa yttre färdigheter, utan äfven — hvarpå vi här särskildt vilja fästa uppmärksamhet — för skärpande och utvecklande af de intellektuela krafterna. Mången gång, ja, vi kunna säga oftast, visar det sig, att först genom dessa kroppsliga arbeten eller mera rörliga sysselsättningar lyckas man att väcka den slumrande tankeförmågan och framkalla *något* intresse i det förut så slöa och likgiltiga sinnet. Och så snart vi kommit så långt, då är det första och tillika svåraste steget taget; då är dörren öppnad, kanske till en början blott helt litet, men dock öppnad, hvarigenom vi kunna komma in i den förmörkade själen. Och då kunna vi hoppas, att det skall lyckas oss att sprida ljus der inne, och att de kunskapens frön, som vi der utså, skola så småningom broddas, växa och i sinom tid gifva frukt.

Men här göres behof af mycket tålamod och här, om någonsin, gäller det att »plöja och så på förhoppning». De framsteg, som vinnas, ske blott långsamt och efter många och, såsom vi kanske ofta tycka, hopplösa mödor. Men då verkligen något steg framåt blifvit taget, när något ljus uppgått i barnets själs-

dunkel, när det börjar att fatta någon företeelse der ute i lifvet eller i sin inre verld, — se, huru den förut slöa och irrande blicken börjar att klarna, huru glädjen och tillfredsställelsen lyser ur det menlösa ansigtet och huru tacksamt och förtroendefullt — kanske äfven med en viss oskyldig sjelfbelåtenhet — barnet skådar upp till dig, — och du känner dig lönad för din möda, ty du har häri vittnesbörd, att ditt arbete icke har varit fåfängt.

Rud. Fjetterström.

14.

Öfversigt öfver den norska folkskolans utveckling i detta århundrade.

På anmodan af tidskriftens högt ärade redaktör, till hvilken jag känner mig stå i en stor tacksamhetsskuld för den synnerliga välvilja, som på många sätt bevisades mig under en för ett par år sedan företagen stipendiiresa, skall jag efter min ringa förmåga försöka att gifva en kort framställning af den norska folkskolans utveckling i detta århundrade. Jag har för min del också trott, att en sådan skulle kunna läsas med något intresse af de svenska lärarne, om det än är ett faktum, som vi norrmän villigt erkänna, att vårt kära broderland äfven på detta område har fått ett betydligt försprång i flere riktningar, i det skolans utveckling på många punkter, der vi ännu måste kämpa oss fram, är der förd fram till ett lyckligt mål. Då tidskriftens plats naturligtvis är temligen inskränkt för sådana meddelanden som dessa, och då de källor, som stått till min disposition, äro något sparsamma, vågar jag hoppas om öfverseende för det visserligen torra utkast, som jag här går att framställa.

I. Folkskolans tillstånd och framgång 1800—1860.

Med en viss sanning kan sägas om de flesta protestantiska land, att reformationen — och närmast den lutherska — bildat utgångspunkten och grunden för en verklig folkskola. Detta gäller på ett synnerligt sätt om Norge. Som bekant är, blef den lutherska läran medelst yttre våld påtvungen folket af de danska maktinnehafvarne. Den stora mängden var alldeles oförberedd för den. Folket blef till följd deraf under nära två århundraden icke öfvertygadt om dess sanning, och den blef således

icke en verklig magt i det. I vägen stodo många — både ekonomiska och sociala m. fl. — missförhållanden, som hindrade ett högre andelifs kraftiga utveckling. Dessa härrörde alla från landets förtryckta politiska ställning. När derför många af de dansk-norska konungarne med verklig förtjenstfull ifver arbetade för att verkliggöra följderna af reformationens grundprincip med hänsyn till kristlig och folklig upplysning, så kunde de i det stora hela ingenting uträtta med afseende på en *verkligt ordnad folkundervisning*. De förordningar, hvarifrån man plägar datera en sådan, nemligen konung *Kristian den VI:s förordning om konfirmationens införande och hans autorisation af Pontoppidans förklaring (1737—1738) samt hans lag af 1739 om folkskolan på landet* bilda i detta hänseende intet undantag från regeln.

Huru välsignelserikt än den förstnämnda anordningen verkade i kyrkligt hänseende, någon folkskola enligt nutidens begrepp fick landet derigenom icke. Trots många enskilda mäns, synnerligast biskoparnes, berömvärda ansträngningar att upphjelpa skolväsendet i sina stift både under pietismens och rationalismens tidehvarf måste man likväl säga, att folket vid århundradets slut till väsentlig grad ännu stod på samma andliga ståndpunkt, som då denna lag stiftades. En närmare skildring af denna lags innehåll och välmenta syfte samt af skolans tillstånd hörer icke hit. Det nämnda må tjena som bakgrunden till vår betraktelse öfver den oväntade framgång, hvarmed skolan utvecklats under de senast förflutna sjuttio åren.

I huru många hänseenden än tidrymden från 1800 till 1814, särdeles den sista hälften deraf, utgör ett sorgligt skede af Norges träldomstid, enär det då låg hjelplöst och uthungradt, omgifvet af mägtiga fiender, så blef dock denna tid genom en nådig försyns skickelse synnerligen betydelsefull. Ty nu begynte stilla och oansenligt det återupprättelsens verk både till andelig och politisk sjelfständighet, som från år 1814 skulle växa så kraftigt.

I förstnämnda hänseende står då grundläggningen af det norska universitetet år 1811 som det första löftesrika gränsmärket. Härigenom byggde vetenskap och högre bildning sig ett eget hem innanför landets gränser. I nationens organism insattes — såsom det så ofta har blifvit sagdt — det slående hjertat på sin plats, hvarifrån det skulle tillföra folket lif och

näring. Med *grundläggningen af landets sjelfständighet och fria författning år 1814* satte folket först i egentlig mening fot under eget bord. Det deltagande, som vårt breda demokratiska statsskick kräfver i det offentliga lifvets funktioner, förutsätter ju en icke ringa allmän upplysning och bildning. Man kunde derför vänta, att folkets krafter i första hand tagits i beslag för att grundlägga och ordna en fullständig folkskola. Emellertid kommo under de första tio åren flera andra mera påträngande kraf i vägen. Vi se för den skull, huru både lagstiftning och administration till stor del gingo ut på att genom allehanda ekonomiska anstalter häfda landets yttre och inre ställning.

Under denna tidrymd möta vi derför endast få och små förberedande försök att bota de mest skrikande bristerna. Således hafva vi en *kongl. förordning af 1816* om folkskolelärares utbildning och aflöning. Denna har till förutsättning den till namnet bestående lagen från enväldets tid. År 1824 upprättades ett lärareseminarium i Tromsö stift för att förse de vidsträckta trakterna deruppe med det aldra nödvändigaste antalet lärare.

Vi kunna dock här nämna en yttre anordning från denna tid, som i senare tider har fått ett betydligt inflytande på hela vårt så väl högre som lägre undervisningsväsendes utveckling. År 1821 beslöto statsmagterna grundläggandet af *upplysningsväsendets fond,* till hvars kapital framdeles skulle läggas de summor, som erhöllos vid försäljningen af öfverflödigt »benificerat» jordagods. Fonden är delad i två, af hvilka räntefonden användes med $^1/_3$ till universitetets och $^2/_3$ till upplysningsväsendets fromma. Fonden förvaltas oberoende af statskassan. Det är naturligtvis af stor betydelse, att upplysningsväsendet är hänvisadt till en hjelpkälla, som är oberoende af förminskningen och förhöjningen i hufvudkassan.

År 1827 är i det hänseendet ett bemärkelseår, att man derunder första gången sökte i lagstiftningsväg göra något positivt för folkskoleväsendet. Då utkom nemligen *lagen af 1827 om folkskoleväsendet på landet.* Den innehåller, på det hela taget intet nytt, utan till stor del upprepas der endast hvad lagen af 1739 utan framgång hade försökt åstadkomma. Då den numera ej längre gäller, skola här nämnas endast ett par hufvudpunkter deri. Hvar församling skulle hafva minst *en fast skola.* Denna

skulle i allmänhet hållas i klockarens bostad, och klockaren skulle vara lärare deri. Der förhållandena ej medgåfvo inrättandet af flera fasta skolor, skulle flyttande skolor hållas. Deras distrikt delades i rotar, så att hvart barn fick 8—12 veckors årlig skoltid. Undervisningsämnena skulle vara: kristendom, läsning, räkning och skrifning. Ehuru lagen visserligen icke öfverallt blef fullkomligt genomförd, blef dock det vigtigaste, som den ville genomföra, icke längre en blott from önskan. Den sörjde nämligen för, att den rätta grundvalen för en ordnad skolas verksamhet blef lagd, i det den påbjöd upprättandet af *lärareseminarier*.

Således skaffade den så småningom den fasta skolan någorlunda utbildade lärare. Om de frukter denna lag bar, är ej mycket att säga. Ej heller är det mycket att tala om folkskolans tillstånd i det hela. Ännu långt in i denna period qvarstodo nemligen de gamla hindren för upplysningens framgång: i första rummet landets fattigdom, som hade sin grund deri, att näringarna ännu voro litet upparbetade; vidare bristande blick för skolans betydelse hos det då lefvande slägtet. Dertill kom — sorgligt att omtala — att lärarekallet då för tiden erbjöd så dåliga vilkor, att skolan måste hålla tillgodo med folk af allehanda slag, synnerligen i de fattigare trakterna. Den stora mängden lärare saknade all förbildning. I bästa fall sköttes skolorna af »uppväckta» bondsöner, många af dessa förskaffade sig sedan icke få kunskaper och stor lärareskicklighet på rent »autodidaktisk» väg. Ej få hafva beredt sig ett stort namn i vår skolas häfder. De skola med tacksamhet kommas i håg af folkskolans vänner. Men detta var undantag. I regeln bestod lärarekåren af gamla afdankade underofficerare, pigor, vanföra samt, icke att förglömma, afsigkomna studenter, »som ej voro mors bästa barn».

Naturligtvis fans det också under denna tid många män både bland den högre styrelsen och bland presterskapet, som med utmärkt duglighet och stor framgång arbetade för folkskolans bästa hvar och en på sitt område. Men ännu funnos många hinder. Bland dessa nämna vi det väsentligaste: bristen på samfärdsmedel. Hvarje bygd utgjorde ofta en egen verld för sig, som genom fjäll eller fjordar var afstängd från grannbygderna. I dessa isolerade trakter trifdes grof öfvertro, råhet och vildhet. Det är då lätt att förstå, hvilket hem, som bjöds skolan och

dess lärare, när han kom vandrande till gårdarne, helst som han i mycket icke stod på någon högre nivå än de, bland hvilka han skulle verka. För så vidt lagen kan sägas öfverhufvud genomförd, så var och blef den flyttande skolan alldeles ensam herskande till och med i de trakter, som troligtvis redan då hade förmåga, men saknade vilja att bereda skolan en bättre ställning. Detta må på grund af de bristande upplysningarna om denna tid vara tillräckligt för denna korta öfversigt. Det skall endast tilläggas, att man dock så tidigt som våren 1845 hade ögat öppet för folkskolans vidare utveckling. Detta år, liksom år 1856, bereddes nemligen tillfälle för de särskilde kommunerna att upprätta *högre folkskolor*, hvilket dock blef af en mycket liten betydelse.

Likaledes skall här inledningsvis nämnas, att *»köp»städernas folkskolor* under denna tidrymd ordnades i enlighet med 1848 års lag. Då denna ännu gäller, men stadsskolornas stora utveckling infaller under den senare perioden, vill jag först då omtala dem.

II. Folkskolans utveckling från 1860 till närvarande tid.

På 1850-talet begynte en allmän opinion fordra, att folkskolan skulle byggas på en annan och bättre grundval än den gällande lagen; att hon skulle erhålla mera tillfredsställande ekonomiska vilkor samt att hon skulle ordnas för ett vidsträcktare mål. Tiden fordrade en helt annan allmän bildning med afseende på kunskaper och framför allt färdigheter för medborgerligt deltagande i samfundslifvet. Hvad som troligtvis framför allt annat bidrog att väcka begäret efter en sådan bildning, var den vigtiga, ja genomgripande reformen i vår inre samhällsordning, som åstadkoms genom lagarne af 1837 om »formandskaber» i städerna och på landet samt om »amtsformandskaber» (landething). Härigenom kallades den stora massan af borgare till ett *aktivt* deltagande i alla borgerliga angelägenheter; men detta förutsatte hos en hvar sådana egenskaper, hvilka så godt som alla saknades hos de fleste.

Efter nödvändiga förarbeten år 1856—59 framlades en kunglig proposition till stortinget år 1860. Denna grundade sig på ett kommissions-betänkande, som blifvit ingifvet till regeringen. Med anledning af den kongl. propositionen antog stortinget *lagen*

om folkskoleväsendet på landet af den 16:de Maj 1860. Denna lag är i alla väsentliga stycken allt framgent grundvalen för vår folkskola. Ty de i de förflutna åren utkomna tilläggslagarne af $^{22}/_5$ 69, $^{12}/_6$ 69, $^{31}/_5$ 73 och $^{19}/_6$ 78 ha ingenting förändrat i hufvudlagens kardinalpunkter, utan åsyfta endast utvidgningar. Härtill kommer sedan *reglementet af den 31 Juli 1869* om rikets *seminarier* samt en följd af cirkulär och departementsskrifvelser, som från administrationens sida närmare bestämma lagens påbud eller tjenar till ledning vid tolkningen af dem.

Man kan visserligen säga, att denna lag har bragt vår folkskola ett stort steg framåt, fastän den just på grund af de stora kraf, den ställer på folkets förmåga att bära utgifter och på dess fosterländska sinnelag, i många landsdelar ännu på långt när icke har blifvit fullt genomförd.

Då jag nu skall försöka att framställa hufvudprinciperna i den gällande lagen och de frukter, som den burit, får jag anmärka, att jag för att undvika afvikelser punktvis ställer dessa två sidor tillsammans.

Inledningsvis vill jag påpeka, att lagen i sin första paragraf, liksom den för städerna, uttryckligt sätter såsom folkskolans mål »att understödja *hemmets uppfostran;* att bibringa ungdomen en sund *kristlig* upplysning och förskaffa den de *kunskaper* och *färdigheter, som hvarje medlem af samhället bör ega».*

Härmed har det med hänsyn till vårt fäderneslands egendomliga förhållanden gifvits folkskolan en naturlig begränsning med afseende på dess medel och dess uppgifter, likasom det härigenom klart och bestämdt har uttalats, hvilken ande som skall vara den drifvande grundkraften deri.

1. Folkskolans yttre anordning.

Folkskolan delas i två afdelningar: *»den lägre folkskolan»* eller *»kretsskolan»* och *»den högre folkskolan».*

Kretsskolan. Hvarje skolkommun, som vanligtvis sammanfaller med ett härad eller pastorat, delas i *skolkretsar.* Barnen i dessa kretsar besöka skolan samtidigt eller i afdelningar. Såvida boståderna ligga så nära tillsammans, att minst 30 skolpligtiga barn hvarje dag kunna besöka skolan, skall denna hållas i en särskildt uppförd eller hyrd lokal som *fast skola.* Då kretsens bostäder ligga mera skilda från hvarandra, eller der förhållandena hindra

upprättandet af fast skola, får undervisningen med stiftdirektörens bifall meddelas i *flyttande skola,* hvilken skall hållas i en försvarlig lokal. Enskilda, afsides belägna »bostäder» utgöra egna skoldistrikt.

När skolkommissionen finner det ändamålsenligt *kan* den med kommunalstyrelsens samtycke upprätta *småbarnsskolor,* hvilka kunna skötas af *lärarinnor;* äfvenså *kan* den upprätta *handarbetesskolor* för flickor och *allmänna arbetsskolor* (slöjdskolor).

Som det vill synas, har lagen icke vågat betrakta den flyttande skolan som en blott öfvergångsform, hvilken slutligen lagenligt skall öfvergå i den fasta skolan, såsom den normala för framtiden. Det är till väsentlig del öfverlemnadt åt de särskilda kommunerna att ordna sig efter förhållandena. Således är det endast i »slättbyggderna» med tätare befolkning och lättare samfärdsmedel, som den *fasta skolan* blifvit allmänt införd; under det att fjord- och fjällbygderna äfven för framtiden må behålla den flyttande skolan. Detta är en vigtig sak, som man måste ihågkomma, då man opartiskt vill bedöma skolans framsteg till våra dagar, Det kan ej bestridas, att den fasta skolan är den mest fulländade formen af de två; hennes företräde är ock allmänt erkändt. Men det torde dock kunna frågas, om den flyttande skolan är den underlägsna i alla afseenden; om den är underlägsen i det väsentliga hänseende, som vår lag ställer framför alla andra, jag menar i förmågan att sammanbinda skola och hem. Det är ett lika sant som vackert vittnesbörd om den flyttande skolan, som nu skall framställas. I en berättelse heter det nemligen: »den flyttande skolan kan vara en utmärkt skola, när den arbetar under gynsamma förhållanden d. v. s., när den är en kär gäst i det hus, der den hålles, och omfattas af gamla och unga med välvilja och omhugsan, samt när föräldrarne inom kretsen komma öfverens om att taga hand om hvarandras barn, hvilka ofta måste stanna hela veckan igenom på skolstället. Då lånar skolan hemmet trefnad och trygghet, och hemmet får i vedergällning det ljus, som skolan sprider». Det finnes många äldre, som sakna den flyttande skolan. Och det kan icke nekas, att det nu på många ställen har blifvit en klyfta mellan skola och hem. Med de stora anordningarna och folkskolans bättre utstyrsel kasta föräldrarne allt arbete på skolan och försumma sina dyr-

baraste pligter. Att se en far eller mor i skolrummet är sällsynt; läraren går ofta som en främling i sin krets. Det är ömsesidig klagan och knorr, missförstånd och brist på tillmötesgående. Men när allt sammanfattas: det finnes säkerligen flyttande skolor, som icke behöfva rodna öfver det här ofvanför citerade vittnesbördet. Dock som verkliga förhållandet nu gestaltar sig, kan det betecknas som en glädjande framgång, att den flyttande skolans antal är i aftagande.

Kretsskolan bildar grundstammen i skolväsendets yttre ananordning. Dess upprättande försiggick mycket hastigt, sedan den nya lagen trädt i kraft. År 1875 utgjorde skolkommunernas antal 609 med 6376 skolkretsar, alltså omkring 10—11 kretsar på hvar kommun. Tillväxten från 1861 är mycket liten. Det försiggår naturligtvis hvarje år omreglering af kretsarne för att göra det lättare för barnen att komma till skolan och för att fullständiga systemet. Den försiggående förändringen af skolkretsarnes beskaffenhet är deremot en god måttstock för hela skolväsendets utveckling. År 1879 hade 5013 kretsar fasta skolor, 1363 flyttande. Från 1861 hafva antalet af de förstnämnda fördubblats, under det att de sistnämndas antal har aftagit i ungefär samma förhållande. År 1861 besökte omkring hälften af folkskolornas barn flyttande skolor, 1875 mindre än en sjettedel. Öfvergången till fast skola kan man nu säga vara i detväsentligaste genomförd. I fjällbygderna och längs efter hela vestkusten bor befolkningen så spridd, att det för de flesta kommuner blifver omöjligt att låta kretsarne på en gång omfatta så många barn, att fast skola kan upprättas.

Det är i synnerhet i kustdistrikten, som man får se den flyttande skolan i dess minst tilltalande form. Som regel gäller det här, att skolan lider af trånga, mörka och osunda lokaler och af brist på inventarier. Barnen sitta tätt sammanpackade på bräder, som äro lagda öfver ett par stolar omkring ett bord, som är fullt med allehanda skolsaker, under det rummet för öfrigt är upptaget af sängar, hvilka brukas om nätterna, och af andra föremål, som hindra skolans arbeten. Dertill kommer också, att den flyttande skolan ofta knappast besökes af de barn, som bo i granskapet. I dessa skolor äro sålunda skolförsummelser i allmänhet talrikare, än annars vanligen är fallet. Det

är i verkligheten icke sällsynt, att man får höra den flyttande skolan förordad på grund deraf, att man alltid har den nära sig. De, som så tänka, glömma, att den lika ofta är dubbelt så långt borta, som den fasta skolan skulle vara, om den låge midt i kretsen. Detta kommer tydligen deraf, att man sällan besöker skolan, då den hålles på afsides belägna gårdar i kretsen. Ofvanstående korta karakteristik är visserligen icke smickrande för den flyttande skolan, men det dåliga tillståndet får icke uteslutande tillskrifvas bristen på välvilja mot skolan, utan har lika ofta sin grund i de hårda och svåra lokala förhållanden, hvarunder folket här måste lefva. Genom den tilltagande stegringen i det allmänna välståndet och genom ett förståndigare lefnadssätt har redan mycket kommit i ett bättre tillstånd och skall troligtvis framdeles komma i ett ännu bättre.[1]

Om de yttre bristfälligheter, hvaraf skolan på landet lider, äro stora, så äro de inre det icke mindre. En af dessa visar sig strax framför de andra, nemligen den, att kretsskolan saknar en förberedande afdelning eller m. a. o. *småskolan.* Då inrättandet af småskolor skulle hafva medfört en så utomordentligt stor stegring i utgifter, vågade de lagstiftande icke att taga steget fullt ut, utan inskränkte sig till att endast *anbefalla* upprättandet af småskolor.

När barnet kommer i skolan, motsvarar det ofta icke ens de allra anspråklösaste fordringar, som man ställer på det, för att det skall kunna deltaga i en fruktbringande undervisning, såsom att tala redigt, att hafva föreställningar om de allra van-

[1] I fjällbygden finnes det ofta flyttande skolor, som man icke kan önska utbytta mot skolor i en fast lokal. Man har också begynt att inskränka skolställenas antal. I gamla tiden hölls skola i nästan hvar gård. Nu beror det på skolkommissionen, huruvida den finner lokalen duglig. Om den icke är duglig, aflöses förpligtelsen att hålla skollokal med penningar och skolan flyttas. Som en öfvergångsform till fast skola förlägges skolan till flere hyrda lokaler i synnerhet i större kretsar, der det bör så anordnas att barnen kunna få nattherberge på det ställe, der skolan hålles. Der mottaga föräldrarne vanligen läraren i tur till förplägning. På det viset spara de sig direkta utgifter. Jag ber här på tal om den flyttande skolan om lof att få hänvisa de svenska läsarne, som icke känna den, till B. Björnsons förträffliga och vackra framställning om den flyttande skolan i den gamla stilen, hvilken, det måste erkännas, innehåller en mycket korrekt skildring deraf, kanske i litet idyllisk belysning. Se Fortællinger, 2 Side

ligaste föremålen, samt att kunna läsa innantill. De fleste hafva väl naturligtvis enligt deras mödrars utsago lärt att läsa rent, men det är en färdighet, som mången gång är sämre än ingen, och som derför ännu mera försvårar lärarens arbete.

»Kretsskolans så dyrbara tid går derför till en väsentlig del förlorad under förberedelse för den första elementära undervisningen, som just skulle vara småskolans arbete.» Så stort än behofvet af småskolor har blifvit år efter år, hafva dock icke landskommunerna sett sig förmögna att göra synnerligt mycket för upprättandet af dylika skolor. År 1875 fans det ej mera än 25 småskolor i hela riket. Under den allra senaste tiden har dock deras antal stigit betydligt. Så hafva flera häradsstyrelser på Östlandet gjort kraftiga ansträngningar för anordnandet af småskolor. Åtskilliga sådana äro ock redan fullständigt ordnade. Småskolan är nu för tiden ett brännande spörsmål, och, såsom vi hoppas, är den nu på god väg. Småskolan begynte som flyttande skola och omfattade mycket små kretsar. Man kunde deruti hafva helsat en ny sträfvan att förbinda skola och hem, i synnerhet då det förbindande medlet framträder i lärarinnans kanske mera tilldragande person. Qvinnor med en särskild gåfva att umgås med de små och med sinne för huslig sysselsättning kunna här på sin gång omkring i husen hafva en stor och välsignelserik uppgift i många hem, der icke allt är, som det borde vara. Dock synas bemödandena under den sista tiden gå ut på att göra äfven dessa skolor fasta.

Högre folkskolor. Skolkommissionerna *böra*, der de finna det lämpligt, verka för upprättandet af högre folkskolor. Dessa äro alltså icke i lag befalda. Det är öfverlemnadt åt vederbörande häradsstyrelse att anslå nödiga medel till dem, och föräldrarne hafva full frihet att begagna dem eller icke. De kunna upprättas för ett eller flere härad i förening eller för amtets räkning. Kursen skall vara minst två år. Är den längre, kan det upprättas två eller flere afdelningar. Ingen upptages i skolan förr, än han fylt tolf år. Afsigten med dessa skolor är, att de skola utgöra en öfverbyggnad på kretsskolan och att i dem skall meddelas en fullständigare undervisning i dennas läroämnen, samt att undervisningen skall utsträckas till flera nya ämnen. För hvar skola uppsättes en särskild plan, som

skall godkännas af vederbörande. Lagens afsigt med detta slags skolor är emellertid långt ifrån verkliggjord. År 1878 funnos endast 25 med tillsammans 167 elever. Detta antal står icke i något rimligt förhållande till utgifterna. Orsaken dertill, att så få söka inträde i dessa skolor samt dertill, att de öfverhufvud hafva en så tillbakadragen ställning, ligger säkerligen icke i bristande håg för en mera omfattande bildning. Men den kan förnämligast sökas deri, att så få föräldrar hafva råd att låta sina barn deltaga i denna undervisning, som gifver så litet valuta för utgifterna (kost och logis på annan ort). Om det funnes en skola för ungefär hvart pastorat, skulle saken ställa sig något annorlunda, men ömsesidig afundsjuka mellan häraderna gör, att det beviljas för litet af amtet. Kretsskolan, som är den grund, hvarpå den högre folkskolan skall byggas, är också alldeles för ofullkomlig. Alltför bristfällig är ock dess egna ordning och utstyrsel, i synnerhet med hänsyn till klassindelning och lärarekrafter. Deraf blifver följden, att den får att göra med barn, som befinna sig på en föga utvecklad ståndpunkt och som sakna den rätta ifvern att tillgodogöra sig dess undervisning. Deraf de ringa frukterna.

Fortsättningsskolor; *afton-*, *amts- och folkhögskolor*. Att det hos landtfolket herskar en genomgående längtan efter högre upplysning, och att den öppnade tillgången till sådan med begärlighet gripes, det har på ett särdeles glädjande sätt visat sig med hänsyn till den senare tidens *skolor för den vuxna*, *från folkskolan utskrifna ungdomen*, när denna befinner sig på det utvecklingsstadium, då en medveten törst efter kunskap med kraft begynner att göra sig gällande.

Den rörelse, som gaf anledning till dessa skolor, fortplantades från början ifrån Danmark. De i medlet af 60-talet grundade anstalterna voro således *folkhögskolor*, som i det stora och lilla voro genomträngda af samma åskådning om lifvet och bildningen som de bekanta *grundtvigska*. Framför allt vigtigt var, att der rådde en folklig och kristlig ande vid en undervisning, som hade sin tyngdpunkt i kyrkans, den allmänna och fosterlandets historia samt i dess litteratur. De förestodos af många delvis rikt begåfvade, dugtiga och varmt fosterlandsälskande män och hade under några år att glädja sig åt talrika lärjungar både från nära och fjärran. Det kan här vara nog

att endast nämna, att folkhögskolans omplantering på norsk jord gaf uppslag till en lång och häftig strid, som ännu icke är utkämpad. I synnerhet blef »Oplandet» med Hamar som medelpunkt fäste för en liflig andelig rörelse. Om det än kanske kan sägas, att folkhögskolan i sin första skepnad delvis saknade de särskilda förutsättningarna för sitt berättigande, ett förhållande, som icke egde rum i Danmark, så kan det å andra sidan billigtvis icke nekas, att den har haft den förtjensten att först hafva väckt folket till ett rikare andeligt lif. Särskildt har *»högskoletanken»* framkallat en liflig diskussion inom den pedagogiska verlden och dervid väckt allehanda spörsmål till lif, hvarigenom den har fått ett tillbakaverkande inflytande på folkskolan, hvars undervisning då för tiden befann sig i ett visst stillastående. Vid sidan af den grundtvigska och troligtvis framkallad af denna reste sig en annan art af folkhögskolor, som i högre grad lade vigten på ett verkligt meddelande och tillegnande af kunskap. Äfven dessa skolor leddes af rikt begåfvade och dugtiga män, hvilkas företag understöddes med penningbidrag af en privat komité af framstående män i Kristiania. Således fortlefde denna verksamhet omkring ett decennium, nästan helt och hållet upprätthållen genom enskild företagsamhet, och utan förbindelse med det offentliga upplysningsverket. Emellertid blef ropet på fortsatt undervisning städse allt högre, tills regeringen sjelf fann tiden vara inne till att organisera en fullständig fortsättningsskola för hela landet. Den af regeringen 1875 upprättade skolan delades i två slag: *aftonskolor* och *amtskolor*, hvilka begge kunna betraktas som fortsättningsskolor. Dessa motsvara visserligen icke den svenska med detta namn, men kunna deremot jemföras med fortsättningsskolorna i Danmark, flera tyska land och Schweiz. Orsaken dertill, att dessa skolor icke blefvo genom lagstifningen anordnade som en särskild byggnad på folkskolan, är, att man här befinner sig på ett jemförelsevis nytt fält, der det ännu långt fram i tiden gäller att gå försöksvis tillväga. Dertill kommer, att de äro begge fullkomligt fria och icke såsom i de förut nämnda länderna i lagen befalda inom en viss gräns.

Orsaken dertill, att fortsättningskolan är delad i två af hvarandra oafhängiga slag, är den, att efter våra förhållanden är den ungdom, hvars begär efter vetande här skall tillfredsställas, af två

slag. Den allra största delen af ungdomen från landsbygden kommer från husmäns eller mindre jordegares hem. Dessa ynglingar måste strax efter sin konfirmation taga tjenst eller hjelpa föräldrarne hemma. De hafva då ingen annan tid att besöka skolan än qvällstunderna eller söndagseftermiddagarne. Den sociala ställning, som de fleste af dem komma att intaga, kräfver ingen synnerligen omfattande eller djupt gående undervisning. Deremot kunna de förmögnare böndernas barn komma till amtskolan, ty föräldrarne kunna både undvara deras hjelp ett halft år och bekosta dem logis, kost och läroböcker.

Med afseende på skolornas anordning är denna, som man kan förstå, temligen fri från allmänt normerande band. *Aftonskolor* hållas i nästan alla landtkommuner i två eller flera kretsar. Undervisningen besörjes af kretsskollärarne. Skoltiden är mycket olika. Skolan arbetar höst- och vintertiden 2 eller 3 dagar i veckan på aftnarne. Det sammanlagda årliga timantalet varierar mellan 60—80 timmar. Allt detta har sin grund i de olika lokala förhållandena, såsom afstånd, vägar, arbeten och näringar. Intresset för skolan har hittils varit mycket stort, ofta har skolrummet icke kunnat rymma elever och andra åhörare. Till och med män om 50 à 60 år hafva suttit sida vid sida med 16 års gossar på skolbänken. Man har icke skytt att efter dagens mödor i mörker arbeta sig fram till skolan genom stora snömassor. Lärarne hafva gripit sig verket an med en sällsam uppoffring ofta för en högst obetydlig betalning, ja, de hafva till och med arbetat långa tider, utan någon som helst ersättning. Å den andra sidan har, i synnerhet under de sista åren, antalet af inträdessökande varit vexlande i större och än mindre, men deröfver kan mau ju icke förundra sig. År 1879 utgjorde aftonskolornas antal 1758 med 205.. elever af begge könen. *Amtskolan* är blott till namnet, men icke i anordningen synnerligen olik de flesta svenska folkhögskolor. Den har i allmänhet en årlig undervisningstid af 9 månader, fördelad på två kurser: en på 6 månader för män och en på 3 månader för qvinnor. Den förra räcker från Oktober till April. Med få undantag finnes det nu i hvarje skola två lärare. Af lärarne äro några akademiskt bildade män; de öfriga mera framstående stiftsseminarister. Nästan alla skolor äro flyttande från bygd till bygd, dock uppehålla de sig ofta två år i

hvarje bygd, när de besökas flitigt. Det är någon meningsskiljaktighet om, huruvida den flyttande skolan är att föredraga framför den fasta med centralt läge i amtet. De flesta anse dock den flyttande lämpligast. Hvart amt har från 1 till 4 skolor, som äro delade på fögderierna. För öfrigt gäller det om dessa skolor, liksom om de föregående, att deras definitiva anordning ännu icke är fastställd, utan planer och reglementen ligga i händerna på de lokala myndigheterna. Amtskolan har också fått glädja sig åt en stor sympati hos landtfolket. Ofta hafva inträdessökande anmält sig i större antal, än skolan har kunnat mottaga. Såväl elever som lärare hafva visat stor ifver och samvetsgrannhet i sitt arbete. Att förväntningarna på skolans tidsenlighet icke blifvit gäckade, kan man se af deras hastigt växande antal, hvilket snart gjorde de första bevillningarne otillräckliga. Förutom de egentliga amtskolorna hafva i Vestlandet också upprättats så kallade *»praktiska flickskolor»*, hvilka vid sidan af den teoretiska undervisningen lägga synnerlig vigt på de unga qvinnornas förkofran i all slags qvinlig handslöjd och i husliga göromål. År 1878 utgjorde hela antalet af båda dessa slags skolor 35 med 1769 elever. Dessutom fans det 9 folkhögskolor med offentligt bidrag. Det kunde här slutligen vara stället att påpeka det välsignelserika inflytande, som dessa ungdomsskolor utöfva icke allenast i intellektuelt, men också i moraliskt hänseende, derigenom att de draga ungdomen till ädlare sysselsättningar under den farliga tid, då drifterna i synnerhet utveckla sig. Men detta är kända saker så väl annorstädes som här. Tillräckligt är att erinra derom, att goda frukter i denna rigtning icke uteblifvit.

2. Folkskolans inre organisation och undervisningen.

Skolpligt. I vårt land, liksom i andra fria land, är skolpligt visserligen i lag föreskrifven, men endast i form af undervisningspligt. Lagen öfverlåter sålunda åt föräldrarne valet mellan den offentliga skolan och den enskilda undervisningen (den må besörjas antingen af dem sjelfva eller af andra). I det sist nämnda fallet tillkommer det statens och kyrkans myndigheter att kontrollera, om det af lagen bestämda minimum af kunskaper är inhemtadt. De närmare bestämmelserna till genomförande af skolpligten äro hufvudsakligen lika dem, som i

den svenska lagen äro föreskrifna. Jag förbigår dem derför med endast den anmärkningen, att det råder en stor åtskilnad med afseende å bruket af det strängare medel, som lagen tillåter mot försumlighet. På somliga ställen brukas den städse och med påtagligen goda följder; på andra deremot förekommer det ej, emedan man anser det såsom allt för vanskligt. Förhållandet är det, att böter äro ett tveeggadt svärd, hvars användande måste göras beroende af befolkningens olika åskådnings- och tänkesätt. Erkännandet af skolpligtens betydelse har städse blifvit klarare, allt eftersom upplysningen har tilltagit. Antalet skolpligtiga barn, som alldeles uteblifva från skolan, har sedan 1861 alltjemt aftagit från 3,3 % till 1,4 % år 1879. Deremot har antalet barn, som undervisas *utanför kretsskolan* stigit med 0,9 % till 1878, ett förhållande, som betecknar ett framåtskridande, emedan *nu* flera landtbarn åtnjuta högre undervisning än *tillförene*. *Skolförsummelsen* är deremot en kräftskada på vår folkskola så väl som annorstädes. Alla de hinder, som en ofullkomlig organisation till följd af förhållandenas nödvändighet lägger för skolans framgång, kan man anse såsom mycket obetydliga i jemförelse med det onda, som ligger i den ojemna skolgången, och som ingen lag fullkomligt kan häfva. Intet förmår såsom detta att bryta lärarens bästa krafter, att nedslå hans mod och att släcka hans ifver och kärlek till sitt kall. Först i sista tiden har man fått tillförlitliga uppgifter öfver det verkliga förhållandet i detta afseende. De visa, att ställningen är mycket sorglig. Men det är dock ett glädjande faktum, att framgång också här är märkbar, äfven om den icke är så stor. År 1875 utgjorde i medeltal af 58 »lagbefalda» skoldagar för hvart barn försummelserna 17,2 % eller 10 dagar för hvart barn (från 1864 hafva således skolförsummelser minskats med 4 dagar). Under de sista åren är förbättringen icke ringa.

Det är ofta stor skilnad i försummelseprocenten mellan bygder, som ligga intill hvarandra, der förhållandena för öfrigt äro hvarandra lika, och det är visst icke alltid de trakter, hvilkas naturs förhållanden tyckas vara mest hinderliga för jemn skolgång, hvilka i detta hänseende stå lägst. Detta bevisar, att skulden till försumligheten förnämligast är att tillskrifva föräldrarnes slapphet och likgiltighet, under det säker-

ligen också de sociala och ekonomiska förhållandena, under hvilka befolkningen lefver, bidraga dertill. Men den nämnda skilnaden tyder också derpå, att orsaken är att söka på annat håll, nemligen hos lärarne och de lokala skolstyrelserna, som icke förstå att väcka kärlek och aktning för skolan. »Begge böra känna sig ansvariga för, huru skolan besökes».

Skolpligten varar från det åttonde året till utskrifningen från skolan och konfirmationen (normalålder 14—15 år); dock kan barnet, om det har nödig utveckling och erforderliga kunskaper, utskrifvas vid 13 års ålder. Äfven så kan barnet, när förhållandena tillstädja det, intagas i skolan vid 7 års ålder. Först med det åttonde året anser man annars hos oss barnet så utveckladt i lekamligt och andligt hänseende, att man med framgång och utan men för det kan bibringa det den första undervisningen. Fruktan för, att skolorna skulle blifva öfverfylda af barn, och att utgifterna i följd deraf skulle betydligt stegras, har ock varit medverkande dertill, att man bestämt inträdet i skolan till en så sen ålder.

Skoltid. Den i lagen befalda årliga skoltiden för kretsskolan är 12 veckor eller, der barnen äro delade i afdelningar, som besöka skolan på olika tider, *9 veckor för hvar afdelning.* Under särskilda omständigheter kan stiftsdirektionen förminska den i lagen bestämda tiden. Hvar skolvecka består af 6 skoldagar, hvar skoldag af 6 timmar med undantag af Lördagen, hvars eftermiddag är fri. Skolstyrelsen kan med häradsstyrelsens samtycke bestämma för kretsskolan en viss undervisningstid utöfver den i lagen befalda. Denna är mycket olika; sällan öfver 10 à 12 veckor årligen. Den högre folkskolan har ingen bestämd, i lagen befald skoltid, men i allmänhet utgör den årligen 36—40 veckor med 33 timmar i veckan. Vi stå här vid en synnerligen vigtig fråga. Den i lagen befalda skoltiden kan icke vara kortare, om det öfverhufvud skall kunna talas om en ordnad undervisning. Den är hos oss också mycket kortare än i andra land. Men huru svårt det är att fullgöra till och med denna, visar antalet af de barn, som hafva kortare undervisningstid än lagen bestämmer, och hvilka dessutom äro befriade från undervisning i något särskildt ämne. År 1875 utgjorde det omkring en sjundedel af samtliga skolpligtiga barn, men var dock i betydligt aftagande. Detta gäller i synnerhet de

nordligaste amten, hvilkas befolkning är delvis qvänsk och lappsk. Ehuru lärarne alltid hafva klagat öfver den allt för korta skoltiden och ihärdigt och högljudt önskat dess förlängning, kommer det nog »att löbe meget vand i stranden», innan detta sker, om det någonsin gör det. Dertill äro de förhållanden, under hvilka vårt folk lefver, allför hårda; barnens arbete i hemmet allt för nödvändigt, och dertill skulle också behöfvas en lärare i nästan hvarje krets, under det man nu får nöja sig med en lärare till två, ja, på somliga ställen till flere kretsar. För idealisterna kan man i detta hänseende hafva mycken aktning och sympati, men vi äro nästan rädda för, att deras sträfvanden i detta fall skola blifva fruktlösa. Men med god vilja och omtanke kan det under den. bestämda tiden uträttas icke så litet och så har också skett. Den flyttande skolan har större svårigheter att kämpa mot, deremot kan den fasta skolan med 2—3 afdelningar utsträcka den sammanlagda undervisningstiden utöfver en längre tidrymd och sysselsätta barnen med hemarbete, blott läraren förstår att ordna detta.

Med afseende på *skoltidens fördelning* under de olika årstiderna och *barnens intagande i skolan och utskrifning derifrån* råder ännu stor olikhet. Lagen innehåller intet derom på den goda grund, att sådana allmänna föreskrifter icke skulle kunna genomföras, då de lokala förhållandena äro så synnerligen ogynsamma. Det var väl meningen, att de lokala myndigheterna skulle bestämma detta genom reglementen och planer. Under en lång tid tog man denna sak mycket lätt, och om man än nu kan spåra en sundare åsigt angående denna del af organisationen, saknas det dock alltför ofta en fast plan derför. Skoltiden sönderdelas, så att säga, i »fragmenter» med långa mellanrum; intagning af nya barn fortgår oupphörligt, oaktadt lagen i detta fall föreskrifver bestämda, lämpliga tider; likaledes får ej heller skolåret någon bestämd afslutningstid med afgångspröfning, och afgången från skolan eger rum midt under halfåret. Hvart år skall församlings pastor hålla skolexamen; men den försiggår än vid en tid än vid en annan samt ofta olägligt för både lärare och barn. Det kan också svårligen ordnas annorlunda i många af våra vidsträckta församlingar, der presten derjemte har så många andra göromål att sköta. Men att

allt detta måste inverka hämmande på undervisningen är alldeles klart.

Undervisningen. En nödvändig förutsättning för en fullt tillfredsställande undervisning är *klassindelning*. Lagen har också i detta hänseende endast kunnat påpeka det önskvärda deraf. I den gamla tidens flyttande skola, liksom regelbundet äfven i nutidens, åtnjuta alla barn samtidigt undervisning. Man har här en samling individer från 8—15 år, hvarje årskull står på olika ståndpunkt, ja, de särskilda barnen inom denna äro ofta mycket olika hvarandra i utveckling och kunskaper. Det hela utgör en brokig mångfald. Till och med en mycket ofullkomlig klassindelning är nästan omöjlig. Man kan naturligtvis dela barnen i grupper, sällan dock i mera än två; och det kan lyckas dugliga lärare att så arbeta grupperna tillsammans, att de särskilda barnen någorlunda kunna följas åt, men — vanligen icke. Med de nämnda förhållandena för ögonen, som lägga ofantligt stora hinder i vägen för en planmessig undervisning, måste man också bedöma den flyttande skolans frukter. I detta hänseende står *den fasta skolan* obetingadt »med palmer i händerna». Den kan delas i *afdelningar*. Detta har ock under årens lopp egt rum, så att nu mera träffar man knappast i slättbygderna någon fast skola, som icke är delad. Afdelningarna äro dock icke öfverallt lika många, oftast 2—3, ibland 4, ja, till och med 5; i det sista fallet finnes flere lärare. Klassindelningen kan likväl icke uteblifva fullkomligt, då hvar afdelning omfattar 2—3 årskullar; men emedan den fasta skolan har de dugligaste lärarne, vid hvars praktiska utbildning, i synnerhet hvad beträffar de yngste, man har haft denna skola för ögonen, kunna dessa lättare bringa barnen på samma ståndpunkt. Men oaktadt detta måste man säga, att det ännu i detta hänseende är mycket, som behöfver ändras och förbättras. Hindren för en fruktbringande undervisning ligga dock icke endast i en ofullkomlig klassindelning. Vår lag har icke upptagit allmänna pedagogiska bestämmelser angående undervisningens plan och mål. Man kunde antaga, att dessa under den första tiden endast skulle hafva blifvit stående på papperet. Derföre skrifves blott, att stiftsdirektionerna skola utfärda *instruktioner*, »som äro grundade på lagen, för de under dem hörande skolorna. Sådana utfärdades också, men man nödgades af de

ofvan angifna grunderna att endast uppställa allmänna regler. Endast i få fall kunde skolkommissionerna utfärda reglementen och planer för häradets skolor, då man på grund af det myckna nya måste gå försöksvis till väga. Följden blef slapphet i hela maskineriet. Det öfverlemnades åt lärarens »conduite» att ordna allt på bästa möjliga sätt.

Lagen inskränker sig till att nämna *undervisningsämnena*, utan att närmare påpeka det mål, som skall uppnås i hvart särskildt ämne.

För *kretsskolan* äro ämnena: *läsning*, *kristendomskunskap*, *valda stycken af läseboken*, *förnämligast sådana*, *hvilkas innehåll är hemtadt från geografien*, *naturkunnigheten* och *historien*, *sång*, *skrifning*, *räkning;* och efter vederbörande skolkommissions bestämmelser *gymnastik* och *militäröfningar*. I de upprättade småbarnsskolorna äro ämnena: *läsning* (hufvudsakligen stafning och skriftliga öfningar), *kristendom*, litet *räkning* och *åskådningsöfningar*.

Den gamla skolan var nästan uteslutande en kristendomsskola. Luthers katekes och Pontoppidans förklaring voro de enda böckerna, hvilka dessutom användes vid sidan af det nya testamentet såsom läseböcker vid bibringandet af någon färdighet i innanläsning. Räkning och skrifning blefvo mer än lofligt försummade. I detta hänseende blef lagen af 1860 epokgörande derigenom, att den gjorde folkskolan till en *kristligborgerlig* skola, i det den införde så kallade *»utvalda stycken af läseboken»* eller *»realämnen»*.

Skolan saknade dock fullkomligt ändamålsenlig material för undervisning häri. Af en kongl. kommission utarbetades efter utländskt mönster *»läsebok för folkskolan och hemmet»*, som på samma gång skulle vara lärobok i realämnena. För detta ändamål intogos i henne stycken, hvilkas innehåll voro hemtade från nämnda ämneskrets.

Realundervisningen, men ännu mera läseboken, stötte på det häftigaste motstånd från landtfolket. Detta är ännu icke fullt öfvervunnet. Personer med helt olika åskådningar förenade sig till opposition, åskådningar som äfven på andra ställen äro väl kända. Vi träffa först på dem, som antingen af liknöjdhet eller materialism eller af dåraktig motvilja mot allt nytt, endast derför att det är nytt, förklarade undervisningen

i realämnena för endast *»ett onödigt påfund»* af de styrande. Deras barn kunde godt nöja sig med de små kunskaper, som deras föräldrar och förfäder haft tillfälle att inhemta. Verlden egde i alla fall bestånd. De nya ämnena innehöllo antingen endast hvad man visste förut eller också bara historier och äfventyr. Med dessa förenade sig det stora flertalet af de allvarliga kristna lekmännen, hvilka med sin pietistiska prägel voro fångade i en kortsynt och trångbröstad dualism, enligt hvilken ingen bro kan slås mellan det kristliga och humana. Dessa ville, att skolan blott skulle sysselsätta sig med det enda nödvändiga. För dem var realundervisningen icke allenast ett tidspillande arbete, utan den var skadlig, ja, syndig, emedan den införde barnen i den verld, som ligger i det onda o. s. v. Denna »kulturkamp» i sitt slag är kulturhistoriskt sedd ett fenomen, hvilken genom sitt motstånd till den moderna verldsåskådningen, som på den sista tiden begynner att framträda i flere trakter, gifver vårt folk en »temligen karakteristisk andelig fysionomie». Den rätta förmedlande ståndpunkten emellan dessa två ytterligheter har och kommer allt fortfarande att få en stor och tacksam uppgift att lösa på folkundervisningens område. Man måste dock å den andra sidan medgifva, att skolan icke heller sjelf var utan skuld i motståndet mot undervisningen i de nya ämnena, ty den kunde icke under den första tiden uppvisa synnerligen märkbara frukter af läsningen af läsebokstyckena med innehåll från realämnena. Till och med de flesta seminaristers utbildning var i detta hänseende temligen bristfällig, och man saknade dessutom den nödvändigaste undervisningsmaterialen. Den pedagogiska erfarenheten har tillika bevisat, att det var ett misstag att inrätta läseboken så, att den derjemte skulle vara lärobok i de särskilda realämnena, och att den med afseende på sitt hufvudsyfte att vara hjelpreda vid undervisningen i modersmålet till en del varit mindre lycklig vid val af ämnen. Det var i synnerhet det sista, som gjorde motståndarne så förbittrade, att de öppet satte sig emot lagens befallning, förbjödo läsebokens begagnande i skolan, ja, nekade till och med ibland att skicka barnen dit, om den begagnades. Den måste då formligen smygas in. Trots sina brister var läseboken ett för sin tid mycket förtjenstfullt arbete både från samlarnes och de bidragande författarnes sida,

till hvilka skolan står i stor tacksamhetsskuld. Under de sista tio åren har realundervisningen tagit ett stort steg framåt, ett förhållande, som har sin grund i åtskilliga omständigheter, hvilka längre fram skola nämnas. Motståndet har så småningom gifvit med sig. Till följd af det stora intresse, som realämnena hafva uppväckt hos barnen, hafva dessa blifvit deras bästa förespråkare i hemmen. Föräldrarne börja också få ögat öppet för värdet af undervisningen i dessa ämnen.

Med afseende på ämneskretsen för öfrigt har denna icke blifvit utvidgad genom den nya lagen. *Modersmålet, räkning och skrifning* hafva deremot kommit mera till sin rätt, ehuru ännu mycket är öfrigt att önska; med *sången* står det ännu mycket illa till. I detta sammanhang kan nämnas den vigtiga bestämmelse, som lagen af 1860 innehöll, nemligen tillträde till den så kallade *frivilliga undervisningen*, som på sätt och vis motsvarar den svenska fortsättningsskolan. Den skall användas för att meddela de af kretsens barn, hvars föräldrar önska det, *en fortsatt* undervisning i kretsskolans läroämnen, hvartill efter omständigheterna ett eller flere af den högre folkskolans ämnen kunna läggas. Lagens afsigt dermed har alltså varit att höja undervisningsmåttet för en del barn. Men den frivilliga undervisningen har på långt när icke förmått att vinna den betydelse, som dermed afsågs. Relativt sedt har nog antalet af dem, som deltaga i denna undervisning, stigit betydligt från 1861; men ännu 1878 utgjorde det blott en tredjedel af samtliga skolpligtiga barn, och hvad som är än värre, halfva antalet af de »frivilliga» var från Kristiania stift. Friskolans tid var också alltför knapt tillmätt, knappast en åttondedel af den i lagen befalda undervisningstiden. Dess ringa framgång beror förnämligast på de i många hänseenden svåra förhållanden, under hvilka folket lefver samt på bristfällig anordning af undervisningen. Egentligen är den afsedd för de äldre barn, som hafva genomgått den årliga i lagen bestämda skoltiden. Men den besökes lika ofta af de yngre, ja, icke sällan begagnas den — mot föreskrifterna — såsom en skola för barn, som kommit efter de öfriga. Så har den förlagts midt in i den i lagen befalda undervisningstiden eller varit sammanblandad med den egentliga skolan m. m. Den börjar dock nu att komma i ett bättre skick och få en planmessig arbetsordning. Under gyn-

samma förhållanden nyttjas den frivilliga undervisningen väsentligen till att föra barnet vidare framåt i modersmålets muntliga och *skriftliga* begagnande, räkning och realämnena.

Ytterligare kunna två ämnen nämnas, hvilka icke äro i lagen strängt befalda, nemligen *gymnastik och slöjd.* Dessa ämnen hafva fört en bekymmersam tillvaro, eller rättare de hafva hittils icke haft någon plats på skolans läsordning. Det har emellertid både från de styrandes, från lärarnes och enskilda personers sida uppkommit en mycket liflig rörelse för att föra dem framåt. Arbetet har förnämligast bestått i att väcka sinne för dessa färdigheters uppfostrande betydelse vid sidan af de rena kunskapsämnena. Om saken ännu är i sin begynnelse, tyder dock mycket på, att den har en framtid för sig. Intet af dessa ämnen är ännu införlifvadt som en organisk del af undervisningen, men de understödjas på många sätt både af myndigheterna och enskilda sällskap och föreningar. Principerna för undervisningen äro de samma som i Sverige. De hafva funnits och finnas väl äfven, som önska en utvidgning af ämneskretsen och bland dem förunderligt nog män, som allra bäst borde hafva personlig erfarenhet af, huru långt ifrån skolan ännu har kunnat smälta de redan bestämda ämnena. Det är väl snarare en yttring af det öfver allt framträdande begäret efter nytt, hvilket åter är en frukt af nutidens vidtomfattande popularisering af vetenskaperna, som strax är färdig att göra tidsandan tillags, än naivitet. Men det blifver förmodligen ännu länge ett rop i öknen.

Den högre folkskolans ämnen äro: modersmålet, geografi, historia, naturalhistoria, teckning och geometri, förutom kretsskolans allmänna läroämnen; i öfversta afdelningen kan dertill läggas: matematik, ekonomi och ett främmande språk (tyska eller engelska). I stället för kristendomskunskap efter de anbefalda läroböckerna kan träda bibelläsning och kyrkohistoria. Äfven denna hufvudafdelning arbetar delvis under samma vanskligheter som kretsskolan. Måttet af förkunskaper är satt för lågt för en vidlyftigare undervisning, klassindelningen och kursfördelningen äro bristfälliga.

Hvad fortsättningsskolan angår, så äro undervisningsämnena, i synnerhet för aftonskolorna, icke ännu bestämdt faststälda. Modersmålet, räkning och skrifning kunna dock sägas

vara bestämda, ofta de enda som äro det. På rättskrifning och grammatik i förening med utarbetande af bref och andra i allmänna lifvet förekommande skrifvelser lägges det synnerlig vigt. Räkningen syftar förnämligast på att göra eleverna förtrogna med det nya mynt-, mått- och vigtsystemet och räknesorternas tillämpning på detta system. Härtill kommer sedan litet undervisning i historia, geografi och naturalhistoria.

Amtsskolornas ämneskrets omfattar ungefär det samma som de svenska folkhögskolornas. Hufvudvigten vid undervisningen lägges på modersmålet, historia, räkning och geografi. Det kan nog med någon rätt sägas, att undervisningstiden icke står i något rimligt förhållande till antalet af ämnen och hvad som genomgås i dessa. Skolorna äro ännu för unga, för att man skall kunna se några synbara frukter efter dem. Med skäl kan befaras, att en viss ytlighet skall blifva följden af den stora osmälta massan vetande, som man på få månader vill bibringa eleverna, vare sig att man ser på själsförmögenheternas formella utveckling eller på förvärfvandet af positiva kunskaper, hvilka båda slag af bildning ju skola främjas i och genom denna skolas arbete.

Lagen har ej bestämdt föreskrifvit någon *lärokurs för undervisningen* i folkskolans särskilda hufvudafdelningar. Tack vare auktoriteternas bemödanden har dock småningom genom häfdvunnet bruk ett slags lärokurs blifvit faststäld. Denna genomgås nu i de allra flesta folkskolor. För att ej upptaga för mycket rum vill jag ej närmare göra reda för denna kurs, helst den, hvad hufvudämnena beträffar, någorlunda motsvarar det i Sverige i lag bestämda måttet. I de öfriga ämnena är ännu mycket öfrigt att önska, men år från år blir dock undervisningen i dessa ämnen bättre tillgodosedd i allt flere och flere skolor. I det väsentligaste gäller, hvad som här sagts, äfven om de öfriga, högre afdelningarna. Inom dessa är dock ojemnheten mindre.

Alla de ofvannämnde hindren för kretsskolans fulla utveckling hafva naturligtvis också i hög grad inverkat på *undervisningssättet*, och i ljuset häraf måste man också bedöma dettas beskaffenhet.

I den flyttande skolan i dess gamla gestalt var att gå i skola i regeln liktydigt med att pluggläsa lexor. Dessa för-

hörde sedan läraren så, att hvart barn särskildt fick läsa upp sin lexa. »Pluggskolan» florerade långt in i vår tid, och man kan nog ännu träffa på gamla lärare, som undervisa på det gamla sättet. För så vidt det gjordes något försök med en verklig undervisning, bestod denna i vexelundervisning. Denna hade också hos oss på sin tid ett mycket högt anseende och understöddes af framstående män. Ehuru denna metods pedagogiska värde ju har kommit i afgjord misskredit, *kan* den dock ännu på goda grunder brukas i många skolor, nemligen vid undervisningen i innanläsning.

Lärarnes duglighet i att undervisa och deras färdighet deri steg naturligtvis betydligt i samma mån, som seminarierna försågo skolan med nya lärare, men dessa hade i stället andra fel i sättet att behandla de särskilda ämnena.

Pluggläsningsperioden ersattes till en del af katekisationsperioden, under hvilken allt både likt och olikt togs till ämne för långa, utdragna och andedödande katekisationer. Hit hörde också de så kallade »förståndsöfningarna», som hade sin särskilda plats på läsordningen. Undervisningen gick upp uti förståndsmässiga utvecklingar, hvilka oftast voro lika litet förståndsmässiga som utvecklande; de voro knappast annat än en tidsödande »tortur» för barnet. (Till denna tid hör den välkända skolläraretypen med det styfva, kantiga och pedantiska väsendet och det krystade bokspråket.) Ett väsentligt fel vid undervisningen var, att läroämnena ej inträdde efter hvarandra i ändamålsenlig ordning, och att ingen bestämd plan följdes vid meddelandet af de särskilda styckena inom de olika läroämnena. I och med den fullkomligare utveckling, som läroanstalterna fingo till följd af 1860 års lag, tilltog också dugligheten hos lärarne, och ju klarare dessa fattade sin uppgift, med desto mera nit egnade de sig åt sin gerning. Lärarnes skicklighet och nit kunna år från år sägas vara i en glädjande tillväxt. Hvad den förstnämnda beträffar, kan man spåra en långt större förmåga hos många lärare i att anordna läroämnet och skrida planmessigt framåt, liksom också den nyare pedagogikens sunda realistiska sträfvanden att framställa läroämnet konkret, åskådligt och i en för barn lämplig form har lemnat märkbara frukter i sjelfva det yttre behandlingssättet Man har

kanske här, likeom i folkhögskolan, varit böjd för att drifva det berättande eller föredragande undervisningssättet till ytterlighet, men häremot har det under den sista tiden uppstått en reaktion, så att det kan sägas, att man går framåt i sund metodisk riktning. Denna förbättring är en följd icke endast af en fullkomligare lärarebildning, utan också af en större direkt omsorg från de styrande myndigheternas sida. Här är också rätta stället att nämna det af rikets församlade *skoldirektörer* år *1874* utarbetade *»utkastet till en undervisningsplan för den lägre folkskolan på landet»* tillika med *förslagen till läsordningar* för de olika slagen skolor samt klassindelningar icke blott för de i lagen befalda, utan äfven för de frivilliga skolorna. Ehuru utkastet icke lika detaljeradt som den svenska Normalplanen fördelar lärokurser och angifver lärogången, så meddelar det dock många utmärkt goda anvisningar både om lärokursernas ändamålsenliga fördelning (såsom om bibliska historiens läsning före katekesen och om läsningen af denna återigen före förklaringen) och angående ämnenas begränsning samt beträffande den metodiska behandlingen af hvart ämne på ett för detsamma passande sätt. De allmänna principer, hvarpå utkastet är bygdt, äro fullkomligt desamma som Normalplanens. Det har icke den strängt normativa karakter som den svenska planen, men är dock nu lagd till grund för skolornas närmare anordning i de särskilda stiften. Oaktadt man måste erkänna ett visst framåtgående vid behandlingen af de särskilda ämnena, som vittnar om mycket godt för framtiden, är det dock ännu blott i sin begynnelse; man är långt, långt från målet; i synnerhet lider undervisningen i modersmålet ännu af stora brister, äfvensom undervisningen i räkning.

Det är icke endast på ofvannämnda sätt, som styrelsen har gjort sig förtjent af undervisningens förbättring. Här må också nämnas dess sträfvanden att förse folkskolan med god och billig *undervisningsmateriel.* I detta hänseende är redan ganska mycket uträttadt. Vid sidan af läseboken för folkskolan, som i denna riktning är det betydligaste arbetet, har det likaledes på offentlig föranstaltning utkommit en följd af små läroböcker och enskilda metodiska hjelpredor för lärarne, omfattande kristendomskunskap och räkning, historia, geografi, naturalhistoria, skrifning, teckning och gymnastik samt modersmålet.

Religionsundervisningen har hittills haft mycket att kämpa emot, i det den authoriserade läroboken, Pontoppidans »förklaring», trots sina många förträffliga egenskaper för öfrigt är allt för vidlyftig och tung som lärobok, så att den med rätta har kallats ett »pedagogiskt kors» för lärare och barn. Men med hänsyn till dess välsignelserika betydelse i kyrkligt hänseende och dess nästan symboliska betydelse för de kristliga lekmännen har man länge dragit sig för att försöka få den utbytt mot en annan. Erfarenheten har också visat den stora vanskligheten af att åstadkomma en sådan, som i alla delar motsvarar sitt ändamål. Frågan om en ny katekes har således länge varit den mest brännande frågan inom skolverlden. Men klagomålen hafva blifvit allt högljuddare från alla håll. Nu ändtligen synes saken vara mogen; på kyrkostyrelsens uppfordran inkommo vid årsskiftet 19 särskilda utkast till en ny lärobok i religion. Denna skall underkastas granskning af en sakkunnig kommission.

Förutom passande läroböcker har styrelsen med nitälskan sörjt för anskaffandet af lämplig och billig *materiel* för öfrigt, såsom väggkartor, glober, tellurier, planscher, hörande till den bibliska och fäderneslandets historia, apparater för teckning och skrifning, geometriska och stereometriska hjelpmedel m. m. Allt efter som dessa läromedel hafva blifvit utbredda, fastän det ej skett utan misstro och motstånd, har också benägenheten för dem stigit hos folket. Således säges det från Bergens stift, att der har synts ett starkt och utbredt intresse för att förse skolan med läromedel, äfven med sådana, som ej varit alldeles nödvändiga. Detta är så mycket mera värdt pris, som anskaffandet af dessa sistnämnda är en fullkomligt frivillig sak. År 1879 blef det på administrativ väg befaldt, att kommunerna skulle förse *alla* skolor med det i lagen befalda minimum af läromedel. Här är dock ännu ett vidt fält för arbete.

Då fråga är om de *yttre* medlen för en fruktbringande undervisning, böra skollokalerna också nämnas. Det har i denna riktning arbetats med icke liten kraft så väl från statens som kommunernas sida, i synnerhet när man erinrar sig, hvilka stora uppoffringar i direkta penningbidrag, som i detta fall måste göras. Den fasta skolan måste i början hållas nästan uteslutande i hyrda lokaler. Om det än var ett framåtskridande,

att skolan fick sitt eget rum, der den ostörd kunde arbeta, var detta oftast sådant, att det ej främjade ett flitigt besökande af skolan. I synnerhet i de förmögnare distrikten har uppförandet af egna till skolan hörande hus nästan blifvit genomfördt. Ett bevis för framskridandet i detta hänseende är det faktum, att antalet af nya hus från 1861—1875 är tre- à fyrdubbladt (613 mot 2100), och under de sista åren har uppförandet af nya hus fortsatts. (En kommun på Ostlandet beviljade för några år sedan på en gång icke mindre än 100,000 kr. till inköp af lönejord åt lärare och till uppförande af skolhus.) Det kan dock icke nekas, att det vid nybyggnader tagits alltför litet hänsyn till lokalernas inredning både i pedagogiskt och hygieniskt hänseende; för litet kubikinnehåll och för liten golfyta; olämplig form på skolrummet samt på fönster, pulpeter och bänkar o. s. v. äro vanliga fel. Allt efter som upplysningen stigit, har man dock begynt att äfven inse betydelsen af att ordna allt sådant på bästa möjliga sätt, hvarför man nu oftare får se skrifvelser till skoldirektörerna med begäran att få teckningar och förslag till skolinredningar från sakkunnig hand.

8. Lärarnes utbildning, anställning, rättsliga och ekonomiska ställning.

Skolor och inrättningar för utbildande af de för folkskolan nödvändiga lärarkrafterna äro följande. För utrymmes skull skola de nämnas så kort som möjligt.

a) *Stiftsseminarier*, 6 till antalet, upprättade mellan åren 1824 och 1865. Lärokursen äro tvåårig med två ettåriga klasser, en lägre och en högre; elevernas normalålder 17—24 år. Trots sin i början ofullkomliga inrättning hafva dessa anstalter genom 1869 års reglemente utvecklats så, att de någorlunda motsvara tidens kraf. Fordringarna för inträde, ämnenas antal och målet för undervisningen äro ungefär desamma som i Sverige, men tillegnandet och den formella behandlingen af ämnet kunna naturligtvis till följd af den korta undervisningstiden icke blifva så grundliga som der. Emellertid har dock öfver hufvud taget lärarens kunskapsförråd och duglighet, på grund så väl deraf, att de inträdessökande för hvarje år hafva större kunskaper, som ock af den stora konkurrensen vid intagandet i seminarierna, under de sista åren stigit betydligt. Oaktadt

detta har dock önskan om utvidgning af seminariekursen till treårig alltjemt blifvit större äfven inom lärareståndet sjelft. Då styrelsen delade denna åsigt, tillsattes *1879 en kommission*, som utarbetade ett utkast till nya läroplaner och reglementen, beräknade för en treårig kurs, samt förslag till en bättre anordning af den praktiska undervisningen och öfningsskolan. I detta utkast upptogos *fornnorska* och *tyska* som alternativa läroämnen för att gå till mötes den dubbla fordringen på seminarierna, att lärarebildningen borde byggas på en mera nationel grund och tillika lemna lärarne tillgång till större kulturfolks allmänna och pedagogiska litteratur. Den på utkastet bygda kongl. propositionen till stortinget 1880 blef dock icke bifallen, och således står nu denna sak för närvarande »in suspenso».

Vid sidan af stiftsseminarierna skulle finnas b) mindre anstalter eller *lärareskolor*, beräknade för de fattigare delarne af landet. Antalet af dessa skolor var vexlande, vanligen omkring 20; de funnos förnämligast vest- och nordanfjälls samt i Kristiansands stift. Kursen var ett och ett halft år; för inträdet fordrades ej så stora förkunskaper, och målet var ej satt så högt; men de undervisade för öfrigt i samma ämnen som seminarierna. De förenades med en kretsskola, som tjenade som öfningsskola; stundom också med en högre folkskola, som då var förberedande skola. Allt efter som landet blef försedt med ett större antal stiftsseminarister, hvilka nöjde sig med de mindre goda lärareplatserna, blefvo de öfverflödiga, hvarför de så småningom nedlades; den sista 1883.

Förutom dessa båda slags anstalter fans det ännu, nemligen i äldre tider, en tredje anstalt för utbildning af lärare, nemligen c) *lärarelärlingsinstitutionen.* Denna bestod deruti, att de, som ville bildas till lärare, skulle genomgå den lägre afdelningen af en högre folkskola och en ettårig öfningskurs i en skola, hvars lärare af stiftsdirektionen var bemyndigad att antaga lärlingar till vägledning.

År 1872 beslutades, att de, som ville, skulle få undergå en examen, som till innehåll och form vore lika seminariernas och lärareskolornas, och som gaf samma rättigheter som dessa. För att anställas som fast lärare vid kretsskolan är det nödvändigt att hafva bestått en af dessa pröfningar. Hädanefter blifver

till följd af detta förhållande afgångspröfningen från ett stiftsseminarium det normala vilkoret för att blifva fast lärare.

Under de sistförflutna tio åren hafva samtliga seminarierna och lärarskolorna utsändt nära 2000 unga lärare. Från 1875 har tillgången varit tillräcklig till att ersätta de afgående, och under de sista åren har en betydlig öfverproduktion egt rum.

Lagen af den 22 Maj 1869 gaf *qvinnor rättighet att blifva lärarinnor i folkskolan*, men staten drog märkvärdigt nog icke konseqvenserna af detta steg, nemligen genom att samtidigt gifva qvinnorna en lika god och billig utbildning i offentliga anstalter som männerna. Häraf har uppstått ett högst orättfärdigt förhållande. I det man alltså lät dem bekosta sin utbildning, var man dock å andra sidan så nådig, att man anordnade de så kallade *lärarinnepröfningarna* (af $^{1}/_{11}$ 72), hvilka delas i två slag. Lärarinnepröfningen af den första graden motsvarar ungefär afgångsexamen vid seminarierna; den hålles i de flesta stiftsstäder, och till den samma sluter sig en praktisk kurs tillika med undervisning i pedagogik och naturkunnighet Lärarinnepröfningen af den andra graden hålles på olika tider och ställen under vederbörande skoldirektörs ledning och kräfver ett temligen litet kunskapsmått, ungefär detsamma som fordras för den under c) nämnda pröfningen. Afsigten med denna pröfning är att skaffa småskolan lärarinnor och kretsskolan hjelplärarinnor.

I känslan af den orätt, som på detta sätt tillfogades qvinnan, när man först ansåg henne användbar i skolans tjenst, framkom den ofvannämnda seminariikommissionen också med ett utkast till en ordnad offentlig undervisning för lärarinnor och föreslog tillsvidare upprättandet af 2 qvinliga seminarier efter samma plan som stiftsseminarierna. Men icke heller detta förslag bifölls af stortinget, ehuru det från alla sidor erkändes, att spörsmålet snart måste lösas.

Förutom ofvannämnda anstalter för lärarebildningen kan märkas följande, om än mindre fasta, för *speciela* syften. Stortinget har flere gånger anslagit penningar till hållande af omkring fyra veckors lärokurser i stiftsstäderna, hvartill i synnerhet äldre lärare med bristande bildning inkallats närmast för att förberedas till *undervisning i aftonskolorna*. Äfvenså har det under de senare åren beviljats summor för att utdelas som *sti-*

pendier till lärare, som ämna gå in i *amtsskolans* tjenst, äfvensom till lärare, som vilja företaga resor i utlandet för att blifva bekanta med skilda grenar af skolväsendet. Tid efter annan har det på åtskilliga ställen hållits *kurser* för att öfva äldre barn i *gymnastik och vapenöfning*. Hvart år inkallas på ansökan lärare vid högre folkskolor, borgarskolor m. fl. till Kristiania för att deltaga i ett till två års kurser på *gymnastiska centralinstitutet* derstädes. Slutligen har det också under de sista åren utdelats stipendier åt folkskolelärare för att utbilda sig i slöjd vid privata eller af landthushållningssällskapen stiftade arbetsskolor.

Antalet *lärare* utgjorde 1875 3272, hvilket är något mera än föregående år. Deremot visar sig ett raskt framåtskridande till det bättre i förhållandet mellan examinerade och oexaminerade lärare. *Lärarinnorna* utgjorde nyssnämnda år endast 54; sedan har nog antalet vuxit betydligt.

Vid kretsskolan anställas faste lärare och lärarinnor af stiftsdirektionen efter föregående tillkännagifvande om, att platsen är ledig och efter förslag från skolkommissionen. Hjelplärare vid kretsskolan och lärarinnor vid småskolan anställas af skolkommissionen. Den *högre folkskolans lärare* anställas af den för hvart amt tillsatta amtskolkommissionen. Vår lag har sålunda i detta hänseende icke gått så långt, att den lagt valet af lärare i skoldistriktets egen hand. Det har emellertid blifvit sed, att skoldirektionerna nästan utan undantag välja den af den lokala myndigheten föreslagne; myndigheten står alltså blott som ett värn mot skrikande orättvisa. Det har dock icke saknats röster, som, i synnerhet sedan politiken blifvit förherrskande, hafva önskat, att rätten att tillsätta lärare skulle öfverlemnas åt skolkommissionerna eller häradsstyrelserna, alltså uteslutande läggas i folkets egen hand, naturligtvis med några mycket obetydliga garantibestämmelser. Det har också gjorts praktiska försök att få lagen ändrad på detta sätt. Men märkvärdigt nog hafva dessa försök mött det starkaste motstånd från lärarne sjelfva öfver hela landet från ena ändan till den andra, och det oaktadt de flesta hylla breda demokratiska grundsatser. Med en tillintetgörande majoritet hafva lärarемötena afvisat tanken derpå och uttalat sig för det bestående, ja, icke få önska, att tillsättningen skulle läggas i händerna på en centralmyndighet för hela landet. Oafsedt hvad som kan vara be-

vekelsegrunden till detta motstånd från lärarnes egen sida, kan det väl icke nekas, att åtskilliga, och dessa ganska betydliga, faror kunna uppstå, om alla band, hvilka nu äro satta mot vilkorlighet och orättvisa, skulle lösas. Lärarne utgöra ett mycket talrikt och för samfundet mycket betydelsefullt element, hvars sunda och af alla sidoinflytelser oberörda sammansättning icke nog kan betonas. De kommunala styrelserna äro i allmänhet bildade med andra mål för ögat. Makten att tillsätta torde mera än en gång blifva ett tveeggadt svärd, som skulle vända sig mot handhafvaren sjelf, hur berättigad och i sin innersta grund vacker den tanken än kan vara, att folket sjelft, här närmast far och mor, bör välja den, som skall i deras ställe träda fram för barnen, och således blifva den förmedlande länken mellan hemmet och skolan.

Faste lärare och lärarinnor kunna afskedas på grund af bevisad bristande duglighet och flit eller uppenbart förargligt lif, men skolkommission, prost och stiftsdirektion måste vara eniga derom, sedan vederbörande fått tillfälle att förklara sig. Hjelplärare och småskolelärarinnor kunna utan vidare afskedas af skolkommissionen.

En ganska betydelsefull faktor med afseende på skolans framgång är lärarnes *ekonomiska* ställning; den är ju på sätt och vis ett slags måttstock derför. Emellertid skulle det vara en alltför rask slutsats, om man af de norska lärarnes yttre lefnadsförhållanden skulle bedöma skolans ståndpunkt. Vårt fädernesland intager troligtvis i detta hänseende en egendomlig ställning, för hvilken det dock icke kan närmare redogöras här.

Om tiden före 1860 kunde detta påstående med långt större rätt hafva gjort sig gällande. Lärarnes aflöning var då för tiden så genomgående usel, att den mången gång knappast gick upp mot hvad en simpel arbetare förtjenade. 1860 års lag bevisar också här ett märkbart framsteg. Vi kunna gifva oss in endast på dess hufvudsakliga bestämmelser angående löneväsendet. Hvart amtförmanskap skall med stiftsdirektionens gillande bestämma *storleken af lärarens lön för hvarje skolvecka,* hvartill sedan kommer ersättning i penningar för *kost* och *herberge*, beräknad för vecka; den bestämmes antingen lika för hela amtet eller för särskilda delar deraf. I början gåfvos kosten och herberget in natura.

Inom hvar kommun skall det *åtminstone åt en af lärarne anskaffas boning och jord*, på hvilken minst två kor kunna födas, och trädgård anläggas. Lagen uppmanar kommunerna att skaffa boställsjord åt så många af sina lärare som möjligt. Inom de rikare distrikten har denna uppmaning också följts i ganska stor utsträckning, och boställsjordens areal går ofta långt öfver det bestämda minimum. Till dessa förmåner komma två grader af *ålderstillägg* efter 5 eller 10 års tjenstetid. Hvarje grads storlek och antalet tillägg i hvarje grad bestämmes af amttinget. Genom lagen af den 19 Juli 1878 bestämdes än vidare, att samtliga lärare och lärarinnor vid folkskolan erhålla af statsmedlen ett *lönetillägg* af två kronor för hvar skolvecka och, om den fasta i lag bestämda storleken af veckolönen är minst 8 kronor för lärare och 5 kronor för lärarinnor, ett ytterligare statsbidrag af intill 2 kr. i förhållande till veckolönens förhöjning utöfver den nämnda i lag faststälda storleken. Efter 15 års tjenst tillkommer än vidare ett belopp af respektiva 3 och 2 kr. (lärarinnor) i veckan, så framt vilkoret för erhållandet af ålderstillägg är uppfyldt: nemligen genomgången pröfning och bevisad flit och duglighet.

Genom dessa skilda tilläggsbelopp har staten så småningom sökt att förbättra lärarnes ställning. Genom att göra sina bidrag till en del beroende af de lokala myndigheternas bevillningar har den på sätt och vis tvungit dessa att i högre grad än förut sörja för lärarnes bästa i detta hänseende. Enligt hvad förut sagts om skolans anordning, skulle det på grund af *lönens beräkning efter vecka* blifva en stor skilnad i lönevilkor för de särskilda lärarne. I synnerhet i de vest- och nordanfjällska distrikten äro dessa mycket tarfliga. Men om man fördelar den samlade inkomsten öfver hela landet, blifver i genomskärning det belopp, som nu för tiden betalas, mycket större än förr och vittnar glädjande om vårt fattiga lands ekonomiska framåtskridande äfvensom om den öppnade blicken för lärareståndets betydelse. Huru mycket lärarekårens ställning, sedan 1860 års lag trädt i kraft, blifvit förbättrad, kan man se deraf, att under det 1860 lönen för hvarje lärare i medeltal utgjorde 260 kr. om året, hade den 1875 stigit till 516 kr. (häri äro icke medräknade klockarnes inkomster och statsbidrag). Under loppet af 15 år har alltså lärarelönen nästan fördubblats.

Af 100 lärare hade dessutom i medeltal 44 bostad och 29 dertill större eller mindre jordegendom. Sträfvandena att låta allt flera lärare komma i åtnjutande af dessa sista förmåner fortsättas allt framgent och kunna icke nog erkännas. Det är en i mer än ett hänseende prisvärd tanke att skaffa läraren ett hem med ty åtföljande landtbruk. Detta kan höja hans ställning äfven i socialt hänseende oah förbättra hans lefnadsomständigheter långt öfver den egentliga nettobehållningen af boställsjorden.

Lärarnes vid den högre folkskolan lön utgår med en viss summa för år, vanligen uppgående till 700—1000 kr. Amtskolans lärare hafva i medeltal en lön af respektiva 1600—2000 kr. och 1000—1200 (andre läraren).

Trots det otvifvelaktiga framskridandet äfven i detta afseende kunna lärarelönerna icke sägas stå i rimligt förhållande till tidens kraf. Lärarens verksamhet är ingen med rosor beströdd väg. Om fordringar på förbättring nu för tiden icke låta höra af sig, är grunden dertill förmodligen endast den, att landets utgifter äro så stora, att en sådan fordran på förhand tillbakavisas.

4. Folkskolans styrelse och tillsyn.

Vår folkskola är visserligen stats- och kyrkskola, men först och främst *kommunskola.* Hvarje härad skall i regeln utgöra en *skolkommun*, inom hvilken det närmaste bestyret om skolan åligger en *skolkommission*, som består af pastorn i församlingen som ordförande, häradsstyrelsens ordförande, så många af häradsstyrelsen valde män, som denna bestämmer, samt en af kommunens lärare, vald af dessa. Hvad institutionens magtområde och funktioner angå, så äro dessa desamma som de motsvarande svenska. Prestens sjelfskrifna ställning som ordförande vittnar klart om lagstiftarnes vilja, att *kyrkan* skall hafva en framstående plats i skolans ledning, en sak, som ännu tydligare framgår deraf, att lagen har förordnat presten att vara skolans *närmaste inspektör*, då den säger: »i synnerhet åligger det presterna att hafva en *noggran tillsyn* öfver allt, som angår uppfostran och undervisning i församlingens skolor. De skola genom alla medel, som stå dem till buds: genom besök i skolan, genom uppmuntran, förmaning och råd bidraga dertill, att ord-

ning, flit och en kristlig ande råda i skolan.» Mot denna presterskapets inflytelserika ställning och deraf härrörande magt att bestämmande gripa in i skolans arbete, såsom det egentliga drifhjulet, har det naturligtvis också hos oss, såsom en dyning af den stora kulturkampen »draussen», höjt sig en temligen häftig opposition. Den har till en del underblåsts af de yngre inom lärareståndet. Man har under kampen visserligen hemtat sina argumenter ur pedagogisk synpunkt, enligt hvilka det skulle vara önskligt att aflägsna presterskapet från detta förmyndareskap. Men under de sista årens politiska rörelser har det blifvit allt mera uppenbart, att den starka oppositionen från mångas sida har ett långt vidsträcktare mål, i det den syftar hän att införa en konfessionslös, för att icke säga en religionslös skola. Vi låta det här bero, huruvida folkskolan skulle vara bättre betjent med en specifik sakkunnig ledning och döma således intet om de sträfvanden, som röra sig uteslutande på skolans eget område; mycket talar för dessa. Men om man ser bort härifrån, måste man likväl medgifva, att vårt folk står i stor tacksamhetsskuld till det norska presterskapet i allmänhet, ty det har en stor förtjenst af att med kraft och visdom hafva bragt lagen af 1860 till stånd och derunder med en oförvillad blick äfven för den borgerliga sidan af skolans arbete i första hand bragt vårt upplysningsväsende till den ståndpunkt, der det nu står. Dess ställning har varit mycket vansklig mellan tvenne motståndare, som hafva fullkomligt motsatta åskådningssätt.

Att det i de lokala skolstyrelserna lemnas tillträde åt en af kommunens *lärare*, är ett lojalt erkännande af dessas betydelse och rätt att hafva en stämma med i styrelsen af skolans angelägenheter. Denna anordning har bevisat sig vara mycket ändamålsenlig. Församlingspresten och skolläraren hafva nog mer än en gång stått endrägtigt tillsammans och för att föra sin sak till seger utkämpat stora strider mot trångbröstenhet och oberättigad konservatism både inom och utom skolkommissionen.

Der skolkommissionen finner det lämpligt, *kan* den bland skoldistriktsinvånare utnämna en eller flere *tillsyningsmän*, hvilka förnämligast hafva att vaka öfver och verka för, att barnen flitigt besöka skolan. Den vink att begagna sig af denna otvif-

velaktigt mycket betydelsefulla inrättning, som lagen gifver, har hittils alltför litet blifvit följd.

Den nästa myndigheten i folkskolans styrelse utgöres af *prosten*, hvilken har uppsyn öfver alla skolor inom prosteriet, men som utom vid skolvisitationer och särskilda budgetssakers behandling har en mindre framträdande plats.

Den tredje myndigheten är *stiftsdirektionen*, som på samma gång är styrelse för hvarje amtkommuns skolväsen (längre fram mera härom) och öfverstyrelse för stiftets samtliga skolor. Den består af amtman, biskop och *skoldirektör*. Åt öfverstyrelsen är väsentligen anförtrodd den ekonomiska ledningen och tillsättandet af lärare; i pedagogiskt hänseende utöfvas *uppsigten* af biskop och skoldirektör, mellan hvars myndighet i så måtto lagen icke har uppdragit bestämda gränser. Emellertid har det blifvit en plägsed, att biskopen hufvudsakligen vakar öfver kristendomsundervisningen, under det skoldirektören är den ledande i administrationen.

Skoldirektörsinstitutionen grundades genom 1860 års lag; dess mål var och är att genomföra denna lag på ett sakkunnigt sätt. Skoldirektören skall förnämligast genom resor och uppehåll i de särskilda delarne af sitt distrikt göra sig bekant med skolväsendets yttre förhållanden och inre tillstånd; han skall gå skolkommissionen och lärarne tillhanda med råd och vägledning rörande skolans inrättning, undervisning och tukt och skall för öfrigt utföra allt, som anbefalles honom genom någon särskild lag eller af rikets centralstyrelse. Förutom sitt stora verksamhetsfält som medlemmar af stiftsdirektionen hafva alltså skoldirektörerna väsentligen uppgiften att vara öfverinspektörer.

Oaktadt det för ungefär ett decennium sedan reste sig ett starkt motstånd mot denna institution från det mägtiga Jaabækska lägret, hvarifrån gång på gång framkom det förslaget, att den skulle nedläggas, har den dock kunnat qvarstå. Man kan också säga, att den har varit och är en af de betydelsefullaste lederna i vår skolas utveckling och detta desto mer, som det har lyckats att få dessa platser besatta med utmärkt skickliga och för skolan särdeles uppoffrande män. Det har också från alla håll, till och med från vår administrations störste motståndare, måst erkännas, att skoldirektörerna hafva en oförgätlig ära, såsom de förnämsta bärarne af det nya skedet i folksko-

lans utveckling och tillväxt. Emellertid hafva förhållandena, sådana de småningom gestaltat sig, haft till följd, att uppsynen öfver ett helt stifts skolväsende öfverstiger en mans, till och med den starkastes, krafter. Det alltjemt växande antalet af så väl lägre som högre folkskolor, budgeternas tilltagande, både hvad beträffar omfång och specifikation, och det stora statistiska materialets bearbetning fängslar honom nästan uteslutande vid sitt kontor. Till egentligt inspekterande kan skoldirektören vid sidan häraf icke få mycken tid, i synnerhet när distrikt skola besökas, som äro lika stora som hela Danmark, och hvilka hafva mycket dåliga kommunikationer. Ifrån det parti, som allt framgent önskar skoldirektörernas bibehållande, har man börjat fordra en verklig inspektion genom amts- eller fogderi-inspektörer, till hvilken befattning skulle tagas män, som genom personlig tjenstgöring hafva förskaffat sig bekantskap med folkskolans både yttre och inre ställning.

Centralstyrelsen för hela rikets skolväsende ligger hos det *kongl. departementet för kyrka och undervisningsväsende.* Dettas chef, som i allmänhet väljes med kyrkans kraf för ögonen, styrde i början skolan utan något speciellt sakkunnigt biträde. Under vissa tider sökte han hjelp hos en så kallad »sakkunnig konsulent». Men från 1864 (?) förlades skolstyrelsen till en egen byrå med en *expeditionschef* som ledare närmast statsrådet (både af den lägre och den högre skolan). Denna förändring har naturligtvis varit af ingripande betydelse.

5. **Folkskolans ekonomi.**

Detta kapitel af lagstiftningen är temligen inveckladt och har förmodligen mindre intresse för utländingen, hvarför det skall afhandlas i den största korthet.

Skolväsendets ekonomi kan hänföras till tre skilda områden.

a) Den *enskilda skolkommunen* med sin egen *skolkassa*, hvars förvaltning är anförtrodd åt skolkommissionen, som för hvart år skall afgifva inkomsts- och utgiftsförslag till den myndighet, häradsstyrelsen, som har att besluta om utgifter för skolan. Denna bestämmer de nödvändiga utgifter, som skola utgå utöfver skolkassans fasta inkomster. De af häradsstyrel-

sen beslutade utgifterna skola fördelas på de skattpligtiga efter allmänt gällande regler (förutom naturaprestationer).

b) Vid sidan af de enskilda kommunerna bildar hvarje amt en *större* skolkommun med sin *amtsskolkassa*, hvars förvaltare är stiftsdirektionen och beviljande myndighet amtstinget, hvilket behandlar det inkomst- och utgiftsförslag, som den förstnämnda uppsätter. Till grund för detta ligger ett dylikt, som blifvit inlemnadt från prosterierna. Amtsskolkassans inkomster äro räntor på kapital, de af stortinget beviljade bidragen af statsmedel och *en summa, som utskrifves på hvarje särskild invånare i amtet, nu för tiden ungefär 8 öre på hvarje person.* Statsbidraget är intill en uttaxering af omkring 8 öre dubbelt så stort som hela uttaxeringen, och, så vida det i lag faststälda beloppet af lärarelönen är 8 kr., tre gånger så stort som det uttaxerade beloppet. Amtsskolkassans medel skola begagnas till *ålderstillägg*, bidrag till *högre folkskolor, amts- och aftonskolor*, arbetsskolor (3-dubbelt statsbidrag), uppförande af skolhus och inköp af *lärarebostället* m. m. Afsigten med denna inrättning har nog förnämligast varit den, att de större kommunerna skulle komma enskilda och synnerligen de »svagare» kommunerna till hjelp i ofvan nämnda hänseenden. Genom sin säregna sammansättning antages amttinget vara bättre i stånd att tillmötesgå tidens kraf och att hafva en mera öppen blick för skolans utveckling än den enskilda kommunen.

c) Den tredje källan, hvarifrån skolan hemtar inkomster, är slutligen *staten sjelf*, som, dels genom *upplysningsväsendets fond*, dels genom *statskassan*, lemnar bidrag till amtskolkassorna och till lönetillägg åt lärarne samt bekostar samtliga bildningsanstalter och lärokurser, likasom den ock lönar skoldirektörerna.

Städernas skolväsen.

Som läsaren kanske har märkt, gäller i Norge en särskild lag för landtdistrikten och en särskild för städerna. Berättigandet af en sådan skilnad torde hafva sin grund i många olika förhållanden, som naturligtvis äro rådande i de båda samfunden. Utvecklingen har också bevisat, att städerna för sin del hafva haft stor fördel af en särskild lag.

De i början af denna uppsats skildrade förhållandena vid landtskolan i århundradets början och första hälft gälla också väsentligen städerna. Ehuru man kanske här och der finner också i dem spridda försök till en slags ordnad skola, kan man dock säga, att ställningen i köpstäderna var ännu sämre än i landtdistrikten, i det hänseendet nämligen, att skollagen tager så godt som ingen hänsyn till dem. I de större städerna fans det några milda stiftelser, som enligt särskilda stadgar sökte bibringa sina fosterbarn en någorlunda ordnad undervisning, men det var ju blott en försvinnande bråkdel af städernas barn, som kunde komma i åtnjutande deraf. I hvarje stad fans det väl en eller ett par skolor. I dessa samlades samtliga barnen i stora massor i mörka och osunda lokaler. Undervisningen meddelades af klockaren eller några så kallade »lärare». Vexelundervisningen och pluggläsningen bedrefvos i dessa skolor med mer eller mindre framgång. Betecknande för tillståndet är det, att sjelfva hufvudstaden till år 1827 knappast hade 4 skolor med fasta lärare vid hvar och en. Skolornas yttre och inre tillstånd är i offentliga handlingar skildradt som mycket bedröfligt.

Men sedan köpstäderna på 30- och 40-talet hade begynt att höja sig till en mera framstående ställning, gjorde sig bristen på all slags fast ordning med hänsyn till deras folkskola allt mer gällande. Styrelsen måste försöka att afhjelpa denna. På grund af en enskild mans förslag utarbetade två »undervisnings-kommissioner» ett förslag till *lag om folkskoleväsendet i köpstäderna*. Detta antogs af stortinget *1848*.

Då en stor del af detta förslags bestämmelser hafva ingått i den senare utkomna lagen för landets skolor, komma endast dess mest utmärkande drag att framhållas här.

I hvarje köpstad skall det finnas minst en skola, som är inrättad efter lagens fordringar. Barnet är skolpligtigt från sitt 7:e år och till sin konfirmation. Skolan skall hållas alla sex dagarne i veckan, 6 timmar dagligen med undantag af Lördagen. Intet barn får besöka skolan mindre än 2 dagar i veckan. Den årliga skoltiden skall vara minst 40 veckor. Ingen lärare bör samtidigt undervisa mer än 60 barn. Utom undervisningen i de vanliga skolämnena, *kan* det efter skolkommissionens bestämmelse meddelas en *utvidgad* sådan, nemligen i

skriftlig behandling af modersmålet, handarbete och gymnastik. Med folkskolan kan det förbindas en klass för *högre undervisning*. I denna undervisas både icke konfirmerade och konfirmerade barn. För deltagande i den utvidgade undervisningen kan betalning sättas som vilkor. Tjenstgör blott en lärare, skall denne, och om flere lärare äro anstälda, förste läraren, vara stiftsseminarister eller också sådana, som genom en särskildt inför biskopen hållen pröfning bevisat sig ega erforderliga kunskaper. De anställas med 3 månaders uppsägningstid.

De för skolan nödvändiga utgifterna beviljas af *kommunalstyrelsen*. Skolans närmaste styrelse är *skolkommissionen*, som består af stadens samtliga prester, en magistratsperson och ett visst antal af kommunalstyrelsen valda män. Församlingspresten, eller der flere sådane finnas, den af biskopen valde, är sjelfskrifven ordförande. *Prosten* har tillsyn öfver samtliga inom prosteriet liggande stadsskolor och tillsätter underlärare. Lärare, som ensam är anställd vid en skola, samt förste läraren tillsättas af biskopen. Stiftsdirektionen utöfvar i allmänhet öfveruppsigten. *Biskopen* utöfvar *öfverinspektionen* öfver samtliga skolor. (Skoldirektören har ingen befattning med städerna.)

Ensam lärare och förste lärare lönas med minst 600 kr. och fri bostad; underlärare med minst 400 kr.

På grundvalen af denna lag hafva städernas folkskolor utvecklat sig till den dag, som i dag är. De flesta hafva gått framåt mycket raskare och lättare än skolorna i landtdistrikten. Orsakerna härtill äro förutom de allmänna i förhållandenas egen natur grundade först och främst, att »lagen för städerna» i vigtiga punkter har gifvit de lokala myndigheterna fria händer att ordna sig. Derför har skolans utveckling kunnat gå hand i hand med den växande förmågan att bära utgifter. Men dertill har ock bidragit, att befolkningen allt mer kommit till insigt om vigten af en god folkupplysning. Många af städerna hafva nu bragt sitt skolväsende till en ståndpunkt, som går icke litet öfver lagens fordringar. Åtskilliga hafva till och med lemnat dessa långt bakom sig. Om man i korta drag vill gifva en föreställning om utvecklingen af städernas skolor, måste man först och främst nämna grundfaktorn dertill, nemligen att lagen har gifvit skolkommissionen fri rättighet att *för-*

öfver tiden efter eget godtycke. Den har blott faststält ett minimum af omkring 13 veckors skoltid årligen för hvart barn, en tid, som icke på några vilkor får förminskas. Genom att i ganska stor utsträckning draga fördel af denna tillåtelse till förlängd skoltid; genom att ordna barnen efter ålder och mogenhet i klasser enligt en mer eller mindre fullkomlig klassindelning; genom att från första stund mottaga dem på samma ståndpunkt till den förberedande undervisningen och derjemte ett år tidigare; genom att draga de dugligaste lärarekrafterna till sig; genom att sätta hvarje skola under sakkunnig ledning af en inspektör; genom omsorgsfullt utarbetade och delvis förträffligt utkastade undervisningsplaner, och ändtligen genom att uppföra stora, ljusa och rymliga skolhus, som äro en arkitektonisk prydnad för sina omgifningar och som äro försedda med passande inventarier och undervisningsmaterial — genom allt detta tillsammans har det lyckats de större städerna (såsom Kristiania och Bergen) att skapa ett skolväsende, som utan sjelfberöm står på samma ståndpunkt som de längst komna städers i Europa, ett förhållande, som äfven främmande skolmän erkänna. Och beträffande de medelstora städerna har man äfven uppnått ett ganska respektabelt resultat. Det råder dock i alla de nämnda riktningarna en betydlig skilnad mellan de särskilda städerna, i synnerhet måste det erkännas, att skolförhållandena i flere små köpstäder och lastageplatser lemna på grund af bristande tillgångar mycket öfrigt att önska. Men det bör ock besinnas, att städerna åtnjuta långt mindre hjelp af stadsmedlen än landtdistrikten.

Folkskolan är i allmänhet ordnad i 5 à 7 uppåtgående klasser i de större, och 3 à 5 i de mindre städerna. Indelningen efter kön är på flera ställen genomförd. Antalet barn i hvar klass är i medeltal 35; men för öfrigt varierande mellan 27 och 55. Af olikheter på de skilda ställena bör nämnas, att den årliga undervisningstiden vexlar mellan 45 och 33 veckor; skoldagarnes antal för hvar klass mellan 264 och 83 årligen och antalet undervisningstimmar för hvar vecka mellan 33 och 12 o. s. v. Lagens önskan, att en högre undervisning utöfver den i lagen befalda måtte åstadkommas, har i icke ringa grad efterkommits. I synnerhet förtjenar det nämnas, att de större städerna frikostigt hafva utsträckt den äfven till friklasserna. Skolförsummelserna utgjorde år

1875 i medeltal 12,92 %. De voro minst talrika i de större städerna. Hvad målet för undervisningen och de använda metoderna beträffar, så kan det vara tillräckligt att säga, att det ungefär motsvarar hvad man känner till från Sveriges större städer; i våra mindre och minsta köpstäder är skilnaden naturligtvis större, ja, mycket stor.

Stadsskolans *lärarepersonal* utgjorde år 1875 *670 lärare och lärarinnor* tillsammans (356 lärare och 314 lärarinnor). Lärarepersonalen förökades under 5 år med 146, hvaraf 140 äro lärarinnor. I motsats till förhållandet på landet har användandet af lärarinnor tilltagit i ofantligt stor grad, i synnerhet i de stora städerna (i Kristiania 1875 48 lärare och 101 lärarinnor). År 1870 utgjorde lärarinnorna en tredjedel af hela lärarepersonalen, 1875 hälften. Under de sista åren har deras antal ytterligare stigit. Man är öfverallt mycket nöjd med lärarinnorna, men det sägs, att de snart nog öfveranstränga sig genom en långt drifven pligttrohet och ambition.

Hvilka offer städerna hafva gjort för sitt skolväsende, ses bäst af det förhållande, i hvilket den lön, som nu erbjudes en lärare, står till den, som genom lagen är bestämd. Den vanliga lönen för stadslärare utgjordes år 1875 af ungefär 1200 kr. och för lärarinna 624 kr., utom statskassans lönetillskott och klockare- och organistlön. Sedan 1870 har den sammanlagda årslönen för lärare och lärarinnor stigit från 788 kr. till det nämnda beloppet. Äfven här förefinnes det en stor skilnad. Högsta lönen var i Kristiania 3,120 kr. för lärare och 928 kr. för lärarinna, då alla lönetillskott äro medräknade. Den minsta lönen var öfverhufvud i de minsta städerna 400 för lärare och 200 för lärarinna.

Det kunde ännu vara mycket att säga om utvecklingen af städernas folkskolor, men det nämnda kan vara nog, då det skulle föra oss alltför långt att begifva oss in på enskildheter.

Då erfarenheten emellertid har visat, att den för köpstäderna gällande skollagen icke längre är tidsenlig, har styrelsen redan för lång tid tillbaka varit betänkt att vidtaga nödiga förändringar. Under flere år på 70-talet arbetade en kongl. kommission på ett *utkast till en ny lag för städernas skolor*. När detta efter vidlyftiga förhandlingar ändligen hade blifvit färdigt, framlades det, såsom kongl. förslag, för stortinget år 1880. Det blef emellertid i ett par väsentliga punkter, hvilka — såsom vi förut hafva nämnt

— utgöra stridsfrågor i nutidens kulturkamp, så förändradt, att lagen icke erhöll kongl. sanktion. Under den nuvarande tiden, då det politiska intresset intager ett så stort rum, är det väl tyvärr ovisst, när en behöflig och tidsenlig reform af skolväsendet i städerna kan komma till stånd.

Såsom bihang till ofvanstående vilja vi beröra ännu en sak af odeladt glädjande beskaffenhet, som står i förbindelse med det allmänna folkskoleväsendet. Vi mena spörjsmålet angående *abnorma barns undervisning*. Det har visserligen under en lång följd af år äfven hos oss ifrån statens sida gjorts stora ansträngningar för att åstadkomma en ordnad undervisning för de blinda och döfstumma och i senare tider äfven för idioterna. Det har för den skull funnits ett offentligt döfstuminstitut förutom privata sådana i de större städerna, som hafva åtnjutit offentligt understöd samt dessutom två idiothem i Kristiania och ett blindinstitut. Men den stora mängden af dessa olyckliga barn gingo dock vanskötta och voro en börda både för sjelfva och för samhället. Nu har man emellertid tagit ett stort steg framåt till lösning af denna sak, ett steg, för hvilket statsmagterna förtjena lika mycket erkännande. Genom *lagen af den 8:de Juni 1881 om abnorma barns undervisning* bestämdes, att samtliga abnorma barn i riket skola på offentligt föranstaltande undervisas i ett visst antal skolor, som antingen äro helt och hållet statens eller också privata med statsbidrag. Undervisningen är fri, skoltiden räcker i 8 år ifrån det 7:de, 8:de eller 9:de året. De allmänna skolkommissionerna skola tillse, att samtliga inom kommunen hemmahörande barn få undervisning. Omkostnaderna betalas för de fattiga ur köpstädernas eller amtkommissionens kassa. Förmögnare barns vistelse i skolan bestrides af föräldrarne. Hvarje abnorm skola står under uppsigt af en tillsynskomite, bestående af stiftets skoldirektör och två andra medlemmar, af hvilka den ena skall vara prest. Lagen har ännu icke trädt i kraft, då man först måste skaffa åtskilliga statistiska uppgifter, innan antalet skolor och indelningar af riket i dithörande distrikt slutligen kan fastställas.

Hvad som är gjordt, vittnar fördelaktigt om folkets framåtgående i civilisation och sann humanitet äfven mot de i sanning små och fattiga ibland det.

Innan jag ändtligen afslutar denna öfversigt, skall jag bifoga följande till illustration af utvecklingen, särskildt den ekonomiska.

Litet skolstatistik.

De särskilda skolkassornas utgifter hafva sedan 1861 varit i oafbruten stigning.

Från 1861—75 äro stigningens vigtigaste poster följande:

	1861.	1875.
Lärarelöner	Kr. 417,960.	Kr. 816,820.
Kosthåll och herberge	» 61,670.	» 320,180.
Anskaffande af jord åt lärarne	» 21,540.	» 47,096.
Uppförande och vidmakthållande af skolhus samt hyra för lokaler	» 98,102.	» 374,768.
Undervisningsmateriel	» 35,316.	» 44,176.
Pensioner	» —	» 7,068.
Andra utgifter	» 84,960.	» 380,460.
Summa	Kr. 720,564.	Kr. 1,980,568.

Denna statistik gäller endast *landtdistrikten*, för städerna saknar jag dylika upplysningar.

Slutligen bifogar jag en öfversigt öfver *undervisningsåret* 1878—79, det sista år, om hvars skolförhållanden jag har materialer. Uppgifterna äro hemtade från Norges officiela statistik.

Landtdistrikten.

Antal skolpligtiga barn 214,205, af dessa underläto 2,758 att besöka skolan. Försummelserna utgjorde af nära 12 millioner i lagen befalda skoldagar något öfver $1^1/_2$ million. Lärarnes antal uppgick till 3374, lärarinnornas till 108. Skolkretsarnes antal 6408, deraf 4929 fasta. Skolväsendets inkomster i de mindre kommunerna voro 2,584,951 kr., af hvilka uttaxerades 185,277. Utgifterna, naturaprestationerna häri inberäknade, voro 2,584,951. Hvarje barns undervisning kostade alltså omkring 12 kr.

Städerna.

Antalet skolpligtiga barn uppgick till 59,435, af dessa besökte 40,826 folkskolan, 14,945 den högre skolan, 534 åtnjöto privat undervisning och 517 erhöllo ingen undervisning. Af det i lagen befalda antalet skoldagar, något öfver $7^1/_2$ million, försummades 673,000. Lärarnes antal var 372, lärarinnornas 367. Skolväsendets inkomster kr. 971,998, utgifterna kr. 969,135, hvaraf uttaxe-

rades 892,067. Hvart barns undervisning kostade alltså ungefär 24 kr. Städernas direkta utgifter voro och äro således större än landtdistriktens.

Öfversigt af utgifterna för undervisningsväsendet år 1878
(för så vidt det angår folkskolan).

I. Landtdistrikten.		
1. Det lägre folkskoleväsendet:		
a) De mindre skolkassornas utgifter	Kr.	2,623,970.
(kommunalskatt, kretsens bidrag etc.).		
b) Amtskolkassornas utgifter	»	367,669.
2. De högre folkskolorna	»	20,917.
3. Amtskolor och aftonskolor	»	246,382.
II. Folkskoleväsendet i städerna	»	969,135.
III. Lönetillägg af staten åt lärarne	»	409,393.
IV. Stiftsseminarier och lärareskolor m. fl.	»	119,737.
V. Till främjande af gymnastik m. m.	»	4,456.
VI. De abnorma skolorna	»	47,096.
VII. Pensioner åt lärarne och deras enkor	»	119,863.
VIII. Lön, skjuts och traktamente åt skoldirektörerna	»	42,641.
Summa	Kr.	4,971,239.

Af dessa utgifter täcktes med bidrag af offentliga medel kr. 1,243,558.

Jag har härmed slutat denna öfversigt. Trots alla dess brister, som till en del må sökas i den knappa tillgången på materialier, hoppas jag dock, att det af min framställning skall framgå, att äfven vårt fosterland har gjort stora, ja, myeket stora framsteg i folklig upplysning, för så vidt denna grundar sig på en välordnad skola. Den slägt, som kommer efter vår tid, skall icke kunna neka denna sin erkänsla och tack för det uppoffrande fosterlandssinne, som har burit detta arbete för vår utveckling i kristlig, sedlig och borgerlig bildning. Måtte blott allt framgent

den rätta anden besjäla hvarje medborgare i detta hänseende, då skall med Guds hjelp vårt land segerrikt genomgå alla kriser.

Af män, som i synnerhet hafva gjort sig förtjenta af samtidens och efterverldens tack för sitt arbete i folkskolans tjenst, må här nämnas: statsråden *Riddervold* (†) och *N. Hertzberg*, biskop Gislesen (†), rektor H. Nissen (†) och skoldirektör H. Hansen, skolläraren O. Vig (†) ock klockaren *Feragen* m. fl.

H. Raabe.

15.

Anförande vid seminarieläraremötet i Stockholm den 14 juni 1884

af

C. W. Rendahl.

I en af hufvudstadens mest spridda tidningar lästes nyligen en insänd artikel angående sångundervisningen i rikets folkskolor, hvilken enligt nämnde artikel lärer befinna sig på en mycket låg ståndpunkt. Den förnämsta orsaken till detta beklagliga förhållande är — säger uppsatsens författare — den underhaltiga musikundervisning, som f. n. bestås de blifvande folkskollärarne vid rikets seminarier. Huruvida detta påstående, som jemväl kan anses innebära en svår anklagelse mot vederbörande musiklärare, är befogadt eller icke, det hvarken kan eller vill jag afgöra, ty det är i allmänhet ej lätt att döma fullt opartiskt i egen sak. Min öfvertygelse är emellertid den, att, om man vid bedömandet af resultaten af musikundervisningen vid de i fråga varande läroverken tager någon hänsyn till de förhållanden, under hvilka den f. n. bedrifves, saknar man åtminstone i allmänhet befogenhet att gifva den betyget underhaltig. Tager man deremot endast hänsyn till de stora fordringar, som den närvarande tiden ställer på folkskolläraren äfven i detta ämne, torde man, utan att göra sig skyldig till öfverdrift, kunna påstå, att dennes vid seminariet förvärfvade musikaliska bildning i allmänhet är otillräcklig. Till stöd för sistnämnda åsigt tager jag mig friheten anföra några korta utdrag ur folkskoleinspektörernas berättelser angående undervisningen i rikets folkskolor.

»I de flesta skolor står sången mycket lågt», heter det i en berättelse från Helsingland. »Sången synes mig mycket försum-

mad och står i allmänhet lågt, säges det i en berättelse från Wexiö stift och samma visa sjunga äfven flere andra inspektörer från skilda orter inom landet. Och beträffande orsakerna till detta sorgliga förhållande skrifver en inspektör från Lunds stift: »Orsaken till den låga ståndpunkt, på hvilken undervisningen i ett så stort antal folkskolor befinner sig, torde i främsta rummet vara lärarens bristande musikaliska bildning». En annan, likaledes från Lunds stift, yttrar: »Sången i folkskolan är blott sällan hvad den borde vara. Orsakerna härtill kunna vara mångahanda. Jag vill bland sådana nämna bristen i naturgåfvor eller utbildning hos åtskilliga lärare», etc.

Dessa och åtskilliga andra uttalanden af män, som kunna anses fullt opartiska och som på grund af sin ställning till folkskolan bättre än andra böra kunna bedöma folkskollärarnes verksamhet, hafva närmast gifvit mig anledning att här till offentlig diskussion framställa detta spörsmål:

»*Hvad bör göras för att ernå ett bättre resultat af musikundervisningen?*»

Det säger sig sjelft, att om någon verklig och varaktig förbättring inom detta såväl som alla andra områden för skolans verksamhet skall kunna åstadkommas, måste stora anspråk ställas på läraren i ämnet. Han måste sjelf verka för ett sådant mål ej blott genom ett pligttroget arbete under sjelfva lärotimmarne, utan ock genom att tillegna sig förbättrade undervisningsmetoder och genom införandet af ändamålsenliga och goda läroböcker. Att särskildt i fråga om musikundervisningen en allvarlig sträfvan i sistnämnde riktning f. n. förefinnes inom vårt land, framgår bland annat deraf, att en mängd läroböcker i ämnet under de senare åren utgifvits af musiklärare såväl i hufvudstaden som i landsorten. Men om lärarens allvarliga bemödanden skola kunna krönas med någon nämnvärd framgång, måste hans mödosamma och ofta i hög grad otacksamma arbete underlättas af en sådan lagstiftning, som icke hämmar, utan gör den åsyftade förbättringen möjlig. Vill man förskaffa sig en fullt lämplig utgångspunkt för den föreliggande frågans bedömande, torde det för den skull vara nödvändigt att först och främst taga i skärskådande de nu gällande bestämmelserna angående musikundervisningen vid rikets seminarier. De vigtigaste bland dessa bestämmelser synes mig vara dels de, som

röra fordringarna för elevs intagning vid läroverket, dels de, som afse undervisningsplan och lärokurser.

I Kongl. reglementet af den 1 december 1865 för folkskolelärareseminarierna i riket, § 5, heter det: »Till elev må ingen antagas — — —, som helt och hållet saknar musikaliska anlag, så vida denna brist ej uppväges af utmärktare kunskaper eller under tjenstgöring i folkskola ådagalagd fallenhet för lärarekallet.» Det är emellertid alldeles uppenbart, att ingen, som ej eger åtminstone medelmåttigt goda anlag för musik, kan utbildas till en någorlunda duglig sånglärare, erhölle han än sin undervisning af den skickligaste musiklärare i verlden. Den, som skall undervisa andra, måste nämligen sjelf ega förmåga att uppfatta det, han vill meddela åt sina lärjungar, i annat fall kommer hans undervisning otvifvelaktigt att medföra mera skada än gagn. När nu musikläraren, såsom ofta händer, får att göra med en klass, till hälften bestående af personer, som blifvit utrustade med ytterst tarfliga musikaliska anlag, så kommer denne att befinna sig i ungefär samma ställning som om t. ex. en person skulle undervisa i filosofi i en skola, der halfva antalet lärjungar vore idioter. Under sådana förhållanden blifva de trägnaste och allvarligaste bemödanden stundom helt och hållet fruktlösa. Vid de allmänna läroverken och folkskolorna behöfver man måhända icke så mycket bry sig om de i musikaliskt afseende mindre väl begåfvade lärjungarne under sångtimmarne; men vid en sådan läroanstalt, der alla skola utbildas till *lärare,* nödgas man företrädesvis sysselsätta sig just med dessa individer. Men härigenom blir ock de öfriga med normala anlag begåfvade lärjungarnes utbildning i hög grad hämmad, och man bör derför ej förvånas, om undervisningen under så ogynsamma förhållanden ej medför ett sådant resultat, som vore önskligt. Man bör ej heller förvånas öfver, att folkskoleinspektörerna i våra dagar hafva anledning uppstämma sådana klagovisor som t. ex. följande: »Ty värr äro månge lärare oförmögne att undervisa i detta ämne.» — »Att beklaga är, att flere skolor förekomma, uti hvilka till följd af bristande förmåga hos läraren ingen undervisning alls uti detta ämne meddelas», o. s. v. När man alltså fordrar, att folkskolläraren utom allt annat, som man finner för godt att lägga på hans skuldror, jemväl skall kunna meddela en fullgod och mönstergill undervisning i sång, och då man sålunda äfven af musikläraren vid seminarium fordrar, att denne skall bibringa

alla derifrån utgående elever en sådan utbildning i ämnet, som gör dem dertill skickliga, så torde det icke kunna anses obilligt, om musikläraren å sin sida pretenderar, att endast sådane personer, som ega normalt tonsinne och någorlunda god sångröst, må antagas såsom elever vid i fråga varande läroverk. Jag anser sålunda, att den förutnämnde paragrafen bör erhålla ungefär följande lydelse: *Till elev må ingen antagas, som ej eger åtminstone medelmåttigt goda musikaliska anlag och någorlunda god sångröst.* Erkännes ej behöfligheten af en ändring i sådant syfte, böra de stegrade anspråken på såväl musikläraren som folkskoleläraren i betydlig mån nedsättas och inspektörernas klagolåt lemnas utan afseende, ty man bör ju i allmänhet ej af någon fordra, att han skall utföra det, som ligger utom möjlighetens och rimlighetens gränser. Åtskilligt kunde här vara att säga angående tillämpningen af den i fråga varande paragrafen, men det anförda må vara nog.

I reglementets 26 paragraf heter det, att musikläraren skall vara pligtig undervisa 12—16 timmar i veckan. Enligt undervisningsplanan i Kongl. cirkuläret den 31 maj 1878 skall samme lärare i hvarje klass undervisa 3 timmar i veckan. Då sistnämnde cirkulär, som är af senare datum, utfärdades samtidigt med (efter?) seminariernas utbildande till 4-klassiga läroverk, vill det synas, som skulle nämnde lärares tjenstgöringsskyldighet i och med 4:de klassens tillkomst hafva blifvit minskad. På grund af den löneförhöjning, som vid samma tid tillerkändes musiklärarne, har man emellertid ålagt dem en till 20 timmar i veckan utsträckt tjenstgöringsskyldighet. Huru de i fråga varande bestämmelserna rätteligen böra tolkas, lemnar jag nu derhän. Jag antager alltså 20 timmar i veckan såsom maximum och vill här endast med några siffror visa, att dessa 20 timmar äro för ändamålet otillräckliga. Som bekant är, omfattar musikundervisningen icke blott sång och allmän musiklära utan äfven piano- och orgelspelning.[1]) Musik-

---

[1] Det har anmärkts, att undervisningen i spelning kan anses obehöflig, alldenstund ämnet ej ingår i folkskolans minimikurs. Sannt! Men häremot kan invändas, att någon kännedom om ett instruments behandling är för folkskoleläraren alldeles nödvändig, icke blott derför att han vid förefallande behof skall kunna leda sången med tillhjelp af instrument, utan äfven ock förnämligast derför, att tonsinnet och den rytmiska känslan genom instrumentalöfningar erhåller en bättre och mångsidigare utbildning än ge-

läraren skall derjemte leda de praktiska öfningarna i sång uti seminariets öfningsskola. Om vi nu antaga, att minst 10 timmar erfordras för undervisningen i sång och teori samt för de praktiska öfningarna, återstå 10 timmar för undervisningen i spelning. Denna kan ej meddelas åt hela klassen samtidigt, utan åt en och en i sender. Utgör nu hela lärjungeantalet 150 — stundom uppgår det till ännu högre numerär — erhåller hvarje lärjunge undervisning i spelning $3^1/_2$ minuter i veckan, en timme och 53 minuter per år, eller cirka $7^1/_2$ timmar under hela lärokursen. Jag har härvid beräknat läsåret till 34 veckor, emedan marknads- och påsklof samt andra lofdagar nog utgöra 2 veckor, och från hvarje timme har jag vidare fråndragit 10 minuter, som vanligen användas till rast. — Tre och en half ($3^1/_2$) minuter i veckan är således allt hvad som bestås åt detta ämne! Sju och en half ($7^1/_2$) timmar, fördelade på en fyraårig lärokurs — hvilket resultat kan man vänta sig af en så ordnad undervisning? Vore det måhända för mycket, om hvarje lärjunge i detta ämne erhölle 10 minuters undervisning i veckan? Jag tycker för min del, att mindre knappast bör kunna komma i fråga. (Jag undrar högeligen, huru uppvisningarna i instrumentalmusik vid Kongl. Musikaliska Akademiens konservatorium skulle komma att taga sig ut, derest undervisningstiden der inskränktes till $3^1/_2$ eller låt vara 10 minuter i veckan. Der har man dock den oskattbara förmånen att vid inträdespröfningarna afvisa alla, som icke ega en tydligt utpräglad musikalisk begåfning.) Men om nu hvarje lärjunge vid seminariet skall erhålla undervisning i musik 10 minuter i veckan, så behöfdes för detta ämne, om lärjungarnes antal utgör 100, 20 timmar och, om lärjungeantalet uppgår till 150, 30 timmar i veckan. Lägges nu härtill minst 10 timmars undervisning i sång och teori, så finner man lätt, att musiklärarens tjenstgöringsskyldighet vid ett läroverk med 100 lärjungar bör utgöra 30 timmar och vid ett läroverk med 150 lärjungar 40 timmar i veckan. Vid denna beräkning har jag liksom förut från hvarje timme afräknadt de 10 minuter, som åtgå till raststunderna. I händelse man anser, att ett sådant arbete skulle blifva för mycket betungande för musikläraren, kunde man ju anställa en biträdande lärare i ämnet. Som

---

nom blott sångöfningar. Man beginge derför utan tvifvel ett ganska stort misstag, derest man beslöte sig för att afskaffa detta ämne.

det nu är ställdt, bör det ej få fortgå, derest man fordrar, att undervisningen skall medföra ett någorlunda godt resultat. Man skulle visserligen kunna invända, att läraren, för att skaffa hvarje lärjunge mera undervisning, kan använda monitörer såsom medhjelpare, åtminstone i de lägre klasserna. Ja, dertill blir han nog ofta nödd och tvungen; men månne det för i fråga varande lärare kan anses mera lämpligt än för andra att såsom sista resursen taga tillflykt till ett system, som för åtskilliga decennier tillbaka blifvit utdömdt? Under de senare åren har jag sjelf blifvit nödsakad att experimentera med monitörsväsendet, ehuru jag anser det absolut förkastligt. Min öfvertygelse är alltså den, att musiklärarens tjenstgöringsskyldighet bör i ganska betydlig grad ökas. Men i samma mån som arbetstiden ökas, i samma mån växer äfven behofvet af en högre aflöning. Skulle lärarens arbete komma att ökas i så hög grad, som här blifvit antydt, komme det utan tvifvel att kräfva en man för sig, och man skulle då svårligen såsom hittils kunna betrakta musikläraretjensterna vid rikets seminarier såsom ett slags bihang åt samma befattningar vid de allmänna läroverken. Det torde sålunda blifva nödvändigt att bereda dess innehafvare en anständig lön och en tryggad ställning. —

I det föregående har jag sökt påvisa de vigtigaste bland de åtgärder, som från vederbörande myndigheters sida enligt min åsigt bör vidtagas för att *möjliggöra* ett bättre resultat af musikundervisningen vid rikets seminarier. Komme de omnämnda bestämmelserna i reglementet att ändras i sådant syfte, som här blifvit antydt, borde man ock i någon mån höja de nu gällande kurserna för de särskilda klasserna och i sammanhang dermed närmare bestämma fordringarna för godkändt betyg vid afgångsexamen.[1]) Härom vill jag emellertid nu ej vidare orda. Deremot

[1] Under diskussionen öfver denna fråga vid seminarieläraremötet framhöllo tvänne talare olämpligheten af att uti afgångsbetyget till ett ämne sammanföra sång och musik (spelning). Det inträffar nämligen stundom, att en person, som icke kan godkännas i det ena ämnet, deremot kan vara förtjent af ett godt vitsord i det andra. Någon gång händer ock, att en person, som eger god röst och framstående musikaliska anlag, på grund af kroppsligt lyte är helt och hållet oförmögen att förvärfva sig erforderlig färdighet i spelning, eller tvärtom att en lärjunge, som till följd af sångorganets missbildning ej kan sjunga, är förtjent af vitsord för färdighet i spelning. Att under sådana förhållanden neka den förre betyg i sång och den senare i spelning, vore ju en uppenbar orättvisa. Detta lärer emeller-

anser jag mig böra till slut påpeka behöfligheten af någon ändring uti reglementets 19 §, som handlar om kompetensfordringarna för de s. k. öfningsläraretjensterna. För att kunna vid seminarium anställas såsom lärare i något af dessa ämnen erfordras enligt bemälda § »att förete goda vitsord om skicklighet och förmåga att i ämnet meddela undervisning». Hvad nu särskildt musikläraretjensten angår, synes mig denna bestämmelse allt för mycket ofullständig och sväfvande. Visserligen tillsättas bemälde tjenster endast på förordnande och i regeln torde det väl vara innehafvarne af motsvarande befattningar vid de allmänna läroverken, som hugnas med detta förtroende. Måhända har man just fördenskull ansett öfverflödigt att närmare bestämma kompetensfordringarna. Då man emelltid stundom lärer blifva nödsakad att på annat håll se sig om efter passande lärarekrafter, synes mig den påpekade bristen vara af betänklig art. Sökande till musikläraretjenster vid de allmänna läroverken skola enligt Kongl. kungörelsen den 8 december 1881 förete betyg i åtskilliga ämnen från musikaliska akademien, men för kompetens till samma befattningar vid folkskolelärareseminarierna, hvarest musikundervisningen utan tvifvel är af större vigt, fordras, som sagdt, endast vitsordad undervisningsskicklighet i ämnet, och det synes för öfrigt vara likgiltigt, om sådant vitsord är utfärdadt af Per och Pål. Att det åtminstone icke skall vara utfärdadt af musikaliska akademien är fullkomligt visst, ty enligt § 28 i Kongl. reglementet för musik-konservatorium den 8 dec. 1881 meddelas der ej numera något betyg i undervisningsskicklighet. Och att sistnämnde läroanstalt ej har eller vill hafva någonting att skaffa med utbildandet af musiklärare för seminarierna, framgår dessutom tydligt af § 1 i samma reglemente, hvarest det heter: »Musik-konservatorium, som är ställdt under Kongl. musikaliska akademiens inseende, har till uppgift att i främsta rummet utbilda och examinera personer, som önska anställning såsom organister, kyrkosångare, musiklärare vid allmänna läroverken, eller musikdirektörer vid militärcorpser.» Om musiklärare vid seminarier nämnes ej ett ord. Är då hvar och en, som under någon tid sysselsatt sig med privatundervisning t. ex. pianospelning, och som på grund deraf kan förete goda vitsord om skicklighet och för-

---

tid på grund af det för afgångsbetyg faststälda formuläret vara händelsen vid vissa läroverk, hvadan behöfligheten af att åtskilja dessa ämnen och att för hvart och ett af dem meddela särskilda vitsord ligger för öppen dag.

måga att undervisa i ämnet, kompetent att söka anställning som lärare eller lärarinna i musik vid ett seminarium, äfven om sagde vitsord äro utfärdade af personer, som sakna hvarje tillstymmelse till musikalisk omdömesförmåga? Ja, det synes åtminstone mig, som om detta vore förhållandet, och jag hemställer fördenskull, huruvida det icke kunde vara skäl uti att söka åstadkomma någon ändring uti bemälde paragraf. Yrkar man på en förbättrad undervisning i musik vid seminarierna, så bör man väl ock tänka på att skaffa lärarne sjelfva en för sitt kall lämplig utbildning, och hvar skola de väl erhålla en sådan i vårt land, om icke vid vår enda musikaliska högskola? Det kunde enligt min mening ingalunda anses obilligt, om man för behörighet till i fråga varande tjenster jemte vitsord om skicklighet och förmåga att undervisa fordrade godkända kunskapsbetyg från konservatorium i de ämnen, hvari undervisning skall meddelas, nemligen: allmän musiklära, sång samt piano- och orgelspelning.

16.

Plan för musikundervisningen vid folkskolelärare-seminarierna.

A. Sång och teori.

Undervisningen omfattar grunddragen af allmän musiklära jemte öfningar dels för vinnande af färdighet i notskriftens läsning eller förmåga att utan ledning af instrument sjunga efter noter (tonträffnings-, takt- och tillämpningsöfningar), dels ock för utbildande af rösten och föredraget (tonbildningsöfningar, koraler samt en-, två- och trestämmiga sångstycken). I detta ämne meddelas undervisning åt hvarje klass särskildt minst 2 timmar i veckan. Dock må det tillåtas läraren att i 4:de eller, derest han så finner lämpligt, redan i 3:je klassen fördela lärjungarne i mindre grupper, hvilka vexelvis deltaga i nämnde öfningar. Dessutom öfvas körsång en à två timmar i veckan med de 2 eller 3 högsta klasserna gemensamt.

Derest vid seminarierna för manliga lärjungar ett stort antal lärjungar i 1:ste klassen äro i målbrottet, bör sångundervisningen taga sin början först uti 2:dra klassen.

B. Spelning.

Undervisningen har till ändamål att bibringa lärjungarne någon färdighet i spelning å piano eller orgelharmonium. I hvarje klass indelas lärjungarne i spelgrupper. Hvarje grupp, bestående af högst 5 lärjungar, erhåller undervisning en timme i veckan. Lärjungarne i 4:de klassen befrias vexelvis från spelning under den tid de sysselsättas med praktik i öfningsskolan.

C. V. Rendahl.

Litteratur.

Ungdomsvännen, vald läsning för ungdom.

Arbetet, som vill erbjuda god läsning för barn- och ungdom, utgifves i en följd af fria häften. De två första serierna innehålla lämpliga artiklar ur det såsom godt allmänt erkända verket: »Läsning för folket». De återstående serierna redigeras af framstående fackmän, hvilka delvis bearbeta lämpliga uppsatser ur det nämnda verket, delvis lemna nya bidrag. Priset å de särskilda häftena är 25 öre.

Ungdomsvännen bör ej saknas i sockenbiblioteken, läraren må ej glömma honom, då han skall skaffa lämpliga premieböcker, och icke heller fadern, då han skall välja goda böcker åt sina barn.

Karta öfver Norden af D:r *Magnus Roth.*

Kartan öfvergår förut befintliga kartor öfver Norden så väl i prydlighet som korrekthet. Då hon derjemte är synnerligen lämplig för skolbruk, kunna vi på goda skäl förorda henne.

Berättelser ur fäderneslandets historia af *Theodor Knös.*

Läsebok för folkskolan och menige man. Hon afser att fylla behofvet af en mindre och billig läsebok i fäderneslandets historia, lämplig att begagnas vid sidan af Odhners Svenska historia för folkskolan. Den är utarbetad med hänsyn till denna efter en företrädesvis biografisk plan. För att möjliggöra dess spridning i folkskolorna och bland menige man är priset satt så lågt som möjligt.

Knös' läsebok, utmärkt för sitt folkliga innehåll och sin folkliga stil, är allt för litet begagnad vid undervisningen i historia i våra folkskolor. Använd med omsigt skulle hon helt säkert kunna kraftigt bidraga till höjandet af undervisningen i det högvigtiga ämnet.

Läs-tabeller för den första undervisningen jemte anvisning till deras begagnande.

Samstämmiga utlåtanden från flere håll vitsorda ändamålsenligheten af dessa tabeller.

C. K—n.

3 2044 102 795 093

